

rce del. J. Mulder

HERMANNI WITSII
ÆGYPTIACA,

ET

ΔΕΚΑΦΥΛΟΝ.

Sive,

DE ÆGYPTIACORUM SACRORUM
Cum HEBRAICIS collatione
LIBRI TRES.

ET DE DECEM TRIBUBUS ISRAELIS
LIBER SINGULARIS.

Accessit

DIATRIBE

DE LEGIONE FULMINATRICE
CHRISTIANORUM,
Sub Imperatore Marco Aurelio Antonino.

Editio secunda, ab Auctore emendata.

AMSTELODAMI,
Excudit GERARDUS BORSTIUS, Bibl.
M. DC. XCVI.

ILLUSTRIBUS. AC. PRÆPOTENTIBUS. PROVINCIÆ. ULTRAJECTINÆ. ORDINIBUS. PATRIÆ. PATRIBUS.

Uod pace Veſtra fiat, ILLUSTRES PROCERES, interpellatum graviſſimas occupationes Veſtras venio. Neque profecto ulla res eam mihi confidentiam conciliare potuiſſet, niſi accederem cauſſam Dei apud Vos & Religionis acturus; qua nulla gravior, nulla Veſtra cognitione ac defenſione dignior eſt. Ita autem dicturus ſum, ut non mea me quærere, ſed quæ Dei Chriſtique ſunt, palam faciam. Nec metuendum mihi arbitror, ne id Vobis minus gratum ſit, quam ſi conquiſitis verborum lenociniis fucum Vobis aut palpum obtrudere conarer: quod neque ego didici, neque Vos, qua eſtis prudentia, in mei ordinis homine ferendum Vobis exiſtimaretis. Is demum Theologi meretur nomen qui quavis data, imo & quæſita occaſione, apud plebem, apud Magiſtratus, Deum ex Deo & ad Dei gloriam loquitur. Id nunc mihi apud Vos, ILLUSTRES PROCERES, aliquantiſper liceat. Uti Chriſtiano pectori nihil antiquius ſanctiuſve eſt iis voluminibus quæ Divini Spiritus inſtinctu dictata, a ſapien-

 tiſſimis

tiſſimis integerrimiſque olim hominibus conſcripta, longo ſeculorum tractu ad nos pervenerunt; ita humani generis, idemque Divinæ gloriæ hoſtis infenſiſſimus, omni ea ſibi armorum genere impugnanda, ſternenda, ruenda, modo potis eſſet, exiſtimavit. Pii quidem homines, quorum mentibus ſublimioris doctrinæ radii affulſerunt, non ſine ſacro quodam horrore incomparabile hoc cœli depoſitum ſuſcipiunt. Atque uti incredibilem numinis bonitatem ſuo eos alloquio erudire dignantis grati exoſculantur, ita dici non poteſt quanta cum voluptate inæſtimabiles ſapientiæ theſauros ex divite illa arcanorum voluminum vena colligant. Juvat hinc rerum primordia; gentium origines; artium initia; Regnorum Imperiorumque natales; migrationes diffuſioneſque populorum, quibus repletus paullatim orbis terrarum eſt; rudimenta legum, non tabulis, non ære, ſed mentibus inſcripta, aut familiaribus patefacta oraculis; &, quod rei caput eſt, antiquiſſima religionis inſtituta quibus priſci mortales præſens ſibi numen pie coluerunt; & quidquid denique ignotum ſibi ac caliginoſa fabularum nocte preſſum exotica fatetur ſapientia, quaſi ex tabella diſcere. Juvat hinc perſpicere ſingularem Dei erga Abrahamum, Iſaacum hujuſque ex Jacobo nepotes benevolentiam; quos a reliquis totius orbis nationibus ſecretos, & manu valida, tremendiſque portentis, ex Ægyptiaca aſſertos ſervitute ſibi vindicavit; quos per vaſtas Arabum ſolitudines totis quadraginta annis palantes inſolito prorſus modo pavit, duxit, rexit; quibus leges ſuas e medio tonitruum ac fulgetrorum, a trepidante, fumante, æſtuante, nec præſentiam Dei ferente montis Sinai cacumine, promulgavit; quibus per Moſen neceſſarium ſuum & interioris admiſſionis mini-

ſtrum

ſtrum; totam cultus ſui ſpeciem præformavit, operoſam quidem illam atque mirabilem, attamen prorſus ſapientiſſimam, neque populi ſolummodo genio attemperatam, verum & arcanis fœtam ſignificationibus; quamque propterea ſuſpicere tenebantur, uti gymnaſium aliquod rerum maximarum quæ de promiſſo ſibi Meſſia cognoſcendæ, credendæ, ſperandæ erant. Juvat & altius evehi, ad meditationem nimirum æterni illius conſilii quo generis humani fata, pro ſuæ poteſtatis arbitrio, Deus, Optimus ille & Maximus, diſpoſuit; quo divitias glorioſæ gratiæ in interminabili ſuorum vita atque ſalute conſpicuas facere decrevit; quo Unigenitum ſuum Filium perditis cæteroquin mortalibus Soſpitatorem conſtituit, qui humana induendus carne, jus omne legis, pro iis quorum ſuſceperat perſonam ac cauſſam, executurus erat. Juvat eadem pagina magiſtra cognoſcere, quibus primum verborum ambagibus, & typorum figurarumque involucris, dein diſerto magis ac perſpicuo ſermone, in quo priſcorum ænigmatum clavem deprehendas, conſilium iſtud ſuum multis vicibus, multiſque modis, electo populo expoſuerit: qua diſpenſationum varietate grande illud quod moliebatur opus tandem patraverit, miſſo in terram Filio, qui & vitæ exactiſſima ſanctitate, & morte pro peccatis obita, Divinæ ſatisfecit juſtitiæ, ſtupendiſque prodigiis, per ſe, per ſuos factis, &, quod potiſſimum eſt, corporis ſui ex mortuis ſuſcitatione, & ſupra omnes cœlos evectione, ſpirituſque mirifici in Apoſtolos effuſione, rebellium denique Judæorum juſtiſſima excidione, gentiumque in eorum locum gratioſa atque efficaci vocatione, ſervatorem ſe generis humani eſſe palam demonſtravit. Juvat & officiorum omnium rationes, caſtiſſimæque virtutis tam

præ-

præcepta quam exempla contemplari, uti sacris depicta tabulis, sine fuco, sine phaleris, legentium se oculis ingerunt, quæ eadem puritate, sanctitate, efficacitate nusquam alibi reperias. Hæc dum ex sacratis utriusque fœderis instrumentis legunt, cognoscunt, meditantur homines pii, videntur sibi versari in montibus stillantibus mustum, & collibus diffluentibus lacte, aut innatare torrentibus rivis mellis ac butyri; parumque abest quin exclament, quod Bohemorum Martyrum aliquem Euangeliorum codici inscripsisse accepimus, ECCE PARADISUS NOSTER. Solvuntur in laudes Dei, cujus immensæ adversus eos bonitati tam solidæ, excelsæ ac beatificæ sapientiæ magistras paginas, uti debent, ita & accepto ferunt; ac bona sua omnia, vitamque ipsam, aut si quid vita possit esse charius, depecisci mallent, quam cœlestis illius depositi jacturam facere. Existimantes quippe id quod res est, non posse sibi vel sapientiam, vel sanctimoniam, vel animi in Deo exsultantis lætitiam, imo ne salutem quidem ipsam deesse; si Divinos illos libros non in manibus solum & oculis, sed in imis pectorum recessibus habeant. Fieri autem omnino non potest, quin is qui Deo suam gloriam, mortalibus salutem invidet, iisdem his libris, quos ad regni sui perniciem comparatos novit, in furorem actus ringatur. Quamobrem nihil reliqui facit, quo minus eos, qua vi, qua astu, mortalium manibus excutiat. Olim tyrannos incitavit, ut undique conquisitos flammis exurerent: fuitque quum partam sibi victoriam, deletamque Christi religionem, sed falso ac stulte, gratularetur. Hæreticis etiam, & projectæ audaciæ ac prostituti pudoris hominibus usus est, qui sceleratas manus sacratissimis tabulis injicerent: vel ipsam vitiantes scripturam,

ram, vel, ubi id non poterant, genuinam illius mentem venenatis ſuis gloſſis corrumpentes. Sed potiſſimum hoc ſeculo furit; majore tamen quam unquam vafritie. Quum poſt renatas patrum noſtrorum memoriâ bonas literas, plurimi ſe paſſim impenderint linguis eruditis addiſcendis, antiquitatis omnis receſſibus perreptandis, iis denique univerſim artibus excolendis, quibus animi ad humanitatem formari ac poliri cenſentur; nonnulli quidem pio ſtudio ad Divinorum Inſtrumentorum elucidationem quidquid congeſſerant, contulere, quorum memoria ſacra ſemper & venerabilis Eccleſiæ erit; alii vero omni ſuo ingenio nefarie abuſi ſunt, ut Divinorum librorum fidem atque auctoritatem, at clam & per cuniculos, everterent; quorum ſacrilegas artes ad æternam ipſorum confuſionem detegi, rei Chriſtianæ intereſt; Veſtræ quoque, ILLUSTRES PROCERES, ut, qua præditi eſtis ſapientia atque poteſtate, eas animarum peſtes compeſcatis. Nimirum poſtquam recepto publice Chriſtianiſmo palam ubique agnita Sacrarum literarum Divina auctoritas eſt, prima ſe impii oris apertione inteſtabilem faceret, qui nulla circuitione uſus eam ſe impugnatum venire profiteretur. Alius quærendus fuit callidis hominibus prætextus. Quum pulſa ſcholarum barbarie melioris Philoſophiæ atque eruditioris Critices exorta nuper lux ſit, dolendum eſſe ajunt, ni quæ cæteris ſcientiis artibuſque inde accenduntur faces, eæ etiam in Scripturarum inferrentur adyta. Cur enim Divinis literis præclara iſta invideretur felicitas, quæ aliis præſtantiſſimorum virorum monumentis contigit, nova hac arte plurimum emaculatis, ornatis, illuſtratis? Hoc fundamento poſito, ſolvendæ mentes inani formidine

 ſunt,

ſunt, quaſi non idem injuria temporum, & incuria aut malitia etiam hominum, Sacris noſtris libris evenire potuerit, quod aliis omnibus ſcriptis, ut medica indigeant manu. Exuendi etiam animi iis præjudiciis, quibus ſacros aliquos libros non ſuis auctoribus, nimiumque vetuſtis ſeculis, rudis ac credula attribuit antiquitas. Non intercedimus, inquiunt, quo minus credatis Deo Auctori deberi Pentateuchi Moſaici originem: at ſcitiſne, quo modo? Minerval parate, quotquot ſecretioris eſſe vultis conſulti ſapientiæ; minerval, inquam, parate Reginæ ſcientiarum, Divæ Criticæ, quæ propitio magis quam unquam vultu noſtrum hoc ſeculum, noſtras has terras adſpicere dignata eſt. Illa docebit, quod ab antiquo populi propemodum omnes, ii certe qui præ cæteris moratiores erant, publicos ſuos habuerint actuarios, qui quæ ſingulis memorabilia contingebant temporibus, ea magnâ diligentiâ, ac fide quidem optimâ, ſcripto conſignarent, in Regni Archivis reponenda, aſſervanda. Ægyptii imprimis, ſapientiſſima natio, huic operi admoverunt Sacerdotes ſuos atque Hierophantas. Id ab iis Moſes didicit, in Ægyptiorum diſciplina probe eruditus; ideoque jam à primis Iſraëliticæ Reipublicæ initiis, viros aliquos prudentes, ac magna Divini Spiritus menſura præditos, ſelegit, quibus cura Sacræ Hiſtoriæ ſcribendæ demandata eſt. Quo officio quum illi fideliter ac prolixe defuncti eſſent, atque elephantinos propemodum libros reliquiſſent, factum eſt labente tempore, neſcio quando, fortaſſe poſt ſolutam captivitatem Babylonicam, ut alii, neſcio qui, attamen, ne ſuccenſeatis, Divini afflatus non exſortes, inde hoc quod nos habemus, & ut venerabilem Moſis pentateuchum exoſculamur, compilaverint. Porro compilatores hi

quum

quum varii fuerint, ac ſinguli ſuum habuerint inſtitutum, mirandum non eſt ſi hiſtoriæ aliquando male junctæ ſint, & repetitiones occurrant crebræ, otioſæ aliquando atque odioſæ, quas probabile non eſt ab una, eaque ſapienti, manu eſſe. Sed & aliud acceſſit incommodum, cui fruſtra aliunde remedium quam a Sacra Critice petatis: ſcilicet quum voluminibus ſua inſcripſerint veteres, quorum partes nullo aut glutine aut conſutione junctæ, circa cylindros volutæ, atque, ubi uſus erat, evolutæ fuerint; hinc facile fieri potuit, factumque revera eſt, ut, turbatis voluminum partibus, neque ſuo repoſitis loco, pericoparum etiam ordo mire aliquando miſereque turbatus ſit; acri quadam ingenii ſolertia, ubi res poſtulaverit, ſuo reſtituendus nitori. Quod, Divæ Critices enthuſiaſmo correpti viri quidam eruditiſſimi, quibus hoc ſpeciali indultum favore eſt, bonis avibus aggreſſi eſſe, & ſupra quam dici poteſt feliciter perfeciſſe perhibentur. Ubi luxata & hiantia ſacræ orationis membra, neque Grammatices aut Rhetorices, aut Dialectices, quas pueri didicerant, legibus ſatis reſpondentia, deprehendere ſibi viſi ſunt, ſuæ exiſtimarunt eſſe pietatis, ea quantumvis dolentia, renitentia, reclamantia, primum exartuare, mox reponere, ubi commodius locata fore ea dictat ars, quam omni exceptione majorem par eſt agnoſcere. Idque tantâ fecerunt peritia, ut majore non potuerint, ſi ipſa vidiſſent autographa, & columellas, lineas, literas omnes in numerato habuiſſent; tantâ artis fiducia, ut haut minora moliti ſint circa Moſis aut Jobi ſacrata volumina, quam audaciſſimus quiſque ex profanorum Criticorum gente circa Ariſtophanem aliquem aut Plautum. Hæc, quæ exempli duntaxat cauſſâ dicta ſunto, aliaque id genus quam plurima,

rima, quæ referre pudet pigetque, uti magno cum apparatu jactantur, ita non ſine reconditioris quaſi eruditionis admiratione ab incautis audiuntur; qui paullatim, nihil tale ab initio ſuſpicantes, in eam ſe delapſos mirantur ſententiam, quam cum Divina librorum ſacrorum auctoritate conciliari vix, aut fortaſſe ne vix quidem, poſſe, facile deprehendunt. Hæ ſeculi, ſed nefariæ, ſceleſtæ, ac prorſus Diabolicæ artes ſunt, quibus dici non poteſt quam multi decipiantur, qui rarioris, liberæ, ac generoſæ cujuſquam ſapientiæ nomen affectant. Sed neque admodum idoneum videtur fovendæ ac firmandæ opinioni quam de Inſtitutorum Moſaicorum Divina origine atque arcanis ſignificatibus ab ineunte ætate imbibimus; ſi tota ea res in Politicum ſchema transformetur, ubi dominandi aſtus principem locum obtinet. Atque id mihi nunc imprimis exponendum Vobis venit, ILLUSTRES PROCERES: quippe quod operi ad pedes mox Veſtros deponendo originem dedit. Neque, opinor, aut ingratum Vobis, aut publicæ rei inutile erit, cognoſcere, quibus ratiocinationum ambagibus huc demum Viri quidam Doctiſſimi devenerint. Ponunt, ab antiquiſſima poſt Univerſale Diluvium antiquitate, invaluiſſe religionem ex operoſis & myſticis quibuſdam cærimoniis, & ritibus ad ſolos digitos pertinentibus, conflatam; quæ ſimplicem, facilem & animo tinctum veterum Patriarcharum cultum obſcuraverit prius, tandem penitus eliminaverit. In ritibus hujuſmodi fingendis, formandis, adeoque multiplicandis ut ipſam propemodum Arithmeticam fatigent, facile primas Ægyptus tenuit, illuſtris illa ſuperſtitionis ſchola. Ibi Hebræorum natio, tam craſſo & vili facta luto, ut a brutorum ſorte atque indole exiguo diſtaret intervallo, multis annis hæſit.

hæſit. Fierique vix aliter potuit, quin qui primum in Ægypto hauſerant ſpiritum, tantis neceſſitudinibus cum Ægyptiis juncti, tot etiam infortuniis in Ægypto vexati atque fracti, avitæ religionis reliquias, ſolius Cabbalæ ope acceptas ſervataſque, ſenſim oblivioni traderent, earumque loco, fatali ſuperſtitionis Ægyptiacæ lue tacti, tetricas dominorum ſuorum nænias deperirent. Inſulſa autem iſta plebecula inter lateres ac idola nata, poſt tot annorum uſum mores, quaſi in primas animarum texturas traditos, repente exuere non norat. Quamobrem periculoſæ plenum opus aleæ aggreſſus fuiſſet, quiſquis Hebræorum infantiam ab iſtis Ægypti ſeculique ritibus e veſtigio ſtuduiſſet ablactare. Si enim ad tempora præterita oculos referamus, mutationes quaſvis repentinas, circa ritus quibus longa dies & religionis opinio ſummam apud plebem gratiam & reverentiam fecerunt, motus & turbas pernicioſiſſimas concitaſſe, facile obſervabimus. Arte ergo opus fuit, ut intractabilis ille Iſraëliticus populus ad meliorem vocaretur frugem, & ſtupidæ iſte pertinaciæ dæmon, qui gentem a prima tenuit infantia, blando ſed efficaci exorciſmi carmine ejiceretur. Introducendus quidem fuit cultus vere novus; ſed, ad turbas evitandas, ſub ſpecie veteri. Nova enim omnia, niſi veterum ſpeciem aliquam induant, animo feruntur iniquiore. Ideoque qui novis rebus in regno quopiam revera ſtudent, qui leges veteres refigunt, & ſuſque deque miſcent omnia, vetera tamen officiorum nomina, & alia minora, olim in uſu, ad captandum populum inviolata ſolent relinquere. Unde Taciti illud: ARCANUM NOVI STATUS, IMAGO ANTIQUI. Hoc itaque prudentiſſimo factum eſt conſilio, ut veteris cultus objectum potius & circumſtantiæ aliquot mutatæ

ſint, quam integra materia: rituſque non pauci, ex Ægypto oriundi, qui ineptiæ quidem erant, at tolerabiles, paululum emendati, in ſacrorum album tranſſcripti ſint. Hinc Tabernaculi Templique magnificentia: hinc ſacerdotum ordo, ſplendiduſque apparatus, imprimis & Pontificis decoræ veſtes, inque iis Urim, (quod fingitur idolum aut ſimulacrum parvulum fuiſſe ad humanam ſimilitudinem formatum, quo mediante Deus, aut Angelus, illius vice ac nomine, ad Pontificis interrogata reſpondit) ac Thummim, ad ſimilitudinem Bullæ illius fabrefactum quam a collo ſuſpenſam geſtabat Pontifex Ægyptius: hinc feriæ ac feſta, ipſeque hebdomaticus dierum orbis, ex intimo Ægyptiacæ antiquitatis penu depromptus, & hebdomadici Sabbathi religio: hinc pecudum ſexuſque in ſacrificiis diſcrimen, & hyſſopi uſus, & Vaccæ rufæ, & Hirci emiſſarii cærimonia: hinc lucernarum accenſio, & Frontalia Ægyptiorum phallis ſubſtituta, & ſerpentis ænei amyletum, quo peſtis nigris inſerta medullis excantata fuit: hinc ſuis odium, exterorum averſio, lotiones crebræ, &, quod mireris, ipſa adeo Circumciſio: omnia ex Ægyptiacis ſacris, ea qua dictum eſt mente, in Moſaicum tranſſumta cultum. Hæc mihi quidem, Illustres Proceres, ſi quod ſentio candide eloqui liceat, quantumvis acute excogitata, ſpecioſe propoſita, erudite defenſa, graviſſimis laborare videntur ſequelis, quæ in Deum Deique populum, atque in ſanctiſſima numinis inſtituta, perquam ſint injurioſæ. Neque interdici homini pio debet quo minus vereatur, eo comparata eſſe omnia, ut, omiſſo myſteriorum ſub involucris iſtis latentium ſcrutinio, frigidis ineptientium Ægyptiorum Antiquitatibus, ſi modo Antiquitatibus, defixæ ſtudioſorum

rum hominum mentes hæreant: totaque Iſraëlitarum Religio Politici magis alicujus vaframenti ſpeciem habere videatur, quo ſive Deus ſive Moſes regnum ſibi in eo populo firmavit; quam umbrarum ſuarum indigitamentis ad Chriſtum ducere. Hæc autem quum Chriſtianis pectoribus merito incutiant horrorem, exiſtimavi ab officio meo nequaquam eſſe alienum, ſi, quam parum ſolidis ſuperſtruantur fundamentis, quam incertis nitantur conjecturis, & indignis ſæpe hariolationibus, quam ab omni demonſtrationis ſpecie ſint remote, quam denique adverſa indubitatæ fidei monumentis, & contraria Divinæ menti ac gloriæ, oſtendere anniterer. Ideoque quidquid temporis laborioſiſſimæ ſubducere licuit functioni, id pervolvendis eorum libris qui antiquas Ægyptiorum res narrarunt, colligendiſque iis quæ pridem mihi fuerant obſervata, magna animi contentione impendi: donec hic mihi natus eſt commentarius, quem Vobis nunc, ILLUSTRES PROCERES, ea qua par eſt devoti animi obſervantia, antiqua formula, DO, DICO, CONSECRO. Veſtræ poſt Deum ſollicitudini ac curæ debemus, quod fœcundo frui liceat otio; cujus idcirco, ut Deo, ita & Vobis, reddendas eſſe arbitror rationes. Et quamvis quæ meæ hic ſunt operæ nemini magis exigua videri poſſint quam mihi ipſi: tantum tamen cauſſæ quam tractandam ſuſcepi momentum eſt, ut dignam eam eſſe Veſtris auribus, dignam Veſtra etiam tutela, pronunciare non dubitem. Hoc enim nunc agitur quomodo Deo ſua gloria, religioni Iſraëliticæ ſua ſanctitas, cærimoniis ſuum myſterium, Moſi ſua fides & integritas conſtet. Neque profecto illuſtrior alia Chriſtiani Magiſtratus laus eſt, quam quod Dei Chriſtique ejus ſe agnoſcens vicarium, ejus

gloriæ

gloriæ asserendæ, ejus regno amplificando, ejus veritati tuendæ, ejus cultui promovendo, quidquid accepit potestatis, diligenter, sapienter, fideliter impendat. Ea Vos laude macti estote, ILLUSTRES PROCERES, ut sub Vestro pio ac felici regimine non sua solum Reipublicæ tranquillitas, suus urbibus splendor, suus commerciis vigor, suum literis decus, sua civibus incolumitas, conservetur, augeatur: verum etiam Religio floreat, Pietas germinet, Veritas se diffundat, montes populo pacem proferant, & colles justitiam, uti quum descendit pluvia super herbam sectam, quum imbres, irrigatio terræ. Ut Reipublicæ Vestræ ab omnibus salutem Dei amantibus occinatur: BENEDICAT TIBI JEHOVA, O HABITACULUM JUSTITIÆ, MONS SANCTITATIS BEATUS ILLE POPULUS CUI ITA EST, BEATUS ILLE POPULUS CUJUS DEUS EST JEHOVA. Ita calidis suspiriis voveo,

ILLUSTRES AC PRÆPOTENTES ORDINES,

Vester obsequiosus in Domino Cliens,

HERMANNUS WITSIUS.

LECTORI S.

Uandoquidem operis hujus occasionem atque argumentum, primo capite; rei autem momentum, in Dedicatione ad Illustres Ordines, exposui: non nisi paucula quædam superesse videntur quæ monere te amplius habeam, Lector Benevole. In quibus principem sibi locum hoc poscit: biennio post primam libri istius editionem anno nimirum vertentis seculi LXXXV, *Cantabrigiæ in dias luminis oras prodiisse* JOHANNIS SPENCERI SS. TH. D. de Legibus Hebræorum Ritualibus & earum Rationibus Libros Tres. *Ingens opus, multa confectum cura, plurimaque eruditione exornatum: quo prolixissime id exsecutus est doctissimus auctor, quod olim in* Dissertatione de Urim & Thummim *moliebatur. Nescio tamen, an tanta variarum congerie materiarum, eam, quam nos examinandam nobis duximus, sententiam, probabiliorem æquo & Antiquitatum Hebraicarum non incallido lectori reddiderit. Quo enim plura sibi expedienda sumsit, eo majori sæpe firmiorum argumentorum penuria laborare propemodum necesse fuit. Et fallor, nisi ad cujuslibet fere capitis inspectionem peritus rerum censor facile deprehendat, pro rationibus convincentibus obtrudi quæ ne speciem quidem demonstrationis habent. Nihil utique mihi ipse vindico: nec quidquam ingeniosissimi hominis judicio cupio esse detractum. At præfiscine dixerim, in proclivi mihi esse, multis id quod affirmo evidentibusque exemplis comprobatum dare; si quidem in istum nunc campum exspatiari liberet. Verum & Præfationis modum Disputatio ea excederet, & prolixitatis me dudum tædet. Pro specimine esse possunt ea quæ in* Miscellaneis *meis de* Tabernaculo, Arca, Cherubinis, *meditate disserui. Atque alia aliquammulta alii doctissimi homines suæ subjecerunt excussioni. Quod itaque novis ex magno Clarissimi* Spenceri *volumine observationibus*

Ægy-

Ægyptiaca *hæc mea non grandiverim, non ex eo factum est, quod difficilis ea res operæ foret: sed partim quod alii eam nunc tractationem occupavissent, partim ne plurium membrorum accessione, aliorumve vasane incremento, operis mei symmetria turbaretur. Iterata igitur hæc editio non multum a priore recedit: nisi quod aliquibus in locis aliquanto sit emendatior. Repeto quod olim significaveram, paginarum* Marshami *numerum me citavisse non ad* Londinense Exemplar in Folio, *ut vocant,* (*cujus mihi, dum hæc scribebam, nulla fuit copia*) *sed ad* Germanicum in Quarto, *editum* Lipsiæ Anno MDCLXXVI. *Vitia quæ irrepserunt Typographica tam exigua pleraque sunt, ut enotare vix fuerit operæ pretium. Id unum caveo; non posse me ubique* numeros *Librorum, Capitum aut Paginarum, ex quibus aliquid citatum est, præstare: etiamsi quanta potui accuratione attenderim. In* indicibus *concinnandis egregiam mihi operam præstitit Amicus quidam meus, Vir Doctus ac solers. Vale,* Benevole Lector, *ac studia mea precibus tuis Deo commendato.*

ÆGY-

ÆGYPTIACORUM SACRORUM CUM HEBRAICIS COLLATIO.

Lib. I. Cap. I.

Operis Occasio, Argumentum, Scopus.

I. *In Marshami Canone Chronico, quid laudandum, quid desiderandum videatur.* II. *Atque id quidem notandum, quod antiquissimos Hebræorum ritus ab Ægyptiis arcessat.* III. *In qua eadem opinione etiam Spencerus est.* IV. *Contendens, Deum eos Ægyptiorum ritus quos ineptias magis tolerabiles norat, paululum emendatos, in sacrorum suorum album transcripsisse.* V. *Inque ea re Politica usum sapientia.* VI. *Nostri super ea sententia Examinis modus.* VII. *Ac scopus.*

I. IN omnium nunc fere eruditorum manibus versatur Nobilissimi Viri JOHANNIS MARSHAMI, Angli, Equitis Aurati, CANON CHRONICUS, ÆGYPTIACUS, EBRAICUS, GRÆCUS. Opus quantivis pretii; quod uti auctori suo multa lectione, accurata meditatione, plurimisque lucubrationibus stetit, ita lectori per salebrosos obscurissimæ antiquitatis recessus viam non paullo faciliorem expeditioremque effecit. Sed ut in humanis rebus nihil omni ex parte beatum esse solet, ita nec pulcherrimo huic corpori suos deesse nævos videas. Id sibi Nobilissimus auctor suo quo-

 dam

dam jure sumsit, ut, relicta aliquoties frequenti regiaque via, per devios tramites, veluti animi caussa, exspatietur: ubi contingit in eas ipsum opiniones incidere, quæ, utut eruditæ videantur, non tamen æque piæ sunt, neque ad sacratissimæ religionis nostræ decus honoremque admodum comparatæ.

II. Cætera silentio hoc tempore transmittere liceat: hoc unum nunc notare lubet, quod Hebræorum ritus sacrasque cærimonias, eas etiam quæ Mose antiquiores sunt, quas a Deo non sine typica Christi adumbratione institutas esse universus credit Christianismus, P. 119. ex profanis *Ægyptiorum* moribus, seculique usu derivet. ÆGYPTII, inquit, UT πολιτείᾳ, ITA ET RELIGIONE GENTES CÆTERAS PRÆCESSERUNT; EORUM RITUS AD ALIOS POPULOS TRANSLATI ETIAM AB EBRÆIS (NON SINE EMENDATIONE FORSAN) USURPATI SUNT. Quibus verbis quot quantasque res complectatur, ea quæ modo dicturi sumus manifestum facient.

III. Eandem sententiam magno nuper animo atque apparatu tuitus est JOHANNES SPENCERUS, Theologus itidem Anglus, in *Dissertatione de* URIM & THUMMIM. Ubi ita Vir Doctissimus instituit: Israëlitæ, inquit, qui in Ægypto primum hauserunt spiritum, omnes Dei rerumque Divinarum notitias, per sacram tantum *Cabbalam* acceptas, oblivioni sensim tradiderunt: & vix ultra lateres & allium Ægypti jam sapientes, in Dominorum suorum mores & ingenium toti transierunt, ritibus eorum ac superstitionibus facile susceptis. Ab istis *Ægypti* seculique ritibus, qui *Hebræorum* infantiam e vestigio ablactare studeret, næ ille difficile & pene desperatum opus moveret. Non eo solum nomine, quod consuetudo religiosa tam potente fascino animos incantare solet, sed & quia natura populum illum, præ aliis terræ incolis, ingenio moroso, difficili, & propositi tenacissimo finxisse videtur.

Cap. IV. sect. VII.

IV. Quoniam itaque Deo negotium erat cum rudi populo, a suis seculique moribus cito facileque nulla machina dimovendo; eorum ritus non paucos, quos cum primo lacte imbiberunt, *paululum castigatos*, leni animo tulit, & *congruentem*, quod *Eusebius*, ait, *audientium moribus legem promulgavit*. Deus enim, quum prima reformationis *Judaicæ* fundamenta poneret, & homines a superstitione *Ægyptiaca* ad frugem vocare studeret, hanc sibi rationem ineun-

Præpar. Euan. lib. VII. c. VIII.

ineundam habuit: Idolorum cultu sub capitis pœna populo suo interdixit, & ritum quemlibet antiquum qui peccati exemplum vel occasio exstitit, tanquam membrum corruptissimum, a cultus antiqui corpore, legis suæ ense amputavit. *Alios autem non paucos*, *Quos* INNEPTIAS NORAT MAGIS TOLERABILES, *& ad mysterium aliquod adumbrandum aptiores*, *in sacrorum album*, PAULULUM EMENDATOS, *transcripsit*. Atque inde natum, quod tot *inanes baptismorum ritus*, *neomeniarum festa* in lunæ olim renascentis honorem (ni *Maimonidi* vana fides) celebrata, *morem choreas inter sacrificandum ducendi*, *festorum solennia*, *vestis candidæ*, *& musicæ instrumentalis*, dum rem Divinam facerent, *usum*, & ejusdem conditionis alia, ad cultum & sacrorum suorum familiam transtulerit. Mor. Nev. Part. III. c. XLVI.

V. Et hac quidem in re præclara *Sapientiæ* & *Bonitatis* suæ exempla edidit Deus O. M. *Sapientiæ*: nulla enim arte tam facile obtusioris ille nasi populus ad *cultum vere novum*, quam per *umbratiles* aliquas *veteris reliquias*, allici potuisset. Nam nova omnia, nisi veterum speciem aliquam induant, animo iniquiore ferre solet insulsior populus. Unde illud *Taciti*: *Arcanum novi status*, *imago antiqui*. Sed nec minora *Benignitatis* suæ documenta præbuit summus legislator: quum enim illi reformationem moliri visum esset, non protinus quidquid ex usu vetere tolli potuit (more hominum ingenii præfervidi) sublatum ivit; sed quidquid commode tolerari potuit, ad καιρὸν usque διορθώσεως toleravit. Quo pacto ad hominum infirmorum mensuras sese attemperavit, & per *ritus istos veteres*, *paulo emendatiores*, tanquam per *prima* & *leviora obedientiæ rudimenta*, ad *pietatem virilem* & *severam* populi infantiam sensim ac leniter erudiit.

VI. Multa a Viris Doctissimis congesta sunt, quibus huic suæ assertioni fidem faciant. Ea autem quum plurimum reconditæ contineant eruditionis, non videntur Clarissimi Auctores sua laude, uti nec studiosi Lectores jucunditate, atque utilitate quæ exinde percipi potest, defraudandi esse. Nostra etiam interest ut candide omnia referantur, quo examen super iis accuratius institui, & judicium prudentius atque sincerius formari queat. Hanc unam mihi libertatem a Viris æquissimis deposco, ut quæ ipsi sparsim, & prout argumenti sui ratio exigebat, hic illic, in commentariis suis scripta

reliquerunt, ea ego in unum collecta, neque inconcinno, ut arbitror, ordine disposita, uno veluti obtutu Lectori meditanda exhibeam; inspersis quandoque & aliis quæ mea mihi lectio suppeditavit, & suis singula auctoribus attribuentur.

VII. Ita autem commodissime me processurum existimo, si *primo* longa exemplorum inductione, ex Doctissimorum virorum mente, & eorum plerumque verbis, demonstravero, *magnam atque admirandam plane convenientiam in religionis negotio veteres inter Ægyptios atque Hebræos esse.* Quæ quum *fortuita* esse non possit, necesse est ut vel *Ægyptii* sua ab *Hebræis*, vel ex adverso *Hebræi* sua ab *Ægyptiis* habeant. *Dein* eas *rationes* proferam, quibus inductos se testantur viri eruditissimi, ut *ex Ægyptiorum fontibus Hebræorum plerosque rivulos derivatos esse* credant. Super omnibus denique ἐπίκρισιν meam subjungam, eo argumentorum robore quod suscepti negotii ratio patitur firmandam. Nequaquam ea mente ut Doctissimorum Virorum laboribus detraham; sed ut me & Lectores meos in investiganda veritate exerceam, si forte detur curva corrigere, & *Egregio inspersos abstergere corpore nævos.*

Cap. II.

Ægyptiorum atque Hebræorum de Via Felicitatis & supremo Numine consentiens fides.

I. *Antiquissimorum rituum apud diversas gentes convenientia.* II. *Tria totius religionis summa capita.* III. *Ægyptii, secundum Apollinem, primi viam ad Felicitatem monstrarunt.* IV. *Cultum extraneum detestati sunt.* V. *Theologiam eorum ab ineptiis & superstitione excusat Plutarchus.* VI. *Unius Dei potestatem in variis Symbolis venerati sunt.* VII. *Knephi, monstrosi serpentis, symbolica explicatio.* VIII. *Confirmata ex antiquis.* IX. *Sigalionis Harpocratis mysterium.*

I. ANTIQUISSIMOS sacrorum *ritus*, apud *gentes diversas*, *non admodum diversos* fuisse, nemo humanioribus literis vel mediocriter tinctus ignorare potest. *Mirum est quam vetustissima sacra inter se congruant*, ait *Grotius*. Porro, si, levato antiquita-

In Levit. I. 9.

quitatis obſcurioris velo, gentium omnium ritus oculis vigilantibus intueamur, *Ægyptios* & *Hebræos*, præ omnibus aliis, moribus ſimillimos fuiſſe comperiemus. Neque hoc *Kircherum* fefellit, cujus hæc ſunt verba: *Hebræi tantam habent ad ritus, ſacrificia, cærimonias, ſacras diſciplinas Hebræorum affinitatem, ut vel* Ægyptios Hebraizantes, *vel* Hebræos Ægyptizantes *fuiſſe plane mihi perſuadeam.* Nec abſimile veri eſt, affinitatem hanc in cauſſa fuiſſe quod apud Romanos *ſimul actum de ſacris Ægyptiis Judaiciſque pellendis*: referente *Tacito*. *Suetonius* ſimiliter in *Tiberio*. *Externas cærimonias, Ægyptios Judaicoſque ritus compeſcuit.* Propyl. Agoniſ. c. II. Ann. lib. II. cap. XXVI.

II. Sed quid verbis opus eſt? In rem præſentem veniamus. Tribus potiſſimum partibus Religio pleraque comprehenditur. I. DOGMATIBUS RERUM CREDENDARUM. II. PRÆCEPTIS RERUM FACIENDARUM. III. RITIBUS QUIBUSDAM ET CÆRIMONIIS SACRIS. In ſingulis autem hiſce miram eſſe animorum inter *Ægyptios* & *Hebræos* conſenſionem ita evincitur.

III. CREDENDARUM RERUM DOGMATA quod attinet, conſtat utique hunc totius eſſe *finem* Religionis, ut hominem deducat ad *felicitatem* quæ creatura rationali digna ſit. Quid enim aliud eſt *Religio*, niſi *Philoſophia quædam Divina, viam ad beatitudinem demonſtrans*? Ea autem ex *Ægyptiorum* ſchola prodiit, ſaltem ſi *Apollinis* oraculo fides ſit. Ita enim ille apud *Euſebium*. Marſ. p. 155. Præpar. Eu. lib. IX. c. X.

Αἰπεινὴ γὰρ ὁδὸς μακάρων, τρηχεῖά τε πολλὸν,
Χαλκοδέτοις τὰ πρῶτα διοιγομένη πυλεῶσιν
Ἀτραπιτοὶ δὲ ἔασιν ἀθέσφατοι ἐγγεγαυῖαι,
Ἃς πρῶτοι μερόπων ἐπ' ἀπείρονα πρῆξιν ἔφηναν
Οἱ τὸ καλὸν πίνοντες ὕδωρ Νειλώτιδος αἴης.

Ardua, & innumeris Divum eſt via conſita ſaxis.
Ac primum e valvis rigido ſtridentibus ære
Panditur: hinc cæci ambiguo diſcrimine calles,
Quos fructu immenſo primi docuere nepotes
Niliaco undantes potant qui gurgite lymphas.

Ἡ μακάρων ὁδὸς, *via Felicium*, vel *ad Felicitatem ducens*, *Porphyrio* oraculum explicanti dicitur ἡ πρὸς Θεὰς ὁδὸς, *Via ad Deos*, ſive *Deorum via*. Porro hæc ipſa *Hebraicæ* religionis ſumma eſt, non ſi *rem* modo, ſed & *verba* attendas. Abraham præcepit filiis ſuis, Gen. XVIII. 19.

ut custodiant viam Domini, *& faciant justitiam.* Et in Euangelio non semel occurrit ἡ ὁδὸς τȣ̃ Θεȣ̃, *Via Dei.* Marc. XII: 14. Luc. XX: 21.

IV. In opinione quam de *summo numine* fovere decet immensa quidem *Ægyptiorum* atque *Hebræorum* videtur esse discrepantia, quum *Hebræi insociabilem* Divinæ Majestatis *unitatem* suspiciant, Marsh. p. 161. *Ægyptii* autem *Deos Medioxumos* adhibuerint: (quos Θεȣ̀ς μεσίτας dixit *Chrysippus*, in *Libro de Antro Mithræ*, & de quibus prolixe agit *Kircherus Oedip. Ægypt. Syntag.* XVII. *cap.* III.) in eo tamen est consensio, quod sicuti *Hebræis* nihil sceleratius visum est quam id quod עבודה זרה *cultum extraneum* nuncupant; ita & *Ægyptii* eodem nomine detestari videntur quidquid οἱ γονεῖς ȣ̓ παρέδειξαν *parentes non commonstrarunt.*

V. Neque tam inepta censeri debet *Ægyptiorum* Theologia p. 58. quam prima fronte videatur. *Plutarchus* enim *Chæronensis*, scriptor πολυμαθέστατος, & rituum *Ægytiorum* non imperitus, de religio- De Iside p. 353. c. sis eorum institutis asserit, *in sacris eorum operationibus nihil esse* ἄλογον, ȣ̓δὲ μυθῶδες, ȣ̓δὲ ὑπὸ δεισιδαιμονίας, *a ratione alienum*, *nihil fabulosum*, *nihil a superstitione profectum* (*ut nonnulli censent*) *sed alia habere morales utilesque caussas*; *alia vero expertia non esse elegantiæ cujusdam*, *aut Historicæ*, *aut Naturalis.*

VI. In πολυθεΐᾳ sua hactenus excusari, & cum sana ratione in Marsh. p. 161. concordiam quodammodo revocari possent, quod immensam *unius* Dei potestatem in *variis symbolis* adumbraverint ac venerati sint. De Abstin. l. IV. c. IX. Ita enim *Porphyrius* : *Ægyptii* τὴν ἐπὶ πάντα δύναμιν Θεȣ̃ διὰ τῶν συννόμων ζώων, ἣν ἕκαστος τῶν Θεῶν παρέσχεν, ἐθεράπευσαν, *per Nomorum suorum animalia venerabantur Dei in res omnes potestatem*, *quam singuli Deorum declararent.*

VII. Exemplo uno atque altero ea quæ dicta sunt claremus. Ei qui *Ægyptiorum* sacra non satis curioso lustraverit oculo, neque attenta perpenderit mente, absurdum oppido videri queat, quod in tanta iis veneratione fuerit *monstrosus serpens*, cui caput adjunxerunt *accipitris*, quem *Kneph* sua lingua nuncupant. Magisque indignabitur quum intelliget, eum *Knephum* ipsis esse Θεὸν ἀγέννητον καὶ ἀθάνατον *Deum generationis & mortis expertem*, uti eum *Plutarchus* in *Libello de Iside* describit; & τὸν λόγον τὸν δημιȣργόν, *Rationem mundi effectricem*, uti post pauca ex *Eusebio* audiemus. Cæterum indi-

indignationem fortassis eam ex parte non contemnenda deponet, qui sibi persuaderi patitur *Naturam Divinam* cum suis operationibus atque effectis, non inepte ejusmodi *serpentis* emblemate notatam esse. *Sciendum enim est* (ita *Athanasius* instituit *Kircherus*) *Ægyptios, uti curiosos naturæ omnium fere animantium Ægypto propriarum investigatores, ita & serpentis fuisse. Quum enim viderent, serpentem nullo manuum pedumque ministerio, solo oblongo corporis tractu procedere; nullo præterea membro præter os constare; animal igneo spiritu plenum, vivax, senectutem quotannis, deposito veteri exuvio, in juventutem restaurare; fieri non posse crediderunt, quin aliquid magnum, excellens & prorsus Divinum sub iis lateret. Accedebat hisce, quod undulato illo plicatilis corporis motu omnes prope figuras exprimeret, dum videlicet nunc caudam capiti admovens in circulum contortum, Æternitatem, jam in spiras convolutum, sphærarum cœlestium volumina præfert.* Confer. *Vos. de Idol. lib.* IX. *cap.* XI.

Sphin. Mystago. de Mumiis. Part. III. c. III.

VIII. Ac ne quis existimet hæc recentiorum duntaxat otiosa quædam commenta esse; sciat *Sanchuniatonem* eadem, iisdemque propemodum verbis, ex *Taauto* scripta reliquisse, quæ videri possunt apud *Eusebium*. Vbi additur ex *Epeë*, qui dictus fuit Ægyptiorum μέγιστος ἱεροφάντης καὶ ἱερογραμματεὺς *summus sacrorum interpres ac Scriba; Unum omnium maxime Divinum habitum fuisse eum serpentem, qui Accipitris formam præ se ferebat, eundemque adspectu fuisse jucundissimum. Quippe enim, ubi oculos aperuisset, continuo primogeniæ suæ regionis loca omnia luce replebat: sin autem conniveret, ilico tenebræ succedebant.*

Præpar. Eua. lib. I. cap. X. prope fin.

IX. Addamus aliud. Iidem Ægytii Deum repræsentarunt sub emblemate *Sigalionis Harpocratis*, quem exprimebant ut *puerum nudum, digito labris impresso silentia suadentem; cornu copiæ* sinistra tenentem; sub pedibus autem habentem *baculum Upupæ capite insignitum*, cum *lituo* & *gnomone*. Quarum rerum hæc est explicatio: *Puer nudus* pingitur; quia Deus ab omni *materiæ* contagione longe remotissimus in perpetuo *juventutis* flore permanet *inalterabilis*. Cum *silentii* signo; quia *silentio* potius *colendus*, quam multis verborum ampullis describendus est. *Cornu copiæ*, notat *bonorum* omnium quam in se continet *ubertatem*. *Baculus* cum cæteris insignibus, docet eum totius varietatis, harmoniæ & ordinis mundani auctorem esse. Ex quibus

Kirch. Oed. Gymn. Hierog. clas. XII. cap. II.

quibus inferre licet, non tam absurda Ægyptiorum sacra propius attendentibus esse, quam primo obtutu videbantur. *Symbolica* enim sunt omnia. Idque, ut judiciose a *Plutarcho* observatum est, declarant ipsi; *Sphinges* plerumque ante templa collocantes, quod eorum Theologia *ænigmaticam* sapientiam contineret.

De Iside.

Cap. III.

Deus Triunus, secundum Kircherum, Ægyptiis non incognitus.

I. *Trismegistus antiquam Patriarcharum Theosophiam Ægyptios docuisse dicitur.* II. *Et quidem Triunum rerum omnium Principium.* III. *Mentem nimirum, Lucem, & Spiritum.* IV. *Et, quod propemodum incredibile, Filium Sermonem dixit Patri consubstantialem.* V. *Per quem Pater mundum condiderit.* VI. *Trinitas adumbrata, per circulum alatum, & serpente fœtum.* VII. *Quomodo ad tam abstrusæ rei cognitionem Trismegistus pervenerit.* VIII. *Illius Libri quam certa Auctoritas.*

I. SED videamus quousque Ægyptiorum Theologia in Divini numinis cognitione pertinuerit. Non paullo ulterius *Marshamo Athanasius Kircherus* progreditur, qui non solum *Divinæ Essentiæ Unitatem*, sed & *Personarum Divinarum Trinitatem*, a vetustissimis *Ægyptiis*, magnis quidem verborum involucris, attamen traditam esse contendit. *Trismegistus*, inquit, *Mercurius, quem* Thot, *a primo mense* Thot, *ejus honori inscripto, vocabant, conclamatam Idololatriæ confusionem misertus, diviniora primorum Patriarcharum*, Sem, Cham, Japhet, *filiorumque, quibuscum vivebat, dogmata edoctus* (*erat enim, teste* Chronico Alexandrino, *peringeniosus, & ad Divina mysteria cognoscenda promtissimus*) *novam de* Deo Uno, Vero, *de* Angelorum Dæmonumque dispositione & ordine, *Theosophiam exorsus, studio ad id excogitatis, pro ingenii sui sublimitate & præeminentia, argumentis rerum usu conspicuis, cognitam artem, solis sacerdotibus & sapientibus viris ad regnum spem habentibus revelatam, idiotis vero & superstitiosæ plebi inaccessam & prorsus imperviam, saxis, contra omnem temporis injuriam, insculpsit.*

Sphin. Myst. de Mumiis. Part. II. cap. III. & Gymn. Hierogl. clas. XII. cap. III.

II. In-

II. Interjectis nonnullis ita pergit: *Ægyptios Triunum rerum omnium principium credidisse, quod &* Triforme numen *vocant, ex* Suida *passim ostendimus; quod &* Globo Alato serpente fœto ἱερογλυφικῶς *exprimebant.* Porro quomodo *Triunum* in *Uno* cognoverint, ex Hermeticis fragmentis ita aperit. Laudat primo Hermetis illud: ἡ γὰρ μονὰς πάντων ἀρχὴ, καὶ ῥίζα, ἐν πᾶσιν ἐστι, *Est enim* Monas *omnium principium, & radix in omnibus existens.* Unde concludit: *Monas ergo quum principium sit, omnem numerum generat, a nullo genita.* Porro: dicitur ab *Hermete,* Μονὰς πατρικὴ, MONAS PATERNA. Si *Paterna* est, ergo *generat.* At quid? Id nimirum quod post ipsam primum est natura, *Duo* videlicet. *Duo* ergo ante omnia generat *Monas.* Ταναὴ ἐστι μονὰς, ἡ δύο γεννᾶ, *protensa est Monas quæ duo generat,* inquit *Zoroaster;* quam & *Dyadem* nominat, *apud Patrem sedentem. Monas* itaque *Dyadi* juncta *Triadem* constituit, quam ubique fulgere docet: παντὶ γὰρ ἐν κόσμῳ λάμπει τριὰς, ἧς μονὰς ἀρχὴ, *Toto enim mundo Trias fulget, cujus Monas princeps est.*

III. Hinc *Monadem* illam sæpe *Patrem* vocat, & *primum principium,* secundum vero vocat πατρικὸν νόον, αὐτογένεθλον, *Paternam mentem, se ipsa genitam.* Tertium vero principium *Mentem secundam* vocat, πάντα γὰρ διετέλεσε πατὴρ, καὶ νῷ παρέδωκε δευτέρῳ, *omnia enim perfecit Pater ac Menti tradidit secundæ.* Sic & *Trismegistus* πάντων τὸν κύριον, καὶ Θεὸν, καὶ πηγὴν, καὶ δύναμιν, καὶ νόον, καὶ πνεῦμα vocat, & in Unitate Trinum his verbis asserit: *Una sola Lux fuit Intellectualis ante Lucem Intellectualem; & fuit semper Mens Mentis Lucida, & nihil aliud fuit hujus unio quam Spiritus omnia connectens, semper in se existens,* ἀεὶ τῷ ἑαυτοῦ νῷ καὶ φωτὶ καὶ πνεύματι πάντα περιέχων, *semper sua* Mente, *&* Luce *&* Spiritu *cuncta continens.* Ubi sane per *Mentem, Lucem, Spiritum,* nihil aliud intelligere videtur quam *Patrem, Filium* & *Spiritum Sanctum.*

IV. Et hoc ita eum sentire expresse docet loco citato. *Ex Mente,* inquit, *Prima lucidum* VERBUM FILIUS DEI, *idem cum* PATRE, οὐ γὰρ διΐστανται ἀπ᾽ ἀλλήλων, ἕνωσις γὰρ τούτων ἡ ζωή ἐστιν, *neque enim distant a se invicem, sed unio eorum est vita.* Et alibi quoque eam τῷ δημιουργῷ ὁμοούσιον, *Patri rerum omnium opifici* CONSUBSTANTIALEM dixit. Quæ verba profecto memorabiliora sunt, quam ut ipsa non exhibeantur. Ἐπήδησε εὐθὺς ἐκ τῶν κατωφό-

ρων ςοιχείων ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, εἰς τὸ καθαρὸν τῆς Φύσεως δημιούργημα καὶ ἡνώθη τῷ Δημιουργῷ, ΟΜΟΟΥΣΙΟΣ γὰρ ἦν, *Exiliit statim ex deorsum latis elementis Dei* VERBUM, *in purum Dei opificium, & unit se Opifici Menti*, CONSUBSTANTIALIS *enim erat.*

V. Id denique notabile, ut quod maxime: Τὸν πάντα κόσμον ἐποίησεν ὁ δημιουργὸς ὁ πατὴρ, οὐ χέρσιν ἀλλὰ λόγῳ; *Universum fecit mundum conditor* Pater, *non manibus*, *sed* Verbo. Postquam hæc, aliaque nonnulla, memorasset *Kircherus*, in hæc verba concludit: *Atque hæc sunt vetustissima omnium sacræ Theologiæ dogmata, a Zoroastre & Hermete mundo primævo propalata, ut proinde hanc doctrinam non immerito Proclus* Θεοπαράδοτον, καὶ Θεόδοτον *a Deo traditam & datam asserat.*

VI. Quod de *Hieroglyphico Trinitatis Symbolo* dixit, id ita sese habet. Pinxit Hermes *circulum Alatum*, & *serpente fœtum*; ut patet ex *Obelisco Pamphilio*, & ex *Mensa Isiaca*, ubi nulli non simulacro supra positus spectatur. Per *circulum*, puram *Divinitatis formam*, *Numen Æternum*, *Immensum*, & ab omni *materiæ* illuvie *abstractum* signavit. Per *serpentem*, *secundam Divinitatis formam* (est enim serpens animal vivacissimum, & nullo membro, teste *Horo*, præter os constans) *seu Verbum Dei*, & *secundam mentem*, apposite notavit. Per *alas globo* affixas, *Tertiam Divinitatis formam*, *Spiritum* omnia pervadentem, apte significavit. Atque hoc pacto per *totum ex tribus coalitum*, per modum unius cujuspiam consideratum, *Divinam naturam*, *tribus distinctis* potestatibus constantem, expressit. Quorum omnium uberiorem expositionem, innumeris auctoritatibus stabilitam, in *Obelisco Pamphilio*, Lectori curioso expendendam *Kircherus* noster præbet.

Libr. III. fol. 400.

VII. Mirum merito cuipiam videri posset, quo modo primi isti Theosophi ad eam ingenii illustrationem provecti fuerint. Sed non patitur Doctissimus *Kircherus* lectores suos ista difficultate teneri. Supponit, *Hermetem* e *Cananæa* stirpe, & *Abrahamo* σύγχρονον fuisse; quod passim se demonstrasse testatur: atque hinc infert, fieri non potuisse quin multa curiosum atque omniscium ingenium, ab iis de vera & recta Theologia, quam ore tenus a protoplasto profectam & continua successione usque ad Noëmum derivatam habebant (inter quæ Divinæ revelationis sacramenta non ultimum erat Trinitatis mysterium) expiscatum fuerit: quæ deinde variis symbolorum involucris vestita posteris tradiderit.

VIII. Por-

VIII. Porro librum illum, ex quo hæc desumta sunt, tanquam genuinam Trimegisti sobolem Kircherus fide & affectu perpensissimo amplectitur atque exosculatur, eorumque *insolentem & intolerabilem ostentationem*, *ingenium arrogans & temerarium* mordaci castigat satyra, qui Auctoris istius canitiem negligunt, & libro ei, tanquam ab impostore aliquo edito, fidem omnem abrogant. Obelisc. Pamphil. lib. 1. cap. III.

CAP. IV.

Ægyptiorum cum Hebræis consensus in fide de Mundi conditu, Primi hominis creatione, Animæ immortalitate, & post hanc vitam statu.

I. *Ægyptii Rationem Mundi effectricem sub emblemate Cnephi ovum ore effundentis adumbrant.* II. *Neque seriem creationis prorsus ignorasse videntur.* III. *Hominem ad Dei Exemplar formatum esse, ex Pythagoræ disciplina Eurysus tradit.* IV. *Hebræi de animæ immortalitate, & statu post mortem minus solliciti.* V. *Ægyptii utrumque primum tradidisse dicuntur.* VI. *Iidem metempsychosios auctores.* VII. *Amenthen dicunt quod Græci Haden.* VIII. *Sepulturæ Ægyptiacæ ritus fidem ipsorum de diverso post vitam hanc animorum statu testatur.* IX. *Hebræorum Scheol respondet Amenthi Ægyptiorum.* X. *De Metempsychosi similia Ægyptiis Hebræi nugantur.* XI. *Adami animam in Davidem migrasse, inde migraturam in Messiam.* XII. *Impiorum animas per impura volvi animantia.* XIII. *Sepulturæ etiam cura persimilis.* XIV. *Erudita Petiti de Gehenna observatio.* XV. *Hebræi quoque pie defunctis fausta omnia precantur.* XVI. *Et Israëlitas omnes pro nobilibus habent.*

I. QUAS de MUNDI CONDITU sacras traditiones *Hebræi* habeant, omnibus notum est. Non multum ab iis abludit *Ægyptiorum* Symbolica Theologia, quam ex *Porphyrio Eusebius* exhibet. Præp. l. III. c. IX. Τὸν δημιουργὸν *Effectricem* illam *Rationem*, quæ ab ipsis *Cneph* appellari solet, *humana specie* configurant, *colore cæruleo*, eoque *nigricante*, *cingulum* ac *sceptrum manu* tenentem. Huic in *capite Regius* ex *penna galericulus* est: ὅτι λόγος δυσεύρετος, καὶ

 κεκρυμ-

κεκρυμμένος, καὶ ὁ φανὸς, καὶ ὅτι ζωοποιὸς, καὶ ὅτι βασιλεὺς, καὶ ὅτι νοερῶς κεῖται, *quod ejuſmodi Ratio abdita fere obſcuraque lateat, ſummoque inveniri labore vix poſſit, eademque vitæ fons ac regina quum ſit, tum vero intelligente quodam ac ſpirituali motu cieatur, quem maxime penna illa in capite ſita referat.* Hunc porro Deum ex ore *Ovum* effudiſſe narrant. *Ovum autem illud mundum interpretantur.* Quod non Ægyptii ſolum faciunt; ſed & ex iis alii. *Ovum*
Satur. l. VII. cap. XVI. enim *Mundi ſimulacrum Macrobio* eſt. Et ἀρχὴ γενέσεως, *initium*
Sympoſ. II. c. III. *genituræ* in *Orphicis*, memorante *Plutarcho*. Et conferri poteſt Moſaica phraſis. Gen. I. II. ורוח אלהים מרחפת, *& Spiritus Dei incubabat*, veluti columba ovo. *Talmudiſtæ* in *Chagiga*: כיונה מרחפת
Cap. II. fol. 15. על בניה ואיננה מגעת *inſtar columbæ quæ incubat pullis ſuis* (potius ovo) *neque tangendo lædit.* Similia habet *Jarchius.* Porro quod ovum illud ex *ore* Rationis effectricis prodire fingunt; quid aliud ea re ſignificatum voluere præter id quod Moſes quoque tradidit, *Dei verbo* totam hanc mundi molem fabrefactam eſſe?

II. Sed neque ORDINEM eum ignorarunt, quem in mundi creatione a Deo obſervatum eſſe Moſes memorat. Ita enim ſen-
Lib. I. initio. tentiam eorum *Diodorus Siculus* explicat. *Quum primum res univerſæ exiſtere cœperunt, unius vultus fuiſſe cœlum ac terram permixta eorum natura. Poſteaquam diſceſſiſſent a ſe iſta corpora, Mundo contigiſſe eum quem nunc videmus ordinem; aërem autem perpetui motus factum compotem. Hujus quod maxime erat igneum ad ſublimia loca evectum, quippe quum ſurſum tendat ob levitatem talis natura: eademque de cauſſa ſolem & cæteram ſiderum multitudinem manſiſſe in perenni vertigine: quod vero cœnoſum ac turbidum, cum humida concretione uno ſubſediſſe in loco, vi gravitatis. Sed quoque quum volutaretur in ſe, verſareturque continuo, ex humidis mare, ex ſolidioribus edidiſſe terram, ſed lutoſam mollemque valde. Hanc vero, ut primum qui ſoli adeſt ignis collucere cœpit, coaluiſſe: tum vero, quum fermentaretur ſumma facies, intumuiſſe plurimis in locis humentia, inque iis putredines exſtitiſſe, tenuibus pelliculis circumdatas. Quod etiam nunc in ſtagnis lociſque uliginoſis fieri conſpicitur, ubi poſt refrigeratum ſolum ſubito incaleſcit aer, non autem paullatim immutatur. Quumque ad eum modum ex calore fœta & impleta eſſent quæ madebant, in fœtibus adveniſſe alimentum noctibus ex circumfuſa nebula, diebus vero eos ab æſtu ſolidatos. Poſtremo quum ad ſui plenitudi-*

nitudinem venissent ii fœtus, perustaque atque ita rupta essent membranarum involucra, enatas apparuisse omnimodas animantium formas. Horum alia plurimum sortita caloris ad loca supera abiisse, facta volucria. At quæ terrestri crassitie essent prædita, ea in reptilium & aliorum humi viventium posita classe. At quæ de humente natura traherent plurimum, ea quoque ad locum perlata cognatum sibi, dicique natantia. At tellurem, quum ab æstu solis & a ventis magis magisque induruisset, ad postremum non suffecisse gignendis majoribus animantium, sed ea ex mutuo coitu cœpisse gigni. Hactenus *Diodorus*: cujus verba, licet prolixiora, appingere non piguit, ut constaret quantopere *Ægyptiorum* philosophemata cum *Hebræorum* traditionibus consentiant. Consimilia de *Ægyptiis* ex *Diogene Laertio* & *Macrobio* profert *Grotius*. De Ver. Relig. in not. ad lib. 1. §. xv.

III. De HOMINIS PRIMI creatione quid sapientiores *Ægyptii* senserint ex *Euryso Pythagoræ* discipulo non improbabiliter colligitur. Quum enim discipulum ea ex magistro hausisse credibile sit; Pythagoram autem sua ex Ægyptiis didicisse omnes consentiant, iis non immerito acceptum feretur, quod in Pythagoræorum scriptis est eximium. Is ergo *Eurysus* in *Libro de Fortuna*, in hæc verba Grot. ibid. fatur: τὸ σκῆνος τοῖς λοιποῖς ὅμοιον, οἷα γεγονὸς ἐκ τᾶς αὐτᾶς ὕλας· ὑπὸ τεχνίτα δὲ εἰργασμένον λῴστῳ, ὃς ἐτεχνίτευσεν αὐτὸν ἀρχετύπῳ χρώμενος ἑαυτῷ, *Hominem corpore similem reliquis, quippe ex eadem constantem materia: sed ab optimo effictum artifice, qui in eo faciendo semetipsum habuit exemplar.* Quis non videt quam similia hæc Mosaicis sint, de *homine ad Dei imaginem* condito?

IV. De ANIMÆ IMMORTALITATE plura scivisse videntur *Ægyptii* quam *Hebræorum* multi. *Hebræorum veterum sapientia in* Marsh. p. 225. *sui juris prudentia posita erat. De statu post mortem illi minus erant solliciti.* Ea de re, V. Cl. *Hugonis Grotii* verbis uti liceat: *Moses* De Verit. *in religionis Judaicæ institutione, si diserta legis pacta respicimus,* Relig. Chr. lib. II §. 9. *nihil promisit supra hujus vitæ bona, terram uberem, penum copiosum, victoriam de hostibus, longam & valentem senectutem, posteros cum bona spe superstites. Nam si quid est ultra, id umbra obtegitur, aut sapienti ac difficili ratiocinatione colligendum est: quæ caussa fuit, cur multi, qui legem Mosis sequi se profiterentur, ut Sadducæi, spem omnem de bonis post hanc vitam adipiscendis projicerent.*

V. *Ægyptiorum autem nobilissimum inventum fuit immortalitas*

animæ; ita ut de vita ſpem aliquam haberent, etiam poſt hujus vitæ
Herod. lib. II. c. 123. interitum. Πρῶτοι τὸν δὲ τὸν λόγον Αἰγύπτιοί εἰσιν εἰπόντες, ὡς ἀνθρώπου ψυχὴ ἀθάνατός ἐστι, *Ægyptii primi fuerunt qui dicerent animum hominis eſſe immortalem.* Animas neque genitas, neque interituras; ſed *amenthen* eas naſcentibus præbere, a morientibus recipere, exiſtimabant. Marsh. p. 269.

Herod. ibi. VI. Τοῦ σώματος δὲ καταφθίνοντος, ἐς ἄλλο ζῶον αἰεὶ ἐσδύεται. ἐπεὰν δὲ περιέλθῃ πάντα τὰ χερσαῖα, καὶ τὰ θαλάσσια, καὶ τὰ πετεινά, αὖτις ἐς ἀνθρώπου σῶμα γινόμενον ἐσδύνειν. *Corpore autem moriente, Anima in aliud quod naſcitur animal continuo migrat. Ubi vero per omnia terreſtria, marina, volucria circumierit, rurſus in humanum quod naſcitur corpus introire.* τὴν περιήλυσιν δὲ αὐτῇ γενέσθαι ἐν τρισχιλίοισιν ἔτεσι, *Circuitum autem hunc ab anima fieri intra tria annorum millia. Sanctorum* vero animas credebant deſcendere in animalia *ſancta*; *reproborum* autem in *reproba* & abominanda, veluti in *Crocodilos*, *Aſinos*, *Hippopotamos*, *Piſces*, uti de *Typhone* & *Ocho* narrant, pro merito uniuſcujuſque. Videri de hac re poteſt *Kircherus* in *Sphinge Myſtagoga de Mumiis Part.* 1. *cap.* 1. ubi lepidis ex *Philoſtrato* & *Centi Arabe* fabellis hanc Ægyptiorum fidem illuſtrat.

VII. Porro *Amenthes*, cujus modo mentionem fecimus, *Ægyptiis* dicitur quod *Græcis* ᾅδης. Docente *Plutarcho*: Τὸν ὑποχθόνιον τόπον εἰς ὃν οἴονται τὰς ψυχὰς ἀπέρχεσθαι, μετὰ τὴν τελευτὴν Ἀμένθην καλοῦσι. σημαίνοντος τοῦ ὀνόματος, τὸν λαμβάνοντα καὶ διδόντα, *Locum ſubterraneum, in quem putant animas ferri poſt mortem, vocant Amenthen; quod nomen ſignificat* Accipientem, *&* Dantem. De Iſide. p. 362.

VIII. Quam communis autem & paſſiva hæc de animæ immortalitate apud Ægyptios ſententia ſit, docet receptus iis *ſepulturæ* Lib. 1. p. 58. mos, quem accurate prodidit *Diodorus Siculus.* Quum corpus ſepeliendum eſt, conſanguinei judicibus, cognatis & amicis defuncti, diem funeris indicunt, & nominatim prædicant, illum tranſiturum eſſe Lacum. Tunc judices plures quam XL. in hemicyclo quodam juxta Lacum parato conſident; & cymba prius inſtructa attrahitur, quam proreta gubernat, quem Ægyptii ſua lingua *Charontem* vocant. Navigio in lacum deducto, priuſquam mortui loculus in eum deponatur, cuilibet permiſſum eſt accuſationem ſuſcipere. Si quis probaverit eum male vixiſſe, judices, ſententiam ferunt;

ferunt; & cadaver ab uſitata ſepultura arcetur. Calumnioſus autem accuſator magnæ pœnæ obnoxius eſt. Quando accuſator aut nullus eſt aut falſus, cognati depoſito luctu mortuum laudant: de *Genere*, ut ſolent Græci, nihil memorant, quia cenſent *omnes in Ægypto æque nobiles* eſſe; ſed pueritiæ inſtitutionem, virilis ætatis pietatem & juſtitiam, itemque continentiam, aliaſque ejus virtutes recenſent; καὶ παρακαλοῦσι τοὺς κάτω Θεοὺς σύνοικον δέξασθαι τοῖς εὐσεβέσι, *ac Deos infernos rogant, ut in piorum contubernium recipiatur.* Multitudo applaudit, & defuncti laudes ſimul prædicat, ὡς τὸν αἰῶνα διατρίβειν μέλλοντος καθ' ᾅδου μετὰ τῶν εὐσεβῶν, *ut qui ævum ſempiternum tranſacturus ſit cum piis in Inferis.*

IX. Tota hæc *Ægyptiorum*, de animæ immortalitate & poſt hanc vitam ſtatu, qualiſcunque Theologia, & quidquid ea tam veri quam falſi continet, ad *Hebræos* tranſiiſſe videtur. Multi enim ex iis, quos ſecuti poſtmodum *Phariſæi* ſunt, *animas credunt* Joſeph. Antiq. l. XVIII. c. II.
eſſe immortales, & ſub terris earum judicia fieri: tum præmia cuique contingere ex virtutis aut malitiæ merito, & has perpetuis damnari carceribus, illis facilem eſſe ad vitam reditum. Ægyptiorum *Amenthi* Hebræorum reſpondet *Scheol*, qui, uti *Amenthes* a *recipiendo* & *dando*, ita a *quærendo* & *petendo* nomen habet.

X. Neque alieni fuerunt ab animarum μεταβάσει aut μετενσωματώσει, quam גלגול נפשות revolutionem animarum ſua lingua nuncupant: pro quo Herodotus περιήλυσιν dixit. *Phariſæi* crediderunt, Joſeph. de Bello Jud. l. II. c. VII.
ψυχὴν πᾶσαν μὲν ἄφθαρτον, μεταβαίνειν δὲ εἰς ἕτερον σῶμα, τὴν τῶν ἀγαθῶν μόνην· τὴν δὲ τῶν φαύλων ἀϊδίῳ τιμωρίᾳ κολάζεσθαι. *Animam omnem quidem incorruptam eſſe, tranſire autem in alia corpora ſolas bonorum, improborum vero æterno ſupplicio cruciari.*

XI. Ex hac opinione fluxiſſe a quibuſdam creditur, quod Jeſum Chriſtum, alii Johannem Baptiſtam, alii autem Eliam, alii vero Jeremiam, aut unum ex Prophetis eſſe, in Euangelica hiſtoria perhibuerint. Mat. XVI: 14. Certe *Cabbaliſtarum* opinio eſt, animam Elias. Tiſbi. in voce גלגול
primi hominis volvendo perveniſſe in corpus *Davidis Regis*, & ex *Davide* volvendam in corpus *Meſſiæ*: idque ſignificari per literas quæ ſunt in voce אדם, quorum unaquæque integram dictionem conſtituat, א *Adam*, ד *David*, ם *Meſſias.*

XII. Sic quoque dixerunt, quod animæ hominum prævaricatorum

rum migrent in corpora animalium; uniuſcujuſque anima ſecundum id quod peccavit. Exempli gratia: qui rem habuit cum maſculo, anima ejus migrat in *leporem*; quia is ſcilicet in coitu modo marem agit, modo fœmellam. Qui vero rem habuerit cum alterius uxore, anima ejus in *gamelum* migrat. Quo putide & profane torquent Davidis illud eſt Pſ. XIII. verſ. ult. *Cantabo Domino* כי גמל עלי, Quod explicant, *confitebor tibi, quod abſtuliſti peccatum meum, & liberaſti animam meam de Gamelo.*

Tac. Hiſt. lib. v. XIII. *Sepulturæ* etiam cura perſimilis. *Corpora condere, quam cremare more Ægyptio, eademque cura, & de inferis perſuaſio.* At non omnibus *honeſtæ* ſepulturæ decus conceſſum eſt. *Interfecti a domo judicii haud quaquam ſepeliuntur in majorum ſuorum monumentis; verum duo ſepulcreta a domo judicii ordinata ſunt pro iiſdem, unum pro lapidatis & combuſtis; alterum pro decapitatis atque ſtrangulatis; id quod inſtitutum per traditionem ad nos devenit.* Maimo. Hilc. Sanhed. c. XIV. §. 9.

Lect. Vari. lib. I. c. I. XIV. Atque id quidem commune jus fuit: ſed, ſi *Petito* credimus, *inſepulti abjecti fuere illi in quos gravius ſævitum ire judices vellent.* In quam rem adducit minas Domini adverſus Jehojacimum Joſiæ filium, Jer. XXII: 19. *Sepultura aſini ſepelietur:* tractus & projectus ultra portas Hieroſolymorum. Et exemplum *Peraitæ Nigri*, de quo Joſephus: *Ductus vero extra portas, deſperata jam ſalute, ne ſepultura careret ſupplicabat. Illi autem, prius interminati quod humum ei quam deſiderabat conceſſuri non eſſent, mox etiam mortem intulere.* Porro conjectat *Petitus*, huic projectioni cadaverum inſepultorum deſtinatam fuiſſe *vallem Hinnonis* apud Hieroſolyma: ubi, putrefactis cadaveribus, illorum oſſa igne combuſta fuerunt, qui huic fini perpetuo ardebat. Et ab hoc quidem igne perpetuo *vallis Hinnonis* factum putat, ut *Gehenna* dicatur infernus, in quo perpetuus ignis eſt. Atque hinc exponit dictum Chriſti Mat. v. 22. Ἔνοχος ἔσαι εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός. id eſt, *debet damnari* εἰς τὴν γέενναν, quemadmodum dicitur apud Græcos ſcriptores, εἰς κόρακας, apud Latinos, ad *Gemonias ſcalas*, & ſi quæ ſunt hujuſmodi. *Debet inſepultus projici in Gehennam*, ſive vallem Hinnonis, quod eſt longe omnium graviſſimum, & ignominioſiſſimum. De bell. Jud. lib. v. c. I.

XV. Denique quemadmodum *Ægyptii* vita probe ac pudice acta defunctis fauſta omnia precabantur; ita & *Hebræi. Maimonides*

nides apud *Geierum: sepeliunt mortuum in arca lignea, & comitantes ipsum dicunt, vade in pace; eo quod dictum est* Gene. xv: 15. *& venies ad patres tuos in pace.* Et quid in eorum votis circa defunctos frequentius, quam illud נוחו ערן, *requies ipsius sit Paradisus?* De Luctu Hebræ. c. vi. §. 38.

XVI. Pene omiseram, quia leviculum est (sed tanti tamen est vel in minutissimis opinionum consensionem animadvertere) quod *Hebræi* non minus quam *Ægyptii* suos omnes pro *nobilibus* habeant. Sic enim *Rabbi Aquiba:* אפילו עניים שבישראל רואים אותם כאלו הם בני חורין. *Etiam pauperes in Israële spectantur ut nobiles, quum sint filii Abrahami, Isaaci, & Jacobi.* Bava Kama. c. viii. §. 6.

CAP. V.

Ægyptiorum cum Hebræis consensus in Præceptis rerum faciendarum.

I. *Symbolum vitæ Moralis ex Ægyptiorum funebri Apologia.* II. *Cum qua conferuntur* VII *Noachidarum præcepta.* III. *In cultu numinis fatendum est magnam esse Ægyptios inter & Hebræos discrepantiam.* IV. *Sed in edicto de Blasphemia & Perjurio consentiunt.* V. *Et de Homicidio.* VI. *Neutris fas fuit infantes exponere.* VII. *Asperæ Ægyptiorum Leges circa Mulierum delicta.* VIII. *Jus Leviri in Ægypto.* IX. *Apud eosdem, ut apud Hebræos, sacerdotis summi Monogamia.* X. *Furti clandestini, & doli mali pœna.* XI. *Præfecturæ Juridicæ antiquiores apud Ægyptios quam Hebræos.* XII. *Illorum circa parentes, tam vivos quam mortuos, pietas.*

I. A DOGMATIS RERUM CREDENDARUM ad PRÆCEPTA RERUM FACIENDARUM transeamus. Eorum quæ apud Ægyptios disciplina fuerit satis testatur illud *Moralis vitæ Symbolum*, quod in funeribus illi exhibere soliti sunt. *Quum condiunt*, inquit *Porphyrius*, *nobiles defunctos, alvum privatim eximunt, & in arca reponunt: deinde, inter alia quæ in mortui gratiam faciunt, arcam ad Solem attollentes eum invocant, uno ex Libitinariis ejusmodi orationem habente pro defuncto, quam* Euphantus *ex lingua Ægyptiaca transtulit: Domine Sol, Diique omnes* Marf. p. 156. De Abstinen. lib. iv: §. 10.

qui vitam hominibus largimini, Me accipite, & Diis ἀϊδίοις σύνοικον *æternis contubernalem tradite.* Ἐγὼ γὰρ τοὺς Θεοὺς, οὓς οἱ γονεῖς μοὶ παρέδειξαν, εὐσεβῶν διετέλουν ὅσον χρόνον ἐν τῷ ἐκείνῳ αἰῶνι τὸν βίον εἶχον, *Ego enim Deos, quos mihi parentes commonstrarunt, pie colui quam diu in hoc seculo vixi.*

Τούς τε τὸ σῶμα μου γεννήσαντας ἐτίμων ἀεί·
Et illos qui corpus meum genuerunt semper honoravi.
Τῶν τε ἄλλων οὔτε (τίνα) ἀπέκτεινα;
Neque aliorum hominum occidi quemquam;
Οὔτε παρακαταθήκην ἀπεστέρησα;
Neque eos deposito fraudavi;
Οὔτε ἄλλο οὐδὲν ἀνήκεστον διεπραξάμην.
Nec aliud quippiam inexpiabile malum admisi.

Si vero dum viverem peccavi, vel edendo vel bibendo aliquid quod fas non erat, non per me peccavi, sed per ista. (ostendens arcam in qua erat venter) *Atque hæc locutus in fluvium eam conjicit; reliquum autem corpus tanquam purum condit.*

II. Talis erat *funebris Ægyptiorum Apologia*; quæ quidem non est prorsus dissona ab istis, quæ in *secunda Decalogi tabula* præcepit Moses; aut ab istis quæ a Magistris Talmudicis *Noachidarum præcepta* vocantur; & juxta eorum traditionem ad hanc ætatem pertinent. In *Gemara* enim *Babylonia* legitur: *Decem præcepta acceperunt Israëlitæ in Mara*: VII, *quæ Noachidarum fuerunt; jam vero adjuncta sunt Judicia, Sabbathum, & Parentum honos.* Statio ista in Mara fuit intra mensem ab exitu: & dies circiter XL ante promulgationem Decalogi. *Noachidas* vocant Magistri Gentes omnes præter Hebræos; qui *Abrahamidæ*, vel potius *Israëlitæ* vocari amant. Septem autem Noachidarum præcepta nunquam non obtinuisse perhibent; & pro *Jure Naturali*, omniumque hominum *Communi* sumunt. Ea dicto *Gemaræ* loco ita enumerantur: *De judiciis, de Maledictione Numinis, de Cultu Extraneo, de Revelatione turpitudinum, de Sanguinis effusione, de Rapina seu Furto, de Membro animalis viventis.* Quamvis alii Magistrorum paullo aliter. Ex præceptis his *duo* sunt, quæ ad *cultum Divinum*; *quatuor* quæ ad *mutua hominum officia* pertinent: accedit *unum*, *Cibarium.* Quid in omnibus hisce cum Hebræis Ægyptii sentiant, singulatim inquiramus, ab iis quæ ad *Divinum cultum* pertinent exorsi.

Tit. Sanhed. c. VII. §. 5.

III. Sicut

III. Sicut *Hebræi* omnem ſibi *Cultum Extraneum* interdictum eſſe exiſtimant, ita & *Ægyptios* deteſtatos eſſe *quidquid parentes non commonſtrarunt*, ſupra quoque a nobis animadverſum eſt. De cætero fatendum eſt immanem hic eſſe inſtitutorum diſcrepantiam; quam & *Tacitus* annotavit. *Ægyptii pleraque animalia, effigieſque compoſitas venerantur; Judæi mente ſola, unumque numen intelligunt; profanos, qui Deum imagines mortalibus materiis in ſpecies hominum effingunt; ſummum illud & æternum, neque mutabile, neque interiturum.* Hiſt. l. v. Quin imo ita comparata ſunt Hebræorum præcepta, ut Ægyptiorum inſtitutis ἐκ διαμέτρε adverſentur; & quæ ab his colebantur omnigenum Deum monſtra diſerte perſtringant.

IV. Sed edictum *de Blaſphemia* Ægyptios docuiſſe veriſimile eſt: Marſh. p. 165. *Hermippus* enim, *in vita Pythagoræ*, cujus doctrinæ ex Ægypto acceptæ ſunt, ſcitis quibuſdam iſtius ſectæ hoc adjicit: πάσης ἀπέχειν βλασφημίας, AB OMNI ABSTINERE BLASPHEMIA. Pertinet huc interdictum de *perjurio*, quod *Ægyptiis capitale* erat: quippe in quo concurrebant δύο τὰ μέγιστα ἀνομήματα, θεοὺς τε ἀσεβούντων καὶ τὴν μεγίστην τῆς παρ' ἀνθρώποις πίστιν ἀναιρούντων, *duo maxima ſcelera, impietas in Deos, & ſubverſio illius fidei quæ maxima eſt inter homines.*

V. Ex præceptis quæ ad *mutua hominum officia* pertinent primo illud de *Homicidio* expendamus: de quo ad *Noachidem* dictum eſt, Gen. IX: 5. *Requiram ſanguinem veſtrum de animabus veſtris.* In morali autem Ægyptiorum diſciplina *Homicidii* quoque interdictum fuiſſe, ex Libitinarii confeſſione ſupra a nobis laudata manifeſtum eſt: *Aliorum hominum neminem occidi.* Sed *Diodorum Siculum* de Ægyptiorum circa hanc rem legibus loquentem audiamus. *Si quis Ægyptiorum ſponte aut liberum aut ſervum occidiſſet,* Lib. 1. *eum morte damnare Leges jubebant; quæ non fortunæ conditionem, ſed conſilium facti pendentes, homines a ſceleribus deterrebant; & ſimul vindicata ſervi morte reddebantur liberi ſecuriores. Si quis iter faciens, aut hominem a latronibus cædi, aut quamlibet injuriam perpeti compererit, neque, ſi potuiſſet, ſubveniſſet auxilio, mortis erat reus. Si auxilium ferre non poſſet, denunciare latrones tenebatur, & injuriam accuſatione proſequi; qui ea negligebat plagis ad certum numerum plectebatur, triduoque carebat cibo.* Quæ quam affinia ſint *Hebræorum* Legibus, res ipſa loquitur.

VI. Referri huc poteſt interdictum de *exponendis infantibus*:
Philo de leg. ſpec. præ. VI. & VII. quæ infantum expoſitio quamvis παρὰ πολλοῖς τῶν ἄλλων ἐθνῶν, ἕνεκα τῆς φυσικῆς ἀπανθρωπίας, χειρόηθες ἀσέβημα γέγονε, *apud multas gentes, propter nativam inhumanitatem, vulgaris eſt impietas*; *Hebræis* tamen & Hiſt. l. v. *Ægyptiis* juxta nefas & vetita fuit. De illis, *Tacitus*: *Augendæ multitudini conſulitur: nam & necare quemquam ex genitis nefas.* De Lib. I. his, *Diodorus Siculus*: τὰ γενόμενα πάντα τρέφουσιν ἐξ ἀνάγκης ἕνεκα τῆς πολυανθρωπίας, *Neceſſe habent natos cunctos alere, ut ſuppetant hominum multitudo; quæ ad Patriæ felicitatem quam plurimum conducit.*

VII. Succedit præceptum, de *Revelatione Turpitudinum*, ſive de *concubitu illicito*. In qua re multa præcepit Moſes quæ Ægyptiorum conſuetudinibus quam maxime adverſantur. Quod & ipſa legis præfatio indicat. Lev. XVIII: 3. *Non facietis juxta factum* (conſuetudinem, κατὰ τὰ ἐπιτηδεύματα, *ſecundum inſtituta*) *terræ Ægypti, in qua habitaſti.* Attamen aſperæ quoque pœnæ Ægy- Diodor. lib. I. ptiorum legibus circa *mulierum delicta* ſtatutæ erant. Nam *ei qui mulierem liberam violaſſet, virilia exſecabantur, quoniam uno crimine tria haut parva ſcelera complexus eſſet. In adulterio ſpontaneo deprehenſus virgis cædebatur ad mille plagas; mulier naſo mutilabatur, quo dedecore vultus maculatus, ea multaretur parte, qua maxime facies exornantur.*

VIII. Sed præter hæc quæ magis ſunt generalia, ſpecialiora duo remanſerunt apud Hebræos, quæ Ægyptiacæ videntur eſſe originis. Mos erat vetuſtiſſimus ducendi *conjugem fratris*, ſine li- Marsh. p. 173. beris defuncti. Patet id *Onani* exemplo. Gen. XXXVIII. 8. Jus illud fratriam ducendi lege ſingulari confirmavit Moſes. Deut. XXV. Selde. Uxor Hebr. lib. I. cap. XIII. 5. *Magiſtrorum aliqui cauſſam & myſterium conjugii hujus Fratriæ & Leviri, ex Metempſychoſis neſcio qua opinione petendam contendunt.* Origo autem iſta in Ægypto nata eſt. Etiam apud Ægyptios *Leviri* jus illud ex priſcis illorum legibus ad uſque *Zenonis* Au- Juſtini. Cod. lib. v. Tit. v. leg. VIII. guſti tempora derivatum eſt. *Ægyptii*, inquit Zeno, *idcirco mortuorum fratrum ſibi conjuges copularunt, quod poſt illorum mortem manſiſſe virgines dicebantur; arbitrati ſcilicet, quod certis legum conditoribus placuit, quum corpore non convenerint, Nuptias non videri contractas.*

IX. Sed & aliud eſt. Γαμοῦσι δὲ παρ' Αἰγυπτίοις οἱ μὲν ἱερεῖς μίαν,

μίαν, τῶν δ' ἄλλων ὅσας ἂν ἕκαστος προαιρῆται. *Ægyptiorum sacerdotes unam uxorem ducunt; alii quot quis velit.* Israëlitæ pariter existimarunt sibi fas esse quotcunque uxores ducere, *etiam centum*, inquit *Maimonides*, *sive simul omnes*, *sive alteram post alteram.* Sed de Sacerdote summo dictum est: Lev. xxi. 13. *Uxorem ducet Virginem:* quod quum singulariter dicatur, ex eo unicam illi ducendam designant Magistri. *Josephus*: Μόνην δὲ αὐτῷ δέδωκε γαμεῖν παρθένον, καὶ ταύτην φυλάττειν *Unicam ei ducere concessit, Virginem: atque eam servare.* Diodo. Sic. lib. 1. Halac. Ischur. c. xiv. Antiq. lib. iii. c. x.

X. Præcepto de *Furto* ac *rapina* prohibetur tum *rei alienæ surreptio*, tum *damni* (citra cædem) qualiscunque *illatio*, contra jus fidemque Ægyptios autem hoc quoque interdicto teneri, liquet ex funebri eorum apologia, in qua, *Neque quemquam deposito fraudavi.* Et *clandestinum* sane *furtum* illicitum apud eos fuisse, apparet exemplo furis, qui Rhamsiniti Regis ærarium expilavit, & laqueo captus caput sibi amputari maluit, quam detegi. Apud Ægyptios etiam *dolus malus* non minus debitas pœnas dabat, quam apud Hebræos. *Lex jussit utramque manum præcidi illis qui monetam adulterarent, aut nova pondera substituerent, aut sigilla simularent, etiam scribis qui falsas tabulas exararent, aut ementitas syngraphas obtruderent. Ut scilicet quisque ea corporis parte pœnam lueret qua in Legem peccasset, & damno irreparabili commonefactos alios ab ejusmodi facinore deterreret.* Marsh. p. 177. Herod. lib. ii. c. xxii. Diodor. Sic. lib. 1.

XI. Præceptum de *Judiciis* ordinem statuit Regimini Forensi, & obedientiæ Civili. Ea de re Lex Hebræorum ita jussit: Deut. xvi. 18. *Judices & Magistros constitues in omnibus portis tuis, per singulas tribus tuas.* Neque liquet *Patriarcharum* quenquam ante Mosem *jurisdictionem forensem* exercuisse, nedum *Præfecturas juridicas* per *Urbes* & *pagos* constituisse. Eæ autem apud *Ægyptios* ab omni retro antiquitate fuerunt. Ante Pastorum incursionem, in capitalibus cujusque regni urbibus, *Memphi* olim, *Heliopoli*, atque *Thebis*, præfecturas Juridicas constitutas fuisse verisimile est. Jam vero post expulsos Pastores, quum Ægyptus omnis unius imperio subjecta fuit, unum fuit totius Ægypti Tribunal; servata nihilominus privilegii veteris ratione. Judices enim tam ex *Memphi*, atque *Heliopoli*, quam ex *Thebis*, ad magnum *Thebanorum Consistorium* electi sunt. Teste *Diodoro*: *Ex nobilissimis Civitatibus* Marsh. p. 182. Pag. 315. Lib. 1.

bus viros optimos judiciis præfecerunt. Nam ex Heliopoli & Thebis & Memphi (denos) *judices elegerunt.* Quod Synedrium neque *Atheniensium Areopagitis*, neque *Lacedæmoniorum Senatui* postponendum videtur. Congressi hi xxx viri unum ex se ipsis, qui *Optimus*, Summum Judicem constituunt; in cujus locum Urbs alium Judicem substituit.

XII. Ad præceptum de *membro animalis vivi non comedendo* ex Ægyptiorum disciplina nihil adnotatum invenio. Sed quod eo multo potius est, præceptum de *Pietate erga parentes* religiose admodum ab Ægyptiis est observatum. Etenim in loco post cultum Divinum proximo collocatur hoc de parentibus honorandis præceptum in Ægyptiorum aliquoties nunc laudata Apologia: *Illos semper honoravi qui corpus meum genuerunt.* Cum Apologia Ægyptiaca bene convenit *scholæ Pythagoricæ*, cujus disciplina in Ægypto nata est. Nam in *aureo carmine* post cultum Deorum sequitur τὺς δὲ γονεῖς τίμα, *Et honora Parentes.* Prorsus ut in lege Mosaica. Et quis dubitet quin parentes vivos summo honore prosecuti sint; quum illos etiam mortuos pie venerarentur? Σεμνότατα δὲ διείληπται παρ' Αἰγυπτίοις τὸ γονεῖς ἢ τὺς προγόνυς φανῆναι περιττότερον τετιμηκό-
Diodor. Sic. lib. I. τας εἰς τὴν αἰώνιον οἴκησιν μεταςάντας. *Sanctissime receptum est inter Ægyptios, ut appareant parentes aut majores ad æternam habitationem translatos, impensius honorasse.*

CAP. VI.

Consensus Ægyptiorum cum Hebræis circa sacra Tempora, Loca, Personas.

I. *Quæ ad sacrorum rituum intelligentiam pertineant.* II. *Thebani Anni Mensiumque rationem primi invenisse dicuntur.* III. *Quorum tamen intercalationem Sacerdotes Ægyptii non admiserunt.* IV. *Hinc duplex anni modus.* V. *Propemodum ut apud Hebræos annus Sacer & Civilis.* VI. *Ægyptiorum dies festi Hebræis vetustiores.* VII. *Septenarius dierum cyclus, ipsaque Sabbathi religio ex intimo Ægyptiacæ antiquitatis penu deprompta.* VIII. *Delubra Ægyptiorum vetustissima, eaque sine statua, saltem humana.* IX. *Eorum structuræ respondet Mosis ac Salomonis Sanctuarium.* X. *Chry-*

X. *Chrysostomi memorabilis super eam rem discursus.* XI. *Ab Ægyptiis Hebræisque Sacerdotibus eadem affectata mundities.* XII. *Utrorumque similis fere ordo atque successio.* XIII. *Summus Ægyptiorum Sacerdos e collo gestabat imaginem ex Sapphiro, cui nomen Veritas.* XIV. *Ei respondet Hebræi Pontificis Thummin.* XV. *Ejusdem campanulæ ex cultus Ægyptiaci pompa.*

I. AD RITUS Sacros nunc pergamus. Ad quorum uberiorem intelligentiam distincte considerari possunt Sacra TEMPORA, LOCA, PERSONÆ, ACTIONES & INSTRUMENTA quædam Divini cultus.

II. A TEMPORIBUS incipiamus. *Herodotus* dixit, *Ægyptios primos omnium hominum invenisse* ANNUM, *eique* XII. *tempora distribuisse, atque hæc ex astris comperisse.* Lib. II. c. IV. *Thebani* vero memorandum hoc inventum sibi vendicant. *Illi*, inquit, *Diodorus, dicunt se ipsos esse omnium hominum antiquissimos; & ab ipsis* Lib. I. *Philosophiam & exactiorem astrologiam fuisse inventam, adjuvante eos terræ situ ad illustrius cognoscendum ortus & occasus siderum. Peculiari autem modo* Menses & Annos *apud se ordinatos esse. Nam dies non ad Lunæ, sed ad Solis motum exigentes, tricenos quidem dies Mensibus attribuunt, sed post duodecimum quemque mensem* V *dies cum Quadrante intercalant; eoque modo circulum annuum absolvunt.*

III. Verumtamen *Sacerdotes*, licet sciebant *Quadrantem* Solis rationibus convenire, illum tamen non intercalabant, aut sextum Marsh. p. 247. diem singulo Quadrienno adsciscebant. Religio in caussa fuit, quod intercalationem, tanquam ominosam, detestati sint. *Studebant enim non iisdem temporibus Deorum sacra repræsentare; sed ea* Gemini Isago. Edit. Petavii p. 33. *omnes anni tempestates peragere volebant; ut idem festum æstivum sit, & hybernum, & autumnale, & denique vernum. Ob eam caussam Quadrantem non inserunt, ut solemnia retrocedant.*

IV. *Duplex* itaque fuit *anni modus* inter Ægyptios; Alter, *Sacer*, constans ex diebus CCCLXV, absque aliqua horarum adjectione, qui *Ægyptiacus* dicitur, & *Sethiacus*, vel *Canicularis* dici potest, quia ad *Caniculæ* cursum constituitur. Alter *Naturalis* est, & diebus CCCLXV quartam diei partem addit: qui *Thebanus* appellari potest, & *Heliacus*, quia ad cursum *Solis* formatur.

V. He-

Marsh. p. 190.

V. Hebræorum ſimiliter duplex, ab *Exodi* tempore, annus fuit; alius *Civilis*, alius *Sacer*. *Civilis*, quo in contractibus, pactis, nuptiis, & id genus aliis, uſi ſunt, æquabilis fuit, & plenos habuit dierum triginta menſes; neque in eo Luna locum habuit: ejus initium a *Tiſri*, qui Ægyptiis *Thot*, id eſt ab *Autumno*, fuit. Annus *Sacer*, quo in feſtis utebantur ſacriſque ſolennitatibus, incipiebat a menſe *Niſan*, qui *Æquinoctio verno* proximus eſt: & originem ſui debet Divinæ inſtitutioni Exod. XII. 2. Is *Lunaris* fuit, & admodum inæqualis. Et quum uterque hic annus a periodo ſolari plurimum diſcrepet, adeo vagus fuit & incertus, ut niſi adhibita fuiſſet intercalatio, Paſcha, quum ſemper vernum eſſe debeat, nunc æſtivum futurum fuerit, nunc autumnale, nunc hybernum. De modo autem iſtius intercalationis neceſſe non eſt ut prolixe nunc agamus.

VI. Ab *Anno* tranſeamus ad DIES ſacros. Neminem fallit, Lege Moſaica, tres anniverſarias πανηγυρίας conſtitutas eſſe, *Paſchatis* videlicet, *Pentecoſtis*, & *Scenopegias*. Sed antiquiora fuiſſe

De Dea Syria. Initio.

videntur Ægyptiorum feſta. *Lucianus*, Aſſyriacæ ſcrutator antiquitatis: πρῶτοι ἀνθρώπων Αἰγύπτιοι λέγονται Θεῶν τε ἐννοίην λαβεῖν, καὶ ἱερὰ εἵσασθαι, καὶ τεμένια καὶ πανηγυρίας ἀποδεῖξαι, *Primi hominum Ægyptii dicuntur & Deorum notitiam percepiſſe, & templa*

Marsh. p. 193.

conſtituiſſe, & delubra, conventuſque ſolennes edidiſſe. Primi ergo

Herod. lib. II. c. XLIX.

fuere qui dies ἑορτασίμους celebrarunt. *Melampus*, qui ex Ægypto ad Græcos tranſtulit, Moſe quidem fuit paullo junior: hic enim diem obiit regnante Athenis *Pandione*, ille vero floruit ſub *Erichtheo Pandionis* filio. Attamen quum ſolemnitates *Ægyptiacæ anti-*

Lib. II. c. LVIII.

quæ, Græcæ autem recentes Herodoto dicantur; feſta Ægyptiorum temporibus Moſaicis vetuſtiora fuiſſe merito videri poſſunt.

VII. Eſt autem celeberrimus, & rem quam tractamus maxime

Marsh. p. 196.

ſpectat, *Septenarius dierum Cyclus*, ſive dies ſeptimus in hebdomadicis dierum periodis perpetuo recurrens: qualis eſt Hebræorum SABBATHUM. Ægyptii, vetuſtiſſimi temporum artifices, Orbem dierum *Hebdomadicum* a *Planetarum numero* derivaſſe, illamque temporum rationem, una cum Aſtrologica ſua diſciplina

Lib. II. c. LXXXII.

propagaſſe feruntur. *Herodotus*, de inventis Ægyptiorum: *Alia etiam ab Ægyptiis inventa ſunt.* μεὶς τε καὶ ἡμέρη ἑκάςη Θεῶν ὅτεν ἐςί, *quis menſis, & quis dies cujuſque ſit Deorum.* Dies autem *Deo-*

rum,

rum, sunt dies septimanæ, a VII planetis denominati. Illi enim in Genethliaca Ægyptiorum arte Deorum nomen obtinent; & cuilibet planetæ sua adsignatur feria. *Quod vero dies adsignantur septem* Lib. XXXVI. *stellis quæ planetæ vocantur, id certe*, inquit *Dio Cassius*, *inven-* p. 37. *tum est Ægyptiorum.* Porro *Saturni* sidus apud Astrologos triste est & malevolum: ideo dies *septimus*, ex eorum disciplina, ater habetur & inauspicatus, & rebus agendis inidoneus. Sacerdotes etiam Ægyptii, in *purificationibus* suis, *Septimanas* observabant. De Abstinent. Chæremon apud Porphyrium: *Quum instaret tempus quo sacrum ali-* lib. IV. c. *quem cultum celebraturi erant, per* (septenarium) *præcedentium die-* VII. *rum numerum, nonnulli per* XLII, (id est, VI septimanas) *alii per plures, alii per pauciores, nunquam vero infra* VII *dies*, (sive unam septimanam) *abstinebant ab omnibus animalibus.* Hæc quum ita sint, verisimillimum est, *Hebdomadicum dierum orbem*, ex Mathematica disciplina, atque *ex intimo Ægyptiacæ antiquitatis penu*, depromtum fuisse: Sacrum vero *septimi* cujusque diei *cultum*, & Hebdomadici Sabbathi festum, Lege Mosaica constitutum, tum primo in Religionem Hebraicam publice receptum esse.

VIII. Post Sacra *Tempora*, de Sacris LOCIS dicamus: qualia sunt TEMPLA atque Delubra. Eorum prima inventio Ægyptiis adtribuitur. Quæ ex *Luciano* modo adduximus confirmat Marsh. p. *Herodotus: Dicunt Ægyptios aras, & simulacra, & delubra Diis* 34. *primos statuisse.* Antiquissima tamen Ægyptiorum templa, *Luciano* teste, *sine statuis fuerunt.* Et in magnificentissimis insequentium temporum Templis, ξόανον δ' οὐδὲν, ἢ οὐκ ἀνθρωπόμορφον, ἀλλὰ Strab. lib. τῶν ἀλόγων ζώων τινός, *aut statua nulla, aut non ad hominis formam,* 17. *sed alicujus bestiæ effigiata.*

IX. Sed *structura* potissimum Templorum attendenda; quam ad hunc fere modum *Strabo* delineat. In fani ingressu *Pavimentum* Marsh. p. est, latitudine jugeri, aut paullo minus; longitudine tripla, aut 210. quadrupla. Callimacho Δρόμος, sive *Cursus* dicitur. Postea magnum Πρόπυλον, *Vestibulum*, & ubi processeris aliud *Vestibulum*, rursusque aliud. Post vestibula *Templum*, *Atrium* habens magnum atque eximium, *Delubrum* vero mediocre. Unde colligas, Templi Ægyptiaci quatuor fuisse partes: Λιθόστρωτον, προπύλαιον, πρόναον, καὶ τὸν Ναόν. Non absimile erat *Sanctuarium* a *Mose* Dei jussu confectum, & *Templum* deinde *Salomonis* ad eandem formam

conſtructum. Ubi obſervare licet *Atrium* non unum, dein *Sanctum*, denique *Sanctum Sanctorum*; ſuis ſingula velis diſtincta. Ezechiel etiam in ſui templi deſcriptione memorat *pavimentum ſtratum lapide*, (id eſt λιθόστρωτον) *Atrii exterioris*. Cap. XLII: 3.

Tom. v. ſerm. xxxi. p. 471. Edit. Pariſ. X. Memorabilis admodum *Chryſoſtomi* obſervatio eſt. Ὅτε Αἰγυπτιακῶν θορύβων καὶ τῆς τοῦ Βαρβάρου τυραννίδος τὸν τῶν Ἑβραίων δῆμον ἀπήλλαξεν ὁ Θεὸς, ὁρῶν αὐτοὺς ἔτι λείψανα ἀσεβείας ἔχοντας, καὶ περὶ τὰ αἰσθητὰ ἐπτοημένους, καὶ μεγέθη καὶ κάλλη ναῶν θαυμάζοντας, ἐκέλευσεν αὐτοῖς οἰκοδομηθῆναι ναὸν &c. *Quo tempore ab Ægyptiacis turbis, & Barbara Pharaonis tyrannide, Hebræorum populum Deus liberavit; videns eos impietatis adhuc reliquias ſecum habere, rebuſque omnibus ſub ſenſum cadentibus ad inſaniam uſque addictos, templorumque magnitudinis & pulchritudinis admiratione duci; Templum ab ipſis ædificari præcepit, quod materiæ magnificentia, artis elegantiâ, & ſtructuræ forma, cætera omnia per orbem terrarum facile ſuperavit*; ὥστε αὐτοὺς μηδέποτε εἰς ἐπιθυμίαν τῶν Αἰγυπτίων, ἢ τῶν παρ' Αἰγυπτίοις ἐλθεῖν, *ne unquam poſtea Ægyptiorum, aut eorum quæ apud Ægyptios experti erant cupiditate tangerentur*.

XI. Nunc de PERSONIS videamus, quæ *feſtis temporibus*, in *locis ſacris*, miniſterio fungebantur. Hic autem ſe maxima Marsh. p. 215. Hebræorum cum Ægyptiis prodit convenientia. Utrorumque *Sacerdotes* nihil antiquius aut religioſius habuerunt *munditie*. Hinc Lib. II. c. XXXVII. utriſque adhibita fuit I. CIRCUMCISIO. De Ægyptiis *Herodotus*: *Virilia circumcidunt, munditiei cauſſa, pluris facientes ſe mundos eſſe quam decoros. Judaicæ* autem *Circumciſionis* hanc inter alias cauſſam De Circumciſione. *Philo Judæus* exhibet: τὴν δὲ ὅλου τοῦ σώματος καθαρότητα, πρὸς τὸ ἁρμόττειν τάξει ἱερωμένῃ, *ut totum corpus ſit purum, & ſacerdotalibus officiis congruens*. II. TONSURA. Ægyptii *Sacer-* Herod. ibi. *dotes tertio quoque die totum corpus eradunt, ne pediculus aut alia ſordes Deo colentibus creetur.* Conſimiliter lex Moſaica juſſit, ut, ad initiamentum, *Levitæ radant omnes pilos carnis ſuæ*. Num. VIII: 7. Et interdictum fuit, ne Sacerdotes, aut Pontifices *comam nutrirent*. Lev. x: 6. XXI. 10. Ita enim לֹא פרע Hebræorum exponit *Chaldaica Paraphraſis*; rectius quam *Græca* & *Vulgata*. Magiſtri ſane ſtatuunt, comam Sacerdotis ultra xxx dies nutritam illum functioni imparem facere. Sacerdos ſummus, cujus functio adſidua, qualibet Sabbathi veſpera circumquaque tundebatur. III. LAVA-

TIO

TIO QUOTIDIANA. Sacerdotes Ægyptii *quotidie lavantur frigida, bis interdiu, bis noctu:* Mosi etiam a Deo dictum est: *Facies Lavacrum æneum ad lavandum: & missa aqua lavabunt in ea Aaron & filii ejus manus suas ac pedes, quando ingressuri sunt tabernaculum.* Exod. XXX: 18. IV. VESTES LINEÆ. Sacerdotes Ægyptii *vestem tantummodo lineam gestant, & calceos biblynos: neque illis fas est aliam vestem aut alios calceos induere.* De Hebraicis Lex est: Exod. XXVIII: 40. 42. *Filiis Aaron parabis tunicas lineas, & baltheos & tiaras. Et facies femoralia linea.* Conf. Lev. XVI: 4 V. VICTUS TENVIS & VINI ABSTINENTIA. De Ægyptiis *Cheræmon* apud *Porphyrium: Victus tenuis est, & simplex. Vinum alii omnino non bibunt, alii parcissime degustant.* Dominus similiter Aaroni: Lev. x: 8. *Vinum, & omne quod inebriare potest, non bibetis tu & filii tui, quando intratis in tabernaculum.* VI. PURIFICATIONES. Sacerdotes Ægyptii, quando sacrum aliquem cultum erant celebraturi, per septimanas aliquot sese præparabant, & præter ablutiones quotidianas, *Animalibus omnibus abstinent, & ab omni olere & legumine, sed præcipue a mulierum consuetudine.* Ad purificationem itaque tria pertinebant, *Lavare, jejunare,* & *in Casto esse.* Cum his Hebræa conferantur. Moses Decalogum a Deo accepturus, *sanctificavit* populum; quumque *lavissent,* dixit ad eos: *Estote parati, & ne appropinquetis uxoribus vestris.* Exod. XIX: 14. Ipse in monte *jejunavit* diebus XL. Exod. XXXIV: 28. Ad purificationem etiam pertinet, quod εἴ ποτε συμβαίη καὶ ὀνειρώττειν, *si forte in somnis eruptione seminis pollluerentur, statim se lavacro purgarent Ægyptii.* Cui plane geminum illud Mosis. Lev. XV: 16. Deut. XXIII: 10.

Herod. ibi. Herod. ibi. De Abstin. lib. IV. §. 6. Ibid. Chærem. ib. §. 7.

XII. Sed & in *ordine* & *successione* Sacerdotum multa sunt similia. Apud Ægyptios *nulla mulier Dei Deæve sacerdos est, sed viri tam Dearum quam Deorum. Neque unicus est sacerdos singulis Deorum, sed multi quorum unus est summus sacerdos. Ubi quis sacerdotum defunctus est, ejus filius surrogatur.* Multæ etiam erant sacerdotum τάξεις, *ordines.* Unicuique autem symbolum erat, insigne ejus ordinis quem sortitus est. Recensentur προφῆται, ἱεροστολισταὶ, ἱερογραμματεῖς, ὡρολόγοι, παστοφόροι, νεωκόροι, aliique Deorum ministri. *Sacram* eorum *processionem* prolixe describit *Clemens Alexandrinus.* In qua primas tenet Ὠδὸς, *Cantor,* ex Musicæ symbolis

Herod. lib. II. c. XXXV. & XXXVII. Marsh. 224. Chære. ibid. §. 6. Ib. §. 6 Strom. lib. VI. p. 633.

bolis unum aliquod geſtans. Poſt Cantorem procedit *Horoſcopus*, Marsh. 241. in manu habens *horologium* & *palmam*, Aſtrologiæ ſymbola. Deinceps progreditur *Scriba Sacrorum*, *pennam* habens in capite, & in manibus *librum* ac *regulam*, in qua eſt *atramentum*, & *juncus* quo ſcribunt. Hunc ſequitur *Stoliſtes*, *cubitum juſtitiæ* tenens, & *calicem* ad libandum. Poſt omnes prodit *Propheta*, *hydriam* aperte gerens in ſinu. Non diſſimilis fuit Sacerdotum apud Hebræos ordo. *Aaronicæ* familiæ commiſſum eſt Dei Opt. Max. *ſacerdotium*, *Levitis* cæteris *miniſterium* ſacrum, perpetua *ſucceſſionis* ſerie. *Aaron* ipſe *Sacerdotum princeps* erat. A binis Aaronis filiis, binæ fuerunt familiæ ſacerdotales, *Eleazaridarum* & *Ithamaridarum*. Moſes ſingulas in IV *claſſes*, vel ut alii tradunt in VIII, diviſiſſe dicitur: David certe conſtituit *claſſes* in univerſum XXIV. 1 Chr. XXIV: 4. Ab eodem inſtituti ſunt *Levitæ* ἐργοδιῶκται, in miniſterium domus Domini, Γραμματεῖς καὶ Κριταὶ, *Scribæ* & *judices*, *janitores*, & *Pſaltæ canentes Domino in Organis*. 1 Chr. XXIII: 4.

XIII. Non poſſet hic ſine piaculo omitti SUMMI SACERDOTIS SYMBOLICUS ORNATUS. De quo in hunc modum Hiſt. Var. lib. XIV. c. XXXIV. *Ælianus*: *Apud Ægyptios a prima antiquitate qui judicabant Sacerdotes erant. Eorum princeps fuit qui cæteros ætate anteibat. Ille in omnes jus dicebat. Eum autem eſſe oportebat omnium juſtiſſimum & parcentem nemini. Gerebat autem de collo imaginem ex Sapphiro, eaque imago* ΑΛΗΘΕΙΑ VERITAS *dicebatur*. Qualis vero Lib. I. imago iſta fuerit, luculentius exponit *Diodorus Siculus*: *Summus judex geſtabat in collo ex aurea catena pendens e lapillis pretioſis ſimulacrum, cui* VERITAS *nomen. Hoc autem Veritatis ſimulacrum judiciorum principi aptatum, cauſſas cognoſcendi auſpicium fuit.*

XIV. Attendi meretur, quantam cum hac re Hebræorum inſti- Spencer. De Urim & Thum. c. IV. ſect. XII. tuta convenientiam habeant. In more poſitum erat Ægyptiis *Pontificem* ſuum *litibus* pluribus diſceptandis *præficere*: Hebræi etiam more & lege conſimili tenebantur. Loci & perſonæ ſuæ dignitatem in conſpectu populi *ornatu ſplendido* & eleganti adſerebant Ægyptii: nec Hebræi pietati & prudentiæ ſimili defuere. *Bullam*, ſplendore & titulo myſtico Ἀληθείας celebrem, ei in muneris ſui teſſeram decreverunt Ægyptii: Hebræorum etiam Pontifex bullam, myſtico THUMMIM titulo, (pro quo Ægyptii Interpretes

Ἀλη-

Ἀλήθειαν dixerunt) & formæ decore insignem, in ornamentis habuit. *Gemmæ plurimæ* Pontificis Ægyptii vestes pectusque illuminabant: Pontificis etiam Hebraici vestes ac pectus tota auro lucebant, & lapillis pretiosis. Antistes Ægyptius muneris sui tesseram *aurea catena* de cervice pendentem gestare solitus est: & ut Hebræorum Pontifex bullam suam e *catena aurea* solenniter suspensam gereret, Legis præscriptum postulavit. Exod. XXVIII: 22. *Facies in Rationali* (cui *Thummim* inerat) *catenas sibi invicem cohærentes ex auro purissimo, & duos annulos aureos sibi invicem cohærentes:* & quæ sequuntur.

XV. Credibile est etiam Sacerdotis summi *campanulas* a recepta cultus Ægyptiaci pompa, tanquam primo exemplari principia petiisse. Nam apud Ægyptios aliosque ita instituto vetustissimo comparatum erat, ut omnia sistris & crepitaculis, dum sacra fierent, late personarent. Hinc *Martiali* Isidis sacerdotes *sistrata turba* vocantur. Ipsaque Ægyptus, *terra* צלצל כנפים *cymbali orarum*. Jes. XVIII. I. *Cymbalum* autem *orarum*, nisi fallat *Bocharti* observatio, phrasi Hebræa cymbalum est cujus in lateribus sunt oræ & margines, id est *sistrum*. Nempe sistrum est cymbali species. Et merito vocatur צלצל, id est *tinnulum instrumentum*. Nam צלל *tinnire* est. Et sistrum non minus erat tinnulum quam vulgare cymbalum. Hinc *Ovidius*:

Spencer. cap. IV. sect. XII.

Phaleg. lib. IV. cap. II.

Jactantem Pharia tinnula sistra manu.

Metamor. lib. XI.

Per *terram* ergo *Cymbali orarum* significatur Ægyptus αἰνιγματωδῶς more Prophetico.

CAP. VII.

Consensus Ægyptiorum cum Hebræis in Initiationibus & Sacrificiis.

I. *Circumcisio apud Ægyptios antiquissima.* II. *Hinc, aliorum non circumcisorum scrupulosa fuga.* III. *Baptismus, tam Israëlitarum, quam Proselytorum, ex Ægyptiorum exemplo.* IV. *Ut & poculorum ablutiones.* V. *Sacrificia vel ex hominibus, vel ex pecudibus.* VI. *Illa, Abrahami exploratione vetustiora,* VII. *Etiam apud Ægyptios, fuisse videntur.* VIII. *In brutis sacrificiis pecudum*

dum sexusque discrimen post Exodum ex Ægypto in religionem Hebraicam transiit. IX. *In Mundarum immundarumque animantium discriminatione par Ægyptiis atque Hebræis cura.* X. *Utrique suem ex æquo detestantur.* XI. *Vaccæ Rufæ cærimonia, ex Typhoniis sacris illustrata.* XII. *Et Hyssopi usus, ex Ægypto.* XIII. *Hirci emissarii ritus :* XIV. XV. *Cui pleraque in Expiatoriis Ægyptiorum sacris similia.*

I. IN ACTIONIBUS sacris, ad quas nunc nobis deventum est, initium ab iis sumendum est *cærimoniis* quibus *Initiatio*
Marsh. p. 74. constabat. Ubi primo occurrit CIRCUMCISIO, de qua operæ pretium est viri Nobilissimi cogitata audire. Apud Ægyp-
Herod. lib. II. c. XCI. tios, inquit, circumcidendi ritus vetustissimus fuit, & ἀπ' ἀρχῆς,
cap. XXXVI. *ab ipso initio* institutus. *Illi nullorum aliorum hominum institutis uti volunt. Alii virilia relinquunt qualia naturâ sunt, præter eos qui ab istis didicerunt, Ægyptii autem circumcidunt.* Ab *Ægyptiis* ad
Cap. CIV. *Phœnices* & *Syros* in Palæstina habitantes hunc ritum devenisse ex ipsorummet confessione Herodotus arguit. Μοῦνοι πάντων ἀνθρώπων Κόλχοι καὶ Αἰγύπτιοι καὶ Αἰθίοπες περιτέμνονται ἀπ' ἀρχῆς τὰ αἰδοῖα. Φοίνικες δὲ καὶ Σύριοι οἱ ἐν τῇ Παλαιστίνῃ, καὶ αὐτοὶ ὁμολογέουσι παρ' Αἰγυπτίων μεμαθηκέναι. *Soli omnium hominum* Colchi *&* Ægyptii *&* Æthiopes A PRINCIPIO *pudenda circumcidunt.* Phœnices *enim &* Syri *in* Palæstina *confitentur ipsi se hoc ab* Ægyptiis *didicisse.* Notatu dignum est, quod *Josephus*
Contra Apion. ad citatum *Herodoti* locum, hoc solum adjiciat, τῶν δὲ τὴν Παλαιστίνην κατοικούντων μόνοι τοῦτο ποιοῦσιν Ἰουδαῖοι, *Eorum qui* Palæstinam *habitant soli circumciduntur* Judæi. De ritus origine nihil objicit.
Lib. I. *Horodoto* suffragatur *Diodorus Siculus*, qui hoc ipso circumcisionis argumento *Colchos* & *Judæos* ex *Ægypto* deductos adstruit: διὸ καὶ παρὰ τοῖς γένεσι τούτοις ἐκ παλαιοῦ παραδεδόσθαι τὸ περιτέμνειν τοὺς γεννωμένους παῖδας, ἐξ Αἰγύπτου μετενηνεγμένου τοῦ νομίμου, *Ideoque gentibus istis in usu esse per antiquam traditionem, ut circumcidant pueros apud se natos, ritu ab Ægyptiis derivato. Celsus* con-
Lib. I. similiter *Origeni* de circumcisione objecit, *Judæos eam ab Ægyptiis mutuatos esse.* Respondet quidem Origenes, Mosen dixisse, πρῶτον ἐν ἀνθρώποις περιτετμῆσθαι Ἀβραάμ, *Abrahamum primum mortalium circumcisum fuisse.* Id tamen, inquit Nobilissimus *Marshamus*,

mus, in libri Genesios cap. XVII. non legitur.

II. Consequens *Circumcisionis*, aliorum non circumcisorum FUGA fuit: non in *Hebræis* solum, quod omnibus notum est, sed & *Ægyptiis*. De quibus *Herodotus*: *Nemo Ægyptius Ægyptiave viri Græci aut os suaviatur, aut cultro, aut veru, aut olla illius utitur; aut pura bovis carne cultro Græco incisa vescitur.* Hinc *Pythagoras*, ut cum Ægyptiorum Prophetis congredi posset, per eos *circumcisus* fuit. Herodoto attestatur *Chæremon* apud *Porphyrium*: Τῶν ἐξωτικῶν θρησκείας οὐδενὶ συνεβίουν, *Nemini cultus extranei convivebant. Quin etiam ex Ægypto navigare pro re impiissima habuerunt, caventes sibi a luxu & moribus exterorum.* Nimirum ista περὶ τὸν βίον ἰδιότης, *propria vivendi ratio*, & a nationibus exteris abstinentia, quam *Judæis* attribuit *Josephus*, etiam apud *Ægyptios* in more fuit.

Marsh. p. 216. Lib. II. cap. XLI. Clem. Strom. lib. I. p. 302. De Abstin. lib. IV. §. 6. ib. §. 8.

III. Initationi etiam inserviit BAPTISMUS aliquis, tam *Israëlitarum*, quam *Proselytorum*. *Israëlitæ* quum disciplinis Mosaicis initiandi essent, descendit ad populum Moses, & sanctificavit eos, *& lavarunt vestimenta sua.* Exod. XIX: 14. Qua vestimentorum ablutione eorum etiam qui vestiebantur lotionem comprehendi, constans Magistrorum traditio est: secundum illud Levit. XV: 10. 11. *Lavabit vestimenta & lavabit corpus aqua.* Hinc Judæi Baptismi sui deducunt originem. Item *Baptismi Proselytorum.* Quos per *Circumcisionem*, *Baptismum*, *Oblationem*, Israëliticæ olim Ecclesiæ initiatos esse, nemo nunc vulgariter eruditus ignorat. Et hunc *Hebræorum Baptismum ab exemplo forsan Ægyptiorum fuisse*, Vir Nobilissimus hariolatur. Lavacrum sane, in sacrorum initiamentis, solenne fuisse, docet *Apulejus*, ipse Isidi initiandus. *Sacerdos*, inquit, *stipatum me religiosa cohorte deducit ad proximas balneas; & prius sueto lavacro traditum, præfatus Deum veniam, purissime circumrorans abluit.* Neque dubium, quin id veteri more factum fuerit. De his aliisque *Tertullianus*: *Nationes sacris quibusdam per lavacrum initiantur Isidis alicujus aut Mithræ.* Illud *Ægyptiacæ* Deæ, hoc summi apud *Persas* numinis nomen est.

Marsh. p. 200. Metamorphos. lib. IX. De Baptis. cap. V.

IV. Occasione *Baptismi*, de βαπτισμοῖς ποτηρίων, LOTIONIBUS POCULORUM aliquid addamus. Illæ quam religiose a *Judæis* observatæ sint, docemur Mar. VII: 5. *A foro, nisi baptizentur, non comedunt: & alia multa sunt quæ tradita sunt illis servare;*

re; ut βαπτισμοὺς ποτηρίων, καὶ ξεστῶν, καὶ χαλκέων, καὶ κλινῶν, lotiones poculorum, & urceorum, & vasorum æneorum, atque lectorum. De *Ægyptiis Herodotus:* Ἐκ χαλκέων ποτηρίων πίνουσι, διασμέωντες ἀνὰ πᾶσαν ἡμέρην· οὐχ ὁ μὲν, ὁ δ' οὔ, ἀλλὰ πάντες, *Ex poculis aheneis potant, singulis diebus ea abstergentes: non eorum aliquot, aliquot vero non, sed universi.*

Lib. II. cap. XXXVII.

V. Post *initiationem* non fuit antiquitus cultus aliquis frequentior, quam SACRIFICIORUM, quæ vel ex HOMINIBUS desumi potuere, vel ex PECUDIBUS.

VI. Abrahamum, ad Fidei suæ & Obedientiæ experimentum, a Deo jussum fuisse filium suum unigenitum, ipsisque oculis suis chariorem, Isaacum, mactare, & in holocaustum numini offerre, ex sacra historia notissimum est. Non tamen novum & Abrahamo inauditum fuit hujusmodi sacrificium. *Philo Judæus* in *Libro de Abrahamo*, ex aliorum sententia: *quid attinet*, inquit, *illum laudare* ὡς ἐγχειρητὴν κεκαινουργημένης πράξεως, *tanquam novi facinoris auctorem, quod & privati, & reges, & gentes integræ ex occasione faciunt?* Feralis ille sacrificandi ritus Abrahami temporibus erat vetustior. *Philo Byblius*, ex *Sanchuniatone*, ad ipsum *Saturnum* refert, qui, grassante fame & pestilentia, filium suum unicum *Cœlo Patri* in holocaustum obtulerit. Saturni exemplo invaluit religio. *Philo Judæus*, loco citato, *vetustam hanc fuisse Barbaricarum gentium superstitionem* agnoscit. *Phœnices* nefandum illud sacrificium jamdudum fecisse apparet, ex primo Libro *Philonis de Phœnicum historia*, apud *Eusebium*. *Apud veteres mos fuit in magnis periculis, ut reges urbium aut populorum filium maxime dilectum pro calamitate publica mactandum darent, ad placandam Deorum iram. Qui sic devoti sunt cærimonia mystica jugulantur. Enimvero Saturnus* ὃν οἱ Φοίνικες Ἴλ προσαγορεύουσι, *quem Phœnices Ilum nominant* (ita *Eusebii* exemplaria corrigit *Marshamus*, in quibus pro *Il* constanter legitur *Israël*) *qui etiam post mortem in Saturni sidus consecratus est, quum in illo tractu regnaret, & ex* Anobret, *Nympha indigena, suscepisset filium unicum, quem propterea nominavit* JEUD (*quæ vox etiamnum apud Phœnices unigenam significat*) *quumque maximum ex bello periculum immineret, filium cultu regio ornatum, ad aram a se constructam immolavit.* Ex quibus colligas, non fuisse hanc Abrahami tentationem novum aliquod facinus, non recens excogitatam,

Marsh. p. 77.

Præp. lib. IV. cap. XVI.

sed

ſed ex veterrimis circumjacentium populorum inſtitutis tranſſumtam. De *Phœnicibus* nihil amplius dicam, cum quorum coloniis nefaria τῆς ἀνθρωποθυσίας religio in inſulas, in Europam, in Africam late propagata eſt.

VII. *Ægyptiorum* mores noſtræ nunc conſiderationis ſunt: penes quos quando ritus hic primum inoleverit, haut facile dixeris. ſane antiquiſſimus fuit. *Diodorus Siculus: Dicunt homines ejuſdem coloris quem habuit* Typhon (is rufus erat) *a Regibus antiquitus mactatos eſſe ad ſepulcrum Oſiridis. Quum vero pauci Ægyptiorum inveniantur rufi, ſed peregrinorum complures; inde apud Græcos invaluit fabula* περὶ τῆς Βουσίριδος ξενοκτονίας *de Buſiridis advenas obtruncantis ſævitia. Non quod rex aliquis vocatus ſit Buſiris, ſed tumulus Oſiridis lingua vernacula id nominis habuit. Manethos* ſimilia tradit: *Homines Typhonios combuſſerunt vivos, & cinerem eorum ventilando diſſiparunt, atque aboleverunt: quod palam factum eſt, & certo tempore, diebus canicularibus.* Marsh. p. 79. Lib. I. Apud Plutar. de Iſide.

VIII. Sacrificia ex *Pecudibus*, uti vulgatiſſima, ita vetuſtiſſima ſunt. Non Moſes primus *ſacrificia* inſtituit, ſed ſacrificandi *modum* præſcripſit. *Pecudum, ſexuſque diſcrimen*, poſt exodum ex Ægypto in religionem Hebraicam receptum eſt. Hebræorum victimæ ex *Bobus, Ovibus* aut *Capris* maximam partem conſtiterunt. Etiamſi autem *Memphitæ Bovem* colerent, *Mendeſii Hircum, Thebani Arietem*; nihilominus tres iſtæ victimarum ſpecies etiam ab Ægyptiis diverſis in locis immolabantur. *Thebani* ab ovibus abſtinentes *Capras* immolant. *Mendeſii* dum capris parcunt *oves* immolant: *Ægyptii* autem univerſi immolant *boves mares*, eoſque *mundos & vitulos*. Marsh. p. 201. Herod. lib. II. c. XLII.

IX. Apud *Hebræos* nefas fuit aræ admovere animantia polluta, aut *vitio aliquo turpata*. Deut. XVII: I. Levit. XXII: 21. 22. 23. 24. Et tanta quidem, *Philone* teſte, cautela fuit, tam offerentium victimas, quam ſacrificiorum, *ut ſacerdotum peritiſſimi ab extremis pedibus ſoliti fuerint ſcrutari tam partes omnes conſpicuas quam quæ ventre feminibuſque celantur, ne vel minima labecula lateat.* Eadem *Ægyptios* cura ſolicitavit: *qui boves mares Ebaphi eſſe cenſent* (Apis *autem eſt Græca lingua* Ebaphus) *ideoque bovem explorant: ac ſi pilum in eo nigrum vel unum viderint, nequaquam mundum cenſent. Exquirit autem ſacerdos ad id conſtitutus, pecude quum* De victimis initio. Herod. lib. II. c. XXXVIII.

ſtante, tum reſupinata; lingua etiam exerta: inſpicit & caudæ pilos: ſi ſit omnino mundus, notat eum byblo cornibus alligato; dein terra ſigillari applicata, annulum imprimit, & ſic abducitur victima. Qui non ſignatum immolat morte punitur. Sacerdotes huic negotio deſtinati σφραγισαὶ *Sigillatores* dicebantur; de quorum arte & infinitis propemodum obſervationibus integros libros conſcriptos eſſe, *Chæremon* apud *Porphyrium* auctor eſt.

X. In *impurarum* cenſu *animantium* præ cæteris omnibus non ab *Hebræis* ſolum ſed & *Ægyptiis* SUS cenſetur; quam ſuo vix nomine aut vocare aut audire illi ſuſtinent. Super *Judaico* ſuis odio multa conjectavit *Plutarchus in Sympoſiacis*: ſed mirum eſt in mentem ibi non veniſſe quod alibi de ſacerdotibus Ægyptiacis memorat: *Suem animal impurum eſſe æſtimant: plerumque enim coire videtur quum luna decreſcit.* (De Iſide.) Aliam rationem *Ælianus* addit: (Lib. x. c. xvi.) *Sus præ voracitate nec propriis fœtibus parcit; & quum in humanum corpus incidit, non abſtinet, ſed illud mandit. Proinde Ægyptii hoc animal oderunt,* ὡς μιαρὸν καὶ πάμβορον, *ut pollutum, & omnivorum. Herodotus* ante alios. (Lib. II. c. XLVI.) Ὗν Αἰγύπτιοι μιαρὸν ἥγηνται θηρίον εἶναι, *Ægyptii* ſuem *immundam beſtiam eſſe arbitrantur, quam ſi quis vel tranſeundo contigerit, abit immerſum ſe flumini cum ipſis veſtimentis. Eoque* ſubulci *ſoli indigenarum Ægyptiorum in templum nullum ingrediuntur. Nemo filiam eis nuptum dat, aut eorum filiam ducit: ſed ſubulci inter ſe filias dant accipiuntque.*

(Marsh. p. 212.) XI. In ſacrificiorum negotio multa alia jubet Lex, multa vetat, quorum cauſſas non tradidit Moſes. Sumamus exempli cauſſa illud de VACCA RUFA, cujus cineri miſcebatur aqua luſtralis. Num. XIX. Hebræorum Magiſtri dicunt, ne *Salomoni* quidem patuiſſe, cur *Rufa* potius eſſe debuerit, quam alterius coloris. An igitur dicemus, ex *incerta Dei voluntate?* an ejus potius *permiſſione*, ortum habuiſſe, dum id conceſſit ſuis Deus, quod pridem viderant apud Ægyptios? (Plutar. de Iſide.) *Ægyptii enim, quia Typhonem colore rufo fuiſſe cenſent, Boum quoque non niſi rufos immolant, & explorationem adeo accuratam adhibent, ut ſi vel unum pilum nigrum aut album habeat, non immolandum judicent.*

XII. Cur *Vaccæ rufæ*, cur *Purificationi Lepræ*, cur adſperſioni ſanguinis *Paſchalis* addita HYSSOPUS eſt? (More. Nebo. part. III. cap. XLVII.) Fatetur *Maimonides* nullam ſe inveniſſe rationem cui inniti poſſet. At nonne & id ex

Ægypto? Ægyptii enim vim mundatricem hyſſopo attribuebant. Unde Sacerdotes *panem non niſi cum hyſſopo conciſum comedebant. Hyſſopum enim nimiam panis virtutem purgare ajebant.* Uti apud *Porphyrium Chæremon* tradit. De Abſtinen. lib. IV. cap. VI.

XIII. Sed & totus ille apparatus HIRCI Ἀπομπαίȣ ex Ægyptiorum Sacris tranſſumtus eſſe videtur. Sacro expiationis die ſummus Hebræorum ſacerdos, non pontificali exornatus pompa, ſed, velut in mœrore, *lineis* indutus veſtimentis, qualia & gregarii gerebant ſacerdotes, duos *hircos* ad oſtium tabernaculi adducebat coram Domino; ſuper quibus ſorte miſſa alter *Domino* cedebat, alter *Azazeli.* Hujus capiti ambas *imponebat manus*, & cum iis omnes *iniquitates* filiorum Iſraëlis, ab hirco, in deſertum, ſub ductu hominis alicujus ad id parati, dimittendo, deportandas in *terram ſejunctionis.* Quibus rebus peractis, multiſque præterea aliis, neque Pontifici fas erat reverti in Tabernaculum niſi carne ſua probe prius *lota*, neque ei qui ducem ſe capro emiſſario præbuerat, in caſtra redire, niſi *corpore* pariter cum *veſtimentis abluto.* Levit. XVI.

XIV. Nihil horum omnium eſt cui non gemina germana inveniantur in Ægyptiorum expiatoriis ſacris. Sacerdotes eorum *lino* veſtitos fuiſſe, ſupra jam monuimus. Et confirmat id in *Apologia* ſua *Apulejus. Lana*, ait, *Orphei & Pythagoræ ſcitis, profanus veſtitus eſt: ſed mundiſſima Lini ſeges indutui & amictui ſanctiſſimis Ægyptiorum ſacerdotibus uſurpatur.* Unde *Anubis* Sacerdotes *gregem linigerum Juvenalis*; & Sacerdotes *Iſidis*, *linigeros calvos*, *Martialis* nuncupat. Vox *Azazel* ipſis ignota Judæis eſt. Alii *Montis*, alii ipſius *Capri*, alii *Dæmonis* nomen eſſe volunt. *Bochartus* vocabulum *Arabicum* eſſe contendit. Quum vero ſit ἀνερμήνευτον, quid obſtat quin hariolemur eſſe *Ægyptiacum?* LXX. verſ. 8 vertit τῷ Ἀπομπαίῳ Ita autem, *Suida* teſte, Θεοί τινες ἐκαλȣ̃ντο, καὶ ἀποπομπὴ ἀντὶ τȣ̃ ἀποτροπὴ, *Dii quidam vocantur*, & ἀποπομπὴ *ſumitur pro averſione malorum.* Dii autem iſti, interprete *Polluce*, ſunt λύσιοι, φύξιοι, uno verbo, *averrunci.* Quos placare conabantur, ne nocerent. Duum enim generum Deos eſſe exiſtimabant Veteres: alteros bonorum, malorum auctores alteros. Quidquid autem *Zoroaſtres Magus* & *Perſæ* de *Oromaze Deo Lucido*, & *Areimanio Tenebricoſo*; quidquid *Chaldæi* de *Planetis*, *diis Beneficis* & *Maleficis*; quidquid *Græci* de *bona ſorte Jovis Olympii*, Marſ. p. 265.

 & mala

& *mala Ditis Averrunci*; quidquid *Philosophi* de *Principiis contrariis*; quidquid ejusmodi commenti sunt alii; id quidem omne a vetustissima *Ægyptiorum* Theologia ortum habuit. Tradunt illi *Osirin bonum* esse *Genium*, *Typhonem*, *malum*, cujus labefactatam fractamque potestatem sacrificiis quibusdam placant ac deleniunt. Ita quidem ut *in caput victimæ exsecrati*, illud amputatum antiquitus in flumen abjecerint. Seriori ævo id dederunt peregrinis.

Plutar. de Iside.

XV. Quæ Nobilissimi *Marshami* observationes eo, nisi fallor, tendunt, ut persuadeat, ad similitudinem aliquam Typhonicorum sacrorum, quamvis sanctiori instituto, ea de *Hirco Azazelis* Israëlitis præscripta a Deo esse. Magistri tradunt, sacerdotem in capite hirci emissarii ligasse *frustum panni cocco* tincti, ad formam linguæ; adduntque nonnulli, eum de summa *rupe* fuisse *præcipitatum*. Quæ si vera sunt, *Coptitas* repræsentant quibusdam suis festis Asinum *rufum præcipitem dejicientes*, quia Typhon rufus erat, & asinini coloris. Id certius est, *imprecationem in caput victimæ* ritus fuisse Ægyptiaci. *Capiti illius*, inquit *Herodotus*, *multa imprecati adsportant id in forum, si sint Græci quibus vendant; sin minus in flumen abjiciunt*. Capita autem exsecrantur hac formula: SI QUID MALI AUT IPSIS IMMOLANTIBUS AUT TOTI ÆGYPTO FUTURUM SIT ID IN HOC CAPUT CONVERTATUR. Uti & *de eo inter omnes antiquos Theologos convenit, in sacrificiis averruncis nihil esse degustandum; sed & lustrationem adhibendam. Ajunt enim nemini licere in urbem aut suam domum ire, nisi pedibus & corpore prius flumine aut fonte mundatis.*

Lib. II. cap. XXXIX.

Porphyr. lib. II. §. 44.

CAP. VIII.

Convenientia antiquorum Teraphim cum Hebræorum Urim.

I. *Urim augustissimum Religionis Israëliticæ Sacramentum fuit.* II. *Uti Theraphim, antiquorum sacratissimæ imagunculæ.* III. *Quarum usum ab Ægyptiis in Abrahami familiam derivat Kircherus.* IV. *Certe antiquitus apud Ægyptios fuit receptissimus.* V. *Eorum loco Deus Israëlitis Urim dedisse dicitur, ejusdem quippe cum Theraphim,*

raphim, muneris & figuræ. VI. *Ut pervicaci populo gratificaretur.* VII. *Cui rei probandæ affertur Hos.* III: 4. VIII. *Ubi de Ephode, non vulgari, sed Pontificio agitur.* IX. *Et per Theraphim, non idola, sed ipsissimum Urim intelligitur.* X. *Nam & Græci hic* δῆλα, *vel* φωτισμὰς *vertunt.* XI. *Eodem pertinere creditur Jud.* XVII: 4. 5. XII. *Omnia enim fecisse Micha videtur secundum formam Tabernaculi & cultus Mosaici:* XIII. *Non idololatriæ, sed veræ religionis zelo, minus forsan oculato, ductus;* XIV. *Ut difficillimis temporibus religionis stator esset.* XV. *Cui etiam oraculo ex Theraphim edito testimonium præbuit Deus.* XVI. *Non absimili consilio Gideon suum Ephod fecit.* XVII. *Priscus Hebræorum erga Theraphim affectus.* XVIII. *Theraphim & Urim ejusdem significationis voces.* XIX. *Ita vocatæ imagunculæ istæ ob Angelos per eas loquentes.* XX. *Summa est, pro Ægyptiorum Theraphim data Israëlitis Urim.*

I. NUNC denique de INSTRUMENTIS quibusdam Divini cultus ut dicamus superest. Eorum omnium longe augustissimum & celeberrimum est URIM, per quod Deus voluntatem suam, de rebus arcanis tam illustri modo Israëli patefecit. Quod quid fuerit, & quemadmodum ex Ægyptiorum institutis transsumtum sit, ex Doctissimi *Spenceri* mente nunc nobis exponendum est. Id ut commode fiat, res est repetenda altius, & præmonendum aliquid de conditione antiquorum THERAPHIM, de quibus tam frequens in sacris sermo.

II. *Theraphim* ergo erant *simulacra quædam parvula, seculis antiquissimis frequenti in usu, in sacris primum ædiculis seposita; quæ spiritus cujusdam, sæpius impuri, præsentia animata, oracula fundere solebant: larium instar & penatum domesticorum.* Quæ descriptio colligi potest ex Gen. XXXI: 19. & seq. Ezech. XXI: 21. Zach. X: 2. 2 Reg. XXIII: 24. Cap. IV. sect. II.

III. Primam harum imaguncularum *originem Kircherus* quidem *Mercurio Trismegisto*, Venerabili illi ob summam antiquitatem & sapientiam apud Ægyptios capiti, tribuendam vult: licet alii a *Nachor* & *Zerug*, alii a *Zoroastre Chamo* eam repetant. Quidquid sit, hunc *Theraphim* cultum ab *Ægyptiis* primo ad *Hebræos* dimanasse, pro certo habet. Qua autem id ratione factum sit, hoc fere modo expo- Oedip. tom. I. Syntag. IV. cap. III.

exponit. Quum idolomania ſtatuuncularum, quas Ægyptiaca lingua antiquiſſimi *Apes* & *Serapes* nominabant, in Ægypto vigeret, ob annonæ charitatem e terra Canaan eo commigravit *Abrahamus*. Domeſtici ergo ipſius Ægyptiis commiſti, tum multa alia, tum maxime *Serapides* hoſce, queis mira Ægyptios patrare videbant, admirati ſunt, & ſuſpexerunt. Si quidem, dæmone eos animante, varia conſulentibus & interrogantibus reſponſa dabant, felicitatemque eorum cultoribus in omnibus ſpondebant actionibus. Curioſitate itaque ac felicitatis participandæ deſiderio inſtigati *Hebræi Abræ vernaculi*, ſubito ad hos Ægyptiorum cultus animum adjecerunt. Abrahamo vero in patriam redeunte, ſervi, comparatis idolis & imaginibus dictis, reduces in patriam facti, conceptos in Ægypto errores paullatim diſſeminantes, apud *Chaldæos* ſeu *Arphaxadæos Babylonioſque*, mox ingentem exſecrabilium Deorum ſobolem pepererunt. Chaldæis vero nihil facilius fuit quam alienæ huic ſervituti ſeſe ſubmittere: quam, ſuperſtitionem addentes ſuperſtitioni, continuo ita propagarunt, ut ab illo tempore ad *Davidis* uſque regnum apud *Hebræos* poſteros nunquam hic *Theraphim* aut *Serapum* cultus deſierit.

IV. Magno quidem animo hæc a *Kirchero* dictantur: attamen Clariſſimus *Spencerus*, quo eſt candore, profitetur, ſe judice, minus a vero diſtare ſententiam, tot doctorum ſuffragiis ſancitam, quæ imagines iſtas oracula fundentes antiquiſſimæ memoriæ populis, *Amorrhæis*, *Chaldæis*, aut *Syris*, inventas refert. Id utique certum eſt, apud Ægyptios imaguncularum illiuſmodi uſum *antiquitus* receptiſſimum fuiſſe. Quod conceptiſſimis verbis teſtatur *Abenephius* apud *Kircherum*. *Erant Ægyptiis ſimulacra quædam puerili forma; Ægyptiace dicta* Serapes, *quæ adorabant, de futuris & abſconditis interrogantes. Paſſim in celebrioribus urbium locis collocabantur; ſolebantque ante ea adolere, eaque contra mala eventa ſecum portare. Similia his* Theraphim *erant, quæ colebant Iſraëlitæ, quæque Laban in Scripturis adoraſſe memoratur.*

V. Hæc quomodo tandem ad *Urim* pertineant, operæ pretium eſt intelligere. Iſraëlitas, ad quos miſſus erat Moſes, hujuſce moris idololatrici peſte afflatos fuiſſe, non ſine conſilio credit Clariſſimus *Spencerus*. Eos enim in Ægypto per plurima annorum curricula *idola coluiſſe*, ſacræ literæ nos certos faciunt. Joſ. XXIV: 2.

Act.

Act. VII: 43. adeoque ab idolis, juxta seculi & loci consuetudinem, eos *responsa petiisse* minime dubitandum est: præsertim quum *Philo*, auctor ille *Bibl. Antiq.* diserte referat, eos olim *interrogasse*, *Amorrhæorum more*, *idolorum dæmones*, *& imprimis Nymphas illas aureas*, *quæ invocatæ per singulas horas ostendebant facienda aut fugienda.* Quum itaque tot annorum *consuetudo* (ipsa rudioris plebeculæ *religio & natura*) vulgi studia hisce *Theraphim* tanquam carmine quodam magico devincta teneret; facile in eam sententiam Vir Doctissimus venit, veterem a *Theraphim* oracula petendi ritum Deum in pectoralis *Urim* pene invariatum Israëlitis reservasse; ADEOQUE JUDÆORUM URIM EJUSDEM CUM THERAPHIM MUNERIS ET FIGURÆ FUISSE, SUB DIVERSO TAMEN NOMINE, IMAGUNCULAM.

VI. Ita enim, ne id nesciamus, *Urim* Clarissimo Viro describitur. *Urim*, inquit, *instrumentum concavum decore fabricatum* (*simulacrum forsan parvulum ad humanam similitudinem formatum*) *Theraphim antiquitus appellatum fuisse videtur*; *quod reconditum gestavit Sacerdos inter concavas Rationalis plicaturas*, *quo mediante Deus*, *aut Angelus illius vice & nomine*, *ad Pontificis interrogata respondit*, *eumque quid ex usu esset agere*, *quid præsens*, *quid futurum*, *voce formata docuit.* Id autem Divina indulgentia, Israëlitis, qui *Theraphim* adsueverant, & ne minores hac parte Ægyptiis essent, clementer concessisse creditur. Quum enim Deo res esset cum hominibus qui אבירי לב *robusti corde*, difficili & pervicaci ingenio fuerant, quique ex longo usu in seculi mores pene toti immigrarant; nisi genio proprio & moribus antiquis, paululum tamen in melius mutatis, uti licuisset, a Dei cultu & sacris, tanquam novis & exoticis, penitus proculdubio abhorruissent. Plurima itaque vetere usu recepta, ob cordis sui duritiem, populo illi (quem semper leniter habuit) indulsit optimum numen. Jes. XLVI: 21.

VII. Ne vero ægroti veteris somnia narrare videretur, sententiæ hujus suæ veritatem plurimis *argumentis* firmandam sibi esse, Vir Doctissimus merito existimavit. Eorum præcipua saltem breviter referre non pigebit. *Princeps* itaque caussæ suæ præsidium in illo Hoseæ vaticinio invenit, quod exstat cap. III. com. 4. ubi prædicitur fore ut Israëlitæ *sedeant dies multos absque sacrificio*, *& absque ara*, *& absque Ephod & Theraphim.*

VIII.

VIII. Cætera præteriri possunt, ut minus ad præsentem caussam pertinentia; id quod de *Ephode* & *Theraphim* dicitur consideratione sua dignum est. Sciendum autem duplex *Ephodis* genus in sacris memorari; alterum *Vulgare*, quo intelligitur vestis ex lino solo confecta, ordinaria sacerdotibus, tantum, quum templi ministeriis vacarent, induenda; alterum *Pontificium*, quod erat indumentum multæ artis & ingenii, auro, gemmis, & coloribus distinctum ac variegatum, quod Pontifici uni quum sacra celebraret gestare concessum fuit. Hujusce autem *Ephodis* partes duæ erant: *superhumerale*, quod ab humeris ad zonam usque pertinebat, totum complectens pectus; & *Pectorale*, tam firmis ac religiosis vinculis *superhumerali* conjunctum, ut non nisi multo cum negotio ab invicem divelli potuerint. Ex hac necessitudine quæ *Pectorali* cum *Ephode* intercessit, factum est ut *Ephodis* nomine non semel in sacro codice & *Pectorale* (individuus illius comes) intelligendum veniat. 1. Sam. xxx. 7. & alibi. Jam vero textus Hoseæ quem præ manibus habemus, non est de Ephode *vulgari* interpretandus, (quippe quod, observante *Moncæo*, Judæis omni tempore, quantumcunque malo, ac vel in captivitate etiam media, habere & circumferre fas fuit) sed de *Pontificio*, cui insertum fuit *Urim*.

De Aur. Vit. lib. I. c. XIX.

IX. Per *Theraphim* hoc in loco non gentium *idola* intelligenda sunt, sed *sacra* illa *icuncula*, consiliorum Divinorum, Angelo animante, nuncia, in *Ephode* vel adjuncto *Pectorali* ex præscripto Divino includenda: id est ipsissimum *Urim*. Rationi enim minime consentaneum est, Prophetam, cui id negotii datum ut flebilem populi Israëlitici sortem prædiceret, inter mala futura id quoque numerasse, quod carituri essent idolis. Rem bonam & licitam oportet esse quam Deus per Prophetam minatur se ablaturum Israëlitis, ut vindictam de eorum peccatis sumeret: alioquin illud auferre, non pœnæ, sed beneficii loco illis fuisset. De quanam autem re bona & licita, ulla cum veri specie, *Theraphim* eo loci interpretari possimus, nisi de *Urim* Dei, tam sancto nexu *Ephodi* cohærente? Unde etiam factum est ut *Ephod* & *Theraphim* conjuncta, & quasi uno perpetuo spiritu legenda proponantur; quum cætera omnia in textu memorata, tanquam res diversæ plane familiæ, vocabulo disjunctivo אין *absque* identidem repetito, a se invicem separentur.

X. Accedit quod LXX hoc uno in loco *Theraphim* voce δήλων, vel

vel ut aliqua exemplaria habent, δηλώσεως, transferre conſultius habuere: Iis vero vocabulis *Urim* aliis in locis ſolent exponere. Lev. viii. 8. Num. xxvii. 21. 1 Sam. xxviii. 6. Exod. xxviii. 26. *Aquila* etiam & *Theodotion Theraphim* per φωτισμοὺς hoc loco tranſtulerunt: quo nomine & *Urim* vertunt Levit. viii. 8. Vulgatus Interpres pro *Theraphim*, *manifeſtationes* poſuit; quo titulo *Urim* notare ſolet. *Hieronymus* etiam *Ephod* & *Theraphim* de *inſtrumentis quibuſdam habitus ſacerdotalis* interpretatur. Ut alios omittam, qui vel eadem prorſus vel valde affinia ſuper hoc loco commentati ſunt.

XI. Principi huic argumento ſuccenturiatur *alterum* ex Jud. xvii. 4. 5. Ubi narratur, matrem *Michæ*, viri alicujus Iſraëlitæ habitantis in monte *Ephraimi*, argenteos aliquot nummos voto conſecraſſe Jehovæ: cujus voti religione ut ſeſe exſolveret, ducentos ſiclos tradidit argentario, ut exinde faceret *ſculptile* & *conflatile*. Micha autem fecit ſibi בית אלהים *Ædiculam Dei*, itemque *Ephod* & *Theraphim*, atque aliquem primo ex filiis ſuis, deinde *Levitam*, qui forte in ipſum inciderat, ſacerdotem ſibi fecit. Super hac hiſtoria ita inſtituit Doctiſſimus *Spencerus*, ut exponat primo, *quid* fecerit Micha, dein *quo conſilio* ea fecerit. Sect. 1. cap. IV.

XII. In iis *quæ* fecit *tria* diſſimilis naturæ inſtrumenta, omnia tamen in uſum religioſum comparata, obſervat. 1. *Simulacra duo*, *ſculptile* & *conflatile*, quibus veriſimile eſt ipſum *Cherubinorum* formas atque numerum ſimilitudine perfecta expreſſiſſe. Horum unum ex *ligno elaborato*, (prout *Templi Cherubim*) & argenteis laminis circumducto; alterum ex *argento ſolido* factum fuiſſe, par eſt credi. Repoſita autem ſunt in *ſacra* Michæ *ædicula*, ſecundum formam *Tabernaculi* & cultus Moſaici adornata. ii. *Ephod*, id eſt veſtem ambitioſam & ſplendidam, qua ſacerdos ſuus indutus rebus Divinis decore operam daret. Nam veſtem illam nihil ab *Ephodis Pontificii* forma declinaſſe, facile credit *Spencerus*; niſi lapides forſan tribuum nomine inſcripti defuerint; quum Levita ille non publice neque totius Iſraëlis nomine ſacerdotio fungeretur. iii. *Theraphim*; quæ uti apud *Hoſeam*, ita & in tota hac Michæ hiſtoria, ceu indiviſi *Ephodis* comites, voce nulla unquam interpoſita, quodam quaſi ſacramento conſociantur. Quod argumento eſt, Michæ *Theraphim* locum τοῦ *Urim*, quod *Ephodi* fœdere & lege perpetua devinctum fuit, in illius ſacris obtinuiſſe.

XIII. *Consilium* autem Michæ Vir Doctissimus in hunc modum expedit. Non eo, inquit, animo ædiculam suam Micha instrumentis his sacro usui destinatis instruxit, quasi a Veri numinis fide & cultu secessum meditaretur. Nam uti mater argenteos suos *Jehovæ* consecraverat, in ejus nempe cultum & honorem; ita & ipse egregia studii sui in Deum ac legem Divinam documenta dedit, quod *Sacerdotem* e gente *Levitica* oriundum, quum primum illius sibi facta est copia, quantivis conducere satius habuerit, ut *novæ Legi Divinæ* satisfaceret; quam *filium* suum *primogenitum*, *more majorum sancte & religiose consecratum*, in officio isthoc retinere. Ideoque credibile est Micham, *cultus Mosaici zelo*, *minus forsan occulato*, ductum, religionis suæ ritus ad illius exemplar adornare statuisse.

XIV. Nimirum eo tempore *Rex*, id est *Judex*, nullus populo præfuit; idcirco, ut fit, latronibus ac sicariis infesta itinera; suis forsan partibus deerant quoque Sacerdotes; publica religionis exercitia non nisi summo capitis discrimine adiri poterant; denique susque deque versa erant omnia. Quum itaque ea esset deformis Ecclesiæ facies, Micha exemplum suum seculo illi in mala omnia ruenti opposuit, religionis quasi *stator* fuit, Deumque, si minus ut voluit, ut potuit certe, colere decrevit. Ideoque tenuem saltem cultus Mosaici imaginem, in ædicula illa quam Jehovæ dicaverat, imitando expressit.

XV. In quam sententiam eo magis propenso facilique animo veniendum videtur, quoniam Sacrosanctum Numen & Michæ & sacris ipsius testimonium tam illustre, *oraculo ex Theraphim dato*, exhibuit. Nam Danitæ, quos dubius itineris sui eventus anxios tenuit, Michæ Levitam, *Theraphim* suis instructum, adiere, rogantes ut Deum loco suo consuleret. Jud. XVIII. 5. Ab eo autem hoc responsi tulerunt; *Ite in pace*, *coram Domino via est quam inituri estis*. De cujus responsi *origine cœlesti* quis dubitandi relictus est locus? Nam Danitas, animos a læto illo omine sumentes, fidem ei certissimam dedisse constat; neque Levitæ religio patitur, ut illum, nullo pretio conductum, oraculum Divinum tam perfricta fronte simulasse crederemus. Sed & ipse rerum eventus oraculi istius cœlitus emissi fidem satis implesse videtur. At quis corde adeo omni vacuus est, ut sentiat Danitas a Michæ Theraphim responsa Divina exspe-

exſpectare, vel Deum inde reddere voluiſſe; ſi Micha ea Ethniciſmi ſtudio, vel a Sancto Dei *Urim* plane diverſa, data opera fabricaſſet?

XVI. Ejuſdem inſtituti & conſilii arbitratur fuiſſe *Gideonis* factum. Jud. VIII. 27. qui *Ephod ſibi feciſſe*, idque *in civitate ſua Ophra ſtatuiſſe* narratur. Quod *Ephod* utique non ſolum fuiſſe credibile eſt, ſed cum ſuis *Theraphim*, atque ſimulacris *Cherubinorum* figuras & pompam æmulantibus. Nam occurrunt nonnunquam in ſcriptis Divinis *Urim* & *Thummim* nulla mentione facta τȣ̃ *Ephod* & *Coſchen*; aliquando *Ephod* ſine mentione τȣ̃ *Urim*. 1 Sam. XXIII. 9. quoniam hæc omnia connubio & fœdere fideliſſimo conjungebantur. Quidni itaque *Ephod* hic ſenſu complexo accipiamus; & eadem fiducia, *Theraphim* vocis illius ambitu hoc in textu, qua *Urim* in alio, contineri aſſeramus? Sed in *probabilium* duntaxat claſſe ipſe Vir Doctiſſimus hoc argumentum collocat. Sect. 7

XVII. Uti & alterum ei ſuppar, quod *Hebræi*, boni juxta & mali, quovis ſeculo, ſummo τῶν *Theraphim* affectu atque admiratione ducti fuerint: quod non *Michæ* ſolum exemplo confirmatur, quem animi valde diſcruciatum & religioſis quibuſdam intemperiis agitatum legimus, quum Danitæ Theraphim ejus manu armata ſurripuiſſent, ſed & *Rachelis*, quæ patri ſuo *Labani* ſua ſuffurata Theraphim eſt, non ſane ut patris ſtudia ab idololatria avocaret, vel ne eorum inſpectione cognoſceret ille quonam iter inſtitueret Jacobus: id enim ſi egiſſet Rachel potuiſſet eos multo minore negotio ac diſcrimine vel in via defodere, vel in Euphratis profluentem abjicere. Verum *affectu religioſo*, vel, ſi mavis, *ſuperſtitioſo*, icunculas illas proſecuta, id præprimis operam dedit, ut ex omnibus quæ familiæ ſuæ chariſſima erant ejus potiſſimum *Theraphim* poſſideret. Neque ipſum *Jacobum* Theraphim nullius æſtimaſſe, probat hæc ejus ad Labanem oratio. Gen. XXXI. 32. *Apud quemcunque ea inveneris, capitis pœnam ab eo exigas.* Quaſi crediſſet tanti ſacrilegii maculam, non niſi ſacro furis capite expiari poſſe. Quum ergo conſtet, *Rachelem*, & *fortaſſis* etiam *Jacobum*, unde genus ducunt Iſraëlitæ, *Theraphim* in ſummo pretio & honore habuiſſe; quis neget filios ipſorum uſum & amorem τῶν *Theraphim* cum ipſo lacte & primis parentum monitis hauſiſſe? In quo mire confirmati ſunt quum viderent *Chaldæis*, *Syris*, *Ægyptiiſque* a profundiſſima antiquitatis memoria ſua fuiſſe *Theraphim*. Idcirco credi non poteſt, rudiorem

Hebræorum plebeculam repentina ab iis divortia æquo animo ferre potuisse. Sed suadent Mosaici seculi mores, ut existimemus, Deum antiquissimum τῶν *Theraphim* usum, paullo emendatum, in *Pectoralis Urim* Israëlitis conservasse.

XVIII. Alia, quæ minoris esse momenti ne quidem ipse diffitebitur Clarissimus Auctor, haut gravate prætermitto; hoc unum silere non possum quod pro sua eximia eruditione acute observavit, Cap. IV. sect. IV. voces *Urim* & *Theraphim*, quantumvis *sono* discrepent, *re ipsa* tamen pene synonymas esse, & sub maximæ discrepantiæ larva summam significationis similitudinem tueri. *Urim* enim germana nominis notione non *lumina* proprie & primario significat, sed *ignes*. Nec *ignes quosvis*: non illos sane qui in cineribus aut carbone aliquo inertes jacent, & morti proximi; sed *flammantes*, & splendorem lætiorem projicientes. Quod *Mercerus* quoque & *Schindlerus* annotarunt. Unde differt a vocabulo אֵשׁ, quod *ignem* notat *simpliciter* spectatum: ipsis Dei verbis discrimen hoc ratum facientibus. Jes. L. 11. *Ambulate* בְּאוּר אֶשְׁכֶם *in flamma ignis vestri.* Optime itaque *Arias Montanus*: *Haürim inflammationes & illuminationes reddere possumus.* *Theraphim* autem vocabulum vel *Hebraicum* vel *Chaldaicum* est, & pro *Seraphim* (levissima & sæpius usitata mutatione ש in ת) apud Orientalium nonnullos olim usurpatum. *Seraphim* vero *Urentes* vel *Inflammantes* sonare, nec Magistros fugit, nec Magistrorum pueros. Unde & Ægyptii antiquissimi *ignes* sub nomine *Seraphim* coluere; auctore *Stuckio*. Ejusdem ergo utraque vox tam De Sacrif. Gentil. p. 101. *Urim* quam *Theraphim* sive *Seraphim* significationis est; ideoque non est mirum alteram pro altera indiscriminatim usurpari; & quod Moses *Urim* dixit, id Micham, & alios fortassis Israëlitas, cultum suum ad Mosaici ideam fingentes, *Theraphim* nuncupasse, vocabulum a seculo receptum retinentes.

XIX. Si quis roget, quam tandem ob caussam icunculæ illæ, sive *Urim* sive *Theraphim*, *Flammæ* & *Urentes* dictæ sint; respondet Clarissimus *Spencerus*, rationem obviam esse, & vel oscitanti se ingerere. Ita nimirum dictas esse imagunculas illas cum respectu ad veros Dei *Seraphim*, id est *Angelos*, quorum *signa* & *symbola*, nonnunquam etiam *habitacula* & μαντεῖα, primitus fuisse videantur. Nam verisimile admodum est, *Seraphim* nomen *Angelorum* fuisse, a prima fere temporum memoria crebris Orientalium sermonibus usur-

usurpatum: quum sub ipsis mundi primordiis ignem flammantem Angelicæ præsentiæ symbolum divinitus institutum legamus. Gen. III. vers. ult. Sed & illud probabile est, homines statuas vel columellas tanquam symbola ad Angelorum memoriam celebrandam, vel eorum præsentiam significandam, in locis præsertim religioni inscriptis, more antiquissimo, posuisse. Imo nec hoc vero dissonum, Angelos præsentiæ suæ testimonia circa Theraphim dedisse, atque inde veri numinis cultores seculis antiquissimis quandoque allocutos esse. Quod ex Rachelis, Michæ & Danitarum circa Theraphim studio; sed imprimis ex oraculo per Theraphim Danitis edito, haut improbabiliter colligas. Deum enim Angelo aliquo in consiliis suis patefaciendis frequenter usum esse, pro certo omnes habemus. Denique & illud in probabilium classem referendum est, quod simulacra hæc in Angelorum, quorum symbola & quasi tripodes erant, titulos tandem successerint, & a *Syris* aliisque *Chaldaismo* tinctis *Theraphim*, loco *Seraphim* vulgo appellata sint. Quas observationes suas Clarissimus *Spencerus* auctoritate *Cornelii a Lapide* ac *Ludovici de Dieu* e recentioribus, *Hieronymi* autem & *Cedreni* e vetustioribus, comprobat.

XX. Horum omnium summa huc redit: ut persuadeamur amorem τῶν *Theraphim*, a majoribus traditum, in Israëlitarum animis per Ægyptiorum convictum reviguisse: Deum ergo, quum pro immensa sua sapientia animadverteret populum pervicacem difficulter ab iis avulsum iri, ad eorum similitudinem dedisse Israëli *Urim*, quod propter convenientiam tam *formæ* quam *usus*, & *successionis* quasi *jure*, eodem *Theraphim* nomine, quippe ejusdem quoque *significationis*, insigniatur. In hac autem materia enucleanda aliquanto fuimus prolixiores, quia nobilior cæteris est, & diligentiore examine digna.

Cap. IX.

Consensus Ægyptiorum cum Hebræis in aliis quibusdam religionis Instrumentis.

I. *Collatio Cherubinorum cum quadriformibus Geniis, quos Hemptæi numinis Stipatores Ægyptii faciebant.* II. *Ex Amyletis Ægyptiorum,*

tiorum, *Hebræorum frontalia.* III. *Totaphot*, *ſecundum Petitum*, *pudenda notant e luto formata.* IV. *Et Tephillim ſunt τὰ γελοῖα.* V. *Lucernarum in Sacris accenſio*, *ab Ægyptiis.* VI. *Serpens Æneus*, *ſecundum Marshamum*, *Amyletum fuit*, *quo excantata eſt Iſraëlitarum peſtis.*

I. COGITARI etiam poſſet, an non CHERUBINI, qui ARCÆ ornatus fuerunt, ad ſimilitudinem ſacrorum quorundam apud *Ægyptios* emblematum, formati fuerint. Supremo Numini *Hempta*, pro quo Plutarchus *Emet* dicit, varios in mundana Oeconomia adminiſtranda aſſeclas attribuunt; atque ex hiſce
Kirch. Sphi. Myſt. de Mumiis. Part. II. c. IV. hos quatuor præcipuos veluti conſiliarios, quos Græci *Genios*, Ægyptii *Hempthæi numinis ſtipatores*, & ad mandata ejus exſequenda promtiſſimos *Nuncios* vocant. Quorum *primus*, *Horus*, ſub *Pueri* forma, *mundi ſenſibilis Geniale Numen* notat. *Secundus* ſignatur Κυνοπρόσωπος, *Canina facie* conſpicuus, & vigilantiſſimum *Anubicæ* ſeu *Hermeticæ Oeconomiæ* præſidem refert. *Tertius* ſub vultu *Accipitrino*, quem *Thauſtum* vocant, *cornu* pariter *Hammonis* inſignitus, *Solarem* calorem, & in mundo inferiori fœcunditatem notabat. *Quartus Leonino* vultu formidabilis, *Momphta*, id eſt, *Hylæi mundi*, ſive totius humidæ naturæ, Præſidem ſignificabat. An non ad eundem ferme modum, ſupremo Numini, qui eſt אלהי אמת, *Deus Emet* ſive *Veritatis*, in propitiatorio operculo Arcæ fœderis Thronum ſuum habenti, adjunguntur Angeli adſtites, fidique juſſuum ſuorum in mundo Univerſo adminiſtri, ſub *Cherubinorum* Emblemate. Qui quid aliud erant niſi monſtroſarum animantium figuræ, repræſentantes *quatuor* diverſas facies, *Hominis*, *Leonis*, *Bovis*, *Aquilæ*? Uti colligere eſt ex Ezech. I. 10. Pro facie *Canina*, *Bovinam*; pro *Accipitrina*, *Aquilinam* elegit Deus, ut honeſtiores. Cætera ferme eadem. Sed non memini hæc a quoquam eſſe obſervata. Quia tamen reliquis non abſimilia, lubuit hic adpingere, occaſionem fortaſſis haut inutilibus meditationibus datura.

II. Non minus dignum notatu eſt, quod & *Kirchero* & *Spencero* probatur: nimirum Ægyptiorum AMYLETA Hebræorum
Cap. V. ſect. IV. FRONTALIBUS originem dediſſe. De qua re ita apud *Kircherum Abenephius*, *Arabs* Auctor, ſed religione *Judæus*: *Erat*, inquit, *frequens in Ægypto uſus Phylacteriorum*, *variis imaginibus inſigni-*
Oed. Tom.

signitorum, queis se fortunatos esse futuros credebant: queis adjungebant statuunculas quasdam, quas avertentes nuncupabant; quas nunc collo, pectore, manibus portare, nunc in angulis domuum, aliisque locis, veluti custodes eorum, collocare solebant. Quos usus omnes Lex in Thephillim, Mezuzot, *&* Totaphot *convertit: quæ quidem nihil aliud erant quam coria ex mundo animali, in quibus verba Dei, legis servandæ continuam memoriam suadentis & præcipientis, scribebantur, ponebanturque super frontem & brachia & postes portarum.* 1. Synt. IV. cap. I.

III. Ipsa vox טוטפות *Totaphot* eo nos ducere videtur, quam Illustris *Scaliger* putat *Ægyptiacam* esse, quæ *amuletum* significet. De qua quemadmodum *Samuel Petitus* philosophetur, quum ad hanc rem maxime pertineat, memoratu dignum est. *Certum*, inquit, *est, atque indubitatum apud veteres, in amuletis fuisse præcipue* γελοῖα *τινα, atque inter ea maxime pudenda, quæ, variis e rebus efformata, appensa gestabant* ἐπὶ φθόνȣ ἀποτροπῇ: *unde factum est ut fascinum de pudendis dicatur. Hujusmodi gentium* φυλακτηρίοις *noluit Deus suos Israëlitas uti; quod adsueverant facere, ut videtur, dum inquilini in Ægypto servirent, & Ægyptiorum superstitiosis amuletis frontem muniebant: sed potius vult ut Decalogum in membranulis descriptum in frontibus gestent; sitque illis vice Ægyptiacorum amuletorum*, לטוטפות, εἰς φυλακτήρια. *Totaphot, meo judicio, vox est composita ex* טוט, *unde* טיט, *quod* lutum, limum, *significat; &* פות, *id est turpitudo, pudendum. Est igitur* טוטפות pudenda e luto efformata: *quia autem in amuletis erant ista maxime, factum est ut Totaphot generaliter significet quodvis amyletum, sive* φυλακτήριον. Var. Lect. cap XX.

IV. *Hoc ipsum adstruit etymologia nominis* תפילין, *qua Judæi* טוטפות, *& Syrus apud Matthæum,* τὰ φυλακτήρια *interpretantur: nempe deducitur a* טפל, *&* תפילין *sunt* τὰ γελοῖα. Quod, ab aliis non ita observatum, docuit *Joh. Christophorus Wagenselius*, Vir harum literarum callentissimus, in *Notis ad Codicem Sota p.* 497. *ubi vocem* תפלות de *re Venerea* usurpari contra *Buxtorffii* cæspitationes probat. (Liceat hoc propter viam *Petiti* observationibus addere.) *Eodem refert* τὰ ἀσάλευτα, quo modo vulgo scribitur in LXX interpretum versione. Quod emendandum putat ἀζάλευτα, voce composita, quæ derivatur ἀπὸ τῆς ἄζας, καὶ τȣ͂ ἀλεύω. Significat autem ἄζα, ut ex *Hesychio* constat, Κόνιν. Κόνις significare videtur *pudenda.* Ἀλεύω, eodem *Hesychio* teste, idem est quod φυλάσσω.

σω. Quare (ita pergit Petitus) τὰ ἀζάλευτα *ſunt appenſa αἰδοῖα ἐπὶ ἀποτροπῇ. Qua in voce habes ſignificationem vocis Totaphot, & præterea horum pudendorum appenſorum uſum, nempe ut* φυλακτήρια, *amyleta eſſent.*

V. LUCERNARUM in Sacris accenſio partem etiam aliquam religionis Hebraicæ fecit. Candelabri uſus ad illuſtrandum tabernaculum neceſſarius videtur. Neque enim de feneſtris legimus. Apud Judæos mos erat vetuſtus, quemlibet Patrem familias ſabbathi veſpera lucernas in ſequentem noctem accendere. *Quin tametſi ob paupertatem deeſſet quod comederet, oſtiatim mendicandum erat ut oleum ſibi ad hanc rem compararet; quoniam pars hæc erat lætitiæ ſabbathicæ. Joſephus* quidem λύχνων ἀνακαύσεις, *Lumina accenſa*, inter ea numerat quæ gentes ab Hebræis didicerunt. *Clemens* autem *Alexandrinus*, Αἰγύπτιοι inquit, λύχνους καίειν πρῶτοι κατέδειξαν, *Lucernas accendere primi docuerunt Ægyptii.* De iis certe in hæc verba *Herodotus : Ubi in urbem Sain ſacrificatum convenerunt, noctu univerſi lucernas plurimas accendunt circumcirca domos ſub dio. Lucernæ autem ſunt vaſa ſale & oleo plena, quibus ſuperſtans incumbit elychnium, quod tota nocte ardet. Feſti nomen eſt* Λυχνοκαΐη, Lucernarum accenſio. *Qui ad conventum non ierint, noctem ſacrificii obſervantes, Lucernas accendunt: ita lucernæ non in Sai modo, ſed & per totam Ægyptum accenduntur.* Antiqua admodum hiſtoria *Mencheræ*, ſive, ut *Herodotus* eum vocat, *Mycerini* eſt (fuit is XII Memphitarum Rex) qui defunctam filiam, quam habuit unicam, in bovis ligneæ atque inauratæ utero ſepelivit, & in conclavi exornato poſuit, ut ei odores omnifarii quotidie adolerentur, & lucerna ſingulis noctibus incenderetur. Conferri poſſunt ea quæ de Ægyptiorum lucernis operoſe congeſſit *Kircherus Oedip. Ægypt. Tom.* III. *Syntag.* XX.

Marsh. p. 211.
Miſn. Tit. Sabbat. cap. II.
Contr. Api.
Strom. lib. I.
Lib. II. cap. LXII.
Lib. II. cap. LXXIX.

VI. Denique, de SERPENTE ÆNEO, quem Moſes, Dei juſſu, adverſus venenatos ſerpentium morſus, in præſentaneum, ſed miraculoſum, remedium, erexit, ita Nobiliſſimus *Marshamus* loquitur, ut opinari aliter non poſſimus, quin eum credat ad inſtar Ægyptiacarum præſtigiarum, ſed ſanctiore quadam arte, formatum eſſe. Verum ipſa Viri verba exhibeamus: *Fecit*, inquit, *Moſes ſerpentem æneum & poſuit eum ſuper perticam; quem quum percuſſi adſpicerent ſanabantur. Sic*

p. 148. 149.

peſtis

— pestis nigris inserta medullis
Excantata fuit.

Ægyptii imprimis μαγείᾳ τινὶ ἐπιχωρίῳ *ob serpentum incantationem celebrantur. Apud Hebræos etiam serpentes excantandi ratio viguisse videtur, quum David, Salomon, & Jeremias serpentum meminerint qui incantari nollent.* Psl. LVIII. 5. Eccl. x. 8. Jer. VIII. 7. *Moses autem, serpente æneo perticæ imposito, non tam serpentes igneos incantabat, ne nocerent, quam eorum venenum exstinguebat, & morsus arte levabat. Erat* τὸ πύροπον ἀλεξητήριον τῆς τοιαύτης πληγῆς, *Amyletum igneum istius calamitatis.*

CAP. X.

Hebræos, ea in quibus consensus est, ab Ægyptiis accepisse; non Ægyptios ab Hebræis.

I. *Ægyptios primos invenisse quæ ad Religionem pertinent, Gentiles Historici passim testantur.* II. *Atque is fuit eorum genius, ut aliarum gentium mores ritusque despicerent.* III. *Quo nomine salse eos ridet Anexandrides.* IV. *Hebræos autem comprimis odio atque contemtui habuere.* V. *Hi ab Ægyptiis plurimum indole diversi.* VI. *In aliorum se mores facile induerunt.* VII. *Et sacra potissimum peregrina.* VIII. *Quibus communicandis inservierunt, tam reprobæ Chami progenies, quam Salomonis pellices.* IX. *Et prætextus fuit, magna Ægyptiorum per sua sacra prosperitas.* X. *Sua vero sacra cum aliis communicare neque voluerunt Hebræi,* XI. *Neque, si voluissent, potuerunt.* XII. *Statuta non bona* Ezech. xx. *sunt Leges rituales; ita dictæ, quia seculi moribus ortum debent.* XIII. *Mores quos tulisse Deus dicitur* Act. XIII. 18. *sunt consuetudines Veteres extra culpam positæ.* XIV. *Quarum veniam Israëlitis fecit Deus, ne per eas Dæmoni cultum deferrent, si minus Deo licuisset.* XV. *Egregius in hanc rem Maimonidis locus.* XVI. *Sed & gentilibus ita consultum, quo facilius ad Judaismum allicerentur.* XVII. *Astipulantur Cyrillus Alexandrinus.* XVIII. *Chrysostomus.* XIX. *Alii.*

I. ATQUE hæc sunt, quæ, ex suis singula Auctoribus collecta, in hunc ordinem digessimus, ut exinde patesceret quantum Hebræorum sacra instituta cum Ægyptiis affinitatem habeant.

Quæ ex Doctiſſimorum Virorum mente non ita referre potuimus, quin multa ſimul intercurrerent, apta, ut quidem illi exiſtimant, ad faciendum fidem, *Hebræos* ea quæ cum *Ægyptiis* communia habent ab *Ægyptiis* hauſiſſe, non contra Ægyptios ab Hebræis. Ægyptios enim omnium primos inveniſſe ea quæ ad religionem pertinent: cæteraſque vicinas gentes, &, temporis tractu, remotiores etiam, hæc ab iis eſſe mutuatas; frequentibus antiquiſſimorum graviſſimorumque Auctorum teſtimoniis confirmatum jam audivimus. Illi ſunt quibus inventam primitus τὴν μακάρων ὁδὸν, *viam ad beatorum ſedes*, vetuſtum Apollinis oraculum attribuit. Illi ſunt, quibus omnium primis agnitam adſertamque *animæ immortalitatem*, repertam *aſtrologiæ ad ſacros uſus accommodatæ rationem*, *menſium*, *ſeptimanarum*, *dierumque diſcrimina*, *Templorum fabricam*, *circumciſionis uſum*, aliaque id genus multa, citatis ſuo loco teſtimoniis, *Herodotus*, *Diodorus Siculus*, *Strabo*, *Plutarchus*, *Lucianus*, alii, vindicant. Atque horum quidem graviſſimorum ſcriptorum Auctoritas *primum argumentum* ſit, quo ad ſententiæ ſuæ firmamen pugnare viris eruditiſſimis libuit.

II. Accedit *alterum*, ab *Gentis Ægyptiacæ genio* moribuſque
.cap. petitum. Nimirum *Ægyptii* ea antiquitatis, ſapientiæ, & religio-
t.xii. nis ſuæ opinione intumuere, ut gentes alias, quaſi mera hominum nomina & umbras, ingenti cum faſtidio deſpicerent. *Herodotus*:
1.cap. Ἑλληνικοῖσι δὲ νομαίοισι φεύγουσι χρᾶσθαι· τὸ δὲ σύμπαν εἰπεῖν, μηδ' ἄλλων μηδαμὰ μηδαμῶν ἀνθρώπων νομαίοισι, *Græcanicis inſtitutis uti recuſant, & (ut ſemel dicam) nullorum hominum aliorum inſtitutis uti volunt.* Imo vero abſurdum aliorum omnium faſtidium gentem illam ita tandem tranſverſam egerat, ut exterum aliquem communi ſecum menſa accipere, aut ulla morum rituumque ſocietate generi humano conjungi, nomine & natalibus ſuis indignum duxerint.
.Orb. Fanaticum illud Ægyptiorum ingenium notavit olim *Pomponius*
.cap. *Mela: Suis*, inquit, *literis perverſe utuntur. Lutum inter manus, farinam calcibus ſubigunt. Forum ac negotia fœminæ, viri penſa ac domos curant: onera illæ humeris, hi capitibus accipiunt. Parentes quum egent, illis neceſſe, his liberum eſt alere. Cibos palam & extra ſua tecta capiunt: obſcœna intimis ædium reddunt.*

ſop. III. Hujuſce vanitatis gratia ſale comico adſperguntur ab *Ana-*
1.cap. *xandride* apud *Athenæum*; qui ad Ægyptios oratione converſa eos ſic alloquitur:

Οὐκ

Οὐκ ἂν δυναίμην συμμαχεῖν ὑμῖν ἐγώ·
Οὔθ' οἱ τρόποι γὰρ ὁμονοοῦσ' οὔθ' οἱ νόμοι,
Ἡμῶν, ἀπ' ἀλλήλων δὲ διέχουσι πολύ.
Βοῦν προσκυνεῖς: Ἐγὼ δὲ θύω τοῖς Θεοῖς.
Τὴν ἔγχιλυν μέγιστον ἡγῇ δαίμονα.
Ἡμεῖς δὲ τῶν ὄψων μέγιστον παρὰ πολύ.
Οὐκ ἐσθίεις ὕεια· ἐγὼ δέ γ' ἥδομαι
Μάλιστα τούτοις. Κύνα σέβεις, τύπτω δ' ἐγὼ
Τ'οὖψον κατεσθίουσαν ἡνίκ' ἂν λάβω.
Vobiſcum ego militare nequeo :
Nec concordes mores noſtri ſunt,
Nec leges, ſed ab invicem diſſident plurimum.
Tu bovem adoras : ego illum Diis ſacrifico.
Maximum eſſe numen anguillam putas,
Obſonium vero nos multo lautiſſimum :
A ſuilla tu abſtines, ego vero præcipue
Illam appeto. Canem veneraris, ego verbero
Sicubi offendam vorantem obſonium.

Qui tam diverſos a cæteris gentibus mores, tam contraria iis inſtituta habere amarunt, eos ne credibile eſt animum induxiſſe, ut tantam religionis ſuæ partem ab *Hebræis* mutuarentur?

IV. Ab *Hebræis?* inquam. In quos Ægyptii omnes, præ aliis mundi incolis, odio capitali & hæreditario exarſerunt: quos ut mancipia pridem ſua, omniumque malorum, quibus tantum non funditus periere, unicam cauſſam deteſtati ſunt. Id idſe teſtatur *Joſephus* : Φαίνονται γὰρ καὶ δὴ μάλιστα πρὸς ἡμᾶς δυσμενῶς διατεθέντες κοινῇ μὲν ἅπαντες Αἰγύπτιοι, *Videntur maxime erga nos iniqui in communi omnes Ægyptii.* Contr. Apion. lib. I. Quin & odii atque invidiæ iſtius cauſſas prudenter ediſſerit, *quas multas*, inquit, *pariter habuerunt. Principio quidem, quia in eorum regione noſtri progenitores potentes effecti ſunt : unde regreſſi ad propria denuo fuere felices. Deinde ſacrorum diverſitas multas inter eos fecit inimicitias; in tantum præſtantiore noſtra pietate quam ſolemnitates ipſorum, quantum Dei natura animalibus irrationalibus ſine dubitatione præſtat.* Unde concludit, *propterea eos nequaquam imitari Hebræorum honeſtatem de Divina ratione potuiſſe.* Ita enim nati ſumus mortales omnes, ut ab eorum moribus longe recedamus, quos vel contemtim habemus, vel quibuſcum graviores inimicitias exercemus.

 V. Ad-

V Additur argumentum *tertium*, ex conditione & moribus populi *Hebraici* desumtum: qui uti *facilis* fuit *in aliarum nationum recipiendis institutis*, ita vix est ut *voluerit*; vel, etiamsi voluisset, ut *potuerit*, *sua dogmata cum aliis nationibus communicare.*

VI. Hanc fuisse Israëliticæ gentis indolem, *ut in aliorum se facile mores indueret*, infinita sunt quæ docent. Eodem fastidio mores patrios, quo Ægyptii peregrinos, repudiarunt. In mores autem splendidiores, & cultum omnem sive corporis sive animi, apud gentes exteras, Ægyptios præsertim invalescentes, impetu bruto & freni impatiente semper ferebantur. Ideo effrenatum eos *Regis* desiderium tenuit: non quod eo opus haberent; sed ut gentium vicinarum more viris glorioso Regis nomine illustribus gauderent. 1 Sam. VIII. 5. Salomonem ipsum hæc gentis vanitas occupasse videtur, qui uxores septingentas & concubinas trecentas, ut Regum vicinorum mores & pompam imitaretur aut excederet, comparasse sibi legitur. 1 Reg. XI. 3. Ex ea peregrina omnia æmulandi prurigine natum est, quod vestes peregrinæ, id est ad luxus ethnici formam & ingenium concinnatæ, Judæis adeo in pretio ac deliciis essent: & quod mulieres peregrinas tam perdite semper & insane deperierint, ut præ iis alias omnes ex animo delerent formas.

Spencer. cap. IV. sect. XI.

VII. Neque impetu languidiore in sacra peregrina ruebant Hebræorum animi; quod tot idololatrici cultus imitamenta, toties aculeatis Prophetarum sermonibus perstricta, abunde comprobant. Sed præcipue rituum Ægyptiacorum pompa perstricti, veluti aviculæ vitri fulgore, ad stolidum eorum amorem pellecti sunt. Unde a viris eruditissimis observatum est, eorum idola pene omnia, & ritus vetitos in scriptura memoratos, ab Ægypto tanquam perenni superstitionis fonte, primum profluxisse. Quum ergo Israëlitæ eo animi impetu in Ægypti idola moresque perpetuo ruerint, facile colligimus, eos plurimum commercii cum illis olim habuisse, eaque intimis suis sensibus dilexisse: prout faces quæ citissime flammam concipiunt, paulo ante exstinctas fuisse non temere concludimus.

Oedip. tom. I. Syntag. IV. cap. I.

VIII. Notat autem *Kircherus*, *duo* fuisse *hominum genera*, quorum studio & machinatione idololatria Ægyptiorum ad Hebræos devenerit. *Primi generis* fuit improba illa *Chami* progenies, qui primi omnis superstitionis & idololatricæ impietatis exstitere auctores,

res, quorum improbis moribus pravisque disciplinis instituti Ægyptii, successu temporum, quum alias sibi vicinas gentes, tum maxime Hebræos, qui iiscum ducentis fere annis morabantur, instituti sui habuere sectatores. *Secundi generis* fuerunt *Salomonis pellices*, mulieres alienigenæ, maxime Ægyptiæ, quarum blanditiis & doloso amore sacræ literæ ajunt irretitum Salomonem, fana, aras, lucos exstruxisse; & idola queis adolerent erexisse. Cujus pravo exemplo seducti cæteri successores ejus Reges Israël, si paucos exceperis, omnes huic improbo cultui adhæsere.

IX. Neque speciosa pravæ hujus æmulationis *caussa*, *prætexta* saltem, deesse videbatur. Probabile enim fuit carnali populo, ac sensuum voluptatibus immerso, ea amplexari dogmata, quorum ope ad totius felicitatis apicem se perventuros sperabant. Ad quam persuasionem ingenerandam tranquilla illa, pacifica, ac denique fortunatissima Ægyptiorum vita, quam indefesso idolorum cultui, sacrificiis aliisque impiis artibus, ceu unicæ caussæ, acceptò ferebant, in animis hominum male feriatorum magnum pondus habuit. Quod vel ex hoc unico manifestum esse potest: quum *Ægyptiaca* hac felicitate ac fama rerum memorabilium exciti non *Hebræi* tantum, sed & *Persæ*, *Arabes*, *Phœnices*, *Syri*, *Babylonii*, *Græci*, eo animo in Ægyptum sese contulerint, ut mirifica illa disciplinarum Sacerdotalium cognitione imbuti, eorumque ope arcanorum *Isiacorum* facti participes, eam quoque quam Ægyptii felicitatem consequerentur. Omnia hæc fidem faciunt Israëlitas pronis animis multa Ægyptiorum sacra amplexos esse.

X. Sed non fuit iis eadem *voluntas sacra sua cum aliis communicandi*. Gloriabantur legem esse *hæreditatem ac peculium Ecclesiæ Jacob*. Deut. XXXIII. 4. adeoque sibi propriam, neque gentibus aliis, per versionem aliquam in profanum sermonem, communicandam. Miranti Ptolomæo Philadelpho cur legum Mosaicarum nec Historicorum nec Poëtarum quisquam meminisset, respondit *Demetrius*, *Divinitus dedisse pœnas quosdam qui eas solicitassent: Theopompum mente, Theodecten visu orbatum fuisse.* Accedit quod Judæis nulla admodum cum exteris consuetudo intercesserit; neque visebant eos, neque ab iis visebantur. *Nos*, inquit *Josephus*, *neque terram habitamus maritimam, neque negotiationibus gaudemus, neque earum caussa cum aliis consuetudinem habemus; sed urbes nostræ procul sunt a mari;*

Marsh. p. 153.

Joseph. Antiq. lib. XII. cap. II. in fin.

Contr. Apion. lib. I.

ri; *nos autem terram fertilem incolentes in ejus cultura laboramus. Præterea quum sit nobis propria vivendi ratio, nihil nobis fuit antiquis temporibus quod nobis conversationem faceret cum Græcis.* Sane Judæi ex decreto sapientum *gentiles omnes pro immundis* habebant, adeo ut ex eorum contactu contraheretur immunditics. Iis qui moribus erant, non id certe dederunt operam ut instituta sua in alias gentes propagarent.

XI. At dato quam maxime id eos *voluisse*, non est tamen ut effectum dare *potuerint*. Adeo abjecti & contemtibiles aliorum erant judicio populorum. Quamvis Dei fuerint peculium, *gentium* tamen *sordes & rejectamenta* habiti fuere. Qui usque adeo eorum personas & sacra nihili habuerunt, ut plurimum laboret annalium Ethnicorum fides ut Israëlitæ vel fuisse credantur. Judæorum personæ & amores anomali jocis & cachinnis apud gentes ansam præbuerunt: quasi populum illum pro *cote tantum ingenii publici* habuissent. Unde conficit Doctissimus *Spencerus*, vero prorsus dissimile esse, quod Ægyptii, illa gloriæ animalia, sese ad Judæorum mores componere voluerint, quos, *simiarum instar, ad risum tantum movendum natos*, gentes crediderunt.

Spenc. cap. IV. sect. XII.

XII. *Quarto* loco ipsa *sacrarum auctoritate literarum*, veluti decretoriis armis, Viri eruditissimi pugnant. Nusquam quidem Scriptura disertis verbis asserit, plurimos Israëlitarum ritus a seculi moribus paululum immutatis fluxisse (*quid enim de re*, inquiunt, *quæ neminem tunc temporis latuit ita loqueretur?*) Attamen non male id colligi ex Ezechielis vigesimo capite, hoc fere modo arguunt. Ibi, inquiunt, Deus populo in memoriam revocat idololatriam illam qua in Ægypto vitam trahentes sese olim polluerunt, com. 4. 7. 8. Deinde jura illa moralia, quæ Israëlitis Ægypto nuper egressis dedit, fuse memorat. vers. 10. 11. 12. & quod interea loci statuta sua despicatui habuerint; & ad ritus gentium (naturam & consuetudinem exuere nescii) redierint. com. 13. 14. Quum itaque, statuta, inquit, mea, αἰώνια illa δίκαια, vitam observantibus datura, post terga rejecissent, Sabbata mea polluissent, & oculos in Patrum idola sæpius misissent, tandem, quasi populi protervi moribus fractus & fatigatus, ipse dedi iis *statuta non bona*, *& judicia per quæ non viverent.* Ubi per *statuta non bona*, viderint docti an non *leges rituales* intelligendæ sint. Nam iis titulus ille apprime convenit; *ratione*

Spenc. cap. IV. sect. VII.

ratione materiæ, utpote nihil per ſe eligibile & naturæ humanæ perfectivum præcipientibus; *ratione effectus*, nam mortem quidem violantibus attulere, non autem vitam obtemperantibus; præcipue vero *ratione originis*; quia ſtatuta illa *ſeculi moribus* ortum debuere, utpote ſancita ut eorum nonnullos, vitio aliquo notatos, e medio tollerent; alios autem, ſumma cum cautela, tolerarent. Neceſſe enim erat ut bruto populo, in curvas terræ ſemitas aliter ruituro, frenum injiceret Deus; ritus autem aliquos nullius criminis manifeſtos obſervandos relinqueret, ut per leviora illa religionis exercitia, in Dei honorem, & ex præſcripto ejus præſtanda, ad magis ſevera, & per ſe grata, obedientiæ exempla habiles & initiati evaderent. Et certe niſi Deus, per *ſtatuta* illa *non bona*, populo illi, veterum omnium pertinaciter ſtudioſo, morem geſſiſſet, metuendum foret ne a ſacris ſuis, in quibus nullos antiquitatis & conſuetudinis receptæ characteres deprehendere potuerant, penitus abhorrerent.

XIII. Sed & in ſubſidium vocantur Pauli illa verba, quæ exſtant Act. XIII. 18. Ubi de Iſraëlitis in deſerto agentibus differens, *Deus*, inquit, *per annos quadraginta* ἐτρωποφόρησε, *mores eorum tulit*. Per *mores* illos *veteres*, *conſuetudines extra culpam poſitas*, & in rituum ſuorum numerum aſſumtas, intelligendas eſſe, ex eo probatur: quia abeſſe a nobis debet, ut optimum Numen morem aliquem in æternæ juſtitiæ leges peccantem impune dimittere voluiſſe cenſeamus. Imo vero tam longe aberat ut idololatriam, effrenem libidinem, vel hujuſmodi mores notis nigerrimis inuſtos, leni animo toleraret; ut ſinguli ex Ægypto egreſſi, hiſce moribus infames, criminum ſuorum pœnas præmatura morte pependerint.

XIV. *Quinto* ſuccedit, *ratio* quam juſta ſanctaque *ſapientiæ* Divinæ æſtimatio ſuggerit; partim qua *Judæos*, partim qua *Gentiles* ſpectat. *Judæos* quod attinet, minime probabile eſt, Deum, per tot imbelles & corporeos ritus, nec ſibi gratos, nec veris ſuis cultoribus per annos bis mille cognitos, cultum ſuum onerare & legis Moralis præcepta pene obumbrare voluiſſe; niſi quod populus Iſraëliticus, vanitatum veterum zelo raptus, Dæmoni per eos cultum deferre voluiſſet, ſi minus Deo licuiſſet.

XV. Eleganter hoc argumentum executus *Maimonides* eſt. Neque periiſſe cenſeri debet opera ſi excurſum ejus, utut prolixiorem, in

Mor. Nevo. Part III. cap. XXXII. in medium proferamus. *Quia*, inquit, *quum naſcuntur animalia ſunt tenerrima, neque ſicco cibo ali poſſunt, ideo Deus adaptavit illis ubera ad lac ingenerandum: ut humido ejuſmodi cibo, temperamento membrorum ipſorum convenienti, nutriantur, donec ordine & gradatim exſiccentur, & confortentur. Ac ſimilem plane gubernationis Dei Optimi Maximi modum obſervare licet in rebus multis in Lege noſtra, quia non licet ſubito & momento quaſi tranſire a contrario uno ad alterum; & per conſequens ſecundum naturam hominis fieri non poteſt, ut momento relinquat id cui longo temporis ſpatio eſt adſuetus. Quum itaque miſit Deus Moſen, Doctorem noſtrum piæ memoriæ, ut nos faceret regale Sacerdotium, gentem ſanctam, primo in cognitione Dei, deinde in cultu: & uſitata tum in mundo conſuetudo erat, cui omnes adſueti, & cultus univerſalis in quo omnes erant educati, ut variæ animalium ſpecies, in templis illis in quibus imagines collocabant, offerrentur, coram illis procumberetur, & adoleretur; certi inſuper quidam eſſent cultores ſequeſtrati quaſi & ad cultum illum deſtinati, qui in templis in honorem Solis Lunæ reliquarumque ſtellarum exſtructis exercebatur; ideo noluit Sapientia & Providentia Dei, quæ in omnibus ejus creaturis lucet, mandare ut cultus illi omnes derelinquantur aut aboleantur. Hujuſmodi enim rei cor humanum, quod perpetuo ad id inclinat cui eſt adſuetum, naturaliter non fuiſſet capax. --- Propter hanc cauſſam retinuit Deus adhuc hos cultus, eoſque a rebus creatis & phantaſmatis, quæ nullam veritatem habent, ad nomen ſuum tranſtulit, & præcepit ut ipſi ædificaremus Templa, ut altare nomini ſuo ſit conſecratum, ut ſacrificia ipſi offerantur, ut nos incurvemus & ſuffitum faciamus coram Ipſo. Sic ſacerdotes ad cultum ſanctuarii ſeparavit*, &c.

XVI. Deinde non populi tantum *Iſraëlitici*, ſed & *Gentilium* ruditas (nam eorum etiam curam Divina geſſit clementia) mores aliquos veteres in cultum & Legem Dei tranſcriptos poſtulaſſe videtur. Quum enim iis ſalutis ſpes nulla niſi ex Eccleſia Judaica adfulgeret; hic rituum aliquis conſenſus aptus natus erat propenſa Gentilium in Judæos eorumque religionem ſtudia fovere; & ea quantacunque ſacrorum communio eorum animos Judæorum cultui & communioni facilius blandiuſque adjungebat, ac devinctos detinebat. A quibus forſan tanquam novitatis exoſæ ſtudioſis, & generis humani contemptoribus, penitus abhorruiſſent, ſi ξενίζοντα tantum,

tantum, ritus exoticos, ſolique Judææ notos, in cultu Divino deprehendiſſent.

XVII. Denique ad ſententiæ hujus ſuæ confirmationem integram & inſtructiſſimam *teſtium*, tam *antiquiorum*, quam *recentiorum*, phalangem inclamant: qui non ſolummodo Hebræos ſua ab Ægyptiis mutuatos eſſe prædicant; verum etiam Deum ipſum, ob rationes ſæpe nunc laudatas, ritus plurimos e ſeculi moribus in ſacrorum ſuorum numerum adſciviſſe fidentes aſſerunt. Inter *antiquiores* ſic partes illas tutatur *Cyrillus Alexandrinus*: *Gentilium dementiſſima natio, ſuas conſuetudines ſecuti, & more mutarum pecudum viventes, promittebant comam, Dæmoniis eam nutrire profeſſi. Atque alius quidem Nymphis, quas Orcadas appellabant, alius fluvio, quum viſum eſſet, offerebant, atque religionis loco res ea habebatur. Sapientiſſimus itaque Moſes, imo per Moſem Deus, quum intelligeret, non facile Hebræos, quos in Ægypto mores imbibiſſent, deponere poſſe, ſimiles ritus inſtituere decrevit, ſenſim eos a priſcis erroribus disjungens: quibus ritibus non dæmones ultra, ſed Deum Omnipotentem, quaſi ſub umbra & figura, colerent. Ob eam rationem legem de ſacrificiis tulit, illaſque cruentas victimas haut admodum libenter accipiebat.* Cujus optimi Viri ſententiam eo libentius amplectitur præſtantiſſimus *Spencerus*, quod nulla ipſi alia occurrat ratio, cur Deus capillos in devoti ſibi capitis ſignum eligeret, & fœtida capitis excrementa in hoſtiis & muneribus ſibi gratis numerari pateretur.

Lib. XVI. de Adorat.

XVIII. Suffragatur *Chryſoſtomus*: Μὴ τοίνυν ἀνάξιον εἶναι νομίσῃς τοῦ Θεοῦ τὸ δι' ἀστέρος αὐτοὺς καλέσαι· ἐπεὶ οὕτω καὶ τὰ Ἰουδαϊκὰ πάντα διαβαλεῖς, καὶ τὰς θυσίας, καὶ τοὺς καθαρμοὺς, καὶ τὰς νεομηνίας, καὶ τὴν Κιβωτὸν, καὶ τὸν ναὸν δὲ αὐτόν. Καὶ γὰρ ἐξ Ἑλληνικῆς ταῦτα παχύτητος ἔλαβε τὴν ἀρχήν. Ἀλλ' ὅμως ὁ Θεὸς διὰ τὴν τῶν πλανηθέντων σωτηρίαν ἠνέσχετο. *Ne opineris Deo indignum quod Magi per ſtellam vocentur: hoc enim modo* OMNES *Judæorum cærimonias, omneſque ritus, & ſacrificia, & purificationes, neomenias, & Arcam, Templumque ipſum reprobabis. Siquidem* HÆC OMNIA ORIGINEM A GENTIUM RUDITATE TRAXERUNT. *Deus enim, ob eorum qui decepti erant ſalutem, ſe coli paſſus eſt per ea per quæ illi antea dæmones coluerunt; aliquantulum illa in melius inflectens, ut eos paulatim a conſuetudine ſua reduceret, & ad Philoſophiam altiorem perduceret.* In eandem mentem multa alia oris illius aurei dicta lau-

Homil. VI. de ſtella quam viderunt Magi.

H dantur,

dantur, quæ hic adſcribere prolixum eſſet. In quibus tamen, præfato tanti nominis honore, id modeſte reprehendit *Spencerus*, quod de prima rituum *plane omnium* apud Judæos vetuſtiſſimis temporibus obtinentium origine ſententiam tam decretoriam tulerit: quippe qui modeſtiæ & veritati melius forſan conſultum iviſſet, ſi ritus eos ſolummodo quorum ſanctio in rationem aliquam peculiarem lege traditam reſolvi nequit, veteri alicui ſeculi Moſaici conſuetudini acceptos tuliſſet.

XIX. Similia habere dicitur *Juſtinus Martyr*, *in Tryphon. p.* 183. 237. 240. *Origenes in Num.* XXIV. *Homil.* XVII. *ſub fin. Hieronymus in Jeſ.* I. *&* *Ezech.* XX. 25. *Tertullianus adverſus Marcionem lib.* II. *cap.* XVIII. *Theodoretus de Curat. Græc. aff. Sermo.* VII. *atque alibi. Iſidorus Peluſiota lib.* I. *Epiſt.* CLXXVI. Ex recentioribus tanquam ὁμόψηφοι laudantur *Polydorus Virgilius de Invent. rerum lib.* IV. *cap.* VII. *&* VIII. *Pineda in Job.* IX. 30. *Hugo Grotius in Levit.* I. 9. *&* XI. 3. *Hoſpinianus de origine Templorum in Dedicatione.* Et ex *Judæis Maimonides More Nevochim. Part.* III. *cap.* XLV.

LIB. II.

CAP. I.

Summa eorum quæ dicenda ſunt.

I. *Tranſitus ad inchoandam Tractationem.* II. *Sententiæ noſtræ diſtincta expoſitio, ſeptem comprehenſa poſitionibus.*

I. ATQUE ita hactenus ea quæ de hac materia a Viris eruditiſſimis obſervata deprehendimus, ex multis collecta tam antiquioribus quam novioribus ſcriptorum monumentis, non ſine aliquo noſtro labore, fide certe optima, hoc ordine digeſſimus; quem & naturæ rerum convenientiſſimum, & intellectui atque memoriæ facillimum eſſe exiſtimavimus; additis etiam iis argumentorum firmaminibus, quæ Achillea doctiſſimis Viris viſa ſunt. Nunc quid in omnibus hiſce veritati conſonum, quid diſſonum arbitremur, ad ſummi Numinis gloriam, ad Inſtitutorum ejus decus atque

que honorem, ad populi Iſraëlitici vindicias, ad multorum in ſacris locorum elucidationem, denique ad ſacro-ſanctæ veritatis tutelam, candide exponere, firmare, defendere jus nobis ac fas eſto.

II. Lubet autem ſententiam noſtram certis quibuſdam Theſibus comprehendere, quas mox clarandas confirmandaſque ſuſcipiemus. In hunc ergo modum ſtatuimus:

III. I. Ex *pravis Ægyptiorum moribus*, ſuperſtitione atque idololatria, multa quidem *Iſraëlitæ* tranſſumſerunt: ſed & ſimilia *ab aliis vicinis populis* mutuati ſunt; neque ab Ægyptiis *ea omnia* quæ nonnulli iis uti *primis inventoribus* adſcripſerunt.

IV. II. In *Dogmatibus*, *Inſtitutis*, *Ritibus*, *a Deo approbatis*, non eſt *tanta* inter *Ægyptios* & *Hebræos convenientia*, quantam Viri eruditi prædicant, non *caute* ſemper, quandoque nec *caſte* ſatis, aut *ſancte*.

V. III. Ubi *conveniunt*, *Ægyptii* atque *Hebræi* ea cum aliis *moratioribus populis communia* habuerunt, hauſta ex *communi fonte* vel *Rationis* vel *Traditionis*: quarum utraque apud *Hebræos purior* atque *incorruptior* fuit.

VI. IV. Quæ *a jure Naturæ remotiora Ægyptiis* tamen atque *Hebræis communia* fuerunt, ea probari non poteſt apud Ægyptios quam apud Hebræos *antiquiora* fuiſſe; quum illi qui laudantur *ſcriptores omnes Moſe* non paullo *recentiores* ſint.

VII. V. Ex adverſo probabile eſt, *Ægyptios* ab *Abrahamo*, *Joſepho*, *Moſe*, *Salomone* multa accepiſſe.

VIII. VI. Ex eodem fonte *Græci* hauſerunt, ſive ἀμέσως ſive ἐμμέσως.

IX. VII. Nequaquam fuit ea *Dei mens* in *inſtitutis cærimonialibus* quam Viri Docti fingunt; ut nimirum *pervicaci populi ingenio ſeſe attemperaret*, ea in cultum ſuum tranſſumendo, ſed paululum purgata, quibus peregrinas ſuperſtitiones æmulando prave adſueverant: ſed potius. I. Ut *laborioſis* iſtis *exercitiis*, veluti *jugo difficillimo*, indomitam *populi ferociam ſubigeret*. II. Ut, veluti *pariete intergerino*, a cæteris *gentibus*, & potiſſimum *Ægyptiis*, a quibus, & *Cananæis*, ad quos veniebant, ſejungeret. III. Et maxime, ut *rerum ſpiritualium figuræ atque umbræ eſſent*.

CAP. II.

Hebræos idololatriam & ſuperſtitiones pudendas ab Ægyptiis viciniſque populis traxiſſe.

I. *Ægyptiorum idololatriam tam in Ægypto quam poſt exitum æmulati Iſraëlitæ ſunt.* II. *Hinc Aaronis Vitulus aureus.* III. *De cujus origine nonnulli falſa,* IV. *Alii incerta tradiderunt.* V. *Verius eſt eum factum ad Apidis ſimilitudinem.* VI. *Argumenta id probantia.* VII. *Ægyptii ante Iſraëlitarum exitum Boves coluerunt.* VIII. *Et boum ſimulacra.* IX. *Eaque aurea, In luctu Oſiridis.* X. *Qui Oſiris cum Apide idem eſt numen.* XI. *Ægyptiorum hac in parte æmulationem exprobrat Iſraëlitis Stephanus.* XII. *Et ipſa ſuperſtitionum ſimilitudo arguit.* XIII. *Jeroboami vituli ejuſdem ſunt originis.* XIV. *In Thammuſo Judæi coluerunt Adonin;* XV. *Phœnicium, ſed ex Ægypto, numen, idemque cum Oſiride.* XVI. *Quod hieroglyphice ſignificabat ſolem.* XVII. XVIII. *Illius cultus quando & quomodo ex Ægypto ad Judæos venerit.* XIX. *Sed & aliarum gentium propudia imitati Iſraëlitæ ſunt, in deſerto primum,* XX. *Dein & in terra ſua.*

I. UT a *primo* incipiamus, id utique certum eſt, *Hebræos Ægyptiorum idololatriam, dum in Ægypto ſerviebant, æmulatos eſſe.* In quam rem diſerte Joſua cap. XXIV. 14. *Auferte Deos quibus ſervierunt Patres Veſtri in Meſopotamia & Ægypto.* Poſtquam autem liberali Dei manu *aſſerti* & vindicati erant, ac Jehovæ, tam prodigioſis eos beneficiis ſibi devincienti, ſolemni ſe fœdere obſtrinxerant, *Ægyptiorum* tamen non tam Diis quam *monſtris ſervire non deſierunt.* De qua re Deus conqueritur apud Ezechielem cap. XX. 7. 8. *Edixeram eis, quiſque res deteſtandas oculis ſuis abjicite, & ſtercoreis diis Ægypti ne polluatis vos. Rebellantes contra me noluerunt auſcultare mihi, quiſque res deteſtandas oculis ſuis non abjecerunt, & ſtercoreos Deos Ægypti non reliquerunt.* Et cap. XXIII. 3. *Scortantes in Ægypto in pueritia ſua ſcortabantur.* & com. 8. *Scortationes ſuas delatas ab Ægypto non dereliquit.* & com. 19. *Multiplicat*

plicat ſcortationes ſuas, recordando dies pueritiæ ſuæ quibus ſcortata fuerat in terra Ægyptiorum.

II. Cujus rei, ut alia prætercam, evidentia argumenta ſunt VITULI illi AUREI, primum ab *Aarone* ad εἰδωλομανοῦντος popelli juſſa, dein a *Jeroboamo* conflati. De priori *Philo* Judæus: *Quum Moſes adſcendiſſet in montem, quidam abſentiam ejus verterunt in impietatis occaſionem,* καὶ ἐκλαθόμενοι τῆς πρὸς τὸ ὌΝ ὁσιότητος, ζηλωταὶ τῶν Αἰγυπτιακῶν γένονται πλασμάτων, *obliti pietatis in* ENS *primum, æmulatores facti ſunt figmentorum Ægyptiacorum:* εἶτα χρυσοῦν ταῦρον κατασκευασάμενοι, μίμημα τοῦ κατὰ τὴν χώραν ἱερωτάτου ζώου δοκοῦντος εἶναι, *facto juvenco aureo, ad imitationem animalis ejus regionis, uti exiſtimabant, ſacratiſſimi.* Similia habent *Lactantius*, *Hieronymus*, *Auguſtinus*, *Baſilius Seleucienſis*, & ex recentioribus ſine numero. De Vita Moſ. lib. III.

III. Et recte quidem: quod enim nonnulli diſputant, Aaronem voluiſſe Deum ſub tam ridiculo ſchemate populo exhibere, ut ſic illum ab idololatria averteret, veriſimile non eſt. Omnes enim textus circumſtantiæ docent Aaronem ſerio egiſſe. Neque propior vero *Moncæi* ſententia eſt, Aaronem hunc bovem finxiſſe ad exemplum *Cherubi*, cui inſidentem Deum viderat quum apparuit ſenioribus. Exod. XXIV. 10. Ibi enim viſum quidem Deum eſſe legimus, *habentem ſub pedibus tanquam opus lapidis ſapphirini, aut tanquam cœlum quum ſerenum eſt*; a *Cherubo* fuiſſe vectum, eoque *vituli* ſpecie, non legimus. Quin diſerte negat Deus, Iſraëli tunc apparuiſſe ullius animalis ſpeciem. Deut. IV. 15.

IV. Non æque falſi manifeſtum eſt, quod *Auctor Scripturæ Mirabilium* ſub *Auguſtini* nomine ad *Joſephum* hæc referat, juxta cujus ſepulcrum *bovis ſimulacrum* ab *Ægyptiis* conſtitutum adſerit, eo quod *bos* viro in *Agricultura* cooperatur. *Qua etiam cauſſa*, ita perſequitur, *filii Iſraël, quum in deſerto idolum adorare vellent, non aliam aliquam ſtatuam quam vitulum, id eſt bovem fecerunt: hac vel maxime cauſſa, quod ipſe in Ægypto juxta ſepulcrum Joſeph adoraretur.* Attamen & hoc incertis ſolummodo conjecturis nititur. Lib. I. cap. XV.

V. Id certius *Apidem* & *Mneum*, ſacros boves a *Memphitis* & *Heliopolitis*, pro Diis cultos fuiſſe. Strabo: Τρέφεται θήλεια βοῦς ἱερὰ καθάπερ ὁ Ἆπις ἐν Μέμφει. ἐν Ἡλίου δὲ πόλει ὁ Μνεῦις. οὗτοι μὲν οὖν Θεοὶ νομίζονται. *Sacram ibi vaccam alunt: ut* Apis *quidem* Memphi, Lib. XVII.

 Heli-

Heliopoli *autem* Mneuis *nutriuntur. Atque illi quidem Dii putantur.*
De Nat. Deor. lib. I. *Cicero* in persona *Cottæ Epicureum* alloquens: *Quid censes*, inquit, *Apim illum, Sanctum Ægyptiorum bovem, nonne Deum videri Ægyptiis?* Plinius; *Bos in Ægypto etiam numinis vice colitur, Apim vocant.* Mela: *Apis populorum omnium numen est; bos niger, certis maculis insignis, & cauda linguaque dissimilis aliorum. Raro nascitur, nec coitu pecoris, ut ajunt, sed Divinitus, & cœlesti igne conceptus, diesque quo gignitur genti maxime festus est.* Nihil simplicius est quam ut existimemus, ad hujus superstitionis similitudinem ab Aarone Vitulum hunc aureum conflatum esse. Liceat id *Pererii* verbis exponere: *Viderat*, inquit, *superstitiosa gens Hebræa Ægyptiorum in Bovis cultu solemnitates, dum in Ægypto commorans iis adhuc commisceretur, vidit & caussam tanti cultus, nimirum bonorum terrenorum inde redundantiam: quare dum duriora in deserto subirent, eos sibi subito Deos, qui inopiæ remediari possent, quales ipsi cum Ægyptiis Apides existimabant, adscivere.*

Lib. VIII. cap. XLVI.

Libr. I. cap. IX.

VI. Quod verissimum esse, tum, nisi fallor, patebit, si tria hæc demonstraverimus. I. *Brutorum*, & quidem *Boum* cultum, adeo apud *Ægyptios antiquum* fuisse ut *Israëlitarum* ex Ægypto *exitum antecesserit.* II. Ægyptios non *viva* solum *animalia*, sed eorum *imagines* coluisse. III. *Israëlitis* etiam in hac ipsa re *Ægyptiorum κακοζηλίαν exprobari.*

VII. Id quod *primo* loco adstruximus, ex responso illo colligitur quod Moses & Aaron Pharaoni regesserunt, dicenti, *Ite, sacrificate Deo vestro in hac terra: Non convenit*, inquiebant, *ita facere, quia abominationem Ægyptiorum sacrificaremus Domino Deo nostro. Ecce, si sacrificaremus abominationem Ægyptiorum ante eorum oculos, nonne lapidarent nos?* Exod. VIII. 25. 26. Animalia ab Israëlitis sacrificata fuerunt *Oves* & *Boves*. De *His* vide Exod. XXIV. 5. Illa dicuntur *Ægyptiorum abominatio*; *vel* quia Ægyptii animalibus illis ad horrendam idololatriam abutebantur; Gentium enim *idola abominationes* a Sacris Scriptoribus passim appellantur: *vel* quia sacrificia talia abominationi erant Ægyptiis, non passuris ut ea immolarentur, quæ ipsi adorabant: In hanc mentem *Chaldæus*: ארי בעירא דמצראי דחלין ליה מניה אנחנא נסבין לדבחא, *quoniam animal quod Ægyptii colunt nos accepturi sumus ut sacrificemus.* Et *Syrus*: *Si sacrificamus* ܢܕܒܚ ܐܠܗܐ ܕܡܨܪ̈ܝܐ ܠܥܝܢܝܗܘܢ *Deos Ægyptio-*

Ægyptiorum in oculis eorum. Eodem pertinet *Anaxandridis* jocus, ſupra a nobis memoratus:

Tu Bovem adoras: ego eum Diis ſacrifico.

Utrovis accipias modo, quid clarius illo Moſis teſtimonio dici potuit, quo apotheoſis Boum adſtrueretur fuiſſe illo ævo, & ſub exitu? Eodem quoque multi referunt, quod Ægyptii *paſtores averſabantur.* Gen. XXXVI. 34. qui nimirum pecora non ſolum paſcere ſed & mactare ſolent; לפי שהן להן אלוהות, *quæ Ægyptiis numinum loco ſunt*, inquit *Rabbi Salomo.*

VIII. Quod *ſecundo* loco de ſacris *ſacrorum animantium imaginibus* diximus, quas in pretio & veneratione Ægyptii habuerint, non ex *profanis* modo hiſtoriis, ſed & *ſacris literis* doceri poteſt. Ne enim illud nunc repetam quod ex *Strabone* antea produximus, in antiquis Ægyptiorum templis ſimulacrum quidem nullum fuiſſe ad hominis ſimilitudinem effictum, fuiſſe tamen alia *efficta ad ſimilitudinem beſtiarum*; impreſſis verbis *Mela: Colunt effigies multorum animalium, atque ipſa magis animalia.* Lib. I. cap. IX. Ad Ægyptiorum idololatriam reſpexiſſe Moſen Deut. IV. 16. 17. 18. evincit enumeratio eorum animalium quæ religioſe ab Ægyptiis culta eſſe omnes norunt. Eorum autem quum ne *ſimulacra* quidem ab Iſraëlitis fieri velit, *eo quod eduxerit eos Jehova e catino ferri ex Ægypto*, com. 20. nihil proclivius eſt quam ut colligamus, Ægyptios ejus generis ſculptilia finxiſſe. Atque illud quidem quod interdixit, de non facienda *forma maris aut fœminæ*, ad *Boum* imprimis *ſexus* a Viris Doctiſſimis trahitur. Boves enim colebant *mares Oſiridi*, *fœminas*, *Iſidi* dicatas.

IX. Certe in *Oſiridis* luctu, ſeu Ἀφανισμῷ & Εὑρέσει, fuit *Bos auratus*, pulla veſte & byſſina amictus, & ab Hierophantis, uti Numinis imago, quatuor diebus continuis palam & ſolemniter oſtendi ſolitus. Ne quis dubitet, ipſa *Plutarchi* verba dabimus: De Iſide. Οἱ ἱερεῖς ἄλλα τε δρῶσι σκυθρωπὰ, καὶ βοῦν διάχρυσον ἱματίῳ μέλανι βυσσίνῳ περιβάλλοντες, ἐπὶ πένθει τῆς Θεοῦ δεικνύουσι. Βοῦν γὰρ Ὀσίριδος εἰκόνα νομίζουσι. *Tunc ſacerdotes quum alios tetricos ritus exercent, tum* BOVEM AURATUM *nigro byſſino amictu oſtentant in luctu Deæ. Bovem enim Oſiridis ducunt imaginem.*

X. *Apis* autem & *Oſiris* idem erat numen, cujus ſymbolum *Bos*, ſive *vivus*, ſive *factus.* Quod iterum nos docet *Plutarchus:* Εὔμορφον εἰκόνα χρὴ νομίζειν τῆς Ὀσίριδος ψυχῆς τὸν Ἄπιν. *Apis cenſendus*

Lib. I. *sendus est animæ Osiridis pulcra esse imago. Diodorus:* τὲς ταύρες τὲς ἱερὲς, τόν τε ὀνομαζόμενον Ἆπιν, καὶ τὸν Μνεῦιν Ὀσίριδι καθιερωθῆναι, *Sacros Tauros tam Apin quam Mneuin Osiridi esse consecratos.* Et *Strabo* de urbe *Memphi* : Ἔχει δὲ ἱερὰ, τότε τὲ Ἄπιδος, ὅς ἐςιν ὁ
Lib. XVII. αὐτὸς καὶ Ὄσιρις, ὅπε ὁ βὲς Ἄπις ἐν σηκῷ τίνι τρέφεται, *Habet etiam templa, Apidis nimirum, qui idem est Osiris, ubi bos Apis in delubro quodam alitur.* Quum ergo *Osiridi* non vivus solum bos, sed & illius simulacrum, & quidem inauratum, sacrum fuerit, *Osiridis* autem & *Apidis* idem numen sit; consequens est ut *Apin* quoque *Bovis* simulacro cultum esse credamus. Quæ tamen non eo velimus trahi, quasi integra illa *Isidis*, *Osiridis* & *Typhonis* fabula, prout eam *Plutarchus* narrat, *Mosaicis* temporibus *antiquior* sit. Multis enim eam commentis interpolatam esse, quæ ex Mosis historia desumta videri queant, infra suo loco docebimus. Nunc solum observasse sufficiat, ab antiquo in veneratione Ægyptiis Bovem inauratum fuisse. Quod ex *Apidis* ritibus probari uti non invidebit Nobilissimus *Marshamus*, ita nec mihi fraudi id esse velim, viris Doctissimis nunc credenti, antiquiorem Mose *Apin* sive *Osirin* fuisse.

XI. Denique *exprobrari* id *Hebræis*, quod ad *Ægyptiorum exemplum* vitulum in deserto fusum adorarint, vel illa Stephani protomartyris verba arguunt. Act. VII. 39. 40. 41. *Aversi sunt cordibus suis in Ægyptum, dicentes Aaroni, fac nobis Deos qui præeant nobis, & vitulum fecerunt per illos dies, obtuleruntque sacrificium idolo.*

XII. Sane omnia in *Hebræorum* hoc fœdo crimine *Ægyptiorum*
Lib. III. cap. XXVIII. superstitionibus per quam fuere similia. Nomen ipsum עגל, pro quo Græci μόσχος habent, convenit cum illo *Herodoti* : ὁ μόσχος ὁ Ἄπις καλεόμενος, *Vitulus qui appellatur Apis.* Consentit *Eusebii* illud : Μόσχος θεοποιηθεὶς Ἄπις ἐκλήθη, *Vitulus in Deorum numerum relatus Apis dictus est.* Alias plerumque *Taurus* aut *Bos* dicitur, quemadmodum & Psalti שור Ps. CVI. 20. *Mutarunt honorem suum in formam Bovis comedentis herbam.* Disquiri etiam posset, nunquid ad *Apidis notas* pertineat id quod dicitur Exod. XXXII. 12. ויצר אותו בחרט, quod pleræque versiones in hunc sensum exponunt,
Hierozo. Part. I. lib. II. cap. XXXIV. *& formavit illud stilo*, vel *graphio figuravit.* LXX. Ἔπλασεν ἐν τῇ γραφίδι. Multum sudat Incomparabilis *Bochartus* quid stilo illo sive cœlo Aaron effecerit, eorumque non injuria sententiam redarguit, qui cœlo usum Aaronem volunt ad vitulum fusione jam for-

matum

matum expoliendum tantum, & levigandum; quòd profecto non ſtilo aut cœlo, ſed lima aut ſcalpro fieri ſolet. At mirum eſt non cogitaſſe Virum longe doctiſſimum, quod tamen *Seldenus* jam antea obſervaverat, *graphio* iſto *notas Apidis*, aut ſimile quid inſculpi potuiſſe. De Diis Syris Synt. I. cap. IV. Dicuntur enim Ægyptii *Apim*, qui lunæ imaginem ferebat, & quem proinde lunaribus radiis conceptum nugabantur, finxiſſe & pinxiſſe *colore atro*, *quadrato in fronte candore*, *macula dextero lateri ingenita*, *& corniculantis lunæ imaginem referente*. Si tamen hoc ſubtilius videatur, in eo ſane Ægyptios æmulati Iſraëlitæ ſunt, quod die qui vitulo huic ſacer erat, *commeſſationes & choros* inſtituerint. Invento enim *Apide*, dum ſolemni pompa *Memphin* Ægyptiorum regiam deducebatur a Sacerdotibus, pueri in ſacro illo comitatu carmen honori numinis gregatim præcinebant. Multoque & publico ob natum & repertum Deum gaudio πανδαισία ſive lætiſſimum agitabatur convivium, ut ſcribit *Suidas*. Unde *Philo* de Iſraë- In voce Ἆπις.
litis: τεκτησάμενοι ταῦρον χρυσοῦν Αἰγυπτιακοῦ μίμημα τύφου, χοροὺς ἵστασαν, *Fabricato juvenco aureo*, *ad exemplar Typhi Ægyptiaci*, De Vita Moſ. lib. III.
choreas agitabant. Recte, modo pro *Typho*, aut *Typhone*, *Oſirin* dixiſſet. Hic enim perpetuus *Philonis* error eſt, quem erudite correxit *Bochartus*, quod *Typhoni* tribuat quæ *Oſiridis* erant propria. *Typhon* ab Ægyptiis non tam pro Deo habitus eſt, quam pro *Cacodæmone*. Eique non *Bovem* attribuunt, ſed *cicurum animalium ſtupidiſſimum*, *Aſinum nempe*; *& ferorum ſæviſſima*, *Crocodilum &* Plutar. de Iſide.
Hippopotamum.

XIII. Ejuſdem originis ſunt *Vituli* a *Jeroboamo* erecti *Dane* & *Bethele*. Is enim quum multos annos in Ægypto tranſegiſſet *Seſaco* Regi familiaris atque neceſſarius, 1 Reg. XI. 40. vitulis Ægyptiacis adſuetus, eoſdem in Iſraëlitarum ſacra transferre animum induxit. Idque facilius ab iis impetraſſe videtur, quod majores eorum eandem olim inſaniam inſanivissent. Certe de ſuis vitulis iiſdem verbis locutus eſt *Jeroboam* 1 Reg. XII. 28. quibus Iſraëlitæ de vitulo Aaronis: Exod. XXXII. 4. *Hi ſunt Dii tui*, *Iſraël*, *qui eduxerunt te e terra Ægypti*. Atque hæc eſt ratio, cur *Aholæ*; id eſt *Iſraëli*, vitio vertat Deus, quod *ſcortationes ſuas delatas ab Ægypto non dereliquerit*. Ezech. XXIII. 8. Sed de hac re alibi a nobis pluribus actum eſt.

XIV. Pariliter ex Ægyptiorum ſuperſtitione eſt idolum THAM-

MUZ, & insanarum muliercularum super eo planctus, quem Ezechieli in spiritu monstrabat Deus. Ezech. VIII. 14. *Thammuzum Adonidem* esse recte observabit *Auctor Chronici Alexandrini.* Et *Hieronymus: Quem nos Adonidem interpretati sumus, & Hebræus & Syrus sermo,* תמוז *vocat. Unde quia juxta gentilem fabulam in mense Junio, Amasius Veneris, & pulcherrimus juvenis occisus & deinceps revixisse narratur: eundem Junium mensem eodem nomine appellant, & anniversariam ei celebrant solemnitatem, in qua plangitur a mulieribus quasi mortuus, & postea reviviscens canitur atque laudatur.* Confirmant hanc observationem communes *Thammuzo* & *Adonidi* in utriusque solemnitatibus cærimoniæ, communis mensis utrique sacer, idem denique utriusque planctus.

XV. *Adonis* autem *Phœnicium* numen erat. Nomen ipsum a *Syrorum* dialecto est, quibus *Adon Dominum* notat. *Hesychius:* Ἄδωνις, δεσπότης ὑπὸ Φοινίκων. *Phœnices* ab *Ægyptiis* habebant. *Adonis* enim idem est qui *Osiris.* Et toto hæc luctus scena in *Osiridis* ἀφανισμῷ ab *Ægyptiis* primum instructa fuit. *Ægyptii* cum vicinis communicarunt. *Alexandrini* eo ipso die, quo festum planctus sive Ἀδωνιασμοῦ apud *Byblienses* in *Phœnicia* est celebratum, quotannis epistolam olla seu vase junceo aut papyraceo inclusam, peractis rite cærimoniis, in mare mittebant, quæ sponte *Byblum* ferebatur & repertum *Adonim* nunciabat. *Lucianus* vas illud seu ollam βυβλίνην κεφαλὴν, *caput papyraceum* vocat, eamque septem diebus ex *Ægypto Byblum* delatam esse, mari ac vento divinitus præparatis. Nuncium hunc quam primum acceperint Byblienses mulieres, summa eum aviditate exspectantes, planctus ac lamenta sua in plausus ac sacra mutabant gaudia, miraque lætitia quod reliquum erat festi, ob repertum nunc amissum olim Adonim, exigebant. Ab hoc *Ægyptiorum* more de *literis junco inclusis*, & per mare *Byblum* transmissis interpretatur *Procopius* illud Jesaiæ. cap. XVIII. I. *Mittens per mare legatos, & in vasis junceis per superficiem aquarum.* Ubi LXX habent Ἐπιστολὰς βυβλίνας. At veram superstitionis hujus originem suo loco e sacris nostris ostendemus. Quidquid sit, quod *Phœnicibus* & *Syris* est *Adonis*, ab *Apro* occisus, a *Venere* & *Proserpina* deploratus, & ab inferis revocatus, id *Ægyptiis* est *Osiris*, a *Typhone*, quem ob immanitatem & ferociam *Aprum* vocaverunt, interfectus, ab *Iside* & sodalibus ejus deploratus; idem *Judæis* fuit

De Dea Syria.

Tham-

Thammuz, cujus nomen an a mense ad numen, an a numine ad mensem translatum sit, in obscuro est.

XVI. Hoc clarum, antiquos *Adonim* pro *Sole* sumsisse, & finxisse illum ab *Apro*, *hirsuta* & *aspera* fera, ictum, quod *aspera* sit & *hirsuta hiems* per quam solis vires paulatim deficiunt. Hinc festum *Adonidis* mense *Thammuz*, is est *Junius*, circa solstitium videlicet æstivum, quo sol Boreales partes relinquendo ad Australes commeat, celebrantes, nihil aliud voluerunt ii qui primo has nænias instituerunt, quam solis accessum & recessum denotare, quem ut amissum nunc lugebant, & renatum lætis excipiebant auspiciis. Vide *Macrob. lib.* I. *Saturn. cap.* XXI.

XVII. Non est mirum Judæos, ad idololatriam & superstitiones quantumvis absurdas promtissimam gentem, a vicinis hoc traxisse, & nomen in *Thammuz* mutasse; maxime quum solemnis etiam idem in Ægypto ritus fuerit, plurimique in Judæa sub id tempus Ægyptii. Hic enim cum *Seldeno* subsistere malim, quam cum *Kirchero* ad antiquissimam retro antiquitatem adscendere. Operæ tamen pretium est audire quæ ille ex *Abenephio* profert. Est is Judæus religione, qui Arabico idiomate librum *de servitute Ægyptiaca* scriptum reliquit. In eo libro præter alia memorabilia hoc quoque narrat: *Eo tempore*, inquit, *quo Israëlitæ in terra Ægypti commorabantur, quidam e Regibus qui rerum tunc temporis in Ægypto potiebantur nomine* Thammuz *fuit. Is autem primus fuit qui ritus & cærimonias in luctuosa illa Osiridis festivitate usurpari solitas instituit, quotannis repetendas. Hebræi vero Ægyptiis mixti opera eorum didicerunt. Inque libertatem vindicati, ac terræ patribus promissæ redditi, profana sacrificia quibus initiati erant quotannis eo planctu & luctu quo in Ægypto solebant celebrarunt. Mensem autem quo hæc celebrari consueverunt, a primo eorum auctore* Thammuzo, Thammuz *appellarunt.* Hactenus *Abenephius*. Mihi tamen, ut verum fatear, probabile non videtur, tantam esse idololatricæ illius superstitionis apud Hebræos vetustatem: quum a nemine hactenus Prophetarum exprobrata iis fuerit.

XVIII. Dissimulandum tamen non est, consentanea *Abenephio Philastrium* disseruisse. *Thammuz*, inquit, *filius fuit Regis gentilium, cujus Judææ mulieres simulacrum adorarunt cum fletibus.* Thamus *enim* Pharao *dicebatur, qui sub beato Mose præsidebat Ægyptiis.*

Quæst. Biblic. lib. II. cap. XV. Quod *Johanni Henrico Ursino* occasionem dedit ea commentandi quæ *Abenephianis* haut paullo sapientiora sunt. Putat ille non deesse sibi argumenta probabilia, quibus asserere posset, ex publico illo luctu & planctu Ægyptiorum, de quo S. Scriptura testatur, *talem neque antea fuisse, neque post futurum*, Exod. XI: 6. & XII. 3. ortam primo superstitionem. Postea, quod annuus hic planctus in Dei Israëlis gloriam vergeret, fabulis novis excogitatis Diaboli astu rem obscuratam, & tandem ad naturales rationes relatam. Convenit, quod quo tempore ex Ægypto egressi sunt Israëlitæ, regnarit ibi Contr. Api. lib. I. Strom. lib. I. p. 370. *Themosis*, ut *Josephus* habet, vel *Amosis*, ut *Ptolomæus Mendesius* apud *Clementem Alexandrinum*. Neque alium existimat fuisse *Thamusum* totius Ægypti regem, ad quem venerit *Theut*, sive *Mercurius*, artes a se inventas, numerosque & literas afferens. Nam quod *Seldenus* objicit, *Themosin aliquot seculis Mose priorem fuisse volunt Chronologi accuratius putantes*, id *Ursinus* nihil esse dicit. *Nullus enim*, inquit, *Chronologorum repertus est unquam, neque reperietur deinceps, qui mendacia Ægyptiorum immania, meram arenam sine calce, ad temporum & calculi rationem redegerit.* Quæ quidem nobis retulisse suffecerit, & committere æqui arbitrio lectoris. Si quis plura de *Thammuzo* desideret, adeat *Vossium de idolo. lib.* II. *cap.* IV. & *lib.* IX. *cap.* X. *Seldenum de Diis Syris Syntag.* II. *cap.* X. & *Kircheri Oedipum Tom.* I. *Syntag.* IV. *cap.* IX. ubi inveniet quo sitim expleat.

XIX. Plura enarrari possent in quibus se *Ægyptiorum* simias male sani *Israëlitæ* præbuerunt. Verum ea gentis ad superstitionem atque idololatriam omnigenam proclivitas fuit, nulla ut fere gens vicina ullove Israëlitis commercio juncta exstiterit, cujus Deos non fuerint venerati. Adeo ut nihil hac in parte eximium *Ægyptii* habuerint. Quum adhuc ex Ægypto recens esset Israël, nondumque cicatrix obducta esset plagæ propter μοσχοποΐαν inflictæ, turpissimis *Baal Peoris* sacerrimisque sacris initiari se passus est, inductus lascivis Moabitarum mulierculis. Num. XXV. I. 2. Erat autem *Baal Peor Ammonitarum* & *Moabitarum* Deaster, cujus impurissimum cultum exponere ipsa propemodum erubescit lascivia.

XX. In *Cananæam* introducti coluerunt *Baalimos* & *Astharotas*, Deosque *Syriæ* & Deos *Zidonis*, & Deos *Moabitarum*, Deosque *Ammonitarum*, & Deos *Palæstinorum*. Jud. X. 6. Quidquid in *Astartes*

tes aut *Dagonis* cultu ineptum, quidquid in *Baalzebubi* ſacris abſurdum, quidquid in *Molochi* ſacrificiis crudele atque inhumanum, quidquid in *Priapi* ſive *Miphletzet*, quod idolum Maacha Aſæ Regis mater coluit, veneratione fœdum & turpe fuit, id ſe *Sidoniis*, *Ammonitis*, *Moabitis*, *Palæſtinis*, *Accaronitis*, *Phœnicibus* debere Iſraël non abnuit. Atque hinc eſt quod Deus populum illum comparet mulieri propudioſum in modum libidinoſæ, quæ a quibuſvis ſine diſcrimine amaſiis, non modo comprimi ſe patiatur, ſed & ultro ſe offerat, prætereuntibus adhinniat, divaricatiſque ſedens cruribus improbe improbos alliciat. Jer. III. 2. *Attolle oculos tuos ad culmina, & vide; ubi non compreſſa es? Ad vias ſediſti ipſis, ut Arabs in deſerto.* Ezech. XVI. 15. *Effudiſti ſcortationem tuam in omnem tranſeuntem, qui potitus eſt.* com. 25. *Ad omne caput viæ exædificaſti celſum tuum, & feciſti abominabilem pulcritudinem tuam, & divaricaſti pedes tuos omni tranſeunti, & multiplicaſti fornicationem tuam.* com. 28. 29. *Et ſcortata es cum filiis Aſſur, eo quod non eſſes ſatiata. Et amplificaſti fornicationem tuam erga terram Canaan, uſque in Chaldæam, atque etiam in hoc non es ſatiata.*

CAP. III.

Theraphim non Ægypto, ſed Syriæ ortum ſuum debere.

I. *Tranſitus ad Theraphim.* II. *Quæ domeſtica ac deteſtata Deo idola fuerunt.* III. *Ea per Abrahami vernaculos ex Ægypto in Syriam deducta abſurde pugnat Kircherus.* IV. *Abenephio opponitur Maimonides.* V. *A Maimonide & ratio ſtat & ſcriptura.* VI. *Theraphim a Serapis derivat Kircherus.* VII. *Sed perperam: nam neque linguæ genius id ſuadet,* VIII. *Neque magna τῶν Theraphim cum Serapide convenientia eſt.* IX. *Nec denique Serapidis apud ipſos Ægyptios tanta antiquitas.* X. *Quod ex Tacito infertur.* XI. *Cujus pericopæ vitioſæ affertur medela.* XII. *Probabilis etymologia vocis Theraphim ex Ludovico de Dieu.*

I. SED & male nonnulla *Ægyptiis* imputata ſunt, quæ *aliunde* ad *Hebræos* deveniſſe longe verius eſt. Uti verbi gratia ſuperſti-

tiosus ille & idololatricus τῶν THERAPHIM usus, quem quanto opere ab *Ægyptiis* ad *Abrahami* domesticos, ab his, cum Abrahamo in patriam redeuntibus, ad *Chaldæos Syrosque*, ab illis iterum ad *Jacobi* familiam serosque nepotes derivaverit *Kircherus*, nuper vidimus; sed, nisi me fallit animus, prorsus præter omnem rationem.

II. Suppono nunc, *Theraphim domestica quædam idola fuisse*, quorum usus Deo displicuerit. Cujus rei multa Scripturæ testimonia fidem faciunt, quibus eos in nefandarum abominationum censum relegari videas. Ita enim Samuel Sauli. 1 Sam. xv. 23. *Quia sicut peccatum divinationis est rebellio*, ואון ותרפים הפצר *& sicut superstitio & THERAPHIM est repugnantia.* Et 2 Reg. XXIII. 24. *Josias Rex una cum pythonibus & ariolis, & diis stercoreis, cæterisque abominationibus* τοὺς THERAPHIM sustulisse narratur. Zacharias non omnem quidem iis sermonis usum adimit, sed arguit *mendacii*, Zach. x. 2. *Theraphim loquuntur vanitatem.* Non disquiro nunc, an Deus id genus imagunculas, a superstitione repurgatas, suo cultui adhibere voluerit. De eo postmodum erit dicendi locus. Haut aliter nunc eas considero, quam uti superstitioni atque idololatriæ inservierunt, quomodo easdem mecum considerat *Kircherus*. Dicoque, eas non ab *Ægyptiis* primum, sed a *Syris*, sive *Chaldæis*, in Hebræorum familiam delatas esse.

III. Id certum, *Labanem Syrum* eas *Jacobi* tempore pro diis suis habuisse; Gen. XXXI. 30. quos furto sibi a *Jacobi* domesticis ablatos conqueritur. *Labanem* autem illiusve parentes ab *Abrahami* vernaculis ex Ægypto redeuntibus superstitionem illam didicisse, ab omni veri similitudine per quam remotum est. Quæ enim reditus illius *Abrahami* in *Mesopotamiam*, postquam Dei jussu evocatus inde exiverat, argumenta & indicia *Kircherus* habet? Præsertim quum nos Apostolum auctorem habeamus, *haut defuisse quidem illi tempus ad revertendum, sed non fuisse memorem patriæ illius ex qua exiverat*; adeoque defuisse revertendi animum. Heb. XI. 15. Indicio est jusjurandum illud, quo ministrum suum obstrinxit, ne, ob ullam quamcunque caussam, filium suum in *Syriam* reduceret: adeo ut, si opus foret, carere eum uxore consanguinea maluerit, quam illius ad cognatos idololatras profectionis adire periculum. Gen. XXIV. 5. 6. Sed fac rediisse in Syriam Abrahamum, neque id semel, si ita velis, sed aliquoties; credibile ne est, Abrahami dome-

domeſticos, *Abrahami*, inquam, de quo Deus dixit, Gen. XVIII. 19. *Nam agnovi eum, ut quum præceperit filiis ſuis & familiæ ſuæ poſt ſe, etiam obſervent viam Jehovæ exercendo juſtitiam & jus*, & *domeſticos Abrahami*, præceptis ſacris tam ſolicite imbutos, ut eo nomine ejus חניכים, id eſt, *rebus Divinis ſub eo initiati*, dicantur. Gen. XIV. 14. illos dico *Abrahami domeſticos* quis crediderit, idololatricis ſuperſtitionibus tantopere fuiſſe faſcinatos, ut earum Magiſtri *Chaldæis* ipſis exſtiterint?

IV. Et quis tandem *Kirchero* dixit, tam pii domini ſervos, tam diligentis diſcipulos magiſtri, relictis limpidiſſimis vivarum aquarum fluentis, quorum tanta ipſis domi ſuppetebat copia, ima Ægyptiacæ ſuperſtitionis peſſimæque idolomaniæ fæce ſeſe ingurgitare maluiſſe? ut e domo Patris fidelium peſtis illa in Syriam vicinaſque gentes ſe diffuderit? *Abenephium* quidem auctorem *Kircherus* laudat. Sed quis ille denique *Abenephius* eſt, ut unius illius teſtimonio tot rationum momenta cedant? Scriptor eruditus. eſto. Bonæ fidei. non repugno. Antiquitatum Orientalium callentiſſimus. detur. At recens tamen, qui de rebus ante tot ſecula geſtis non niſi incertas conjecturas aut ſubleſtæ fidei traditiones habere potuit. Nec deeſt nobis quem opponamus *Abenephio*; de quo nihil tam præclare dici poteſt, quod non multo potiori jure noſtro huic applicatum eamus. Is eſt *Moſes Maimonides*, qui non *Ægyptiis*, ſed *Zabiis* loquacium iſtarum imaginum inventionem vindicat, & contra eos acriter *Abrahamum* ſuper hac re diſputaſſe memorat. *Zabii*, inquit, *erexerunt ſtellis imagines, Soli quidem aureas, Lunæ vero argenteas. Deinde Sacella ædificarunt, imagineſque in illis collocarunt, in quas vires ſtellarum influere arbitrabantur, eaſque intelligendi virtutem habere, hominibus prophetiæ donum largiri, ac denique, quæ ipſis utilia ſunt ac ſalutaria indicare.* Quibus verbis *Theraphim* deſcribi, quis non videt? In hac *Zabiorum* religione ac fide educatum fuiſſe *Abrahamum* teſtatur. *Sed poſtquam*, inquit, *egreſſus eſt columna illa mundi*, (quo elogio *Abrahamum* deſignat) *& didicit Deum eſſe abſtractum atque incorporeum, vanitatumque iſtarum quas ab infantia imbiberat falſitatem deprehendit; cæpit ſententias illas ac dogmata refutare, & publice ſe illis opponere.* Si recentiorum auctoritate ſtandum, vix puto quemquam fore qui *Abenephium Maimonio* anteponat. Imprimis quum ea tradat *Maimonius* quæ & *Rationi*

Mor. Nevo. Part. III. cap. XXIX.

ni

ni rectæ & *Scripturæ* ipsi multo magis sunt consentanea.

V. Abrahami vernaculos tantillo quo in Ægypto versati sunt tempore tanta Ægyptiacarum imaguncularum religione fuisse imbutos, ut cum ipso in patriam reduces, Chaldæam omnem cum vicinis regionibus brevi eadem superstitione impleverint, tam immane dictu est, ut ipso propemodum sono horrorem audienti incutiat. Nam neque cognitum id temporis Ægyptiis τῶν *Theraphim* nomen fuisse ullo argumento probatur. Neque *Abrahami* domesticos qui pietatem Domini tam immensis opibus augeri cernebant, ob prosperas Ægyptiorum res ipsorum superstitiones amplexos esse credibile est. Et *Abrahamum* unquam ad Chaldæos rediisse, gratis sumitur. At *Abrahami* popularibus & consanguineis, e quorum medio egressus est, τὰς *Theraphim* in veneratione fuisse, id enimvero Scriptura edisserit. Abrahamum ipsum Deastros illos abominatum, neque in domesticorum suorum suppellectile perpessum esse, insignis viri pietas jubet ut credamus. Tantum tamen efficere non potuit ut ex animo & ædibus fratris sui *Nachoris* eos exturbaret; unde *Laban Nachoris* nepos, *avi sui Deos Deo Abrahami* opponit. Gen. XXXI. 53. Atque hic est ille *Laban*, qui surreptos sibi *Theraphim Deorum suorum* nomine salutat; & ex cujus ædibus per *Rachelem* filiam in *Jacobi* familiam translati sunt. Sed invito viro antiquæ pietatis: qui *Bethele* sacra Deo Sospitatori suo facturus, removeri primum Deos alienos jussit, abscondítque eos sub quercu quæ prope *Sichemum* est. Gen. XXXV. 2. 4. Quænam in toto hoc negotio *Ægyptiis* relictæ partes sunt?

VI. Urget quidem *Kircherus* originationem vocis *Theraphim*, quam Ægyptiacam, idemque quod *Serapis* esse, magno nisu contendit; quum familiare Chaldæis sit ש, aut צ, vel ס, in ת, vel ט mutare. Unde hanc elicit conclusionem: *Quum itaque Hebræo-Chaldæi in Ægypto Serapidis cultu imbuti, Serapis nomen frequenter ingeminari audirent, & ipsi idola ejus una cum nomine in Chaldæam adducentes, id sibi proprium fecerunt, eas imagines quas Ægyptii* Serapes *illi* תרפים Theraphis *appellarunt, quæ vox postmodum penitus juris Hebraici facta*, ס *finali ob similitudinem in* ם *mutato*, *pro* Theraphis Theraphim *dicta*, *tandem inter reliquas Hebræorum voces adnumerata est*. Sic ille.

VII. Sed multa sunt quæ arguant in tam confidenti assertione nihil

hil esse solidi & certi. Primo enim quot ambagibus opus est, ut ex *Sorapis* (ita quippe pronunciabant Ægyptii) *Serapis*, inde a Chaldæo-Hebræis *Theraphis*, denique *Theraphim* cudatur? Etiamsi *Chaldæis* familiare fuerit *Schin* aut *Tsade* vel *Samech* in *Tau* mutare; non tamen *Hebræis*, quorum sermo in *Abrahami* familia viguit. Sed fac Chaldaice locutos esse eos *Abrahami* domesticos quos *Theraphim* ex Ægypto in Chaldæam invexisse fingit; quam tandem caussam dicet, cur *Hebræi* suæ civitatis jure vocem eam donantes Barbarum illud *Chaldæorum Thau*, non iterum in *Schin* mutaverint, quum suæ non minus quam *Ægyptiacæ* linguæ genius id postulare videretur. Præsertim quando *Samech* finale, cujus pronunciatio dura iis aut gravis nequaquam erat, in *Mem* sine ulla necessitate transformabant.

VIII. Deinde, si soni aliquam similitudinem demas, quid τοῖς *Theraphim* cum *Serapide* admodum commune est? *Sorapis*, auctore *Nymphodoro*, & suffragante *Kirchero*, *cistam bovis* significat. Syntag. III. cap. V. Σὼρ *cistam*, Ἂπ *bovem* Ægyptiis notat. Unde non displicet ipsi *Varronis*, *Plutarchi*, *Luciani*, aliorumque opinio, qui *Serapidem* ab *Arca Bovinam speciem referente*, in quam *Osiris* post mortem conjectus, & ab *Iside* cultus sit, sic appellatum volunt. Quid hæc ad *Theraphim*, quales *Labanus* & Israëlitæ habuerunt? Porro qualiscunque apud Ægyptios *Serapidis* fuerit figura, num *Theraphim* in *Serapidis* honorem cultos a *Chaldæis Hebræisque* fuisse ulla rationis specie probare *Kircherus* potest?

IX. Sed quidquid hujus argumenti est plane concidit, si ne apud ipsos quidem Ægyptios tanta *Serapidis antiquitas* certa atque explorata sit. Sane *Herodotus*, cui de Ægyptiorum diis tam multa debemus, *Serapidis* ne nomen quidem habet; neque quisquam alius ante *Alexandri* tempora. Imaginem ejus a *Sinopensibus* pro munere missam esse ad *Ptolomæum Philadelphum*, qui eos fame laborantes, misso ex Ægypto frumento, demeritus est, aliorum fide *Clemens Alexandrinus* narrat. Quæ si vera sunt, ante ea tempora ignotus Protrept. p. 31. Ægyptiis *Serapis* fuit. *Tacitus* ad antiquiorem *Philadelpho Ptolomæum Lagum* refert. Digna sunt judiciosissimi Historicorum verba Hist. lib. IV. quæ hic exhibeantur. *Origo Dei*, inquit, *nondum nostris auctoribus celebrata. Ægyptiorum antistites sic memorant. Ptolomæo regi, qui Macedonum primus Ægypti opes firmavit, quum Alexandriæ recens*

K

condita

condita mœnia, templaque & religiones adderet, oblatum per quietem decore eximio & majore quam humana specie juvenem, qui moneret ut fidissimis amicorum in Pontum missis, effigiem suam acciret: lætum id regno, magnamque & inclitam sedem fore quæ excepisset. Simul visum eundem juvenem in cœlum igne plurimo attolli. Ptolomæus omine & miraculo excitus, sacerdotibus Ægyptiorum, quibus mos talia intelligere, nocturnos visus aperit. Atque illis Ponti & externorum parum gnaris, Timotheum Atheniensem e gente Eumolpidarum, quem ut antistitem cærimoniarum Eleusi exciverat, quænam illa superstitio, quod numen interrogat. Timotheus quæsitis qui in Pontum meassent, cognoscit urbem illic Sinopen, nec procul templum vetere inter accolas fama Jovis Ditis. Cætera *Taciti* prolixiora sunt, neque ad nostrum valde institutum. Summa huc redit: *Ptolomæus* iterata denunciatione excitatus legatos & dona *Scydrothemidi* regi (qui tunc Sinopensibus imperabat) expediri jubet. Is minis adversantis populi territus contatur. Atque interim triennio exacto, *Ptolomæus* non studium, non preces omittere. Tum minax facies *Scydrothemidi* offertur, ne destinata Deo ultra moraretur. Vulgus tamen adversari regem, invidere Ægypto, sibi metuere, templumque circumsedere. *Major hinc fama tradidit, Deum ipsum appulsas litori naveis sponte conscendisse. Mirum inde dictu, tertio die tantum maris emensi Alexandriam appelluntur. Templum pro magnitudine urbis exstructum, loco cui nomen Racotis. Fuerat illic sacellum Serapidi atque Isidi antiquitus sacratum. Hæc de origine & advectu Dei celeberrima.*

X. In quam *Taciti* narrationem hæc observo. I. Eam non *celeberrimam* duntaxat, sed & ab ipsis *Ægyptiorum antistitibus* esse profectam, quos tamen antiquitatum suarum magnificos fuisse ostentatores, in confesso est. II. *Serapin* non fuisse Ægyptiorum *Deum patrium*, sed ut Attici dicunt ἐπίθετον, sive *inquilinum*, *Ponto* accitum. III. Idque tam recens, ut tempore *Ptolomæi Lagidæ* ignotum ipsis Ægyptiorum sacerdotibus fuerit *Serapidis* & numen & nomen; quippe qui se *Ponti & externorum parum gnaros* regi fatebantur: quum tamen mos iis esset talia intelligere. IV. Tam obscuram ejus numinis famam fuisse apud vicinas gentes, etiam curiosissimas, ut qui eruditionis nomine incliti *cærimoniarumque antistites erant*, qualis *Timotheus* ille *Atheniensis*, nihil de eo resciverint, nisi quæsitis demum iis qui in Pontum meassent. Quæ invictum suppeditant

ditant argumentum, non posse illos toto oriente celebratissimos & veterrimos *Theraphim*, ab ignobilibus & recentibus Ægyptiis *Serapidibus* deduci.

XI. Non dissimulo, ultima *Taciti* verba, modo a nobis laudata, id præ se ferre, quasi priusquam Deus ille *Sinope* adveheretur, jam *Alexandriæ sacellum* fuerit *Serapidi atque Isidi* ANTIQUITUS *sacratum:* unde colligit Magnus *Vossius*, non debere *Alexandrinos Sinopensibus* suum *Serapidem.* Sed recte attendenti palam est in mendo cubare istam pericopam: nisi quis animum inducat tam inepte atque absurde acutissimum scriptorem in brevi historiola sibi ipsi obloqui. Si enim antiquitus ibi *Serapidis* sacellum fuerit, qui pote est ut Ægyptii sacerdotes quale numen *Serapis* esset ignoraverint? Unde conjicio pro *Serapidis*, *Apidis* vocem substituendam esse. Emendationi huic favet id quod *Horus* apud *Macrobium* disputat: *Ægyptii*, inquit, *neque* Saturnum, *nec ipsum* Serapin *receperant in arcana templorum, usque ad Alexandri Macedonis occasum. Post quem tyrannide Ptolomæorum pressi, hos quoque Deos in cultum recipere Alexandrinorum more, apud quos præcipue colebantur, coacti sunt. Ita tamen imperio paruerunt, ut non omnino religionis suæ observata confunderent* -- Et post alia. *Nullum itaque Ægypti oppidum intra muros suos aut Saturni aut* Serapis *fanum recepit.*

De Idol. Libr. 1. cap. xxix.

Satur. lib. 1. cap. VII.

XII. Sed quidquid de *Serapide* sit, sive ille recens & adventitius, quod *Bochartus* contendit, sive antiquus & patrius Ægyptiis Deus sit, quod *Vossius* pugnat; longe credibilius est, *Theraphim Chaldæum* uti numen ita & nomen esse quam *Ægyptiacum.* Neque grave nobis esse debet si post tot seculorum decursum peregrinæ vocis originem ignoremus. Mihi certe tanti non est ut ob eam vadimonium deserere velim. Si conjecturis standum, non video cui cedere debeat illa Doctissimi Viri *Ludovici de Dieu.* *Constat*, inquit, *ex Gen.* XXXI. 19. *imagines* תרפים *e Syria ortum ducere. Videntur autem ex hoc loco; & ex* 1 Sam. XIX. 13. *fuisse Dii* Penates, *qui ad tuendam amplificandamque rem domesticam colerentur. Hoc sensu referri posset ad Arabicum* תרף uberem & affluentem reddidit. *Quam significationem in lingua Æthiopica habet, ubi significat* restare; reliquum esse, Matth. XIV. 20. *inde* תרף לב, *abundantia cordis.* Mat. XII. 34. *Hinc forte* תרפים, *Dii qui rem familiarem abundare*

 fa-

faciunt. Hæc *Ludovicus de Dieu.* Quæ ita intelligenda esse arbitror, ut crediderit Vir Doctissimus in *Syriaca* olim lingua fuisse vocem *Arabicæ* illi non sono tantum sed & significatione respondentem, quæ tamen significatio *Arabicæ* & vulgatior & diuturnior fuerit. Sed fortasse de *Origine* τῶν *Theraphim* plus satis.

CAP. IV.

In Doctrina de Via salutis ac summo Numine pugnam potius quam convenientiam Ægyptios inter & Hebræos esse: totamque Ægyptiorum Theologiam meris constare ineptiis.

I. *In Ægyptiorum Hebræorumque dogmatibus multa ut similia laudari quæ pugnantia sint.* II. *Viam ad veram Felicitatem Ægyptii prorsus ignorarunt, nedum ut primi sciverint.* III. *Phrasin autem istam Græci non minus quam Ægyptii usurparunt.* IV. *Imo & Romani.* V. *Omnis Ægyptiorum de Beatitudine philosophatio, secundum Augustinum, Mose recentior est.* VI. *Ne species quidem convenientiæ inter Ægyptiorum Hebræorumque doctrinam de summo Numine est.* VII. *Dii Medioxumi apud Romanos alii sunt atque* Μεσίται *Græcorum.* VIII. *Ægyptii, prorsus ut cæteri Gentiles, geminos Deos habuerunt, alios Cœlestes & Immortales, alios Terrestres & Mortales.* IX. *Interdicta Ægyptiorum & Hebræorum de cultu extraneo præter voces nihil habent simile.* X. *Patriam religionem tueri & Græci jusserunt.* XI. *Et Romani.* XII. *Gentesque etiam Barbaræ.* XIII. *Plutarcho Ægyptiorum religiosa scita laudanti adversatur gentium fere omnium præjudicium.* XIV. *Ipse Plutarchus fatetur, fecisse eos religionem suam ridiculam, & ad Atheismum suadendum comparatam.* XV. *Quæ non solius plebis, sed publica populi vesania fuit.* XVI. *Fœda & pudenda superstitionum.* XVII. *Imprimis circa hircum Mendesium.* XVIII. *Quæ nullo Symbolorum aut Ænigmatum colore excuses.* XIX. *Hoc enim recentius commentum est.* XX. *Neque altius exsurgunt ista Symbola quam ad rerum naturalium elucidationem.* XXI. *In qua re a Græcorum fa-*

bulis plurimum ſuperantur. XXII. *Plutarchus Ægyptios non ex vero, ſed ex ſuo ingenio repræſentat.* XXIII. *Ipſum Knephi Hieroglyphicum Mundi hujus figura eſt.*

I. AD ALTERUM nunc tractationis ſuſceptæ CAPUT tranſeamus, oſtenſuri *in dogmatibus, inſtitutis ac ritibus a Deo approbatis tantam re ipſa convenientiam non eſſe, quanta eſt ex doctiſſimorum iſtorum virorum opinione*; multaque ut *ſimilia* prædicari, quæ vel *diſſimilia* admodum, vel adverſis etiam frontibus *pugnantia* ſint.

II. Atque ut ab eo ordiamur quod in religione omni præcipuum eſt, nimirum VIÆ illius monſtratio qua AD VERAM FELICITATEM numiniſque beatum commercium contendatur; non video profecto quid ſimile hic *Ægyptiorum* doctrina cum *Hebræorum* fide habeat. Si enim *generale* illud *felicitatis* conſequendæ ſtudium ſpectatur, nulla unquam exſtitit tam abſurda ſuperſtitio quæ non id fuerit profeſſa. Sin *veræ felicitatis* definitionem intelligas, monſtrationemque viæ qua ea obtineatur; nemo Chriſtianæ aſſecla fidei dubitare poteſt quin mentitus ſit *Apollo*, quum priſcis eam *Ægyptiis* cognitam agnitamque aſſeruit. Certe via qua ad felicitatem graſſari *Iſraëlitæ* juſſi ſunt, *Ægyptiorum* viis directe opponitur. Lev. XVIII. 3. Ezech. XX. 7. XXIII. 27.

Confer. lib. 1. cap. II. §. 3.

III. Suſpicor allubuiſſe Nobiliſſimo *Marshamo* obſervationem eam Criticam, quod ἡ τῶν μακάρων ὁδὸς, cujus inventæ laudem *Ægyptiis* adſcribit *Apollo*, phraſi ſaltem cum noſtrorum inſtrumentorum ſermone conveniat, ubi *viam Domini* frequentiſſime dici audias. Cæterum nec illud tanti eſt ut memorari debuerit. *Apollo* enim, ſi modo *Apollinis*, & non otioſi alicujus *Græculi* id carmen eſt, non *Ægyptiacam* ſectatus eſt loquendi conſuetudinem, ſed *Græcam* potius. Certe Græci non minus quam Ægyptii rationem potiendæ beatitudinis *viam ad ſuperos* vocaverunt. Noti ſunt *Diphili* verſus.

Καὶ γὰρ καθ' ᾅδην δύο τρίβους νομίζομεν,
Μίαν δικαίων, χἀτέραν ἀσεβῶν ὁδόν.

Prorſuſque mihi videtur *Apollinis* illud oraculum ad *Aſcræi* carminis inſtar confictum eſſe.

—— μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτὴν,
Καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον· ἐπὴν δ' εἰς ἄκρον ἵκηται,
Ῥηϊδίη δ' ἤπειτα πέλει χαλεπή περ ἐοῦσα.

Hesiodum Silius imitatus est, qui *Prodici* exemplo Virtutem ita loquentem introducit:

Ardua saxoso perducit semita clivo,
Aspera principio (nec enim mihi fallere mos est)
Prosequitur: labor ad nitendum intrare volenti.

Academ. Quæst. lib. V.

IV. Consimilis est *Ciceronis* ῥῆσις. *Summo enim bono ac fine constituto, omnia constituta sunt: inventa est* via vitæ, *&* *ratio omnium officiorum.* Quum ergo *Græcis* pariter *Romanisque* vulgatissima ea phrasis fuerit, in re autem ipsa rite constituenda vix ulli Ægyptiis stultius aberraverint, quid tandem meruerunt *Ægyptii* ob quam rem in definienda felicitatis ratione & via cum *Hebræis* confligerentur?

De Civi. Dei. lib. XVIII. cap. XXXIX.

V. Adde quod omnis ea Ægyptiorum de summo Bono philosophatio, Patriarcharum, atque adeo ipsius Mosis ævo recentior sit. Certe si *Augustino* standum, cujus commentationem, non tam ob commentantis auctoritatem quam disputantis argumenta, libet adscribere. Ita ergo ille: *Nulla igitur gens de antiquitate sapientiæ super Patriarchas & Prophetas nostros, quibus inerat Divina sapientia, ulla se vanitate iniqua jactaverit: quando nec* Ægyptus *invenitur,* QUÆ SOLET FALSO ET INANITER DE SUARUM DOCTRINARUM ANTIQUITATE GLORIARI, *qualicunque sapientia sua Patriarcharum nostrorum tempore prævenisse sapientiam. Neque enim quisquam dicere audebit mirabilium disciplinarum eos peritissimos fuisse, antequam literas nossent, id est antequam* Isis *eo venisset, easque ibi docuisset.* Isis *porro* (quod ad illustrationem addo ex cap. XXVII.) *Inachi filia fuisse proditur, qui primus regnare cœpit* Argivis, *quando* Abrahæ *jam* nepotes *reperiuntur exorti.* Post pauca ita pergit Augustinus: *Nam quod attinet ad Philosophiam, quæ se docere aliquid profitetur* UNDE FIANT HOMINES BEATI, *circa tempora* Mercurii *quem* Trismegistum *vocaverunt, in illis terris ejusmodi studia claruerunt: longe quidem ante sapientes & philosophos Græciæ, sed tamen post Abraham, & Isaac & Jacob, & Joseph,* *nimi-*

nimirum etiam post ipsum Moysen. Eo quippe tempore quo Moyses natus est, fuisse reperitur Atlas *ille magnus Astrologus* Promethëi *frater*, maternus avus Mercurii Majoris, *cujus* nepos *fuit* Trismegistus *ille* Mercurius.

VI. Haut minus alienum est quod in tam immensa opinionum de SUMMO NUMINE discrepantia quæ Hebræis cum Ægyptiis intercedit aliquam convenientiæ speciem ruspatus Nobilissimus *Marshamus* sit. Scilicet Ægyptii multos illos Deos suos ut *Medioxumos* adhibuerunt, quibus ad *summum* illum quasi deducerentur. Illius *Unius* potestatem variis Symbolis adumbraverunt. Et sicut *Israëlitæ* abominantur omnem *cultum extraneum*, עבודה זרה, ita & *Ægyptii quidquid parentes non commonstrarunt.* Denique excusavit eorum religionem πολυμαθέστατος *Plutarchus* ab imputatis illi absurditatibus atque ineptiis. Confer. l. 1. cap. 11. §. 4.

VII. Non libet nunc exagitare quod Deos quos Μεσίτας Græci dixerunt, *Medioxumos Marshamus* appellaverit; nescio an ex usu Romano. Illi enim *Medioxumorum Deorum* nomine intellexerunt, qui *Superos* inter & *Inferos Medii* censebantur. *Plautus* in *Cistellaria.* Act. II. Scen. I.

At ita me Di Deæque, Superi atque Inferi & Medioxumi.

Gyraldus de Deis gentium ex *Martiano Lib.* II. *de Nuptiis Mercurii & Philog.* hæc habet. *Latini Medioximos vocitarunt, qui quidem omnes minus lucidæ splendidæque naturæ, quam illi cœlestes, sunt: nec tamen ita sunt corpulenti, ut hominum capiantur obtutu. Servius* disertius exponit: *Sunt enim numina aliqua tantum cœlestia, aliqua tantum terrestria, aliqua media, quos Appulejus* Medioxumos *vocat, hoc est qui ex hominibus Dii fiunt.* Itaque non tam officii, quam naturæ & dignitatis intuitu *Medioxumi* vocitati sunt. Sed parvi id momenti est. Non diffiteor sane fieri potuisse, ut qui *Medioxumi* Romanis dicebantur Dii, iis aliqui ut intercessoribus apud summum Deum usi sint: cujus asserti negationem prolixa disputatione mihi imputat Vir Clarissimus *Johannes vander Waeyen*, ne nullam censuræ suæ inveniret materiem. Illud tantum nescire professus sum, neque adhucdum me docuit *D. Van der Waeyen*, an *Medioxumi Dii* idem Romanis notent quod Græcis Θεοὶ μεσῖται sive an ideo *Medioxumi* vocentur, quod Μεσιτῶν, id est *Mediatorum*, uti nunc loquimur,

Syntagmate XV. p. 371.

In VIII. Æneid.

Varior: sacror. p. 315.

loquimur, fungantur munere. Hoc demonſtrandum Viro Doctiſſimo erat.

VIII. At majoris momenti eſt, majoris, quod diſtinctione iſthac propudioſam Ægyptiorum idololatriam quodammodo ſaltem excuſare nobiliſſimus *Marshamus* anniſus ſit. Quod ſi obtineat, nihil eſt in Paganiſmo tam abſurdum, cui patrocinari Gentilium Sapientiores ea ratione non potuerint. Commune enim id omnium fuit κρησφύγετον, quo toties a Chriſtianæ religionis proceribus excuſſi ſunt. Neque quidquam in ſuis de numine opinionibus ſanius cæteris *Ægyptii* habuere. Duplices iis, ut Gentilibus pene omnibus, Dii. Alii *cæleſtes* & *æterni*; alii *terreſtres* & *mortales*, a morte autem in Deorum numerum relati. De utriſque agit *Diodorus*. Prius de *Cæleſtibus*, *Sole*, *Luna*, *Spiritu*, *Igne*, *Terra*, *Oceano*, *Aëre*. Iis expoſitis ad *terreſtres* accedit, his verbis. Περὶ μὲν οὖν τῶν ἐν οὐρανῷ Θεῶν καὶ γένεσιν ἀΐδιον ἐσχηκότων, τοσαῦτα λέγουσιν Αἰγύπτιοι. Ἄλλους δ᾽ ἐκ τούτων ἐπιγείους γενέσθαι φασὶν, ὑπάρξαντας μὲν θνητοὺς, διὰ δὲ σύνεσιν καὶ κοινὴν ἀνθρώπων εὐεργεσίαν τετυχηκότας τῆς ἀθανασίας. ὧν ἐνίους καὶ βασιλεῖς γεγονέναι κατὰ τὴν Αἴγυπτον. *De Diis igitur* cœleſtibus *&* ſempiternum *genus ſortitis*, *iſta dicunt Ægyptii. At præter eos ajunt alios eſſe* terreſtres, *natura quidem* mortales, *ſed propter animi ſolertiam*, *&* *beneficentiam erga homines univerſos immortalitatem adeptos. Atque horum etiam aliquos fuiſſe Reges Ægypti.* Hæccine cum Hebræorum Theologia conciliari ullo modo queunt?

IX. Et quid tandem commune habet *Hebræorum* interdictum de *cultu extraneo*, cum interdicto *Ægyptiorum* de cultu *quem majores non tradiderant*, niſi aliquam vocum ſimilitudinem, in ſignificatione tamen diverſiſſima, quin contraria? Nam quem cultum Ægyptii a majoribus traditum habebant, is Hebræis ut qui maxime pro extraneo cenſebatur. Et quem Hebræi ut ſibi a ſummo cœli numine traditum ſuſpiciebant, is Ægyptiis abominationi erat. Adeo ut mutuis interdictis iſtis utrinque religionis commercium & mixtura valide prohibeatur, inſtitutorum autem ſimilitudo neutiquam probetur.

X. Niſi fortaſſis generale illud urgeas de tuenda religione patria. At nihil hic eximii *Ægyptus* habuit. Idem apud *Græcos Romanoſque*, atque omnes propemodum gentes, ne *Barbaris* quidem exceptis,

ceptis, ſanctiſſimis legibus cautum fuit. De *Athenienſibus* & *Romanis Servius Maurus*, ad illud *Virgilii*: Æneid. lib. VIII.

—— Hanc tanti numinis aram
Vana ſuperſtitio, veterumque ignara Deorum,
Impoſuit.

Cautum fuerat apud Athenienſes *&* Romanos, *ne quis novas religiones introduceret: ideo Socrates damnatus eſt Athenis, & Chaldæi & Judæi Urbe expulſi ſunt.* De utriſque ex vero. In *Atticis Legibus* prout eas digeſſit *Petitus*, hæc ordine ſecunda eſt. Θεσμὸς αἰώνιος τοῖς Ἀτθίδα νεμομένοις κύριος τὸν ἅπαντα χρόνον. Θεοὺς τιμᾶν καὶ Ἥρωας ἐγχωρίους ἐν κοινῷ, ἑπομένοις νόμοις πατρίοις. LEX ESTO ANTIQVISSIMA ÆTERNÆQUE AVCTORITATIS IN ATTICA, VENERANDOS ESSE DEOS ATQVE HEROAS PATRIOS ET INDIGENAS PVBLICE SECVNDVM PATRIAS SANCTIONES. Et talis quidem Athenienſium hic calor, ὥστε (*Joſephi* verba ſunt) καὶ τοὺς ῥῆμα μόνον παρὰ τοὺς ἐκείνων νόμους φθεγξαμένους περὶ Θεῶν ἀπαραιτήτως κολάζειν, *ut eos qui verbulum modo effarentur præter leges de Diis receptas ſine ulla venia punirent.* Lib. II. cont. Apion.

XI. *Romanis* par cura, & ſeveritas. Egregie enim id caverunt, jam ab ipſo urbis natali, *e Lege Romuli.* Ex eoque fonte hauſit *Cicero* eam quam rogat Legem: SEPARATIM NEMO HABESSIT DEOS, NEVE NOVOS: SED NE ADVENAS, NISI PVBLICE ADSCITOS, PRIVATIM COLVNTO. Pulcre apud *Livium Poſthumius* conſul, oratione qua Bacchanalium turpitudines exponit. *Quoties hoc patrum avorumque ætate negotium eſt magiſtratibus datum ut ſacra externa fieri vetarent? ſacrificulos vateſque foro, circo, urbe prohiberent? vaticinos libros conquirerent, comburerentque? omnem diſciplinam ſacrificandi, præterquam more Romano, abolerent? Judicabant enim prudentiſſimi viri omnis divini humanique juris, nihil æque diſſolvendæ religionis eſſe, quam ubi non patrio, ſed externo ritu ſacrificaretur.* Obſervatum etiam a *Dionyſio Halicarnaſſeo* eſt, quod, licet innumeræ gentes in urbem venerint, quibus omnino neceſſe fuit colere Deos patrios ritu domeſtico, *nulla tamen peregrina ſacra hæc civitas æmulata ſit, ita ut publice ea fuerint recepta. Sed etiam ſi qua ſacra, oraculis ita jubentibus, in rempublicam aliquando introducta ſint, ſuis tamen ritibus cives ea coluere, rejectis* De Leg. lib. II. Lib. XXXIX.

omnibus fabuloſis ſuperſtitionibus. Exſtat præclarum *Mæcenatis* ad *Auguſtum* monitum. Τὸ μὲν Θεῖον πάντῃ πάντως αὐτός τε σέβου κατὰ
Dio Caſſ. lib. LII. πάτρια, καὶ τοὺς ἄλλους τιμᾶν ἀνάγκαζε· τοὺς δὲ ξενίζοντας τι περὶ αὐτὸ καὶ μίσει καὶ κόλαζε, μὴ μόνον τῶν Θεῶν ἕνεκα, ὧν καταφρονήσας οὐδ᾽ ἄλλου ἄν τινος προτιμήσειεν, ἀλλ᾽ ὅτι καινά τινα δαιμόνια οἱ τοιοῦτοι ἀντεισφέροντες πολλοὺς ἀναπείθουσι ἀλλοτριονομεῖν· Κἀκ τούτου καὶ συνωμοσίαι καὶ συστάσεις ἑταιρίαι τε γίγνονται, ἅπερ ἥκιστα μοναρχίᾳ συμφέρει. *Divinum illud numen omni modo, omni tempore, ipſe cole juxta leges patrias, & ut alii colant effice. Peregrinarum vero religionum auctores odio & ſuppliciis proſequere: nec Deûm modo gratia, quos qui contemnit, haut dubie nihil aliud quoque magni faciet; ſed propterea etiam quod qui nova numina introducunt, multos ad uſum peregrinarum legum pelliciunt: inde conjurationes, coitiones, & conciliabula exiſtunt, res minime unius principatui*
Sueton. Aug. cap. XCIII. *commoda.* Paruit Auguſtus. *Nam peregrinarum cærimoniarum, ſicut veteres ac præceptas reverentiſſime coluit, ita cæteras contemtui habuit.*

XII. Et cui non genti idem ferme ſtudium? τὰ πάτρια ἔθη,
Rheto. ad Alex. inquit *Ariſtoteles*, παρὰ πᾶσι παραβαίνειν ἄδικόν ἐστι, *patrios ritus migrare aut violare ubique gentium nefarium habetur.* Quin apud *Sinenſes* etiam lex eſt: *ne qua religio admittatur ſine ſcito Regis, ejusque conſilii: qui aliter fecerit, capitale ei ſit.* Quæ quum ita ſint, palam eſt fruſtra in eo quod *omnium* fere *populorum* legibus ſancitum comperimus notabilem aliquam *Ægyptiorum* cum *Hebræis* convenientiam quæri.

XIII. Magnificis quidem elogiis religioſa Ægyptiorum ſcita
Confer. lib. I. cap. II. §. 5. *Plutarchus* prædicat, quaſi *nihil a ratione alienum, aut fabuloſum, aut a ſuperſtitione profectum contineant.* Sed nec ſibi ipſe ſatis conſtat, dum *Herodoto* exprobrat, quod *gravitatem & caſtitatem Græcanicorum ſacrorum ſuperbia & fabulis Ægyptiorum corruperit:* τῶν Αἰγυπτίων ἀλαζονείαις καὶ μυθολογίαις τὰ σεμνότατα καὶ ἁγιότατα τῶν Ἑλληνικῶν ἱερῶν ἀνατρέπων. & adverſatur ei gentium omnium præjudicium, quibus nihil unquam dementius Ægyptiorum ſuperſtitionibus viſum eſt. Quæ non *Poëtis* ſolum deridiculo fuere, ſed & *Philoſophis* atque *Theologis* antiquis. *Antiphanes* in *Lycone*.

Καὶ

Καὶ τὰ ἄλλα δεινὲς φασὶ τὲς Αἰγυπτίες.
Εἶναι, τὸ νομίζαι τ' ἰσόθεον τὴν ἔγχελον.
Πολὺ τῶν θέων γὰρ ἐςὶ τιμιωτέρα.
Τῶν μὲν γὰρ εὐξαμθύοιζιν ἔσθ' ἡμῖν τυχεῖν.
Τέτων ἢ δραχμὰς τελάχιςον δώδεκα,
Ἢ πλεῖον ἀναλώσασιν ὀσφρᾶθαι μόνον
Οὕτως ἔσθ' ἅγιον τελῶς τὸ θηρίον.

Cætera prudentes esse ac intelligentes aiunt
Ægyptios, quod Diis parem anguillam existument;
Multo namque magis est Diis honoranda,
Precibus enim solis ac votis propitiamus Deos
At anguillas drachmis cum minimum duodecim
Vel pluribus impensis adorari vix licet
Adeo sancta prorsus est hæc bestia.

Infamiam hanc *Thespesioni Gymnosophistarum* principi apud *Philostratum* exprobrat *Apollonius*, de statuis, & imaginibus agens, *lib.* VI. *cap.* IX. Περὶ θεῶν (inquit) ὑμᾶς ἐπηρωτήζομαι πρῶτον. τί μαθόντες, ἄτοπα, καὶ γελοῖα θεῶν εἴδη παραδεδώκατε τοῖς δεῦρο ἀνθρώποις, πλὴν ὀλίγων, ἃ σοφῶς, καὶ θεοειδῶς ἵδρυται. τὰ λοιπὰ δ' ὑμῶν ἱερὰ ζώων ἀλόγων, καὶ ἀδόξων, τιμαὶ, μᾶλλον ἢ θεῶν, φαίνονται. *De Diis primum interrogabo, quanam ratione impulsi tam absurdas ridiculasque deorum imagines præter admodum paucas vestris hominibus colendas præbueritis: paucæ namque, admodum paucæ, deorum formæ conspiciuntur, quæ sapientiæ divinitatisque ullum præ se ferunt vestigium; in cæteris vero templis, irrationalium animalium atque infamium potius quam deorum effigies coluntur.* Non ingrata erunt Lectori quæ regerit *Thespesion*, si dictum Authoris locum consulere velit. Apparet autem ex eodem *Philostrato* Ægyptios nullam omnino cultus insani rationem reddere potuisse; utcunque *Kircherus* post elapsas tot annorum centurias, totius Christianismi mysteria in istis deorum monstris se deprehendisse fingat. *Græculis* olim suis exprobravit *Comicus.* Αἴγυπτον αὐτῶν τὴν πόλιν πεποιήκαζιν ἀντ' Ἀθηνῶν. *Ægyptum urbem suam pro Athenis fecerunt.* Nota est *Juvenalis* Satyra:

Quis nescit, Volusi Bithynice, qualia demens
Ægyptus portenta colat?

Præluserat ei *Cicero*, ubi de *natura Deorum* serio & scite suo modo
Lib. I. disserit: *Cum Poëtarum autem errore conjungere licet portenta Magorum*, ÆGYPTIORUMQUE IN EODEM GENERE DEMENTIAM. Unde factum est ut *Romani* non nisi sero, & cum indignatione sapientiorum, Ægyptiaca Sacra in urbem inferri passi sint. *Servius* ad *Virgilii* illud,

Omnigenumque Deum monstra.

Monstra dixit, quia necdum sub Augusto Ægyptiaca sacra Romani receperant. Et Varro *Alexandrinos Deos Romæ coli indignatur. Au-*
Cap. XCIII. *gusto* certe, quod *Suetonius* testatur, tanti non fuit *Apis, ut in peragranda Ægypto ad eum visendum paullum de via deflecteret*: ad-
Lib. LI. dita hac quam *Dio* memorat ratione, Θεοὺς ἀλλ' οὐχὶ βοῦς προσκυνεῖν εἰθίσθαι, *Deos se, non boves adorare consuevisse. Isidem* in urbem re-
Lib. II. Eleg. XXXIII. ceptam esse *Persius* conqueritur.

An tibi non satis est fuscis Ægyptus alumnis?
Cur tibi tam longa Roma petita via est?

Domitian. cap. I. Ejusdem sacrificulos salse perstringit *Suetonius*. *Mane Isiaci celatus habitu, inter sacrificulos vanæ superstitionis*. *Lampridius* non si-
Cap. IX. ne stomacho ac risu de *Commodo*: *Sacra Isidis coluit, ut & caput raderet, & Anubim portaret.* Sed & ipse ea sacra *Commodus*, ut meruere, deridiculo habuit. Nam inter portandum *capita Isiacorum graviter obtundebat ore simulacri.* Severioribus autem exosa adeo hæc sacra fuere, ut aliquoties urbe exacta sint. *Tertullianus*:
Apolog. cap. VI. *Serapidem, Isidem, & Harpocratem cum suo Cynocephalo, Capitolio prohibitos, id est, curia Deorum pulsos, Piso & Gabinius* coss. *non utique Christiani, eversis etiam aris eorum, abdicaverunt; turpium & otiosarum superstitionum vitia cohibentes.* De *Tiberio Suetonius*: *Externas cærimonias, Ægyptiosque ritus compescuit: coactis*
Cap. XXXVI. *qui superstitione ea tenebantur religiosas vestes cum instrumento omni comburere.*

XIV. Quid multis? *Plutarchus* ipse, cujus auctoritati tantum tribuit *Marshamus*; ipse inquam, ille *Plutarchus* non dissimulat, Ægyptios religionem suam ridiculam fecisse, eamque ita comparasse ut aliis in superstitionem fœdam atque indignam inducendis, vel
De Iside & p. 379. omni pietati radicitus exstirpandæ apta sit. Ἀιγυπτίων δὲ οἱ πολλοὶ θεραπεύοντες αὐτὰ τὰ ζῶα, καὶ περιέποντες ὡς Θεοὺς, οὐ γέλωτος μό-

νον οὐδὲ χλευασμοῦ καταπεπλήκασι τὰς ἱερουργίας· ἀλλὰ τοῦτο τῆς ἀβελτερίας ἐλάχιστόν ἐστι κακόν· δόξα δὲ ἐμφύεται δεινή, τοὺς μὲν ἀσθενεῖς καὶ ἀκάκους εἰς ἄκρατον ὑπερείδουσα τὴν δεισιδαιμονίαν, τοῖς δὲ δριμυτέροις καὶ θρασυτέροις εἰς ἀθέους ἐμπίπτουσα καὶ θηριώδεις λογισμούς. *Sed Ægyptiorum plerique colentes ipſa animalia, & tractantes tanquam Deos, non ſannis modo & irriſioni totam pene ſacrorum objecerunt rationem (hoc enim a ſtultitia illa malum provenit minimum) ſed & vehemens ingeneratur animis opinio, quæ infirmis atque ſimplicibus meram inducit ſuperſtitionem; vehementiores autem atque audaciores ad negandum Deos belluinasque cogitationes propellit.*

XV. Ne quis vero exiſtimet ſolius hanc fuiſſe *plebeculæ* inſaniam, *populos univerſos* occaſione comeſi piſcis aut occiſi canis, infeſtis armis concurriſſe ab eodem traditum *Plutarcho* eſt: *Noſtra adeo tempeſtate*, inquit, *quum Cynopolitæ piſcem Oxyrinchum ederent, Oxyrinchitæ canes comprehenſos ac mactatos victimæ in morem comederunt: eaque de cauſſa conflato bello, quum ipſæ gravibus ſeſe invicem damnis affecerunt urbes, tum affectæ a Romanis pœnam iis infligentibus fuerunt.* Cui conſona *Diodori Siculi* narratio eſt: *Adeo*, inquit, *animis hominum iſta animalium religio eſt impreſſa, & tam obſtinatum ad ea venerandum quiſque affectum gerit; ut etiam quo tempore Ptolomæus Rex nondum a Romanis amicus eſſet renunciatus, & plebs omne huc ſtudium conferebat, ut ex Italia eo profectos obſequioſe coleret, utque nullam eis criminis aut belli anſam præberet ob metum contenderet: Fele tamen a Romano quodam interfecta, populique ad ædes ejus concurſu facto, neque proceres a Rege ad deprecandum miſſi, neque communis Romæ terror, hominem pœnæ eximere valuerit, quamvis citra voluntatem facinus peregiſſet.* Id quod *non auditu perceptum ſe referre, ſed in peregrinatione ad Ægyptum coram vidiſſe*, Diodorus teſtatur. Aliud addens, quod *fide majus & fabulis ſimillimum videri poſſit. Quum enim fames aliquando Ægyptum premeret, multos ad mutuam inter ſe carnis humanæ depaſtionem coactos ferunt; ſed nemo quiſquam de ſacroſanctis animalibus vel deguſtaſſe aliquid incuſatus eſt.* Hæc qui perpenderit, is ne animum inducet, *Ægyptios* Nomorum ſuorum *animalia* ſolummodo pro *Symbolis Divinæ* in res omnes *poteſtatis* habuiſſe?

XVI. At quo tandem colore *Plutarchus*, & ſi cui ab eo ſtare

 libeat,

libeat, non dicam nunc a *superstitione*, *errore*, aut *absurditate* aliqua, sed ab *amentia*, *insania*, *furore* purgabit, quod non solummodo turpissimas bestiarum ac pecudum figuras colerent, *Canicipites*, *Serpenticipites*, *Asinicipites*, *felicipites*, *accipitricipites*, aliaque sexcenta id genus monstra, quæ in hunc diem ut Gentilis vesaniæ testes intuemur, sed & alia quædam pudenda dictu, tanquam

P. 550. Deos, adorent? *Quod*, ut eleganter iis *Minutius Felix* exprobrat, *non Isidem magis quam ceparum acrimonias metuant? Nec Serapidem magis, quam strepitus per pudenda corporis expressos contremiscant?* Cujus stultæ eos olidæque religionis præter *Minutium* reos peragunt *Origenes*, *Hieronymus*, *Cæsarius*, *Clemens*, aliique.

XVII. Et quid circuitione utimur? Potuitne quidquam monstruosius fingi infamia *Mendesiorum*? qui *Hircum* pro numine colentes excellentissima forma mulieres illius libidini substernere soliti, atque ut prurigæ boni, cessantem lege naturæ bestiam, proh

Lib. II. cap. XLVI. fidem hominum! contra naturam instigare. Nota res est ex *Herodoto*, qui propalam id suo tempore factum tradit, *Pindaro*, *Strabone*, *Plutarchi Gryllo*, *Æliano*, *Aristide Rhetore*, aliis. Quorum si quis verba desideret, adeat *Bochartum. Hierozo. part.* I. *lib.* II. *cap.* LIII. Hanc suorum irreligiosam religionem defendens *Asclepiades*, in libris Θεολογουμένων, non usque adeo miram videri debere illam ἀθέμιτον μίξιν dicebat, quum ex tali concubitu ortos maximos viros historiæ testentur. Vide sis *Casaubonum ad Sueton. August. cap.* XCIV. Quæ tandem tam propudiosæ infamiæ *moralis utilisque* caussa? quæ in ea *elegantia* aut *Historica* aut *Naturalis* assignari potest? Dignamne tam insanam religionem exstimabimus, quæ a Viro gravi, qualis *Plutarchus* cluet, tam prolixe laudetur? Aut ab homine Christiano & erudito, qualis Nobilissimus *Marshamus* est, cum casta illa, sancta & sapiente Veterum *Hebræorum* disciplina contendatur? Quanto melius *Eusebius*? Τοιαύτη

Præpar. lib. II. cap. I. ἡ Αἰγυπτίων ἀσχήμων ἀθεότης, μᾶλλον ἡ θεολογία, πρὸς ἣν καὶ τὸ ἐνίστασθαι αἰσχρόν. *Hæc est illa Ægyptiorum Divinitatis omnis ejectio potius quam Theologia, eo usque infamis certe quidem, ut vel eam argumentis impugnare turpe videatur.*

XVIII. At, inquias, *Symbolica* atque *ænigmatica* Ægyptiorum sacra sunt, & arcanis significatibus fœta; quæ quum plerique non intelli-

intelligerent, hinc factum ut sequius de iis arbitrati sint. Nimirum *vulgus oculis judicat: speculationes arcanas negligit.* Figendus hic nobis aliquantisper pes est; & quanti *Ænigmatica* ista *Theologia* facienda sit, paulo diligentius perpendendum. Et *primo* quidem id mihi ab non iniquis rerum æstimatoribus datum iri spero, non *omnia* in ænigmata & arcanæ scientiæ symbola verti posse; non certe fœda ista, non nefanda ad quorum memoriam animus exhorrescit. Aut si ea quoque in rerum Divinarum species conformata sint, quî potest insignitior numini injuria fieri, quam quòd tam nefariis ostentationibus ea notentur, quæ non nisi sanctissime castissimeque haberi par erat? Marsh. p. 58.

XIX. *Deinde*, id quoque notandum, *primam* quam habemus *Ægyptiorum Theologiam* mere *historicam* fuisse, fabulis interpolatam, quarum quum puderet posteros sensim cœperunt *mysticos* iis significatus affingere. Scite hoc argumentum exsecutus *Eusebius* est. Observat ille *Osirin*, *Isin*, aliosque quos præcipua veneratione dignati sunt, homines fuisse bene de republica meritos, quos in grati animi testificationem intulere cœlo. Non dissimulavit id *Philo Biblius*, Græcus ille *Sanchuniathonis* interpres. *Barbarorum antiquissimi*, Phœnices *imprimis* & Ægyptii, Θεοὺς ἐνόμιζον μεγίστους τοὺς τὰ πρὸς τὴν βιωτικὴν χρείαν εὑρόντας, ἢ καὶ κατά τι εὖ ποιήσαντας τὰ ἔθνη· εὐεργέτας τε τούτους καὶ πολλῶν αἰτίους ἀγαθῶν ἡγούμενοι, ὡς Θεοὺς προσεκύνουν, *in maximorum Deorum loco eos omnes habuerunt, qui res ad vitam agendam necessarias invenissent, quique beneficium aliquod in genus humanum contulissent. Eos nimirum, quos sibi plurimorum auctores bonorum esse persuaderent, divinis affecerunt honoribus.* Neque multa hic argumentatione opus est. ὅγε τοι ἀληθὴς λόγος βοᾷ καὶ κέκραγε, μόνον οὐχὶ φωνὴν ἀφιείς, θνητοὺς ἄνδρας μαρτυρῶν γεγονέναι τοὺς δηλουμένους; *Veritas per se ipsa loquitur, ac prope magna voce clamans, eos de quibus agimus viros quosdam mortales fuisse testatur.* Quin etiam *Plutarchus* in illo opere quod de *Iside* Ægyptiisque Numinibus scriptum reliquit, ultro dataque opera singulorum propriam corporis figuram coloremque declarat, his verbis. Ἱστοροῦσι γὰρ Αἰγύπτιοι τὸν μὲν Ἑρμῆν τῷ σώματι γενέσθαι γαλιάγκωνα, τὸν δὲ Τυφῶνα τῇ χροιᾷ πυῤῥὸν, λευκόν τε τὸν Ἄρην, καὶ μελάγχρουν τὸν Ὄσιριν, ὡς τῇ φύσει γεγονότας ἀνθρώπους. *Narrant*, inquit, Præpar. lib. I. cap. IX. Lib. III. cap. III.

Ægyptii

Ægyptii Mercurium brachio breviorem, Typhonem rufum, Martem candidiorem, Osirin denique nigriorem fuisse: quippe qui natura homines exstitissent. Unde judiciose infert *Eusebius*, totam θεοποΐαν *numinum consecrationem* non nisi mortuorum fuisse; quicquid autem arcanioris Physiologiæ inesse creditur, id postea ab hominibus otiosis fuisse confictum. Ὥςε ἐκ τούτων ἁπάντων ἁλίσκεσθαι τὴν θαυμαςὴν ταύτην καὶ γενναίαν φυσιολογίαν κατ' οὐδὲν ἀληθείας ἡμμένην, οὐδέ τι θεῖον ἀληθῶς ἐπαγομένην, βεβιασμένην δὲ, καὶ διεψευσμένην ἔχουσαν τὴν ἔξωθεν σεμνολογίαν, *Ut profecto his omnibus argumentis, egregiam istam mirabilemque physiologiam, nihil usquam vel leviter attigisse veritatis, nihil quod Divinitatem sapiat invexisse, sed coactitiam potius & ementitam sibi honestioris explicationis speciem aliunde mendicatam obtendisse, manifesto teneamus.*

XX. Sed ulterius pergamus: Ænigmatica ista Ægyptiorum Theologia, pro quantumvis sublimi venditetur, non altius enisa est quam ad rerum *naturalium* & *corporalium* elucidationem. Neque fieri potuit ut sit aliter. Præter enim *Historicos* illos Deos non alios agnoscebant quam *Naturales*, quos Solem, Lunam, reliquasque stellas inerrantes cum elementis esse dictabant. Quod *Philo Byblius* ac *Chæremon* impressis verbis apud *Eusebium docent.*

Præp. lib. I. cap. IX. Id autem quum maximi in hanc rem momenti sit, operæ erit ipsa utriusque verba exhibere. Et *Philo* quidem, postquam dixisset, eos *Regum suorum nomina universi hujus elementis, ac quibusdam eorum quibus Divinitatem ipsi tribuebant, imposuisse*, ita pergit: Φυσικοὺς δὲ, ἥλιον, καὶ σελήνην, καὶ τοὺς λοιποὺς πλανήτας ἀςέρας. καὶ τὰ ςοιχεῖα καὶ τὰ τούτοις συναφῆ, θεοὺς μόνους ἐγίνωσκον; ὡς τ' αὐτοῖς τοὺς μὲν θνητοὺς, τοὺς δὲ ἀθανάτους θεοὺς εἶναι. *Naturales porro Deos, Solem, Lunam, reliquasque stellas inerrantes, cum elementis ac cæteris cum iisdem affinitate conjunctis, solos ex omnibus agnoscebant: ut mortales quidem alios, alios autem immortales haberent.* Illi *Histo-*

Præpar. lib. III. cap. IV. *rici erant*, Hi *Naturales. De Chæremone* ita *Porphyrius*: Χαιρήμων μὲν γὰρ καὶ οἱ ἄλλοι, οὐδ' ἄλλο τι πρὸ τῶν ὁρωμένων κόσμων ἡγοῦνται, ἐν ἀρχῇ λόγων τιθέμενοι τοὺς Αἰγυπτίων, οὐδ' ἄλλους θεοὺς πλὴν τῶν πλανητῶν λεγομένων, καὶ τῶν συμπληρούντων τὸν ζωδιακὸν, καὶ ὅσοι τούτοις παρανατέλλουσι. *Enimvero Chæremon ac cæteri, nec aliud quidquam, ante mundos illos qui sub adspectum cadunt, fuisse arbitrantur; quum*

eos qui ab Ægyptiis inducuntur ipso disputationum suarum initio ponant; nec alios agnoscunt Deos quam qui vulgo errantia sidera nominantur, quæque Zodiacum implent; adeoque quotquot in eorum vicinia oriuntur. Unde consequitur, ne arcanam quidem ipsam Ægyptiorum Theologiam præter naturæ corpora ullos in Deorum numero collocasse, nedum ut ad supremæ alicujus atque incorporeæ mentis reconditas proprietates & perfectiones significandas symbola sua adhibuerint.

XXI. Et in his quoque *naturalibus* adumbrandis figurandisque infra *Græcanicarum* solertiam fabularum longissime omnis *Ægyptiorum* Hieroglyphica sapientia subsidet. Unum e multis exemplum demus, unde colligi possit, quam crassa atque inficeta sint cætera. *Isidis* simulacrum *cornutum* erat: quia videlicet symbolum erat *Lunæ*, quæ *corniculata* apparet, unde & *Bos Fœmina* ei sacra fuit. Caput Deæ, tanquam regio diademate, coronabant *aspidis* genere quod *Thermuthim* vocant: quod, quia *præsentissimum* aspirat *venenum*, ingentem Deæ *potentiam* arguebat. Fingebatur *navigio* vehi, quia Luna sit *corniculata*, & quando talis est, *navigii* habeat figuram: tum item, quia Luna in *aquas* habeat potestatem: navigio autem per aquas vehamur: quam ob rem & *navigationi Isis* præfecta. Piget cætera prosequi. Quis enim non catharrum sibi fluere sentiat tam frigidis næniis?

XXII. Non nescio *Plutarchum* paullo sapientiores repræsentasse Ægyptios, quam hactenus a nobis in scenam producti sunt. Sed nos eos nativa specie exhibemus. Ille, non nisi personatos, & Græcanica exornatos industria. Quam ejus sive laudem sive fraudem egregie detexit *Vossius*. Scilicet Ægyptii Sacerdotes per *Osiridem* intelligebant, tum *Solem*, tum *Lunam*, tum *Nilum*: per *Typhonem*, tum *Solem*, tum *Mare*: per *Isidem*, tum *Lunam*, tum *Terram*. Ea interpretatio quum non satisfaceret *Plutarcho*, contendenti nihil corporeum & sensus expers pro numine coli posse; operam dedit ut vulgatiorem Ægyptiorum de Diis suis opinionem redderet meliorem. Quare per *Isidem* quidem intelligere jubet *Mundum*; per *Osiridem* autem ac *Typhonem*, *Deos* aut *Dæmones* magnos, quorum virtute rerum natura gubernetur. Cæterum tota ista *Plutarchi* philosophatio *Græcum* potius quam *Ægyp-*

De Idol. Libr. I. cap. V.

tiacum ingenium redolet. Idem de reliquis judicium esto. Vix enim quicquam de Ægyptiorum sacris novimus nisi quod per Græcorum ad nos devenit manus, qui quum egregii fuerint fingendi & exornandi artifices suis cuncta fucata coloribus in conspectu dant.

Confer. lib. 1. cap. 11. §. 7.

XXIII. Ne ea quidem quæ de *Knepho*, per *serpentem* cum *Accipitris capite* repræsentato, olim nobis memorata sunt, ulterius tendere videntur, quam ut *Genium* aliquem, quem ut *Mundi Spiritum* aut animam concipiunt, quæ crassioribus partibus juncta unum iiscum totum constituat, figuraverit. Sane quæ *Eusebius* de *Taauto* ex *Sachuniatone Philonis Byblii* tradit, non cogunt nos sublimiora cogitare. Atque hinc factum esse videtur, ut *visibilem* quoque *mundum*, *serpentis* imagine expresserint: cujus *squamæ stellas*, quibus cœlum interstinctum est; *gravitas terram*; *levitas* ac *lubricitas*, *aquam*; *pellis* annua *exutio*, *annum vertentem* notet. Exstant ea apud *Horum Hieroglyphico* 11. in hæc verba: Κόσμον βουλόμενοι γράψαι, ὄφιν ζωγραφοῦσι τὴν ἑαυτοῦ ἐσθίοντα οὐράν, ἐστιγμένον φολίσι ποικίλαις. διὰ μὲν τῶν φολίδων αἰνιττόμενοι τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ ἀστέρας. βαρύτατον ἐστι τὸ ζῶον, καθάπερ καὶ ἡ γῆ. λειότατον δέ, ὥσπερ ὕδωρ. καθ' ἕκαστον δὲ ἐνιαυτὸν τὸ γῆρας ἀφεὶς ἀποδύεται. Καθ' ὃ ἐστι ὁ ἐν τῷ κόσμῳ ἐνιαύσιος χρόνος ἐναλλαγὴν ποιούμενος, νεάζει. Τὸ δὲ ὡς τροφῇ χρῆσθαι τῷ ἑαυτοῦ σώματι, σημαίνει, τὸ πάντα ὅσα ἐκ τῆς Θείας προνοίας ἐν τῷ κόσμῳ γεννᾶται, ταῦτα πάλιν καὶ τὴν μείωσιν εἰς αὐτὸν λαμβάνειν. *Mundum scribere volentes, serpentem pingunt, suam ipsius caudam devorantem, variis interpunctum squamis, per quas mundi astra obscure innuunt. Et gravissimum quidem hoc animal est, quemadmodum terra: & quemadmodum aqua, lubricum quam maxime. Quotannis etiam ut serpens pellem cum senio exuit; haut aliter annuum tempus mutationem faciens juvenescit. Quod vero tanquam cibo suo utatur corpore, significat quæcunque Divina Providentia in mundo gignuntur, ea denuo diminutione facta in eundem resolutum iri.* Quicquid sit, adeo perplexa, obscura, atque incerta sunt, sæpe etiam inepta, Ægyptiacæ Theologiæ ænigmata; nihil ut inde solidi, & in quo operæ pretium sit, extundi queat. Nam quæ magno molimine in *Oedipo* suo *Kircherus* congessit, ea prudentiores inania plerumque commenta esse hominis ingenio atque otio suo abutentis, vident, & rident.

CAP.

CAP. V.

Perſonarum in Una Deitate Trinitatem Antiquis Ægyptiis cognitam fuiſſe, male ex Mercurio Triſmegiſto arguitur.

I. *Supra Fidem a Kirchero laudatur Mercurius Triſmegiſtus.* II. *Uti & a Franciſco Candalla, & Hannibale Roſſelo.* III. *Nam quæ Mercurio iſti attribuuntur ſcripta ſuppoſititia ſunt.* IV. *Primus Mercurius, qui Moſe antiquior a quibuſdam fertur, nullos libros ſcripſit.* V. *Secundi volumina diverſiſſimi ab iis quæ nunc laudantur argumenti ſunt.* VI. *Hodierni libri Mercuriales* νοθείας *ſunt manifeſti.* VII. *Trinitas, in Ægyptiorum Theologumenis, non Dei, ſed Mundi eſt.* VIII. *Eodemque pertinet Hieroglyphicum circuli alati ac ſerpente fœti.*

I. FIDEM autem omnem ſuperant, quæ de TRINITATIS in Una Deitate myſterio priſcis *Ægyptiis* cognito idem *Kircherus* ἱστορεῖ. Scilicet *Mercurius* aliquis, qui quod de Trinitate locutus ſit, ob eam rem, *Suida* teſte Τρισμέγιστος, ſive *Ter Maximus* dictus eſt, *Abrahami* σύγχρονος, ab antiquiſſimis, quibuſcum vixit, Patriarchis edoctus, libros complures de Divinarum rerum contemplatione literis Hieroglyphicis deſcripſit. Ex iis in Græcam linguam tranſlati quos hodienum habemus *Poimander* & *Adlocuta ad Aſclepium:* in quibus priſcæ religionis ruinam, novæ fidei ortum, adventum Chriſti, univerſale judicium, reſurrectionem in fine ſeculi, beatorum gloriam, &, de quo nunc agimus, Perſonarum in individua Deitatis Unitate Trinitatem, apertis verbis oſtenderit, Ægyptiiſque tradiderit.

Confer. lib. I. cap. III.

II. Mirum eſt quantopere hæc extollat *Franciſcus Fluſſus Candalla*, qui *Poimandram* Anno MDLXXIV Græce ac Latine edidit, & Imperatori *Maximiliano* IV dedicavit. In ea Dedicatione *Mercurium* ſuum Prophetis cæteris ipſique *Moſi* anteponit. *Si exigua ſint hæc*, ita fatur, *& antiquos Divini nutus nuntios nihilo antecellentia, aderunt quam plura, quæ a Moſe, Prophetis,*

phetis, & quibusvis Christi patefactionem præcedentibus, silentio prætermissa sunt, Mercurio huic Termaximo patefacta. Qualia sunt, de Triade summa Uno Deo sermo: Divinum insuper Verbum, Patris Filium: ac a Patre & Verbo Spiritum ignis, & Spiritus Deum, prolatum, cunctorum operatorem fuisse: Verbum autem unum hominem, Divino nutu regenerandorum hominum ἐνέργειαν *exstitisse: ab hoc insuper regenerandi solo effectu salutem pendere. Cratere item Spiritu Sancto referto sacrosanctum aperit Baptisma, &c.* In eundem *Poimandram* prolixis voluminibus commentatus *Hannibal Rossellus* est, in quæ volumina totam Doctrinam Christianam de Deo & Trinitate fusissime congessit, & quidquid præterea Scholasticorum habet περιεργία. Opus illud *Rosseli* editum est *Cracoviæ* Anno MDLXXXV. Deinde iterum *Coloniæ Agrippinæ* Anno MDCXXX. Quod pro summa sua humanitate mecum communicavit Clarissimus Vir, MELCHIOR LEIDECKERUS, Collega conjunctissimus.

III. Sed explosa pridem cordatioribus insubida ejusmodi commenta sunt: mirumque est in tanta defæcatioris eruditionis ubertate mortales reperiri, tam lentis edentes maxillis, ut insulsissimæ id genus deliciæ iis allubescant. Non vacat nobis, neque prolubium est *Iliada* post *Homerum* scribere: ea solummodo pro instituti nostri ratione breviter annotanda sunt, quæ *Hermeticæ* illius doctrinæ placita ὑποβολιμαῖα esse evincant.

IV. Et primo quidem illud a Doctissimis Viris observatum est, *Antiquissimum* illum *Mercurium*, qui in Africani *Dynastia'* Αθώτης dicitur, filius *Menios* primi Ægyptiorum Regis, quemque *Ægyptii* vocant Θωὺθ, *Alexandrini* Θὼθ, *Græci* Ἑρμῆν, nullos *libros* scripsisse, sed *stelas* solum aliquas, sive *columnas*, exarasse sacra dialecto: quæ, *Pausania* teste, in antris conditæ sunt subterraneis apud *Thebas*, trans Nilum, non procul a sonante *Memnonis* statua: in loco quem τὰς Σύριγγας nuncupant. Sunt autem *Syringes*, interprete *Ammiano Marcellino*, *subterranei quidam & fluxuosi secessus; quos, ut fertur, periti rituum vetustorum (adventare diluvium præscii, metuentesque ne cærimoniarum obliteraretur memoria) penitus operosis digestos fodinis per loca diversa struxerunt: & excisis parietibus, volucrum ferarumque genera multa sculpserunt, & anima-*

Lib. 1. pag. 78.

Lib. XXXI.

animalium species innumeras, quas Hieroglyphicas literas appellarunt. Ex iis *secundus Mercurius*, *Mose* recentior, libros suos consarcinasse dicitur. *Manethos*, apud *Syncellum*, ad *Ptolomæum Philadelphum* scripsisse fertur περὶ τῆς ἑρμηνείας τῶν τοῦ δευτέρου Ἑρμοῦ βιβλίων, *de Interpretatione librorum Mercurii secundi.* Ex *stelis*, inquit, *positis* ἐν τῇ Σηριαδικῇ γῇ, pro quo *Valesius* legi mavult, Συριγγικῇ γῇ, *& exaratis sacra dialecto, & Hierographicis literis a Toth, qui est Mercurius Primus, Secundus Mercurius, Agathodæmonis filius, Tati pater, libros traduxit, quos in templorum Ægypti adytis reposuit.* Ex iis sua *Sanchuniaton* in linguam Phœniciam; *Manethos* sua in Græcam transtulit. Unde clarum est, quum nullos unquam libros primus *Mercurius* scripsisse tradatur, eos quos nos habemus perperam illi attribui.

V. Imo ne *secundi* quidem *Mercurii* sunt. Sicut enim *primus Mercurius stelas* Deorum stemmata præcepit continere, & Deorum regna ad modum magnæ ἀποκαταστάσεως excogitavit: ita eadem iisque similia ἐν τοῖς Γενικοῖς Ἑρμοῦ *in libris Genealogicis Mercurii Secundi*, καὶ ταῖς Κυρανίσι βίβλοις φέρονται, *& in Cyranicis libris feruntur.* Est autem ἡ κύρανις βίβλος, *Salmasio* interprete, *Liber collectaneus.* Breviter Libri Merculiales *Medicinam*, *Astrologiam*, & *Ritus Ægyptiorum* sacros, id est vanissimæ superstitionis choragium docebant: in quibus nihil affine est iis quæ tanta verborum pompa odiose *Kircherus* prædicat. Et quæ *Clementis Alexandrini* tempore ab Ægyptiorum Sacerdotibus *Mercurio* adscripta sunt Ἱερατικὰ βιβλία, *Sacerdotales libri, numero* XLII. ea quoque diversi plane argumenti fuere. *Eorum* enim XXXVI *omnem Ægyptiorum philosophiam continebant, Hieroglyphica, Cosmographiam, Geographiam, ordinem Solis, Lunæ, & quinque planetarum, Chorographiam Ægypti, ac descriptionem Nili, & omnis sacri apparatus, locorumque sacrorum cum sua dimensione, & quidquid in sacris utile. Reliqui* VI *Libri de Medicina erant, quibus agebatur de fabrica corporis humani, de morbis, de medicamentis, ac particulatim de oculorum Medicina, deque morbis mulierum.* Quis eos libros ex quorum præscripto sacrificuli omnem idololatriæ suæ apparatum concinnabant, ab eo profectos esse credet, qui *conclamatam*, ut *Kircherus* ait, *idololatriæ confusionem misertus, & Diviniora dog-*

Strom. lib. VI. p. 456.

mata a Patriarchis edoctus, ea ſacerdotibus ac ſapientibus viris tradidit? Adeone frontem aut judicium de rebus periiſſe, ut quis *ſtercora* ejuſmodi (ita ſacræ noſtræ literæ loquuntur) aut aliquid iis involutum, pro nova ac meliori Theoſophia venditare auſit?

VI. Denique *nullius Mercurii* ea ſunt, ex quibus ſua de *Unitate* & *Trinitate* deſcripſit *Kircherus*. Genuini enim libri Mercuriales, ſi qui fuerunt unquam, dudum perierunt; dudum etiam obtruſi hominibus ſuppoſititii ſunt. Quum omnes ſcientiæ atque diſciplinæ ab inventione *Mercurii* Ægyptii crederentur profectæ, certatim omnes fere ſcriptores cunctarum ſcientiarum, aut gloriam illius celebrarunt, aut de nomine illius ſuis ſcriptis gratiam & gloriam quæſiverunt. Qui *Galeni* temporibus de re Medica *Mercurii* nomine circumferebantur libri, de iis hoc exſtat ſapientiſſimi Viri judicium: ἔυδηλον ὅτι λῆρός ἐισι καὶ πλάσματα τοῦ ζυνθέντος, *manifeſtum eſt nugas eſſe, & figmenta ejus qui librum compoſuit.* Et profecto *Poimander* ille tam evidentia νοθείας indicia habet, ut pro genuino agnoſci non poſſit, niſi ab eo qui data opere falli vult, aut fallere. Præſertim poſtquam *Caſaubonus* λευκοῖς ἐλέγχοις *candidis redargutionibus* oſtendit, non *Ægyptiorum* eo libro doctrinam contineri, ſed partim *Græcam*, ex *Platonis* & *Platonicorum* libris, & quidem perſæpe ipſis eorum verbis, depromtam; partim *Chriſtianam*, e libris ſacris petitam. Num credere fas eſt, caſcum illum Ægyptium, *Moſe* antiquiorem, agnoviſſe λόγον υἱὸν Θεοῦ, eamque phraſin *Johanni* noſtro dictaſſe? Neque ignoraviſſe, quam ſacræ literæ ignorant, ὉΜΟΟΥΣΙ'ΟΥ vocem? Et *Baptiſmi* meminiſſe, & παλιγγενεσίας, multarumque formularum, quæ Chriſtianis cœtibus propriæ ſunt? Piget plura referre, quibus impoſtor ille, velut ſorex, ſuo ſe prodit indicio. Videatur ipſe *Caſaubonus*. Id unum addam, ſi novæ fidei ortus, & adventus Chriſti, futurum judicium, & mortuorum reſurrectio, beatorum gloria, Ægyptiis per *Mercurium* tam apertis verbis declarata ſunt; quid præcipui præ cæteris gentibus habuerunt Iſraëlitæ, quorum prophetæ non niſi per ænigmata de rebus tam abſtruſis locuti ſunt? Quid eſt quod Paulus ea nuncupet, *Sapientiam Dei in myſterio, occultam illam, quam nemo principum hujus ſeculi cognovit, quam nec oculus vidit, nec audivit auris, nec in men-*

Exerc. I. Ad Appar. Num. x.

mentem hominis venit. I. Cor. II. 7. 8. 9. *myſterium* denique *quod a temporibus ſecularibus tacitum fuit?* Rom. XVI : 25. Quum ergo quæ de *Trinitate* Ægyptiis cognita fuiſſe jactantur ex *Hermeticis* ſolum deſumpta ſint libris; *Hermetici* autem illi qui dicuntur libri a quovis alio potius quam ab *Ægyptiaco* illo *Mercurio* conſcripti ſint; planum eſt gratis tam abſconditam arcanorum ſapientiam maledictæ genti attribui.

VII. Non nego tamen in Ægyptiorum Theologumenis *Trinitatis* alicujus mentionem fieri; ſed ea mente, quæ confirmet id quod ſupra jecimus, non aliud ab ipſis Numen fuiſſe agnitum quam *Mundum* cum ſuis partibus. *Plutarchum* audiamus eorum ſenſa exponentem. Ἡ κρείττων καὶ θειοτέρα φύσις ἐκ τριῶν ἐστι, τοῦ Νοητοῦ, καὶ τῆς Ὕλης, καὶ τοῦ ἐκ τούτων ὃν κόσμον Ἕλληνες ὀνομάζουσιν. ὁ μὲν οὖν Πλάτων τὸ μὲν νοητὸν, καὶ ἰδέαν, καὶ παράδειγμα, καὶ πατέρα. τὴν δὲ ὕλην, καὶ μητέρα, καὶ τεθηνὴν, ἕδραν τε καὶ χώραν γενέσεως. τὸ δὲ ἐξ ἀμφοῖν, ἔγγονον καὶ γένεσιν ὀνομάζειν εἴωθεν. *Præſtantior ac Divinior natura* e tribus *conſtat*, *eo* quod mente cernimus, & Materia, & *quod ex his compoſitum* Mundus *dicitur. Ac Plato quidem primum illud* Ideam, Exemplar, Patremque *nominat: Materiam* Matris, Nutricis, Sedis, & regionis ortuum capacis *vocabulo notat*; *quod ex utroque conſtat*, prolem ortumque *nominare aſſolet.* Hinc tres eos *triangulo* comparat *Plutarchus. Intelligendum autem eſt, linea ad rectum angulum alteri inſiſtente marem, baſi fœminam, ſubtendente prolem utriuſque repræſentari: & Oſirin eſſe principium, Iſidem receptaculum, Ortum effectum.* Hæc eſt ea Deitatis quam Ægyptii cognovere Trinitas: digna ſcilicet quæ cum noſtræ fidei myſteriis comparetur.

VIII. Laudat quidem *Kircherus* ut *Hieroglyphicum Trinitatis Symbolum*, *circulum alatum & ſerpente fœtum.* Sed ſymbolum illud longe ſubtilius quam par eſt interpretatur. Simplicius multo, & convenientius cum Ægyptiorum hypotheſibus *Philo Byblius* apud *Euſebium.* Ἔτι μὴν οἱ Αἰγύπτιοι ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἐννοίας τὸν κόσμον γράφοντες, περιφερῆ κύκλον ἀεροειδῆ καὶ πυρωπὸν χαράσσουσι, καὶ μέσον τεταμένον, καὶ ὄφιν ἱερακόμορφον. Καί ἐστι τὸ πᾶν σχῆμα ὡς τὸ παρ' ἡμῖν Θῆτα· Τὸν μὲν κύκλον κόσμον μηνύοντες, τὸν δὲ μέσον ὄφιν συνεκτικὸν τούτου ἀγαθὸν δαίμονα σημαίνοντες. *Cæterum Ægyptii*

Præpar. lib. I. cap. x. ſub fin.

gyptii mundum *eodem consilio depingentes, rotundum circulum aëreo colore, flammisque sparsum exprimunt; cujus in medio Serpens extensus Accipitris forma collocatur. At tota quidem figura Græco Θ persimilis est: ita nimirum ut Circulo mundum exhibeant, Serpente autem medio illum utrimque conjungente Bonum Dæmonem significent.* Quid hoc ad eam quam Christiana profitetur fides personarum in Deo Trinitatem? Sed de his fortasse plus satis.

Cap. VI.

Fratrum cum sororibus Matrimonia, & Scortationem, quæ licita esse Ægyptii dictabant, etiam ante legem scriptam illicita fuisse: Ægyptiosque de Furto perquam singularia instituta habuisse.

I. *Nimiis præconiis moralem Ægyptiorum disciplinam a Diodoro laudatam esse eleganter ostendit Jacobus Cappellus.* II. *Præter communem aliorum hominum consuetudinem fratres sororibus jungunt Ægyptii.* III. *Quod merito a Philone reprehensum.* IV. *Marshamus usque ad legem datam Sororis Germanæ matrimonium licitum fuisse contendit.* V. *At perperam.* VI. *Non est certum an Sara soror germana Abrahami fuerit.* VII. *Neque tutum est ex unico facto elicere jus commune.* VIII. *Moratioribus gentibus ea conjugia pro illegitimis habita sunt.* IX. *Ante legem Hebræis innuptis licitum fuisse corporis sui copiam pro lubitu facere Marshamus pugnat.* X. *Et, cum aliis suæ gentis, Maimonides.* XI. *At repugnat primæva conjugii institutio.* XII. *Et corporis animique, quam semper exegit Deus, Sanctimonia.* XIII. *Natura etiam & recta ratio.* XIV. *Quod pro parte vidit Maimonides.* XV. *Ante legem propudiosum scorti nomen fuit.* XVI. *Ipsa Judæ ac Thamaris historia huc ducit.* XVII. *Qui nimium hic sibi permiserunt gentiles, juste a Deo in reprobum traditi sunt sensum.* XVIII. *Grotius laudatus.* XIX. *Furta apud Ægyptios fuere licita.* XX. *Quin imo peculiari lege tantum non approbata.* XXI. *cujus legis capita distincte exponuntur.*

I. AD alia nunc properat animus: atque ea quidem quæ MORALEM ÆGYPTIORVM DISCIPLINAM concernunt. De qua præclara sane *Diodorus Siculus* edisseruit. Attamen quid de iis arbitrari debeat cordatus veræ antiquitatis æstimator, non tam meis quam *Jacobi Cappelli* verbis exponere lubet, quibus efficaciora atque elegantiora invenire desperavi. Is ergo ad Annum Mundi 1931 ita loquitur: *Cæterum præclaræ illæ leges quas majoribus suis affingunt* Ægyptii *apud* Diodorum, *similes sunt* Cyropædiæ Xenophontis, *qui docet*, *non qualis fuerit*, *sed qualis esse debuerit* Cyrus; *ut talis evaderet* Cyrus *minor*, *qualem describebat atavum ejus* Cyrum *majorem*. *Videre mihi videor* Memphitæ *labellum digito comprimentis gravitatem in hæc fere verba erumpentem:* Non est, *Diodore*, quod de majoribus nostris ex præsenti rerum statu judicium facias. Quingentesimus fere agitur annus, ex quo nobis imperant alienigenæ, *Macedones*, *Persæ*. Postquam *Tigris Nilum* influxit, *Ægypti* mores inquinarunt *Persicæ* deliciæ, dein *Græcæ*. Olim, quum suis moribus viveret *Ægyptus*, & ab indigenis regeretur, provinciarum omnium felicitatem multis parasangis præcurrebat. Beatis illis ac vere aureis seculis non regum arbitria pro legibus erant, sed sola legum præscripta regibus placebant. *Atque ita* Φεοιμιάσας Memphita *pridem oblivione sepultorum regum ritus*, *leges*, *res gestas pro arbitrio describebat*. *Et* Diodorus *quidem* Bibliothecam *suam instructurus ea seligebat*, *quæ putabat vero simillima*. *Sed ut* Herodoto, *sic* Diodoro *sæpe os oblitum non est dubium*. *Enimvero potuit impune* Chemnis *totos viginti annos triginta sex hominum myriadas vexare*, *ut unum vanitatis vanissimæ cippum erigeret*. *Non licuit illi turdum gustare*, *non leporem*, *non ullam aliam carnem præter vitulinam aut anserinam: fas illi non fuit*, *nisi præscripto die & hora uxorem attingere*. *Ita solent homines præsentia fastidire*; *vetera falsis*, *inutilibus*, *ineptis præconiis amplificare*. *Atque hæc a nobis*, sic concludit tersissimus scriptor, *non carpendi studio notantur*, *sed ne cui fucum faciant Ægyptiacæ næniæ*, *quum historiæ sacræ adversantur*; *utque memineris tam fallaces esse Ægyptios*, *quam veraces sunt sacri Scriptores*.

Confer. lib. I. cap. V.

Histo. Sacr. & Exot. p. 47.

II. At specialius ea expendamus quæ *Marshamo* annotare libuit.

Quorum non pauca talia sunt, ut Hebræorum Ægyptiorumque instituta, quantalibet arte ea in gratiam redigere conetur, adversis tamen sibi frontibus incurrant. Hebræorum Leges de ILLICITO CONCUBITU Ægyptiorum consuetudinibus adversissimas
Confer. l. 1. cap. v. §. 7. fuisse, non fatetur solum *Marshamus*, sed & probat. Et sane res ipsa clamat. Nam seorsim a cæteris gentibus fere omnibus incestuosa *fratrum* cum *sororibus* tam *Uterinis*, etiam *Gemellis*, quam *Germanis* conjugia, licita sibi, aut laudabilia etiam Ægyptii existimarunt. Non temere dixi, seorsim eos hac in re a cæteris gen-
Lib. 1. tibus sensisse: quod & *Diodorus* annotavit. Νομοθετῆσαι δέ φασι τοὺς Αἰγυπτίους, παρὰ τὸ κοινὸν ἔθος τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, γαμεῖν ἀδελφὰς, διὰ τὸ γεγονὸς ἐν τούτοις τῆς Ἴσιδος ἐπίτευγμα. ταύτην γὰρ συνοικήσασαν Ὀσίριδι ἀδελφῷ. *Lege etiam Ægyptiis statutum fuit, ut* PRÆTER COMMUNEM ALIORUM HOMINUM MOREM *cum Sororibus matrimonium ineatur, quod Isidi apud ipsos feliciter id successisset. Hæc enim Osiridi germano nupsit.*

III. Exstat pulcherrima *Philonis Judæi* super hac re dissertatio, in *Libello de Legibus specialibus* ad *sextum* & *septimum* decalogi *præceptum*; quam hic exhibere lubet, sed Latine tantum, quum paullo sit prolixior. *Deinceps præcipitur*, inquit, *ne Sororem quidem esse ducendam. Honestum sane præceptum, atque aptum continentiæ. Quamvis Atheniensis Solon hoc observat in Uterinis tantum sororibus, eodem patre prognatis relinquit liberum. Contra Lacedæmoniorum legislator Uterinis non interdicit connubio, sed solis eodem patre genitis. At Ægyptius ridens utriusque simplicitatem & semiperfecta placita, laxavit libidinem, & auxit in corporibus animisque insanabile malum intemperantiæ, permissa licentia ducendi sorores, sive per alterutrum parentem, sive per utrumque cognatas, majores pariter & minores æqualesve, ne gemellis quidem exceptis, quas natura ipso natali sejunxit, intemperantia vero societate copulavit insatiabili, & male comparata junctura. Quas leges abominatus Moses, ut alienissimas a bene constituta republica, & incitantes ad omnem turpitudinem, modis omnibus prohibuit congressum cum sororibus, sive utrumque sive alterum tantum parentem communem habentibus.*

IV. Quæ quum præclare a *Philone* observata sint, nulla ex parte excusandos arbitror Ægyptios, quasi libertate per jus naturæ concessa.

cessa aliquibus saltem sororum matrimoniis uti potuerint, & interdictio sororum *juris* duntaxat *positivi* fuerit, quod post legem demum Mosaicam invaluerit. *Nam*, inquiunt, *etiam post multiplicatum genus humanum, usque ad legem datam, soror Germana, paterni tantum sanguinis, & non Uterina, fratri non erat interdicta. Abraham de Sara, vere, inquit, soror mea est. Est enim filia patris mei, tametsi non sit filia matris meæ, & facta est mihi in uxorem.* Gen. xx. 12.

V. Verum enimvero multo satius est, arbitrari, interdictum de sororibus in *jure Naturæ* fundatum esse. De *Uterinis* id constanter sciscunt Hebræi: qui inter ea quæ homini ex jure naturali interdicta docent, quarto loco numerant coitum באחותו מאמו *cum sorore ex matre sua.* Neque *Germanæ* diversam apparet esse rationem: quum idem prorsus sit propinquitatis gradus. Initio quidem necesse fuit ut frater sorori jungeretur, quum aliter multiplicari genus humanum non posset; sed illud *quanto est antiquius compellente necessitate, tanto postea factum est damnabilius, religione prohibente*, ut significanter *Augustinus*. Prohibuit autem religio, De Civi. Dei. lib. xv. cap. xvi.
non per legem solum Mosaicam, sed & antea. *Epiphanius*: λοιπὸν οὐκ ἔτι τὰς αὐτῶν ἀδελφὰς πρὸς γάμους ἤγοντο, ἀλλὰ εἰς εὐνομίαν κατέστη, καὶ πρὸ τοῦ διὰ Μωυσέως ἐγγράφου νόμου, ὁ κατὰ τὸν σεμνὸν γάμον θεσμός. *De cætero non amplius in uxores sorores ducebant suas; sed juris vim obtinuit de matrimonio lex etiam ante scriptam a Mose Legem.* Hæres. xxxix.

VI. Non ignoro, diversum sentire recentiores juris Hebræorum magistros, quorum mentem *Rabbi Salomo* his verbis expressit: In Gen. xx. 12.
בת אב מותרת לבן נח שאין אבות לגוי, *Filia Patris jure conjungebatur Noachidi, quoniam inter Gentes non habetur ratio consanguinitatis paternæ.* Sed quam solide, id ipsi viderint. Nam quod allegatur *Abrahami* exemplum, sufficiens tanti postulati argumentum non est. Etenim neque de *facto* satis constat, neque tutum est in *uno facto commune jus* fundare. Non satis exploratum de *Sara* est, quibus sit orta parentibus. Ex Hebræis qua Veteribus qua Novioribus plurimi magno consensu docent, *Saram* eam ipsam fuisse, quæ Gen. xi. 29. vocatur *Iisca*, *Filia Haranis*, *Fratris Abrahæ*. Ita sane *Josephus*, & *Paraphrasis Uzielidis*. *Aben Ezra*: קדמונינו אמרו שיככה היא שרה. *Antiqui nostri dixerunt Iiscam esse Saram.* Potuitque

que nihilominus Abrahamus Saram *ſororem* ſuam vocare, & *filiam Patris ſui*, vulgari Hebraiſmo, quum Patris ſui *neptis* eſſet ex *Harane*, quem potuit *Therach Abrahami* pater habere ex uxore alia. Et ſane Scriptura *Saram* vocat כלתו *Nurum ejus*, Terachi. Gen. XI. 39. non *filiam*, quum tamen filia patri propius conjuncta ſit, quam nurus. Tuentur ſententiam hanc maximi nominis Theologi. Ex Veteribus *Auguſtinus*, *Hieronymus contra Helvidium*, *Chryſoſtomus*. Ex Proteſtantibus, *Junius*, *Rivetus*, *Tarnovius*. Ex Pontificiis, *Lyranus*, *Toſtatus*, *Pererius*, *Delrio*, *A Lapide*, *Bonfrerius*, *Genebrardus*, *alii*.

VII. Sed pone, quod tamen incertum eſt, at pone *Saram Abrahamo* ſororem fuiſſe ὁμοπάτριον; numquid ex unico iſthoc facto elicere eſt jus commune? Non habebant id ævi Patres legem ſcriptam: Naturalis autem facile obſoleſcit, niſi a ſcripta adjuvetur. Acceſſit Patriarcharum zelus, non ſemper æque prudens, qui ut alienigenarum nuptias evitarent, maluerunt ex ſua familia etiam propius conjunctas ducere. Neque urgendum nimis eſt, quod non legamus a Deo reprehenſos eſſe talis conjugii auctores. Multa enim hujus generis in priſcis illis toleravit Divina clementia, quæ non approbavit Divina Sanctitas. Atque huc nos ducit *Targum Uzielidis*, qui comma XVII. cap. XX. in *Levitico* in hanc mentem παραφράζει. *Et vir qui concubuerit cum ſorore ſua, filia patris ſui, aut filia matris ſuæ, & contempſit turpitudinem ejus, & ipſa contempſit turpitudinem ipſius, turpitudo eſt.* ארום חסדא עברית עם קדמאי מן בגלל דיתמלא עלמא מנהון עד לא אתיהיב קיימא בעלמא. *Quoniam miſericordiam quidem feci cum anteceſſoribus, ut repleretur mundus ex illis, antequam data eſſent ſtatuta in mundo: ſed poſtquam ſtatuta promulgata ſunt, quiſquis fecerit his ſimilia exterminabuntur mortalitate, &c.* Ubi obſervandum quod eodem loco habeat ſorores ὁμοπατρίους καὶ ὁμομητρίους, & matrimonia iiſcum dicat tolerata duntaxat per Dei miſericordiam, nondum multiplicato ſatis genere humano, nec publicata lege. Ita enim cum Thalmudiſtis exponit id quod in Hebræo eſt חסר הוא, pro quibus verbis ſubſtituunt Helleniſtæ, ὄνειδός ἐστι, Vulgata, *rem nefariam ſunt operati*, Interpretes alii tantumdem. Nec neceſſe fuit ut legem talem priſcis datam exſertis verbis *Moſes* memoraret: quia ſatis habuit

hoc

hoc tacite indicasse, quum gentes extraneas eo nomine damnat. Levit. XVIII. 24. 25. *Ne polluitote vos ullo horum; quia omnibus hisce polluta sunt gentes istæ quas ego dimitto a facie vestra. Nam quia polluta est terra, in ipsius iniquitatem animadverto in ea, evomitque terra habitatores suos.* Conferatur id cum versu 9. ubi interdictum exstat de connubio sororum. Multa talia in lege sunt, quæ non temporis ordine, sed ex occasione dicuntur.

VIII. Fuit sane apud *gentes* moratiores legis hujus & fama & observantia: quemadmodum erudite, pro more suo, notavit *Grotius.* Ex *Diodoro Siculo* modo intelleximus esse κοινὸν ἔθος τῶν ἀνθρώπων, *communem hominum morem ne fratres jungantur sororibus. Plato de Legibus Octavo* talia conjugia vocat μηδαμῶς ὅσια, καὶ θεομισῆ, *nequaquam sancta, sed Deo invisa. Seneca* scripsit: *Matrimonia Deorum jungimus, & ne pie quidem, fratrum scilicet & sororum.* Quæ quum ita sint, non puto tuto a nobis dici posse, quod post multiplicatum genus humanum, usque ad Legem datam, matrimonia fratrum cum sororibus non uterinis Divino jure licita fuerint.

De Jure Belli lib. II. c. 5. §. XIII.

IX. Nescio an id quoque prætermittere debeam, quod Nobilissimus *Marshamus,* dum in conferendis Hebræorum Ægyptiorumque institutis totus est, hanc quoque paritatis rationem laudare voluerit. *Ante Legem,* inquit, *Hebræis innuptis licitum fuit corporis copiam pro libitu facere.* παρὰ δὲ πολλοῖς τῶν Αἰγυπτίων ἐνκλεές. *Id etiam in honore fuit apud multos ex Ægyptiis.*

P. 173.

Sext. Emp. Pyr. lib. III. cap. XXIV.

X. De *his* largimur; de *illis* probatum nondum vidimus. Vidimus profecto ea quæ Doctissimus *Seldenus* de hac materia collegit in *Commentariis* suis *de Jure naturæ & Gentium juxta disciplinam Hebræorum*; atque inde didicimus in ea mente recentiores Juris Hebraici magistros esse, quam expressit *Marshamus.* Vidimus, neque sine indignatione vidimus, quæ *Maimonidi* commentari libuit in sacram de Juda & Thamare historiolam: & quia refutanda nobis illa philosophatio erit, exhibenda prius est. Sic ergo ille: *Ex facto Judæ præstantissimam de moribus virtutem, & justam in actionibus æquitatem observandam possumus addiscere. Dicit,* Accipiat sibi, ne forte simus in contemtum. Ecce misi hœdum hunc. *Gen.* XXXVIII: 23. *Quorum verborum declaratio est;*

Lib. V. cap. IV.

Mor. Nevo. Part. III. cap. XLIX.

eſt; quod coitus cum ſcorto ante legem datam fuerit ſicut coitus hominis cum uxore ſua: hoc eſt, quod fuerit opus licitum, neque illud homo ullo pacto fugerit: & quod merces quæ meretrici dabatur fuerit ſicut dos quæ hodie datur uxori quum dimittitur, ad cujus ſolutionem vir eſt obligatus. Quod autem ait: Accipiat ſibi, ne forte ſimus in contemtum; *docet nos de actionibus vel negotiis copulationis carnalis, etiam licitæ, non poſſe nos loqui ſine pudore; & conveniens eſſe ut illam, etiam cum facultatum noſtrarum jactura reticeamus, & occultemus. -- Hæc eſt virtus moralis, quam ex hiſtoria illa addiſcere poſſumus.*

XI. Sed profecto, ſi uſquam alibi, hic certe *Maimonidem*, & quotquot aſſeclarum habet, ſana fugit ratio. *Scortatio* enim *primævæ inſtitutioni conjugii*, legique de eo Divinæ, directe ſatis repugnat. Quod ita oſtenditur. I. Ut propagatio generis humani rite fieret, non niſi *duos* Deus junxit. Qui ergo ſine diſcrimine cum pluribus id faciunt quod natura ſuadet fieri ad humani generis propagationem, illi inſtitutum Dei violant, nec quærunt ſemen Dei; neque ex ullo legitimo amore, ſed prava libidine agunt id quod agunt. Argumentum hoc *Malachias* ſuppeditat. Cap. II. verſ. 15. *An non unum* fecit, unum par, ut unius cum una ſolum conjunctio eſſet? *Quum ipſi ſupereſſet Spiritus.* Nunquid hoc per impotentiam fecit Deus? Num Spiritus ipſi deerat ad operandum? Aut non ſatis animarum creare poterat, quibus informarentur corpora? Nihil minus. Quid ergo? *Et quid unum illud?* Cur *Adamo* non plures, non mille, dedit fœminas, quarum uſu multiplicatio hominum eo citius conficeretur? *Quærebat ſemen Dei.* Non decuit Deum genus humanum propagare, conjunctione plurium, neque in polygamia, neque in ſcortatione, tanquam a ſe inſtitutis atque approbatis. Et ſane qui ſcorto ſe adjungit, is ſemen ſuum, quod a Deo datum eſt ad propagationem naturæ, & quidem rectæ, offert Diabolo ad propagationem dedecoris & probri perpetui. Nam ſi qui ex tali conjunctione naſcuntur, ii ſpurii ſunt, quos leges civiles neque in familia numerant, neque ad ſucceſſionem honoreſve admittunt; ſuntque perpetuum parentum ſuorum dedecus, quos inter liberos ſuos educare pudet. II. Qui eo junguntur actu quem natu-

natura ad generis nostri propagationem destinavit, ii ex lege Dei *erunt in carnem unam*. Gen. II. 24. Hoc est, ita se amabunt, ita conjugabuntur, ut unus sit alterius, & si discessio fiat ac diremtio, videatur fieri tanquam unius corporis sectio. Qui ergo se carnali copula jungunt, & non volunt esse *una caro*, eorum copulatio est instituti Divini violatio, & copulatio belluina, sine quæsitione seminis Dei. Quod est grande nefas.

XII. Firmat hoc argumentum Divina Pauli Apostoli observatio 1 Cor. VI. 13. 15. 16. 18. *Corpus non est scortationi*, non eum in finem homini concessum, ut ad *impuritatem*, qualis in scortatione est, Col. III. 5. eo abutatur; *sed Domino*, ut ejus sit, & ei ministret, & sistamus membra nostra arma justitiæ. *Et Dominus* est *corpori*, ut in eo habitet, illiusque actionibus sanctitatem suam demonstret. *An ignoratis corpora vestra esse membra Christi?* quæ sibi acquisivit suo sanguine, univit suo Spiritu; quo & animat ea, & movet, sicut puritate sua dignum est. *Num igitur sublata membra Christi faciam membra scorti?* Nam scortatio est alienatio corporis a Domino, cujus puritati valde repugnat: & addictio Satanæ, qui per libidinem istam regnat. Et scortator, quantum in se est, & si sequela illius actus attendatur, scorto potestatem in corpus suum dat. Quod ab homine pio proboque perquam alienum esse debet. *Absit. An ignoratis eum qui agglutinatur scorto, unum esse corpus cum scorto?* Hoc enim sequitur ex carnali copula. *Erunt enim, inquit, duo in carnem unam.* Hæc est Dei institutio, quam violat ac invertit, qui se jungit fœminæ alicui, quam nolit sibi sociare ad perpetuum contubernium. Hinc infert Apostolus: *Fugite scortationem*, ut rem indignissimam, turpissimamque. *Omne peccatum quod fecerit homo extra corpus est*, per cætera peccata corpus non ita in alterius potestatem traditur. *Sed qui scortatur in proprium corpus peccat*; surripit id Domino, cujus omni jure est; tradit id alteri, cujus non debebat esse, & cui ipse non vult ut in perpetuum maneat. Uno verbo, immergit illud in cloacam. Nec id ipsi gentiles prorsus nesciebant. Morem enim habebant a tali concubitu venientes, totos se abluendi. Quod hic notat *Chrysostomus*. Observatu dignum est, Apostolum a scortatione dehortari, non ob tem-

temporarium aliquod, & positivum, ut vocant, Dei jussum: sed argumentis ex naturali peccati illius turpitudine deductis, & quia primævæ adversatur institutioni.

XIII. Neque difficile est ostendere quomodo natura & recta ratio scortationem damnet. Nam talis corporum conjunctio natura sua tendit ad procreationem sobolis. Ratio docet, ut quisque parens sobolem suam cognoscat, agnoscat, amet, educet ad Dei gloriam, suumque solamen. Nihil magis naturale est, quam ut parentes ea pietatis officia liberis suis præstent. Eadem naturalis ratio dictat, æquum esse ut liberi parentes suos cognoscant, diligant, honorent, ministrent, inque eorum amore delicientur. Omnia hæc officia per scortationem intervertuntur. Nam & patres talium liberorum pudet, & matribus dedecori sunt. Neque possunt ab utroque educari, quum non cohabitent. Ipsi liberi coguntur parentes suos ignorare, vel eosdem reticere, ne spurios se esse fateantur, quam ob caussam in Legibus ἀπάτορες dicuntur. Breviter, qui scortando id agit quo liberos excitare possit, is videtur liberos procreare quos pro suis agnoscere ac diligere nolit, qui etiam parentes suos oderint, & non honorent; & in dehonoratione parentum suorum dehonorent Deum, a quo vitam per parentes, quos dehonorant, acceperunt. Acute celeberrimus Interpres: *Quid magis contra naturam est, quam nolle tuum esse quod generaveris? nolle honorari ab eo quod tuum est? nolle honoris tui consors esse, quod ex te est, & effigies tua est? Facile enim apparet, liberos non esse quærendos, ut negligantur; quemadmodum struthiocamelus negligit ova sua.* Job. XXXIX. 14, 15, 16. *sed ut habeantur tanquam fructus matrimonii, in honore, cum decore, cum gloria Dei, sine pudore: ut nec patrem pudeat fœtus, nec proles, si patrem nominet patrem, videatur ei conviciari.*

Cocccj. in 1 Cor. V. §. 67.

XIV. Nonnulla horum viderat quoque *Maimonides. Hac de caussa*, inquit, *prohibita sunt scorta, quia per illorum licentiam familiæ destruuntur, & confunduntur, natique illorum pro alienis habentur omnibus hominibus, ita ut nullos ipsimet sibi cognatos sciant. neque ex propinquis eorum ullus ipsos velit agnoscere. Quid vero pejus tum ipsis, tum parentibus ipsorum possit accidere? Magna autem ex parte ob hanc quoque rationem scorta sunt prohibita, ut hoc*

Mor. Nevo. Part. III. cap. XLIX.

pacto

pacto libido & lascivia cohibeatur. Nam per varietatem prostibulorum illorum non parum accenditur libido. Nunquam etenim tam vehementer homo accenditur circa corpus illud cui est adsuetus, sicut accenditur erga corpora nova, formis & proprietatibus discrepantia. Quæ rationes quum validæ atque universales sint, efficiunt quoque, ut scortatio, quæ & singulis & societati tantam infert noxam, ipso naturæ jure & semper & ubique illicita fuisse censeri debeat.

XV. Alia, quæ produci hic possent plurima, sicco pede transiens, id non possum non urgere, quod Israëlitæ longe ante datam legem, nomen scorti tanquam propudiosum, abominati sint. Docet id responsum filiorum Jacobi, qui quum vitium sorori suæ Dinæ per Sichemum principem factum fœda strage Sichemitarum omnium ulti essent, hoc se sermone apud patrem excusarunt : הכזונה יעשה את אחותינו , *An tanquam cum scorto ageret cum sorore nostra?* Gen. XXXIV. 31. Non id solum indigne ferunt, quod vi eam compressisset ; sed & illud, quod ad turpitudinem extra matrimonium legitimum ea esset abusus. Hoc enim est cum aliqua tanquam cum scorto agere.

XVI. Sed ne longe abeamus, ipsa Judæ & *Thamaris* historia non contemnenda nobis argumenta suppetit. Non videtur omnino nihil esse quod *Thamar* theristro seu peplo se obnupserit, dum meretricem simulabat ; quasi naturali conscientia dictante quod tale vitæ institutum ruborem incutere deberet. *Vatablus* sane hinc colligit, *non fuisse tunc tam effrænem scortandi licentiam, qualis nunc obtinet.* Neque abludunt ea quæ ex *Chrysippo* in *Isagoge bonorum & malorum* excerpsit *Grotius* ; quibus impudentiæ meretriciæ progressum his verbis describit: Πρῶτον μὲν ἔξω πόλεως, καὶ προσωπεῖα περικείμεναι αἱ ἑταῖραι ἐξεμίσθουν ἑαυτὰς τοῖς βουλομένοις· ἔπειθ' ὕστερον καταφρονήσασαι ἀπέθεντο τὰ προσωπεῖα, καὶ ὑπὸ τῶν νόμων μὴ ἐπιτρεπόμεναι εἰσιέναι εἰς τὰς πόλεις, ἔξω ἦσαν αὐτῶν, *Primo quidem extra urbem larvis velatæ se prostituebant amasiis quibusvis. Postea autem larvas neglexerunt & seposuerunt. Et quum legibus urbes ingredi vetarentur, extra eas erant.* Nec ignoravit Judas turpe ac pudibundum facinus a se commissum esse dum scorto uteretur ; ideoque arrhas suas amittere maluit, quam ut diligentior atque operosior

roſior in meretricem inquiſitio inſtitueretur. *Retineat ſibi*, inquit, *ne forte contemtui ſimus.* Agnovit igitur id ſe feciſſe, quod, ſi innoteſceret & fabula vulgi fieret, contemtibilem ipſum redderet apud homines, nedum Deum. Incaſſum laborat *Maimonides*, quum id trahit ad verecundiam illam qua homines modeſti ac caſti etiam de thoro matrimoniali loquuntur, vel taceri malunt. Non enim erubeſcit ipſe Dei Spiritus, ubi res ita fert, caſtos conjugum amores & amplexus narrare. Nec fuit ea res cuiquam dedecori. Vid. Gen. XVII. 25. XXIX. 23. 30. XXX. 15. 16. & alibi frequenter.

XVII. Verum enimvero id omnes verecundiæ leges violat, quod *Maimonides* coitum cum *ſcorto* ante legem latam non minus honeſtum fuiſſe aſſerat quam *mariti* cum ſua *uxore*: quodque *mercedem meretriciam* cum *dote uxori data* conferat. Prudentius Romanorum Juriſconſultus, cujus ſcitum eſt, *meretrices turpiter facere quod meretrices eſſent*: & *Tacitus*: *pœnam eſſe in ipſa profeſ-* Ann. 11. *ſione flagitii.* Quicunque ex Gentilium ſapientibus & Legislatoribus ſcortationem ut licitam permiſere; illi ſuis aliorumque libidinibus nimis indulgentes, naturæ lumine rectè uſi non ſunt. Fuitque hæc juſta neglecti atque inſuper habiti numinis vindicta, *ut traderentur cupiditatibus cordium ſuorum ad impuritatem, ut fœdarent corpora ſua inter ſe.* Rom. I. 24. Cujus fœditatis pars ſaltem aliqua ſcortatio eſt. Uti colligimus ex 1 Theſ. IV. 3. 4. 5. *Abſtineatis a ſcortatione. Ut ſciat veſtrum unuſquiſque ſuum vas poſſidere in ſanctificatione & honore. Non in morbo cupiditatis, ſicut gentes quæ non noverunt Deum.* Quibus verbis ſcortationem deſcribit uti *morbum cupiditatis*, per ſe turpem, & repugnantem ſanctificationi; in gentilibus ipſis fœdum, promanantem ex ignorantia Dei, ὃν ὐκ ἐδοκίμασαν ἔχειν ἐν ἐπιγνώσει; *quique propterea tradidit eos in mentem omnis judicii expertem, ut facerent quæ minime conveniunt.* Rom. I. 28.

XVIII. Lubet pro ἐπιμέτρῳ adſcribere ea quæ Illuſtris *Grotius* annotavit ad Mat. V. 27. *Neque ſane debebant*, inquit, *Judæi lege adjuti neſcire, quod multos in gentibus ſola ratio ac recta inſtitutio docuerat.* Job *ſuam non a* nuptis *tantum ſed &* innuptis *abſtinentiam prædicat.* Epictetus *jubet* καθαρεύειν τῶν ἀφροδισίων

πρὶν τοῦ γάμου, ab omni re Venerea ante nuptias sancte abstinere. *Idemque aliquot argumentis probat* Dion Chrysostomus. *Sed imprimis praeclara sunt ista* Musonii. Ὅσαι συμπλοκαὶ μοιχείας ἐκτὸς οὖσαι πρὸς θηλείας εἰσὶν, ἐστερημέναι τοῦ γίνεσθαι κατὰ νόμον, καὶ αὗται πᾶσαι αἰσχραί. Πράττονται γὰρ δι' ἀκολασίαν, ὡς μετάγε σωφροσύνης οὐκ ἂν ἑταίρᾳ πλησιάζειν ὑπομένειέ τις. Οὔτ' ἂν ἐλευθέρᾳ γάμου χωρὶς, οὔτε μὴ Δία θεραπαίνῃ τῇ αὑτοῦ. Τὸ γὰρ μὴ νόμιμον μήτ' εὐπρεπὲς τῶν συνουσιῶν τούτων, αἶσχος δὲ καὶ ὄνειδος μέγα τοῖς θηρωμένοις αὐτάς. *Quorum verborum haec mens est:* Quascunque cum foeminis commixtiones, etiam citra adulterium, quae praeter legem fiunt, ipsas quoque omnes turpes esse. Ex intemperantia enim fieri: quum nemo castae mentis servata modestia cum scorto consuescere sustineat, neque cum libera extra nuptias, & pol ne cum ancilla quidem sua. Nihil enim in ejusmodi consuetudinibus legitimum esse atque decorum: sed summam esse turpitudinem atque opprobrium eorum qui illas venantur. Haut absimilem ῥῆσιν quum ex *Porphyrio* produxisset, (omnia enim describere longum esset) ita pergit: *Haec* naturalis suggestio *obstitit quo minus vaga Venus uno impetu, aut etiam sine discrimine pudoris septa perrumperet.* Laudatoque quod supra memoravimus *Chrysippi* testimonio, id, *eo se libentius referre* scribit, *quia quod dicit* Chrysippus *antiquitus meretrices non in urbibus, sed in agro* (*moris cujus vestigia etiam apud ipsos* Peruanos *&* Tartaros *reperta sunt*) *neque aperte sed obtecto vultu prostitisse, verissimum esse ex ipsius Mosis narratione apparet.* Gen. XXXVIII. 14. *Apud* Romanos *qui virginem ingenuam stuprasset poena capitali afficiebatur. Neque meretricia vita permittebatur nisi eam vitam professis*, quas leges existimabant, *ut inquit* Tacitus, satis ipso pudore cruciari. *Quare quod ad* Judae *ac* Thamaris *historiam* Hebraei *notant*, *scorti usum ante legem permissum fuisse, concedi potest si de* impunitate *est quaestio: non item si de eo agitur quod sine* turpitudine *fieri potuit.* Hactenus *Grotius.* Atque haec nobis pro prisca sanctitate dicenda fuere, adversus praetensam scortationis ante Mosaicam legem licentiam.

XIX. In FURTI quoque interdicto opponendi potius *Hebraeis Aegyptii* quam componendi sunt. Nam etiamsi deposito aliquem fraudare, dolo malo uti, monetam tabulasque adulterare, similia- Confer lib. 1. cap. V. §. 10.

ſimiliaque quæ incolumitati publicæ manifeſte adverſantur, nefas cenſuerint: multa tamen furti genera non impunita ſolum, ſed & licita, imo vero tantum non honorata habuere; hactenus ſaltem ut ſcito publico pars bonorum furto ablatorum furi decerne-

Lib. XI. cap. XVIII. retur. Fidem faciunt *A. Gellius* & *Diodorus Siculus*. Quorum ille de Ægyptiis ita: *Id etiam memini legere me in libro Ariſtonis, Jureconſulti, haut quaquam indocti viri: apud Veteres Ægyptios, quod genus hominum conſtat & in artibus reperiendis ſollertes fuiße, & in cognitione rerum indaganda ſagaces, furta omnia fuiſſe licita & impœnita.*

Lib. I. XX. Hic autem non paullo preſſius, atque accuratius. Ὑπῆρχε δὲ καὶ περὶ τῶν κλεπτῶν νόμος παρ' Αἰγυπτίοις ἰδιώτατος. ἐκέλευε γὰρ τοὺς βουλομένους ἔχειν ταύτην τὴν ἐργασίαν, ἀπογράφεσθαι πρὸς τὸν Ἀρχιφῶρα, καὶ τὸ κλαπὲν ὁμολόγως ἀναφέρειν παραχρῆμα πρὸς ἐκεῖνον. *Fuit autem apud Ægyptios* LEX DE FURIBUS PERQUAM SINGULARIS: *Juſſit enim ut qui furto operam dare vellent nomen ſuum profiterentur apud Principem furum, ſponderentque rem ſurreptam ad illum protinus adferre; ut qui res amiſerint itidem ad illum ſcriberent de re quaque amiſſa, & de jacturæ loco, die & hora. Hoc modo rebus facile repertis, qui amiſit ſua recuperavit, quarta parte pretii ſoluta. Quum enim fieri nequeat ut omnes a furto abſtineant, legislator viam invenit per quam parvo redemtionis pretio tota res ſervaretur.*

XXI. Ex quibus *Diodori* verbis patet. I. Ægyptios circa furtum Legem habuiſſe a cæterarum gentium inſtitutis ac moribus quam maxime abhorrentem, ſicque ἰδιώτατον, *per quam ſingularem.* II. Ea lege *ſodalitium* aliquod *furum* inſtitutum eſſe, cujus ἐργασία & quaſi *opificium* ſit furari. III. Integrum cuique fuiſſe, βουλομένῳ, modo vellet, ei ſe ſodalitio & opificio addicere: ea lege *ut nomen publice daret.* IV. Sodalitio iſti publica auctoritate præfectum eſſe *principem*, cui ſingulorum reddenda foret ratio. V. Furti manifeſtum non modo nulla pœna aut infortunio fuiſſe mactatum, ſed lege jubente *quartam pretii partem* ſibi aut certe ſodalitio retinuiſſe; non niſi tribus partibus juſto poſſeſſori, ubi ſua repetitum veniebat, redditis. Hæc immane quantum ab Hebraicarum Legum ſanctimonia diſtare, quum cuivis notiſſimum ſit, probare nihil attinet.

CAP.

Cap. VII.

In Annorum Mensiumque ordinatione nihil Ægyptiis debere Hebræos.

I. *Annorum mensiumque distinctio quum ante diluvium obtinuerit, falso Ægyptios auctores habere statuitur.* II. *Astrologiam Ægyptios ab Abrahamo didicisse multi affirmant.* III. *Festa Ægyptiorum omnes anni partes peragrant: Hebræorum suis singula tempestatibus alligata sunt.* IV. *Ægyptiorum Civilis & Sacer annus, cum utroque Hebræorum anno nihil commune habet.* V. *Anni Sacri apud Hebræos mysterium.* VI. *Quid docere Israëlitas id potuerit quod annum sacrum ordiri voluerit Deus ab eo mense qui Abib vel Nisan dicitur.* VII. *Judaicæ super hac re observationes.*

I. QUÆ de Annorum Mensiumque distincta supputatione tanquam ab *Ægyptiis* inventa ex *Herodoto* & *Diodoro* a *Marshamo* laudantur ea palam falsa sunt; quum *primorum Patriarcharum* ipsiusque adeo *Adami* & *Evæ* tempora *mensibus* & *annis* suis Mosaica historia distinguat: & Deus ante diluvium certum *annorum* numerum Noacho præfiniverit, quibus elapsis terram undis perditurus erat. Constat etiam annos illos *duodecim menses* habuisse, quum *primi*, *secundi*, *septimi*, *decimi* mensis exserta fiat mentio. Gen. VII. 11. col. cum VIII. 4. 5. 13. Ibi subsistente Divino calculo: non quod plures anno comprehensi non fuerint; sed quod sequentibus mensibus nihil acciderit Mosi cum temporis designatione memoratum. Constat itidem *menses triginta diebus* fuisse circumscriptos: quum a *septimo decimo* die *secundi mensis*, usque ad *septimum decimum mensis septimi*, numerentur *centum* & *quinquaginta* dies Gen. VII. 11. 24. coll. cum VIII. 3. 4.

Confer. lib. I. cap. VI. §. 2.

II. Et si Historici in tam abstrusa antiquitate præter scripturam audiendi sunt, habemus quos *Herodoto* & *Diodoro* opponamus. *Berosus*, *Nicolaus Damascenus*, *Eupolemus*, *Alexander Polyhistor*, *Arta-*

Præpar. lib. IX. cap. XVI. XVII. XVIII. *Artapanus*, quorum fragmenta nobis conſervavit *Euſebius*, uno omnes ore *Abrahamum* laudant, ut virum eximium, καὶ τὰ οὐράνια ἔμπειρον, *rerum cœleſtium cognitione præditum*, quique inter Ægyptios peregrinans magnæ apud ipſos exiſtimationis fuerit, eoſque Arithmeticam atque Aſtrologiam prolixe & liberaliter docuerit: Πρὸ γὰρ τῆς Ἀβραάμου παρουσίας Αἰγύπτιοι τούτων εἶχον ἀμαθῶς, *nam in artibus hiſce ante Abrahami adventum Ægyptii hoſpites omnino ac peregrini fuerant. Polyhiſtor* autem τὴν εὕρεσιν αὐτῶν εἰς Ἐνὼχ ἀναπέμπει. καὶ τοῦτον εὑρηκέναι πρῶτον τὴν ἀστρολογίαν, οὐκ Αἰγυπτίους, *principem eorum auctorem Henochum fuiſſe ſtatuit, quippe qui primus omnium Aſtrologiam invenerit, non autem Ægyptii.*

III. Sed undecunque Anni ſui conſtitutionem Ægyptii habuerint, id certum eſt plus diſſimilitudinis quam ſimilitudinis inter Ægyptiorum Hebræorumque annos aſſignari poſſe: præſertim ſi *feſtorum anniverſariorum* circulum ſpectemus, quod ad rem religionis potiſſimum attinet. Ægyptii enim data opera id agebant, ut feſta ſua omnes anni partes peragrarent, idemque modo vere, modo æſtate, modo autumno, modo bruma ageretur, ideoque ſacerdotes eorum infenſiſſimi *hoſtes intercalationis* erant. Id vero ab Hebræorum inſtitutis oppido alienum fuit. Quippe quorum feſta, frugum maturitati, meſſi, & collectioni alligata, eadem ſemper anni tempeſtate recurrere debuerunt: ideoque *intercalationis* fuere *ſtudioſiſſimi.* De qua prolixe egit *Moſes Maimonides* integro tractatu ad Titulum Talmudicum קידוש החודש, ſive *de conſecratione Kalendarum.*

IV. Geminus item Ægyptiorum annus cum gemino anno Hebræorum nihil habet commune: Nam *Civilis* & *Sacer* annus apud Ægyptios prorſus idem eſt, & *unica* duntaxat *diei quadrante* a *Naturali* ſive *Solari* diſtinguitur. Hebræorum autem annus *Sacer* atque *Civilis*, *Tempore*, *Uſu* atque *Myſterio* plurimum differunt. *Tempore. Civilis* enim Anni uſus omnium *antiquiſſimus*, & mundo fortaſſe coævus fuit, inciditque illius initium in menſem *Tiſri*, qui reſpondet noſtro *Septembri*, incipitque a novilunio *Æquinoctii Autumnalis. Sacri* Anni tempora *Moſes* Dei juſſu deſcripſit tum quum Iſraëlitas ex Ægyptiorum ſervitute ſibi vindicaret Dominus:

nus: incipitque ille annus menſe *Niſan*, cui reſpondet noſter *Martius*, cum novilunio *Æquinoctii verni*. Exod. XII. 2. *Uſus* etiam diverſus erat. Nam ſecundum annum *Civilem* tempora *mundi conditi* ſupputant, & tempus *anni quietis*, *annumque jubilæum*. Secundum annum *ſacrum* putanda erant *feſta*. Neque videtur tota hæc res carere *myſterio*.

V. Hac enim Kalendarum anni mutatione I. Indicavit Deus ſe Iſraëlitarum Regem atque πολιτάρχην eſſe. Sicut ob eandem rationem *Julius Cæſar in Republica*, *Gregorius* XIII in *Eccleſia Romana*, anni tempora mutaverunt, ut uterque hoc facto ſummum ſibi imperium aſſereret. II. Voluit menſem eum quaſi natalem Iſraëli ſuo eſſe, quo eum velut ex civili morte excitatum, atque ex Ægyptiorum ergaſtulo in libertatem aſſertum ſibi vindicavit; ut hominum exemtus ſervitute ſerviret Deo vivo; quæ vera animæ vita eſt. III. Docuit exſpectandas eſſe melioris anni Kalendas, in libertate Teſtamenti Novi, promulganda per Meſſiam. Jeſ. LXI. 2. IV. Denique colligere hinc potuiſſent & debuiſſent Iſraëlitæ, fœderato Dei populo inchoandam eſſe novam vitæ rationem, ex quo eum Deus hoſtium tyrannidi ereptum ſibi in peculium vindicavit. Confer 1 Pet. IV. 2. 3.

VI. Et quandoquidem primus ille Anni Sacri menſis *Abib* dicitur, Exod. XIII. 4. quæ vox Hebræis *ſpicam recentem* notat, quia eſt menſis graneſcentium ſegetum, quam ob rem Græci quoque eum vocant μῆνα τῶν νέων, ſupple καρπῶν: Chaldæis autem *Niſan* nuncupatur, quod Joſephus legit Νισάν, a נִסִּין *Niſſin bellicis ſignis*, quia vexilla eo menſe ad pugnam produci ſolent, 2 Sam. XI. 1. unde & Romanorum *Martius* a *Marte*: pulcro emblemate edocti fuere Iſraëlitæ, ex quo quis Dei eſſe incipit, ab eo tempore nova bonorum exercitiorum virtutumque germina ad Dei honorem proferenda eſſe; & expeditionem animoſe ſub vexillis Imperatoris noſtri cœleſtis ſuſcipiendam eſſe adverſus Divinæ gloriæ humanæque ſalutis impotentiſſimos hoſtes.

VII. Aliquid horum vidit cœcus ille cæteroquin Judæus, cujus verba exhibuit nobis *Chriſtophorus Cartwrichtus*, *in Mellificio* Ex Ele
Hebraico lib. I. *cap.* II. משבחר הקב״ה בעולמו קבע בו ראשי חרשים Schemoth Rabba. ſect.
ושנים ובבחר ביעקב ובניו קבע בו ראש חרש של גאולה שבו נגאלו xv. fol. 130. col. 3.
ישראל

ישראל ממצרים וכו עתידין ליגאל שנ' כימי צאתך מארץ ממצרים אראני נפלאות *Ex quo Sanctus Benedictus mundum ſuum elegit, conſtituit in eo principia menſium & annorum; & quum elegit Jacobum & filios ejus, conſtituit inter eos principium* (menſium) *menſem redemtionis, quod in eo redemti fuerunt Iſraëlitæ ex Ægypto, & in eo poſtea redimendi ſunt*; videlicet a Meſſia, *ſicuti dictum eſt Mich.* VII. 15. *ſecundum diem exitus tui ex Ægypto oſtendam ei mirabilia.* Nota, ex hujus Magiſtri mente, I. Dei creatoris eſſe, ut menſes & annos ordinet. II. Id feciſſe Deum, jam inde a mundi initio. III. Menſem quem Iſraëli primum eſſe voluit, fuiſſe ei menſem redemtionis. IV. Eodem menſe redimendum fuiſſe Iſraëlem per Meſſiam. Quod & factum eſt, quum tempore Paſchatis ſanguine ſuo æternam redemtionem invenit.

CAP. VIII.

Male Serpentis Ænei & Vaccæ Rufæ inſtituta, & Hyſſopi in Aſperſionibus Uſum, ex Ægypto arceſſi.

I. *Non prudentia ſolum, ſed & pietas ſubinde vetat Ægyptiorum nugas cum ſacratiſſimis Dei inſtitutis comparare.* II. *Licet Ægyptii aliique ad incantationem ſerpentum figuras Taliſmanicas adhibuerint*; III. *Non tamen ad earum præſtigiarum exemplar ſerpens æneus a Moſe factus eſt.* IV. *De quo melius Marshamo Hebræorum magiſtri.* V. *An ante Moſis tempora Ægyptii Boves rufos in Typhonis odium immolaverint, non conſtat.* VI. VII. *Et ſi conſtaret, non tamen inde Vaccæ rufæ cærimonia arceſſenda eſt.* VIII. *Cujus ſanctius myſterium aſſignatur.* IX. *In Gaurorum ſacris aliquid ei ſimile.* X. *Hyſſopo aliter uſi Ægyptii, aliter Hebræi ſunt.* XI. *Hyſſopi in Aſperſione myſterium.*

I. HACTENUS ea excuſſimus in quibus Viros eruditos non omni ſuo *judicio* ac *prudentia* uſos arbitramur, dum in prædicanda Ægyptiacorum & Hebraicorum inſtitutorum ſimilitudine placuit juſto eſſe liberalioribus. Alia nunc examinemus,

quæ

quæ ne inter ſe comparentur ipſa *pietas*, & *religionis* a Deo inſtitutæ *ſanctitas*, quæque ei a Chriſtiano pectore debetur caſta *veneratio*, intercedere deberent. In hunc cenſum refero collationem *præſtigiarum* Ægyptiacarum in *incantandis ſerpentibus*, cum *ſerpente æneo* Dei *juſſu* a Moſe erecto: & *boum ruforum*, quos in odium *Typhonis*, quem rufum fuiſſe exiſtimant, immolabant Ægyptii, cum *Vacca rufa* cujus cineri miſcebatur aqua luſtralis, quaſi nulla coloris illius ratio aſſignari poſſit, præter æmulationem ritus Ægyptiaci: & *ſacrorum Typhonicorum* cum *hirco Azazelis*, cæteriſque ſacris cærimoniis expiationis die adhibitis: *Amuletorum* Ægyptiacorum & *Phallorum* turpiſſimorum cum *Totaphot* ſive *Phylacteriis* Iſraëliticis: & denique τῶν *Theraphim*, quibus in Ægypto aſſueverant Iſraëlitæ, cum ſacratiſſimo Pontificis apparatu in recipiendis edendiſque oraculis, quem *Urim* Divinæ literæ appellant.

II. Ut a SERPENTE ÆNEO ordiamur, diffitendum non eſt, *Ægyptios* olim, *Marſos* ac *Pſyllos*, alioſque Orientis populos, faſcinandis ſerpentibus infames fuiſſe; inque eum finem, ligna, lapides, laminas, & figuras *Taliſmanicas*, quas vocant, adhibitas fuiſſe. *Arnobius*: *Adverſus ictus noxios, & venenatos colubrorum morſus remedia ſæpe conquirimus, & protegimus nos laminis, Marſis Pſylliſve vendentibus.* De *Emeſa* urbe ex *Nubienſi Geographo* refert incomparabilis *Bochartus*, eam ita eſſe *Taliſmanizatam*, id eſt talibus τελέσμασιν inſtructam, *ut nulli eam ſerpentes aut ſcorpiones ingrediantur, quin, ſi ad portam civitatis inferantur, ſtatim exſpirent.*

Confer. lib. I. cap. IX. §. 6.

Lib. II.

Hierozo. Part. II. lib. III. cap. VI.

III. Nihil tamen in præſtigiis illis eſt quod cum admirabili illo ſerpente a Thaumaturgo Moſe in perticam Dei juſſu erecto confligi ullo modo mereatur. Quidquid enim hic factum eſt, non eſt factum *excantatione* aliqua, ut Nobiliſſimo *Marshamo* loqui libuit, quippe qua ſeveriſſime ſuis interdixit Deus; ſed expreſſo Dei mandato: non malis Diaboli artibus; ſed Divina omnipotentia, piis Moſis precibus in Iſraëlitarum auxilium ſolicitata: non ad exemplum præſtigiarum quas viderat Moſes in Ægypto; ſed in typum Chriſti, qui ſublatus in crucem conſpectuſque oculis fidei medelam allaturus erat pœnitentibus a lethiferis inferna-

lis ſerpentis morſibus. Quis non indignetur, tantum religionis noſtræ ſacramentum, tam fœtum myſticis ſignificationibus, tam plenum ſalutaris doctrinæ quam fuſius alibi expoſuimus, cum impiis vaniſſimæ artis præſtigiis quocunque demum modo comparari? Non cœlum ab inferis longius diſtat, quam hoc Divinæ Bonitatis miraculoſum ſpecimen, ab impuriſſimorum Ægyptiorum μαγείᾳ ἐπιχωρίῳ.

IV. Non male de hac hiſtoria Hebræorum magiſtri diſſerunt: *Mihi*, inquit *Gerundenſis*, *de hoc myſterio ita videtur. De conſuetudine Legis Divinæ eſt, ut omne opus miraculoſum fiat per aliud miraculum, auferendo damnum per eum qui id intulit, & morbum per ejus cauſſam: ſicut Rabbini noſtri docent, ex eo quod de ligno amaro ad dulces reddendas aquas amaras legitur, & ex aquis lethiferis per Eliſæum injecto ſale ſanatis. Notum eſt ex medicorum placitis, quod omnes ab animalibus venenatis morſi periclitentur, ſi vel ea, vel eorum imaginem adſpexerint. Quo ergo illuſtrius eſſet miraculum, ſerpentem formari Deus juſſit, cujus adſpectu curarentur.* Sed digna præ cæteris *Aben Ezræ* commentatio eſt quæ hic aſcribatur. ורבים השתבשו ואמרו כי זאת הצורה לקבל כוח העליונים וחלילה חלילה כי הדבר נעשה בצווי השם. *Multi hic ſuperſtitioſam habent opinionem, dicentes, hanc figuram factam eſſe, ad recipiendam virtutem ſuperiorem.* (quales ſunt figuræ illæ Taliſmanicæ.) *ſed abſit, abſit ut hoc dicamus. Nam hæc res facta fuit ex præcepto Dei.* Imo & ea de ſerpente æneo dixit *Paraphraſtes Jonathan*, quæ ſi nos Chriſtiani legamus, vix eſt ut non de Meſſia noſtro cogitemus. Is ad Num. XXI. 8. ita commentatur: ויהי כל דנכית יתיה חויא ויהי משתכל ביה וחאי אין מכוון לביה לשום מימרא דיי: *Et fiet ſi quem momorderit ſerpens, & intuitus fuerit eum, ut convaleſcat*, SI DIREXERIT COR SUUM AD NOMEN VERBI DOMINI. Vide *Buxtorf. Diſſert. de Serp. Æneo. cap.* V.

V. Non diſpar judicium de VACCA RUFA eſto. An quia Hebræorum Magiſtri, *cæci* illi & *fatui*, ut eos nuncupavit Dominus, ne *Salomoni* quidem patuiſſe aſſerunt, cur vacca illa *Rufa* potius eſſe debuerit quam alterius coloris; nobis Chriſtianis, *Salomone* nimirum hac in parte ſapientioribus, ad *Typhonica Ægyptiorum ſacra* recurrendum eſt: & quia ex ſcriptore multo quam ea

Confer. lib. I. cap. VII. §. 11.

ea ſecula ſunt recentiore, diſcimus, Ægyptios, quia *Typhon* rufi coloris fuiſſe perhibetur, boum non niſi *rufos* immolaſſe, cogitandum eſt, omnem iſtius præcepti rationem in permiſſione priſtinæ alicujus conſuetudinis, quam ex Ægypto hauſerant Iſraëlitæ, fundatam eſſe? Quis præſtabit tantam iſtius conſuetudinis antiquitatem? Quis *Plutarchi* teſtimonium ad tam immanis poſtulati probationem ſufficere arbitrabitur? An tam novus auctor, tam reconditæ vetuſtatis idoneus teſtis eſt? Sed ne teſtis quidem tam antiqui ritus. Quippe qui Ægyptiorum cærimonias ſuo more referens, ad primam hujus rei originem non aſcendit. Fundat quidem eam in opinione quam de rufo *Typhonis* colore conceperunt Ægyptii, ſed quando ex ea hypotheſi hoc de quo agimus πόρισμα elicere occeperint, id enimvero ne verbo quidem attingit.

VI. Neque noſtra magnopere intereſt ut laborioſe inveſtigemus. Dato enim Ægyptios ab omni retro antiquitate non niſi rufos boves ſacrificaſſe, indene propterea Iſraëli... hujus cærimoniæ arceſcenda eſt ratio? At quæ tandem cauſſa dici poteſt, cur, quum in cæteris ſacrificiis omnibus ſine colorum diſcrimine munda animantia rite offerrentur, ſolam hanc luſtralem vaccam rubram eſſe neceſſe fuerit? Excutiantur nunc omnes priſcarum conſuetudinum foruli, doceaturque ex iis, cur ob Ægyptiorum ineptam inſanamque ſuperſtitionem non niſi boum rufos immolantium Deus in ſola immundorum luſtratione vaccam rufam adhiberi ab Iſraëlitis, non *permiſerit*, quod falſo dicitur, ſed expreſſe *juſſerit*; quum tamen reliqua omnia ſacrificia nullam certi coloris habuerint deſignationem.

VII. Præterea dubium non eſt quin vacca rufa hoc modo ex præſcripto Domini oblata, mactata, cremata, grata Deo fuerit; quum victimas ejuſmodi Deus *cibum* ipſe *ſuum* nuncupet. Attamen Ægyptii rufos boves immolabant, non quod precioſiores eos aut Diis ſuis gratiores eſſe exiſtimarent; ſed ex odio & contemtu. Dictabant enim θύσιμον οὐ φίλον εἶναι Θεοῖς, *id quod mactatur non eſſe Diis charum.*

VIII. Quanto ſatius, ſanctius, & Chriſtiano homine dignius eſt ad *myſterium* aſſurgere, & in tota hac luſtralis vaccæ cærimonia *typum* agnoſcere ſpiritualis noſtræ per Chriſtum purifica-

 tionis?

tionis? *Vacca* nimirum umbra ac figura *Christi* fuit, ratione *γονιμότητος* ac *fœcunditatis*, item *lactis* ac *nutrimenti*. *Rubedo* autem vaccæ notare potuit. I. *Communionem ſanguinis*, cujus Chriſtus, naturam noſtram humanam aſſumendo, factus eſt particeps. Heb. II. 14. II. *Effuſionem ſanguinis ſui*, quo ipſe in Gethſemane, in prætorio, in Golgotha, ad noſtræ fœditatis expiationem, totus tinctus fuit: & *ſanguinis hoſtium ſuorum*, quo madefactæ & conſperſæ veſtes illius ſunt. Jeſ. LXIII. 1. 2. 3. Ap. IX. 13. III. *Suſceptionem noſtrorum peccatorum*: quæ *rubere* dicuntur *ut coccus* Jeſ. I. 18. quæque ipſi imputari neceſſe fuit, ſi nos unquam eorum reatu exſolvendi, vel a labe mundandi eſſemus. Hæc nos conſideratio ſolidiorem ſapientiam docet, quam caſca illa de Ægyptiorum rubris bobus obſervatio.

IX. Si omnino comparationem inſtituere libeat ſacri hujus ritus cum profanis aliarum gentium cærimoniis, ego me nihil inveniſſe memini quod affinius ei ſit quam *Gaurorum* luſtrationes, prout eas ediſſerit *Johannes Baptiſta Tabernarius*. Sunt autem *Gauri* reliquiæ antiquorum *Perſarum*, avitæ ſuperſtitionis retinentiſſimi, ideoque expoſiti recentiorum quos Alcorani deliria dementarunt ſæviſſimis perſecutionibus: attamen frequentes adhuc in *Carmania* & *India*. Prophetam, quem ut primum religionis ſuæ doctorem venerantur, *Ebrahim Zer Ateucht* nuncupant: quem Divinam ſuam miſſionem plurimis ſtupendiſque miraculis comprobaſſe fabulantur, quorum alia ex *Abrahami*, alia ex *Moſis*, alia ex ſociorum *Danielis* hiſtoria, ſed fabulis, ut fieri ſolet, interpolata, deſumpta dixeris. Id præ cæteris memorant, quod rege incredulo jubente, lubens volenſque ſe conjecerit in balneum argenti liquefacti; unde quum ſanus ſoſpeſque rediret, cunctos ſui admiratione implevit, doctrinæque ſuæ obſequibiles habuit. Atque hinc vocatus eſt *Zer-Ateucht*, quod ipſorum lingua ſignificat, *Lotum argento*. Illi itaque *Gauri* in luſtrationibus ſuis nihil habent ſacratius *urina Vaccæ*. Ubi quis purgamentum calcavit, aut rem quamcunque immundam attigit, ubi ex ſacerdotum ordine aliquis in cadaver incidit atque illud conſpexit; hac *vaccæ urina* purificari eum neceſſe eſt. At ſi quis ſe piaculo obſtrinxerit, urinam vaccæ quatriduo aſſervatam, cortice ſalicis, aliiſque quibuſdam herbis mira ſuperſtitione miſcent,

Itiner. part. I. lib. IV. cap. VIII.

cent, eaque urina peccatorem, post decem dierum rigidam satis pœnitentiam, sacerdos, quem *Cazi* dicunt, septies aspergit; & aliquantulum illi ex ea bibendum porrigit. Tunc demum a crimine suo absolutus censetur. Et hujus quidem ritus primam originem Propheta suo antiquiorem, & protaplasto tantum non coævam fingunt. Sed non est nobis prolubium ex istiusmodi observatiuncularum minutiis aliquam eruditionis laudem aucupari.

X. Nec video quid ad rei Theologicæ augmentum faciat, si, quando legimus jussisse Deum, ut ad *aspersionem* in Paschate, & purificatione leprosi, atque alibi, *fasciculus* sive aspergillum adhibeatur ex cedro & *hyssopo*, filo coccineo devinctis, confectum, in mentem tunc nobis revocetur, quod Ægyptiorum sacerdotes panem non nisi cum *hyssopo* concisum comederint, *hyssopum enim nimiam panis virtutem purgare.* Scilicet id *Chæremon* testatur apud *Porphyrium*; qui quid Ægyptiorum Sacerdotes *Mosis* ævo fecerint, tantumdem sciebat quantum qui hodie nati sunt. Sed fecerint id Ægyptii tempore *Mosis*: quid *pani* cum *aspergillo*?

XI. Longe majoris momenti illa *sapientia* est quam super hac re Deum sibi *in occulto patefecisse* David gloriatur Ps. LI. 8. 9. Habet cærimonia ista mysterium, ad cujus significationem est instituta quanta quanta est. *Lepra* spurcitiem *peccati* notat, qua misere inficitur anima. *Purificatio* lepræ, *peccati remissionem*, & mentis *sanctificationem*. Materia aspersionis fuit *sanguis* & *aqua viva*. Utriusque implementum in Christo est: *qui venit per aquam & sanguinem: non tantum per aquam, sed & per sanguinem.* 1 Joh. v. 6. Quorum illa Christi *Spiritum*, hic *vim satisfactionis* & meriti significare possunt. *Aspersio* figurat *imputationem justitiæ Christi*, & applicationem meritorum ejus. *Aspergillum* sine dubio significatione sua non caruit. Sunt Viri docti qui tergemina materia ex qua constabat, *cedro*, *hyssopo*, *coccino* sive purpura, adumbratum existimant, voluntate *Patris*, *Filii* & *Spiritus Sancti* dari communionem meriti & mortis Christi ad justitiam & vitam. *Cedri* arbor in altis montibus & in jugo *Libani*, procera, dura, vivacissima, potest, inquiunt, significare *Patrem*: *Hyssopus*, germen humile, quod nascitur in parietibus, 1 Reg. IV. 33. *Deum Filium*, Christum hominem, humilem & spretum. *Purpura* sangui-

nis color eſt, imo & *ſanguis*. Sanguis vehiculum eſt *Spiritûs*. Quid impedit ergo quo minus hieroglyphice *Spiritum Sanctum* ſignificet, qui ut coccus rubet igne charitatis, & amoris Dei atque omnis boni? Si tamen hoc ſubtilius videatur, quod videri merito poteſt cogitare licet, toto *aſpergillo Chriſtum* figurari, ita ut lignum *cedrinum* ſua *duritia*, vivacitate, proceritate, *Divinæ* in Chriſto *naturæ æternitatem* atque præſtantiam notet, ſua *fragrantia*, *manifeſtationem Spiritus* in verbis & in obedientia. *Hyſſopus*, *humanæ naturæ* vilitatem, *Filum coccineum*, *imputationem peccati*, & *ſanguinolentam paſſionem*. Hyſſopi vero ſolius mentionem Pſaltes facit, cætera ſubintelligens, quia reliqua omnia cum natura Chriſti humana ad eandem efficaciam conſpirant, & quia certitudo omnis illius gratiæ a Chriſti incarnatione pendet. Hæc ego occaſione iſtius cærimoniæ meditari malim, quam de Ægyptiorum aliquo pane cogitare quem cum hyſſopo manducaverint eorum popæ.

CAP. IX.

Male item anniverſariæ expiationis cærimonias, & Leges de Frontalibus, ex ſacris Ægyptiorum averruncis, & amyletis phalliſve derivari.

I. *Vox* עזאזל *non notat Typhonem, vel numen aliquod averruncum.* II. *Hircum* ἀποπομπαῖον *Helleniſtæ dixiſſe videntur, quia dimittebatur.* III. *Non permiſit Deus, nedum ut juſſerit, hircum ſacrum eſſe Diabolo.* IV. *Sacri inſtituti ratio ex intimis Chriſtianiſmi penetralibus petenda eſt.* V. *Hircus emiſſarius non fuit præcipitatus de rupe.* VI. *Imprecatio in caput victimæ piacularis omnibus propemodum gentibus commune inſtitutum eſt.* VII. *Pudenda res eſt Dei Legem de Frontalibus a pudendis Ægyptiorum phallis arceſſere.* VIII. *Tria loca in quibus* τῶν *Totaphot ſive Frontalium mentio fit.* IX. *Totaphot Orientalibus fuerunt ornamentum capitis aut brachiorum.* X. *Nuſquam juſſit Deus facere Totaphot, ſed ſua ipſe dicta & facta dedit pro Totaphot* παροιμιωδῶς. XI. *Improbabilem illius & affinium vocum notationem edidit Petitus.*

I. AB

I. AB animo etiam meo impetrare non possum quin existimem injuriam fieri sanctissimis EXPIATIONIS anniversariæ cærimoniis quando illæ ab impuris *Typhonicis* sacris, & ab animantibus illis devotis quas *averruncis* Diis suis Ægyptii offerebant, arcessuntur. Quid enim tandem est quod in eam nos inducat opinionem? An quia *Hellenistis* placuit Hebræorum לעזאזל vertere τῷ ἀποπομπαίῳ, vel εἰς τὴν ἀποπομπὴν, ideo hariolari licet, vocem eam esse *Ægyptiacam*, & *Typhonem*, vel nescio quod aliud *numen averruncum* significare? Num permisit suis Deus, nedum ut jusserit, genium aliquem averruncum agnoscere, quem sacratis placarent animantibus, aut quicquam facere abominationibus Ægyptiorum simile? Confer. lib. I. cap. VII. §. 14.

II. Dudum didicimus, Græcis scriptoribus ἀποπομπὴν esse *depulsionem* malorum per sacrificia & preces: sed non semper ad Græcorum elegantias Hellenistici simplicitas sermonis exigenda est. Non est certum, imo fortassis nec credibile, ad illam Hellenistas significationem attendisse: qui ἀποπομπαῖον dicere voluerunt, quem *caprum emissarium Hieronymus* nuncupavit. Docet id *Cyrillus* in *Glaphyris*. Τῶν τραγῶν ὠνομασμένων, τοῦ μὲν ἑνὸς Κυρίου, τοῦ δὲ ἑτέρου Ἀποπομπαίου, διὰ τὸ ἀποπέμπεσθαι. *Hircorum alter vocabatur nomine Domini, alter* ἀποπομπαίου, *quia emittebatur.* Et *Theodoretus* in *Leviticum:* ὁ τράγος ἀποπομπαῖος ἐκλήθη, ὡς ἀποπεμπόμενος εἰς τὴν ἔρημον. *Hircus* ἀποπομπαῖος *nominatus fuit, quasi dicas emissum in desertum. Symmachus* transtulit τράγον ἀπερχόμενον. Et *Aquila* τράγον ἀπολελυμένον εἰς τὴν ἔρημον. Memorabile est, quod, quum *Julianus Apostata* hoc *Mosis* loco abuteretur ut probaret eum scripsisse περὶ τῶν ἀποτροπαίων, *de Diis Averruncis*, prolixe eum & acriter refellere aggressus sit *Cyrillus*, *Libro nono adversus Julianum.* Sed inter ejusdem *Cyrilli* epistolas una exstat bene longa ad *Melitenes* Episcopum *Acacium* περὶ τοῦ Ἀποπομπαίου, qua in eos vehementer disputat, qui ex eo quod in versione Græca legerunt in duos hircos jactas fuisse sortes, unam Domino, & alteram τῷ ἀποπομπαίῳ, colligebant ex duobus hircis unum quidem Domino ad sacrificium deputari, τόνγε μὴν ἕτερον ἀποπομπαίῳ τινι, καὶ πονηρῷ, καὶ ἀκαθάρτῳ δαίμονι πεμφθῆναι Bochart. Hieroz. lib. II. cap. VI.

κατα-

κατὰ τὴν ἔρημον, καὶ τοῦτο διὰ χειρὸς ἱερᾶς, καὶ ἐκ νομικοῦ θεσπίσματος, *alterum autem ad averruncum aliquem, malum & impurum dæmonem in desertum fuisse amandatum, idque per sacram manum, atque ex decreto legis.* Sed & ipse hæc non diffitetur, neque ignoravit *Marshamus.*

III. Et sane quid fingi potuit absurdius, quam Deum ex duobus sacratis hircis, alterum sibi, alterum Diabolo destinasse & sacrum esse jussisse, quum Dæmonibus sacra fieri disertis verbis vetet? Levit. XVII. 7. Uterque ex æquo Domino sacer erat, a Pontifice sistendus coram Jehova ad ostium tentorii conventus: differentia consistebat in solo offerendi modo; quod alter jugulandus erat, & cremandus, alter *vivus sistendus coram Jehova ad faciendum expiationem super eum, dimittendusque in desertum.* Lev. XVI. 7-10. Nolim equidem eorum sententiam improbare, qui per *Azazelum* Diabolum figuratum putant; sed ut is Judæis quasi genius aliquis malorum averruncator considerandus fuerit, aut ei hircus ille fuerit sacer, id credere a pietate ac religione alienum est. Non fuit caper emissarius Diabolo oblatus, sed voluntate Dei expositus vexandus Diabolo.

IV. Estque illius instituti ratio non ex *Typhonicis* petenda sacris, aut *Rabbinorum* deliramentis, qui nugantur munus *Sammaëli* (id Diaboli nomen est) die propitiationis datum, ne irritam redderet eorum oblationem; aut ut illius oculos præstringerent ne ab illo accusarentur, quia scilicet scriptum est Exod. XXIII. 8. *Munus excæcat oculos videntis:* sed ex intimis Christianismi penetralibus. Nimirum non *indulsit* aliquid hic suis Deus Ægyptiorum scortationibus quibus assueverant affine: sed *instituit jussitque* quod sacro-sanctum esse vellet, & comparatum erat ad docendum mysterium expiationis peccatorum per Messiam, cujus diversæ σχέσεις quomodo per geminum hunc hircum figuratæ fuerint, alibi πραγματικῶς exposuimus, quæ hic repetere nihil attinet.

De Oecon. Fœd. Dei lib. IV. cap. VI.

V. Quod Judæi de hirco isto summa rupe præcipitato tradunt, quemadmodum *Coptitæ* in odium *Typhonis* deturbabant *asinum*, id ne *Marshamus* ipse pro certo agnoverit, & palam falsum esse asserit *Bochartus*. Hircum enim a ductore suo *dimissum* scribit *Moses*, non in præceps detrusum. Hinc in Græca versione Levit. XVI. 26. *segre-*

segregatus fuisse dicitur *in demissionem*, διεσταλμένος εἰς ἄφεσιν. Quomodo scilicet sacra quædam animalia, quæ Græci ἄφετα vocabant, quia in Dei alicujus honorem libera dimittebantur. Cujus rei apud *Platonem*, *Athenæum*, *Synesium*, *Harpocrationem*, aliosque varia exstant testimonia, aut exempla; quæ qui vult apud *Bochartum*, ipsumque *Marshamum*, videre potest.

VI. IMPRECATIONEM IN CAPUT VICTIMÆ ritus fuisse Ægyptiaci, ex *Herodoto* constat. Sed an ante Mosen fuerit, id probatu difficile, aut impossibile est. NON EST DUBIUM, inquit *Bochartus*, QUIN INDE AD ÆGYPTIOS MANAVERIT SIMILIS RITUS. Quem tamen non *Ægyptii* soli, sed & cæteræ pleræque gentes usurparunt: scilicet quia piacula hujusmodi sibi subdebant succedanea; unde & ἀντίψυχα dicta sunt. Natura tantum non dictante, iis idcirco certo ritu imponenda esse peccata, & imprecandas diras, quæ cæteroquin offerentes manebant. Id Græci non solummodo in pecudibus, sed & hominibus ad sacrificia piacularia adhibitis, observarunt. Huc refer *Scholiastis* illa in *Aristophanem*: Ἔτρεφον γάρ τινας Ἀθηναῖοι λίαν ἀγενεῖς καὶ ἀχρήστους, καὶ ἐν καιρῷ συμφορᾶς τινος ἐπελθούσης τῇ πόλει, λοιμοῦ λέγω, ἢ τοιούτου τινὸς, ἔθυον τούτους ἕνεκα καθαρθῆναι τοῦ μιάσματος, οὓς καὶ ἐπωνόμαζον καθάρματα. *Alebant enim Athenienses quosdam valde ignobiles & inutiles, quos, quum malum ullum civitati impenderet, pestis scilicet, aut tale quicquam, ad piaculum expiandum immolabant: quos etiam* καθάρματα *appellabant*. Quid autem, & qua formula iis imprecarentur, *Suidas* docet. Οὕτως ἔλεγον τῷ κατ' ἐνιαυτὸν συνέχοντι τῶν κακῶν. Περίψημα ἡμῶν γένου, ἤτοι σωτηρία καὶ ἀπολύτρωσις. Καὶ ἐνέβαλον τῇ θαλάσσῃ ὡσανεὶ τῷ Ποσειδῶνι θυσίαν ἀποτιννύντες. *Ei qui malis averruncandis quotannis destinatus erat, sic imprecabantur: Sis* περίψημα *nostrum, hoc est salus & redemtio: Atque ita illum in mare projiciebant, quasi Neptuno sacrum persolventes.* Idem fecere *Massilienses*, qui *quoties pestilentia laborabant, unus se ex pauperibus offerebat, alendus anno integro publicis & purioribus cibis. Hic postea ornatus verbenis ac vestibus sacris, circumducebatur per totam civitatem cum exsecrationibus, ut in ipsum reciderent mala totius civitatis: & sic projiciebatur.* Receptus ergo diras piaculis imprecandi mos fuit apud gentes quam plurimas. Neque

Ad Equites.

In voce περίψημα.

Servius ad Æneid. III.

Q necesse

necesse est eum tam signate in *Ægyptiis* annotare, quasi ab iis eum transsumserint *Israëlitæ*.

VII. Sed & illud profecto pudendum est, quod ex *pudendis Ægyptiorum amyletis* Legem Dei de Hebræorum FRONTALIBUS exponere, animum suum *Samuel Petitus* induxerit. Itane vero, quia Hebræi olim superstitiosis Ægyptiorum amyletis, & propudiosis fortasse phallis, certe γελοίοις quibusdam imagunculis, frontem muniverant, hinc Deus sacratiores quasdam membranulas in frontibus eos gestare jussit, quæ tamen vel ipsa sacra lingua *pudendum* illud nomen retinuerint, non a *luto* solum, sed eâ muliebris corporis parte dictæ quæ honeste nominari non potest? Quid non comminiscitur humani vanitas ingenii ut reconditioris eruditionis laudem aucupetur? Sordent nimirum quæ in propatulo sunt. Rarum aliquid ipsoque sono insolens proferendum est, quantumvis γελοῖον pudendumque.

Conf. lib. I. cap. IX. §. 2.

VIII. Nos ea dicamus, quæ sana, sobria, casta, & Deo ac populo Dei digna sunt. Ter omnino in Veteris Instrumenti Libris mentionem invenimus τῶν *Totaphot*. Et primo quidem Exod. XIII. 16. Ubi quum præceptum dedisset Deus de sacrandis sibi primogenitis tam hominum quam pecudum, jubet ut illius præcepti rationem parentes liberis suis inculcent, dicendo: *Fuit quum durum se præbuisset Pharao in dimittendis nobis, ut occiderit Jehova omne primogenitum in terra Ægypti, tum primogenitum hominum, tum primogenitum jumentorum; idcirco ego macto Jehovæ ex omni bestia aperiente vulvam masculos, omnem vero primogenitum filiorum meorum redimo. Quod erit* (ita continuatur parentum ad liberos sermo) *pro signo ad manum tuam*, ולטוטפת בין עיניך *& pro frontalibus inter oculos tuos, quia manu robusta eduxit nos Jehova ex Ægypto.* Deinde Deut. VI. 8. ubi de omnibus præceptis quæ Dei nomine Israëlitas docebat *Moses*, ita infit: *Et alligabis ea pro signo manui tuæ* והיו לטטפת בין עיניך, *& erunt pro frontalibus inter oculos tuos.* Denique Deut. XI. 18. *Reponetis hæc verba mea in corde vestro, atque in animo vestro, & alligabitis ea in signa manui vestræ.* והיו לטוטפת בין עיניכם *& erunt pro frontalibus inter oculos vestros.*

IX. Quid autem sunt *Totaphot*, si vocis illius apud Orientales usum

usum spectemus? Sunt *ornamentum capitis*, & Chaldæo pro *Tiara* ea vox usurpatur. Est. VIII. 15. ולעילא מן כלילא טוטפן *Et supra coronam erant Tiaræ.* Ezech. XXIV. 17. טוטפתך יהוין עלך *Tiaræ tuæ erunt supra te.* טוטפתכון ברישיכון. *Tiaræ vestræ super capitibus vestris.* Vel etiam pro *armilla* sive ornamento brachiorum. 2 Sam. I. 10. טוטפתא דעל דרעיה *Armilla quæ erat in brachio ejus.* Ubi in Hebræo est אצעדה. Erant ergo *ornamenta frontis & manuum.* Non amyleta, non phalli, non superstitiosa ejusmodi aut turpia; sed quæ civilem habebant usum, ad honestum ornatum, vel ad memoriam etiam. Quicquid deinde ineptiarum, vel magicæ etiam dementiæ, commentis suis addiderint sequiorum seculorum fabulatores.

X. Observandum autem, nusquam jussisse Deum ut *facerent sibi Totaphot:* aut ut memorabilia facta sua, vel præcepta, schedulis inscripta fronte aut brachiis circumgestarent: sed de ipsis magnalibus suis quæ fecerat, & præceptis quæ Israëli dederat, dixisse: hæc erunt vobis pro *Totaphot*, id est, hæc in mente, præ oculis, in memoria semper erunt, horum pia grataque recordatione non minus vos ornatos existimabitis, quam armillis suis aut tiaris omnes φιλόκαλοι. Non dixit Deus, *facite vobis Totaphot; aut Decalogum in membranulis descriptum in frontibus gestate; sitque id vobis vice Ægyptiacorum amyletorum*, quomodo Dei jussum Doctissimus *Petitus* interpretatur: sed, *quæ dixi, quæ feci ego, ea erunt vobis* לטוטפות *pro frontalibus*, id est, uti exponitur Exod. XIII. 9. לזכרון, *pro memoriali.* Est proverbialis locutio, cui gemina aliquoties in Divinis occurrit parœmiis. Prov. I. 8. 9. *Audi fili mi eruditionem Patris tui, neque deseras doctrinam matris tuæ: nam adjectio gratiosa erunt capiti tuo, & torques faucibus tuis.* & cap. III. 3. *Benignitas & fides ne derelinquant te: alliga eas faucibus tuis, inscribe eas tabulis cordis tui.* & cap. VI. 21. *Alliga ea cordi tuo jugiter, annecte faucibus tuis.* Quæ omnia, aliaque his similia, quum non de *Decalogo*, ut *Petitus* opinatur, non de aliis quibusdam Legis particulis, quas ex Judæorum mente *Fagius*, *Camero*, aliique exhibent, sed de omnibus cœlestis doctrinæ partibus παροιμιωδῶς dixerit Deus; non est Divinæ jussionis, sed Judaicæ superstitionis, quod quædam Legis segmenta, certis ritibus suo

 arbi-

arbitratu fictis conſcripta, corioque involuta, pro amuletis in fronte ac brachio circumgeſtent, quibus incredibilem virtutem pro genio gentis nugaciter attribuunt. Vide ſis in hanc ſententiam prolixe diſſerentem *Ouwenum*, in eruditiſſimis Prolegomenis, quæ Commentariis ſuis in eam quæ ad Hebræos ſcripta exſtat Pauli Epiſtolam præmiſit. Neque improbabilis mihi videtur diligentiſſimi *Pfeiferi* ſententia, opinantis, quod phylacteria, ut hodie a Judæis geſtantur, non a *Moſis* temporibus uſitata fuerint, ſed orta videantur poſt captivitatem demum Babylonicam; quum ſcilicet legi Divinæ quam plurimæ abſurdæ interpretationes ab hypocritis & portentoſæ ſapientiæ magiſtris in dies affingerentur, qui κατὰ τὸ ῥητὸν expoſuere, quod metaphorice erat capiendum.

Exercit. XIX. 9. 20. p. 265.

XI. Quibus rite perpenſis neceſſe non erit, ut circa etymologiam vocabulorum טוטפת, תפלין, ἀσάλευτα, multum nos fatigemus. Si cui tanti eſt, ut doctorum virorum hariolationes ſuper ea re ſcire deſideret; is adeat *Druſium de Trib. ſect. Lib.* II. *Full. Miſcel. Lib.* V. *cap.* VII. *Cameronem ad Mat.* XXIII. 5. *Buxtorf. in Lexico Talmudico. Pfeiferum in Dubiis Vexatis.* Sed quod pace Clariſſimi *Petiti* dictum ſit, nullam uſquam originationem quæ minus ſcita quam ipſius ſit inveniſſe memini. Adeo tunc plenam βδελυγμάτων & phallorum Ægyptiacorum imaginatione mentem habuiſſe Vir longe Doctiſſimus videtur, ut quum ad commentationem hanc accederet importunas illas cogitationes caſto pectore exturbare non potuerit. Quid enim? an idcirco טוט *Tot* mutandum erit in טיט *Tiit*, & in voce תפלין unice urgenda ſignificatio τȣ͂ γελοίȣ, & contra fidem codicum ἀσάλευτα transformandum in ἀζάλευτα, verbum fictitium, & ex interpretatione *Petiti* ſpurcum atque obſcœnum; ut fingamus Deum Iſraëlitis dicere, magnalia & præcepta mea erunt in frontibus veſtris pro pudendis ex luto factis, & γελόιοις, & αἰδόιοις appenſis ἐπὶ ἀποτροπῇ: vel erunt id vobis quod turpia illa amyleta fuerunt Ægyptiis. Mallem equidem æternum ignoraſſe Ægyptiorum amyleta & phallos, quam ullam animo comparationem inſtituere inter ſacratiſſima numinis mandata & tam nefanda propudia. De quibus quum diſſertaturus *Kircherus* eſſet, ita orditur: *Reſtat ut aliquid de Phallophoriis &c. quamvis non niſi valde ſobrie & jejune, dicamus. Præſtat enim enormia*

Oedip. Tom. I. Syntag. III. cap. IV.

enormia illa, non sacra, sed scelera; non cærimonias, sed iniquitates; sacra, inquam, ignominiosissima, veras Diaboli ad animas in omne genus vitiorum præcipitandas adinventiones, æternis tenebris damnare, quam illis recitandis castis auribus officere.

CAP. X.

Theraphim non nisi superstitionis instrumenta, neque unquam a Deo in suo cultu approbatos fuisse.

I. *Urim ejusdem cum Theraphim muneris & figuræ imagunculam fuisse, immanis est assertio.* II. *Nam Theraphim inservierunt Divinationi.* III. *Atque Idololatriæ.* IV. *Et Magiæ.* V. VI. *Certe in loquela iis imagunculis concilianda.* VII. *Hinc invisi fuere piis.* VIII. *Neque credibile est Deum consimile idolulum arcanorum suorum internuncium fecisse.* IX. *Potius est ut longe diversum Oraculi instrumentum Israëlitis dedisse credatur.* X. *Nusquam enim Theraphim ut in ulla cultus sui parte adhibendorum meminit.* XI. *Imo vero interdicit.* XII. *Alia prorsus Cherubinorum ratio est.*

I. NUNC denique ad considerationem τῶν URIM descendamus, dispiciamusque num fuerint *ejusdem cum Theraphim muneris & figuræ*, *sub diverso tamen nomine*, *imagunculæ.* Confer. lib. I. cap. VIII.
Quæ quum immanis sit assertio, eo diligentius nobis examinanda venit. Et hoc quidem ordine: ut ostendamus. I. *Theraphim* mera merissima *Divinationis*, *Idololatriæ*, ac *Magiæ* instrumenta fuisse. II. Nunquam ea a Deo ut *sui cultus instrumenta jussa*, laudata, aut approbata fuisse; sed *vetita*, & quidem cum *detestatione.* III. *Urim* nihil minus fuisse quam *loquacem* ejusmodi *icunculam* aut *idolulum.*

II. In primæ thesios adstructione non opus est admodum esse prolixis: quum in confesso apud omnes sit, gentium *Theraphim* Deo fuisse abominationi. *Divinationi* per spiritum impurum inservisse, evincit Babylonici Regis exemplum Ezech. XXI. 21. qui consilii inops animique pendulus in capite duarum viarum stetisse

legitur, τοῦ μαντεύεσθαι μαντείαν, καὶ ἐπερωτῆσαι בתרפים ἐν τοῖς γλυπτοῖς, prout transtulerunt LXX. Adde Zach. x. 2. *Theraphim loquuntur vanitatem.* Unde & *Pythonibus* atque *ariolis* eodem spiritu junguntur. 2 Reg. XXIII. 24. Quemadmodum & supra a nobis est observatum, ac consentiunt quotquot de *Theraphim* In 2 Reg. XXIII. 24. scripsere; quorum mentem expressit *R. David Kimchi :* התרפים הם צלמים עשויים לדעת עתידות. *Theraphim sunt imagines factæ ad cognoscendum ex iis futura.* Hinc LXX vertunt ἀποφθεγγόμενον. Zach. x. 2.

III. Pro *Diis* autem *Penatibus*, & *Laribus Domesticis*, aut saltem *Idololatriæ instrumentis*, habitas has imagines esse, *Labani* querela indicat, Gen. XXXI. 30. *Quare furatus es Deos meos? Jonathan Paraphrastes* transtulit דחלתי, & צלמי טעותי *Numina mea, & imagines Deorum meorum.* Quæ illustrari possunt ex *Mor Isaaci Maronitæ Philosophia Syra cap.* VI. ex quo excerpti hujus copiam Oedip. T. I. Synt. IV. cap. III. fecit nobis *Kircherus. Constituebant idola varia, variis cærimoniis ea colentes, & nominibus eorum insignita super columnas sublimes & murorum fastigia collocabant, ea variis modis repræsentantes. His quoque victimas & sacrificia offerebant, incensantes ante ea aromata. Diabolus vero certis temporibus loquens ex singulis eorum petentibus responsa dabat, futura prædicens & abscondita revelans: ea etiam quæ in remotis fiebant, mortem quoque & secreta cordium prodebant, atque sic quamplurimas decipiebant animas, quas rerum novitate in servitio suo misere detinebant.*

In 2 Reg. XXIII. 24. IV. Sed & *magicas* artes in iis agnoscunt Rabbini. *Salomo Jarchius :* תרפים צלמים שמדברים על ידי כשפים. *Theraphim fuerunt imagines quæ loquebantur per artes magicas. Qui faciebat eas opus habebat respicere horam certam, & annum certum convenientia ad id.* Quod alibi aliquoties repetit. Nota sunt quæ de ferali eorum fabrica in *capitulis Rabbi Eliesaris* exstant: confecta nimirum fuisse e capite mactati filii primogeniti, saleque & oleo conditi, cujus ori inserta sit lamina aurea, dæmonis nomine insignis, coram quo ad parietem posito lampadas incendebant ac procumbebant, & responsum ab eo expetebant ac recipiebant. Eadem *paraphraseos Hierosolymitanæ* auctor habet. Neque improbat *Kircherus*, qui *Serapidis* idola in *Mithriacis sacris* non *sine sanguine* facta docet. Verum illi dicta sua præstent. V. No-

V. Nobis ſuffecerit, quod non niſi *Magicis præſtigiis*, *loquela* imagunculis illis conciliari potuerit. Ne Pſeudo-quidem *Mercurio* id diſſimulante: Quum enim dixiſſet, ut eſt apud *Auguſtinum de civitate Dei*, *majores ſuos multum errantes*, *circa Deorum rationem incredulos*, *& non animadvertentes ad cultum religionemque Divinam*, *inveniſſe artem qua efficerent Deos*; *cui inventæ*, inquit, *adjunxerunt virtutem de mundi natura convenientem*; *eamque miſcentes*, *quoniam animas facere non poterant*, *evocantes animas dæmonum vel angelorum*, *eas indiderunt imaginibus ſanctis Diviniſque myſteriis*, *per quas idola & benefaciendi & malefaciendi vires haberent*. Quæ artes quid aliud ſunt quam Magicæ præſtigiæ? Lib. VIII. cap. XXVI.

VI. Ad eum *Triſmegiſti* locum alludit *Marſilius Ficinus*, in Libello *de Vita cœlitus producenda*. *Triſmegiſtus ait*, *Ægyptios ex certis mundi materiis facere conſueviſſe imagines*, *& in eas oportune animas dæmonum inſerere ſolitos*, *atque animam avi ſui Mercurii*, *itemque Phœbi cujuſdam*, *& Iſidis Oſiridiſque*, *ſic in ſtatuas deſcendiſſe profuturas hominibus*, *vel etiam nocituras*. Iterum: *Arabes & Ægyptii tantum ſtatuis & imaginibus attribuunt arte Aſtronomica & Magica fabricatis*, *ut Spiritus ſtellarum in eis includi putent*. *Spiritus autem ſtellarum intelligunt alii quidem mirabiles cœleſtium vires*, *alii vero Dæmonas etiam*, *ſtellæ hujus illiuſve pediſſequas*; & quæ ſequuntur. *Jamblicus* quidem id genus icunculas ἀγάλματα dixit Θείας μετουσίας ἀνάπλεα *ſimulacra communicatæ Divinæ eſſentiæ plena*. Sed gentilium iſtos Deos *malos dæmonas* fuiſſe Paulus docet. 1 Cor. x. 20. Ex vero ergo *Cyprianus*: *Hi impuri Spiritus ſub ſtatuis & imaginibus conſecratis deliteſcunt*, *hi afflatu ſuo vatum pectora aſpirant*. Et *Mercerus* de Labani Theraphim diſſerens, *Non eſt dubium*, inquit, *quin per ea*, *ut & in aliis gentium idolis*, *Dæmones reſponſa darent*: *nam alioquin organis naturalibus deſtituta ſcimus ea loqui non potuiſſe*. Cap. XIII. Cap. XX. De Idolo: Vanit.

VII. Merito ergo omnibus hiſce nominibus inviſa iis fuerunt qui verum Dei cultum ſectabantur. Unde factum eſt quod Hebræi ſummo de iis contemtu loquantur. *Zohar in Geneſin*: *Quid fuerunt* Theraphim? עבודה זרה. *Idolum fuerunt*. *Quare autem nominatum fuit* תרפים? *propter ignominiam*. *Juxta id quod dicimus*, מקום התורף *in locum turpitudinis*, *vel pudoris aut ignominiæ*. Quod Col. 376. Buxt. Lex. Talm.

repetitur in *Tanchuma. Quare vocantur* Theraphim? לפי שהן מעשה תורף ומעשה טומאה *quia ſunt opus turpitudinis , & opus fœditatis.* De Etymologia nihil dico. Rem noto. Hactenus vera eſt oratio.

VIII. Magnum ea quæ memoravimus præjudicium animo ingenerant, ne temere credamus, voluiſſe Deum, ea quæ profanis gentibus tantorum ſcelerum inſtrumenta erant, ſuo non ſolum dedicare cultui, verum etiam illius partem longe admirabiliſſimam facere. Id enim revera fuiſſent *Theraphim*, ſi Pontificis inditi pectorali Divina Iſraëli depromſiſſent oracula. Non ignorabat Deus, quam proclivi ad idololatriam animo novellæ, quam formabat ſibi, reipublicæ populus eſſet. Reſpublica illa quid niſi *Theocratia* erat? Ubi *alieni* cujuſcunque *numinis* cultus, *rebellio*, *perduellio*, & *Majeſtatis crimen* cenſeri debeat. Idcirco nihil magis penſi habuit Reipublicæ rector Deus, quam ut ab idololatria, omnibuſque quæ eo ducunt, aut tantillam cum ea affinitatem habent, quantum fieri poterat procul Iſraëlitæ arcerentur. Quid autem damnatam gentilium *Theraphim* venerationem mentibus efficacius inſerere, aut ſuetos iis pridem animos, & ſua quadam ſponte eo propenſos, validius in ſuperſtitione iſta confirmare poterat, quam ſi viderent, Deum ejuſdem indolis atque uſus imaguncularn, &, quemadmodum *Alphonſus a Caſtro* loquitur, *idolulum*, arcanorum ſuorum internuncium feciſſe?

IX. Noluit quidem Deus *Iſraëlitas* ſuos in ulla re ſacrorum minores eſſe *Chaldæis*; a quibus primam traxerunt originem; aut *Ægyptiis*, quos inter diu nunc habitaverant, aut *Cananæis* denique, ad quorum terram ex munificentia Numinis occupandam jam in procinctu ſtabant: ſed & voluit eos ab omni gentium aliarum, quas vicinas habebant, ſuperſtitione revocare, ut ab ſe unice penderent. Ideoque, quum gentes iſtæ varias haberent divinandi, vaticinandi, ac futura cognoſcendi prædicendique artes, quibus illi, qui noſtræ nunc diſputationis materia ſunt, *Theraphim* inſerviebant: eorum omnium loco certiora ſuis conceſſit oracula, non ſolum per Prophetas ſuo afflatos Spiritu, ſed & per *Urim*, quæ, quicquid fuerint, mendacem certe *Theraphim* loquacitatem Divina reſponſionum ſuarum certitudine immenſum ſuperarunt. Quam ob rem omnino ſtatuendum eſt, ea alterius plane generis, indolis, ac

ac formæ fuiſſe, atque *Theraphim*; ut & ſui oraculi præſtantiam, præ illis gentilium, tanto illuſtrius perſpectam haberent Iſraëlitæ; nullaque iis occaſionis vel ſpecies daretur ad Diabolicas iſtas artes declinandi, & a Deo ſe avertendi. Quorum neutrum tam commode fieri potuiſſet ſi pro antiquis *Theraphim* recentes iis reddidiſſet, *ejuſdem muneris & figuræ*, *ſub nomine duntaxat diverſo*. Nec ſperandum fuit, ut pervicacis ingenii populus, qui paullo momento ad idololatricas ſuperſtitiones impellebatur, facilius ab iis arceretur retentis veteris idololatriæ inſtrumentis, *paululum modo in melius mutatis*, quam ſi ſublatis iis omnibus, ſeveroque interdicto vetitis, alia a Deo ſubſtituerentur, quæ ſua præ illis omnimoda excellentia atque utilitate cunctorum animos ad ſe trahere, cæterarumque ineptiarum oblivionem inducere, aut deſiderium exſtinguere, apta nata erant.

X. At quid noſtris hic opus eſt ratiociniis? Ipſum Optimi Numinis os conſulamus; qui quidem totum cultus ſui apparatum, ad minimas fere, ſi ita loqui fas ſit, minutias diſertim ac diſtincte exſequitur; *Theraphim* autem tanquam in ulla religionis parte rite adhibendorum nullus uſpiam meminit. Quod enim *ſub alio* eos *nomine* latitare non nemo aſſerit, id quum inſanum ſit poſtulatum, non dictandum, ſed claris ac peremtoriis rationibus probandum erat. Eo magis, quod quum adverſus *Gentilium Theraphim* toties ac tam vehementer ſacræ literæ declament, & tamen eorum aliquos pios ac ſacros fuiſſe ſupponatur; pendulos animi Iſraëlitas hærere neceſſe fuerit, qui qualeſque *Theraphim* Deo placeant diſpliceantve, quis eorum uſus licitus aut illicitus ſit, niſi diſtinctius de eo edocerentur. Sola quippe nominis mutatio, ad perſuadendam ejuſdem rei ex idololatricis ac magicis ſuperſtitionibus ad Dei cultum tranſlationem, ſine ullo numinis mandato, ſine legitimi uſus Divina deſignatione, non ſufficit animo quem ſanctus numinis metus inceſſit. Aut ſi quod tale Divinæ Legis præceptum de *Sacris Theraphim exſtet*, ſi quam cœleſtis doctrina τῶν *Theraphim diſtinctionem* tradat; monſtrent ea rarioris ſapientiæ conſulti. Nobis necdum invenire datum eſt. Quæ enim Clariſſimus *Spencerus* producit, non præcepta, neque dogmata, ſed exempla, atque ea non laudata, ſed culpata potius; ad illa non difficulter mox reſpondebimus.

XI. Imo vero omnem *Theraphim* factionem atque usum secundo Decalogi præcepto clare satis interdixit Deus: לא תעשה לך פסל וכל תמונה. *Non facies tibi sculptile aut similitudinem quamcunque.* Pro פסל LXX hic habent εἴδωλον. Scholia autem Græca notant, reliquos interpretes γλυπτὸν habere. Et sane eodem verbo vocem hanc Hebræam plerumque transtulere ipsi LXX. *Sculptilis* vero imago, ut bene observat *Lorinus* Jesuita, distinctius & enixius prohibita est; *quoniam cultus idolorum versabatur potissimum in sculpta imagine, vel statua, quæ soliditate partium atque crassitie magis exhibet personam, quæ adoranda proponitur; quam si hæc in superficie duntaxat coloribus exprimatur.* Ex omnibus porro figuris nullam magis prohibitam fuisse quam *humanam* communiter docent Hebræi legis interpretes, quorum scita *Seldenus* exposuit. *De Jur. Nat. & Gent. lib.* II. *cap.* VI. Adeo districte, ut ne *ornatus* quidem caussa, etiamsi citra cultus extranei rationem, eas formari jus ac fas duxerint. Ideo scilicet ne errent qui in errorem fuerint proniores, & existiment eas in cultum extraneum factas. Unde fit, ut nec e ligno, nec calce, nec saxo imaginem formarent humanam, nimirum quæ promineret seu exstaret, quemadmodum ornamenta & figuræ in tricliniis poni solitæ, & id genus alia. Et qui ejusmodi formaverat imaginem, verberibus puniebatur. Quum ergo *imaginibus* omnibus in re religionis interdixerit Deus, maxime *sculptilibus*, atque in his iis potissimum quæ ad *humanam* effictæ figuram erant; non possunt non eodem interdicto *Theraphim* comprehendi, in quibus hæc omnia conveniunt. Quippe quæ *imagines* fuerint, & *sculptiles*, unde & γλυπτὰ quandoque Græcis dicuntur, & ad *hominis* effigiem formatæ, ac denique ad *religionis* negotium adhibitæ.

In Act. XXVII. 29.

XII. Si exceperis, non magis generali hoc interdicto *Theraphim* religione exturbari, quam *Cherubim*, quorum tamen sacrum usum in tabernaculo & templo fuisse constat: respondeo diversissimam utrorumque fuisse rationem. Nam primo *Cherubini* typi *Hieroglyphici* erant, non *imagines*: nulla enim res sive in cœlo sive in terra est, quam figura sua exprimebant. Recte *R. Isaac Mosaides* apud *Seldenum.* אין מעשה כרובים בכלל שהרי אין צורתם נמצאת בשום אחר מהנבראים *Non comprehensa est formatio Cherubinorum in generali*

De Jure Nat. lib. II. cap. VI.

generali interdicto; quoniam scilicet eorum figura non reperitur in re aliqua sive superioris sive inferioris mundi partis. Vide sis *Menassen Ben Israël in Conciliatore.* Deinde de *Cherubinis* mentem suam Legislator disertis verbis expressit, docuitque nolle se eos generali interdicto comprehendi. Idem nobis de *Theraphim* eorum patroni monstrent. Liceat huic negotio *Tertulliani* discursum applicare. De Idolol. cap. v. *Si eundem*, inquit, *Deum observes, habes legem ejus, ne feceris similitudinem. Si & praeceptum postea factae similitudinis respicis, scilicet aenei serpentis, & tu imitare Mosem, ne facias adversus legem simulacrum aliquod, nisi & tibi Deus jusserit.*

CAP. XI.

Nullo ex Sacris exemplo laudabilem fuisse τῶν Theraphim usum probari potest.

I. *Quae pro bono* τῶν *Theraphim usu producit exempla Spencerus,* II. *Ea ipsum non juvant.* III. *Rachel quidem aliquo eorum superstitioso amore capta fuisse videtur.* IV. *At non probante Jacobo.* V. *Michae factum multis laborat vitiis. Quippe cujus origo est impotentis foeminae superstitio.* VI. VII. VIII. *Cui etiam a temporis designatione praejudicium creatur.* IX. *Res ipsa quoque Divino adversatur praecepto.* X. *Dictatur quidem Micham sculptili & fusili suo duos tabernaculi Cherubinos exprimere voluisse:* XI. *Sed gratis.* XII. *Non licuit ea quae cultus publici erant in privatis aedibus peragere.* XIII. *Uti nec Filio, aut Levita non Aaronide, pro Sacerdote uti.* XIV. *Denique turpem tristemque haec res sequelam habuit.* XV. *De qua transmigratione agatur Jud.* XVIII. 30. XVI. XVII. XVIII. XIX. XX. XXI. *Non patet Deum ullo per Theraphim oraculo religioni Michae testimonium perhibuisse.* XXII. *In Davidis Historia per Theraphim non notatur imago religioni dicata.*

I. PRAECEPTO aliquo Divino destitutus Cl. *Spencerus* ad *exempla* confugit Hebraeorum, qui *boni* juxta ac *mali*, quovis seculo, summo τῶν *Theraphim* affectu atque admiratione ducti fuere,

re. Et primo quidem *Rachelis* exemplo pugnat, Patris *Theraphim* religioso affectu suffurantis, ut ea sibi haberet quæ familiæ suæ charissima erant. Neque ipsum *Jacobum* Theraphim nullius fecisse ex eo patere contendit, quod ad capitis pœnam compertum *Labano* sacrilegum furem offerat. Sed *Michæ* imprimis exemplum urget, omnia sibi periisse existimantis, sublatis suis *Theraphim*; quos ipse *Deus* suo videtur comprobasse testimonio, dum a *Danitis*, per *Levitam*, *Michæ* ministrum, consultus, *per Theraphim oracula sua edidit.* In *Davidis* quoque domo *Theraphim* fuisse, *Michalis* historia docet. Non est autem credibile, viros pios ejuscemodi imagines in ædibus suis habuisse & servasse, si eas idololatricas, Deoque exósas esse vel suspicari potuissent.

II. Sed non multa eruditione atque fucundia opus est ad argutiolas istas retundendas. Ne enim nunc dicam, majoris momenti rem religionis esse, quam ut *exemplis* tuto stari possit, nisi Divina accesserit *approbatio*; ipsa quæ proferuntur exempla parum ad id quod intenditur efficiendum valida sunt. Ut enim a *Rachele* incipiam, quo illa animo patrios *Theraphim* furata sit, quum sacra historia non exponat, nemo nisi hariolando dixerit. Sunt qui volunt, *pio* id eam fecisse animo, ut sublatis superstitionis instrumentis patrem ab idololatria avocaret. Alii *metui* attribuunt; quasi, verita ne a loquacibus illis imagunculis mariti clandestinum iter proderetur, illas secum sumere quam id discriminis adire maluerit. *Pererio* maxime probatur, quod quia pretiosa fuerint, ex auro puta aut argento, eas sibi vindicaverit, partim pro *mercede* qua maritum suum *Labanus* avaritiose fraudaverat, partim pro *dote* sibi & sorori suæ debita.

III. Sed candide agamus, demusque *Spencero*, quod non improbabiliter pugnat, *religione* & amore τ̃ *Theraphim* ductam *Rachelem* hæc omnia fuisse molitam. *Labanus* in eorum veneratione consenuerat; vetusta socordia ac superstitione detentus. Filiæ a teneris unguiculis eadem imbutæ opinione, in ea hactenus regione vixerant, ubi errantium multitudo favebat errori. Probabile est *Jacobum*, melius a patre *Isaaco* institutum, non sine magno animi mœrore grassantem inter agnatos superstitionem conspexisse; eique se, qua exemplo, qua sanctis monitis, opposuisse. Sed

quum

quum ſolus eſſet in terra peregrina, tantum a ſocero, tantum a mulierculis, quas natura ad ſuperſtitionem pronas effinxiſſe videtur, impetrare non potuit, ut alte infixum errorem prorſus & ſubito deponerent. Ex illius ergo priſcæ ſuperſtitionis veteri fermento fuit, non ex zelo ſecundum ſcientiam, quod *Theraphim* ſecum aſportare in animum ſuum *Rachel* induxerit. Neque videtur eam fugiſſe, valde conſilium hoc marito fuiſſe diſpliciturum; quem non ignorabat longe aliter ac ipſa erga *Theraphim* animatum eſſe. Ideoque ſumma cura non maritum minus quam patrem eam rem clam habuit; juſtam utriuſque reprehenſionem verita.

IV. Nam quod *Jacobum* quoque Theraphim *in ſummo pretio & honore habuiſſe* ſuſpicatur *Spencerus*, in eo convitium inſigni viro dicit. Citius ex pumice aquam elicueris, quam id ex *Jacobi*, quæ laudantur, verbis. Ideone ſe in veneratione *Theraphim* habere proteſtatur, quia eorum furem ad necem ac malam rem offert? Nihil profecto minus. Sed indignatus importunam *Labani* ſuſpicionem, ſuæque ſibi innocentiæ conſcius, ac familiæ ſuæ ſanctitate indignum ratus, quod furti inſimularetur, & ejus quidem ſurreptæ rei, quæ uti *Labano* antiquiſſima, ita ſibi ſuæque familiæ uſus non erat, cum impetu quodam animique fervore, *ne vivat*, inquit, *penes quem inveneris Deos tuos*. In quibus verbis eſt Deorum illorum, qui ſe ipſos conſervare non poterant ἐξουθενισμὸς & contemtus manifeſtus. Non dicit Deos ſimpliciter, non noſtros Deos, ſed *tuos Deos*, quibus opponit *Deum Patris ſui*, *Deum Abrahami & pavorem Iſaaci*, quo cuſtode adverſus fraudes ac vim *Labani* tutus manſerat. Gen. XXXI: 32. 42. Iſtos autem *Labani* Deos, ſi ad illud uſque tempus ſuperſtites in familia ſua manſerint, una cum reliquis idololatriæ inſtrumentis, quæ fortaſſe ex *Sichemi* ſpoliis, vel aliunde etiam ſupererant, ſolicite ad quercum prope *Sichemum* defodit. Gen. XXXV. 2. 3. 4. Favet huic obſervationi *Joſephus*: *Jacobum Deus per viſum bono animo eſſe juſſit; ac luſtare tentorium imperat. Itaque dum luſtrat, incidit in Labani Deos (neſciverat enim Rachelem eos furatam) his apud Sicimam defoſſis in terram ſub quadam quercu &c.* Lib. I. cap. XIX.

V. *Michæ* factum quod attinet, plurima in eo ſunt, quæ id ſuperſtitioſum, idololatricum, adeoque prorſus illaudabile fuiſſe

arguant: ita ut nullum ex eo τῶν *Theraphim* patrocinium quæri possit. Sive enim illius *originem* atque occasionem spectemus, sive *tempus*, sive *rem* ipsam quam patravit, sive *locum*, sive *ministros* quos sibi adscivit, sive *sequelam*; omnia eo conspirant, ut male omnino, atque inconsulto eum egisse convincamur. *Origo* atque occasio facti fuit impotentis vetulæ superstitio, cui quum filius *Micha* nescio quo consilio mille & centum siclos argenteos furto surripuisset, illa diris dirissimis furem devoverat, ignara in cujus illæ caput reciderent; tum a filio condocefacta penes se argentum illud esse propter quod exsecrata fuerat, mutata subito sententia benedictum eum *Jehovæ* esse declaravit, dicavitque argentum illud ad faciendum sculptile & fusile. Omnia ex impetu & animi impotentia, nihil deliberato consilio, nihil expensa lege, aut consulto ore Domini, quod in re religionis fieri omnino debebat; ubi nihil audendum nisi ex præscripto. En tibi origo mali, furibunda propemodum mulier. Ut plerasque hæreses a mulieribus vel cœptas vel propagatas esse, observavit *Hieronymus*.

VI. *Temporis* etiam designatio facto præjudicium creat. *Temporibus illis*, dicit sacer textus Jud. XVII. 6. *non erat Rex in Israële: quisque quod rectum videbatur in oculis suis faciebat.* Quod bifariam exponi potest: vel in hanc mentem; sublata legitimi magistratus auctoritate, fractisque legum repagulis, quibus privatorum in religionis negotio τολμήματα coerceri fas erat, quisque, ut in ἀναρχίᾳ fieri solet, licere sibi existimabat quod libebat, nemine increpante aut inhibente. Vel ita; non erat princeps aliquis aut judex cui servirent: nemo impediebat a bono, nemo impellebat ad malum; neque exemplo neque vi seducti ac seducentis ducis, ad prava sollicitabantur. Plenus erat libertatis usus; ut cuique ex animi sententia res suas componere liceret. Utrovis interpreteris modo, continent ea verba facti improbationem.

VII. Et frustra profecto est Clarissimus *Spencerus*, qui eum temporis articulum ad *Michæ* patrocinium torquet. *Eo*, inquit, *tempore rex, id est, judex nullus populo præfuit; ideoque fortassis, ut fit, latronum & sicariorum plena erant omnia, suis forsan partibus deerant sacerdotes, publica non nisi summo capitis discrimine adeunda, susque deque versa erant omnia. Quum itaque tam deformis*

mis esset Ecclesiæ facies, Micha exemplum suum seculo opposuit, religionis quasi stator fuit, Deumque, si minus ut voluit, ut potuit saltem, colere decrevit.

VIII. Sed hæc omnia quam magnifice, tam inconsiderate dicuntur. Nunquam enim invenies eam temporis notationem facto alicui laudabili præpositam; ut bene fecisse censeri debeat, qui, quod nullus in Israële rex esset, id quod in oculis suis bonum est fecisse narratur. Sed quod potissimum nunc a *Spencero* observari velim; non erant ea tempora tam latrociniis infesta quam dictat; sed in alta potius pace, quæ securitatis mater, religionis noverca est, vivebant Israëlitæ, suo singuli animo obsequentes. Quod non ex eo solum colligitur, quod juvenis ille *Levita* nullo sicariorum metu terram libere permeabat, ubi sors ferret, commodam peregrinationis suæ sedem investigans: sed exinde maxime patet, quod iisdem temporibus *Danitica* tribus ad finium suorum amplificationem novis possessionibus quærendis intenta, emissis prius exploratoribus, expeditionem in *Laïssæos* susceperit. De finibus autem ampliandis, quasi per otium cogitare, quando domi latronibus obsessa cernis omnia, hominum est improvide rebus suis consulentium. Quin potius pestilentissimos sicarios istos patria expellebat robusta *Danitarum* manus, priusquam de novis sibi comparandis sedibus ageret; ut domo dum aberant ipsi, uxoribus liberisque securis tutisque degere liceret?

IX. *Res* ipsa quam fecit Micha, *sculptile* nimirum & *fusile*, e diametro Divino adversatur præcepto, Exod. xx. 4. *Non facies tibi sculptile*, & Deuter. iv. 15. 16. *Quamobrem cavebitis vobis ipsis valde, ut non corrumpatis vos & faciatis vobis sculptile, similitudinem ullius simulacri.* Deut. xxvii. 15. *Maledictus vir ille qui fecerit sculptile aut fusile, rem abominandam Jehovæ, opus manuum artificis, qui etiam posuerit in abdito.* Nonne digito quasi *Micha* noster, cum suo isthoc facto, hoc sermone designari videtur? Et sane ne dubitemus quin violaverit præceptum Dei, fusile illud & sculptile *Deos ipse suos* nuncupat. Jud. xviii. 24. Ut *Laban* olim suos *Theraphim*. Directe contra Domini voluntatem. Exod. xxxiv. 17. *Non facies tibi Deos fusiles*: Neque excusat *Micham* quod *in honorem Jehovæ* totum hunc instruxerit apparatum; non magis

quam

quam excuſat Iſraëlitas, quod in ejuſdem, ut opinabántur, *Jehovæ* honorem formaverint ſibi vitulum fuſilem. Quæ res quantopere abominationi fuerit *Jehovæ*, cladibus ſuis ac calamitatibus in deſerto experti Iſraëlitæ ſunt. Non patitur Deus ut *laus ſua ſculptilibus detur.* Jeſ. XLII. 8.

Spencer. p. 82. & Burman. in h. l. X. Dictant quidem viri eruditiſſimi Micham *ſculptili* ſuo & *fuſili* duos Tabernaculi *Cherubinos* exprimere voluiſſe. *Quum enim Deus, jure ſuo uſus, Cherubinos duos, ſculptiles præſentiæ ſuæ teſſeras, in tabernaculo ſuo poni juſſerit; imaginum Michæ numerus, aliæque hiſtoriæ circumſtantiæ ſuadere videntur, id egiſſe Micham, ut ædicula religioque ſua privata, & Tabernaculum cultuſque publicus, tanquam facies in aquis faciei, apta ſimilitudine reſponderent,* P. 70. *& convenirent.* Addunt, arbitrari ſeſe, *horum unum ex ligno elaborato, (prout Templi Cherubim* 1 Reg. VI. 23. 28.) *& laminis argenteis circumducto, alterum ex argento ſolido factum fuiſſe; ut Cherubim Tabernaculi ex ſolido erant auro.* Exod. XXV. 18. 1 Chr. XXVIII. 18.

XI. Cæterum quæ hæc eſt haroliandi audacia? Ullone ſacrarum literarum exemplo didicerunt Viri oppido doctiſſimi, *Cherubinos* Deo ſacros ominoſo atque abominabili *ſculptilis* aut *fuſilis* nomine venire? Aut quia *Michas binas* ſibi formavit imagines, hinc *geminos* eum *Cherubinos* exprimere voluiſſe colligendum eſt? Id ſi in animo habuit, cur non fuſilem ex ſolido argento icunculam fecit utramque; uti ex auro ſolido uterque in tabernaculo *Cherub* erat? Quo demum auctore cognoverunt Viri Docti id quod Scriptura ſculptile vocat, ex ligno fuiſſe argenteis laminis obducto? Adeone chartis illinere, aliiſque obtrudere fas eſt, quidquid ſomnianti in mentem venit? At demus ita fuiſſe, quod modeſti omnes ſe nobiſcum, ni fallor, ignorare faſſuri ſunt, quid hoc ad *Cherubinos?* An quia poſt ſecula aliquot in *Salomonis* templo *Cherubini* ex ligno, quod auro obducebatur, formati fuerunt; id animo fortaſſe, neſcio cujus ſpiritus afflatu, præſagiens *Michas*, *Cherubinorum* ſuorum altero præfiguratum voluit? Aut Deus fortaſſe ad *Michæ* exemplum ſuum deinceps concinnavit ſacrarium? Inepta hæc ſunt, &, ut *Plutarchi* verbo dicam, releganda εἰς τὴν τῶν ἑώλων καὶ ψυχρῶν ἀγοράν. Sed ponamus, quod tamen nulla jubet ratio, *Micham*

cham, quo tempore imagunculas has formabat, *Cherubinos* in mente habuisse; necdum propterea inventum est idoneum causæ ipsius patrocinium. Quocunque enim animo hæc fecerit *Michas*; consilio certe fecit pessimo. Neque enim privato cuiquam fas erat publici instrumenta sive ornamenta cultus suo sibi fabricare arbitrio. Unum sibi Tabernaculum statui jusserat Deus, quo ad sacra conveniendum toti erat Israëli.

XII. Itaque in eo quoque peccavit *Michas*, quod *loco* non legitimo, in privatis suis ædibus, quæ publici cæteroquin cultus erant peregerit. Ita enim jusserat Deus Lev. XVII. 1. 9. Deut. XII. 14. 26. 27. & XV. 20. *non esse privatim offerenda sacrificia in ædibus privatis, aut alio quovis loco quem sibi quisque elegerit, sed adducenda ad sacerdotem, ut ejus ministerio sanctificentur, sanguine ad altare effuso in loco quem sibi elegerit Deus, ut in illo nomen suum habitet.* Cujus loci religionem olim vel bello vindicare decretum erat cæteris tribubus, contra *Rubenitas*, *Gaditas*, & dimidiam tribum *Manassis*, quando illam videbantur violasse, ædificato magno altari ad tumulos Jordanis. Jos. XXII. 10- & seq. Pertinent huc Hebræorum illa, quæ ex *Schilte Haggibborim*, & *Isaac Abrabanele*, ac *R. Levi Ben Gersom*, exhibet *Outramus*. *Dum populus* De sacrif. lib. I. cap. I. *in* deserto *versabatur lege cautum erat, nequis in sacellis montanis immolaret; ita tamen ut lex illa cessaret quum ad* Gilgalem *ventum esset; quippe quo in loco ut nulla erat tentorio sacro certa ac fixa sedes, ita etiam populus universus varias in sedes segregabatur. At posito* Schiloïtico *sanctuario, quod parietibus lapideis exstructum erat, etiamsi aulæis tectum, iterum valebat lex illa quæ in desertis servanda erat. Nam in hoc loco arca sacra fixam ac certam sedem habuit. Quo fit ut sanctuarium illud* Dei domus *passim appelletur.* Hæc autem de quibus nos nunc agimus, gesta sunt quum domus Dei esset in *Schilo*; ideoque gesta perperam.

XIII. Sed & in eo contra legis præscriptum fecit *Michas*, quod sacrorum *ministrum* adhibuerit primo *filium* suum, dein *Levitam*. Non fuit hoc *egregium studii sui in Deum & legem Divinam documentum, quod primogenitum suum more majorum in sacerdotem sancte & religiose*, ut Spencerus loquitur, *consecraverit; ac deinde sacerdotem e gente Levitica oriundum quantivis conducere in ani-*

 mum

mum induxerit; *ſibique tanquam eo nomine Divini favoris ſecuro impenſe his verbis gratulatus fuerit*: *Nunc ſcio quod benefaciet mihi Jehova habenti Levitam in ſacerdotem.* Nam quicquid ſibi gratulatus fuerit ſuperſtitioſus *Michas*, quicquid ei applaudat *Spencerus*; fuit in utroque facto aperta Divinæ Legis violatio. Etiamſi antiquiſſimis ſeculis ita comparatum fuerit, ut non *primogeniti* ſolum, quod multi volunt, ſacra rite facerent: ſed & in ſacris pro *ſe uno* factis *ſibi quiſque ſacerdos* eſſet; recentiore tamen lege apud Iſraëlitas Ægypto liberatos jus ſacra faciendi ad familiam *Aaronicam* adſtrictum eſt. *Hos*, inquit *Moſes*, de Sacerdotibus *Aaronicis* loquens Deut. XXI. 5. *elegit Dominus Deus tuus*, *ut miniſtrent ei & benedicant in nomine ejus.* Adde 1. Chr. XXIII. 13. Et tanta quidem ſeveritate reliquos omnes a Sacerdotii functione Deus arcuit, ut temere ſe ingerentibus capitis pœnam intentaverit. Num. III: 10. *Aaronem vero & filios ejus præficito ut obſervent Sacerdotium ſuum*: *nam quicunque extraneus acceſſerit morte plectetur. Extraneus* autem cenſebatur, quicunque ex alia tribu erat quam *Levitica*; imo etiamſi ex *Levitica* eſſet tribu, quicunque non erat ex familia *Aaronis.* Ex legis ergo rigore mortis pœnam incurrebant tam *Michæ* filius quam *Levita*, non *Aaronides*, ſacra facientes: tantum abeſt ut id tanquam egregium ſtudii in Deum & legem Divinam documentum laudari a *Spencero* debuerit.

XIV. Denique *turpem* admodum *triſtemque* hæc res *ſequelam* habuit. Nam ut nihil ſe facilius citiuſque diffundit quam exemplum malum; ita brevi factum eſt, ut vetiti illius cultus lues ex privata domo late ſerpens integram confeſtim Iſraëlis tribum inficeret. *Danitæ* enim fœda hæc anilis ſuperſtitionis nugamenta, *Michæ* nequicquam contra tendenti per vim erepta, in urbe tribus ſuæ cognomine, veluti ſacra quædam ſacratiſſima inſigni præpoſteritate diu coluerunt. Eodem nimirum loci, ubi *Jeroboam* poſtea vitulum aureum conſtituit, toties indignante Scriptura. Sed & hanc rem nigro *Theta* Spiritus Dei notavit, & exitio tandem *Danitis* fuit. Jud. XVIII. 30. *Tum ſtatuerunt ſibi filii Danis illud ſculptile*: Jonathan *vero filius* Gerſomi, *filius* Menaſſis, (hic creditur fuiſſe *Levita* ſupra memoratus: pro *Menaſſe* Latina verſio legit *Moſen*; & Hebræi tradunt *Gerſomum* hunc filium *Moſis* fuiſ-

ſe, cujus honori ut conſuleretur dicunt dictioni משה ſuperpoſitum fuiſſe נ pendulum, ut filius ille diceretur *Menaſſis* potius, cui ſimilem ſe idololatria faciebat quam *Moſis*. Sed hoc Judaici acuminis eſt.) *ipſe & filii ejus fuerunt Sacerdotes tribui* Daniticæ, *uſque ad tempus quo migravit e terra. Et conſtitutum habuerunt ſibi ſculptile quod fecerat* Micha *omnibus diebus quibus fuit domus Dei* Silunte.

XV. Quæ de *tranſmigratione* hic narrantur cave intelligas de illa quæ facta eſt tempore *Tiglat Phileſaris* quando filii *Gad*, & filii *Ruben* abducti ſunt in captivitatem; 2 Reg. xv. 29. 1 Chr. v. 25. 26. aut altera illa quæ facta eſt per *Salmanaſſerem*. 2. Reg. xvii. Non eſt enim probabile *Samuelem* & *Davidem* qui magno zelo profanitates illiuſmodi exturbabant, lapidem illum offenſionis paſſuros in terra fuiſſe. Et quum ſculptile hoc *Dane* manſiſſe narretur *illis diebus quibus domus Dei fuit* Silunte; omnino videtur hoc referendum eſſe ad tempora quibus arca capta fuit a Philiſtinis, nunquam reducenda *Siluntem*. Cum ea enim populi clade conjuncta fuit quædam גלות הארץ *incolarum terræ tranſmigratio:* ſive deportati fuerint a Philiſtinis, ſive ad eorum vexationes effugiendas alio ipſi conceſſerint. Judicioſe huc refert *Kimchius* verba Pſ. lxxviii. 58. & ſeq. *Nam provocarunt eum per excelſa, &* PER SCULPTILIA SUA *ad zelotypiam concitarunt eum. Quod audiens Deus excanduit, ſprevitque valde Iſraëlem. Adeo ut deſerens tabernaculum* Siluntis, *tentorium quod collocaverat inter homines, traderet in captivitatem robur ſuum, & gloriam ſuam in manum hoſtis: dederetque gladio populum ſuum, quia in poſſeſſionem ſuam excanduerat.* Ex quo ſacro carmine manifeſte cernimus, quo loco apud Deum ſculptilia iſta fuerint, quorum calidum magis quam cautum patronum ſe *Spencerus* præſtitit. Quum ergo totum hoc *Michæ* inſtitutum tot nominibus vitioſum fuerit, plenumque ſuperſtitionis, & origo atque initium publicæ idololatriæ in Iſraël, qua ad zelotypiam excitatus Deus in poſſeſſionem ſuam excanduit; fruſtra omnino eſt qui ex illa *Michæ* hiſtoria legitimum ſanctumque τῶν *Theraphim* in ſacris uſum argumentando colligere conatur.

XVI. Omnibus his rationibus noſtris unica duntaxat eſt quæ

cum ſpecie aliqua obtendi queat. Quod nimirum ſacroſanctum numen religioni *Michæ* teſtimonium tam illuſtre, *oraculo e Theraphim dato*, perhibere videatur. De ejus enim *reſponſi origine cœleſti* nullum dubitandi locum relictum eſſe *Spencerus* exiſtimat: quum & *Danitas*, animos a læto illo omine ſumentes ei fidem certiſſimam dediſſe conſtet; neque *Levitæ* religio patiatur, ut eum, nullo pretio conductum, oraculum Divinum tam perfricta fronte ſimulaſſe credamus; & ipſe denique rerum *eventus* oraculi illius cœlitus emiſſi fidem ſatis impleviſſe credi poſſit.

XVII. Cæterum quod *Spencero indubie verum*, id mihi *incertiſſimum*, ac, ne quid diſſimulem, *falſum*, aut certe *falſo proximum* eſſe videtur. Nullo enim verbo aſſerit ſacer textus, *Deum per Theraphim* reſponſum aliquod edidiſſe; ſed id tantum, *Danitis*, petentibus Deum ſuo nomine conſuli, *a Sacerdote Michæ* reſponſum eſſe, *ite cum pace, coram Jehova eſt iter veſtrum quo ituri eſtis.* Jud. XVIII. 5. 6. Quæ *Sacerdotis* verba, qui *Dei* verba eſſe dicit, & quidem per *Theraphim* prolata, is aliquid ſcripturæ addit; quod ego quidem non audeo.

XVIII. Et ſane non erat hic locus ubi nomen ſuum habitare fecerat Deus, aut ubi adiri & conſuli volebat. Si ſerio id egiſſent *Danitæ*, ut niſi Deo in conſilium adhibito expeditionem hanc non ſuſciperent, adeundus iis *Silunte Pontifex* ex familia *Aaronis* fuerat, qui cum *Urim* & *Thummim* ſe eorum nomine coram Deo ſiſteret. Nunc autem quum ſacra hæc propter viam obirent, ſatiſque oſtenderent ſe deſtinationis jam certos eſſe; mirum non eſt ſi aretalogi alicujus bona verba, tanquam numinis oracula, pro fauſtis ominibus arripientes, animos ſibi inde ſumſerint.

XIX. Neque alienum id a *Levitæ* noſtri moribus videri debet, ut ſimulato *Jehovæ* nomine ea *Danitis* ominaretur quæ grata fore ſciebat. Sic ſolent illi qui auram captant popularem, ſuiſque velificantur commodis. Quem unicum hujus hominis ſcopum fuiſſe ſatis oſtendit perfidioſa illa levitas, qua, relicta benefactoris ſui familia, *Danitis* ſe totum addixit; ſola avaritia atque ambitione impellente. Quum enim dixiſſent ei Danitæ: *impone manum tuam ori, & veni nobiſcum, & eſto nobis in Patrem & Sacerdotem: utrum melius eſt te eſſe ſacerdotem domui unius viri, an te eſſe ſacerdotem tri-*

tribui & familiæ in Israële? Tum lætatus est animus ipsius sacerdotis, & recepit amiculum ipsum, & imagines, & sculptile, & profectus est in medio illius populi. An incredibile est, tam famelicum dolosi nummi mancipium, qui invita lege Dei Sacerdotem agebat, sacratissimum numinis nomen commentis suis, ad favorem aucupandum comparatis, prætexuisse?

XX. Neque commentitiæ alicui prædictioni respondens eventus mox ei veri oraculi fidem conciliat. Plena enim exemplorum vetustas, plena seculorum omnium experientia est, ineptissimos fatidicos, qui nullum numen nisi in cerebello habitans unquam consuluerant, hariolando in verum sæpe incidisse. Sed & hic multa concurrebant, quæ *Levitæ* nostro felicis vaticinii spem facere poterant. Quum enim Deus singulis tribubus justas in terra possessiones pollicitus esset, *Daniticæ* autem in eum usque diem non obtigisset quantum satis erat: omnino videri poterant non absque numine ampliores sibi sedes quærere.

XXI. Si quis tamen credere mavelit, nihil *Levitam* finxisse; sed revera sibi id quod narrat per *Theraphim* responsum esse; quid ni potuisset Deus, quod sæpe factum, spiritu mendaci abuti ad præsagienda vera, quo inserviret suæ providentiæ? Nec certius hinc patrocinium pro *Michæ Theraphim* invenias, quam pro *Theraphim Nebucadnetzaris*, qui superstitiose, impie atque idololatrice ab ipso consulti, Deo dirigente, suadebant obsidionem Hierosolymorum. Ezech. XXI. 26. 27.

XXII. Hac arce caussæ suæ depulsus *Spencerus* in *Davidis* historia parum admodum reperiet præsidii: ex qua ad summum nihil aliud inferri potest, nisi hoc fortasse quod hic unicus in scriptura locus exstet in quo vox *Theraphim* simpliciter *imaginem* notet, idque indifferenter, neque in bonam, neque in malam partem. Id saltem colligi non potest, in *Davidis* familia fuisse simulacrum aliquod religiosum, Deo approbatum. Meritoque *Rivetus* *intolerabilem* dicit *Genebrardi audaciam*, *quem non puduit scribere in* Ps. LXXXII. *statuam hanc fuisse sacram*, & *tales in sua domo*, *quasi* Lares & Penates, *Davidem habuisse*. Longe aliter & rectius *Ribera*: *Quam statuam posuit? Certe non* idoli *alicujus*: *neque enim idola erant in domo Davidis. Sed nec alterius modi statuæ essent apud*

Exercit. CXXXIII. in Genes.

In Hos. III. Num. XXI.

Davidem: non imagines aſtronomicæ, *ut quidam putant: non* imagines factæ ad ſuſcipiendam virtutem ſuperiorum, *quod R. Abraham magis huic loco conſentaneum eſſe dixit, quæ omnia Judæi deteſtabantur.* (id eſt pii omnes ex Judæis) *Sed fecit Michal ex variis hinc inde rebus ſtatuam, homini ſimilem, quales tauris objici ſolent in circo, aut in hortis poni ad aves terrendas; veſtibus ſcilicet virilibus aut palea aut ligno aut pannis oppletis, & humani corporis membra ſimulantibus: aut certe quales tumulis imponi ſolent, quum abſentium funera fiunt: unde addit*, pellem piloſam caprarum poſuit ad caput ejus, *videlicet ut rufos Davidis capillos imitaretur.* Atque ita nunc ſatis nos demonſtraſſe opinamur, nunquam *Theraphim* ut religioſa cultus ſui inſtrumenta a Deo juſſa, laudata, aut approbata fuiſſe.

Cap. XII.

Urim nihil minus eſſe quam Theraphim.

I. *Urim juſſa, Theraphim vetita religionis inſtrumenta fuerunt.* II. *Hæc tamen* Hoſ. III. 4. *pro illis venire contendit Spencerus.* III. IV. *Vera illius vaticinii explicatio.* V. מצבה *generatim ſtatuam quamcunque notat, ſpecialius lapidem aut cippum.* VI. *Qualem rite atque ordine erexit Jacobus: ad memoriam, non ad cultum.* VII. *Quo tamen facto quum abuſi fuerint Phœnices in ſuis Batyliis,* VIII. *Poſtmodum Deus omni illiuſmodi religioſo ſigno ſuis interdixit; etiamſi ſuo dicaretur numini.* IX. *Quod interdictum temporarium fuiſſe perperam Spencerus pugnat.* X. XI. XII. *Græci, Barbari, Romani mire circa ejuſmodi lapides inſanierunt.* XIII. *Hebræi autem noviſſimis regni ſui temporibus perquam ab iis alieni fuere.* XIV. *Maimonides ſtatuas etiam vero Deo rite dicari negat.* XV. *At Dionyſius Voſſius recte diſtinguit inter ſtatuas ſuperſtitioſas & memoriales.* XVI. מצבה Jeſ. XIX. 19. *pro memoriali ponitur.* XVII. *Ablatio idolorum certo aſpectu malis annumerari poteſt.* XVIII. *Sed carentia ſtatuæ & Theraphim apud Hoſeam in bonum ſonat.* XIX. *Non eſt incredibile ſuperſtitioſos Apoſtatas pro Urim adhibuiſſe Theraphim.* XX. *In Gideonis hiſtoria*

ſtoria neutrum memoratur. XXI. *Theraphim non eſt idem quod Seraphim.* XXII. *Concluſio.*

I. TERTIUM nunc reſtat ut probemus, *Urim* nihil minus fuiſſe quam *imagunculam* ejuſdem cum *Theraphim figuræ* atque *uſus.* Pendet hujus determinatio controverſiæ ab antecedenti. Si enim *Urim* pars magna & ſacratiſſima Pontificalis apparatus fuerint, uti fuiſſe conſtat, *Theraphim* vero profana, ſuperſtitioſa atque idololatrica ſimulacra, Deo exoſa, uti modo a nobis probatum eſt; conſequens eſt *Urim* non eſſe *Theraphim.* Sed rationes audiamus quibus tam inſanum magnum παράδοξον aſſertum *Spencerus* venit.

II. Et primo quidem loco ex Hoſ. III. 4. in hunc ferme modum ratiocinatur. Jubet obſervari, *Ephodis* nomine non *vulgare ſacerdotis amiculum* intelligi, ſed longe *auguſtius Pontificis* indumentum. Tum, magnam fuiſſe *Ephodis* neceſſitudinem cum *pectorali*, cui incluſum erat *Urim*, adeo ut *Ephodis* nomine non ſemel & *pectorale* intelligendum in ſacris literis veniat. Porro quum *Ephod* & *Theraphim* hic conjuncta & quaſi uno ſpiritu legenda proponantur, quid convenientius eſt quam ut *Theraphim* interpretemur de *Urim*, tam ſancto nexu *Ephodi* cohærente? Præſertim quum & Græci *Senes* pro *Theraphim* voce δήλων hic utantur, & Deus inter *mala* numerare non poſſit, quod Iſraëliticus populus cariturus eſſet *idolis.*

III. Omnia tamen recte atque ſine præjudicio conſideranti ſolidius ſatiuſque videbitur *Theraphim*, ut alibi in ſacris literis, ita & hic exponere de *inſtrumentis idololatriæ*, ſi non craſſiſſimæ illius, certe ſubtilioris, & ſuperſtitionis pravæ. Nimirum eo nos ducit Domini ſermo, qui quid Iſraële futurum eſſet verbis primo figuratis, tum propriis exponit. *Et dixi ad eam, multis diebus ſedebis mihi*, innupta manebis, donec commodum tempus fuerit te mihi in uxorem reaſſumendi. *Non ſcortaberis*, non te pollues idololatria gentili, ut olim: ולא תהיי לאיש *neque eris viro. Pagninus* cum aliis, *non eris viri alterius.* Sed, inquit *Rivetus*, *melius legitur abſolute, non eris viro, ut viduitatis ſtatum ſignificet. Eſſe viro*, eſt *nubere.* Ezech. XVI. 8. ותהיי לי *& eris mihi*, id eſt, nubes mihi

in

in uxorem. Prædicit ergo ei diuturni temporis viduitatem, qua & a scortatione pura, & legitimi thori usu caritura erat, omni commercio viri, tam licito, quam illicito, privanda; ut interea temporis continentiam disceret. Addit tamen aliud quod ad consolationem faceret. Qui enim mulierem jubet exspectare se, atque interim sedere quasi viduam, is vicissim novis sibi votis interdicere videtur, cum sponsione exspectandi donec tempus reassumtioni illius destinatum elabatur. Quod iis significatum est verbis, *& ego* (desidebo) *tibi.*

IV. Parabolicum hunc sermonem luculentiore & proprio porro interpretatur Deus. Et pro eo quod dixerat, *non eris viro*; dicit: *Nam diebus multis sedebunt filii Israël absque Rege & absque Principe, & absque sacrificio, & absque Ephod.* Carebunt & *Regimine*, & *Religione* & *Prophetia*, in quibus tam singulis quam universis mei iiscum fœderis quædam quasi pignora olim habuerunt. Pro eo autem quod dictum erat, *Non scortaberis*; dicit, *sedebunt sine* מצבה *cippo & Theraphim*, sive instrumentis idololatriæ, quibus fornicentur cum Deo extraneo. Denique pro eo quod dixerat, *& ego* desidebo *tibi:* nunc dicit; *postea reversi Israëlitæ quærent Jehovam Deum suum, & Davidem regem suum*; cui stabili connubio jungentur. Itaque ut sermo simplex parabolico, & ἀπόδοσις τῇ προτάσει, quoad omnia sua membra, exacte respondeat, omnino videtur esse necessarium, ut quædam idololatriæ, quæ spiritualis fornicatio est, inservientia, inter ea quibus Israëlitæ cars ituri erant memorentur. Et quid promtius eo referemus quam *Theraphim*, quæ uti horrenda βδελύγματα invisa numini fuisse multis olim rationibus evicimus.

V. Firmat hanc observationem, quod cum *Theraphim* מצבה eodem sermone jungatur, quæ quid sit ut diligentius anquiramus operæ pretium est. A יצב *statuit* est מצבה *statua*, aliquid quod certo consilio alicubi constitutum est. Significat autem מצבה *lapidem* aliquem aut *columnam*, aut *cippum*, qui diverso fine poni potuit. Prima illus mentio est Gen. XXVIII. 18. *Et mane surgens Jacob eodem matutino* ויקח את האבן *accepit istum lapidem quem disposuerat pro cervicali sibi*, וישם אותה מצבה, *& posuit eum in cippum, & effudit oleum in summitatem ejus.* Unde apparet מצבה nihil

nihil aliud ibi fuiſſe niſi rudem aliquem lapidem, temere ibi repertum. Quem erexit *Jacobus* in memoriam Divinæ revelationis, quæ eo loci ſibi obtigerat; cum voto lapidem illum ſibi fore *Domum Dei.* com. 22. hoc eſt, ſe cultum Dei ibi peracturum, quam primum iis inſtructus eſſet quæ offerri Deo poſſent, quorum omnium tunc erat egenus. Uti poſtea a Deo admonitus fidem liberavit. Gen. xxxv. 1. & ſeq.

VI. Non videtur mihi dubium, quin rite atque ordine hæc fecerit Patriarcha; quum *Titulum* hunc erexerit ad rei memorabilis memoriam; (quod & alias juſſu Dei factum eſt. Exod. xxiv. 4. Joſ. iv. 5. xxiv. 26.) non ut eum adoraret, vel aliqua religione proſequeretur. Neque ingratum Deo fuiſſe cultum a Jacobo ibi præſtitum, diſertis verbis teſtatus eſt, dum dixit: *ego ſum Deus Beth-el, ubi unxiſti lapidem.* Gen. xxxi. 13.

VII. Videtur tamen ille lapis petra offendiculi fuiſſe vicinis Cananæis. Phœnices enim *Jacobi* factum prava quadam κακοζηλίᾳ imitati, primo illum ipſum lapidem coluerunt quem unxerat Patriarcha. Judæi ſaltem ita referunt: אף על פי שהיתה מצבה אהובה לפני המקום בימי האבות אחרי כן שנאה מפני שעשוה כנענין לחוק לעבודה זרה *Quamquam ille cippus amatus fuit a Deo temporibus Patriarcharum, poſtea tamen odit eum, propterea quod Cananæi deduxerunt illum in ritum Idololatriæ.* Quin & alios lapides eodem ritu unxerunt, & conſecrarunt, quos *Bætylia* & *Bætylos* nominarunt in memoriam lapidis *Bethele*, quod Græci ſcribunt Βαιθὴλ, erecti. Eos λίθους ἐμψύχους, ſecundum *Philonis Byblii* verſionem, id eſt, *lapides animatos*, *Sanchuniaton* vocavit a Deo *Urano* fabricatos. Id ſane gentiliſmus credidit; Diabolo forte illos movente, & plebis credulitati præſtigiis ſuis illudente. *Damaſcius* ſcriptor Ethnicus valde ſuperſtitioſus *Juſtiniani* ævo: εἶδον τὸν Βαιτύλον διὰ τοῦ ἀέρος κινούμενον, *vidi Bætulum lapidem in aëre motum.* Ibidem dicit *Iſidorus Philoſophus*, εἶναι τινα δαίμονα τὸν κινοῦντα αὐτόν, *aliquem eſſe dæmonem a quo movetur.* Qui plura de his deſiderat, adeat *Scaliger. in Euſeb. ad Num.* MMCLI. *Voſſium de Idolol. lib.* VI. *cap.* XXXIX. *Bochart. Canaan lib.* II. *cap.* II.

Apud Photium pag. 1062.

VIII. A qua ſuperſtitione quum remotiſſimos ſuos vellet eſſe Deus, gentilium cippos evertere juſſit Exod. xxiii. 24. xxxiv.

13. Deut. XII. 3. vetuitque religiosum ullum illiusmodi signum in terra sua statui. Levit. XXVI. 1. *Ne facite vobis idola & sculptile*, ומצבה לא תקימו לכם *& cippum non erigetis vobis.* Ubi notandum, quod מצבה idolis & sculptilibus ut ejusdem indolis annumeretur. Adde Deut. XVI. 22. לא תקים לך מצבה. *Non constitues tibi cippum.* Quod quomodo intellexerint Hebræi ex *Seldeno* discimus. Ex eorum sensu מצבה notat *qualecunque opus*, velut etiam *altare*, seu id genus aliud, *ideo constitutum* erectumque (*ultro* scilicet, neque ex mandatis de *Tabernaculo* & *Templo* erigendo ornandoque) *ut conventus publicus*, *ad sacra illic peragenda*, *qualiacunque*, *etiam vero Deo*, *fieret.* Fixo itaque certa sede *Tabernaculo*, multoque magis structo templo, ad religionem cippos erigere, etiam in honorem veri Dei, nefas Israëli fuit. Adeo quidem ut inter cætera quæ Israëlitis in defectionem imputantur & *cippi* locum suum inveniant. 1 Reg. XIV. 24. *Instruxerunt etiam sibi excelsa &* מצבות *cippos*, *& lucos.* Unde clarum est titulos sive cippos istos ad cultum vetitum pertinuisse, & instrumenta fuisse, si non idololatriæ, saltem superstitionis.

De Jure Nat. lib. II. cap. VI.

IX. Neque video quid reponi possit, nisi id unicum fortasse quod *Spencero* excipere lubuit: eam de cippis legem *pro tempore* tantum latam, *ob gentes effusius in idololatriam ruentes:* nam sub *novissima* saltem *regni Judaici tempora* statuam *Deo dicatam* erigere culpa omni vacasse, ex illis Prophetæ verbis haut inepte se colligere existimat, Jes. XIX. 19. *In die illo erit* מזבח *altare in medio terræ Ægypti*, ומצבה *juxta terminum ejus Domino.* At, inquit, ab omni veri specie penitus abhorret, Prophetam cultum Deo deferendum describere & prædicere voluisse, sub figura rei Deo consecrandæ, cujus conficiendæ potestatem lege diserta & perpetua inhibuisset. *Maimonidem* quidem aliosque e Synagoga Doctores in ea versatos fuisse opinione fatetur, quod secula omnia lege ea teneantur: attamen tunc eos legem de statuis solummodo *numini* alicui *fictitio* dicatis interpretari, ex *Dionysio Vossio* se probasse existimat.

Cap. IV. sect. III.

X. Cæterum plurimæ, eæque ingentes, in non longo hoc *Spenceri* sermone concurrunt hallucinationes. *Primo* enim, si gentium effusius in idololatriam ruentium impetus caussa fuerit ob quam Judæis

dæis ſtatuas interdixit Deus; conveniens eſt ut donec cauſſa durat ipſum quoque interdictum vim ſuam obtineat; ſed & ſub *noviſſima regni Judaici tempora*, uti *antea*, & *poſtea*, inſana fuit gentilium circa ejuſmodi ſtatuas & immodica ſuperſtitio. De *Græcis Clemens* Strom. lib. I. pag. 348. *Alexandrinus*: Πρὶν γ᾽ οὖν ἀκριβωθῆναι τὰς τῶν ἀγαλμάτων σχέσεις, κίονας ἱστάντες οἱ παλαιοὶ, ἔσεβον τούτους ὡς ἀφιδρύματα τοῦ Θεοῦ. *Prius itaque quam accurate perfecteque tenerentur imaginum habitus, veteres columnas erigentes eas colebant tanquam ſtatuas Dei.* Ἀφίδρυμα tale ſimulacrum notat quod quaſi numinis *ſedes* eſt, atque eleganter reſpondet voci מצבה. Citat autem ex *Phoronide* & *Eutropia* verſiculos aliquos, quibus de columna tali *Argivæ Junonis* & *Apollinis Delphici* agitur. Adde *Pauſaniæ* illud de *Pharenſibus*: Ἑστήκασι δὲ ἐγγύτατα τοῦ ἀγάλματος τετράγωνοι λίθοι τριάκοντα μάλιστα ἀριθμόν. τούτους σέβουσιν οἱ Φαρεῖς, ἑκάστου Θεοῦ τινος ὄνομα ἐπιλέγοντες· τὰ δὲ ἔτι παλαιότερα καὶ τοῖς πᾶσιν Ἕλλησι τιμὰς Θεῶν ἀντὶ ἀγαλμάτων εἶχον ἀργοὶ λίθοι. In Achaicis. *Prope ſimulacrum lapides fere ſingulos certis Deorum nominibus appellantes Pharenſes venerantur. Et ſane ſeculis antiquioribus apud Græcos univerſos rudes lapides pro ſimulacris Divinos honores habuerunt.*

XI. De *Syris* ex *Damaſcio Photius*: κατὰ τὴν Ἡλίου πόλιν Συρίας Pag. 1047. εἰς ὄρος τὸ τοῦ Λιβάνου τὸν Ἀσκληπιάδην ἀνελθεῖν φησὶ, καὶ ἰδεῖν πολλὰ τῶν λεγομένων Βαιτυλίων, ἢ Βαιτύλων, περὶ ὧν μυρία τερατολογεῖ, *juxta Heliopolim Syriæ Aſclepiadem in montem Libani aſcendiſſe & vidiſſe multa Bætylia, vel Bætulos quos vocant, de quibus infinita mirabilia narrat.* De *Arabibus Maximus Tyrius*: Ἀράβιοι δὲ Diſſert. XXXVIII. σέβουσιν ὅντινα οὐκ οἶδα. τὸ δὲ ἄγαλμα ὃ εἶδον λίθος ἦν τετράγωνος. *Arabes colunt quem non facile dixerim, ſimulacrum autem quod vidi lapis erat quadrangularis.*

XII. De *Romanis* ex *Livio* notum eſt, quod *Idæam Matrem* Lib. XXIX. ſumma religione Peſſinunte Romam advectam in æde Victoriæ collocaverint: illa autem ſacer iſtiuſmodi lapis erat, quem facete deſcribit & ridet *Arnobius*. *Si verum loquuntur hiſtoriæ, neque ullas* Lib. VIII. circa finem. *inſerunt rerum conſcriptionibus falſitates, allatum ex Phrygia nihil quidem aliud ſcribitur miſſum Rege ab Attalo, niſi lapis quidam non magnus, ferri manu hominis ſine ulla impreſſione qui poſſet, coloris furvi atque atri, & angellis prominentibus inæqualis: & quem om-*

nes hodie ipſo illo videmus in ſigno, oris loco poſitum, indolatum, & aſperum, & ſimulacro faciem minus expreſſam ſimulatione præbentem. Cap. VII. Vide reliqua. De *Heliogabalo Lampridius* in ejus vita: *Lapides qui Divi dicuntur, ex proprio templo Dianæ Laodiceæ, & adyto ſuo, in quo id Oreſtes poſuerat, afferre voluit.* Pro Lapidibus Divis *Vivos* ſcribi *Salmaſius* mavult; quorum crebra apud ſcriptores mentio eſt, præcipue Græcos, qui ἐμψύχους λίθους eos vocant; eoſdem nimirum qui βαιτύλοι dicebantur, de quibus multa mira fabuloſaque narrant Græci nugatores. Ipſumque idolum *Algabalum*, unde nomen ſuum mutuatus eſt hoc de quo agimus hominis Lib. V. cap. III. monſtrum, *Herodiano* teſte, λίθός τις ἐςὶ μέγιςος, κάτωθεν περιφερής, λήγων εἰς ὀξύτητα. Κωνοειδὲς αὐτῷ σχῆμα, μέλαινά τε ἡ χροιὰ, διοπετῆ τε αὐτὸν εἶναι σεμνολογοῦσι. *Lapis eſt maximus, ab imo rotundus, & ſenſim faſtigiatus propemodum ad coni figuram. Niger lapidi color, quem etiam jactant cœlitus decidiſſe.* De ſe ipſo quoque Lib. I. p.22. adhuc Gentili *Arnobius: picturatas veternoſis in arboribus tænias ſi quando conſpexeram, lubricatum lapidem & ex olivi unguine ſordidatum, tanquam ineſſet vis præſens, adulabar, affabar, & beneficia poſcebam nihil ſentiente de trunco.* Ex quibus omnibus, niſi fallor, tam clarum eſt quam ſolis radii quum ſudum eſt maxime, quod circa noviſſima etiam regni Judaici tempora, atque adeo longe poſt ea, viguerit etiamnum Gentilium circa titulos, cippos, columnas, ſtatuas, aut quocunque demum nomine exprimere lubet vocem מצבה, εἰδωλομανεία. Quæ ſi fuerit Iſraëlitis cauſſa interdicti de conficiendis id genus titulis, interdictum etiam, manente cauſſa, manſiſſe par eſt.

XIII. At neque in eo leviter hallucinatus Clariſſimus *Spencerus* eſt, quod exiſtimet noviſſimis regni temporibus licitum ſibi Deo conſecratarum ſtatuarum uſum Judæos habuiſſe; quum nullo unquam tempore magis a ſtatuis abhorruerint: & quod fuit olim in *Ægypto altare* atque *ſimulacrum*, ſive *Mattzeba*, id tanquam meram religionis peſtem exſecrati ſint. Notior ea res eſt quam in caſſum verba profundere libeat.

XIV. Nec minus in eo fugit ipſum ratio, quod *Maimonidem* contendat Legem de ſtatuis ad eas ſolummodo reſtringere quæ fictitio alicui numini dicatæ ſunt: quum conceptis verbis aliter mentem

mentem Legis *Maimonides* exponat. Ipsum audiamus ex *Dionysii Vossii*, ad quam *Spencerus* provocat, interpretatione. Sic ergo ille Hebræorum Magister: *Statuæ nomine in lege prohibitæ censetur structura, ad quam sese omnes congregant, quamvis id fiat ad serviendum Deo vero. Talis enim est cultus idolorum. Dictum autem est* Deut. XVI. 22. Neque eriges tibi statuam. *Quisquis igitur eam erigit, vapulat. Similiter quisquis se incurvat super lapide figurato, de quo Lex loquitur, si vero Deo id præstet, vapulat. Quia dictum:* Neque figuratum lapidem ponite in terra vestra, ut vos incurvetis super eo. Lev. XXVI. 1. *Id enim in idolorum cultu obtinebat, ut lapis poneretur, super quo sese prosternerent. Ac propterea nefas id agere in veri Dei cultu.* Potuitne quicquam disertius?

De Idolol. cap. VI. §. VIII.

XV. Atque uti *Maimonidis* mentem pessime accepit *Spencerus*, ita nec *Dionysii Vossii* notas attente satis legit: qui non distinguit inter statuas vero Deo dicatas, easque quæ falsis sacratæ sunt numinibus, quasi illas licitas, has solas interdictas secundum *Maimonidem* doceat; sed inter *superstitiosas* & *memoriales*. Verba plana sunt, nec ulli torsioni obnoxia: *Scriptoris nostri hæc sententia est, non statuas quasvis, sed superstitiosas duntaxat esse interdictas: non illas itidem, quæ in rei alicujus memoriam ponerentur. Qualis illa Jacobi* Gen. XXVIII. 22. Item XXXI. 52. *Itaque verba hæc, ne erigas tibi statuam, quam aversatur Jehova Deus tuus, exponunt Judæi de statua ad superstitionem constituenda, non illa quæ ad memoriam ponitur.* Optime. Sed quid *Spencero* hic vel feritur, vel metitur?

XVI. Ex hac *Dionysii Vossii* observatione lux affulget Jesaiæ vaticinio. Quod utique non de *materiali* aliqua *statua* in Ægypto collocanda in honorem veri numinis, exponendum est: sed de re aliqua *spirituali* & *mystica*, quæ per *statuam*, & eam certe *licitam*, figurari potest. Quum ergo statua, sive cippus aliquis, aut strues lapidum, in *memoriam* præclarorum Dei facinorum, erecta, licita, Deoque aliquando jubente pia fuerit, consentaneum est ut ad eam alludi arbitremur. Hac mente, ut polliceatur Deus, se fidem in unicum Messiæ sacrificium & spiritualem Euangelii cultum designatum per *Altare*, in Ægypto stabiliturum esse, atque in propagatione salutaris doctrinæ, conversione electorum, sancti-

 ficatio-

ficatione, consolatione, tutela atque augmento Ecclesiæ, hostium autem vindicta, tam illustria editurum esse exempla, perennatura in æternitate temporum, fama rerum, ut *memoriale* sibi, *cippi* instar, in Ægyptiorum finibus statuisse videatur. Non me fallunt illa quæ alii subtilius commentati sunt: at ea quæ diximus, plana atque perspicua videntur. Quum ergo מצבה vetiti cultus instrumentum sit, perinde ac *Theraphim*, eum Israëlis statum repræsentat *Hoseas*, quo & *jusso olim*, & *vetito semper*, religionis exercitio carituri erant. Hoc autem erat quod probandum nobis sumseramus.

XVII. At, inquies, quomodo Deus *inter mala* numerare potest, quod Israëliticus populus cariturus esset idolis? Sed quibus ita cavillari lubet, ii, si placet, Deum rogent, quid mali in eo sit, quod vitulum *Bethelis* per *Salmanassarem* ablatum iri comminetur. Hos. x. 5. 6. *Propter vitulas Beth-avenis formidabunt quisque habitator Samariæ; quum lugebit de eo populus ipsius, etiam atrati ejus qui de eo exsultant, propterea quod gloria ejus migraverit ab eo. Etiam ipse in Assyriam deportabitur, munus Regi Jareb.* Nimirum non omne illud bonum & licitum est in se, quod aufertur a Deo in pœnam criminis; sufficit ut bonum videatur, & gratum sit ei qui privatur, isque ex illius rei ablatione detrimentum sentiat. Neque hoc est pro *malo reali pœnam* solummodo *phantasticam* irrogare, ut *Spencerus* cavillari amat. Non enim *phantastica pœna* est in eum deduci statum, ut cum republica id quod tu pro religione habuisti simul pessum eat; hostesque non de bonis solum tuis ac te, sed & de diis tuis triumphent. In quo morem agnoscas veterum ducum. Sic capta *Babylone*, Babyloniorum idola, *Bel* & *Nebo*, in captivitatem abierunt. Jes. XLVI. 1. 2. *Moabitide* item a Chaldæis excisa, Jeremias vaticinatur fore ut *Chamos Moabitarum Deus* in transmigrationem abeat, Jer. XLVIII. 7. Et de *Ammonitarum Deo Malcam* idem prædici videas, Jer. XLIX. 3. Am. I. 15. Quo eodem exemplo *Ptolomæus Euergetes*, victo *Seleuco Callinico* & *Syris*, *Deos* eorum *captivos* ducit in Ægyptum. Dan. XI. 8. Quod ipsum & a Romanis sæpe usurpatum. Vide sodes quæ erudite in hanc rem collegit ὁ πάνυ *Bochartus*, *Hierozoic. Part.* I. *lib.* II. *cap.* XXXIV.

XVIII. Cæ-

XVIII. Cæterum non eſt hæc unica reſponſio qua objectiunculæ illi obviam ire valeamus. Id addimus; nihil eſſe neceſſe, ut prædictionem de carentia ſtatuæ & *Theraphim* referamus ad *comminationem*. Ea quippe quæ vaticinio hoc continentur mixti generis ſunt; partim bona, partim mala. Nihil ſane mali ominatur Iſraëli Deus, quum dicit, *non ſcortaberis*. Illi autem prædictioni reſpondet hæc, *ſedebis ſine ſtatua & Theraphim*. Miſeræ tuæ conditioni hoc aderit boni, quod a craſſa idololatria, & avita ſuperſtitione puram te ſervabis.

XIX. Quæ ſuperſunt *Spenceri* obſervatiunculæ, ſi ſua ipſi verba reddere liceat, *pluma & palearum caſſis leviores* ſunt: ex quibus, ſi quicquam, nihil certe amplius conficias, quam pro Diviniſſimo *Urim* ſacramento ſuperſtitioſos Apoſtatas ſubſtituiſſe *Theraphim*; ut quum ea re deſtituerentur, per quam oracula fundebat Deus, vicarium aliquid haberent, cui ſe ad fallaciam & fraudes immiſcerent nequam ſpiritus. Neque inficias imus, quod ſicuti in vero Dei cultu *ſacerdotium*, & *Altare*, & *Ephod* & *Urim*, atque hæc quidem quammaxime, certo quodam religionis nexu conjuncta fuere, ita & in eo cultu qui verum mentiebatur, ad illius inſtar quodammodo compoſitus, neceſſitudo quædam fuerit inter idololatricum *Ephod* & maledicta *Theraphim*. Quæ quum id ſibi præſtare crederent Idololatræ quod *Urim* olim Iſraëlitis; hinc propter iſtam μίμησιν a LXX voce δήλων, ab *Aquila* & *Theodotione* voce φωτισμῶν efferri hic potuerunt. Quanquam noſtra parum intereſt inquirere, quid interpretes iſtos moverit, ut ſecus quam ſolent nomen *Theraphim* hoc loco interpretarentur. Deum certe per *Theraphim* ſuum hic *Urim* intellexiſſe, id ne omnes quidem *Spenceri* fidiculæ ex *Hoſeæ* vaticinio extorſerint.

XX. Minus adhuc præſidii in *Gideonis* Hiſtoria eſt. Jud. VIII. 27. Ubi *Ephodi* quidem, ſed nulla τῶν *Urim*, neque *Theraphim* mentio. Id quidem fatemur admodum eſſe probabile, non ſolum aliquod ſacerdotale amiculum a Gideone confectum eſſe; quomodo enim *mille & ſeptingenti ſicli auri*, id eſt, ex ſupputatione Viri Docti, *ſeptuaginta plus minus auri libræ*, impenſæ fuiſſent uni amiculo? Credibile itaque eſt, & alia fuiſſe addita ad apparatum illum ſacrum, quo memoriam Divini beneficii celebrare *Gideon* inſtituit.

Attamen

Attamen quum quicquid illud fuerit, neque *Urim* neque *Theraphim* dicatur; & nos, ob ſcripturæ ſilentium, æternum id ignorare cogamur, qua vel ſpecie argumenti colligi ex ea narratione poteſt, quod *Theraphim* & *Urim* ejuſdem formæ atque uſus fuerint?

XXI. Quæ alibi de convenientia *ſignificationis* in vocibus *Urim* & *Theraphim* obſervat *Spencerus* (*Urim* enim *inflammationes*, *illuminationes* notat, *Theraphim* ex Dialecto Chaldaica pro *Seraphim*, quod antiquum *Angelorum* nomen eſt, *urentes*, vel *inflammantes*) ea uti non ſunt fraudanda eruditionis laude, ita rationis convincentis locum ſuſtinere non poſſunt. Argumentum enim ab etymologia, præſertim ſi ea incerta, plurimumque inter eruditos vexata ſit, admodum invalidum eſt. Talis autem ea eſt quam hic de *Theraphim* præ cæteris commendat *Spencerus*. Nos aliam dedimus ex *Ludovico de Dieu*, quæ non minus videatur eſſe probabilis. Et ſane ſi ſtatuæ ad memoriam angelorum celebrandam, vel eorum præſentiam ſignificandam, tanquam ſymbolum antiquitus ſtructæ, idcirco *Theraphim* dictæ ſunt, quia id idem eſt quod *Seraphim*, quo nomine *flammantes angeli* notantur: quæ dici poteſt ratio cur & nunquam imagines iſtas *Seraphim*, & nunquam Angelos *Theraphim* vocatos inveniamus? *Theraphim* Chaldaicæ originis eſt. Chaldæorum autem תרף & Hebræorum שרף nullam habent ſignificationis convenientiam. Et qui Hebræis *Seraphim* dicuntur, Angeli, eos a Chaldæis, nedum Hebræis, *Theraphim* dici nullo probatum vidi exemplo. Quum ergo ſcriptura tam ſollicite ſemper utramque vocem ſecernat, nunquam autem tanquam ejuſdem ſignificationis alternet; non auſim certe ego eas tanquam ſynonymas, ejuſdemque originis, pro uno habere.

XXII. Atque ita demonſtraſſe me arbitror, non ſine inſigni religionis ac pietatis injuria iſtas Ægyptiorum ineptias ac probra, &, quemadmodum Scriptura vocat, בשת *pudenda*, cum ſacratiſſimis Dei inſtitutis comparari poſſe.

CAP.

CAP. XIII.

De Cherubinis.

I. *Stipatores Hemptaei Numinis aut nihil aut parum cum Cherubinis Mosaicis commune habent.* II. *De Cherubinorum forma quam pauca certo definiri possint.* III. Gen. III. 24. *Ubi prima Cherubinorum mentio, ibi forma non exponitur.* IV. *Angeli tamen ita vocantur, quia significati fuerunt per Cherubinos in propitiatorio.* V. *Ii* Exod. xxv. *describuntur animantia volucria, non ultra.* VI. *Diversum ab iis alarum ac vultuum situm Salomonici Cherubini habuerunt.* VII. *Cherubinis in templo Ezechielis signatius duae facies attribuuntur: an plures habuerint incertum relinquitur.* VIII. *Animalia Ezechieli visa, quae tandem Cherubinos esse deprehendit, quatuor faciebus, totidemque alis, & manibus sub alis, praedita fuerunt.* IX. X. *At ne sic quidem in forma designata conceptu conveniunt interpretes.* XI. *Propius vero sunt, qui singula animalia quatuor capita aut semicapita habuisse arbitrantur.* XII. *Attamen a Cherubinis Ezechielis non valet sequela ad Cherubinos Mosis.* XIII. *Nisi hactenus fortassis, ut concludamus eos ad Bovis formam proxime accessisse.* XIV. *Cui observationi & vocis etymon, variaque Scripturae phrases favent.* XV. *Ex omnibus observatis conficitur Cherubinorum descriptio.* XVI. *Johanni visa animantia.* XVII. *A nonnullis credita alludere ad Israëlitarum in deserto vexilla.* XVIII. XIX. XX. XXI. *Sed perperam, quum Belluata ejusmodi vexilla Israëlitae nunquam habuerint.* XXII. *Cum Ezechielis potius animantibus conferenda sunt.* XXIII. XXIV. XXV. *Iis quatenus, & cur dissimilia.* XXVI. *Frigida est horum omnium speculatio, nisi ad mysterium enitamur.* XXVII. XXVIII. *Mysterium Cherubinorum in Propitiatorio.* XXIX. XXX. XXXI. XXXII. XXXIII. *Cherubinorum Ezechielis.* XXXIV. *Etiam Johannis animalia Angelos significarunt.* XXXV. *Respondetur objectioni.* XXXVI. *Ad officium fidelium pertinet, Angelorum virtutes, emblematicis istis figuris significatas, imitando exprimere.*

Confer lib. I. cap. IX. §. I.

I. QUÆ de *Hemptæi* numinis *Stipatoribus Geniis*, quorum unus *Pueri* formam, alter *Caninam* faciem, tertius *Accipitrinum* vultum, quartus *Leoninum* habebat, eorumque cum *Cherubinis*, quos gloriæ suæ in Arca solium stipare Deus voluit, collatione supra diximus; ea quendam magis ingenii lusum sapiunt, quam ut seria consideratione digna sint. Nihil enim Ægyptiorum *Hempta* cum *Deo* אמת *Emet*, sive *veritatis*, quem pie coluit *Heberi* posteritas, præter aliquem literarum sonum commune habet. Et quis dixerit, a quo tempore aliquod illius nominis numen coli ab Ægyptiis occeperit? *Cherubini* autem Arcæ propitiatorio operculo impositi *Hemptæis* illis geniis neque *numero* pares fuere; quippe *bini* duntaxat: neque *forma*; quum quantumvis incerta atque incognita nobis vera *Cherubinorum* facies sit, id omnes norint, neque *caninum* neque *accipitrinum* eos vultum habuisse. Quandoquidem tamen in hanc nunc materiam incidimus, quæ si quæ alia accuratam meretur commentationem, non puto fraudi nobis esse debere, si in tam florido prato liberius aliquanto exspatiemur, & quos colligere licuit flosculos eos ἀφθόνως cum Lectoribus nostris communicemus.

II. De *specie Cherubinorum* multa multi conjectando opinati sunt: at neminem me invenire memini qui opinationes suas idoneis argumentis addixerit. Nos videamus quousque ex Scripturarum meditatione & collatione proficere valeamus; ut appareat, quid certum, quid probabile, & ubi denique subsistendum sit cum confessione non illaudabilis ignorantiæ.

III. Prima *Cherubinorum* mentio est in historia expulsionis protoplastorum ex Paradiso. Gen. III. 24. *Instituit ab Oriente horti Edenis* Cherubinos, *flammamque gladii sese vibrantis, ad custodiendum viam quæ ferebat ad arborem vitæ.* In confesso apud omnes est, per *Cherubinos* ibi *Angelos* designari; at qua forma apparuerint, & an aliqua forma, item quam ob rem id nomen *Angelis* tribuatur, *Moses* non dicit. De forma igitur aliquid arbitrari, divinantium est: quod nos non audemus. Aliquam tamen formam conspectam esse, non est improbabile; propter id quod additur de *ardentis gladii vibrata lamina.* Quamvis & quid ea fuerit

rit in obſcuro eſt. Multi *ſpeciem gladii* ſuſpicantur viſibili forma ab *Angelis* ad horti aditum verſati. Qua ſpecie eos, ad judicia Dei exſequenda miſſos, ſæpius apparuiſſe legimus. *Bileamo*. Num. XXII. 22. 23. *Joſuæ*. Cap. V. 13. *Davidi*. 1 Chr. XXI. 16. *Grotius* per flammantem gladium, *perpetuos ignes* intelligit, & cavernas bitumine ac ſulphure ſtagnantes, quales in *Babyloniæ* campis ſcriptores produnt. Alii denique iſta voce improprie *igneam* Dei *legem* qua Deus hominem Paradiſi aditu prohibebat, additis legis vindicibus & cuſtodibus angelis, intelligendam ſciſcunt. Et conferri jubent Deut. XXXIII. 2. *Jehova ex Sinai venit, a myriadibus ſanctis ſuis, a cujus dextra ignis legis ipſis exſtitit*. Nihil improbabile, nihil inſcitum: attamen incerta omnia.

IV. At ratio nominis non videtur tam obſcura quin aliunde probabiliter arceſſi poſſit. Id mihi credo omnes facile daturos eſſe, haut abludere a veri ſimilitudine quod Geneſios hiſtoriam una cum reliquis libris in deſerto conſcripſerit *Moſes*, poſt quam tabernaculum cum omni ſacro ſuo apparatu juſſus erat facere. Hoc autem contigit mox poſt legem in Sinai datam. Ejus apparatus pars aliqua erant ſymbolicæ iſtæ imagines quibus *Cherubinorum* nomen inditum eſt: quas cœleſtium *geniorum* emblemata Deus eſſe voluit. Hinc factum eſſe videtur, ut *Moſes*, primam iſtorum geniorum facturus mentionem, emblematico iſthoc nomine eos deſignare conſultum duxerit; non ad emblematis ſpeciem attendens, ſed ad rem emblemate ſignificatam. Simile exemplum habemus Pſ. XVIII. 11. & 2 Sam. XXII. 11. וירכב על כרוב *& vectus eſt ſuper* Cherub, *volitatque ſuper alis venti*: ubi non de ſpecie aliqua figurave cogitandum eſt, ſed ſimpliciter de angelis Deo obſequia ſua præſtantibus.

V. Porro de Emblematica *figura*, qualis ea fuit in *operculo propitiatorio arcæ*, duo tradit *Moſes* Exod. XXV. 18. 19. 20. Primo quod *paſſas* habuerint *alas ſurſum verſus*, quodque *alis* ſuis *obtexerint propitiatorium*: dein, quod *facies* habuerint *obverſas ſibi* mutuo, itemque *converſas ad propitiatorium*. Unde id certo concludi poteſt, fuiſſe *animantia volucria*; at cujus ſpeciei, quot alis, quot faciebus prædita, & quæ reliqui corporis forma fuerit, ejus rei altum apud *Moſen* ſilentium eſt. Sive quod res iſta eorum tem-

 porum

porum Israëlitis satis fuerit nota; sive quæ alia caussa sublimior secretiorque subsit. Id satis claret, non fecisse *Mosen Cherubinos* ad exemplar imaginum quas olim in Ægypto viderat, sed ad instar sibi monstratum in sacro monte.

VI. Non eandem plane formam, aut certe non eundem partium situm habuere illi *Cherubini* quos in *Templi* sui Sanctuario formavit *Salomon*. *Mosaici* enim, ut vidimus, facies suas habebant obversas sibi invicem & versus propitiatorium; & ala sua expansa unus alterius alam expansam ab utroque latere contingebat; veluti si duo homines se invicem adspiciant, manibusque teneant. Qui alarum situs præter volucrium omnium naturam est. *Salomonici* autem non erant sibi obversi, sed laterales, neque faciebus ad se mutuo versis, sed ad orientem, ita ut uterque a tergo occidentem haberet. Expandebantque alas suas a lateribus, per totam latitudinem sancti sanctorum; ita ut unus *Cherub* extremitate dextræ alæ suæ tangeret parietem meridionalem, alter vero extremitate sinistræ suæ alæ tangeret parietem septentrionalem, intermediis duabus alis contingerent se mutuo. Qui situs alarum propius ad naturam accedit. 1 Reg. VI. 27. Hactenus nihil certi deprehendere licuit, nisi quod *Cherubini statuæ* fuerint cum *ingentibus* atque *expansis alis*.

VII. Paullo ulterius deducit nos *Ezechiel*, qui sui *Templi Cherubinos* depingens, *quot* & *quas facies* habuerint distincte edisserit: *geminas* nimirum, *Humanam* unam, alteram *Leoninam*. Ezech. XLI. 20. 21. *Eratque fabrefactum* Cherubinis *&* *Palmis*. *Palma inter duos* Cherubos; *& binæ facies cuique* Cherubo. *Nempe facies Humana versus palmam unam hinc*, *& facies juvenis Leonis versus palmam alteram inde.* Non tamen quia *binæ* tantum *Cherubi* cujusque facies narrantur, inferri certo potest haut plures alibi fuisse. Observant enim eruditi, describi hic *Cherubinos* pro ut in plano pariete sculpti contemplantium apparebant adspectui; per quam rem fieri potuit ut duæ aliæ facies interciperentur ab ipsa parietis planitie. Fuit hæc dimidiata duntaxat sculptura, in qua necesse est multas partes non exstantes latere: quæ in statua separata, & undiquaque aspectui objecta, distincte cernuntur.

VIII. Occasionem huic observationi dederunt monstrosa animalia

malia quatuor, eidem *Ezechieli* visa; quorum unicuique *quatuor* erant *facies*, *alæ* totidem, *pedes* recti, *planta* similis plantæ pedis vitulini, sub alis *humanæ manus* species. Facies autem quatuor hæ erant, *Humana*, a parte anteriore, *Leonina* a dextris, *Bovina* a Sinistris, *Aquilina* a parte posteriore. *Alarum situs* tam a *Mosaicis* quam a *Salomonicis* diversus erat: neque enim in *anteriora porrectas* eas habebant ut *Mosaici*, neque ad *latera expansas* ut *Salomonici*; sed alteras *sursum extensas*, alteras ad *corpus tegendum adductas*. Ezech. 1. 5. & seq. Apparebat etiam *forma manus hominis sub alis eorum*. Ezech. x. 8. Porro hæc animantia *Cherubinos* fuisse repetito frequenter nomine inculcat cap. x. imprimis vers. 20. *Ipsum est animal illud quod videram subjectum Deo Israëlis ad flumen Chebaris & COGNOVI CHERUBINOS EOS ESSE.*

IX. At ne sic quidem confecta res est. Nondum enim in hujus speciei conceptu conveniunt interpretes. *Hieronymus Prado*, *Pererius*, *Grotius*, aliique, per quatuor פנים non *facies vultusque* intelligunt, sed *formas*, *figuras*, *similitudines*, *insignia*. Quemadmodum Hebræi *speciem* aëris, cœli, terræ, eorum *faciem* vocant. Erat ergo, secundum ipsos, in animalibus istis *Cherubim facies*, id est *forma*, *Hominis* in *vultu* & *toto corpore*: forma *Vituli* in *pedibus*; quia habebant ungulam bifidam qualis est vitulorum: forma *Leonis* in *pectore*, *cervicibus*, *armis*; quia in his erant *jubæ* instar *Leonum*: forma *Aquilæ*, scilicet *alæ*, in humero. Finge tibi *Hominem*, adde illi in cervice & pectore jubas *Leonis*, adde humeris alas *Aquilæ*, adde pedes *Bovis*; & habebis secundum *Pradonem* instar *Cherubi* qualem vidit *Ezechiel*, qualesque fuerunt in *Tabernaculo* ac *Templo*.

X. Alii autem cuique *Cherubo quatuor facies* sive *vultus* dant, & consequenter totidem *capita*, aut potius *semicapita*: ita ut *anterior* pars habuerit *caput* & faciem *hominis*, quasi primariam & eminentiorem; cui a *dextris* inserta vel annexa erat facies & *caput leonis*: a *sinistris*, facies & *caput vituli*: a *parte posteriori*, vel, ut illi volunt qui Vulgatam versionem sequuntur, *desuper* facies & *caput Aquilæ*. Ita ut per quatuor hæc capita in unum quasi corpus & caput compacta essent quatuor animalia.

XI. Fatendumque omnino est, hanc ideam ad literæ simplici-

tatem proxime accedere. Quum enim de Iride, Electro, Firmamento, similibusque rebus quæ proprie *faciem* non habent, Propheta loquitur, attribuit quidem iis מראה *visionem* sive *adspectum*, & דמות *similitudinem*, non item פנים *faciem*. Quod argumento est, eum hac voce in strictiori nunc significatione uti. Et sane animalium suorum *facies* ita depingit, ut per eas non *jubas*, non *alas*, non *ungulas*, sed *vultus* se intelligere diserte satis doceat: quum faciem *Bovis* a *sinistris*, faciem *Leonis* a *dextris* fuisse asseverat. Hoc enim de jubis & ungulis dici nequit, quæ *Leoni* ac *Vitulo* tam a dextris quam a sinistris sunt. Accedit quod alas, pedes, manus, a faciebus, distincta descriptione, aperte discriminet.

XII. Verum enimvero qualiscunque figuræ monstrosa isthæc animantia fuerint; non tamen quia *Cherubinos Ezechiel* nuncupat, exinde sequitur, *Cherubinos arcæ* impositos & in *Tabernaculo* ac *Templo* pictos fictosve eandem speciem habuisse. Neque ea fuit *Ezechielis* mens, ut *Mosaicorum Cherubinorum* formam doceret, quum se demum cognovisse testatur quod quæ viderat animantia *Cherubini* essent. Cap. x. 20. Imo contrarium potius inde conficias. Quid enim obstat quo minus in prima mox visione *Cherubinorum* formam recognoverit, tam nobilem, tam notabilem, tam notam denique eo tempore, & quam nemo non Judæorum, saltem sacerdotum, qualis *Ezechiel* erat, in templi parietibus ac portis quotidie cernebat? Adeone tunc illa ignorabilis erat, ut iterata visione opus fuerit ad ideam illius Prophetæ animo ingenerandam? Qui facies, alas, pedes post primum conspectum tam accurate delineavit, is non potuerit tam insolitæ speciei animantia conferre cum forma quam millies in templo oculis suis usurpaverat? Quid ergo? Non de *figura* disserit *Ezechiel*, quum se *Cherubinos* agnovisse narrat; sed de re per *Hieroglyphicum* illud symbolum *significata*. Id scilicet deprehendebat, mirabilia ista animantia, quæ quorsum cum prodigiosa sua specie tenderent necdum ita animadverterat, ea, inquam, nunc deprehendebat cœlestium *Angelorum* esse *emblemata*: idemque per ea significari quod per sacros templi *Cherubinos*. Non autem quæ ejusdem rei symbola sunt, ea quoque inter se exacta similitudine convenire necesse est.

XIII. Ve-

XIII. Verumtamen non omnino nihil ex hoc *Ezechielis* vaticinio de forma *Cherubinorum* in ſacra Dei æde dicatorum diſci poſſe videtur. Præſertim ſi attendamus ad capitis x comma 14. *Quatuor facies erant unicuique : facies unius facies erat* Cherubi : *facies alterius facies Hominis : & tertii facies Leonis, quarti facies Aquilæ.* Clarum eſt Prophetam ſub *facierum* nomine externam hic aliquam viſibilemque formam deſcribere : unde fieri non poteſt ut *Cherubi* nomen de *Angelo* hic exponamus, quum neceſſe ſit ſpeciem intelligere quæ in oculos incurrit, uti ſpecies *Hominis*, *Leonis*, vel *Aquilæ.* Quænam autem eſt illa *Cherubi ſpecies?* Non ſinit nos dubitare *Ezechiel*, qui cap. I. 10. ejuſdem animantis eaſdem facies enumerans, pro facie Cherubi, Bovis faciem narrat. Porro quæ ratio vel imaginando fingi poteſt cur *Bovem Cherubi* nomine inſigniverit, niſi id conſtitiſſet inter Iſraëlitas, *Cherubinos bovis* præcipue formam præ ſe tuliſſe?

XIV. Favet vocis etymon : nam כרב, unde *Cherubinorum* nomen deducitur, Chaldæis, Syris, Arabibus, *arare* ſignificat; cui rei *boves* potiſſimum adhibiti ſunt. *Cherub* ergo notat Βοῦν Ἀροτῆρα. Accedit ratio, quod *Cherubo inſidere*, *Cherubo vehi* aliquoties Deus dicatur, & quod *Angeli* paſſim dicantur *vehiculum Dei*, ut Pſ. LXVIII. 18. רכב אלהים, *currus Dei.* Et Zach. VI. I. & ſeq. ubi quatuor מרכבות *currus ſunt quatuor Spiritus Dei miſſi in univerſam terram.* Atque adeo in hac ipſa *Ezechielis* viſione junguntur cum *rotis.* Quæ omnia *jumento* alicui, puta *Bovi*, quam cuicunque alteri formæ magis convenire, nemo non videt. Hoc argumento inductus facile aſſentior Viris eruditiſſimis, qui *Cherubinos* varias animantium formas ita exhibuiſſe pugnant, ut ad *Bovis* formam proxime acceſſerint.

XV. Atque hæc ſunt quæ collatis ſacrorum monumentorum teſtimoniis de *Cherubinorum* figura colligere potuimus. Fuiſſe nimirum *animantia inſolita*, *bovini corporis ſpeciem quoad maximam ſui partem repræſentantia*, *inſtructa grandibus alis*, *incertum quot*, *& binis ad minimum faciebus*, *Leonina atque Humana.* Hic ſubſiſtendum puto. Quis enim, Scriptura tacente, reliqua enarraverit? Nam quæ recentiores magiſtri tradidere, vaga, incerta, nonnulla & falſa ſunt, & putidum Judæorum redolentia ingenium:

nium : talia denique quibus tuto pedem figere non poſſis. Prudentius modeſtiæ litavit *Joſephus*, ita eos finiens : ζῶα πετεινὰ, μορφῇ οὐδενὶ τῶν ὑπὸ ἀνθρώπων ἑωραμένων παραπλήσια, *animantia volucria, nulli eorum quæ ab hominibus viſa ſunt ſimilia, quæ Moſes in ſolio Dei viderat figurata.* Eam ideam ſponte nobis ſuggerunt, *Moſis Tabernaculum* & *Ezechielis Templum* ſuum delineantium deſcriptiones.

XVI. Affinia *Ezechielis Cherubinis* ſunt *animalia* ea quæ *Johannes* vidit inter thronum Dei & quæ thronum ambiebant. Erant autem illa numero quatuor, *plena oculis ante & retro. Animal autem primum erat ſimile Leoni, & ſecundum animal ſimile Vitulo, & tertium animal habens faciem velut Homo, & quartum animal ſimile Aquilæ volanti. Et quatuor animalia ſingula per ſe habebant alas ſenas in circuitu, & intus plena erant oculis.* Apoc. IV. 6. 7. 8.

XVII. *Joſephus Medus* in *Clavi* ſua *Apocalyptica*, aliique cum ipſo Viri eruditi, exiſtimant in ea *Johannis* viſione alluſionem eſſe ad *caſtra Iſraëlitarum in deſerto*, quæ diſtincta fuere ſub *vexillis* quatuor, ſingulis ſua habentibus *ſigna.* Id enimvero *Moſes* ipſe memorat. Num. II. Addunt Hebræorum Magiſtri, picta in vexillis fuiſſe animalia hic *Johanni* oſtenſa. In vexillo *Judæ, Leonem:* in vexillo *Ephraimi, Bovem :* in *Rubenis* vexillo, *Hominem :* in *Danis, Aquilam.* Cujus rei quam rationem, quæ argumenta habeant, operæ pretium eſt ex *Aben-Ezra* in dictum *Moſis* locum commentariis audire. Is ita : וקדמנינו אמרו שהיה בדגל ראובן צורת אדם, *Anteceſſores noſtri dixerunt fuiſſe in* Rubenis *vexillo figuram* Hominis, *juxta vim ſymbolicam* Mandragorarum : *& in vexillo* Judæ, *figuram* Leonis ; *quod illum* Jacobus Leoni *comparaverit:* Gen. XLIX. 9. *In vexillo* Ephraimi, *figuram* Bovis; *quia de* Joſepho Ephraimi *patre dicitur* Deut. XXXIII. 17. Primogeniti Bovis illius decor eſt ei. *In* Danis *denique vexillo figuram* Aquilæ, *ut ſimilis ſit* Cherubinis *quos vidit* Ezechiel *Propheta.* Quibus ſimilia habet *Chizkuni* & *Bar Nachman* in Num. III.

XVIII. Neque dubitari poteſt, quin ſpecioſa ſit hæc obſervatio, modo res ipſa certa atque explorata eſſet. Sed magnis argumentis probavit *Launæus*, doctiſſimus *Apocalypſios* interpres, & poſt eum Ad cap. IV.

Bochar-

Bochartus & *Heideggerus*, id quod de ſignis animalium in vexillis aſſeritur, putidum recentiorum magiſtrorum commentum eſſe. Quum enim neque *Moſes* quicquam huic rei ſimile habeat, neque ſcriptura alibi, neque *Joſephus* ubi res Judæorum liberaliori commentario perſequitur, neque *Philo* in *Libris de Vita Moſis*, imo ne in ipſo quidem *Talmude* a Viris eruditiſſimis id deprehenſum ſit; quis tam grande arcanum muſteis interpretibus heri aut hodie natis revelavit, annis propemodum ter mille poſtquam eæ res geſtæ ſunt?

XIX. Quod quidam huc trahunt ex Pſal. LXVIII. II. חיתך ישבו בה, *animalia tua habitaverunt in ea*, quaſi de *ſolitudine* agatur, in qua per aliquot annos habitavit Iſraël, quem *animalia Dei* nuncupet Pſaltes, propter quatuor animalia in vexillis depicta; id procul ab omni ratione depulſum eſt. Neque enim de commoratione Iſraëlis in *deſerto*, ſed de habitatione in *hæreditate* ſua, id eſt terra Canaan, iſthic loci agitur. Tum חיתך non neceſſe eſt exponere *animalia tua*, quum חיה etiam *cœtum* ſive *congregationem* ſignificet, I. Sam. XXIII. II. 13. eaque notatio in hac pericopa perquam commoda ſit. Atque ita intelligunt Hebræi ferme omnes: *R. Salomo*, *Aben Ezra*, *Kimchius*, *Pomarius*, & ex noſtris interpretum turma, præter *Pagninum* & *Ariam Montanum*. Favet etiam conſtructio verbi pluralis cum nomine ſingulari collectivo. Denique vel ſi *Dei Animal* aut *Animalia* vocentur *Iſraëlitæ*, non tamen exinde ſequitur alludere vatem ad *Belluata* Judæorum *vexilla*. Quum Eccleſia paſſim dicatur *Grex Domini*, *oves Domini*; quid ni & *Animalia Domini* dicatur, quia a Domino per Spiritum animatur: abſque illo ad vexilla reſpectu?

XX. Quæ autem pro ſingulorum figuris vexillorum proferuntur rationes, ea quæ de *Judæ* ſigno agit ſola aliquam veri ſpeciem habet: cæteræ aut nullæ ſunt, aut ridiculæ. Abſurdum eſt *Ephraimitas* figuram *Bovis* in vexillo ſuo habuiſſe, propter ultima *Moſis* morientis de *Joſepho* verba. Vexilla enim hæc erecta ſunt ſecundo ab exitu anno. Num. I. 10. & II. 2. annis ante *Moſis* mortem triginta & octo. Multo abſurdius, *Danitis* *Aquilam* attribuere propter *Ezechielis* viſionem, quæ & ſeculis novem poſterior eſt, & de *Danitis* ne gry quidem habet, uti nec de aliis tribubus. Con-

venientius fuiſſet *Danitas* pro *Aquila Ceraſtem* in vexillo habere, quia *Jacob* dixerat, *Dan erit Ceraſtes in via.* Gen. XLIX. 17. Sed illud imprimis ridiculum, quod *Rubeni hominis* formam attribuant, eo quod *Dudaim* repererit, id eſt *Mandragoras*, *Mandragoræ* autem humanam ſpeciem habeant. Nam neque *Dudaim Mandragoras* eſſe integro tractatu probavit *Bochartus*; & *Mandragoras* eſſe ἀνθρωπομόρφους, alterum ex eburnea porta ſomnium eſt.

XXI. Denique ab omni veri ſimilitudine abhorret ut quod maxime, illis ipſis, quos Deus nuper ob cultam *Bovis* imaginem tam male multaverat, *Moſen* mox non *Bovis* ſolum, ſed & aliorum animalium imagines erexiſſe, & populo ad idololatriam tam proclivi hoc ſcandalum ultro objeciſſe. Accedit, quod *Vitellio* in *Arabas* bellum moturo, & e *Ptolomaide* per *Judæam* exercitum ducturo, Viri Judæi primarii occurrentes tranſitum per regionem deprecati ſint. Ου γὰρ αὐτοῖς εἶναι πάτριον περιορᾷν εἰκόνας εἰς αὐτὴν φερομένας, πολλὰς δ' εἶναι σημαίας ἐπικειμένας, *cauſſati patrios ritus non permittere, ut inferrentur ullæ imagines, quas* Romana *ſigna pleraque habebant.* Vanus profecto & mendax fuiſſet hic prætextus, neque fefelliſſet Romanos, ſi Judæi ipſi in vexillis ſuis animalium ſigna habuiſſent.

Joſeph. Anti. l. XVIII. cap. VII.

XXII. Ex quibus omnibus manifeſtum eſt, non eſſe eam *Johannis* viſionem cum Iſraëlitarum pictis in deſerto vexillis conferendam; quippe quæ fictitia ſunt: ſed potius cum *Ezechieli* factis apparitionibus, quibuſcum *Johannis* viſa magnam & alias convenientiam habere contendenti liquebit. Geminum obſervabile diſcrimen hic eſt. Prius quod quæ *Ezechieli* ſub *unius Animalis Quadricipitis* ſpecie oſtenſa ſunt, ea *Johanni* apparuerunt ut *quatuor* diſtincta *animalia*, ſingula *unum* habentia *caput*, quod idcirco diſtinctius, perfectius & conſpectius fuit.

XXIII. Digna memoratu *Grotii* commentatio eſt. *In Tabernaculo*, inquit, *in Templo Salomonis, & in viſo Ezechielis, duæ ſunt figuræ pares, compoſitæ ex quaternorum animantium formis; hic vero, ut ſequentia nos docent, quatuor formæ animantium diſtinctæ. Quare id? Quia omnia in Novo Teſtamento diſtinctius quam in Vetere naſcuntur.* Fortean *noſcuntur*: Ingenioſe atque argute. Niſi quod plus juſto ſibi ſumere videatur in determinanda ſpecie

Cheru-

Cherubinorum Tabernaculi & *Templi*; qui an quaternorum præditi fuerint animantium formis, uti nos supra ostendimus, in liquido non est: & quod in Viso *Ezechielis duas* tantum figuras statuat; quum textus diserte *quatuor* animalia numeret Ezech. I. 5. respondentia *quatuor rotis*, *sic ut rota unaquæque juxta* Cherubinorum *unumquemque esset*. Ezech. x. 9. Profecto si quis religiosus, uti par est, scripturarum interpres esse velit, is ubi textus habet, *Similitudo quatuor animalium*, non audebit pro glossa ponere: *Duorum* Cherubinorum, *qui singuli partes habebant quatuor animalium*. Et ubi Spiritus Sanctus dicit: *Quatuor rotæ juxta* Cherubim: *rota una juxta* Cherub *unum*, & *rota una juxta* Cherub *unum*, id est, uti bene observavit Vatablus ex simplicis Hebraismi genio, quasi dixisset, *singulæ rotæ erant juxta singulos* Cherubim: *tot erant rotæ quot* Cherubim. Non est pro commentatione ex temere concepta hypothesi substituendum: *Enallage est*: *vult enim dicere de binis rotis quæ in binis erant lateribus*, *utramque tam propinquam fuisse* Cherubino *ejus lateris*, *ut ab eo tangeretur*. Cæterum quam assignat diversitatis rationem, ea non videtur esse repudianda. Haut absimilia prodidit *Cornelius a Lapide*. *Caussa*, inquit, *cur* Ezechielis *animalia quaternas habuerint facies*, Johannis *vero singulas*, *est*, *quia Symbola rerum Divinarum*, *quæ in Veteri Testamento convoluta*, *tecta*, & *obscura erant*, *in Novo Testamento divisa*, *discreta*, *plana*, & *explicata exhibentur*.

XXIV. Verum aliter instituit Præstantissimus *Launæus*, qui existimat *Johannis* animalia non minus quadriformia fuisse quam *Ezechielis*; *Johannem* autem eam solummodo singulorum faciem descripsisse, quæ, ipsi obversa, plena apparebat. Cujus rei hæc fortasse caussa sit, quod *Johannes* animalia cerneret in circuitu throni *stantia*, eundemque semper servantia situm; *Ezechiel* autem ea viderit *excurrentia*, *revertentia*, & horsum vorsum sese motitantia, unde diversas eorum facies facilius dignoscere potuerit. Sed non videtur id satis solidum. Præterquam enim quod aliquid verbo Dei addatur, quando quatuor ei animali attribuuntur facies, cujus unam tantum Scriptura laudat: non patet *Johannis* animalia eundem semper servasse situm, quum ipsum ad contemplationem mysteriorum, quatuor primis sigillis contentorum, introducerent.

 XXV. Al-

XXV. Alterum diſcrimen in eo eſt, quod *Ezechielis* animalia *quatuor* duntaxat *alis* inſtructa fuerint, *Johannis* autem, *ſex*: quemadmodum & *Seraphini Jeſaiæ*. cap. VI. 2. qui & ſingularum alarum uſum aſſignat. *Binis tegebant pedes*, cum confeſſione ſuæ ad Deum οὐδενείας; *binis volabant*, quippe in juſſis exſequendis velociſſimi. Ratio autem diverſitatis in alarum numero, ex loco petenda videtur ubi conſpecta ſunt animalia. Nimirum *Johannes* & *Jeſaias* ea videbant ut *cingentia Thronum gloriæ*, conſequenter alis ad obnubendam faciem ſuam indigentia, non ita tamen obnubendam ut nunquam nullove modo conſpici potuerit. *Ezechiel* vero ſua cernebat *ſub expanſo*, *infra Thronum*, ubi non is alarum uſus. Ezech. I. 22. 23. 26. Niſi præferre malis acutam Doctiſſimi *Ouweni* obſervationem: Jeſaiæ viſione repræſentari Chriſtum, Joh. XII. 41. cum myſterio vocationis gentium, & rejectionis Judæorum; cui introſpiciendo pleneque cognoſcendo impares olim Angeli fuere: Ezechieli autem conſilium ac voluntatem Dei in operibus communis Providentiæ, quam retecta facie contemplantur.

Prolog. ad Hebr. Exercit. XXII. §. XVII.

XXVI. Cæterum ſterilis admodum noſtra hæc futura eſſet commentatio niſi altius eniteremur. Non ſufficit piæ menti de externa *Cherubinorum* forma, aut ſpecie monſtroſorum animalium quæ ſervis ſuis monſtravit Deus, quicquam ſcrutando cognoviſſe: non ſufficit ſcire, quod non ad Ægyptiacarum ſuperſtitionum imitamentum ſacra hæc emblemata Dei populo data ſint. Inveſtigandum porro eſt, quid per hieroglyphica iſta docere nos Divina ſapientia voluerit.

XXVII. Ab iis itaque *Cherubinis* incipiamus qui propitiatorium *Arcæ Fœderis* inumbrabant. Non videtur dubitandum eſſe, quin per imagines iſtas, qualeſcunque fuerint, ſancti *Angeli* ſignificati ſint. Illos enim *Cherubinos* vocari, ſupra a nobis probatum eſt. *Sinai fuiſſe in Sanctuario*, Pſaltes canit Pſ. LXVIII. 18. id eſt, ea fuiſſe in Sanctuario ſymbolice adumbrata, quæ revera in monte Sinai geſta ſunt. Ibi apparuit Dei Filius cum tremendis præſentis Majeſtatis ſuæ ſignis, cinctus myriadibus *Angelorum*, qui quaſi inſtructa eum acie circumſtabant, quum ſacrum legis carmen in panegyri populi Iſraëlitici promulgaret. Deut. XXXIII.

2. Act.

2. Act. VII. 53. Et hic inter *Cherubinos* consedit Deus, Thronum suum in Arcæ illius summitate collocans, qua legis Tabulæ custodiebantur. Qua re quid aliud notabatur, nisi adstare *Christo* ministros *Angelos*, qui & ante incarnationem sua ipsi passim præstiterunt obsequia, & in ipsum descenderunt dum in terra versabatur, Joh. I. 54. & suis nunc eum millibus stipant, dum sedet in Throno gloriæ. Jes. VI. 2. Dan. VII. 10. & denique comitaturi sunt redeuntem, ut, secundum legem a se latam, peremtoriam in mortales omnes sententiam pronunciet. Mat. XXV. 31.

XXVIII. Erant autem *Cherubini* isti *Aurei*, ad naturæ & beatitudinis *Angelicæ* præstantiam, constantiam atque æternitatem significandam: quibus ad Divinam illam Filii Dei excellentiam quam proxime accedunt. Erant *continenti* opere ex *propitiatorio* facti; quia *Christus* propitiatione sua electos ex hominibus in unam cum *Angelis* cœlestem rempublicam facit coalescere. *Accessimus enim* illius beneficio *ad cœlestem Hierusalem & myriadas Angelorum.* Heb. XII. 22. Expandebant *alas* suas, *obumbrantes propitiatorium*; non solum quia mysteria gratiæ in *Christo* id temporis multis figurarum atque ænigmatum velamentis ipsis quoque fidelibus obtecta fuerunt, nedum carnalibus Israëlitis. 2. Cor. III. 14. 15. sed & quod propter *Christi* merita validam iis omnibus protectionem præstent, qui mystici ipsius corporis membra sunt. Eo enim alluditur Ps. XXXVI. 8. *Filii hominum ad umbram alarum tuarum se recipiant.* Et LXI. 5. *Commorabor in tentorio tuo per secula, recipiam me in ocultum alarum tuarum maxime.* Porro, pronis faciebus *Cherubini Arcam intuebantur*: *Angeli* etiam desiderant in redemtionis nostræ mysteria παρακύψαι. I. Pet. I. 12. *Bini* erant, *facie sibi* invicem *obversa*, ita tamen ut singuli quoque *Arcam adspectarent*: quo situ statuve credi potest eos adumbrasse officium fidelium tam Veteris quam Novi Testamenti, qui fidei ἰσοτίμȣ & charitatis mutuæ oculis se quidem invicem, sed junctim tamen *Christum* intuentur. Frequenter enim *Angeli* fidelibus proponuntur in exemplum.

XXIX. Neque alio pertinuisse arbitror *Ezechielis animantia*, quæ ipse *Cherubinos* nuncupat. Unde *Angelos* per ea significatos esse palam est. *Archangelos*, qui aliis *Angelis* præfecti eorum

cuique pensum suum adsignaverint, cum Clarissimo *Launao* & *Bocharto* dicere, non audeo. Quippe qui *unum* solum *Archangelum* in Scripturis inveniam, *Christum Angelorum* omnium principem ac Dominum. Non tamen propterea negandum est, eos aliis quibusdam *Angelis* ordine, dignitate, atque officiorum præstantia superiores fuisse: quum eos Deus adhibuerit ad patranda eximia opera in regimine tam orbis quam Ecclesiæ. *Quatuor* autem erant numero; uti totidem quadrigæ a *Zacharia* conspectæ sunt: cui roganti quid essent illæ quandrigæ, respondit *Angelus*: *Hi sunt quatuor cœli Spiritus, egredientes inde ubi se stiterunt apud Dominum totius terræ.* Zach. VI. 6. Nimirum quot sunt *mundi* partes aut cardines, quot in *Templo* describuntur facies, Ezech. XLVIII. 30. & seq. quot *Novæ Jerusalem* latera tribuit *Johannes* Ap. XXI. 13. tot hic repræsentati sunt *Angeli*, per quos Deo miranda sua opera in mundo atque Ecclesia exsequi libuit.

XXX. *Cherubinis* adjunctæ fuerunt, *rotæ* quatuor, quibus variæ mundi revolutiones, & rerum in Ecclesia vices, ab *Angelis* gubernandæ, designantur. Aspectus rotarum, & opus earum erat veluti *Tharsis*, hoc est *Sardonychis*: ita enim probabilibus argumentis evicit magnus Interpres. Est autem in *Sardonyche albor* & *nitor*, sed *rubore* temperatus. Quo notari potest temperamentum Divinæ φιλανθρωπίας, & *justitiæ* cum *sanctitate* quæ in utraque relucet, quas virtutes in Ecclesiæ suæ cura luculenter ostendit Deus. *Oculis* scatebant rotæ, ut sciamus omnes hasce rerum vicissitudines non cœco ferri impetu, sed summa sapientia ac vigilantia gubernari, ac in fines suos certo dirigi. *Altitudo* aspidum terribilis, notat imperscrutabile & inenarrabile illud Divinorum consiliorum: ad quæ exclamandum est: *quam magna sunt facta tua* Jehova! *quam profundæ cogitationes tuæ*! Ps. XCII. 6. Jehova *in cœlis est benignitas tua: fides tua usque ad superiores nubes: justitia tua instar montium maximorum: judicia tua instar abyssi magnæ.* Ps. XXXVI. 6. 7. *Rota in Rota* significat plenissimum consensum operum Divinorum, quæ ad unum cuncta finem feruntur; eodem patrata *Spiritu*, qui & *Angelos* regit & *Angelorum* operas dispensat.

XXXI. Formas animalium quod attinet: per *Hominis* vultum signi-

ſignificatur ratio, humanitas, lenitas, *φιλανθρωπία Angelorum.* Per *Leonem*, robur, generoſitas, & Majeſtas terribilis. Harum enim rerum *Symbolum Leo* eſt. Prov. xxx. 29. 30. Jeſ. xxxi. 4. 1 Chr. xii. 8. Tales ſeſe *Angeli* adverſus Eccleſiæ hoſtes exhibent. Pſ. xxxv. 5. 6. *Bovis* facies notat conſtantiam, patientiam, firmitatem, aſſiduitatem in obeundo ſibi munere a Deo demandato, & inſignem uſum quem præſtant hominibus. Prov. xiv. 4. Adde fortitudinem ad debellandum hoſtes. Confer Deut. xxxiii. 17. *Aquilinus* denique vultus ſignificat naturæ cœleſtis vigorem. Conf. Pſ. ciii. 5. Jeſ. xl. 31. agilitatem ſummam. Jer. iv. 13. perſpicacitatem incredibilem: & niſum ad cœleſtia, aut commorationem in iis. Job. xxxix. 30.

XXXII. Neque id omittendum quod a doctiſſimis Viris obſervatum eſt: *duo* ex his eſſe *fera*, *Leonem* & *Aquilam*: *duo manſueta*, *Hominem* & *Bovem*: illa, ut rebelles terreant; hæc, ut piis ſint ſolatio. E feris *Leo* in *terra* ſectatur prædam; *Aquila* etiam in aëre & mediis *nubibus*: ut hos ſpiritus ſciamus non ſolum improbos homines aggredi qui humi repunt, ſed & τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις. Eph. vi. 12. *Manſueta* duo, *Bos* & *Homo terreſtria* ſunt, quia *Angelorum* protectio dum hic in terris ſumus nobis eſt neceſſaria: in cœlo non item, ubi nulli hoſtes, nulla mala impendentia. Vide ſis *Bochartum*, qui hæc, quum merito pulchra ſibi viderentur, ex commentariis *Jonæ le Buy* (is eſt *Launæus*) in Apocalypſin, enotavit. Hierozo. Part: 1. lib. iii. cap. vi.

XXXIII. Quamvis autem animal quodque haberet *Leonis* vultum, non tamen habebat *Leonis pedes* & ungues ad laniandum factos; nec aquilæ; ne hominis quidem plantam, quæ nimis ſæpe vacillans eſt: ſed *plantam pedis recti vitulinam*, ad ſignificandum τὸ μόνιμον, τὸ ἑδραῖον, & firmitatem veſtigii. *Bovem* enim fortiter pedem figere, etiam proverbio dicitur. Erant autem pedes *ſcintillantes inſtar candentis æris*, aut *Chalybis terſi.* quo ſanctitas, & zelus Divinæ gloriæ, & charitas, eaque lucens, & Dei virtutibus proxima ſignificatur. Conf. Dan. x. 6. Ap. 1. 15. *Alæ* celeritatem notant: nam *excurrebant & revertebantur in ſpeciem fulguris vehementiſſimi. Manus ſub alis*, ſolertiam cum celeritate conjunctam: quia temeraria velocitas ſe implicat. Alarum binæ

ſuper-

ſuperne jungebantur, tanquam ſurſum tendentium: omnia enim agunt *Angeli* cum adſpectu ad Deum illiuſque gloriam, utque electos ſecum ſurſus evehant. *Binis* aliis *tegebant corpus* ſuum: modeſtiæ cauſſa; & ad docendum naturæ Angelicæ inviſibilitatem. *Ibant* autem *quiſque in tractum faciei ſuæ objectum*; ſine retrogradatione aut circumgyratione, *non divertebant eundo*. In viis enim Dei non retroceditur; non eſt via curva. Sed omnes *Angelorum* actiones, licet in vario occupati ſint opere, directæ ſunt ad regulam; a qua nulla oculorum declinatio, nulla animi deflexio eſt.

XXXIV. Ejuſdem ſignificationis, ex noſtra quidem mente, fuerunt *animantia Johanni* viſa; quibus, non, quod multi autumant, *cœtum fidelium*, ſed eximios quatuor *Angelos* repræſentatos eſſe exiſtimamus. Non ſolum quia *Ezechielis* animalibus perquam ſunt ſimilia; verum etiam quia ea iis attribuuntur quæ magis *Angelis* quam Eccleſiæ competunt. I. Viginti quatuor ſenioribus Divinas laudes præeunt. Apoc. IV. 9. 10. Quod cœleſtibus quidem geniis dignum eſt: at indigna res foret, ſi ad Eccleſiæ prævium exemplum οἱ πρεσβῶτες καὶ οἱ ἡγούμενοι ſua demum carmina occiperent. II. Quia *Johanni* ad cognitionem Divinorum myſteriorum duces ſunt. Apoc. VI. 1. 3. 5. 7. Id vero *Angelorum* opus eſt. Dan. VIII. 16. IX. 21. X. 11. & apud *Zachariam* paſſim. III. Unum ex quatuor animalibus dedit ſeptem *Angelis* phialas aureas plenas excandeſcentiæ Dei viventis in ſecula ſeculorum. Apoc. XV. 7. Quod multo commodius intelligitur de *Angelo* aliquo aliis *Angelis* juſſa Dei tradente, quam de Eccleſia.

XXXV. Magna tamen difficultas expoſitioni huic objicitur, ex Apoc. V. 9. 10. ubi quatuor animalibus una cum viginti quatuor Senioribus idem canticum videtur adſcribi, quo *ſe ex omni tribu Deo redemtos eſſe ſanguine Agni* prædicant, quod non de *Angelis*, ſed de hominum fidelium Eccleſia verum eſt. Cæterum ſi rite attendamus, videbimus non eſſe neceſſe ut ab animalibus ſacrum hoc carmen Deo dictum eſſe ſtatuamus. Fieri enim poteſt ut pars aliqua hujus pericopæ omnibus ſubjectis ſimul; pars alia quibuſdam tantum conveniat. Nimirum pars prior commatis 8. *quatuor Animalia & viginti quatuor ſeniores prociderunt coram Agno*; utriſque junctim

ctim competit. Sed quæ ſequuntur, *habentes quiſque citharas &c* & com. 9. *Et canunt canticum novum &c.* non cogimur de aliis quam de viginti quatuor ſenioribus intelligere. Nam Seniorum ſive Præpoſitorum eſt, Eccleſiæ in celebrandis Dei laudibus præire, uti olim faciebant Levitæ, citharis aliiſque inſtrumentis muſicis inſtructi. Eorundem eſt, preces fidelium deferre ad Deum, ſicuti ſacerdotes olim phialas ſuffituum plenas mane ac veſperi Domino ſiſtebant. Non enim minus os populi ad Deum, quam Dei ad populum ſunt. Neque mirum id cuiquam videri debet, quod quum in orationis initio de pluribus ſimul ſermo ſit, quæ in illius progreſſu dicuntur, non omnibus ſed aliquibus ſolum ſint applicanda. Nam quod vulgari dicterio inculcatur, id hic quoque obtinet, prædicata ſuum monſtrare ſubjectum. Nec deſunt ſimilia exempla. Nehemiæ XII. 1. 2. dicitur : *inventum eſt ſcriptum ut non veniat Hammonita aut Moabita in congregatione Dei, propterea quod non occurrerant Iſraëlitis pane & aqua, ſed conduxerant contra eos Bileamum, &c.* Prius illud, quod *non occurrerint Iſraëli*, tam *Hammonitis* quam *Moabitis* commune eſt; ſed poſterius, de *conductione Bileami*, ſolis improperari *Moabitis* potuit; uti conſtat ex Num. XXII. 3. Similiter Jerem. XXI. 7. *Tradam Zedechiam Regem Judæ, ſervoſque ejus, & populum ipſum, &c. in manum Nebucadnetzaris Regis Babyloniæ, &c. qui percutiet eos acie gladii.* Quod initio dicitur de *traditione* Zedechiæ & ſervorum ejus & populi, verum eſt de omnibus : ſed quod deinceps additur, *qui percutiet eos acie gladii*, de *ſervis* & *populo Zedechiæ* intelligendum eſt, non de *ipſo*, quippe qui ſua & ſicca morte periit. Jer. LII. 11. Si quis plura id genus exempla deſideret, adeat *Jonæ le Buy commentarium in Apocalypſin.* Manet ergo, per animalia iſta, apud *Johannem* non minus quam *Ezechielem*, intelligendos eſſe *Angelos.* Ad cap. IV. 6.

XXXVI. Attamen quum *Angelorum* πολίτευμα hominibus in exemplum proponatur, ad officium fidelium pertinet eas virtutes *Angelicas*, quæ faciebus, alis, pedibus, cæteriſque corporis emblematici partibus ſignificantur, æmulando exprimere, quo ii qui *Angelis* aliquando ſimiles ſe futuros eſſe ſperant in gloria, iiſdem etiam ſimiles ſint in ſanctimonia. Hæc ſi quis piis medita-

 tio-

tionibus animo suo ingerat, non æque profecto operam luserit, ac si de Ægyptiorum nescio quibus monstrosis geniis otiose multa commentetur.

CAP. XIV.

In Doctrina de Creatione nihil scivisse Ægyptios, quod non & aliæ Gentes ex eodem cum ipsis Rationis aut Traditionis fonte hauserint.

I. *Quod in Religione boni habuerunt Ægyptii, id plerumque aliæ quoque gentes ex eodem hauserunt fonte.* II. *Tam Græci quam Barbari Deum mundi opificem esse professi sunt.* III. *Eum non minus Græci quam Ægyptii Mentem nuncuparunt.* IV. *Et sermonem.* V. VI. *Quem nutu suo omnia fecisse eleganter docuit Maximus Tyrius.* VII. *De ordine etiam creationis multa quæ cum Mosaicis conveniunt prodidere.* VIII. *Eaque non ab Ægyptiis habuere, sed per Phœnices ex Hebræis.* IX. *Ad Chaldæos sua refert Orpheus.* X. *Unde concluditur nihil singulare hic Ægyptios habere.*

I. AD TERTIUM nunc susceptæ tractationis caput accingimur, quo probandum est, ea vel *religionis dogmata*, vel *ritus* etiam atque *cærimonias*, in quibus cum *Hebræis Ægyptii* conveniunt, pleraque talia esse ut *Ægyptii* ea cum cæteris *moratioribus populis* communia habuerint: orta nimirum ex *communi fonte*, vel *Rationis*, vel *Traditionis*; quarum utraque, hæc certe, apud Hebræos *purior* atque illimior fuit.

II. A CREATIONIS Doctrina ordiamur. Quidquid de
Confer lib. 3. cap. IV. §. 1. ea ex *Ægyptiorum* monumentis ut laudabile profertur, eadem omnia, neque paullo aliquando luculentius in aliorum gentilium scriptis invenimus. Non *Græci* solum, sed & *Barbari*, in eo plerique omnes conspirant, *mundi* auctorem atque *opificem Deum* esse. Mundum τῇ ἀληθείᾳ διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ γενέσθαι πρόνοιαν *revera per Divinam constitutum esse providentiam*, non solus Plato dixit: sed

ſed & omnes pene gentium ſapientes *uno Spiritu*, ut Lactantius ait, *& pari voce teſtantur, & inter philoſophos pene univerſos convenit.* Ne *Indis* quidem exceptis, ſive *antiquis*, ſive *recentioribus*, ad quos hujus rei fama pervaſit. De *Antiquis* ex *Megaſthene Strabo*: Περὶ πολλῶν καὶ τοῖς Ἕλλησιν ὁμοδοξεῖν· ὅτι γὰρ γεννητὸς ὁ κόσμος καὶ φθαρτὸς λέγειν κἀκείνους, καὶ ὅτι σφαιροειδής. ὅτε διοικῶν αὐτὸν καὶ ποιῶν Θεὸς, δι' ὅλου διαπεφοίτηκεν αὐτοῦ· ἀρχὰς δὲ τῶν ἁπάντων ἑτέρας, τῆς δὲ κοσμοποιΐας τὸ ὕδωρ. *De multis eos cum Græcis ſentire; ut quod mundus ortus ſit & interiturus, & figuræ ſphæricæ; quod eum opifex ejus & gubernator Deus univerſum pervadat; univerſarum rerum diverſa eſſe primordia, mundi autem facti aquam.* Atque ut recentia priſcis miſceamus, *novæ Angliæ* in *America Septentrionali* incolas totum orbem & quæ orbe continentur, a ſupremo quodam numine *Kichtan* ipſis appellato, condita credere *Richardus Waitbornius* memorat. Et loci cujuſdam in Regno *Peguano* Sacerdos, de creatione mundi interrogatus, non aliam naturæ quam ex Dei voluntate originem eſſe, præſente *Ferdinando Pinto* Luſitano reſpondit.

Vid. Tobi. Pfanner. Syſt. Theo. Gentil. cap. v. §. 11.

III. Quemadmodum *Ægyptii* laudarunt τὸν δημιουργὸν λόγον, ita & *Græci* νοῦν *mentem*, & αὐδὴν *vocem*, mundi effectricem. De *Anaxagora Laërtius*: Πρῶτος τῇ ὕλῃ νοῦν ἐπέστησεν, *Primus Materiæ Mentem præſtituit.* Notumque eſt illius aſſertum. Πάντα χρήματα ἦν ὁμοῦ, εἶτα νοῦς ἐλθὼν αὐτὰ διῆρε καὶ διεκόσμησε, καὶ ἐκ τῆς ἀταξίας εἰς τάξιν ἤγαγε. *Omnia ſimul erant, deinde acceſſit mens eaque diſcrevit ornavitque, & quæ confuſa erant ordinavit.* Atque ob id ipſi *Anaxagoræ Mentis* inditum nomen, indicante id *Timone Phliaſio*: cujus carmen *Grotius* exhibet.

In not. ad Lib. 1. De Ver. Rel. Chr. §. xv. N. 1.

IV. Αὐδὴν vero *Orphica* carmina celebrant, quorum hi verſus exſtant in Admonitione ad Græcos inter opera *Juſtini*:

Αὐδὴν ὁρκίζω σε Πατρὸς, τὴν φθέγξατο πρώτην,
Ἡνίκα κόσμον ἅπαντα ἑαῖς ἐστηρίξατο βουλαῖς.

Illa mihi teſtis Vox ſit quæ prima Parenti
Edita, quum totum fundavit juſſibus orbem.

Propter poëticam carminis menſuram dixit Αὐδὴν ſive *Vocem*; quam

quam mensura permittente Λόγον sive *Verbum* nominavit. *Paullo* enim ante dixerat:

Ἐις δὲ λόγον Θεῖον βλέψας τούτῳ προσέδρευε
Ἰθύνων κραδίης νοερὸν κύτος, ἐν δ' ἐπίβαινε
Ἀτρειτοῦ, μοῦνον δ' ἔσορα κόσμοιο τυπωτὴν
Ἀθάνατον, παλαιὸς δὲ λόγος περὶ τοῦδε φαείνει
Ὡς ἕς' αὐτοτελής.

In Dei VERBUM *aspiciens, huic adsis semper*
Defigens cordis intellectuale vas, recteque insiste
Tramitem, solum autem intuere mundi Formatorem
Immortalem, quem sermo antiquus declarat
Quod perfectus est.

Similia in hanc mentem multa ex *Epicharmo*, *Parmenide*, *Proclo*, *Platone*, *Plethone Gemisto*, *Numenio*, *Plotino*, *Jamblicho*, collegit *Elias Schedius de Diis Germanis Syngram.* I. *cap.* XII. *p.* 221. & *seq.*

V. Sed & hoc præterea sciverunt Græci solo numinis *imperio* atque *nutu* condita esse omnia. Eleganter ea de re disseruit *Maximus Tyrius*; qui postquam facete *Alexandri* risisset amentiam, de rebus nihili *Ammonis* oraculum sciscitantis: *quid si nos*, inquit, *legatos illos imitemur, qui communi gentis alicujus nomine ad oraculum mittuntur, atque ex Jove hoc quæramus*; Quis hominibus bonorum pater est & auctor, quæ principia, qui fontes, unde huc deferantur? *Nisi de his forte similibusque rebus non obtundendus est Deus, præsertim quum caussæ ipsæ appareant, quum oculis occurrat origo rerum, & ipse se nobis fons offerat, quum Patrem horum omnium opificemque videamus. Illum dico qui cœli disposuit ordinem, qui solem lunamque aurigatur, siderum circuitus certosque lapsus, & choreas cursusque voce sua motuque tanquam præcentor aliquis in choro moderatur: qui anni distinguit tempora, ventos gubernat, mare formavit, fabricavit terram, fluvios emittit, fructus educat, animalia gignit: qui* Natalicius, Pluvius, Fructifer, Patrius, Nutrius, *a nobis dicitur. Cujus* MENS SOLIDA & INCORRUPTA *nusquam dividitur, sed incredibili velocitate, unico oculi intuitu, quodcunque tangit ornat atque illustrat. Quomodo*

Dissert. XXV.

modo autem id fiat mihi nec promtum est dicere. Homerus *tamen occulte innuit, quum inquit:*

Ἡ καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων.

Ὁμοῦ δὲ τῷ Διὸς νεύματι γῆ ξυνέστη καὶ ὅσα γῆς θρέμματα, καὶ θάλαττα ξυνέστη καὶ ὅσα θαλάττης γεννήματα, καὶ ἀὴρ ξυνέστη καὶ ὅσα ἀέρος φορήματα, καὶ οὐρανὸς ξυνέστη καὶ ὅσα ἐν οὐρανῷ κινήματα. Ταῦτα ἔργα τῶν Διὸς νευμάτων.

Dixerat hæc, nigrisque oculis Saturnia proles
Annuit.

Una cum NUTU *Jovis terra constitit, & quicquid terra educat: mare constitit, & quicquid mare producit: aër constitit, & quidquid aër fert: cœlum constitit, & quicquid in cœlo movetur.* OMNIA HÆC OPERA JOVIS NUTUS PERFECIT.

VI. Multa sunt in hoc discursu perquam egregia. I. Hoc esse dignissimum homine studium ut in fontem auctoremque bonorum omnium inquirat. II. Non aliunde id melius quam ex Dei ipsius ore disci. III. Tantæ tamen evidentiæ esse hanc veritatem, quod Deus omnium pater atque opifex sit, ut ipsis propemodum oculis occurrere censeri debeat, & vix oraculo ad illius fidem faciendam videatur esse opus. IV. Opificem illum esse mentem solidam & incorruptam. V. Eum non manibus aut machinis, sed nutu fecisse omnia.

VII. Nec de *ordine creationis* quicquam ex Ægyptiis profertur cum Mosaica narratione conveniens, cui non similia apud *Græcos* exstare Viri Doctissimi ostenderunt. Ut rerum creationem a *cœli terræque* confectione exorditur *Moses*; ita & *Plato* ἐκ πυρὸς καὶ γῆς *ex igne & terra* rerum deducit primordia. Quam terram *Tohu Vabbohu Moses* nuncupat; eam Poëtæ *chaos*, *rudem indigestamque molem.* Et tenebras lucem præcessisse philosophatus est *Thales*, qui sciscitanti cuidam utrum prius esset factum, nox an dies, ἡ νὺξ ἔφη μιᾷ ἡμέρᾳ πρότερον, *Nox*, inquit, *uno prius die.* Ad eundem modum *Aristophanes* apud *Lucianum* in *Philopatride:*

Χάος ἦν καὶ Νὺξ, Ἔρεβός τε μέλαν πρῶτον καὶ Τάρταρος εὐρύς.
Γῆ δ' οὐδ' ἀὴρ οὐδ' οὐρανὸς ἦν. Ἐρέβους δ' ἐν ἀπείρασι κόλποις

Τίκτει πρώτιστον ὑπηνέμιον Νὺξ ἡ μελανόπτερος ὠόν.
Ἐξ οὗ περιτελλομέναις ὥραις ἔβλαστεν Ἔρως ὁ ποθεινὸς,
Στίλβων νῶτον πτερύγοιν χρυσαῖν, εἰκὼς ἀνεμώδεσι δίναις.
Chaos & nox primum erant, atque Erebus nigricans & Tartarus ingens.
Nec humus, nec cœlum erat aut aër: tunc, ceu vi Flaminis, ovum
Gremium super infinitum Erebi peperit Nox decolor alis:
Ex quo bonus emersit Amor circumvolventibus horis,
Radians tergo aureolis pennis, par magni turbinis auræ.

Quam hæc Mosaicis affinia sint, cuivis vel leviter inspicienti apparet. *Chaos & Erebus* sunt ex כהות ערב, *Cahut Ereb*, *caligo vespertina.* Tartarus est תהום *abyssus. Flamen*, *Amor*, *ovum*, respondent *Spiritui* מרחפת *incubanti.* Piget cætera prosequi, de quibus vide sis *Grotium* in *notis ad Librum primum de veritate Religionis Christianæ.*

VIII. Hæc omnia, inquis, ab *Ægyptiis* habuerunt *Græci.* At *Ægyptii* unde? Non equidem ex propria sibi quadam ingenii solertia, qua cæteras gentes omnes antecelluerunt. Quantumvis enim eos ingenio polluisse contendas, nunquam *creationis ordinem*, nunquam ea quæ de *Verbo* opifice audivimus, suis invenissent ratiociniis. Necessum itaque est ut ab antiqua promanaverint *traditione*, ab iis primum profecta, quibus plura de se revelare Deo visum fuit, quam quæ natura magistra discuntur. Quid autem obstat, quo minus hæc a suis sibi progenitoribus tradita *Græci* habere potuerint, æque ac *Ægyptii*? Egregie Plato: Καὶ οἱ μὲν παλαιοὶ κρείτονες ἡμῶν, καὶ ἐγγυτέρω Θεῶν οἰκοῦντες, ταύτην φήμην παρέδοσαν. *Et antiqui profecto, qui meliores nobis fuerunt, propiusque Deos habitarunt, hanc tradidere doctrinam.* Nisi malimus, quod profecto malumus, tam *Ægyptios* quam *Græcos*, a pia *Semi* posteritate, quam catecheseos sacræ depositiariam Deus fecit, sive magis sive minus immediate, ea de quibus nunc agimus hausisse. Cum *Phœnicibus* vetus *Atticæ* incolis, *Ionum* antiquissimis, intercessisse commercium *Grotius* docuit. *Linum* a *Phœnice* venisse tradunt Veteres. Et *Orpheus* sua a *Phœnicibus* hausit. *Phœnices* ab *Hebræis.*

IX. Denique cur non & aliarum gentium sapientes hæc hauserint

rint a *Chaldæis*, quos *antiquissimum doctorum genus* dixit alicubi *Cicero*; & apud quos multa hisce gemina,] *Zoroastri* deinceps imputata', Græcisque concepta carminibus exstant, invenienda: apud *Thomam Stanleium* in *Historia Philosophiæ Orientalis*, quam *Johannes Clericus* Latine edidit, notisque illustravit. Et quid multa? Ad *Chaldæos*, ex quibus *Abrahamus* est, aperte mysteria isthæc his versibus *Orpheus* refert, apud *Clementem* & *Eusebium*. Strom. lib. v. Præp. lib. XIII. cap. XII.

Οὐ γάρ κε τις ἴδοι θνητῶν μερόπων κραίνοντα,
Εἰ μὴ μουνογενής τις ἀπορρὼξ φύλου ἄνωθεν
Χαλδαίων.

Non enim quispiam mortalium videre posset eum qui hominibus imperat,
Nisi UNIGENITUS *quidam profectus ab origine antiquæ Gentis* CHALDÆORUM.

In quæ verba *Clemens*: Αὖθίς τε περὶ τοῦ Θεοῦ, ἀόρατον αὐτὸν λέγων, μόνον γνωσθῆναι ἐνίῳ τινί φησι τὸ γένος χαλδαίῳ, εἴτε τὸν Ἀβραὰμ λέγων τοῦτον, εἴτε τὸν υἱὸν τὸν αὐτοῦ. *Mox visu Deum attingi non posse affirmans, uni alicui genere* Chaldæo *notum eum fuisse testatur, sive* Abrahamum *dicat, sive filium ejus aliquem.* Neque male id a *Clemente* observatum videtur. Quamvis enim *Abrahamus* unigenitus non fuerit, de eo tamen dixit Deus Jes. LI: 2. אחד קראתיו *Unum vocavi eum*: & facilis fuit confusio *Abrahami* cum filio suo *Isaaco*, qui κατ' ἐξοχὴν יחיד *Unigenitus* dictus est. Denique plurima sacræ historiæ *Orpheus* ignoravit. Id suffecerit, quod *Chaldæis* sublimior ista Theologia attribuatur. *Artapanus* apud *Eusebium*, *Mosen* a Græcis *Musæum* dictum, eundemque *Orphei Magistrum* fuisse tradit. Non quasi *Mosi* σύγχρονος fuerit *Orpheus*; sed quod, quidquid in *Orphei* Theologia sani est, id *Mosi* debeat. Plura in hanc rem alibi producentur. Unum nunc addo: non absurdam videri quorundam suspicionem, Mosen ab Orpheo laudatum quum cecinit. Præp. lib. IX. cap. XXVII.

Ὡς λόγος ἀρχαίων, ὡς ὑδογενὴς διέταξεν.

In promtu ratio est, cur ὑδογενῆ Mosen dixerit, qui a suis quoque *Moses* dictus fuit, quia *eductus ex aqua*.

X. Quid ergo meruere *Ægyptii*, cur eorum hac in parte Theologia tantopere laudetur, quum nihil hic habeant, quod non & *Chaldæi*,

Chaldæi, *Græci* & *Phœnices*: & quicquid habent ex reliquiis priscæ traditionis habeant, quæ sine dubio & antiquior & purior apud Hebræos eorumque majores fuit.

Cap. XV.

De Hominis Creatione, Imagine Dei, Animæ immortalitate & post hanc vitam statu, aliarum Gentium Philosophos non minus quam Ægyptii scite disseruisse.

I. *Corpus primi hominis e terra conditum, animam a Deo infusam esse, præter Ægyptios multi docuere, inque Adami memoriam structam a Syris in Cilicia esse urbem Adanam, credit Vossius.* II. *In animæ sapientia & probitate similitudinem Dei Plato constituit.* III. *Qui id ex Mose potius quam Ægyptiis didicisse videtur.* IV. *Moses doctrinam de animæ immortalitate e fundo eruit, non Ægyptii.* V. *Ea Adamo quoque cognita.* VI. *A primis parentibus ad populos fere omnes manavit.* VII. *Uti & traditio de diverso statu animarum post mortem.* VIII. *Ferendum non est ut quis dicat, Ægyptios ea de re plura scivisse quam Hebræos.* IX. *Qui, Origene teste, capitalia hæc fidei dogmata cum primo lacte infantibus inculcarunt.*

I. NEC soli *Ægyptii* scivere HOMINEM PRIMUM e *terra* conditum, *spiritumque* ei a Deo *infusum*, ut *Dei* quandam *similitudinem* præ se ferret. Et *Socrates*, & *Zeno Eleates*, & *Plato* dixerunt, γένεσιν ἀνθρώπων ἐκ γῆς εἶναι, *generationem hominum esse ex terra.* Atque id esse ἐν τῶν πάλαι λεχθέντων, *ex iis quæ ab antiquo memorentur*, a progenitoribus tradita, quibus tunc ortis, sermonumque horum testibus ac præconibus, fides quam quidem vulgo homines nunc derogent, omnino habenda sit, *Plato* in *Politicis* tradidit. Imo ne nomen quidem primi parentis in *Asia* penitus intercidisse ex *Adana* urbe probat *Vossius*. Adana, inquit, *antiqua* Ciliciæ *urbs erat condita a Syris*, *inque* *memo-*

De Idololat. lib. 1. cap. XXXVIII.

memoriam primi hominis Adam *sive* Adama *appellata. Sed constat Græcos non habuisse voces in* M *exeuntes, eoque pro* Ἀδὰμ *dixere* Ἀδὰν, *& terminatione addita* Ἄδανος: *unde urbs* Ἄδανα. Ἄδανος *iste urbis conditor, ut ait* Stephanus, *Cœli Terræque filius erat. Quod nulli melius convenit quam* Adamo. *Idem* Stephanus *ait, aliter dictum* Saturnum. Nimirum multa quæ Adami sunt in Saturnum suum transtulerunt gentiles. *Quia autem* Adana *ab omni hominum memoria fuisset, voluere Cilices videri esse opus primi hominis, sive* Saturni *vel* Adami. *Quicum tamen non belle convenit, quod Adanus & Sarus dicuntur victi fuisse a Tarsensibus.* At quis nescit falsa veris imperite mixta fuisse? Hæc *Vossius*: quæ tamen mihi, ne quid dissimulem, minus solida esse videntur. At pergamus. *Animam cœlitus* venisse & *inspiratam* esse, *Epicharmus* apud *Plutarchum* docet. Συνεκρίθη καὶ διεκρίθη, καὶ ἀπῆλθεν ὅθεν ἦλθε πάλιν, γᾶ μὲν εἰς γᾶν, πνεῦμα δ' ἄνω. *Concretum fuit, & discretum est, rediitque unde venerat, terra in terram, spiritus sursum.* Simile ex *Euripide* profert *Grotius*. Sed & *Ovidius*, non minus diserte quam *Eurysus Pythagoræus*, hominem fictum esse cecinit *in effigiem moderantum cuncta Deorum.* De Consol. ad Apoll.

II. Eam autem SIMILITUDINEM in *anima* constituit *Plato*, quam dictat ξυγγενῆ τῷ τε Θείῳ καὶ ἀθανάτῳ καὶ ἀεὶ ὄντι, *cognatam Divino & Immortali & Sempiterno.* Et quidem in animæ *sapientia* ac *probitate*. Finis hominis, inquit, est ὁμοίωσις Θεῷ κατὰ τὸ δυνατόν· ὁμοίωσις δὲ δίκαιον καὶ ὅσιον μετὰ φρονήσεως γενέσθαι. *Similitudo Dei. Similitudo autem Dei est* JUSTUM SANCTUMQUE *esse cum* PRUDENTIA. Quam affinia hæc Euangelicæ doctrinæ sunt? Ea si in *Ægyptio* aliquo invenissent, quibus non exclamationibus prædicarent viri doctissimi? De Repub. lib. x. Theæt.

III. At fortasse ab *Ægyptiis* ea *Plato* hausit. Non sane, si *Alexandrino Clementi* credimus. Cujus verba in hanc rem notabilia sunt. Πλάτων δὲ ὁ φιλόσοφος εὐδαιμονίας τέλος τιθέμενος, ὁμοίωσιν Θεῷ φησὶν αὐτὸ εἶναι κατὰ τὸ δυνατόν. εἴτε καὶ συνδραμών πως τῷ δόγματι τοῦ νόμου. αἱ γὰρ μεγάλαι φύσεις καὶ γυμναὶ παθῶν εὐστοχοῦσί πως περὶ τὴν ἀλήθειαν, ὥς φησιν ὁ Πυθαγόρειος Φίλων, τὰ Μωσέως ἐξηγούμενος, εἴτε καὶ παρά τινων τότε λογίων ἀναδιδαχθείς, ἅτε μαθήσεως ἀεὶ διψῶν. *Plato autem Philosophus finem ponens* Strom. lib. II. p. 403.

beatitudinis, dicit eam esse Deo assimilationem, quoad ejus fieri potest. *Sive cum legis decreto quodammodo concurrens (magnæ enim naturæ & liberæ ab animi perturbationibus, nescio quomodo feruntur ad scopum veritatis, ut dicit* Philo Pythagoreus, *Mosis res gestas describens) sive etiam doctus ab aliquibus quæ tunc erant*
In Phædo. fol. 85. *Divinis oraculis, ut qui doctrinæ siti semper teneretur.* Sed & ipse *Plato* non obscure sententiæ hujus suæ fontem aperit: quum enim monuisset, optima quæque & firmissima, ad animæ immortalitatem adstruendam, conquirenda esse argumenta, subjungit: εἰ μή τις δύναιτο ἀσφαλέστερον καὶ ἀκινδυνότερον ἐπὶ βεβαιοτέρου ὀχήματος, ἢ λόγου Θείου τινὸς διαπορευθῆναι: *nisi quis potest tutiore ac certiore modo, firmiore videlicet vehiculo, id est, divino quodam verbo traduci atque transmitti.* Quid hic *divinum* illud *verbum* præter id quod sacris est comprehensum literis?

Conf. lib. I. cap. IV. §. 4. IV. Quum ANIMARUM IMMORTALITATEM primum *Ægyptiorum inventum* esse scripsit *Herodotus*, splendide mentitus est. *Moses* eam e fundo eruit, quum animam Dei imaginem, vel potius *ad Dei imaginem factam*, hominique secus ac cæteris
Præpar. lib. XI. cap. XXVII. animantibus Divinitus insufflatam docuit. *Eusebius*: ὁ μὲν γε Μωσῆς πρῶτος ἀθάνατον οὐσίαν εἶναι τὴν ἐν ἀνθρώπῳ ψυχὴν ὡρίσατο, εἰκόνα φήσας ὑπάρχειν αὐτὴν Θεοῦ, *Moses quidem immortalem esse in homine animi substantiam primus tum statuit, quum eam* Dei ima-
Cap. XXVIII. ginem *esse docuit.* Approbavit hoc argumentum *Plato*; & post *Platonem Porphyrius* apud eundem *Eusebium* Αὐτίκα λόγον ἰσχυρὸν εἶναι δοκοῦντα τῷ Πλάτωνι εἰς παράστασιν τῆς ψυχῆς ἀθανασίας, τὸν ἐκ τοῦ ὁμοίου. Εἰ γὰρ ὅμοια τῷ Θείῳ, καὶ ἀθανάτῳ, καὶ ἀειδεῖ, καὶ ἀσκεδάστῳ, καὶ ἀδιαλύτῳ, καὶ οὐσιωμένῳ, καὶ συνεστῶτι ἐν ἀφθαρσίᾳ, πῶς οὐ τοῦ γένους ἂν εἴη τοῦ κατὰ τὸ παράδειγμα; *Ad immortalitatem animi defendendam promtum id firmumque argumentum* Platoni *visum, quod ex rei similis ratione duceretur. Nam si* naturæ Divinæ *quæ & immortalis est, nec videri, aut dissipari, solvique potest, sed in ipsa integritate sitam habet & consistentem eßentiam,* affinis *est* animus; *quid ni ejus quoque generis ille sit, quod suum illud* exemplar *imitetur?*

V. Hominis autem ad imaginem Dei hoc modo formati historiam uti *Mosen* Deus docuit, ita nec *Adamum* illius ignarum esse

esse passus est. Quippe quem eo fine condiderat, ut virtutum operumque suorum testis, præco atque laudator esset: &, uti communis generis humani magister, filios nepotesque moneret, quid in hac vita & post eam sperandum metuendumve habeant.

VI. Hæc ergo verissima, antiquissima, & universalissima traditio, a *primis*, (unde enim alioqui?) *parentibus* ad populos moratiores pene omnes, non minus quam ad *Ægyptios*, manavit. Ut ex *Homeri* carminibus apparet, & ex *Philosophis* non *Græcorum* solum, sed & *Gallorum* veterum, quos *Druidas* vocant, & *Indorum*, quos *Brachmanes*. De *illis Strabo*: Ἀφθάρτους δὲ λέ- Lib. IV.
γουσι καὶ οὗτοι καὶ ἄλλοι τὰς ψυχάς. *Et hi, & cum his alii, interitus expertes dicunt animas.* De *his*, idem. *Hanc vitam haben-* Lib. XV.
dam esse quasi recens concepti fœtus statum, mortem vero partum esse ad eam quæ vere vita est, planeque beatam, iis scilicet qui sapientiam sectati fuerint. Hodieque ea traditio est apud remotissimas gentes. Ut de *Guineensibus* varii tradidere, item de *Sinensibus*; Vid. Voss.
in his *J. Hugo Linschotanus*: de *Peruanis* & *Mexicanis*, *Josephus* de Idol. lib. I.
a Costa: de *Virginiæ* incolis, *Thomas Avioth* Anglus. *Quum de* cap. X.
animæ immortalitate loquimur, scribit Seneca, *non leve momentum* Epist. CXVII.
apud nos habet consensus hominum, aut timentium inferos, aut colentium. Utor hac persuasione publica. Quæ quum publica persuasio sit, quam ob rem in singulari *Ægyptiorum* laude ponetur?

VII. METEMPSYCHOSIOS commentum, siquidem tanti est, *Ægyptiis* vindicari facile patior; at quæ de LOCO ANIMABUS post mortem destinato differuerunt, ea ex antiquissima traditione sunt, cujus neque soli neque primi depositarii *Ægyptii* fuerunt. Sed vetustissimi mortales ea a *Noacho* hausta suis singuli posteris inculcarunt, quæ paullatim, ut fieri solet, multis fabularum involucris obtecta, antiquæ tamen simplicitatis notas aliquas retinuerunt. Et vix ulla gens adeo *Barbara*, atque ab omni humanitate tam procul semota est, quæ non aliqua traditionis hujus vestigia ostentet. In *Indorum* sententiis ponit *Strabo* τῶν καθ' ᾅδου Lib. XV.
κρίσεων, *de judiciis in inferis exercendis.* Author est *Richardus Waitbornius* Anglus, *novæ Angliæ* in *America* incolas, persua- Descript. Nov. Angl.
sum sibi habere, *post obitam mortem, ut pios a* Kingtanc, *supremo* p. I. cap. IV.

ipsis numine, receptum iri in cœlestia regna, ita improbos fores istius Regiæ pulsantes, hac increpatione a Deo laturos repulsam: ABSCEDITE HINC, NON ENIM VOBIS VESTRIQUE SIMILIBUS HIC LOCUS DATUR. *Atque inde miseros hos perpetuo exilio multatos æternis cum calamitatibus conflictaturos esse.* Atque istis gemina de *Guianæ* populis memorantur. Et *Siamenses*, ut animos hominum immortales credunt, ita bonos sempiterna apud Deum gaudia, impios a Dæmonibus supplicia manere: teste *Johanne Scultenio*. Mirum itaque non est, si quarum rerum fama apud populos remotissimos post tot seculorum spiramenta adhuc viget, ea fama ad *Ægyptios* etiam antiquitus pervenerit, quam & ipsi a majoribus suis, sicut & a suis gentes cæteræ, omnes tamen ab uno acceperunt *Noacho*. Cujus fides atque pietas uti in *Semi* potissimum progenie suos sectatores habuit; ita & traditiones illius ibi sanctius castiusque quam in maledicta *Chami* posteritate conservatas esse quis dubitet?

Vide Pfanner cap. xxi. §. 1.

VIII. Neque ferendus est, si quis opinetur, plura *Ægyptios* de animarum post hanc vitam statu cognovisse, quam *Hebræos Mose* Magistro. Quem pro temporum istorum œconomia parcius, & sub rerum terrenarum typis de æternis bonis plerumque locutum esse confitemur, sic tamen ut veterum de hac re catechesin historiæ suæ passim inseruerit, eaque dixerit ex quibus mortuorum resurrectionem *Jesus*, & piorum spem de cœlesti patria post mortem obtinenda *Paulus*, collegerunt. *Sadducæos*, qui spem omnem de bonis post hanc vitam adipiscendis projecerunt, & *scripturas ignorasse & virtutem Dei* Dominus testatur. Iidemque a cæteris *Hebræis* pro *Hæreticis* & *Atheis* habiti fuerunt, quibus pars in futuro seculo abjudicata sit. Tantumque abest ut existiment *Hebræi* dogma istud a *Mose* non esse traditum; ut pro *articulo fundamentali* habeant non solum *resurrectionem mortuorum*, sed & *eam esse in Lege*. Sic enim *Salomo Jarchius*, apud *Abravanelem de Capite fidei*; *Etiamsi quis credat propter* traditionem *aut* rationem, *futuram esse resurrectionem*, *sed dicat*, non exstare in Lege, *tamen est* Apostata, *nec habet partem in futuro seculo. Quid enim nobis cum fide ejus, si non confiteatur eam in lege exstare?*

Vid. Manass. de Resur. Mort. lib. 1. cap. x.

Cap. xxi. pag. 105. ex transl. Vorst.

IX. At-

IX. Atque hæc *infantibus Judæorum* cum primo lacte inculcata esse, *Origines* contra *Celsum* auctor est. Πηλίκον δὲ τὸ σχεδὸν ἅμα γενέσει καὶ συμπληρώσει τοῦ λόγου διδάσκεσθαι αὐτοὺς τὴν τῆς ψυχῆς ἀθανασίαν, καὶ τὰ ὑπὸ γῆν δικαιωτήρια, καὶ τὰς τιμὰς τῶν καλῶς βεβιωκότων; *Jam illud quale fuit, in crepundiis, & simul ac primum verba formarent, discere immortalitatem animæ, infernaque tribunalia, eorumque qui bene vixerunt præmia? & hæc quidem pueris, & puerilia sapientibus, pro eorum captu, tradebantur sub fabularum involucris; post vero proficientibus, ratio fabularum (ut ita dicam) explicabatur, & retegebatur veritas.* Lib. v. pag. 260.

Cap. XVI.

De Blasphemia, Feriis, ac Festis, Lustrationibus, sacrificiis, suis odio, Lucernis sacris, nihil singulare Ægyptios præ multis aliis gentibus habuisse.

I. *Egregia Socratis ac Platonis de Blasphemia.* II. *Sacra apud gentes quascunque juris jurandi religio.* III. *Feriæ ac Festa a religione sejungi vix, aut ne vix quidem, possunt.* IV. *Dierum apud Romanos distinctio.* V. *Ut statis diebus conventus religiosus fiat, neque cuiquam alteri rei tunc operari liceat, omnium propemodum gentium commune jus est.* VI. *Specialia festa aut sibi quæque gens formavit, aut a vicinis celebrioribus sumsit.* VII. *Baptismus in Lustrationibus a gentibus fere omnibus adhibitus.* VIII. *A Græcis, in sacris Eleusiniis, de quibus non satis candide agit Marshamus,* IX. *Et in* δευτεροπότμοις. X. *Persarum Baptismus in sacris Mithræ; quæ multa Christianis sacris affinia habent.* XI. *Romanorum Baptismi.* XII. *Et Indorum.* XIII. *Qui non ab Ægyptiis, sed, Tertulliano auctore, a Diabolo sunt, res Divinorum sacrorum æmulante.* XIV. *Ægyptii seorsim a cæteris gentibus hostias fœminas immolare nefas ducebant.* XV. *Non nisi integra atque eximia Deo offerenda esse, omnes sciscunt.* XVI. *Suis odium apud Ægyptios minus fortasse quam*

apud alias gentes. XVII. *Lucernarum apud Ægyptios festum originem suam debere videtur iis quæ Mosis tempore gesta sunt.* XVIII. *Casalii observatio.* XIX. *Concluditur, quæ in religione sua laudabilia habuerunt Ægyptii, ea ex Rationis aut Traditionis fonte puriora fuisse apud Hebræos.* XX. *Inficiandum tamen non est, quin aliæ gentes multa ab Ægyptiis hauserint.*

Conf. lib. I. cap. V. §. 4. I. BLASPHEMIA abstinendum esse, uti *natura Ægyptios* docere potuit, ita & alios docuit: qui si & fando aliquid de *Mosaico* circa hanc rem præcepto audiverint, mox ei tanquam æquissimo assentiri coguntur. Memorabile est *Socratis* illud apud *Platonem*: Τὸ δ' ἐμὸν δέος — ἀεὶ παρὰ τὰ τῶν Θεῶν ὀνόματα οὐκ ἔστι κατ' ἄνθρωπον, ἀλλὰ πέρα τοῦ μεγίστου φόβου. *Reverentia vero mihi semper erga Deorum nomina est, non humana quædam, sed maximum quemque timorem exsuperans.* Nec omitti hic debet sanctissimum illud *Platonis* monitum, quod ex *Mosis* tabulis propemodum descriptum videtur: Πάντως εἶναι δὴ καλὸν ἐπιτήδευμα, Θεῶν ὀνόματα μὴ χραίνειν ῥαδίως: *Æquum profecto est nomina Deorum non facile inquinare, nec ea huc atque illuc devolvere: sed omnia quæ ad Deos pertinent pure casteque servare.* Egregia enimvero laus est, qua *Socratem* honorat *Plutarchus*; qui postquam illius dictum aliquod ex *Platonis Thæteto* attulisset, non joco illud lusuve ab eo prolatum hinc probat, quod nominis in eo Divini meminisset. Οὐ γὰρ, inquit, εἰρωνευόμενός τε καὶ παίζων προσεχρήσατο αὐτῷ τοῦ Θεοῦ ὀνόματι, NEQUE ENIM ADHIBUISSET DEI NOMEN DICTO NON SERIO.

In Phil.b. sub princip.

De Legib. lib. XI.

Quæst. Plato: in princip.

II. Ex non alio fonte apud gentes quascunque JURIS JURANDI religio: quo *nullum vinculum ad adstringendam fidem arctius esse, majores*, ut *Cicero* ait, *voluerunt: Id indicant Leges* XII. *Tabulæ, indicant sacra, indicant fœdera quibus etiam cum hoste devincitur fides: indicant notationes animadversionesque censorum: qui nulla de re diligentius, quam de jure jurando, judicabant.* Leges quidem XII Tabularum, quoad hanc partem, perierunt. Sed *Cicero* hanc edit: PERJURII POENA DIVINA, EXITIUM: HUMANA, DEDECUS. & merito. Quid enim magis impium esse potest quam violare id quod Deo teste promiseris, ejus-

Offic. III.

ejusque nominis sanctitate ad alios decipiendos abuti? *Sophocles.* In Hippodam.

Mens excitari jure jurando solet,
Ut bina diligenter evitet mala,
Culpari amicis, & Deos offendere.

Piget communia ista prosequi de *homicidio*, *adulterio*, *judiciis*, *parentum cultu*, quæ *jus naturæ* docet, & de quibus nihil sciverunt aut sanxerunt *Ægyptii*, quin eadem aut meliora etiam apud alias gentes inveniantur. Ad specialiora descendamus.

III. Feriarum Festorumque solemnitates adeo cum cultu numinis conjunctæ sunt, ut, ubicunque hunc, ibi & illas inveniamus. Neque quicquam hac in re singulare *Ægyptii* habuerunt. Nimirum quum vita humana tota fere in *actione* consistat, actionum vero aliæ sint *sacræ* ac *religiosæ*, aliæ vero *manuariæ*, & ad vitam *animalem* atque *civilem* pertinentes; actiones autem hæ omnes non sint sine *tempore*: propterea distinxit & accommodavit Deus tempus ad actiones hominis; & scintillæ illæ cognitionis Dei etiam in ethnicis reliquæ manserunt, ita ut, juxta actiones humanas, alii quidem dies essent sacri, alii vero profani: & hi quidem exercitio religionis externæ, illi vero labori & manuariis artibus inservirent. Atque hinc factum est, ut *tempus* aliquod *fixum religioni* apud immanissimos quosque populos semper fuerit designatum. Conf. lib. I. cap. VII. §. 6. Vid. Hospin. de Ori. Fest. li. I. cap. I.

IV. Hinc illa dierum distinctio, cujus auctor a *Macrobio Numa* laudatur, in dies *Festos*, *Profestos*, & *Intercisos*. *Festi* fuerunt *Diis* dicati. *Profesti*, *hominibus*, ad administrandam rem privatam publicamque, concessi. *Intercisi* autem *Deorum hominumque* communes sunt. Illorum enim dierum quibusdam horis fas fuit, quibusdam fas non fuit jus dicere. Porro *Feriarum* Romanis genera fuere quatuor. Aliæ *Stativæ*, universo populo communes, certis & constitutis diebus & mensibus, & in fastis annotatæ. Aliæ *conceptivæ*, quæ quotannis a magistratibus & sacerdotibus concipiebantur, in dies vel certos, vel etiam incertos. Aliæ *Imperativæ*, quas consules vel prætores pro arbitrio potestatis indicebant. Aliæ denique *Nundinæ*, quæ erant paganorum seu rusticorum, quibus conveniebant negotiis propriis vel mercibus provisuri. Lib. I. Satur. cap. XVI.

V. Id

V. Id ſcilicet naturalis ratio dictat, quum homo animal ſit ὁμιλητικὸν καὶ πολιτικὸν, non *privatim* ſolum Deum colendum eſſe; ſed & *publice* atque *in cœtu*. Ad eam rem neceſſariam eſſe deſignationem certorum *locorum*, ubi conventus fiat; & condictionem *temporis*, quando. Porro qui dies numinis cultui ſacrati erant, iis *hoc eſſe agendum*, atque *huic uni rei*, neque cuiquam alteri, *operandum*, & animum appellendum. Hinc enim in *Legibus Atticis*: Ἁπάντων τ' Ἀθηναίων ἀγόντων ἱερομηνίαν, μητ' ἰδίᾳ μήτε κοινῇ μηδὲν ἀλλήλους ἀδικεῖν ἐν τούτῳ τὸ χρόνῳ, μηδὲ χρηματίζειν, ὅ, τι ἂν μὴ περὶ τῆς ἑορτῆς ᾖ. *Die populo Athenienſium feſto, ne cuiquam, ſive privatim, ſive publice injuria fiat; neve habeatur concio de aliis rebus, quam iis quæ ad feſtorum religionem pertinent.*

Petit. Leg. Atti. Tit. I. Leg. XI.

Conſentiunt *Romanorum* Leges apud *Ciceronem*: FERIIS JURGIA AMOVENTO: EASQUE IN FAMULIS OPERIBUS PATRATIS HABENTO. Quod ita explicat: *Feriarum feſtorumque dierum ratio in liberis requietem habet litium, & jurgiorum; in ſervis, operum & laborum.* Apud *Macrobium* ſacerdotes affirmant, *ferias pollui, quoties, iis indictis conceptiſque, opus aliquod fieret. Præterea non licebat ſacrorum regem & flamines videre feriis opus fieri. Atque ideo per præconem denunciabant, nequid tale ageretur, & præcepti negligens multabatur. Præter multam vero affirmabatur, eum, qui talibus diebus imprudens aliquid egiſſet, porco piaculum dare debere; prudentem expiare non poſſe, Scævola Pontifex affirmabat.* Habebat tamen illa ἀργίας lex ſuam quandam *exceptionem*: quam dictabat *æquitas*. Nam, ut apud eundem *Macrobium* eſt, *Umbro negabat eum pollui, qui opus vel* AD DEOS PERTINENS SACRORUMVE CAUSSA *feciſſet, vel aliquid* AD URGENTEM VITÆ UTILITATEM RESPICIENS ACTITASSET. *Scævola denique, conſultus quid feriis agi liceret, reſpondit,* QUOD PRÆTERMISSUM NOCERET. *Si bos in ſpecum decidiſſet eumque pater familias adhibitis operis liberaſſet, non eſt viſus ferias polluiſſe: nec ille qui trabem tecti fractam fulciendo ab imminenti vindicavit ruina. Maro omnium diſciplinarum peritus, ſciens lavari ovem aut lanæ purgandæ aut ſcabiei curandæ gratia, pronunciavit tunc ovem per ferias licere merſari, ſi hoc remedii cauſſa fieret.*

Lib. II. de Legib.

Saturn. lib. cap. XVI.

Balan-

Balantumque gregem fluvio merſare ſalubri.

Adjiciendo enim ſalubri, *oſtendit avertendi morbi gratia tantummodo, non etiam ob lucrum purgandæ lanæ cauſſa, fieri conceſſum.* Admodum hæc conveniunt cum *Lege Sabbathi*, illiuſque per Dominum noſtrum in Euangelio explicatione.

VI. Hactenus gentes propemodum omnes conſentiunt. Neque neceſſe fuit, ut altera alteri ejus rei dux eſſet; quum ex communi id omnes haurirent fonte rationis. At peculiarem ſacrorum temporum diſtributionem cujuſcunque nationis antiſtites pro ſuo ingenio, aut malis dæmonum artibus deluſi, fecerunt. Ac prout quæque natio ingenio pollebat, & melioribus exculta erat diſciplinis, eo etiam ordinatius ſolemnitates ſuas diſtinxit. Neque putem, eſſe cur *Romani Ægyptiis*, aut alii cuicunque genti, hac in parte cedant. Porro ſi contingeret, nationem aliquam, regni amplitudine, opibus, auctoritate, atque ſapientiæ fama inclytam eſſe, fieri facile potuit, ut vicinæ gentes eadem reciperent ſacra. Et ſic fortaſſis ab *Ægyptiis Græci* nonnulla tranſſumſere; quorum reſpublica quum recentior, ac tenuior antiquitus, quam *Ægyptiorum* fuerit; mirum quoque non eſt, ſi *ſolemnitates Ægyptiacæ antiquæ*, *Græcæ* autem *recentes ab Herodoto* dicantur. De *Cyclo* dierum *Septenario*, & *Sabbatho*, ſuo loco infra dicemus.

VII. AQUAM in *initiationibus* & *luſtrationibus* adhibere ratio propemodum omnes docet. Quid enim puritati promovendæ aptius natura dedit? *Jacobus* Patriarcha *lotione* ſuos luſtravit, antequam ei cum *Ægyptiis* neceſſitudo interceſſiſſet. Gen. XXXV. 2. Et vix ulla uſpiam gens exſtat, ſive culta, ſive *Barbara*, quin initiationes luſtrationeſque ſuas *baptiſmo* aliquo peragat. *Clemens Alexandrinus*: Ὀυκ ἀπεικότως ἄρα τ̃ παρ' Ἕλλησιν ἄρχει τὰ καθάρσια, καθάπερ τοῖς Βαρβάροις λȣ̃τρον, *Ab expiatoriis incipiunt Græcorum myſteria, ſicut Barbarorum a lavacro.* De *Eleuſiniis Athenienſium ſacris minoribus*, per quæ ad *majora* tranſibant, nota res eſt, ut ad *Iliſſum* fluvium, Muſis ſacrum, baptiſmo initiarentur. Unde Ὑδρανὸς ſeu *Aquarius* dictus eſt ὁ ἁγνιστὴς τῶν Ἐλευσινίων, *qui Eleuſiniis ſacris quempiam ut ſacerdos initiabat*: docente *Heſychio*.

Confer lib. I. cap. VII. §. 3.

Strom. lib. V.

VIII. *Eleuſinia* iſta ſacra ex *Ægypto Athenas* tranſlata eſſe,

quasi *Diodoro Siculo* auctore, confidenter affirmat *Marshamus.* Quod an verum, an falsum; an certum, an dubium sit, nostra parum interest. At sciendum, *Diodorum* non sua fide, neque certis argumentis narrationem illam addicere; sed *Ægyptiorum* solummodo jactationes, vanas eas plerasque & futiles, lectori suo, ita ut acceperat, exhibere. Nam & *Babylonios*, *Judæos*, *Athenienses*, *Argivos* suas propagines, suasque colonias esse, ex levibus quibusdam conjecturis, eadem arrogantia gloriabantur. Quæ quam dissona vero sint, quis ignorat? Non certe id ignoravit
P. 259. *Diodorus*, qui postquam omnia illa de *Eleusiniis* sacris *Ægypto* deductis ex *Ægyptiorum* traditione memorasset, non ut perperam *Marshamus* ait, *historicam rei fidem facit*, sed ex adverso hanc suam ἐπίκρισιν disertis verbis adjungit: πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα τύτοις παραπλήσια λέγοντες φιλοτιμότερον ἤπερ ἀληθινότερον (ὥς γέ μοι φαίνεται) τῆς ἀποικίας ταύτης ἀμφισβητῦσι διὰ τὴν δόξαν τῆς πόλεως.
Diodor. lib. I. cap. 29. *His multisque id genus aliis* AMBITIOSE MAGIS (UT MIHI VIDETUR) QUM VERE *de colonia ista disceptant; propter gloriam civitatis & majestatem.* Et post pauca: Ὑπὲρ ὧν μήτε ἀποδείξεως φερομένης μηδεμιᾶς ἀξιολόγυ, μήτε συγγραφέων νομίμων μαρτυρύντων, ὐκ ἐκρίναμεν ὑπάρχειν τὰ λεγόμενα γραφῆς ἄξια. *Quæ quum nec firmis demonstrationum argumentis, nec idoneorum testimoniis auctorum subnitantur, relatione amplius non digna judicavimus.* Non possum quin hac occasione lectores moneam, ne ne temere *Marshami* citationibus fidem suam adstringant; qui ubi *Ægyptios* suos laudandi occasionem aliquam se invenisse putat, nimis sæpe suis indulget affectibus. Si quis ea legat quæ de *Eleusiniis ad seculum* x commentatur, fieri non potest quin in eam deveniat opinionem, quod *Diodorus* multis argumentis ea ab *Ægyptiis* ad *Græcos* derivet. Attamen si quis ipsum *Diodorum* inspiciat, rem ita se habere deprehendet ut modo demonstravi.

IX. Quinam δευτερόποτμοι, seu ὑστερόποτμοι, *Græcis* dicti sint, ex *Hesychio* ipse monet *Marshamus.* Illi nimirum de quorum morte & sepultura, fama vulgo, sed falso, credita fuerat: quique
Vid Lomey de Lustr. cap. XXVII. reduces instar *infantum* recens natorum expiabantur *aquis lustricis.* Cujus ritus originem ab *Aristino* aliquo auctores arcessunt. Quum enim

enim Græci, ex veteri superstitione, eos quibus ut defunctis funus ac sepulcrum factum fuerat, profanos haberent, & conventibus suis religiosis atque sacrificiis arcerent; *Aristinus* quidam hac religione obstrictus, *Delphos* misit qui pro se deprecarentur, ut se aliqua, his difficultatibus, quibus legum auctoritate implicitus erat extricaret. Cui a *Pythia* responsum :

Ὅσσα περ ἐν λεχέεσσι γυνὴ τίκτουσα τελεῖται,
Ταῦτα πάλιν τελέσαντα θύειν μακάρεσσι θεοῖσι.

Ordine perfectis quæcunque puerpera servat
Cœlicolum sacras animalibus imbuat aras.

Aristinus igitur oraculo probe intellecto, quasi renatus mulieribus se lavandum, vinciendum, lactandum præbuit. Hoc reliqui, quos idem casus exceperat, imitati. Alii tamen morem hunc *Aristino* antiquiorem crediderunt. At neminem vidi, qui ab *Ægyptiis* arcesseret.

X. Primus etiam in sacrorum *Mithræ*, summi apud *Persas* numinis, initiamentis, ex octoginta aliis, ritus erat *Baptismus*. Cujus Dei sacra Christianis sacris valde affinia fuisse annotarunt veteres. Nam & *lavacro tingebant*, & signabant in *fronte* suos, & *speciem Eucharistiæ* habebant, *martyrii* etiam imitationem & *resurrectionis* opinionem. Quæ si in *Ægyptiis* invenissent Viri Docti, quos non plausus darent? Vid. Joh. Macar. in Abraxa. §. 3. p. 12.

XI. *Romanorum* lustrationes ne ii quidem ignorant, qui nondum ære lavantur. Qui hoc fine labra non in templis solum, sed & in foro, & in triviis habebant. Et *aspergilla* ex *lauro* faciebant, aut ramo felicis *olivæ* : ut *Hebræi* ex *hyssopo*. Quodque a nobis præteriri hic non debet, nescio ex qua religione, *trina* sæpe numero *aspersione* usi sunt. Ovidius.

Ter capud irrorat, ter tollit ad æthera palmas. Fast. IV.

Atque alibi :

Ter se convertit, ter sumtis flumine crinem Metamorp.
Irroravit aquis. VII.

Virgilius :

Ter socios pura circumtulit unda. Æneid. VI.

Juvenal:

Satyr. VI. *Ter matutino Tiberi mergetur, & ipsis*
Vorticibus timidum caput abluet.

XII. *Brachmanes*, & seipsos, & Deos suos, aqua, quam *Thiertum* vocant, lustrare etiamnum soliti sunt. Idem *Calecutani* circa *Deastrum* suum *Deumo* appellatum agitant: referente *Carolino*. Incolæ etiam insularum *Atlantico* in Oceano *Mauritaniæ* assitarum, quas veteres ob soli fœcunditatem *Fortunatas* dixerunt, apud quos *Christianismi* aut *Mahometismi* nulla indicia, *infantes tamen suos solemni ritu aqua lustrant.*

Gentilis. Hodier. part. I. cap. XIV. & VII.

Grot. Histor. lib. VIII.

XIII. *Coromandelenses* puerperas & pueros a partu recentes immundos esse, atque hanc immunditiem aquis ablui rentur. Lustricis etiam aquis lavantur ad deluendas impuritates & noxas expiandas. De *Cempoalanis Martyr* apud *Hornium*: *Pueros jam annicu-los puellasque cum piis cærimoniis sacerdotes in templis aqua in crucem cum urceolo capiti superinjecta baptizare videntur: verba non percipiuntur: actus & murmura licet animadvertere.* Vide sis, qui plurima in hanc rem collegit, *Huetium*, in *Alnetanis Quæstionibus*, *Lib.* II. *Cap.* XX. §. II. Iterum hic mihi rogandus Nobilissimus *Marshamus* est; quid eximii in *Baptismis* suis lustralibus *Ægyptii* habuerint, ob quam rem *Hebræorum Baptismum* ab eorum exemplo fuisse hariolari ipsi lubuit: quum in aliarum gentium sacris non pauca inveniamus, *Hebræorum* religioni, hac quoque in parte, multo magis consentanea. Nimirum generalia illa de lustrationibus, ex quodam quasi instinctu naturalis rationis habuere; specialiora ex numinis institutis sacrilege transsumta sibi vindicavit Satanas. Quod ex mea mente bene expressit *Tertullianus*: *Diaboli*, inquit, *sunt partes intervertendi veritatem, qui ipsas quoque res sacramentorum Divinorum, in idolorum mysteriis æmulatur. Tingit & ipse quosdam utique credentes & fideles suos. Expiationem delictorum de lavacro repromittit.*

De Orig. Gent. Americ. lib. I. cap. V.

De Præscr. cap. XL.

XIV. MUNDARUM atque IMMUNDARUM distinctio *animantium*, quum ipso antiquior sit diluvio Gen. VII. 2. natales suos *Ægypto* non debet. Neque *Hebræorum* sacrificiis similiora fuerunt *Ægyptiorum* sacrificia quam aliarum gentium. Quæ sua quoque ex antiquissima primorum patrum traditione & praxi habent. In eo *Ægyptii* tam ab *Hebræis* quam cæteris gentibus seor-

Conf. lib. I. cap. VII. §. 8.

ſeorſim ivere, quod *fœminas* immolare nefas duxerint. Quas tamen *Hebræi* admiſerunt in ſacrificiis *pacificis* Levit. III. I. *Græci* & *Romani* in omnibus. Et quædam ſacrificia memorat *Moſes*, Num. XIX. 2. Deut. XXI. 3. in quibus non niſi *vacca* offerebatur, ſed quæ *nondum araſſet neque jugum tuliſſet*. Sic & *Virgilius* de *Ariſtæi* ſacrificio :

Vide Bochart. Hierozoi. Part. I. lib. II. cap. XXXIII.

Quatuor eximios præſtanti corpore tauros
Ducit, & intacta totidem cervice juvencas.

IV. Georgi.

Ovidius :

—Cæſa prius ille juvenca
Quæ dederat nulli colla premenda jugo.

III. Faſto.

XV. Si quid autem Deo offerendum eſt, id *integrum* ut ſit perfectumque, & in ſuo genere præſtantiſſimum, *ratione magiſtra* omnes facile agnoſcunt gentes. *Achilles* apud *Homerum* *Apollini* offert,

-- ἀρνῶν κνίσην, αἰγῶντε τελείων,

Nidorem agnorum, & caprarum perfectarum. Nempe, ut præclare ibi *Euſtathius :* Τοῖς θείοις ὡς τελείοις προσάγειν χρὴ τέλεια, *Diis tanquam perfectis perfecta ſunt offerenda.* Perfecta autem victima dicitur, in qua nihil deſideratur. Hujuſmodi ἱερεῖα in *Axonibus* ΑΦΕΛΗ dixit *Solon*; teſte *Polluce.* Τὰ δὲ προσκαλέα θύματα, ἱερεῖα, ἄρτια, ἄτομα, ὁλόκληρα, ὑγιῆ, ἄπηρα, παμμελῆ, ἀρτιμελῆ, μὴ δὲ κολοβὰ, μὴ δὲ ἔμπηρα, μὴ δὲ ἠκρωτηριασμένα, μὴ δὲ διάστροφα. Σόλων δὲ τὰ μὴ ἔμπηρα, καὶ Ἀφελῆ ὠνόμασε. Itaque apud *Apollonium*, *Jaſon*, ante diſceſſum *Apollini* ſacra facturus, ſervos harum rerum peritos jubet,

Lib. I. cap. I.

Lib. I. Argonaut.

—— βόας ἀγέληθεν ἐϋκρίναντας ἐλάσσαι,

Boves e grege, quum bene elegerint, adducere. De *Indis* quoque prodit *Megaſthenes*, *Strabone* atque *Arriano* teſtibus, nefas eos habuiſſe, vitiatam Deo aut mancam victimam offerre. Et *Plinius* notatum dixit, *non litare vitulum claudicantem, neque aliena hoſtia placari Deos.* Notatu digna *Macrobii* obſervatio eſt : EXIMII *in ſacrificiis vocabulum non Poëticum* ἐπίθετον, *ſed* ſacerdotale nomen *eſſe. Veranius enim in Pontificalibus Quæſtionibus docet* eximias *dictas hoſtias, quæ ad ſacrificium deſtinatæ* eximuntur *e grege; vel quod* eximia ſpecie *quaſi offerenda numinibus eligantur.*

Satur. lib. III.

XVI. Suis odium apud *Ægyptios* non majus, fortasse & minus fuit, quam apud alias gentes. Soli enim hominum *Ægyptii* suum opera in agrorum cultu usi sunt. [Lib. x. cap. xvi.] *Eudoxus* apud *Ælianum*: *Postquam sementem fecerunt porcorum inducunt greges, qui frumenti semen proculcant, & in humidam terram propellunt, ut vivum maneat, nec ab avibus absumatur.* Eadem *Plutarchus* tradit. [Libr. iv. Sympo. Quæst. v.] Sed reliquis mortalibus porcus odiosus, tanquam frugibus & vitibus infestum animal. Hinc *Cereri* & *Baccho sues* immolatæ sunt, ὡς λυπαντικοὶ τοῖν Θεοῖν δωρημάτων, *ut quæ utriusque Dei dona deperdunt*, observante *Scholiaste Aristophanis*. [Ad Ranas Act. i. Sc. vii.] Quin, si veteribus credimus, hæc victimarum omnium fuit antiquissima.

[Metamorp. lib. xv.]

--- prima putatur
Hostia sus meruisse mori, quia semina pando
Eruerit rostro, spemque interceperit anni.

Sed & alii multi præter *Ægyptios* populi a suum esu abstinuerunt. Quod de *Arabibus*, *Phœnicibus*, *Barcæis* mulieribus in *Africa Cyrenaica*, *Æthiopibus* & *Indis*, copiose, pro suo more, probat incomparabilis *Bochartus*. [Hierozo. Part. i. lib. ii. cap. lvii.] Caussam odio dedisse potuit animalis fœditas: quod tunc maxime pinguescere creditur, quum in luto versatur, & volutatur, quæ, quemadmodum *Varro* ait, *est illorum requies, uti lavatio hominum.* Unde & in communi dicterio flagitiosi hominis symbolum est.

XVII. Lucernarum in sacris suis & festis, etiam claro die, quam frequens multis gentibus usus fuerit, ex *Lipsio* discere est, [Conf. lib. i. cap. ix. §. 5. Elect. lib. i. cap. iii.] & copiosius ex *Fortunio Liceto*, in excellentissimo opere *de Lucernis Veterum.* Earum prima ad religionem accensio, utrum *Hebræis* debeatur, an *Ægyptiis*, haut facile dixero. Fortasse utrisque est antiquior. *Hebræis* suis *Josephus* attribuit. *Ægyptiis*, *Clemens Alexandrinus*: [P. 303.] sed eo sermone quo & alia *Ægyptiis* ut inventoribus adscribuntur quæ certum est ab iis inventa non esse, uti anni in duodecim menses divisio, quam diluvio veteriorem esse olim docuimus. Et profecto si ea recipimus quæ *Manethos* de *Origine* festi Lucernarum apud *Ægyptios* tradit, liquidum est, ea quæ *Mosis* tempore in *Ægypto* gesta sunt occasionem festo dedisse. Lubet hoc *Athanasii Kircheri* verbis exponere. [Oedip. Ægyp. Tom.] *Quænam vero*, inquit, *sacra ratio, ob quam tantum festum institutum fuerit*, Manethou

thou *apud* Syncellum *docet*; Typhonem *occiso* Osiri *universam Æ-* Hierog. Syntag. xx. cap. 1.
gyptum tenebris & densa caligine offudisse: quo portento exterriti sacerdotes Ægyptii oraculum consuluere, quod respondit, caliginem terræ offusam non destituram, nisi Osirin *a* Typhone *occisum frequenti lucernarum fulgore placarent; quod ubi factum fuit caligine mox discussa desiderata lux rediit, atque adeo lucernarum accensionis festum institutum, maximo imposterum ardore celebratum fuit. Non desunt tamen qui velint, accensionis Lucernarum festum originem suam traxisse a* decem plagis Ægypti, *quibus* Ægyptum Moses *Divina virtute percussit, inter quas* tenebræ prope palpabiles *una fuit; quibus non dissentio, præsertim quum passim toto hoc opere ostenderimus,* PLERAQUE ÆGYPTIOS AB HEBRÆIS MUTUATA SUI JURIS FECISSE, *tametsi aliis & aliis fabulis commentisque depravata.* Hactenus *Kircherus.*

XVIII. Paullo aliter, & fortasse non minus apposite, *Johannes Baptista Casalius*, in Libro *de Profanis* Ægyptiorum *ritibus.* Cap. xxv.
Si, inquit, *divinare liceret, de hoc festo* Lucernarum *ab* Ægyptiis *culto lacrymis atque ploratu, dicerem in memoriam illius necis actum, quam Deus ad abducendos filios Israël, primogenitis* Ægyptiorum *quorumcunque, tam hominum quam jumentorum, ipse intulit: tunc enim* Pharao *Rex sub media nocte, totaque* Ægyptus, *luctu ac lacrymis conspersa, stratis surgentes, accensisque lucernis necatos filios lamentabantur, filiosque Israël exire compellebant de terra* Ægypti; *ut est* Exod. XII. 29. 30. *Etenim potuit fieri ut is primogenitus* Pharaonis *qui mortuus est* Osiris *appellaretur: nam de* Osiride Ægyptio *loquuntur omnes. Et præterea festus hic dies* Lucernarum *quod in plenilunio celebraretur, testis* est Apulejus. *Quemadmodum & exitum filiorum Israël ex* Ægypto, *plenilunii tempore in Martio contigisse, sacra tradidere oracula.* Hæc *Casalius.* Quorum observationibus hoc addo: totam illam *Typhonis* fabulam ex *Mosaica* detortam esse historia; ideoque *Typhonicas* illas tenebras, quarum *Manethos* meminit, non esse a *Mosaicis* diversas: uti suo loco prolixius probatum dabo.

XIX. Plura id genus recensere in promtu est. At nescio, an tam jucundum atque utile futurum sit lectori quam facilis mihi futura esset scribendi opera. Sufficere hæc pro specimine possunt,

quo

quo demonstretur, pleraque eorum quæ *Ægyptii* laudabilia habuerunt & *Hebræorum* consentanea institutis, ex communi fonte vel *Rationis* vel *Traditionis* ad alias quoque gentes dimanasse: adeo ut nihil admodum eximii hic habuerint *Ægyptii*, multum autem eximii præ iis habuerint *Hebræi*, quos Deus antiquissimarum purissimarumque traditionum depositarios facere dignatus est.

XX. Quæ tamen non eo a nobis animo dicuntur, quasi nolimus ab *Ægyptiis* multa ad alias gentes transiisse. Non adeo insanimus, ut negare libeat solem meridie lucere. *Ægyptiacæ* sapientiæ fama, accedente regni florentissimi gloria, multos sibi asseclas peperit. Utroque lubentes amplexamur lacerto, quod *Diodorus Siculus* testatus est: *multos priscos* Ægyptiorum *mores non tantum ab indigenis probatos fuisse, sed in magnam quoque apud Græcos venisse admirationem: ob quam inter doctos celebratissimi quique peregrinationibus in* Ægyptum *operam dedere, ut legum illic & studiorum tanquam rerum magni momenti cognitionem assequerentur.* Non tamen ea in *Ægyptum* excursio tam frequens esse potuit antiquissimis temporibus, quando regio aditum hospitibus negaret, quam recentioribus, ex quo *Psammetichus* rebus admotus est, qui primus omnium *Ægypti* Regum liberalem se & benignum circa peregrinos sponte eo commigrantes præbuit.

Lib. 1. cap. 59.

LIB. III.

CAP. I.

Nullius Historici sufficienti testimonio probari posse, ea quæ in Religione laudabilia sunt, apud Ægyptios, quam apud Hebræos, antiquiora fuisse.

I. *Antiquitas religionis Ægyptiacæ non nisi ex monumentis illi de quo disputatur ævo proximis probanda est.* II. *Catalogus auctorum qui pro testibus laudantur.* III. *Ætas Dionis Cassii.* IV. *Et Luciani, qui de Ægyptiorum antiquitatibus hæsitanter loquitur, ac palam falsa asserit.* V. *Plutarchi.* VI. *Strabonis.* VII. *Diodori Siculi, qui & protestatur se eam de antiquitate sententiam indecisam relinquere, & Ægyptiorum ambitiosam vanitatem ridet.* VIII. *Chæremonis ætas, inscitia, mala fides.* IX. *Herodoti ætas, & errores, a Josepho & Diodoro reprehensi.* X. *Concluditur, neminem horum idoneum tantæ rei testem esse.* XI. *Manethonis patria, functio, ætas, mendacia.* XII. XIII. XIV. *Sanchuniatonis etymologia, fides, antiquitas.* XV. *Mose aliquammultis seculis fuit recentior.* XVI. *Nec ex Phœnicum aut Thoyti commentariis memorabile ac solidum aliquid pro Ægyptiacæ religionis antiquitate hausit.* XVII. *Denique Sanchuniatonis nihil superest præter miserabilia quædam fragmenta.* XVIII. *Apollinis oraculum prudenter quidem ab Eusebio adversus Gentiles, imprudenter a Marshamo apud Christianos laudatur.*

I. HÆC quum disserenda nobis fuerunt, fieri non potuit quin subinde moneremus, ea quæ in re religionis cum *Hebræis* communia habuerunt *Ægyptii*, plerumque apud *Hebræos antiquiora* fuisse. Cæterum nondum id ex professo egimus. Quum tamen hic quæstionis versetur cardo, nihil diligentiæ reliquum no-

bis faciendum, quin accurate excutiamus, utrum probari possit, *pia & laudabilia* Ægyptiorum *instituta* Hebræorum *de Religione legibus vetustiora esse.* Id quidem magno imprimis animo asserunt viri eruditi; sed, nisi me fallit judicium, tenuibus admodum invalidisque rationibus assertum suum addicunt. Est hæc controversia ex earum quæstionum genere quæ quum in factis consistant, non subtili aliqua ratiocinatione, aut audaci hariolatione, sed idoneis testibus, qui vel ipsi ea ætate vixerunt, vel ei proximi fuerunt, aut sua saltem ex talibus sine fabulosarum narrationum mixtura hauserunt, comprobari debent. Quumque ea res magni in religione universa momenti sit, vitio nobis verti non debet, si solida animumque convincentia desideremus argumenta, neque leviculis quibusdam conjecturis eam transmitti patiamur. Videamus itaque quos testes laudare viri Doctissimi possint.

II. Quicquid de antiquis *Ægyptiorum* institutis scimus, si ea demas quæ ex sacris nostris edocti sumus monumentis, id fere ex *Dione Cassio*, *Luciano*, *Plutarcho*, *Strabone*, *Diodoro Siculo*, *Chæremone*, *Herodoto*, aut *Manethonis* & *Sanchuniatonis* fragmentis collectum est. Sed nullus horum omnium illius antiquitatis auctoritatisque est, ut, non dicam homini moroso, sed vel mediocriter prudenti, tantæ vetustatis fidem faciat.

III. Et DIONEM quidem CASSIUM quod attinet, is sero admodum, *Marci Antonini Philosophi* ætate, & sub *Marci* filio *Commodo*, proximisque imperatoribus vixit, Senatoria tunc gavisus dignitate. Ab *Alexandro Mammeæ* filio ad consulatum fuit evectus, quem cum ipso Imperatore gessit, anno Urbis IↃCCCCLXXXI. Et ad hunc usque *Alexandrum* historiam suam perduxit. Porro exiguum admodum est quod ex *Dione* pro se viri eruditi proferunt; id nimirum, quod dies singulos planetis assignare *Ægyptiorum* inventum sit. Vid. supr. *lib.* I. *cap.* VI. §. VII. De qua re mihi quidem altercari non lubet. Cicum non interduim.

IV. Ejusdem ævi LUCIANUS est, & sub *Marco Antonino*, & post eum vixit: quippe qui meminerit belli a *Marco* cum *Marcomannis* & *Quadis* gesti, & *Marcum Divum* vocet; quod arguit naturæ cessisse ac locatum fuisse cœlo. Et quæ de *Ægyptiis* narrat in *Dea Syria* initio, ea neque asseveranter tradit, & aperte falsa sunt.

sunt. Ipsa *Luciani* verba ita habent: Πρῶτοι μὲν ὧν ἀνθρώπων, τῶν ἡμεῖς ἴδμεν, Αἰγύπτιοι λέγονται θεῶν τε ἐννοίην λαβεῖν, *Primi itaque hominum*, QUOS NOS SCIMUS, *Ægyptii*, DICUNTUR *& Deorum notitiam percepisse* &c. Attende, *Dicuntur*, &, *quos nos scimus*. Si scrutatus esset aut credidisset ea quæ *Moses* prodidit, invenisset, diu ante *Ægyptiorum* rempublicam, numinis notitiam, nominumque sermonumque sacrorum intellectum viguisse. Porro quantum narrationibus illis tribuendum sit, quibus antiquitates suas, ambitiose magis quam ex vero, singulæ propemodum nationes jactare solent, ipse satis ostendit *Lucianus*, dum ita infit: ἱστορέοντι δὲ μοι ἐτέων πέρι, ὁκόσα τῷ ἱρῷ ἐστι, καὶ τὴν θεὸν αὐτοὶ, ἥν τινα δοκέουσι, πολλοὶ λόγοι ἐλέγοντο· τῶν μὲν οἱ ἱροὶ, οἱ δὲ ἐμφανέες, οἱ δὲ κάρτα μυθώδεες, καὶ ἄλλοι βάρβαροι, οἱ μὲν τοῖσι Ἕλλησιν ὁμολογέοντες, τοὺς ἐγὼ πάντας μὲν ἐρέω, δέχομαι δὲ οὐδαμά. *Inquirenti mihi de annis quamdiu templum hoc durasset, & de Dea, quamnam ipsi eam esse putarent, multi sermones ferebantur, quorum alii sacri tradebantur, alii aperti ac plani erant, alii contra valde fabulosi: rursum alii Barbari, alii cum Græcis consentientes; quos ego omnes referam, haut quaquam autem approbo.* An qui ita loquitur solidas censendus est suppeditare rationes, quibus tam insanum postulatum probetur?

V. PLUTARCHUS sub *Nerva* ac *Trajano* potissimum floruit; & quæ de *Iside* ac *Osiride* & *Typhone* ex *Ægyptiorum* traditionibus fabulatur, eorum non contemnendam partem ex *Mosis* sacra historia detorta, ineptisque figmentis depravata esse, suo loco a nobis docebitur.

VI. STRABO in *Ægypto* fuit, quum ei Provinciæ *Cornelius Gallus* præesset, & Geographiam suam scripsit quarto anno Imperii *Tiberii Cæsaris*.

VII. DIODORUS SICULUS *Julii Cæsaris* & *Augusti* ævo vixit, eaque quæ de *Ægyptiorum* rebus ante bellum *Trojanum* prodit, ne seipsum quidem pro certis habere haut dissimulat: quippe in quibus οὐδὲν παράπηγμα πιστευόμενον, *nullam firmitatem fide dignam* reperire se fateatur. Prudenterque monet, nationibus plerisque, tam *Græcis*, quam *Barbaris*, hanc esse indolem, ut se Lib. 1. cap. 9.
omnium hominum primos vitæ commoditates invenisse, & res

 apud

apud se actas, a plurimis inde seculis literarum monumenta promeruisse jactitent. Ideoque eam de *antiquitate* quæstionem indecisam ipse relinquit. Ἡμεῖς δὲ περὶ τῆς ἑκάστων παλαιότητος τ' ἀκριβὲς, καὶ τίνων προτερεῖ τὰ ἔθνη τῶν ἄλλων τοῖς χρόνοις, καὶ πόσοις ἔτεσιν, οὐκ ἂν διορισαίμεθα. *Nos equidem de antiquitate singulorum, quæque nationes aliis tempore, & quanto annorum numero, sint priores, certi nihil definiemus.* *Ægyptios* vero ob ambitiosam antiquitatis suæ jactantiam, præsertim in Theologumenis, nominatim taxat: quippe quos multa φιλοτιμότερον ἤπερ ἀληθινώτερον MAGIS EX AMBITIONE QUAM VERO sibi attribuisse sciscit.

Lib. I. cap. 29.

De Histor. Græc. lib. II. cap. I.

VIII. CHÆREMON, sæpius a *Porphyrio* laudatus, quis qualisque fuerit, ex *Vossio* optime discas. *Ægyptius* nimirum, qui Hieroglyphica & res *Ægyptias* literis commisit. Præceptor *Dionysii Alexandrini*, ejus qui a *Nerone* usque ad *Trajanum* docuit. Sed inde imprimis *Chæremonis* ætatem scimus, quod *Ælium Gallum*, *Alexandria* navigantem, in *Ægyptum* fuerit secutus, ut

Lib. XVII.

Strabo narrat. Fuit autem homo *inscite arrogans*; & *scriptor vanissimus*. Quo nomine non a *Josepho* solum, sed & ab aliis explosus est. *Josephus* quidem, primo contra *Apionem* Libro, inepta aliquot *Chæremonis* de rebus *Judaicis* mendacia adducit atque refellit. *Strabo* autem refert, eum *Philosophiæ & Astronomiæ peritiam professum, ob inscitiam & arrogantiam ludibrio fuisse.* Ex *Tzeza* etiam hominis vanitatem detexit *Vossius*.

IX. HERODOTUS omnium, qui hodie exstant, *Græcorum* Historicorum vetustissimus est: at *Mose* multis seculis recentior: quippe qui floruit temporibus *Darii Hystaspidæ*, *Xerxis*, & *Artaxerxis* qui Μακρόχειρ, sive *Longimanus*, dictus fuit, circa annum Urbis conditæ trecentesimum. Qua autem fide & judicio res *Ægyptias* conscripserit, non ex *Josepho* solum colligas, qui

Lib. I. contr. Apian.

ex *Manethonis* scriptis arguit, πολλὰ Ἡρόδοτον τῶν Αἰγυπτιακῶν ὑπ' ἀγνοίας ἐψευσμένον, *Herodotum frequenter in* Ægyptiacis *ignoratione mentitum*: sed & ex *Diodoro*; cujus verba digna sunt quæ

Lib. I. cap. LXIX.

hic appingantur. Ita ergo ille: Ὅσα μὲν οὖν Ἡρόδοτος καὶ τινες τῶν τὰς Αἰγυπτίων πράξεις συνταξαμένων ἐσχεδιάκασι καὶ συνεγράφαντο, ἑκουσίως προκρίναντες τῆς ἀληθείας τὸ παραδοξολογεῖν, καὶ μύθους

πλατ-

πλάττειν ψυχαγωγίας ἕνεκα, παρήσομεν. *Nos autem quæ* Herodotus, *& nonnulli rerum* Ægyptiarum *ſcriptores*, *portenta narrationum pro veritate ſponte amplexi*, *& voluptatis gratia fabulas commenti blaterarunt*, *miſsa faciemus*. *Harpocrationem* quendam *Ælium* librum ſcripſiſſe περὶ τοῦ καταψεῦσθαι τὴν Ἡροδότου ἱστορίαν, *de mendacii arguenda Herodoti hiſtoria*, auctor *Suidas* eſt.

X. Quæ quum ita ſeſe habeant, ad eorum omnium appello tribunal quos nullum cauſſæ præjudicium occupavit, num ſcriptores tam recentes, quorum antiquiſſimus ab iis de quibus diſputamus temporibus tot ſeculis remotus eſt; quique a ſe invicem & ab aliis non ſemel vanitatis convincuntur; qui, etiam quum omni ſua ſolertia & integritate uſi ſunt, aliquando ſe incerta narrare fatentur, & quibus ipſi vix fidem habeant, hauſta nimirum ex *Ægyptiis* ſacerdotibus, quibus haud quaquam religio fuit ambitioſis mandaciis gloriæ gentis ſuæ velificari; qui denique *Hebræorum* res vel incognitas prorſus habuerunt, vel ſero didicerunt, poſtquam *Ægyptiorum* fama orbem impleviſſet: quivis, inquam, cordatus judicet, num ſcriptores ejuſmodi idonei teſtes ſint, ex quibus *Ægyptiacarum* cærimoniarum antiquitatem, *Moſis*, *Joſephi*, *Abrahami* ætate vetuſtiorem, ſolide & valide arguas.

XI. At certiora fortaſſis MANETHOS ſuppeditaverit, *Ægyptius* ipſe, & qui ſua ex antiquiſſimis eruit columnis, libriſque ſacris. Videamus. Fuit *Manethos* natione *Sebennita*, functione Ἀρχιερεὺς τῶν ἐν Αἰγύπτῳ εἰδώλων, *flamen* Ægyptiacorum *idolorum*, ut *Euſebius* loquitur, ſive ut *Syncellus*; τῶν ἐν Αἰγύπτῳ μιαρῶν ἱερῶν ἀρχιερεὺς *impurorum in* Ægypto *ſacrorum ſummus Sacerdos*. Omnem *hiſtoriam Ægyptiacam*, proprieque quæ ad *Theologiam* hujus gentis pertinent, fuſe in *Græcam* tranſtulit linguam, quum in *ſacro opere* quod ſcripſit, tum in aliis commentariis. Vixit ſub *Ptolomæo Philadelpho*, cui hiſtoriam ſuam dedicavit, & *Herodoto* aliquanto fuit recentior. Eruiſſe ſe ſua dicit partim ex *columnis* in *Seriadica* terra poſitis, quibus ſacræ notæ ſacra dialecto a *Thaut*, ſive *Mercurio* inſculptæ erant, partim e libris ſcriptis ab *avo Mercurii Trimegiſti*, aliiſque qui a ſacerdotibus in templorum adytis aſſervantur. Admodum probabilis Doctiſſimi *Stillingfleti* obſervatio eſt, Occaſionem hujus *Manethonis* hiſtoriæ dediſſe *Phila-* Orig. Sacrar. lib. 1. cap. II. §. VIII.

 delphi

delphi Regis curiositatem, qui quum ex sacris literis, in Græcum nuper sermonem translatis, ea de mundi origine & generis humani propagatione didicisset, quæ *Moses* tradit, *Manethoni* in mandatis dedit, ut quæ ex suis Archivis proferre Ægyptiorum Sacerdotes poterant exponeret: quo conferri a Rege cum vetustis Hebræorum annalibus possent. Verum quam anilia deliramenta sub venerandæ antiquitatis nomine ac specie locutus sit, multis apertisque rationibus ostendit *Josephus*. Idque tum potissimum *Manethoni* contigit, quum eas *Ægyptiorum* res enarravit, quibus res *Hebræorum* quodammodo implicitæ fuerunt. Neque id profecto mirum. Quum enim *Ægyptius* esset, multas odii atque invidiæ adversus *Judæos* caussas se habere est arbitratus: & quum impurissimorum *dæmonum sacerdos* esset, *Deo Israëlis* quicquid ad gloriam suam faciebat invidit. Neque aliunde liquidius colligas quam ex ipso hoc *Manethone*, quam vel imperiti veræ antiquitatis, vel malevoli illius dissimulatores, imo vero scelerati corruptores, *Ægyptii* fuerint; modo ea quæ de *Israëlitarum* in *Ægyptum adventu* & ex *Ægypto exitu* sacræ literæ prodidere, cum iis confligere libeat quæ nugivendus *Manethos* scriptis consignavit, & erudite confutavit *Josephus*.

Lib. 1. contr. Apio.

XII. At saltem *Manethone* accuratior, inquias, atque antiquior SANCHUNIATHON BERYTIUS est; qui *Phœnicum* historiam patrio sermone scripsit, multaque illi immiscuit, quibus *Ægyptiorum Hebræorumque* antiquitates mirum in modum illustrantur. Accurationem Viri ipsum illius cognomen contestatur. Nam, ut ex *Porphyrio Theodorus*, Σαγχωνιάθων ὁ κατὰ Φοινίκων διάλεκτον φιλαλήθης. *Sanchoniathon lingua Phœnicum significat amicum Veritatis*. Hebraice scripseris סנקנאתו *Sankineatho*, id est, *Legis*, seu doctrinæ verioris *amicus*: aut si verbum verbo reddideris, *Lex zelus ejus*. סן *San*, decurtatum est a סנה *Sanna*. Id *Phœnicibus* idem fuit quod *Arabibus* סנה *Sanna*, *Lex*, *Doctrina*. Hinc *Phœnicia* urbs eadem modo appellatur *Kirjat Sepher*, Jud. I. 11. 12. modo *Kirjat Sanna*. Jud. xv. 49. Quam etymologiam incomparabili *Bocharto* debemus.

XIII. Excerpsisse autem *Sanchuniaton* sua dicitur, partim ex *Thoyti* monumentis, qui princeps literas invenisse, & scribendorum

rum commentariorum auctor fuisse perhibetur: partim ex iis quæ acceperat a *Jerombalo Sacerdote Dei* IEUOU, ut ex *Porphyrio Eusebius*, pro quo *Theodoretus* legit IAO: partim denique ex singularum urbium commentariis, & templorum monumentis, quæ reperta sunt in adytis reposita, *Arcanis Ammonæorum* literis, quarum notitiam pauci oppido assecuti sunt. Tanta porro diligentia ac fide omnia congessit, ut hoc illius opus *Abibalo* Regi *Berytiorum* dedicatum, non modo Rex, sed etiam ii apud ipsum, quorum erat de veritate scriptorum cognoscere, omnes comprobarint.

XIV. Mira vero Scriptoris hujus *antiquitas* est: quippe qui *Trojanis* vetustior proxime ad *Mosis* ætatem accessisse, & *Semiramide*, quam *Iliacis* temporibus vel antiquiorem vel æqualem fuisse memorant, apud *Assyrios* regnante, vixisse a *Porphyrio* perhibeatur. Intercedit quidem post *Scaligerum Vossius*, qui, ut probent *Sanchuniathonem* recentiorem esse quam *Phœnicum* annales ferunt, eum meminisse observant temporis quo *Tyrus* condita est, & quidem meminisse ut rei jam antiquæ. Atqui *Tyrus* non quidem anno uno ante *Trojanam* cladem exstructa est, quod *Justinus* libro *Epitomes* suæ duodevigesimo falso tradidit; attamen ante cladem illam condita est annis non amplius LXXVI, ut *Vossius* putat, vel secundum *Ludovici Cappelli* calculum annis LXV. Cæterum ad objectionem eam retundendam observari jubet *Bochartus*, nomen *Tyri* in *Phœnice* urbibus multis commune fuisse: quarum illa celeberrima, quæ fuit in insula vicina *Palætyro*, non tamen antiquissima. Ea quippe vetustiorem fuisse *Palætyrum*, vel ex ipso nomine constat. Neque enim aliud *Palætyrus* quam *vetus Tyrus*. Itaque *Palætyri* mentio fit in libro *Josuæ* cap. XIX. 29. Ibi enim מבצר צור *civitas munita Tyrus*, *Aseritarum* limes ad mare, non procul a *Sidone*, non potest alia esse quam *Palætyrus*. Porro de *Palætyro*, non de *Tyro* insulari actum esse in illis *Sanchuniatonis* verbis, quibus tota nititur *Scaligeri* & *Vossii* argumentatio, contendit *Bochartus*. At *Bochartum* non contemnendis argumentis refellit Reverendissimus *Stillingflet Orig. Sacr. Lib.* I. *Cap.* II. §. IV. In eo vero omnes consentiunt, insignem esse *Porphyrii* parachronismum, quando *Semiramidem* tempore belli *Trojani* aut

paullo

paullo ante vixisse hariolatur: quum constet, eam *Iliaca* tempora annis circiter octingentis antecessisse. Hæc de *Sanchuniatonis auctoritate* atque *ætate* ex *Porphyrio* & *Philone Byblio*, *Sanchuniatonis* interprete, habet *Eusebius*, *Præpar. lib.* I. *cap.* IX.

XV. Sed & hic multa observanda veniunt. I. Qualiscunque fuerit *Sanchuniaton*, & quantæcunque ætatis, omnia arguunt eum *Mose* fuisse recentiorem. *Josephus* ita calculos ponit, ut putet *Exodum Israëlitarum* ex *Ægypto* sub ducatu *Mosis bellum Trojanum* annis propemodum *mille* præcessisse: eamque *Josephi* computationem Christiani Veteres summo studio admiserunt. Hinc *Justinus Martyr* collocat *Mosen Judæorum* ducem in temporibus *Ogygis* & *Inachi*. *Inachus* autem *Argis* in *Peloponneso* novum regnum formasse creditur anno *Periodi Julianæ* 2857. *Ogyges* paulo post regnavit in *Attica*, illiusque ætate *diluvium* accidit, quod ab ipso denominatur, & *Olympiadem* primam mille ac viginti annis antecessisse proditum est ab *Acusilao*. *Josephum* secutus est *Theophilus*: *Justinum Tatianus*, *Tertullianus*, *Africanus*: *Tatianum*, ut solet, *Clemens Alexandrinus*: *Africanum Epiphanius*, atque *Georgius Syncellus*. Nec quisquam, ut ipse *Marshamus* noster fatetur, repertus est ante *Eusebium*, qui de vetustate *Mosis* detrahere ausus sit. *Eusebius* autem de veteri *Mosaicæ* ætatis προχρονισμῷ detraxit annos CCLXXXIV. Eumque sequuntur *Scaliger*, *Petavius*, *Marshamus*, & ex recentioribus Chronologis multi: jure an injuria, nunc quidem inquirere non libet. At demus, *Mosen* trecentis propemodum annis juniorem fuisse quam *Josephus*, antiquitatis fortasse quam veritatis in hac re studiosior, contendit: ponamusque eum floruisse ætate *Cecropis* primi *Atheniensium* Regis, *Periodi Julianæ* anno 3156. antecesserit certe *Trojæ* cladem quatuor fere seculis. Hæc enim, ut ait *Petavius*, *certissime incidit in eum annum qui est Per. Jul.* 3530. Hinc sequitur, si verum est, quod cum *Porphyrio Suidas* prodidit, *Sanchuniatonem* tempore *Belli Trojani* fuisse, eum *quadringentis* propemodum *annis Mose* esse juniorem; si *Vossio* & *Scaligero* consciscamus, multo pluribus. Et hic nobis *Sanchuniaton* idoneus earum antiquitatum testis erit, quæ *Mosis* ævum superant?

XVI. At sua, inquiunt, ex *antiquissimis monumentis* hausit. Cedo,

Cedo, quibus? Ex *ſingularum*, ais *urbium* & *templorum commentariis*. At quis eorum fidem præſtet? Et præſtiterit. Quid iſta *Phœnicum* monumenta habent, quo *Ægyptiacarum* præ *Hebraicis* cærimoniarum vetuſtas adſtruatur? Pergis. *Sed alia ex* Thoyti *arcanis libris mira induſtria collegit.* At quid de iſtis *Thoyti* libris ſentiendum ſit, ſupra a nobis prolixe eſt expoſitum: mox addenda erunt alia.

XVII. Sed undecunque ſua habuerit *Sanchuniaton*, quis *Sanchuniatonem* habet? Quidquid ille ſua, id eſt, *Phœnicum* lingua ſcripſit, illud omne pridem periit. In *Græcum* quidem ſermonem *Philo*, non *Judæus* ille *Alexandrinus*, ſed *Gentilis* aliquis *Byblius*, *Adriano* σύγχρονος, tranſtulit. At quis dicet, qua peritiâ, qua fide? Sed neque *Philonis* illius quicquam ſupereſt niſi ἀποσπασμάτια apud *Euſebium* & ſi quem forte alium, ubi inter multas fabulas vera aliqua quaſi per nebulam deprehendas. Et profecto nihil admodum, quod momenti alicujus ſit, a viris doctiſſimis productum memini, quo immane illud aſſertum de *Hebræorum* religione ex *Ægyptiorum* ſacris arceſſenda firmatum eant. Atque ita nunc oſtendiſſe arbitror, non eſſe eos, quorum teſtimonio potiſſimum viri doctiſſimi nituntur, hiſtoricos, graves ſatis atque idoneos tantæ rei auctores.

XVIII. Multo minus ex APOLLINIS oraculo, quod cæteris ſuis obſervationibus præſtruere *Marshamo* libuit, confici poterit philoſophiam Divinam, quæ viam ad beatitudinem demonſtrat, ex *Ægyptiorum* ſchola prodiiſſe. *Euſebius* equidem cauſſas ſuas, eaſque graves habuit, cur iſthoc teſtimonio, quod Gentiles pro Divino admittebant oraculo, adverſus Gentiles pugnaret. Apud nos autem, qui decantata id genus oracula, vel pro vaferorum hominum commentis, vel pro fallacibus malorum dæmonum carminibus habemus, imbelle prorſus id telum eſt. Liceat nobis *Marshamo* reſpondere *Alexandrini Clementis* verbis, in *Protreptico ad Gentes*: Διήγησαι ἡμῖν καὶ τῆς ἄλλης μαντικῆς, μᾶλλον δὲ μανικῆς ἄχρηστα χρηστήρια, τὸν Κλάριον, τὸν Πύθιον &c. *Narra nobis alius quoque Divinationis, vel inſanæ potius vanitatis oracula, Clarium, Pythium* &c. Μανικὰ ταῦτα ὡς ἀληθῶς ἀνθρώπων ἀπίστων σοφιστήρια. *Sunt hæc vere inſana hominum infidelium commenta.*

CAP. II.

Ex Apollinis Oraculo & Sanchuniatone oſtenditur, Hebræorum antiquitates Ægyptiacis anteponendas eſſe.

I. *Qui adverſus nos producuntur teſtes, ii pro nobis pugnant.* II. *Apollinis oraculo Hebræi non minus quam Ægyptii, imo ſupra illos, laudantur.* III. *Marshami cavillum retunditur.* IV. *Thoyt, ſive Mercurius Ægyptiorum, ex quo ſua habere dicitur Sanchuniaton, ſecundum Auguſtinum Moſe recentior, ſecundum Artapanum ipſe Moſes eſt.* V. VI. *Magnam utriuſque convenientiam ediſſeruit Huetius.* VII. *Non tamen quicquid Thoyti eſſe perhibetur Moſi attribuendum eſt.* VIII. *Jerombalus, ex cujus commentariis quædam tranſcripſit Sanchuniaton, Gideon eſſe videtur.* IX. *Multa quæ de rerum primordiis narrat, Moſis hiſtoriam reſipiunt.*

I. DEFUNCTI nunc hoc argumento cenſeri poſſemus, poſtquam oſtendimus, aut nihil aut parum admodum præſidii *Marshamo* cum ὁμοψήφοις in iis auctoribus ac teſtimoniis eſſe quæ cauſſæ ſuæ validiſſima exiſtimant propugnacula. Sed non libet nobis ſola ictuum declinatione adverſarii fatigare lacertos; audaciores in prælio facti, quas nobis obtenderat, eas in ipſum convertimus machinas; & ab *oraculis*, quibus terrorem nobis incutere conatus eſt, a *Sanchuniatione*, *Manethone*, *Diodoro*, *Plutarcho*, cæteriſque triariis ſuis, argumenta mutuabimur, quibus evincamus, *Ægyptiorum* etiam antiquiſſima quæ laudantur Theologumena, *Hebraicis ſupparia*, imo poſteriora eſſe.

II. Ab ORACULO iſthoc incipiamus. Quicquid ibi *Apollo* in *Ægyptiis*, idem & in *Hebræis Phœnicibuſque* laudat. Ita enim perſequitur:

Πολλὰς καὶ Φοίνικες ὁδοὺς μακάρων ἐδάησαν,
Ἀσσύριοι Λυδοί τε καὶ Ἑβραίων γένος ἀνδρῶν.

Plu-

Plurima quin etiam ad superas via cognita sedes
Phœnici, Assyrio, Lydo, Hebræoque colonis.

Atque operæ pretium est attendere quid ex Oraculo isto *Porphyrius* inferat, prout verba illius *Eusebius* exhibet, ex translatione *Francisci Vigerii.* Is ergo ita: *Nam quæ ad Deos, inquit, via ducit, æreis obstructa vinculis, arduaque simul & aspera est, cujus quum Barbari calles semitasque plurimas invenerint, Græci tamen partim ab ea prorsus aberrarunt, partim eam quum jam tenerent, etiam depravarunt. Cæterum illius inventionem* Ægyptiis, Phœnicibus, Chaldæis, (Assyrii *enim illi sunt*) Lydis & Hebræis *Deus assignandam esse testatur. Præterea in altero quodam oraculo idem* Apollo *sic fatur*: Præp. lib. IX. cap. X.

Μοῦνοι Χαλδαῖοι σοφίαν λάχον, ἠδ' ἄρ' Ἑβραῖοι
Αὐτογένεθλον Ἄνακτα σεβαζόμενοι Θεὸν ἁγνῶς.

Chaldæo Hebræoque unis sapientia cessit,
Qui casto æternum venerantur numen honore.

Idemque consultus, quo sensu cœlestes orbes multos esse dicerent, ita respondit:

Unicus in toto curvatur circulus orbe,
At septem zonis astrorum eductus in oras:

Ἃς δὴ Χαλδαῖοι καὶ ἀριζήλητοι Ἑβραῖοι
Οὐρανίας ὀνόμησαν, εἰς ἑβδόμαλον δρόμον ἕρπειν.

Has Chaldæus ait, famaque illustris HEBRÆUS,
Nomine cœlestes septeno serpere cursu.

Hactenus *Porphyrius.*

III. Hæc nunc cum tuis contende, Nobilissime *Marshame*; ac tum dicito num primas *Ægyptiis* tuis præ *Hebræis Apollo* deferat. Imo vero, ais. Nam *Ægyptios primo*, *Hebræos ultimo loco recenset.* Sed tuam fidem! Vir candidissime, hiccine enumerandi ordo ad tam indignum eruditione tua cavillum te compellet? quum *Porphyrio* ipso interprete, εὕρησις earum rerum non minus *Hebræis* quam *Ægyptiis* assignetur, neque ullo verbulo, quisquis ille fuerit *Apollo*, moneat, illos ab his sua mutuatos esse. Quid interest, quis primo, quis altero, quis tertio ordine numeretur? Quid si *Poëta* id metro suo indulserit? Quid si *Apollinem* gradatione quadam usum existimemus, ut ab *Ægyptiis* orsus, post mul-

multas nationes permeatas, tandem in *Hebræis*, ut omnium laude dignissimis, desinat? Nunquid eo nos ducit Ἀριζηλήτων *Illustrium* elogium, quo alio ipsos oraculo insignivit? Denique tantum abest, ut ultimo eos loco haberi velit, ut ex adverso non *primos* eos duntaxat, sed & *solos*, veræ Theosophiæ possessores pronunciet.

IV. Sed & de SANCHUNIATONE videamus. Is id cum *Manethone* commune habere dicitur, quod sua uterque ex antiquissimis quibusdam *Thoyti* sive *Taauti*, quem Ἑρμῆν, *Græci*, *Mercurium* Latini vocant, monumentis hauserit. At quis ille *Mercurius* sit, in tam obscura fabularum nube latet, ut ex ea historiæ veritatem eruere admodum sit difficile. *Augustinus* eum *Mose* recentiorem fuisse docet. *Eo quippe tempore quo* Moyses *natus est, fuisse reperitur* Atlas *ille magnus Astrologus* Promethei *frater, maternus avus* Mercurii Majoris, *cujus nepos fuit* Trismegistus *ille* Mercurius. *Artapanus*, vetus auctor, cujus fragmenta aliquot *Eusebius* nobis reservavit, narrat, *Moysum Judææ* mulieris infantem, sed a filia *Palmanothis Ægyptiorum* regis adoptatum, permulta humano generi utilissima tradidisse. Διὰ ταῦτα οὖν τὸν Μώϋσον ὑπὸ τῶν ὄχλων ἀγαπηθῆναι, καὶ ὑπὸ τῶν ἱερέων ἰσοθέου τιμῆς καταξιωθέντα προσαγορευθῆναι Ἑρμῆν, διὰ τὴν τῶν ἱερῶν γραμμάτων ἑρμηνείαν. *Quibus rebus non modo populorum sibi amorem conciliarit, verum, etiam parem superis honorem a sacerdotibus, qui* Ἑρμῆν *illum, hoc est* Mercurium, *sive Interpretem, ob sacrarum literarum* ἑρμηνείαν *interpretationem, appellarunt, facile impetrarit.* Quæ si vera sunt, fabularis ille Ægyptiorum *Theut*, sive *Mercurius*, ipse *Moses* sit.

De Civit. Dei lib. XVIII. cap. XXXIX.

Præp. lib. IX. cap. XXVII.

V. Et sane plurimam utriusque convenientiam prolixe executus *Huetius* est. Nobis insigniora enotasse sufficiat. *Mercurium Thebæum* fuisse, narrat *Clemens Alexandrinus*; *Cicero*, *Nilo* patre natum. *Moses Ægyptius* fuit, & infans *Nili* aquis expositus, atque inde a *Pharaonis* filia ejusque famulabus extractus. Quamobrem & *Mercurius* a *Nymphis* in *Tricrenis* lotus fuisse perhibetur. Laudatur *Apollinis* recens nati *venustas*. *Moysen* scitulum infantem *pulchellumque* fuisse, non nostræ solum literæ prodiderunt; sed & ad exteros ejus rei fama dimanavit. Sic enim de eo

Justi-

Justinus : Quem præter paternæ scientiæ hæreditatem, etiam formæ pulcritudo commendabat. *Pastorum* Deus *Mercurius* fuit, ipsumque oves pavisse ferunt. *Pastoralem* vitam egit *Moses*, socerique *Jethronis* oves duxit, & præfuit *Israëlitis*, qui se *Pastores* ovium a prima origine fuisse profitebantur. Νόμιον, *Mercurium* veteres vocarunt : quod nonnulli quidem a *pecudum pastu*, sed *Phurnutus*, apud *Josephum*, commodius a *Legum latione* derivat. Et hoc apposite in *Mosen* quadrat, qui *Legislatorum* omnium antiquissimus & nobilissimus est. *Præstigiator* fingitur *Mercurius* : nunquid propter edita a *Mose* per totum vitæ curriculum *prodigia*? Decantatus *Mercurii Caduceus* est, virga nimirum, serpentibus intexta, portentorum effectrix: *virgæ* scilicet illius *mirificæ* instar, quæ a *Mose* demissa in terram *colubri* instar reptavit, veneficorum *Ægyptiorum* deglutiit virgas, & mirabilia subinde opera patravit. *Furax* habitus fuit *Mercurius*, & furum Deus. *Israëlitis* auctor fuit *Moses*, ut *vasis aureis* atque argenteis, & plurima veste *fraudarent Ægyptios.* Unde *Trogus* de *Mose* : *Dux exulum factus, sacra* Ægyptiorum *furto abstulit.*

Lib. xxxvi.

Lib. I. cont. Apion.

VI. *Vius*, sive *Semitalis Deus*, ac itinerum præses, existimatus ac dictus est *Mercurius*. Ἡγεμόνιον appellari auctor est *Phurnutus*. *Moses Israëlitis* per quadraginta annos in desertis & aviis locis *viæ* se *ducem* præbuit. *Deorum hominumque nuncius* ac sequester habitus *Mercurius*, qui jussa Deorum ad homines, hominum preces ad Deos referret : *Moses* etiam μεσίτης *internuncius* Deum inter & *Israëlitas* fuit, illiusque crebræ itiones, ac diutinæ in montis *Sinai* fastigio mansiones, frequentataque cum numine colloquia, & jussa Dei ad homines, & vota promissaque *Israëlitarum* ad Deum relata, sacris celebrata literis sunt. *Rerum* omnium, & *sapientiæ* universæ inventionem *Mercurio* suo attribuerunt *Ægytii.* *Moses* autem libris suis *rerum* omnium *primordia* complexus est, nec mundi solum & naturæ, sed & Religionis ac Theologiæ, historiæ quoque generis humani & animalium, Geographiæ, Politices, castrensis disciplinæ, aliarumque complurium. Merito ut dixerit *Clemens Alexandrinus* : Ἔστιν οὖν ὁ Μωϋσῆς ἡμῖν προφητικὸς, νομοθετικὸς, τακτικὸς, στρατηγικὸς, πολιτικὸς, φιλόσοφος, *Est ergo nobis* Moses *præscius futurorum, legumlator, aciei* Strom. lib. I.

ſtruendæ, *exercitus ducendi*, *Reipublicæ adminiſtrandæ peritus*, *&* *Philoſophus.* Quum ergo, ſecundum ingenioſas & eruditas has Illuſtris *Huetii* obſervationes, inter Fabularem Ægyptiorum *Mercurium* noſtrumque *Moſem* tanta ſit convenientia, quid ni *Artapano* aſſentiamur, *Moſen*, ob præclara in *Ægyptios* merita, *Mercurii* nomine ab iis decoratum eſſe ?

VII. Quæ itaque veritati ac pietati conſentanea ex *Mercurii* commentariis ſcriptis ſuis inſeruiſſe *Sanchuniaton* & *Manethos* narrantur, ea ex *Moſis* fontibus petita haut abſurde opinari poſſumus. Non profecto quod omnia quæ e *Taauti* libris a *Porphyrio* proferuntur, aut quæ *Mercurii Ægyptii* opera recenſentur a *Clemente Alexandrino*, & *Cyrillo*, *Moſi* attributa velimus : quamvis & in illis nonnulla *Moſaicæ* doctrinæ, ſed mala manu interpolatæ, & commentis adulteratæ, veſtigia deprehendamus, quod & *Cyrillus* annotavit. Sed propter viri antiquitatem & auctoritatem, multa *Mercurio* adſcripta ſunt a ſubdolis hominibus, favorem ſcriptionibus ſuis & plauſum illuſtris nominis mendacio quærentibus. Atque ita fieri potuit, ut inter plurima ψευδεπίγραφα, aliqui reperti ſint commentarii, in quibus *Moſaicæ* doctrinæ haut contemnenda exſtent rudera : ſed monſtroſarum fabularum turpitudine fœdata. Tales fuiſſe credibile eſt, quos γενικὰ τȣ῀ Ἑρμȣ῀ vocat *Manethos*, quod Vir Doctus interpretatur *Moſis Geneſin*, quam & ספר תולדות *librum Generationis*, dictum ab *Hebræis* oſtendit *Scaliger.*

VIII. Favet conjecturæ, quod, inter alia hiſtoriæ ſuæ ſcribendæ ſubſidia, *Sanchuniaton* habuiſſe narretur τὰ ὑπομνήματα Ἱερομβάλȣ τȣ῀ Ἱερέως τȣ῀ Θεȣ῀ Ἰαὼ, vel ut *Euſebius* habet Ἰευὼ, *commentaria* a JEROMBALO, *Sacerdote Dei* JAO. Quis ille *Jao*, niſi JEHOVA Deus noſter, de quo notum eſt *Clarii Apollinis* apud *Macrobium* oraculum :

Φράζεο τὸν πάντων ὕπατον Θεὸν ἔμμεν Ἰαώ.

Maximus ille Deum tibi ſit cui nomen IAO.

Quis *Jerombalus*, niſi *Gideon*, qui & *Jerubbaal* dictus ? Neque mirum hunc, etiamſi *Sacerdos* non eſſet, imo ne *Levita* quidem, ab *Ethnico* homine, & rerum *Hebraicarum* non admodum perito, pro ſacerdote fuiſſe habitum, quia fortaſſis fando audiverat eum

ex

ex hostium spoliis *Ephod* in urbe sua constituisse. Nisi *Bocharti* observationi subscribere malimus, quod *Hebræa* phrasi *Judæorum Magnates* כהנים sive *Sacerdotes*, dicantur. Eo ergo exemplo potuit vocari *Sacerdos Jao*, id est, præfectus, ab eo Deo, cujus nomen *Iao* est, populo suo præstitutus. Cur vero commentaria illa quæ revera *Mosis* sunt, *Jerubbaalis* sive *Gideonis* commentaria dicantur, explanare difficile est: nisi id statuamus, quod & res ipsa docet, mire profanos istos auctores in confundendis sacris nominibus hallucinatos esse. Sed & fieri potuit ut *Gideoni* fœdus aliquod, frequensque commercium cum *Berythiis* fuerit; quo factum est ut *Berythii*, *Gideonis* ope, aliqua de religione didicerint, ut vice versa *Israëlitæ*, mox post mortem *Gideonis*, *Baal Berith* sibi in Deum constituerunt. Jud. VIII. 33. Est autem *Baal Berith* idolum *Beryti* urbis e qua oriundus *Sanchuniaton*; qui si *Gideone*, uti credibile est, recentior fuit, sua quædam ex civium suorum traditione aut commentariis, quos illi ab *Israëlitis Gideonis* opera habuerunt, exscribere potuit.

IX. Atque ipsa sane res loquitur, ex *Mosis* historia, sed per multos anfractus, derivata esse quæ de mundi primorumque hominum ortu *Sanchuniathon* narrat, quanquam miris torsionibus ac putidis parachronismis omnia involvat fabulosus auctor. Tantum lectori meo a rebus suis otii opto, ut *Sanchuniatonis* λεπτολογήματα ad eruditum illum *Bocharti* commentarium examinet, qui exstat *Geographiæ sacræ lib.* II. *cap.* II. Pro specimine hæc sunto. In ipso operis exordio legas, statim initio rerum fuisse πνοὴν ἀέρος ζοφώδους, *tenebrosi aëris spiritum*, quem appellat Χάος ἐρεβῶδες, כהות ערב, *Chaut Ereb*, *caliginem vespertinam.* Res sumta ex verbis *Mosis* Gen. I. 2. *Et fuit caligo super faciem abyssi.* Vox *Erebi* ex versu ויהי ערב *& fuit Ereb*, id est, *vespera.* Ibidem primi homines facti leguntur ἐκ τοῦ Κολπία ἀνέμου. Ventus ille *Colpia* idem est quod קול־פי־יה *Col pi Jah*, *vox oris Dei*, cujus inspiratione & verbo factus est homo. Narrat etiam quendam, licet loco non suo, γήϊνον αὐτόχθονα, id est אדם *Adamum*, qui solus vere γήϊνος & αὐτόχθων, id est ex *ipsa terra natus*, quod & *Hebræo* nomine significatur. Meminit & alicujus Ἐλιοῦν τοῦ καλουμένου ὑψίστου. *Eliun* est עליון, *Elion*, unum ex nominibus Dei, quod

&

& *excelsum* notat. Dei *Elion* uxorem fingit esse Βηρὼθ, hæc ברית *Berith* Dea, de qua Jud. VIII. 33. Deum autem *Eliun* quum cœlum genuisse ἱστορεῖ, desumtum illud videtur ex Gen. XIV. 19. אל עליון קונה שמים וארץ: *Deus Elion genitor cœli & terræ.* Nam קנה etiam *generare* est. Gen. IV. 1. Prov. VIII. 22. Quis non videt hæc, multaque id genus alia, *Hebraicas* magis quam *Ægyptiacas* resipere antiquitates?

Cap. III.

Manethonis de Hebræorum introitu & exitu ex Ægypto stolidæ ineptiæ.

I. *Antiquissimas Ægyptiorum de rebus Hebraicis commentationes meras nænias esse, ipsa Manethonis historia evincit.* II. III. IV. *Quæ de Pastorum extraneorum, qui Hycsos dicti sunt, regno, eorumque expulsione ex Ægypto, itinere per desertum in Judæam, ædificatione Hierosolymæ narrat,* V. *Ea per multos fabularum anfractus ad Hebræos pertinent; qui extranei, pastores, & Phœnices fuerunt, sive ex Canaane appulsi.* VI. *Primo quidem Abraam, cum multis, uti credibile est, Cananæis.* VII. *Hic propter ingentes opes Ægypto potitus fingitur, & non quidem caussa, attamen occasio fuit illatæ Ægyptio Regi calamitatis.* VIII. *Qui cum Abrahamo venerunt Cananæi, in Ægypto permanentes, paullatim regnum formare potuerunt Ægyptiis infestum.* IX. *Hycsos, si Pastores captivos notet, optime Israëlitis convenit.* X. *Qui in Josepho totam Ægyptum quodammodo obtinuerunt, ast eo mortuo, veluti captivi, Gessenis inclusi sunt angustiis.* XI. *Quæ porro dissimillima Mosaicis prosequitur Manethos, ea imperitiam vel malitiam hominis arguunt, Hebræos sub fabulis istis haut latere, non arguunt.* XII. *Quod & Grotius docuit.* XIII. XIV. *Et Nicolaus Abramus fuse exsecutus est.* XV. *Ex cujus observationibus colligitur, sequioris ævi Ægyptios de Hebræorum antiquitatibus nihil intemeratum apud suos invenisse.* XVI. *Id unum recte dixit Manethos, Mosen suis leges de-*

dedisse quæ maxime Ægyptiorum consuetudinibus inimica erant.

I. SED & ex MANETHONE haut difficulter colligas, ea quæ de *Israëliticæ* gentis stirpe atque origine ipsis nobisque ex *Mose* notissima sunt, præ nimia antiquitate, illorum temporum, quibus *Manethos* vixit, *Ægyptiis*, propemodum incognita fuisse, & in iis ipsis quæ vetustatem mentiebantur commentariis, adeo fabulose, absurde, & confusanee fuisse tradita, ut vix umbram veritatis deprehendas. Unde argumentando inferimus, nugatorias esse *Ægyptiorum* commentationes quando de *Mosaicis* temporibus & quæ iis antiquiora sunt garriunt; & nihil denique de istis ætatibus certi exstare, in quo pedem tuto figas, nisi in *Mosis* sacra historia. Frustra itaque *Manethonem* laudari quando de *Israëlitarum* antiquis ritibus ferenda est sententia. Quid enim ab eo exspectes homine, qui neque unde oriundi *Israëlitæ* sint, neque qua occasione in *Ægyptum* venerint, indeve exierint; neque quis *Moses* fuerit, utrum *Hebræus* an *Ægyptius*, exploratum habuit: neque *Davidis* tempora, quibus demum occupata a *Judæis*, & ædificata auctaque *Hierosolyma* est, a tempore exitus ex *Ægypto* distinguere didicit? Hoccine demum auctore finiemus, quid sacrorum vel dogmatum vel cærimoniarum *Ægyptii* ante *Hebræos* habuerint?

II. Ac ne temere hæc dixisse videar, audiamus quæ *Manethos* de primo *Hebræorum* in *Ægypto* adventu, quæ de *exitu*, quæ de *occupatione* terræ *Canaan* fabulatur. Quum vero *Manethonem* ipsum non habeamus, nemo id melius *Josepho* dixerit. Cujus hæc sunt in primo contra *Apionem* verba. *Is* Manethos *in secundo* Ægyptiacorum *hæc de nobis scripsit. Ponam vero etiam verba ejus tanquam ipsum illum adducens testem. Fuit* nobis (*ita* Manethos) *Rex* Timaus *nomine. Sub hoc nescio quo modo Deus iratus fuit: & præter spem ex partibus Orientalibus homines, genere ignobiles, adepta fiducia in provincia castrametati sunt. Et facile ac sine bello eam potenterque ceperunt: & principes ejus alligantes, de cætero civitates crudeliter incenderunt: & Deorum templa everterunt. Erga omnes vero provinciales inimicissime se gesserunt: & alia non*

pauca, quibus eorum crudelitatem exaggerat. Deinde Regum quibusdam nominibus interjectis, narrat gentem illam vocatam esse HYCSOS, hoc est *Reges Pastores.* *Hyc* enim secundum sacram linguam *Regem* significat; *Sos* vero *pastorem* sive *Pastores*, secundum communem dialectum: & ita compositum invenitur *Hycsos.* Quidam vero dicunt, eos *Arabas* esse. Addit *Josephus: In aliis autem exemplaribus non Reges significari comperi per appellationem* Hyc, *sed e diverso* captivos *declarari* pastores. Hyc *enim* Ægyptiaca *lingua, & hac, quando denso sono profertur* captivos *aperte significat: & hoc potius verisimile mihi videtur, & historiæ antiquæ conveniens.*

III. Post alia interjecta pergit *Manethos: Sub Rege cui nomen erat* Alisfragmuthosis *victos pastores, & aliam quidem universam* Ægyptum *perdidisse, inclusos autem in locum habentem mensuram jugerum decem millium: cui loco nomen est* Avaris. *Filium vero* Alisfragmuthoseos Themosin *conatum eos vi expugnare cum quadringentis octoginta millibus armatorum eorum muros obsedisse: Quum vero de obsidionis successu desperasset pacta cum eis fecisse, ut* Ægyptum *relinquentes quo vellent innoxii omnes abirent. Illos vero his promissionibus impetratis, cum omni domo & possessionibus, non minus ducenta quadringenta millia numero ex* Ægypto *per desertum in* Syriam *iter egisse: & metuentes* Assyriorum *potentiam (tunc enim illi* Asiam *obtinebant) in terra quæ nunc* JUDÆA *vocatur civitatem ædificavisse, quæ tot millibus hominum sufficere posset, eamque* HIEROSOLYMAM *vocitasse.* Hæc *Manethos.*

IV. Qui alibi, uti *Josephus* arbitratur, sui oblitus, incredibilia verba de *Judæis* inseruit, volens iis permiscere plebem *Ægyptiorum* leprosorum, aliorumque languentium, qui, sicuti ait, abominatione ex *Ægypto* dilapsi sunt. Longa est fabula: sed summa sequar fastigia rerum. Quum *Amenophis* rerum in *Ægypto* potiretur, aliquis ei cognominis persuasit regi, fore ut Deos conspicaretur, siquidem provinciam a leprosis aliisque immundis hominibus purgare contenderet. Qua re lætatum regem omnes corpore debiles ex *Ægypto* congregasse, ad numerum octuaginta millium. Eosque ad lapidicinas in partem Nili orientalem misisse. Quibus quum eruditi quidam, at leprosi, Sacer-

dotes

dotes intereſſent, rex, Deorum iram reveritus, ad requiem eorum & tutamen ſecrevit iis urbem deſertam, quæ fuerat Paſtorum, nomine *Avarim.* Illi autem locum hunc ad rebellionem oportuniſſimum nacti, ducem ſibimet quendam *Heliopolitanorum* pontificum, *Oſarſiphum*, conſtituerunt, qui mutato dehinc nomine *Moſes* vocatus eſt. Hic eos ſacramento primum obſtrictos, ſuiſque initiatos ſacris, QUÆ MAXIME ÆGYPTIORUM CONSUETUDINIBUS INIMICA ERANT, (ita ad verbum *Manethos*) ad bella contra *Amenophim* ſe accingere juſſit. Pactoque fœdere cum paſtoribus iis qui videbantur a *Themoſe* Rege depulſi ad *Hieroſolymorum* urbem, multum *Amenophi* negotii facesſivit. *Solymitæ* enim iis ſeſe adjungentes, *Amenophim* quidem in *Æthiopiam* fugere coegerunt, civitates vero & vicos *Ægypti* incenderunt, Deorum imagines cremaverunt, donec *Amenophe* ex *Æthiopia* cum numeroſo exercitu ingentique animo redeunte, leproſorum ea hominum paſtorumque colluvies fuſi fugatique ſunt, proſequentibus eos *Ægyptiis* ad uſque *Syriæ* fines.

V. Quæ *Joſephus*, & *Joſephum* ſecuti Viri Doctiſſimi, tanquam de *Hebræis* dicta magno conſenſu accepere: *Manethonem* quidem vel ignorantiæ vel falſi poſtulantes, quod multis veritatem figmentis obſcuraverit: non ita tamen quin interdum quaſi per nebulas radii quidam illius intermicent. Et profecto multa ſunt quæ opinionem iſtam reddant probabilem. Ait, *paſtores* quoſdam *extraneos* e partibus *Orientalibus* in *Ægyptum* ſeſe contuliſſe. At *Hebræi extranei Ægyptiis* erant, & *paſtoritiam* agebant vitam, jam inde ab *Abrahamo.* Addit quidem, fuiſſe qui dixerint eos eſſe *Arabas*, quod *Marshamus* avide arripit, ne *Hebræi* viderentur: ſed non oſtendit *Manethos* ſe in ea fuiſſe mente. Pag. 104.
Africanus, qui ſua ex *Manethone* excerpſit, *Phœnices* fuiſſe teſtatur. Verba ſunt: Πεντεκαιδεκάτη δυναϛεία ποιμένων. ἦσαν δὲ Φοίνικες ξένοι, βασιλεῖς ἓξ οἱ Μέμφιν εἷλον. *Decima quinta* Dynaſtia *Paſtorum. Fuere autem* Phœnices *advenæ ſex reges*, *qui* Memphin *ceperunt*. Id ipſa regum nomina palam docere videntur. Qua de re conſuli *Bochartus* poteſt. Geogr. Sac. Part. II. lib. I. cap. IV.

VI. Venerunt ergo in *Ægyptum Phœnices*; *Abrahamus* nimirum cum familia ſua ſatis numeroſa, &, uti credibile eſt, cum

 Abra-

Vide Nicol. Abra. Pharum. Lib. VIII. cap. XI.

Abrahamo plurimi *Cananæi*, eadem evitandæ famis necessitate impulsi. Certe *Josephus*, *Lib.* VI. *De Bello Jud. cap.* XI. *infinitam ei propemodum multitudinem* tanquam itineris sociam jungit. Quæ quamvis τὰς τῶν ῥητόρων ληκύθους redoleant, non tamen ita dicenda fuissent, si *solus Abraham* descendisset cum familia. Addit *Polyhistor* ex *Artapano*, τῶν τούτῳ συνελθόντων πολλοὺς ἐν Αἰγύπτῳ καταμεῖναι διὰ τὴν εὐδαιμονίαν τῆς χώρας, *Eorum qui cum ipso descenderant non paucos, ubertate regionis allectos, in* Ægypto *mansisse.*

VII. Pergit *Manethos*, extraneos istos ῥαδίως καὶ ἀμαχητὶ *facile & sine pugna Ægypto* potitos. Id de *Abrahamo* non absurde intellexeris, dum & in Saræ gratiam, ut ait Scriptura, & propter singularem sapientiæ opinionem, quam *Ægyptiis* impertiit, ut apud *Eusebium Nicolaus Damascenus*, *Eupolemus*, *Artapanus* aliique testantur, ad tantas opes evectus est, ut dici potuerit *Ægyptum* quodammodo *spoliasse*. Factum hoc, inquit *Manethos*, sub *Timæo* Rege, cui ὁ Θεὸς ἀντέπνευσεν, *Deus reflavit*, *fuitque contrarius*. Quis in *Timæo* isto *Pharaonem* non deprehendit, quem *flagellavit Dominus plagis maximis, propter* Abrahamum *&* Saram Abrahami *uxorem?* Gen. XII. 17. Persequitur *Manethos: magnas clades* Ægyptiis *intulerunt.* Non tota quidem re, sed facti quibusdam circumstantiis errans. Non enim id aliorum injuriæ; sed *Pharaonis* intemperantiæ referri debuit acceptum. Nec *Abraham* caussa fuit; attamen illatæ Divinitus calamitatis occasio. Qualis autem ea fuerit calamitas, scriptura non exprimit. *Josephus* auctor est, pestem fuisse, & seditionem popularem: *Philostratus*, morbos insolentes, cruciatusque horrendos: *Polyhistor* ex *Eupolemo*, Συνέβη δὲ, inquit, φθείρεσθαι αὐτοῦ τὸν οἶκον καὶ τὸν λαὸν, *accidit autem, ut & familia* Pharaonis, *& populus interiret.*

VIII. Porro quum ex *Artapano* viderimus, multos eorum qui ex *Canaane* seu *Phœnicia* cum *Abrahamo* descenderant in *Ægypto* substitisse: hi sane lapsu temporis & propagare sobolem, & in civitatem coire, & regem sibi constituere, & latrociniis suis *Ægyptum* vexare potuerunt.

IX. Præterea, quod asserit *Manethos*, hanc ipsam gentem, id est,

est, qui vocitabantur *pastores*, in sacris suorum libris *captivos* cognominatos, id quoque examussim *Israëlitis* convenit. Qui, ut bene *Josephus*, non temere *captivi* ab *Ægyptiis* dicti sunt, quoniam *Joseph* ad Regem *Ægyptiorum captivum* se ipse nuncupavit; & *Israëlitæ* deinceps a *Pharaonibus* ut *captivi* habiti pessimeque accepti sunt. Hæc si ita ad *Abrahami* ætatem referamus, secus atque ab *Eusebio* factum, qui ad *Josephum* referre maluit, eæ quas *Scaliger* movit difficultates circa tempora harum dynastiarum, si non tollantur prorsus, plurimum certe imminuuntur. Neque necessum est ad vivum omnia resecare, quando non nisi inter innumera mendacia ruspanda venit veritas.

X. Quod autem sub Rege *Alisfragmuthosi* victos pastores aliam quidem universam *Ægyptum* perdidisse narrat, inclusos vero intra loci alicujus angustias ibi ævum agitasse; hactenus cum veritate conspirat, quod, quum *Hebræi*, *Josepho* superstite, totam sub regibus *Ægyptum*, ut ita dicam, obtinerent; eo defuncto, quasi reliqua *Ægypto* pulsi, in terram *Gessen* receptum habuerint, cujus provinciæ, pascuæ quidem & fertilis, sed perangustæ, se limitibus continerent. Vis a *Themosi* ad eos obsidendos, debellandos, exscindendos adhibita, respondet injustissimis illis sævissimisque afflictionibus, quibus totam exstirpare gentem *Pharaones* annisi sunt. Cætera, de *pacto*, cujus virtute cum omnibus suis possessionibus liberi *Ægypto egressi* pastores, de itinere per *desertum*, de adventu in *Judæam*, de ædificatione *Hierosolymæ*, adeo manifeste *Hebræos* designant, ut vix ullus dubitationi reliquus locus esse videatur. Quæ de *leprosis* annectuntur fabulæ, eæ quorsum spectent, mox explanabitur.

XI. Non fuit *Marshamo* difficile multas colligere disconvenientias, quibus *Manethonis* insubidæ fabulationes ab historiæ *Mosaicæ* veritate longissimo intervallo recedunt: haut tamen ex iis, etiamsi multo & plures & majores essent, effectum dabit, non eandem ab utroque rem narrari, quam hic, ut suo parentumque suorum tempore gestam, sine affectu ex vero tradit; ille autem, præ *Mose* infans, partim ex antiquitatis ignorantia, partim ex ærugine, multa fabularum & opaca involvit nube.

XII. Sed satius est illustris *Grotii* observationibus, cujus Venerabile

rabile *Marshamo* nomen, neque reformidandum tribunal est, liticulam hanc decidere. Is ergo *Grotius*, quum in *Libro* I. *De Ver. Chr. Rel. Sect.* XVI. dixisset, *de exitu* Israëlitarum *ex* Ægypto, *non pauca ex* Ægyptiis Manethone, Lysimacho, Chæremone *produci posse*; in *Notis* ita fatur: *Loca sunt apud* Josephum *contra* Apionem *plena mendaciis*, *utpote profecta a gente semper* Judæis *infestissima*; *unde & sua hausit* Tacitus. *Apparet autem ex his omnibus inter se collatis*, Hebræos *ab* Assyriis *ortos*, *parte* Ægypti *potitos*, *ibi pastoralem egisse vitam: sed operis postea servilibus pressos*, *exiisse* Ægypto, Ægyptiis *etiam quibusdam ipsos comitantibus*, Mose *duce*, *perque* Arabum *terras postremo pervenisse in* Syriam Palæstinam, IBIQUE INSTITUTA EOS SECUTOS ÆGYPTIORUM INSTITUTIS CONTRARIA. *Cæterum quomodo in his quæ huic historiæ aspersere mendaciis scriptores* Ægyptii, *inter se quidam, & secum singuli, pugnent, quotque illa seculis ab antiquitate* Mosis *librorum vincantur, egregie ostendit in illo libro eruditissimo Josephus.* Hactenus *Grotius*.

XIII. Nec minus apposite in rem præsentem *Nicolaus Abramus*, *Mussiponti* Sacrarum Literarum interpres, *Chronologus* & *Historicus* eruditus, e Societate Jesu. Is, nisi prorsus me fallit animus, rem acu tetigit, totiusque fabulæ originem judiciose detexit. *Ægyptii*, inquit, *res* Hebræorum, *a quibus in suam gentem non mediocris redundabat infamia, si non penitus abolere potuerunt, saltem fabulis & mendaciis obscurare conati sunt. Quoniam igitur sine suæ gentis infamia fateri non poterant*, Hebræos, *quorum majores &* Ægyptum *fame laborantem ab interitu vindicarant, & ipsos* Ægypti *reges ad summas opes* Josephi *sapientia evexerant, a posteris injustissime redactos in servitutem fuisse, totumque adeo nomen* Ægyptiorum, *ulciscente numine illatam* Hebræis *injuriam, variis afflictum cladibus, & tantum non internecione deletum, ne vel inimici Deo, vel a servis vilibusque mancipiis profligati fuisse crederentur, eam ob caussam variis fabularum offuciis conati sunt fucum facere tam perspicuæ veritati. Quare quum inficiari non possent*, pastores *e* Syria *profectos aliquandiu regno præfuisse, & ad eandem* Syriam *postliminio rediisse, nec fateri vellent*, Josephum *virtute potius & beneficiis quam vi & injuriis vicariam in* Ægypto *regis ad-*

Phar. lib. VIII. cap. III.

eptum

eptum esse dignitatem, Ægyptum *a* pastoribus *quibusdam obscurissimis vexatam & occupatam fuisse commenti sunt*, *eosque tandem*, *erectis ad recuperandam libertatem* Ægyptiorum *animis*, *coactos* Ægypti *finibus excedere*, *in* Palæstinam Syriam *commigrasse*, *ibi* Hierosolymam *condidisse*, *unde postea a* leprosis *quibusdam* Ægyptiis *& pollutis*, *ad lapidicinas damnatis*, *&* Mose *duce rebellantibus*, *in auxilium evocati magnis cladibus* Ægyptum *afflixerint*, *tandemque ab* Ægyptiis *expulsi retrocesserint*, *&* Ægyptios *illos leprosos in suam civitatem admiserint*.

XIV. *Duas igitur illi profectiones finxerunt*, *alteram post obitum* Josephi, *finita* pastorum dynastia; *quod videlicet eo pene tempore* Ephraimitæ, *a* Josepho *propagati*, *in* Cananæam *ex* Ægypto *profecti*, *fines* Getthæorum *armis invaserant*. Occiderunt autem eos, *ut dicitur* I *Paralip*. VII. 21. Viri *Geth* indigenæ, quia descenderant, ut invaderent possessiones eorum. *Ex qua* Ephraimitarum *excursione color mendacio videtur esse quæsitus*. *Alteram profectionem non jam* pastorum, *sed* leprosorum, *quorum dux fuerit* Moses, *ejectionem esse voluerunt*. *Vafro sane commento*. *Non solum ut* Mosen *sibi vendicarent*; *sed etiam*, *ut quemadmodum* Itali luem veneream, *eo tempore exortam quo* Galli Neapolin *obtinebant*, morbum Gallicum, Galli contra morbum Neapolitanum *appellant*, *ita primam* lepræ *originem non a se ipsis*, *unde exorta fuerat*, *sed ab* Hebræis, *quorum in gratiam*, *ulciscente Deo factam ab* Ægyptiis *injuriam*, *immissa fuerat*, *accerserent*. *Auctor est* Artapanus, *antiquissimus scriptor apud* Eusebium, Pharaonem *illum a quo* Moses Præp. lib.
ad necem quæsitus est, *primum omnium mortalium* elephantiasi *sive* IX. cap. XXVII.
lepra *correptum*, *infelicem animam exhalasse*. *Quod supplicium etiam ad posteros redundavit*. *Nam ut scribit* Plinius: Ægypti *peculiare* Lib. XXVI.
hoc malum; *& quum in Reges incidisset*, *populis funebre*. *Quippe in* cap. I.
balneis solis temperabantur humano sanguine ad medicinam. Hæc *Nicolaus* ille *Abramus*.

XV. Quæ quantumvis prolixa hic inserere haut piguit; tum quia egregiam antiquitati lucem fœnerantur, tum quia illam quam agimus caussam cum maxime juvant. Eo enim comparata sunt omnia, ut comprobetur, sequioris ævi *Ægyptios*, qui historiarum a se scriptarum monumentis inclaruerunt, de *Hebræorum* antiquitati-

tati-

tatibus nihil intemeratum apud majores ſuos inveniſſe, vel certe prodidiſſe: ſed, ex mera invidia, quidquid magnifice ab *Hebræis* geſtum fuit vel calumniis obſcuraſſe, vel arroganter ſuis vindicaſſe. Adeo quidem ut ipſa calumniatrix invidia antiquorum *Hebræorum* in *Ægypto* auctoritatem atque potentiam vel invita aſtruat. Quorſum enim tam prodigioſa mendaciorum ſtrues, niſi poſterorum animis ægre fuiſſet ob incluta *Hebræorum* facinora; quæ majores natu, tunc quum fierent, veluti portenta quædam, cum ſtupore ſuſpexerant?

XVI. Id unum ex *Manethone* tenendum, ea *Moſen*, ſive *Oſarſiphum*, qui leproſis iſtis Politiam & leges exhibuit, ſenſiſſe ac juſſiſſe, QUÆ MAXIME ÆGYPTIORUM CONSUETUDINIBUS INIMICA ERANT. Tantum abeſt ut probari ex *Manethone* poſſit, *Moſen*, neſcio quibus uſum politicorum vaframentis, *Ægyptiacorum* pleraque in *Iſraëlitarum* religionem tranſſumſiſſe.

CAP. IV.

Typhonis apud Diodorum & Plutarchum fabulam ex Moſaica Hiſtoria deſumtam videri.

I. *Typhonicæ fabulæ originem ingenioſe detexit Bochartus.* II. *Varia Typhonis cum Moſe collatio.* III. *Oſiris per Taniticum Nili oſtium Byblum delatus fingitur, quia Moſes in arca Papyracea, & Alga Nilotica prope Tanain latens repertus eſt.* IV. *Quomodo rufus Typhonis color cum Moſis pulcritudine conciliari poſſit.* V. *Typhon Oſiridem in quatuordecim partes diſcerpſit: Moſes tredecim tribus, cum miſcella turba, a regno Ægypti avulſit.* VI. *Typhon, ab inundatione dictus, qua deletæ Pharaonis copiæ.* VII. *Deorum ſibi a Typhone metuentium fuga, ex Exod.* XII. 12. VIII. *Typhon ab Ægyptiis cultus, ut Febris a Romanis.* IX. *Concluditur, Ægyptiorum antiquit[illegible] redolere Hiſtoriam Moſaicam.*

I. QUÆ vero de *Oſiride* ac *Typhone Diodorus*, multoque prolixius *Plutarchus* tradidere, quicquid diſſimulaverint

Ægy-

Ægyptii, ignoraverintque *Græci*, ea magnam partem ex *Mosis* historia desumta videri possunt: quamvis tot fabulis involuta, ut exsculpi non facile queant. Non quod totam *Osiridis* ac *Typhonis* fabulam *Mose* recentiorem contendere ausim; quum ex *Osiridis* cultu *Israëlitarum* in deserto vitulum deduxerim supra. Sed quod antiquam fabulam multis commentorum accessionibus, ut fieri solet, interpolarint: quarum caussas posteri parum cognitas habuere. Mira solertia & sagacitate incredibili latitantem veritatem detexit *Bochartus*, de cujus viri laudibus nunquam tam dixero magnifice quin id eruditio exsuperet ejus. Ne sit dividiæ, si quæ ille fusius persecutus est, nos in compendio demus.

II. *Typhonem*, regis *Osiridis* fratrem, ex eadem matre natum, quamvis ex diverso patre, narrant in regem multa machinatum, adscitis in conjurationem viris LXXII, conatumque adjuvante regina *Æthiopiæ*, quæ illi adstabat: & post varia facinora tandem *Typhonem asina* vectum fugisse; elapsumque filios genuisse, *Hierosolymum* & *Judæum*. Sub commentis istis *Moses* latet. E regia *Typhonem* stirpe deducunt, & ex eadem cum rege matre; quia filia *Pharaonis* *Mosen* infantem adoptaverat, cujus potuit esse filius ille *Pharao*, sub quo jam octogenarius *Moses* tot patravit miracula. Viros LXXII ideo conjurasse fingunt; quia *Mosi* & *Aaroni* additi sunt LXX *seniores*, qui *Israëlitis* præessent. Regina *Æthiopiæ* illi comes, fuit *uxor Mosis*, quam antiquissimæ Scripturæ versiones, *Æthiopissam*, & *Judæorum* historiæ, *regis Æthiopiæ* filiam fuisse asserunt. *Fuga Typhonis*, est *Mosis* ex *Ægypto excessus*. *Asino* vectum fuisse dicunt; quomodo describitur *Moses* Exod. IV. 20. Et fugisse *per septem dies*, ut & *Tacitus* de *Judæis* ex *Ægypto* profugis scribit, & *Trogus* de *Mose*. Errore exinde nato, quod lex quieti destinat diem septimum. Imprimis id ridiculum, quod *Typhoni* pro filiis *Hierosolymum* & *Judæum* assignant. Tamen vel hinc colligas, *Typhonis* nomine *Israëlitarum ducem* significari, a quo ex *Ægypto* deducti in *Cananææ* fines tandem *Hierosolymorum* adeoque *Judææ* totius compotes facti sunt.

Hierozo. Part. I. lib. II. cap. XXXIV.

III. Sed nihil impudentius, quam quod *Typhoni*, id est *Mosi*, regis sui scelera imputent. *Rex* edicto jusserat, ut omnes *Israëlitarum* filii in *Nilum* conjicerentur. Huic edicto mater *Mosis* in-

vita obsequens, eum, arca inclusum, in ripa amnis exposuit. Sed in *Plutarcho* contra, tanquam versis rerum vicibus, *Typhon* regem *Osiridem* arca inclusum in *Nilum* conjicit. Atque ut scias mutatis nominibus eandem rem agi, conjectus fuisse *Osiris* dicitur per *Taniticum Nili* ostium, atque inde *Byblum* delatus. Nempe *Moses* quoque creditur prope *Tanim* fuisse expositus, ubi tum erat Regia Ps. LXXXVIII. 12. atque ibi a regis filia repertus. Et arca latuit בסוף, in *Suph*. Exod. II. 3. id est in *alga Nilotica*, quæ est *papyrus* vocabulo latius sumto. Quin arca ipsa fuit תבת גומא, *arca papyracea*. *Josephus* vocat πλέγμα βύβλινον. *Suidas*, κιβώτιον ἐκ βύβλου. *Clemens Alexandrinus*, ἐκ βύβλου τῆς ἐπιχωρίου σκεῦος. Ibi enim ἡ βύβλος, sive *papyrus*, magna copia provenit. Inde nata fabula, hanc arcam ex ostio *Tanitico* in *Byblum* urbem fuisse delatam, ibique ab *Iside* repertam. Quum revera ἐν τῇ βύβλῳ, id est in *papyrione*, & in Θίβῃ ἐκ βύβλου, in *arca Byblina* sive *papyracea*, ut repositus ita & inventus *Moses* fuerit.

IV. Porro *Typhonem* ajunt colore *rufum* fuisse: fortassis id *Hebræorum duci* tribuentes, quod scriptura *Idumæorum Patri*, qui a colore *rufo Edom* dictus est. Gen. XXV. 35. Nempe *Idumæos* & *Judæos* quandoque promiscue sumi, nemo est qui nesciat. Sed eo recurrere nihil est opus: si vere apud *Eusebium Artapanus* asserit, *Mosen* fuisse μακρὸν καὶ πυῤῥακῆ, *procerum & rufum*. Nec obstat, quod passim tam in sacris quam profanis literis ob eximiam formæ pulcritudinem laudetur. Quamvis enim *rufi* capillitii color inter *mali animi* indicia ab aliis collocetur, a vetustioribus tamen eum probatum esse, ex eo constat quod de *Davide* dicitur, 1 Sam. XVI. 12. *Erat rufus, & pulcher aspectu, decoraque facie.* Quibus hæc *Festi* consona: *Rutilius* rufum *significat, cujus coloris studiosæ etiam antiquæ mulieres fuerunt.*

V. Nec frustra est quod legitur *Typhon Osiridem* in *quatuordecim* partes discerpsisse. *Moses* enim totidem partes, id est, totidem populos a regni corpore avulserat. Nam ex *Jacobi* duodecim filiis natæ sunt *tribus tredecim*, nempe singulæ ex singulis, nisi quod ex *Josepho* duæ ortæ sint, nimirum *Ephraim & Manasse.* Hæ *tredecim* tribus sunt partes totidem, ab *Osiridis* corpore avulsæ. Quibus accedit *decima quarta*, miscellanea scilicet turba

mul-

multa, quæ aſcendit cum iis. Exod. xii. 38. Hos ad *quadraginta millia* fuiſſe, & duces habuiſſe *Jannem* & *Jambrem*, *Hebræi* ex *Tanchuma* probant.

VI. Ad eundem *Typhonem* referunt *animalia mala* & *noxia*: quia *Moſes ranis*, *pediculis*, *muſcis caninis* & *locuſtis* in *Ægyptiorum* perniciem uſus eſt. Nec deſunt qui *umbram terræ* in quam Lunam illapſam deficere exiſtimant, *Typhonis* nomine indigitent. Quia ſcilicet *Moſen* triduanas tenebras in *Ægyptum* induxiſſe ſuccurrebat. Præterea *mare* exſecrantur ſacerdotes *Ægyptii*, & ſalem *Typhonis ſpumam* vocant, quem in menſa apponi vetant. Memores nempe ad *Moſis* nutum mare refluum regem & regis copias univerſas ſic obruiſſe, ut ne unus quidem, cladis nuncius, evaſerit. Unde credi poſſit, *Moſi Typhonis* nomen ab *Ægyptiis* fuiſſe inditum. Quia ut *Hebræis* צוף *tzuph*, ita *Syris* טוף *Tuph*, inundare eſt, & טופן *Tuphan* tam *Syris* quam *Arabibus* inundationem notat. *Ægyptios* igitur, qui ex *Syris* & *Arabibus* multas voces mutuati ſunt, id ipſum vocabulum uſurpaſſe, atque inde *Moſen* appellaſſe, vero conſentaneum eſt; quia Rubri maris exundatione tam Regem & Magnates, quam immenſam popularium ſuorum turbam demerſerat.

VII. Neque hic omittendum quod ſcriptura breviter quidem, ſed diſertis verbis docet; qua nocte *Iſraëlitæ* ex *Ægypto* exceſſerunt, Dominum in omnes *Ægypti* Deos judicia exercuiſſe. Exod. xii. 12. Num. xxxiii. 4. Tamen quale hoc fuerit judicium non expreſſit. *Chaldæus Paraphraſtes* quatuor enarrat judicia: ut *idola fuſilia liquefacta*, *lapidea confracta*, *fictilia in fruſta conciſa*, *lignea in cinerem redacta ſint*. Alii aliter. Suffecerit ſcire, in commentitia *Ægypti* numina verum Deum *Moſis* miniſterio graviter animadvertiſſe: quum in multas ætates duraverit pœnæ tum inflictæ memoria, quamvis portentoſis fabulis quaſi ſepulta, & prope obruta. Huc enim pertinet, quod *Typhonis* metu Deos in variis animalium formis aliquamdiu latuiſſe fabulantur. Qua fabula ſignificari videtur, *Ægyptios* idola ſua e templis detracta, in pecorum ſtabulis & ſterquiliniis, aut etiam in ferarum luſtris & latibulis, *Moſis*, & *Iſraëlitarum* ex *Ægypto* turmatim exeuntium metu, abſcondiſſe ut tutius laterent.

VIII. Ut ut ſit, *Ægyptii* a *Typhone*, ſeu *Moſe*, tot modis male mulctati, tamen eum ſervili metu adacti aliquo modo colebant; ſed quomodo *Romani Febrim*, & *Græci Furias*, ne ſcilicet nocerent. Atque ita ut in ejus cultu eſſent varii, & parum ſibi conſtarent. Quandoque enim, ut *Plutarchus* auctor eſt, ſacrificiis eum demulcent atque deliniunt, ſed vice verſa quandoque in feſtis quibuſdam ſuis eum deprimunt, & contumeliis afficiunt.

IX. Quis neget ingenioſe admodum a Viro Doctiſſimo inſtitutam hanc eſſe collationem? quæ licet demonſtrationis vim apud animum propoſiti tenaciorem non habeat, multum tamen anteponenda videtur frigidis eorum commentationibus, qui *Iſraëlitarum* quaſdam in ſuis expiationibus cærimonias a *Typhonicis* arceſſunt ſacris. Verum iſta nobis olim refutata eſt opinio. Id nunc duntaxat inferre animus fuit, non modo non probari ex *Diodoro* & *Plutarcho* poſſe, quod ſua *Hebræi* ab *Ægyptiis* tranſſumſerint ſacra; ſed ex adverſo, quas illi narrant religioſas *Ægyptiorum* antiquitates *Moſaicam* redolere hiſtoriam, at ex genio gentis, & pro more iſtorum temporum, otioſis odioſiſque involutam fabulis.

Cap. V.

Hebræorum antiquitates ex Luciano confirmatæ.

I. *Deucalionis Fabula ex Noachi hiſtoria eſt.* II. *Uti Deucalion Aſſyriis religionem tradidiſſe dicitur, ita Noachus novi mundi incolis.* III. *Aſſyriorum inſtituta Moſaicis quam Ægyptiacis ſimiliora.* IV. *Jacobus Mycillus laudatus.*

I. DENIQUE Luciani hiſtoriola quam de *Dea Syria* contexuit ea complectitur, ex quibus *Hebræorum* potius quam *Ægyptiorum* ſacras antiquitates firmes. Narrat a compluribus traditum eſſe, quod *Deucalion Deæ Syriæ* templum conſecraverit. *Deucalionem* autem ita deſcribit, ut vix dubium ſit quin

eo nomine *Noachus* ſignificetur. Nimirum quum primæ generationis homines contumelioſi admodum nefaria perpetrarent opera, neque jus jurandum obſervantes, neque hoſpites recipientes, neque ſupplicum ulla tacti miſericordia: ob eam rem incredibili mulctati ſunt calamitate. Statim enim & tellus multam aquam effudit, & imbres magni fuerunt, & flumina ſolito majora decurrerunt, & mare eo uſque aſcendit dum omnia aquis inundarentur, atque omnes perirent. *Deucalion* autem ſolus hominum relictus fuit, in ſecundam videlicet generationem, prudentiæ ſimul & pietatis gratia. Servatus autem fuit hoc pacto: *Arcam* quandam magnam quam ipſe habebat, impoſitis in eam & *liberis* & *uxore* ſua, conſcendit. Cæterum quum ipſe ingrederetur, venerunt eodem & *apri*, & *equi*, & *leonum* genera, & *ſerpentes*, aliaque quæcunque *tellure* paſcuntur, *bina* ex unoquoque genere cuncta. Ille autem recepit ad ſe omnia. Atque ea ipſum haut quaquam lædebant, ſed magna inter eos, *Jove* ita diſpenſante, concordia erat, unaque in arca omnes navigabant quamdiu aqua ſuperabat. Hæc fere ad verbum *Lucianus*. Quis autem tam obeſæ naris eſt, ut *Moſaicam Noachi* hiſtoriam hic non olfaciat?

II. Sed & alium ſermonem ferri tradit ab iis qui ſacram civitatem incolunt, quod in ipſorum videlicet terra hiatus quidam factus fuerit, ac totam illam aquam abſorbuerit. *Deucalion* autem, ubi hæc ita facta ſunt, & *aras conſtituit*, & *ædem ſacram erexit*. Hiatum aliquem ſub æde iſta, ſed admodum exiguum, ſuo ſe tempore vidiſſe teſtatur *Lucianus*, qui an major antiquitus fuerit, id ſe enimvero neſcire. Signum autem quo indigenæ fidem hiſtoriæ huic faciunt, hoc eſt. Bis unoquoque anno ex mari aqua in ædem defertur. Ferunt autem illam non ſacerdotes modo, ſed tota *Syria*, & *Arabia*, & qui trans *Euphratem* incolunt; ac primo quidem aquam e mari delatam in æde effundunt, quæ poſtea in hiatum defluit. Recipitque lacus ille quamvis exiguus immenſam vim aquæ. Non eſt nunc noſtrum narrationes iſtas ad veritatis trutinam cum cura expendere. Neque enim id nunc agitur. Id unum mihi ſumo, quod qui ita narrant *Aſſyrii* nihil minus credant, quam *Ægyptios* primos eſſe mortalium, qui & Deorum notitiam perceperint, & templa conſtituerint. Atque in eo

certe cum veritate consentiunt, quod secundæ generationis homines ea quæ ad numinis cultum pertinent a *Deucalione*, id est *Noacho*, habeant, cujus traditiones nusquam purius quam in *Semi* posteritate & *Heberi* familia conservatæ sunt.

III. Sed & alia de *Assyriis* inibi *Lucianus* docet, quæ *Mosis* instituta redolent. Præcepit *Moses* Num. XIX. 11. *qui tetigerit mortuum, quodcunque cadaver hominis, is erit immundus septem dies.* Et vers. 13. *Quisquis tacto mortuo, cadavere hominis qui mortuus est, non purgaverit se, tabernaculum Jehovæ polluit.* Ad eundem modum *Assyrii*, quum mortuum *Gallum*, in suburbanis sepeliverunt, retro domum abeunt. φυλάξαντες δὲ ἑπτὰ ἡμερέων ἀριθμὸν οὕτω ἐις τὸ ἱρὸν ἐσέρχονται, πρὸ δὲ τουτέων, ἢν ἐσέλθωσιν, οὐχ ὅσια ποιέουσι. Νόμοισι δὲ ἐς ταῦτα χρέωνται τουτέοισι. ἢν μὲν τις ἀυτέων νέκυν ἴδηται, ἐκείνην τὴν ἡμέρην ἐς ἱρὸν οὐκ ἀπικνέεται. τῇ ἑτέρῃ δὲ καθήρας ἑαυτὸν, ἐσέρχεται. *Observato autem septem dierum numero, exinde in templum ingrediuntur. Nam si antea ac citius ingrediantur, nefas faciunt. Legibus autem adhæc utuntur talibus. Si quis ipsorum cadaver aliquod adspexerit, illo die ad templum non accedit. Postero autem, ubi se ipsum purgando lustravit, ingreditur.* Hoc quoque adde quod subjungit *Lucianus*. *Immolant autem boves, masculosque & fæminas, præterea capras & oves. Sues autem solos pro sceleratis habentes, neque sacrificant, neque manducant.* Fidem appello tuam, *Marshame*: *Hebræorumne* an *Ægyptiorum* institutis hæc similiora sunt? Constat enim *Ægyptios* in sacrificiis non admisisse sequioris sexus animantia.

IV. Faciunt hæc ut utroque probem pollice ea quæ *Jacobus Micyllus*, historiolæ interpres, in illius argumento, his verbis annotavit: *Atque in his nonnulla, ut videlicet illa de arca Noë (quem* Lucianus, *ut cæteri Græci quoque, Deucalionem hic vocat) de Gallorum & sacerdōtum purificatione, de vetito porcorum esu, & id genus alia traduntur, ut propemodum credi possit ex* Judæorum *observationibus & sacris pleraque illa transsumta, sed tempore postea usuque adulterata, ac depravata fuisse: sive hoc populorum vicinitate atque commercio factum demum, sive Barbari, ad eorum exempla quæ a* Judæis, *tunc quum in Assyria captivi erant, videbant fieri, suos quoque ritus conformarunt.* Eant nunc Viri Eruditissi-

tissimi, *Hebræorumque* antiquitates ex *Manethone*, *Sanchuniatone*, *Diodoro*, *Plutarcho*, *Luciano*, impugnent, ex quibus nos tot pro *Hebræis* contra *Ægyptios* argumenta depromsimus.

CAP. VI.

Circumcisionem ab Ægyptiis ad Hebræos non pervenisse.

I. *Multa Ægyptiis ut inventoribus attribui, quæ apud Hebræos antiquiora fuerunt.* II. *In iis Circumcisio est; quam neque Abrahamus suo consilio ad Ægyptiorum exemplum suscepit:* III. *Neque Deus ei ut Ægyptiorum superstitionibus addicto dedit.* IV. *Sed potius ut omni mundanæ sapientiæ convitium faceret.* V. *Posterosque Abrahami a cæteris mortalibus secerneret.* VI. *Gemina circumcisionis institutio, prout vel domesticum Abrahami familiæ, vel Catholicum Ecclesiæ Sacramentum fuit.* VII. *Sacræ Historiæ astipulatur Theodotus.* VIII. IX. X. *Tria Herodoti circa hanc rem mendacia.* XI. *Ordo propagatæ per gentes circumcisionis.* XII. *Johannes Pierius Valerianus laudatus.*

I. HACTENUS non levibus, nisi fallor, rationibus ostendimus, probari non posse, ea quæ in *Hebræorum* sacris cærimoniis a Deo præscripta sunt antiquiora penes *Ægyptios* fuisse: tum quod illi qui pro testibus in hac caussa laudantur, aliquammultis seculis *Mose* recentiores sunt: tum quod ipsi de antiquitate ista antiquissima nihil se admodum comperti habere aliquoties fateantur: denique quia multa de *Ægyptiorum* antiquitatibus narrant, quæ ex *Mose* desumta esse, vel mediocriter oculatus facile perspexerit. Sed & nonnulla *Ægyptiis* tanquam *inventoribus* attribuunt; quæ manifestum est *Hebræis* prius quam *Ægyptiis* in usu fuisse. In quibus eminet CIRCUMCISIONIS ritus.

II. Mirum non est *Herodotum*, qui de *Hebræorum* rebus nihil scivit, aut *Diodorum*, qui in *Ægyptiis* prædicandis totus est, *circumcisionis* primum usum *Ægyptiis* adscribere. Sed homines Christianos, qui neque ignorare possunt, neque diffiteri audent,

cir-

circumcisionem a Deo in fœderis signaculum *Abrahamo* datam esse, *Herodoto* atque *Diodoro* in hac caussa consciscere, id profecto & auditu mirum, neque sine indignatione transmittendum est. Nisi omnis nobis sacrarum literarum periit fides & reverentia, sancte agnoscimus *Abrahamum* non suo sibi consilio, ex *Ægyptiorum* æmulatione, amputasse præputium, suisque idem faciendi fuisse auctorem, sed Divino id factum esse jussu.

III. Neque ulla Deo caussa fuit, cur *ad Ægyptiorum exemplum* præscindi servi sui genitalia voluerit. Non tam duræ cervicis erat *Abraham*, nec tam insano *Ægyptiacorum* rituum amore correptus, ut clementiæ ac sapientiæ Divinæ par fuerit hujus ei cærimoniæ indultu gratificari, ne scilicet, assuetum addictumque talibus, famulum amitteret: qualia de sequioris ævi *Israëlitis* viri Doctissimi commentantur. Sed nonaginta novem annorum senex, postquam solius Dei obsequio religionisque amore omnes necessitudines præ numine sprevisset, non nisi ejusdem numinis mandato compelli potuit, ut posthabito pudore datum sibi a Deo sacramentum susciperet, quum & ætas actioni huic ineptior, & ad curationem incommodior, & persona in speciem gravior fuerit, quam ut coram domesticis se denudari pateretur.

IV. Tantumque abest ut hic sueti alicujus aut decori exoptatique ritus illicio ad religionis constantiam devotum sibi famulum obstringere in animum Deus induxerit, quod in aliis factum esse nonnulli opinantur, ut contra toto hoc instituto omni ejusmodi mundanæ insanientique sapientiæ convitium fecerit. Enimvero apparet hac in re occulta Dei sapientia, qui ritum adeo erubescendum ac propemodum pudendum gratiæ suæ sigillum esse voluit in Testamento Veteri, sicut in Novo Testamento ejusdem gratiæ fundamentum posuit in re magis adhuc pudenda; nimirum cruce *Christi*, ut ita omnem carnis sapientiam pudefaceret. Mascule, ut solet, *Calvinus* noster: *Valde absurdum prima specie & ridiculum videri potuit hoc mandatum. Tractatur sacrum fœdus, quo justitia, salus & felicitas promittitur, quo discernatur semen* Abrahæ *a reliquis gentibus, ut sit sanctum & benedictum. Tanti mysterii insigne statui in pudendis partibus, quis consentaneum esse dicat? Verum ut* Abraham *stultescere oportuit, quo se obsequentem Deo præberet:*

beret : ita quisquis sapiet, sobrie simul & reverenter suscipiet quod stulte mandasse videtur Deus.

V. Nec circumcisionis usu similem *Abrahamum* cum posteritate sua aliis gentibus, *Ægyptiis* puta, *Æthiopibus*, *Colchis*, fieri volebat Deus, sed potius ab aliis omnibus secerni. Erat enim circumcisio signum fœderis, quod cum solo utique *Abrahamo* suaque familia pangebat Deus, exclusis nationibus cæteris, & sigillum beneficiorum quæ priva esse *Abramidis* volebat : ideoque ex instituto Divino comparata erat ad distinguendum *Abrahami* semen a nationibus mundi. Unde etiam *Israëlis* filii indignum familiæ suæ nobilitate existimarunt sororem suam elocare præputiato. Gen. XXXIV. 14. Tacitus : *Circumcidere genitalia instituere*, UT DIVERSITATE NOSCANTUR.

VI. Et profecto nemo certius nobis primam *Circumcisionis originem* docuerit eo qui est ipse veritas. Cujus hæc sunt verba : Joh. VII. 22. *Propter hoc Moses dedit vobis circumcisionem*, *non quod ex Mose sit*, *sed ex patribus*. Geminam ibi assignat Dominus circumcisionis periodum : alteram qua *domestica* fuit familiæ *Abrahami*, alteram qua *Catholica* fuit toti Ecclesiæ. Primamque originem non utique ab *Ægyptiis* arcessit, sed a *patribus*. Scilicet primus qui eam accepit, *Abrahamus* fuit. Anno Mundi secundum *Usserii* calculum 2107. Ante exitum *Israëlitarum* ex *Ægypto*, annis 406. Ætatis *Abrahami*, ut diximus, 99.

VII. Sacræ historiæ attestatur *Theodotus* apud *Eusebium* : qui *Theodotus* postquam *Sichemi* cum civibus suis circumcisionem ad impetrandas Dinæ nuptias enarrasset, ad primam ritus originem ascendens, eam *Abrahamo* imputat, ex numinis instinctu. Præp. lib. IX. cap. XXII.

Ὅς ποθ' ἕης πάτρης ἐξήγαγε δῖον Ἀβραὰμ,
Αὐτὸς ἀπ' οὐρανόθεν κέλετ' ἀνέρα παντὶ σὺν οἴκῳ
Σαρκ' ἀποσυλῆσαι πόσθης ἀπὸ, καὶ ῥ' ἐτέλεσσεν.
Ἀστεμφὲς δὲ τέτυκται, ἐπεὶ Θεὸς αὐτὸς ἔειπε.
Qui magnum patriis Abraamum eduxit ab oris,
Cœlitus hunc tota jussit cum stirpe recurvo,
Glande sub extrema, præputia demere ferro.
Paruit, atque Dei verbis immotus inhæsit.

VIII. Non unum ergo errorem erravit *Herodotus*, quum solos

omnium *Colchos* & *Ægyptios* & *Æthiopes* ἀπ᾽ ἀρχῆς, *ab antiquo* circumcisos fuisse tradit. *Phœnices* autem, & qui in *Palæstina* sunt *Syros* fateri, hunc se morem ab *Ægyptiis* accepisse. Primo in eo hallucinatus est, quod *Colchos* circumcisionem ἀπ᾽ ἀρχῆς habuisse fingat. *Colchos* enim eosdem esse quos *Moses Casluchæos* vocat, *Ægyptiorum* ἀπογόνους, *Philistæorum* προγόνους, multis ma-
Phal. lib. IV. cap. XXXI. gnisque argumentis addixit *Bochartus*. At *Casluchæos* ex *Ægypto* migrasse certum est ante *Abrahami* tempora: quia ex his orti *Philistæi* jam tum pulsis *Avvæis Palæstina* potiebantur: Gen. x. 14. & reges suos habebant, quibuscum fœdera contraxerunt *Abrahamus* & *Isaacus*. Et hoc ipsum quod *Philistæi* non circumcidebantur, uti constat, docet circumcidendi ritum non fuisse in usu inter *Casluchæos* quo tempore ex iis excesserunt *Philistæi*. Sed credibile est, *Colchos*, qui *Ægyptii* generis sese esse non ignorabant, ut expresse habet *Herodotus*, aliquot post migrationem seculis recepisse hunc ritum, ut & hac in parte patrissarent. Quod & *Diodorus* confirmat, exserte tradens, *Colchos*, ut *qui* Ægyptii *generis sint, ab iis circumcisionis ritum suscepisse*, διαμένοντος τοῦ νομίμου παρὰ τοῖς ἀποίκοις, *prisco illo more apud colonos manente.*

IX. Secundo in eo quoque admodum fallitur *Herodotus*: quod, *Syros qui in* Palæstina *sunt fateri*, dicat, *se circumcisionem ab* Ægyptiis *&* Colchis *habere*. Eorum qui in *Palæstina* sunt soli *Judæi* circumciduntur, uti recte observavit *Josephus*. Neque, quos *Marshamus* suspicatur, hoc solum annotando accusationi prævaricatus est. Facilis enim est subsumtio: Atqui *Judæi* nihil minus quam fatentur, se circumcisionem suam *Ægyptiis* acceptam referre: e contra prætendunt *Ægyptios* eam didicisse a *Josepho*.
Præterior. Lib. VI. Vide scriptorem *Lexici Aruch*, quem citat *Drusius*. Unde consequitur, mentitum esse, quum id scriberet, *Herodotum*. Notabile est *Artapani* testimonium: *Æthiopes, tametsi hostes, tam*
Apud Euseb. Præp. lib. IV. cap. XXVII. *propenso tamen in* Moysum *animo fuisse, ut ipsius quoque circumcisionis ritum ab eo acciperent. Idque a sacerdotibus etiam omnibus*, Ægyptiorum *nimirum, præstitum fuerit.* Bene dicit: *Sacerdotibus.* Neque enim commune omnibus *Ægyptiis* fuit circumcidi, ut *Judæis*: quod vel *Apionis*, hominis *Ægyptii*, exemplo apud *Josephum* discas.

X. Ter-

X. Tertius *Herodoti* error eſt, quod *Phœnices* circumciſionem ab *Ægyptiis* habere aſſerat. Per *Phœnices*, a *Syris Palæſtinæ* incolis diſtinctos, *Idumæos* intelligit *Ammonius* de verborum differentiis. Ἰδυμαῖοι δὲ τὸ μὲν ἀρχῆθεν οὐκ Ἰουδαῖοι, ἀλλὰ φοίνικες, *Idumæi ab origine non Judæi, ſed Phœnices. Idumæi* vero non utique ab *Ægyptiis*, ſed ab *Eſavo*, qui & *Edom* dictus, circumciſionem ſuſceperunt.

XI. Si ergo verum amamus dicere, hic circumciſionis proceſſus eſt. Primus eam a Deo accepit *Abrahamus*. Ab *Abrahamo*, per *Iſmaëlem* acceperunt *Arabes*, & *Æthiopes* fortaſſis: per *Cethuræ* filios, aliæ quæ ab iis ortæ ſunt nationes: Per *Iſaacum*, *Edomitæ*, *Eſavi* poſteritas; & *Iſraëlitæ*, *Jacobi* nepotes. *Ægyptii* unde habeant, aſſeverate non dixero. Alii *Arabes* hic laudant; alii de *Iſraëlitis* opinantur. Quod mihi ob rationes ſuo loco allegandas vero ſimilius videtur. Ab *Ægyptiis Colchi* habent. A vetuſtis *Arabibus* & *Iſmaëlitis* idem circumcidendi ritus manavit ad *Saracenos*. A *Saracenis* ad *Turcas*.

XII. Lubet coronidis loco adſcribere *Johannis Pierii Valeriani* excurſum, qui exſtat *Hieroglyphicorum Lib.* VI. *cap.* IX. *Quum circumciſionis ritum* Ægyptii *ſuſcepiſſent*, *animadvertiſſentque Canicipites hos* (eſt ſimiarum quoddam genus, quo nullum apud *Ægyptios* ſanctius animal) *circumciſos naſci*, *rati*, *non temere*, *ſed Divinitus ei animantium generi id obtigiſſe*, *majori eos habuere venerationi*, *unam eandemque cognationem cum illis omnino profitentes. Circumcidere vero antiquiſſimum fuiſſe* Ægyptiorum *inſtitutum*, *ab eiſque ritum ſumſiſſe* Judæos, Diodorus *fabulatur*: *quem ſecuti ſcriptores quidam alii*, *proprium hoc*, *&* *vetus* Ægyptiorum *arbitrati ſunt*, *quem morem* Colchi, *utpote* Ægyptiorum *coloni*, *neque non* Hebræi, *apud eos educati*, *poſtea tenuerint.* SED EORUM HÆC EST FABULA QUI DIVINARUM LITERARUM HISTORIAM, TAM LONGA ANNORUM SERIE APUD POPULOS NATIONESQUE OMNES RECEPTAM, OBSCURARE CONATI SUNT: *cui tamen &* Strabo *&* Cornelius Tacitus *ſubſcribunt*, *qui circumcidere genitalia* Judæorum *inſtitutum eſſe aſſeverant. Sed enim qui Veterum monumenta ſtudioſius perſcrutantur*, Abrahamum *norunt ſignum populo ſuo dediſſe circumciſionem*, *qua ſui*

ab Ægyptiis *distinguerentur. Non igitur, diceret* Irenæus, *ad similitudinem* Cynocephali *circumcidebant* Ægypti, SED AB HEBRÆIS RITUM HUNC ÆGYPTIORUM NATIO MAGNA EX PARTE SUSCEPIT, *quæ virum illum per annos multos in* Ægypto *degentem, & de Divinis assidue disserentem admirata est, pluribus & veteribus & novis scriptoribus id asserentibus. Sed fac nihil horum inveniri, validius id mihi argumentum est quod ex historia desumitur, mutilandorum genitalium legem antiquis temporibus popularem apud* Ægyptios *non fuisse, cujus rei* Pharaonis *filiam testem appello locupletissimum quæ quum in ripa profluentis fluvii* Mosen *comperisset, e vestigio circumcisum agnovit, & fœtum gentis* Hebraicæ *nuncupavit. Quod si circumcidendi mos* Ægyptiorum *itidem fuisset, quinam ex hoc signo in cognitionem eam devenire potuerit? Ex quo illud etiam suspicari licet, non omnium* Ægyptiorum *institutum fuisse mutilationem hujusmodi, sed sacerdotum tantum, ut a profanis secernerentur: quod apud* Hebræos, *semper populariter observatum.* Hactenus *Pierius*: de cujus argumentorum vi prudentiores arbitrentur.

CAP. VII.

Abrahami filium suum Deo offerentis promtitudinem obscurari non posse ullo prævio Ægyptiorum exemplo.

I. *Hominum immolationem noluit Deus populo suo cum Ægyptiis aut Phœnicibus communem esse.* II. *Non satis ingenue Philonis Hebræi nomine abutitur Marshamus, probaturus nihil novi ab Abrahamo factitatum.* III. IV. *Quippe qui sententiam istam validis argumentis calumniæ damnat.* V. *Philo quidem Byblius primam* υἱοθυσίαν *ad Saturnum refert.* VI. VII. *Sed per Saturnum fabularem hic ipse designatur Abrahamus.* VIII. *Nequicquam magnis viris & rationibus obnitente Marshamo.* IX. *Cujus ratiunculæ diluuntur.* X. *Interfuit Diaboli ut vere mactatus censeretur Isaac.* XI. *Et Deus affectum pro effectu æstimans, ita quandoque loquitur quasi mactatus esset.* XII. *Gentilium fabula-*

bulatores in Jephtæ historiam transtulerunt, quæ huic propria sunt. XIII. *Saturnus historicus, secundum Theophilum, annis duntaxat* 322. *bello Trojano est antiquior, id est Mosi suppar.* XIV. *Arnobii eruditus calculus circa Saturni ætatem.* XV. *Et hic tamen, censente Schotano, justo liberalior.* XVI. *Petavii calculus.* XVII. *Typhonica sacra ad hanc rem nihil.*

I. NON multum ad eam quam agimus caussam momenti habet, utrum ante eam tentationem qua *Abrahami* fidem atque obsequium experiri Deus voluit ἀνθρωποθυσία *hominum immolatio* apud *Phœnices*, *Ægyptios*, aliosve vicinos populos in usu fuerit: an potius capto ex *Abrahami* historia exemplo, Satanæ illusionibus ad nefanda ejusmodi sacrificia gentes seductæ sint. Quamvis enim Deus famuli sui obedientiam hujus rei jussione periclitatus fuerit, effectum tamen quum impediverit, eo ipso ostendit ingratum sibi esse humani sanguinis libamen: & παιδοκτονίαν *liberorum occisionem* mortis pœnâ populo suo interdixit. Lev. xx. 2. Quia tamen *Marshamo* placuit priorem quæstionis hujus partem affirmate determinare, age sequamur eum sua ripa, & quas producit rationes eas ordine examinemus.

II. Primo quidem loco eos memorat quorum mentionem *Philo Judæus* facit, qui nihil ab *Abrahamo* novi factitatum esse contendebant, ipsumque *Philonem* laudat, qui filios immolandi vetustam fatetur apud Barbaros fuisse superstitionem. Sed profecto hoc est ludos lectori facere, quum nihil isthic loci *Philo* habeat quod non ad refutandam *Marshami* opinionem prorsus comparatum sit. Nos rem ex vero, uti ingenuos decet, exhibebimus. *Philo* igitur postquam egregium illud *Abrahami* facinus ornate atque copiose laudasset, conqueritur non deesse φιλαπεχθήμονας καὶ πάντα διαβάλλοντας, οἷς ψόγοι πρὸ ἐπαίνου τιμᾶν ἐθίζονται, *malitiosos calumniatores, vituperare potius quam laudare solitos*, quibus non tam magnum ac mirificum hoc facinus videatur, quippe cujus varia ubivis exstent & ab antiquo exstiterint exempla. Hanc eorum criminationem βασκανίαν καὶ πικρίαν *invidorum insectationem & amaritudinem*, *Philo* vocat: eamque multis refellit rationibus.

III. Res denique huc redit. Qui liberos olim mactarunt, partim id ex *more* fecerunt, ut fertur de nonnullis Barbaris, partim quia magna *mala*, & adversus humanam opem contumacia, a suis civitatibus aliter *arcere* nequibant. Ex his quidam *inviti* suos exhibuerunt, coacti a potentioribus. Alii compulsi *metu* hominum, alii *cupidine gloriæ* famæque. Tum ordine ostendit, omnes has caussas procul habuisse *Abrahamum*. Omitto alia, utpote ab instituto nostro aliena: id quod de *more* disserit, nostræ nunc considerationis est. Non ex more id fecisse *Abrahamum* probat: quia ἔθος μὲν οὖν τὸ ἐπὶ παιδοκτονίᾳ Βαβυλὼν καὶ Μεσοποταμία καὶ τὸ Χαλδαίων ἔθνος οὐ παραδέχεται, ἐν οἷς ἐτράφη καὶ ἐβίωσε τὸν πλείονα χρόνον, ὡς τῇ συνεχείᾳ τῶν δρωμένων ἀμβλυτέραις ταῖς τῶν δεινῶν φαντασίαις κεκρατῆσθαι δοκεῖν, *mos certe immolandi liberos nec* Babylone, *nec in* Mesopotamia, *nec a* Chaldæis *receptus est, apud quos educatus magnam vitæ partem cum eis exegit, ne quis putet præ assuetudine leviorem visam mali illius imaginationem.*

IV. Paulo post eidem inhærens observationi, ita rem amplificat: Ἔπειτα οὐκ ὄντος ἔθους ἐν τῇ χώρᾳ καθάπερ ἴσως παρ' ἐνίοις ἐστὶν ἀνθρωποθυεῖν, ὃ τῇ συνεχείᾳ τὰς τῶν δεινῶν φαντασίας εἴωθεν ἐκλύειν, αὐτὸς ἔμελλε πρῶτος ἄρχεσθαι καινοτάτου καὶ παρηλλαγμένου παραδείγματος, ὃ μοι δοκεῖ μηδεὶς ἂν ὑπομεῖναι, καὶ εἰ σιδήρου τὴν ψυχὴν ἢ ἀδάμαντος κατεσκεύαστο. *Deinde quum nulla consuetudo esset in ea regione, sicut fortasse apud quosdam, immolandi liberos, ipse primus auctor futurus erat novi & inusitati exempli, quod mihi videtur nemo laturus fuisse, etiamsi ferreum aut adamantinum haberet animum.* Judicet nunc æquus lector, quicquam ne in hoc *Philonis Judæi* discursu exstet, quod in rem suam rapere *Marshamus* queat, nisi fortassis obtrectatorum istorum invidorumque amarulentam insectationem, quam refutat *Philo*; quæque per se caussæ non admodum probabili haut exiguum creare debet præjudicium.

V. Philoni Hebræo *Philo Byblius* succenturiatur, qui auctore *Sanchuniathone* ad *Saturnum* primam υἱοθυσίαν refert. At quantum *Sanchuniathoni*, scriptori fabuloso, &, si cum *Abrahami* ætate conferatur, novitio, tribuendum sit, quotiescunque de tam antiquis rebus garrit, supra a nobis fusius expositum est. Et quis demum

ille

ille *Saturnus* fuit? Si omissis fabulæ mendaciis historiæ veritatem sectemur, aut nullus revera in rerum natura *Saturnus* fuit, aut sub isto nomine *Noë* latet, quod post *Goropium Becanum*, *Vossium*, aliosque innumeros, tot argumentis *Bochartus* docuit, ut vix sit dubitandi locus. *Noachum* autem aliquem ex filiis suis Deo immolasse tam est falsum quam quod falsissimum. Quid ergo? Plures sæpe numero Poëtæ in unum confuderunt: quemadmodum quæ tot *Hercules* gessere, ea perperam uni tribuunt *Thebano*. Hinc factum ut & Patriarcha *Abraham* in *Saturno* cultus fuerit. Certe quæ hic de *Saturno* narrat *Sanchuniathon*, non *Noæ*, sed *Abrahamo* conveniunt, & per *Saturnum* *Abrahamum* hic revera designari, multa evincunt. Phal. lib. 1. cap. 1.

VI. Primo, *Saturnus* iste *Sanchuniathonis*, qui τὸν ἑαυτȣ̃ μονογενῆ ὁλοκαρποῖ, *filium suum unigenitum in holocaustum offert*, καὶ τὰ αἰδοῖα περιτέμνεται, ταυτὸ ποιῆσαι καὶ τȣ̀ς ἅμ αὐτῷ συμμάχȣς καταναγκάσας, *etiam pudenda circumciditur, & commilitones suos eo adigit, ut idem præstent.* Deinde *Saturnum* a *Phœnicibus* *Israëlem* dictum esse, codices *Eusebiani* constanter habent. Confudit autem *Avum* cum *Nepote*. Quemadmodum & supra vidimus in *Orphaicis* *Abrahamum* vocari μȣνογενῆ *Unigenitum*. Ubi confunduntur *Abraham* & *Isaac*, ut hic *Abraham* & *Jacob*. Aut, si omnino velimus cum *Marshamo*, *qui Vossium* sequitur, pro *Israële* *Ilum* legere, quia alibi *Sanchuniathon* *Saturnum* *Ilum* dictum fuisse memorat, *Il* autem est ex *El*, seu *Elohim*, haut absurde de eo cogitabimus quod *Phœnices* sive *Cananæi* *Abrahamo* dicebant Gen. XXIII. 6. נשיא אלהים אתה בתוכנו *Princeps Dei tu es in medio nostrum.* Neque mirum est si ex *Principe Dei* fabulosa posteritas *principem Deum* fecerit. Tertio, Filius hujus *Saturni* dictus fuit JEUD, quod *Phœnicum* lingua *unigenitum* notat. Nimirum illud est epithetum יחיד JEHID, quo insignitus *Isaacus* fuit. Gen. XXII. 2. Quarto, natus hic unigena fuit ex *Nympha*, *Sara* matre, eximiæ pulcritudinis fœmina, eaque *indigena*, imo proximo sanguinis vinculo *Abrahamo* juncta; cui nomen *Anobret*, id est *Hebraice* חן-עוברת, *ex gratia concipiens*: quo modo, recte appellatur *Sara*, quæ quum esset sterilis, *virtutem in conceptionem seminis accepit, etiam præter tempus ætatis, quoniam fidelem credidit esse* De Idol. lib. 1. cap. XVIII.

eum

eum qui promiserat. Heb. XI. II. Omnes denique huc tendunt ambages istæ, ut sub *Saturni* nomine fabulose a *Sanchuniatone* narretur, quod de *Abrahamo* ex vero tradunt sacræ literæ. Atque ita senserunt magnus *Scaliger*, *Seldenus*, *Bochartus*, alii.

In Mat. v. v. 13. VII. Sed & *Grotium* hic audiri operæ pretium est. Is postquam integrum *Sanchuniatonis* sermonem exhibuisset ita prosequitur: *Quibus verbis homo Tyrius multis modis sacram historiam depravans, quod fere omnibus contigit non* Judæis *qui res* Judaicas *tradiderunt*, Israëlem *pro* Abrahamo, *hoc est nepotem pro avo, nominavit: eundem dicens esse* Saturnum, *nimirum quia posteri ejus die* Saturni *feriabantur.* Ἀνωβρὲτ autem, ni fallor, חנברת, ἐκλεκτὴν, *vocavit* Saram. *Nam* Ἰεὺδ *pro* Ἰεῖδ *dialectus magis est quam corruptio vocabuli.*

P. 79. VIII. Intercedit tamen *Marshamus. Nimia*, inquit, *est discrepantia.* At quæ sodes, & quanta? Numeremus, & trutinemus. I. *Scribe* Israël, *quid id ad* Abrahamum *attinet*, *qui fuit* Israëlis *avus?* II. Jeud Saturni *vere mactatus est non item* Isaacus. III. *Ejus quidem* Epithetum Jehid, *sed commune non proprium: unde* Aquila *non male vertit*, Ἀγαπητὸν, *dilectum. Sic* Salomon Davidis *filius unicus*, *id est dilectissimus.* I Chron. XXIX. I.

IX. Verum enimvero non potest tantilla discrepantia magna videri nisi ei cujus interest ut ita videatur. Nam de nomine *Israëlis* non facimus *Marshamo* controversiam: perinde nobis est sive *Israëlem* sive *Ilum* legere præoptet. Et quæ hic videri potest difficultas, ea modo e medio a nobis est sublata. Neque insanum discrimen est inter *epithetum commune* alicui κατ᾽ ἐξοχὴν attributum, & *inter nomen* proprium. Quid facilius est, quam ut lapsu temporis, a rerum non admodum peritis, ex tam notabili epitheto nomen proprium formetur? Præsertim si epithetum illud ad rem quæ agitur majus afferat momentum, quam usitatum propriumque nomen. Quam ob rem in sacra quoque historia iterum illud iterumque ingeminari videmus. Gen. XXII. 2. 12. 16. Heb. XI. 17.

X. Denique quam secundo loco movit difficultas, ea pluribus expedienda venit. *Jeud Saturni*, inquit, vere mactatus est: non item *Isaac.* Responderunt pridem eruditi: vere mactatum credi voluit Diabolus, ut res cederet in exemplum. Etenim nec hoc

caret

caret probabilitate, efferatam homines mactandi consuetudinem manasse ex hoc ipso υἱοθυσίας *Abrahamicæ* principio: diabolo omnibus modis annitente, ut prava facti illius æmulatione gentes seduceret. Nam sicuti *Saturno* consecrarunt feriam septimam, id est diem Sabbathi quæ apud *Judæos* erat sacra; ita & filios ipsi immolarunt, damnabili κακοζηλίᾳ quò *Abrahamum* imitarentur. Proinde quum Deus, *Abrahami* fidem & obsequium abunde expertus, illum a filii mactatione prohibuerit, *Saturnum* tamen *Sanchyniathon* & *Porphyrius* tradunt filium suum vere mactasse.

XI. Accedit, quod Deus, cui illa *Abrahami* προθυμία impendio placebat, animum pro effectu æstimans, ita de hoc actu in sacris literis loquatur, quasi revera filium *Abrahamus* immolasset: dicendo, *non subtraxisti filium tuum, unicum tuum, a me.* Gen. XXII. 12. Quod *Paulus* amplificat Heb. XI. 17. *Abrahamus, quum tentaretur, obtulit Isaacum per fidem: unigenitum, inquam, illum obtulit.* Idem & *Philoni Judæo* scite observatum est: Pag. 3. 4.
τῷ δ' ἡ πρᾶξις εἰ καὶ μὴ τὸ τέλος ἐπηκολούθησεν, ὁλόκληρος καὶ παντελὴς, οὐ μόνον ἐν ταῖς ἱεραῖς βίβλοις, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς τῶν ἀναγινωσκόντων διανοίαις ἀναγέγραπτος ἐστηλίτευται. *Facinus tamen hoc, quamvis effectu caruit, nihilominus pro integro absolutoque, non modo in sacris refertur voluminibus, sed & in lectorum insculptum est mentibus.* Neque minus eleganter *Gregentius Archiepiscopus* Pag. 7.
Tephrensis Disputatione cum *Herbano Judæo*: Τὸν γὰρ Ἰσαὰκ δι' ἀγάπην Θεοῦ προσταχθεὶς σφαγιάσαι Ἀβραὰμ, τῇ προαιρέσει ἔσφαξεν, καὶ οὐκ ἔσφαξεν, ἐτελείωσε, καὶ οὐκ ἐτελείωσε· ζῶντα γὰρ αὐτὸν ἐκ τῶν ἀπροσδοκήτων ὑπέστρεψεν *Abraamus enim Isaacum filium immolare jussus, pro ea quam erga Deum habuit charitate, voluntate & consilio capto jugulavit, & non jugulavit, consummavit, & non consummavit. Vivum enim ipsum ex inopinatis & insperatis domum reduxit.* In qua re observat mysterium. Nam & *sic*, inquit, *Dominus Deus, pro mundi salute, Filium suum jugulavit: sed hic tertia die resurgens, tametsi jugulatus fuit, non tamen jugulatus fuit: & si mortuus, non tamen est mortuus.* Nihil ut nunc de *Muhammedanis* dicam, qui *Isaacum* vulgo vocant, רביה אללה *sacrificatum Deo.*

XII. Sed nec illud omittendum; quod, *Jephtæ* historiam cum

hac *Abrahami* confundentes Gentilium fabulatores, ex hac in illam transtulere quæ huic tamen propria sunt. *Iphigeniam* enim narrant a patre *Agamemnone Dianæ* fuisse oblatam: &, quum *Calchantis* ministerio jam jam esset mactanda, vox quædam, inquiunt, luco emissa: *aspernari numen hoc sacrificii genus, & ob id abstinendum a corpore virginis. Itaque curarent, id quod in vicem virginis oblatum animadverterent, immolari.* Interim, deliberantibus cunctis, quidnam, & ubi esset, quod immolari juberetur, cerva, forma corporis admiranda, ante ipsam aram intrepida consistit. Eam prædictam hostiam rati, oblatamque Divinitus, comprehendunt, moxque immolant. Ita *Dictys Cretensis*. Alii aliud animal pro *Iphigenia* mactatum scribunt. Nonnulli & ipsam mactatam asserunt; ut *Calchas* apud *Virgilium*:

Sanguine placastis ventos, & Virgine cæsa.

Sed ibi *Servius*: *Virgine cæsa, non vere, sed ut videbatur. Et sciendum in sacris simulata pro veris accipi.* Sic *Abrahamicæ* historiæ lacinias, sed de more interpolatas, & hanc quidem nominatim historiæ partem, quod destinatæ humanæ victimæ, numinis jussu, aliud substitutum sit animal, fabulis suis *Græci* immiscuerunt. Nihil ergo obstat quo minus cum eruditissimis seculi nostri auctoribus credamus, fabularem illam *Saturni* υἱοθυσίαν ex *Abrahami* historia derivatam esse, atque hinc, ut *Taciti* id verbis dicam, *Barbari ritus horrenda primordia*: consequenter ex illa *Sanchuniatonis* narratione probari nequaquam posse, ritum illum homines sacrificandi ante *Abrahami* ætatem usitatum in *Phœnicia* fuisse.

XIII. Sed & alio modo imbelliæ convinci hoc argumentum potest. Demus Gentilium Scriptores de *Saturno* differentes, nihil de *Abrahamo* cogitasse. At quo tempore Historicus, si unquam fuerit, *Saturnus* secundum eorum computum vixit? *Theophilus* ad *Autolycum lib.* III. Καὶ γὰρ Βήλου τοῦ Ἀσσυρίων βασιλεύσαντος καὶ Κρόνου τοῦ Τιτᾶνος Θαλλὸς μέμνηται. φάσκων τὸν Βῆλον πεπολεμηκέναι σὺν τοῖς Τιτᾶσι πρὸς τὸν Δία, καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ θεοὺς λεγομένους. *Etenim* Thallus Belum *memorat, qui* Assyriis *imperitavit, &* Saturnum Titanem; *inquiens*, Belum *bellum gessisse cum* Titanibus *adversus* Jovem, *& qui cum ipso dicebantur Dii.* Deinde

de, κατὰ τὴν τοῦ Θάλλου ἱστορίαν ὁ Βῆλος προγονέστερος εὑρίσκεται τοῦ Ἰλιακοῦ πολέμου ἔτεσι τ΄κ β. *Secundum* Thalli *historiam* Belus *antiquior Bello Trojano annis* 322. Belus autem & *Saturnus* eodem floruerunt tempore. Sic enim paulo post: Τοῦ δὲ Κρόνου καὶ Βήλου συνακμασάντων ὁμόσε. Ergo *Saturnus*, *Abrahamo* longo posterior, *Mosi* σύγχρονος, vel etiam recentior fuerit. De eo enim inter eruditos omnes convenit, a *Mosis* ætate bellum *Trojanum* plus trecentos annos distare.

XIV. Non possem hic sine piaculo *Arnobii* calculos omittere, qui Gentium objectionem, nostræ nobis religionis novitatem exprobrantium, ita retundit. *Et Dii vestri non fuerunt ante millia annorum duo. Quibus istud rationibus colligi, aut quibus supputationibus potest? Non difficilibus, non obscuris, sed quas possit videre qui volet, & contrectare, quemadmodum dicitur, manibus. Quis* Jovem *cum fratribus genuit? genialibus* Opis *adjunctus* Saturnus, *ut vos fertis*, Cœlo *atque* Hecata *procreatur. Quis* Picum Fauni *patrem atque avum* Latini? Saturnus, *ut vos iidem vestris scriptis atque auctoribus traditis. Ergo si hæc ita sunt, sequitur ut* Picus & Jupiter *germanitatis sibi sociati sint jure, utpote uno ex sanguine, unoque ex semine procreati. Consentaneum est ita esse quod dicitur. A* Jove & Pico *quot sunt generis usque ad* Latinum *gradus? Trini, ut indicat series. Vultis* Faunus, Latinus, & Picus, *annis vixerint vicenis atque centenis? ultra enim negatur posse hominis vita produci. Æstimatio justa & liquida est. Trecenti ergo sunt pleni, & sexaginta post hos anni. Res ita est, ut indicat supputatio. Cujus socer* Latinus *fuit?* Æneæ. *Genitor is* Ascanii. *Cujus?* Albani *oppidi conditoris. Quot apud* Albam *regnatum est annis? Quadringentis & prope bis denis. Ætatis Urbs* Roma *cujus esse in Annalibus indicitur? Annos ducit quinquaginta & mille, aut non multum ab his minus. Ergo ab* Jove, *qui frater est* Pici, *quique Pater est minorum & reliquorum Deorum, ad hæc tempora prope millia duo sunt, aut* (alii legunt, *haut*) *pleni, ut largiamur ætati.*

Lib. II. Pag. 94.

XV. Eruditum in hanc *Arnobii* supputationem commentarium exhibet Vir harum rerum callentissimus, *Christianus Schotanus*, meus olim in Academia *Frisia* antecessor. Is in ea *Bibliotheca sacra* parte qua de peregrinatione *Israëlitarum* agit, postquam hunc *Arnobii* Pag. 263.

locum

locum laudasset, ita infit: *Haut plenos, dicit* Arnobius, *annos prope millia duo. Colliguntur enim ex illis partibus, quas posuit, mille octingenti triginta. Deinde tribus ætatibus* Pici, Fauni, Latini, *nimium dat. Si enim centum & viginti annos istorum quemlibet vixisse largiamur, non tamen in extremo vitæ anno genuisse largiemur. Auctor libelli de origine gentis Romanæ*, Janum *primum in Italiam venisse, ab eoque exceptum esse* Saturnum, *refert pro certo constare.* Quod quum ita existimetur, *inquit*, certum tamen est, priorem *Janum* in Italiam devenisse; ab eoque postea venientem exceptum esse *Saturnum. Post* Janum & Saturnum *regnavit* Picus. *Post* Picum Faunus: *quo regnante, ante annos circiter sexaginta quam* Æneas *in Italiam deferretur*, Euander Arcas *simul cum matre eodem venit. Hinc colligeremus, non plus quam centum & quinquaginta annis ante bellum* Iliacum Saturnum *venisse in Italiam, fugientem arma* Jovis, *& regnis ademtis exulem.*

XVI. Sin cum iis rebus gestis, quæ nobis, ex sacris, notiores sunt, & cum Christianorum æra, hæc conferri malis; ex *Petavio* ita habeto. Jano *regnante* Saturnus *a* Jove *filio pulsus ad Italiam appulit; ibique exceptus hospitio, haut procul* Janiculo *arcem condidit, quam de suo nomine* Saturniam *vocavit. Quatuor iis regibus* (scilicet Jano, Saturno, Pico & Fauno) *annos* 150 *tribuit* Eusebii Chronicon. *Ex quo videtur initium* Jani *in annum convenire qui ante* Christum *fuit* 1330. *Indidemque constat, quanta sit vetustas Gentilium Deorum. Nam quum* Jano, *ut dixi, regnante* Saturnus *vixerit, post annum* Periodi Julianæ 3384, *qui est ante* Christum 1330. *non multo ante nasci* Jupiter *potuit; adeoque sub* Aod Israëlitarum *judice, ante tria circiter ab hac ætate nostra annorum millia.* Videntur quidem *Phœnicum* historiæ *Saturnum* multo antiquiorem facere; at quo fundamento, ipsi viderint. Secundum eos, quos nos non finximus sed invenimus, calculos, haut ejus ætatis *Saturnus* est, ut illius υἱοθυσία *Abrahami* exploratione censeri queat antiquior.

Ration. Tempor. lib. 1. cap. XI.

XVII. *Typhonica* autem sacra mirum est a Nobilissimo *Marshamo* huc allegari. Quid enim ea cum *Abrahami* facto commune habent? Jubebatur *Abrahamus*, id quod in omnibus pignoribus suis charissimum habebat, unicum ex uxore legitima gnatum, ad

prom-

promtissimi obsequii demonstrationem, numini sacrificare. *Ægyptii* homines sibi exosos, ejusdem cum *Typhone* coloris, id est, rufos, quales ex *Ægyptiis* pauci, ex peregrinis plures erant, ad *Osiridis* tumulum mactabant. Hæccine conferri merentur? Tum porro, qua ratione evincet *Marshamus*, morem illum in *Ægypto Abrahami* ætate vetustiorem fuisse? Quod postulari quidem potest: probari nullo modo potest. Nos nuper non contemnendis ex *Bocharto* rationibus saltem probabile fecimus, *Typhonis* fabula personatum repræsentari *Mosen*.

Cap. VIII.

Jus Levirationis non esse ex Ægypto.

I. *Primus omnium qui defuncti fratris viduam duxisse narratur, Onan est.* II. *Antiquior tamen Onani avo mos ille, vel ex Noachidarum jure, vel ipsius Dei institutione est.* III. *Ex Ægypto illum, at nullo probabili argumento, arcessit Marshamus.* IV. *Nam quam profert Zenonis Augusti legem, ea ab hoc instituto plane aliena est.* V. *Nec quia Hebræi quidam ejus originem ex Metempsychosi deducunt, ideo illius natales Ægypto adscribendi.* VI. *Graviores illius instituti caussas scite edisseruit Franciscus Junius.* VII. *Adstipulante Riveto.*

I. SUBJUNGAMUS hic aliquid de jure Levirationis, sive de ducenda fratris sine prole demortui vidua, quam miris rationum ambagibus ex *Ægypto* arcessere *Marshamus* annititur. Prima moris illius mentio in Patriarcharum historia est, acciditque exemplum in familia *Judæ*, circa viduam *Eris*, qui quum ob malitiam suam a Deo interfectus esset, dixit *Judas* alteri filio suo *Onano*, *ingredere ad uxorem fratris tui* ויבם אותה, *& leviri jure ducito eam, & suscita semen fratri tuo.* Gen. XXXVIII. 7. 8. Apparet autem, non tunc primum morem eum introductum, sed antiquitus in Patriarcharum familiis usitatum fuisse. Illius enim jus non *Judæ* solum, sed & *Onano* notum fuit: quippe qui sciret, non sibi, sed fratri defuncto, ex tali conjugio filios nascituros.

Conf. lib. I. cap. V. §. VIII.

II. In-

II. Inquiritur autem in primam instituti illius *Originem*. *Hebræorum*, Magistri ex jure *Noachidarum* deducunt : sed in præceptorum, sive *Majorum*, sive *Minorum* numerum hoc non admittunt, neque aliud quam *juris civilis* caput, quod *Noachidarum* juri, pro gubernantium placito, adjectum sit, hoc in exemplo illo *Onani* sumunt, ut diserte *Aberbanel*. Vide *Seldenum de Jur. Natur. & Gent. Lib.* VIII. *cap.* III. Nostri ex antiqua sanctorum *Patriarcharum* consuetudine derivant, cujus origo fuerit ex *Divina revelatione*, vel certe ex בית דינו של שם *consistorio Semi*, uti vocant *Hebræi*, vel ipsius *Adami*. Ita Clar. *Heideggerus*.

Histor. Patr. Tom. I. Exerc. I. §. XVI.

III. Interpellat *Marshamus* : *Ex Ægypto*, inquit, *nata est*. Id ut adstrueret duo probanda erant, primo morem illum aliquando viguisse in *Ægypto*, dein fuisse eum in *Ægypto* temporibus *Judæ* antiquiorem; & si rigide velimus experiri, addendum esset tertium, eam fuisse *Judæ* cum *Ægyptiis* consuetudinem atque familiaritatem, ut *Ægyptiorum* tale institutum in familiam suam recipiendi caussas idoneas satis atque graves habuerit. Sed de eo ne cogitavit quidem *Marshamus*. Nec nobis nunc libet esse tam morosis ut ad vivum omnia resecemus. Videamus modo quo pacto priora illa duo asserta firmet. Obtinuisse in *Ægypto* jus *Levirationis* usque ad *Zenonis Augusti* tempora ex quadam *Zenonis* Lege probat, quæ exstat in Codice *Justiniani Lib.* V. *Tit.* V. *Leg.* VIII. Eam hoc modo citat. *Ægyptii*, inquit Zeno, *idcirco mortuorum fratrum sibi conjuges matrimonio copularunt, quod post eorum mortem mansisse virgines dicebantur, arbitrati scilicet quod certis legum conditoribus placuit, quum corpore non convenerint, nuptias non videri contractas.*

IV. Sed varia a nobis ad Legem istam observari possunt. Non id nunc urgebo, quod quum ista constitutio valde sit recens, tantam *Ægyptiaci* juris antiquitatem, quanta nunc in controversiam venit, nulla ratione doceat. Sed hoc primum moneo, narrare quidem Imperatorem quid in *Ægypto* aliquando factitatum sit; at non quid ex jure patriove instituto in certo quodam casu fieri debuerit. Dein, ne id quidem dicit, receptum hunc apud *Ægyptios* communemque fuisse morem, ut defunctorum fratrum conjuges matrimonio sibi copularent : sed privatorum quorundam

suo

ſuo arbitrio agentium factum memorat. Ita enim verba Legis incipiunt: *Licet quidam Ægyptiorum idcirco &c.* Tertio, id qualecunque quorundam *Ægyptiorum* inſtitutum tum demum habebat locum, quando mortuorum fratrum conjuges corpore non conveniſſent, adeo ut poſt eorum mortem virgines manſiſſe dicerentur, unde arbitrabantur priores nuptias non videri re eſſe contractas. Quæ ab *Hebræorum* inſtituto, & *Onani* conjugio, perquam aliena ſunt. Hic enim ſupponebatur priores nuptias re eſſe contractas: & frater fratri in ejuſdem uxoris communione ſuccedebat, ad ſuſcitandum fratri demortuo ſemen, & conſervandam hæreditatem ejus. Nihil ergo hactenus probavit *Marshamus:* quum iſtud qualecunque quorundam *Ægyptiorum* factum toto genere diſtet a jure *Leviratus* prout inter *Hebræos* obtinuit.

V. Multoque adhuc minus probat, id quod de *Ægyptiis Zeno Auguſtus* narrat *Judæ* ævo antiquius eſſe. Mirum eſt ad quas ineptias Vir Doctiſſimus delabatur. Dixerat *Seldenus*, Magiſtrorum aliquos cauſſam & myſterium conjugii hujus fratriæ & *Leviri* ex *Metempſychoſis* neſcio qua opinione petendam contendere. Subſumit *Marshamus*, opinio iſta ex *Ægypto* nata eſt. Unde inferendum videtur: ergo & ipſum jus *Levirorum.*

O rem ridiculam, Cato, & jocoſam!

Ideone enim verum eſt ex *Metempſychoſis* opinione ortam de fratriarum connubio legem, quia Magiſtris quibuſdam, vappis hominum, ita inſanire placuit? Ideone antiquos ita cenſuiſſe apparet, quia recentiores, quos cum Spiritu Dei mens ipſa & ſanitas deſtituiſſe videtur, tam pueriliter delirant? Ipſe ne Tu, *Marshame*, credis, iſtam *Metempſychoſios* opinionem legi huic originem dediſſe? Si non credis, uti te non credere ſat ſcio, cur ſolidæ eruditionis ſubactique judicii tui famam tam ineptæ committis argumentationi?

VI. Quanto inſcitis iſtis commentationibus ſolidior eſt *Franciſci Junii* ſuper hoc *Onani* facto elegans ac pia diſſertatio? Quam non poterit ingratum eſſe Lectori ſi hic quoque inveniat. *Hic vero*, inquit, *quæſtio incidit*, *unde* Juda *illud hauſerit de filii defuncti conjuge filio alteri elocanda*, *& quo jure fecerit? Nam hanc legem videtur primo tuliſſe Dominus in libro Deuteronomii. Reſpondeo:*

deo: quam legem Deus in Deuteronomio ſancivit de uxore fratris defuncti poſteriori fratri elocanda, ea lex tum primum de ſcripto tradita eſt; ſed jam ante Divina quadam revelatione apud populum obtinebat. Quapropter lex illa Deuteronomii non recens inſtitutio eſt, ſed antiquæ obſervationis confirmatio, & obſignatio. Hujus autem obſervationis auctor idem qui confirmator ducendus eſt. Cauſſa vero illius inſtituendæ, fuit benedictionis Divinæ in familiam continuatio; ſecundum quam benedictionem ad primogenitos quoque prærogativæ duæ pertinebant, una ſacerdotii ad cultum Domini, altera vero potentiæ ad benedictionem terrenam pertinentis. Nam primogeniti & ſacerdotes erant in familia univerſa, & hæredes duplicarii. Atque hæc res quidem cærimonialis fuit, qua inde a conditu orbis dignitas Chriſti, *qui primogenitus eſt inter multos fratres, fuit adumbrata. Sed quemadmodum benedictionis illius ratio cærimonialis fuit, ita etiam continuatio illius; ſecundum quam factum eſt primum, ut primogenitus ex primogenito primogenita obtineret; deinde ut exſtincto ſine liberis primogenito & ſine uxore, ſecundus filius in locum primogeniti divinitus adrogatus eſſe videretur: poſtremo, ut ſi quis primogenitus ſine liberis occideret, ſed relicta uxore, hanc eandem uxorem ſequens frater una cum benedictione a primogenito defuncto transfuſa ſibi aſſumeret. Atque hæc res alioqui non fuit licita ex lege, ſed excepta ſolum hujus benedictionis gratia.* Ita originem & cauſſas hujus inſtituti pandit Vir Doctiſſimus; longe profecto prudentius, quam ſi ad neſcio quam *Ægyptiacæ Metempſychoſios* opinionem recurramus.

VII. Conſciſcit Junio *Rivetus.* Qui, *non putarem*, inquit, *conſuetudinem illam apud alias gentes obtinuiſſe, & ex moribus Chananæorum aut vicinorum populorum fuiſſe deſumtam: ſed peculiari ratione in patriarcharum familiis introductam, ut jus primogenituræ maneret, ad ſignificationem ejus qui primogenitus eſt inter multos fratres, ſimulque in familiis populi illius hæreditas conſervaretur, quod poſtea neceſſarium fuit, poſt terræ promiſſæ partitionem. Quamvis autem id non fuerit mandatum ante Moſen lege aliqua ſcripta; certum eſt tamen more & conſuetudine majorum obtinuiſſe, quam ex Divina inſpiratione primam habuiſſe originem, non temere exiſtimari, bene advertit Pererius.*

CAP

CAP. IX.

Septenarium dierum Cyclum, & Sabbathum, ex Ægypto non esse.

I. *Ratio computandi per septimanas omnium est antiquissima.* II. *Denominatio dierum a planetis fortasse Ægyptiacæ superstitionis est, at septimanæ observatio vetustioris & sanctioris originis.* III. *Ægyptios septimum quemque diem festum habuisse non probat Marshamus.*

I. AT neque SEPTENARIUS DIERUM CYCLUS ab Ægyptiis primum observatus inde in aliarum gentium mores transiit; sed, ut bene *Philo*, fuit illa observatio πάνδημος καὶ τῆς κόσμου γενέσιος, *ab omnibus gentibus recepta ac mundo coæva.* Ex *Georgii Syncelli* Chronologia observavit *Salmasius*, priusquam ratio computandi per *menses* & *annos* ab Astrologis inventa fuisset, veteres illos patres spatia distinxisse tantum καθ' ἑβδομάδας, *per septimanas.* Et in Annalibus *Michaëlis Glycæ* legitur: *Georgius tradit, Sethum primum invenisse literas Hebræas, signa cœlestia, conversiones annorum, menses, &* SEPTIMANAS. Sed melius est ut cum *R. Jehuda*, in Dialogo *Sepher Cozri* dicto, altius ascendamus, ad ipsum Adamum. *Adam*, inquit ille, *pulsus est e Paradiso nocte sabbati, atque inde initium numerationis dierum, quæ sex diebus creationis innititur. Atque ibi incepit Adam nomina diebus imponere. Et quum postea auctis ejus posteris terra habitata est, hominum mos erat numerare dies quomodo disposuerat eos Adam: unde factum est ut non dissentiant homines de septenario Septimanæ dierum numero.*

Confer. lib. I. cap. VI. §. VII. De opific. Mundi.

Vide Seld. de Jure Nat. lib. III. cap. XI.

II. Nolim præfracte negare *denominationem* dierum a septem *planetis* Ægyptiorum esse εὕρημα: ipsa tamen septimanæ observatio originem longe sanctiorem atque antiquiorem habet. Pulcre admodum *Johannes Philoponus* a *Photio* in Bibliotheca sua laudatus: Ἐκεῖνό γε ἰδοὺ συμπεφώνηται πᾶσιν ἀνθρώποις, ἑπτὰ μόνας εἶναι ἡμέρας, αἵτινες εἰς ἑαυτὰς ἀνακυκλούμεναι τὸν ὅλον ποιοῦσι χρόνον.

De Mund. creat. lib. VII. cap. XIV.

Τίνα οὖν τούτου λόγον ἐστὶν εἰπεῖν ἕτερον, ἢ μόνον ὃν εἴρηκε Μωυσῆς; In illud certe omnes homines consentiunt, septem solos esse dies, qui in se ipsos revoluti totum tempus constituunt. Cujus rei quam rationem aliam dare possimus, præter illam solam quam Moses assignavit? Etsi autem septem planetis septem hebdomadæ dies adscribant Græci, --- primum quidem hoc ipso etiam ipsi agnoscunt, septem duntaxat esse dies ex quibus tempus consistit. Cæterum nullam possunt dare rationem, cur dicti dies planetis attributi sint, qui revolvuntur. Ad quid enim non potius duodecim, propter duodecim Zodiaci sectiones, per quas sol delatus annum perficit? Concludit tandem, *verosimile esse, quod quum ab* OMNIBUS SEPTEM DIES ESSE CREDANTUR, *& planetas hisce numero pares esse contingeret, pro libera sua potestate iisdem hosce dies, vel e contra pro libitu, illos diebus numero æqualibus dedicasse.* Quod autem ait, *ab omnibus id esse creditum*, & *omnes homines in eo consensisse*, sumendum est, ut id genus locutiones aliæ, pro plurimis. Eadem æquitate interpretor id quod exstat in libro *Cosri: An unquam audivisti de populo aliquo, qui de hebdomada dissentiat, cujus initium sit a die primo, at finis in Sabbatho?* Vide *Rivet. de Orig. Sabbat. cap.* V. *&* *Selden. de Jur. Nat. Lib.* II. *cap.* XIX.

Edit. Buxt. p. 26.

III. Non lubet nunc quidem de SABBATHI origine disputare, quæ quæstio & olim & nuper Viros Doctissimos prolixe exercuit: id tamen dare *Marshamo* non possum, ex Ægyptiacæ antiquitatis penu Hebdomadici Sabbati festum depromendum esse. Nam neque tempora sua per septimanas numerare ab Ægyptiis, sed a suis pridem majoribus, ex traditione de mundi conditu, didicerunt Hebræi. Neque Ægyptios eo tempore in cyclo dierum septimum, Saturno ab iis dicatum, sacrum habuisse, ullo idoneo argumento probatur. Quod enim ex *Chæremone* profertur, illud & recentius longe est quam ut tantæ antiquitatis fidem facere possit; & nihil commune habet cum septimi diei Sabbato. Nihil quippe iis verbis docetur, quam septenarii numeri in dierum observatione aliquam ab Ægyptiis habitam fuisse rationem. Quod & pleræque iiscum aliæ gentes fecerunt: uti *Clemens Alexandrinus*, *Eusebius*, aliique copiose docuerunt. Quanto sanctius scripturarum inhæremus simplicitati, quibus erudimur, ad exemplum Dei, post

post absolutum sex diebus creationis opus septimo die quiescentis, inque tantæ rei memoriam, jussos esse homines eum quoque diem sacrum sibi habere, religiosa quiete transigendum?

CAP. X.

Templi fabricam male deduci ex Ægypto.

I. *Prima Templorum origo in obscuro est.* II. *Plerique eam ex sepulcris arcessunt.* III. *Probabilius tamen alii venerationi numinis attribuunt, cui magnifica quæque consecrari par est.* IV. *Hallucinatur Chrysostomus, quum Hebræorum Templum structum prodit, ne populus rerum Ægyptiacarum prava cupiditate tangeretur.* V. *Alium enim sibi finem propositum fuisse, & David, & Salomon, & Deus docent.* VI. *Ne quidem in Tabernaculi confectione attentum fuit ad Ægyptiorum instituta.* VII. *Sed Deus, ut Rex Israëlis*, VIII. *In Templo, tanquam magnifico aliquo Palatio, habitare voluit: omnibus ad Augustæ cujusdam Regiæ formam comparatis.* IX. *Uti pulcre observatum ab Hebræorum Magistris est.* X. *Sed & alia fuere tam Tabernaculi quam Templi mysteria.* XI. *Tabernaculum non fuit structum ad formam quandam Ægyptiacam, sed ad instar a Deo monstratum.* XII. *Uti & Templum.* XIII. *Fuitque & ea res* μυστηριώδης. XIV. *Probabilius est Ægyptiorum templa ad imitationem Salomonici constructa esse, quam contra.* XV. *Antiqua Christianorum Templa non multum ab hac forma abludebant.* XVI. *Neque vetera Gentilium.* XVII. XVIII. *Ea quæ Vitruvius de forma ædium sacrarum ex Dorica disciplina tradit, conferuntur cum Templo Salomonis.* XIX. *Et concluditur, illud omnis artis formas in se complexum esse, quam artem alii, quantum quisque potuit, æmulati sunt.*

I. TEMPLORUM initia *Ægyptiis* quidem adscribunt *Herodotus* & *Lucianus*, sed ipsi hæsitanter, & fundamento plane lubrico. Sedecim & ultra de templorum origine opiniones *Hospinianus* enumerat, ex quibus vix est ut certi aliquid elicias. Conf. lib. I. cap. VI. §. VIII. Lib. I. cap. V

Lucianus ipse, qui *Ægyptios* antea ut primos templorum auctores laudaverat, de suæ tamen Deæ Syriæ templo hæc tradit: Οἱ μὲν ὦν πολλοὶ Δευκαλίωνα τὸν Σκύθεα τὸ ἱρὸν εἵσασθαι λέγουσι, τοῦτον Δευκαλίωνα ἐπὶ τοῦ τὸ πολλὸν ὕδωρ ἐγένετο. *Complures igitur Deucalionem Scytham templum hoc consecrasse tradunt, eum puta Deucalionem*
Lib. III. *cujus temporibus aquarum diluvium fuit.* Quo nomine Noachum designari supra ostendimus. Non abludit *Apollonius*, qui refert Deucalionem primum Deorum immortalium templa ædificasse, & civitates exstruxisse, & imperium in homines exercuisse; inquiens:

Ἰαπετιονίδης ἀγαθὸν τέκε Δευκαλίωνα,
Ὃς πρῶτος ποίησε πόλεις καὶ ἐδείματο νηοὺς
Ἀθανάτοις, πρῶτος δὲ καὶ ἀνθρώπων βασίλευσεν.

II. Plerosque autem ex *sepulcris* templa apud Ethnicos originem sumsisse arbitratos, in *Sepulcralibus* suis *Giraldus* his verbis ostendit: *Fuit usque adeo*, inquit, *sepulcrorum veteribus cura, ut non aliunde templorum & sacrarum ædium originem deductam, diligentissimi scriptores tradant, Eusebius & Lactantius.* Addere potuisset *Clementem Alexandrinum.* Concinit *Prudentius Lib. I. contra Symmachum.*

Et tot templa Deum Romæ, quot in urbe sepulcra
Heroum, numerare licet.

Nec invidenda *Ægyptiis* ea gloria est, quod primi fortassis, regum suorum memoriam venerantes, eorum sepulcra in templa
Præp. lib. I. cap. IX. converterint: quod de iis ac *Phœnicibus* testatur *Philo Byblius* apud *Eusebium.*

III. Mihi autem, nequid dissimulem, potius videtur, homines postquam & numero auctiores, facultatibus opulentiores, & institutis moratiores facti erant, ad cultum numinis publicum ædes paullatim ampliores augustioresque fecisse; partim ut commodius convenire posset populi cœtus, partim ut major sacris adderetur majestas. Percommode id dixit *Tranquillus*, & repetiit *Isidorus*: *Quum enim primum homines exuta feritate rationem vitæ habere cœpissent, seque ac Deos suos nosse, cultum modicum ac sermonem necessarium commenti sibi, utriusque magnificentiam ad religionem Deorum suorum excogitaverunt. Igitur ut templa illi domibus pulcriora, & simulacra corporibus ampliora faciebant, ita eloquio*

etiam

etiam quasi augustiore honorandos Deos putavere, &c. Quænam autem gens id cœperit; an una sola, an plures simul, adeo in obscuro est, ut nisi divinando nemo dixerit.

IV. Hoc vero fidenter contendere non dubitavero, hallucinatum esse illum aurei oris Episcopum, quando disseruit, *ea occasione jussisse Deum immensæ magnitudinis templum sibi exstrui, cui materiæ magnificentia, artis elegantia, & structuræ forma, nullum in toto terrarum orbe par esset, quod populus ab Ægypto recens, multas adhuc impietatis reliquias secum haberet, rebusque sub sensum cadentibus ad insaniam usque addictus esset, ne postea eorum quæ apud Ægyptios experti erant cupiditate tangerentur.* Id, inquam, non sine errore aliquo ita disseruit *Chrysostomus.* Etenim illud immensæ opulentiæ templum non eo structum est tempore, quo ab Ægyptiacis turbis & barbara Pharaonis tyrannide liberatus nuper populus multum adhuc Ægyptiacæ fæcis habebat reliquum: sed aliquot exinde seculis. Confer. lib. I. cap. VI. § . X.

V. Et tunc quando ædificatum est, neque *David*, qui primum ejus struendi consilium inivit, neque *Deus*, qui *Davidi* permisit ut destinatum sibi opus per *Salomonem* filium consummaret, neç denique *Salomon*, qui patris sui consilium, Deique voluntatem executus est, vel minimam *Ægypti*, ut quæ huic rei occasionem suppeditaverit, mentionem faciunt. David indignum æstimabat Majestate numinis, indecorumque iis beneficiis quibus se immortali Deo obstrictum fatebatur, quod dum ipse in domo cedrina habitaret, arca Dei versaretur inter aulæa: atque ita suæ, quam sibi Deus dederat, Regiæ intuitu excitatus est ad Ædem magnificam supremo cœlorum Regi dicandam. 2 Sam. VII. 2. Neque consideravit id Deus ut *Ægyptiacæ impietatis reliquias*, sed gratum habuit ut pietatis eximiæ affectum. Tantumque abest ut fieri sibi talem domum præceperit propter ea quæ in Ægypto templa viderant Israëlitæ, ut contrà quo tempore Ægyptiacorum templorum memoria majorum animis recens obversabatur, nihil se de tali æde locutum protestetur. 1 Chron. XVII. 5. 6. *Quum non habitarem in æde ulla, inde a tempore quo adduxi Israëlem usque in diem hunc, sed essem de tentorio in tentorium itans, etiam extra tabernaculum: Quocunque itabam in toto Israële, an quicquam locutus sum ulli judi-*

cum Iſraëlis, quibus præceperam ut paſcerent populum meum, dicendo, quare non ædificatis mihi domum cedrinam? Aliæ ergo Deo longeque diverſæ rationes fuerunt, ob quas id temporis domum ſibi fieri juſſit. Salomo autem nihil aliud in animo habuit, niſi ut placito Dei & patris ſui hac in parte obſequeretur. 1 Reg. VIII. 15-20.

VI. Mox quidem poſt Iſraëlitarum Exodum ſacrum ſibi *Tabernaculum* confieri mandavit Deus; verum neque in illius confectione ullum ad Ægyptiorum inſtituta adſpectum fuiſſe, in ſacris docemur. Extra quæ in hiſce rebus ſapere, eſt nihil ſapere. Nimirum Templi ac Tentorii ſacri, ſi rei ſummam ſpectemus, eadem prorſus fuit ratio. Utrumque Deus habuit veluti pro *domicilio*, in quo, uti Hebræorum *Rex*, quaſi inter *ſubditos* ſuos, habitaret. De Tabernaculo ipſe dixit, Exod. XXV. 8. *Facient mihi Sanctuarium, & habitabo in medio eorum.* De Templo, Salomon 1 Reg. VIII. 13. *Ædificando ædificavi domum in habitaculum tuum firmiſſimum, ſolium tuum in ſempiternum.* Hoc ergo diſcrimen fuit inter *domicilium* illud, & *ſynagogas* poſtea conditas, quod Deus in his *coleretur* tantum, in illo autem & *coleretur*, & inſigni quadam ratione *habitaret*.

VII. Enimvero ita ſe res habet. Moſes Rempublicam conditurus, quæ in terris ſanctiſſima foret, ſummam rerum poteſtatem numini detulit. Et quum alii nomina alia, ut res fert, reperiant, ac *monarchiam* modo *oligarchiamque* & interdum *democratiam* appellent, nihil ille horum fore pro natura atque indole tanti intellexit imperii. Igitur regiminis quendam modum conſtituit, quem perſignificanter Flavius adverſus Apionem vocari poſſe ΘΕΟΚΡΑΤΙ'ΑΝ ait, quaſi tu ejuſmodi civitatem dixeris, cujus præſes rectorque ſolus Deus ſit. Atque hinc eſt quod idem *Flavius* Moſen

Antiq. lib. IV. cap. VIII. inducat Hebræis ſuis in hæc verba præcipientem. Μὴ λάβοι πόθος ὑμᾶς ἄλλης πολιτείας, ἀλλὰ ταύτην στέργετε. Τοὺς νόμους ἔχοντες δεσπότας, κατ᾽ αὐτοὺς ἕκαστα πράττοντες· Ἀρκεῖ γὰρ ὁ Θεὸς ἡγεμὼν εἶναι. *Non eſt cur alterius politiæ vos capiat deſiderium: ſed præſtat ut hac contenti in legum & veſtra ipſorum ſitis poteſtate. Satis enim eſt Deum habere præſidem.* Religioſe certe id obſervavit *Gideon*: cui quum Iſraëlitæ imperium deferrent, in filium nepoteſque tranſmittendum; *non habebo*, inquiebat, *ego dominium in vos, neque*

filius

filius meus habebit dominium in vos; Jehova habiturus est dominium in vos. Jud. VIII. 33.

VIII. Quum igitur Jehova singulari ratione Israëlis *Rex* esset, voluit etiam pro istorum temporum Oeconomia omnia ad pompam magnificentiamque regiam comparata esse. *Hierosolyma* ergo in regni *metropolim* electa est. Ps. XLVIII. 3. Mat. v. 35. Ubi etiam sacri siculi dimidium, quasi annui tributi loco, quævis in regno capita quæ vigesimum annum expleverant, regi suo solvere tenebantur. Mat. XVII. 25. 26. *Templum palatii Regii* vicem habuit, quod in atria ac receptacula varia distributum, & populo, & regiis ministris, & ipsi denique Regi congrua præbebat conclavia. *Solium gloriæ, celsitas jam inde a principio, est locus Sanctuarii nostri.* Jer. XVII. 12. In *atrio*, Regi sacra facturus, universus confluebat populus. Propius operabantur cum Levitis Sacerdotes, Regis ministri. *Sanctuarium* vero quasi *præsentiæ Regiæ Cameram* seposuisse videtur: quippe ad quam Sacerdotibus solis, ut pote interioris admissionis famulis, & veluti purpuratis, patebat accessus. At præcipue in *adyto* habitabat Deus, ubi inter Cherubinorum alas, in aureo arcæ fœderis operculo propitiatorio, Thronum gratiæ erexerat; neminique concedebatur introitus nisi semel quotannis Sacerdotum maximo. Pro *mensa* ipsi erat altare; pro *cibo* sacrificia & ferta; pro *potu* libamina; pro *odoramentis*, suffitus; pro *musicis*, Levitæ cantores. Tota denique ædis ratio ad quæsitissimæ pompæ & splendoris magnificentissimi ideam composita, potentissimi alicujus Monarchæ superbam Regiam referebat. Hoc erat quod Hiramo Tyriorum regi scribebat Salomon. 2 Chr. II. 4. 5. *Ecce ego ædificaturus sum domum nomini Jehovæ Dei mei: Domus autem illa quam ædificaturus sum magna erit: nam major est Deus noster omnibus Diis.*

IX. Non latuerunt hæc Hebræorum magistros, quorum qui volet testimonia quærat apud *Outramum* in erudito *de sacrificiis* opere. Nos ex pluribus unum dabimus. *Rabbi Schem Tob*, qui ad *Maimonidis* Doctorem perplexorum commentatus est, hæc inter cætera reliquit: *Deus, cui laus, talem sibi domum condi jussit, qualis esse solet domus regia. In domo regia hæc omnia inveniuntur. Alii scilicet qui custodiant palatium ejus. Alii qui fungantur officiis ad Regiam dignitatem pertinentibus; qui epulas instruant, aliaque*

Lib. I. cap. III.

Ad Part. III. cap. XLV.

que faciant regi neceſſaria. Alii denique qui voce quotidie fidibuſque canant. Eſt etiam in domo regia locus ad cibos apparandos conſtitutus. Item locus ubi ei odoramenta adolentur. Eſt etiam menſa in domo ejus, itemque conclave ipſi proprium, quo nemo pervenit, niſi qui ei ſecundus eſt, quoſve in chariſſimis habet. Eundem ad modum voluit Deus hæc omnia ut in ſua domo ineſſent, ne qua in re terrarum regibus concederet. Eſt enim ille Rex magnus, ut his quidem rebus non indigeat: verum hinc facile elucet ratio victus familiaris ſacerdotibus & Levitis dati, utpote quem rex quiſque miniſtris ſuis ſuppeditare ſolet. וזה כדי שיאמינו ההמון שהמלך יי צבאות ישב בקרבנו והוא מלך גדול נורא על כל העמים. ATQUE HÆC OMNIA EO SPECTABANT, UT INTELLIGERET VULGUS REGEM, NEMPE DOMINUM EXERCITUUM, INTER NOS VERSATUM ESSE. EST ENIM ILLE REX MAGNUS, OMNIBUSQUE GENTIBUS METUENDUS.

X. Suberant & alia tam *Tabernaculo* quam *Templo* myſteria; partim communia utrique, partim ſingulis propria. Et cum judicio dixit *Aberbanel*, omnem tabernaculi apparatum eſſe כספר חכמה עלינה וענין נכבד אשר עליו יתישרו, *veluti librum ſapientiæ ſublimioris, & rei glorioſæ ad quam iſta referuntur.* Sed noſtri nunc inſtituti non eſt ut ſingula per partes exſequamur. Satis ſit generatim obſervaſſe, tam *Templo* quam *Tabernaculo* ſignificata fuiſſe ea omnia in quibus habitare dignatur Deus: tum ſanctam *Chriſti carnem*, in qua Divinitas, tanquam in templo, apparitura erat. Joh. II. 19. tum *cœlum*, ſedem Divinæ gloriæ, in qua ſeſſura erat caro Chriſti. Heb. IX. 24. tum denique *Eccleſiam*, in qua Deus pariter præſens eſt. I Cor. III. 16. Quod autem primum *portatile* ſibi *Tabernaculum* fieri Deus juſſit, in quo viliora erant omnia, dein ſolidioris auguſtioriſque ſtructuræ *ædem*, cujus magnificentia fidem propemodum ſuperat; id *Eccleſiæ Judaicæ* & *Chriſtianæ*, vel etiam *militantis* ac *triumphantis*, diſcrimen innuit.

XI. Sed & illud a vero perquam alienum eſt, quod, ſive *Tabernaculum Moſis*, ſive *Templum Salomonis*, ad earum ÆDIUM FORMAM ſtructa ſint, quas pridem in *Ægypto* viderant Iſraëlitæ. Nihil enim humani conſilii intervenire ſummum numen ſivit, neque ideam aliquam ab iis mutuari operibus quæ in ſenſum hactenus incur-

currerant. Quum ſtruendum eſſet *Tabernaculum*, Moſen ſeorſim ſecum in monte eſſe voluit, omnemque Tabernaculi cum cuncto illius apparatu formam accurate illi præmonſtravit; addita diſtricta juſſione, OMNINO PROUT OSTENDO TIBI STRUCTURAM IPSIUS TABERNACULI, ET STRUCTURAM OMNIUM INSTRUMENTORUM EJUS, SIC ERGO CURATO FIERI. Exod. XXV. 9. Iterumque ℣. 40. VIDE IGITUR ET FAC: EX STRUCTURA ISTORUM QUÆ TIBI EXHIBITA EST IN MONTE. Quod longe aliud eſt quam ſi dictum foret; facito ſecundum ideam eorum quæ vidiſti in Ægypto.

XII. Pariliter quum in *Templi* ſtructuram conſenſiſſet Deus, noluit Davidem aut Salomonem ex peregrinis operibus, aut Architectorum peritia, ſuoptove ingenio, inſtar ſibi ac typum formare, ſed ſua ipſe manu delineavit omnia. 1 Chron. XXVIII. II. 12. *Tunc tradidit David Salomoni filio ſuo ſtructuram porticus & domiciliorum ejus, -- denique ſtructuram omnium quæ erant penes eum* INFORMATA PER SPIRITUM, *de atriis domus Jehovæ. Dixitque com.* 19. HÆC OMNIA DE SCRIPTO A MANU JEHOVÆ INCUMBERE MIHI INSTRUXIT ME; OMNIA OPERA HUJUS STRUCTURÆ.

XIII. Nec caruit ea res myſterio. Etenim quum Deus tanta accuratione ſingula tam Moſi quam Davidi præmonſtravit quæ in Tabernaculi Templique ſtructura obſervari volebat, eo ipſo oſtendit nefas homini eſſe ut in negotio Divini cultus ſuo quicquam arbitrio agat, exiſtimetve placere ſe Deo poſſe ea re quam ipſe non præcepit. Et quum nullius ſtructuræ præexiſtentis typum in ſui domicilii exemplar Iſraëli dederit; eo docuit Iſraëlem, non eſſe componendam religionem ſecundum aliorum hominum placita; reſpuique a ſe quicquid humanæ inventionis eſt, neque velle ſe ut Iſraël in ſui cultu peregrina ſectetur ſacra. Denique quum e cœlo omnis hæc ſanctuarii delineatio deſcenderit, edocti ſunt Iſraëlitæ terreſtria illa eſſe ὑποδείγματα καὶ σκιὰν τῶν ἐπουρανίων, *exemplaria & umbram cœleſtium.* Heb. VIII. 5.

XIV. Non eſt diffitendum, intercedere aliquam formæ ſimilitudinem inter *Ægyptiorum templa*, prout a *Strabone* deſcribuntur,

tur, & *Templum Hierosolymitanum.* Sed propterea illa hujus fuisse exemplar, inferri nullo modo debet. Neque enim ullo argumento constat, ea quæ a *Strabone* in Ægypto visa sunt Hierosolymitano antiquiora fuisse. Imo vero quum Hierosolymitani templi fama non in vicinis solum, sed & remotioribus inclyta fuerit gentibus, quod exsertim sacræ tradunt paginæ, 1 Reg. VIII. 41. 42. quæ invidia est, nolle ut ad pulcherrimam istam formam alias quoque gentes fana sua exstruxisse credamus? Nisi probabile non sit, id in exemplum ire quod in suo genere præstantissimum est.

XV. Sane quemadmodum antiqua Christianorum templa Hierosolymitano non fuerunt absimilia, ita nec antiquiora Gentilium absimilia fuere Christianis. Christianorum templa, maxime Græcorum, ad imitationem templi Hierosolymitani divisa olim fuere in partes tres. Prima pars dicebatur Πρόναον, *Porticus*; Secunda Ναῦς, *Gremium*; Tertia, Βῆμα, *Chorus. Porticus* sita erat ad portas templi, ubi in Νάρθηκι, Latine *Ferula*, consistebant *pœnitentes*, qui intrantium fidelium intercessiones prensabant, itemque *Catechumeni audientes*, antequam *Competentes* fierent, denique *Judæi*, *Pagani* atque *Hæretici*, si quando eos lubido incessebat Christianorum sacra procul tuendi. In *Gremio* considebant fideles rem Divinam facturi, seorsim autem viri ac fœminæ, iterumque in his puellæ ab uxoribus & viduis sejunctæ. *Procopius* dupli- (De Justin. Ædif. lib. I.) ces porticus annotavit, fastigiata testudine & auro splendentes, quarum altera Viros, altera Fœminas orantes exceperit. *Chorus*, Βῆμα, Ἱερατεῖον, erat pars templi intimior, velis, aulæis & gradibus discreta, & solos ordinarie *Clericos* admittens. In hac parte erant *Altare*, *Suggestus*, *Episcopi Cathedra*, *Presbyterorum Sedilia*, *Diaconorum Subsellia*, & aliorum *Clericorum Mattæ*.

XVI. Veterum autem Gentilium templa ejusdem propemodum formæ fuisse, docet *Polletus*, in *Historia Fori Romani.* (Lib. I. cap. III.) *Constabant enim*, inquit, Cella Sanctiore, *nos* Chorum *vocamus: quæ* Cella Sanctior *a* Basilica *&* Porticibus *distinguebatur* Pluteo, *& quasi altero* Pronao; *nos non male* Pulpitum *vocamus, quod in morem pulpiti aut Tabulati erectum sit* --- Basilica *vero est*, *quam nos* Navem *aut* Carinam *vocamus*; Deambulationes *quæ utrimque sunt*, *omnino* porticus *sunt Veterum*, *quæ sunt veluti* fori *in* Carina. Cella

San-

Sanctior *solis rebus sacris destinabatur.* Basilica *vero*, *&* Porticus, *&* Pronaon *fere usibus profanis exponebantur. Illic enim & nundinæ mercium, & proxenetica contractuum, prologi nuptiarum, colloquia transactionum, ut hodie apud nos, nimis impie exercebantur.* Quid quæso de *Ægyptiorum* templis in hanc rem *Strabo* narrat, quod non item de *Romanis Polletus*?

XVII. At id mihi memorabile præprimis visum est, quod *Vitruvius* de longitudinis ad latitudinem proportione, ex Disciplina *Dorica* in Sacrarum ædium constructione observanda, ea tradidit, quæ, si paucula demas, cum Templi Salomonici mensura mirabiliter conveniunt. *Distribuitur*, inquit, *longitudo ædis ut latitudo sit longitudinis dimidiæ partis, ipsaque Cella parte quarta longior sit quam est latitudo cum pariete, qui paries Valvarum habuerit collocationem. Reliquæ tres partes Pronai ad Antas parietum procurrant, quæ Antæ Columnarum crassitudinem habere debent.* Proportionis hujus in Templo Salomonico rationem esse habitam, ita ostendit *Ludovicus Cappellus* in eruditissima Templi Hierosolymitani delineatione. *Latitudo Templi Salomonici fuit 46 cubitorum: longitudo autem 92 cubitorum. Jam 46 est dimidium 92. Rursus quarta pars hujus latitudinis sunt cubiti 11½. Addantur illis 46 cubiti latitudinis, fient 57½. Addatur his crassitudo parietis quinque cubitorum, fient 62½ quæ est longitudo Cellæ (id est loci sancti cum Adyto.) quæ longa fuit 60 cubitis. Quod addit Vitruvius, reliquas tres partes Pronai ad Antas parietum procurrere, non habuit locum in Templo Salomonico, in quo Vestibulum, & spatium hypætrhum ante vestibulum, in quo fuit Ara, fuerunt vice & loco Pronai.* Lib. IV. cap. IV.

XVIII. Porro ratio latitudinis & altitudinis loci Sancti & Adyti in Templo Salomonico, eodem metiente *Cappello*, respondet accurate rationi illi quam tradit *Vitruvius Lib.* VI. *cap.* V. ubi de *Tricliniis* & *conclavibus.* Sic enim ille: *Tricliniorum quanta latitudo fuerit, bis tanta longitudo fieri debet* (idem tradit de *Templi Cella Lib.* IV. *cap.* VII. *Cellæ longitudines duplices sunt ad latitudines.*) *Altitudines omnium conclaviorum, quæ oblonga fuerint, sic habere debent rationem uti longitudinis & latitudinis mensura componatur, & ex ea summa dimidium sumatur, & quantum fuerit tantum altitudini detur. Sin autem Exedræ aut Oeci quadrati fuerint, latitudi-*

nis dimidia addita altitudines educantur. Juxta hanc rationem exstructum fuit Templum Salomonicum: nam loci Sancti longitudo dupla fuit ad ejus latitudinem. Longus nempe fuit 40 cubitis. Latus 20. Latitudo autem ejus & longitudo composita simul dant 60 cubitos. Cujus dimidium, nempe 30 cubiti faciunt ejus altitudinem. Adytum quadratum fuit, longum nempe & latum 20 cubitos. Dimidia ergo latitudinis pars, nempe 10 cubiti, addita longitudini facit triginta cubitos. Quæ fuit muri ejus altitudo, par altitudini loci Sancti, sed interjecto lacunari ad altitudinem 20 cubitorum, 10 superiores cubiti ad tectum usque intercepti sunt, ita ut introrsum latum, longum & altum fuerit 20 duntaxat cubitos, totum cubicum factum, uti habetur 1 Reg. VI. 20.

XIX. Nonne mirabilis est *Doricæ* hujus *Architecturæ* cum *Salomonica* consensus? Quid ergo? Dicemusne sumto a Dorum Templis exemplari suum formasse Salomonem, aut, quod multo stultius est, suum mutuasse Deum? Absit. Id potius dicamus, incomparabilem Hierosolymitani templi structuram, a sapientissimo numine delineatam, omnes artis formas in se complexam esse; quam artem peritissimi Ædium apud Gentiles struendarum artifices, prout quisque assequi potuit, æmulati sunt. In hac sane mente *Villalpandus* fuit, egregius seculi nostri Theologus & Mathematicus, qui universam Architecturæ rationem perfectiorem, per *Græcos* in *Romanos*, & demum in *Vitruvii* libros, ab *Hebræorum* in Templi Salomonici, aliisque ejus structuris, proportionibus omnino manasse asserit. Vide eum *in Ezech. Tom.* II. *Part.* II. *Lib.* V. *Disp.* I. *Cap.* XIII. Villalpando astipulatur *Seldenus. De Jure Nat. Lib.* I. *Cap.* II. Atque hæc de Templo dicta sunto: quod, neque quoad rem ipsam, neque quoad Ædis formam, ex Ægypto Israëlitas habuisse, satis, nisi fallor, a nobis demonstratum est.

CAP.

Cap. XI.

Thummim Hebræis non esse datum ad exemplar illius Gemmæ quam a collo suspensam gestavit aliquando Ægyptiorum Pontifex.

I. *Quid Urim ac Thummim fuerint, ex silentio antiquorum Auctorum, sub Templo secundo ignotum fuisse videtur.* II. *Moses ipse, non sine consilio, mira id involvit brevitate.* III. *Non est improbabile, fuisse aliquid ab ipso Deo immediate confectum.* IV. *Non satis constat utrum Ægyptiorum* Ἀλήθεια *una gemma, an plures fuerit.* V. *Certe non convenit cum Hebræorum Thummim, aut vocis significatu & numero,* VI. VII. *Quicquid frustra se fatiget Spencerus.* VIII. *Aut denominationis ratione.* IX. *Aut usu. Ægyptius enim* Ἀλήθειαν *gestabat, qua Judex; Hebræus, qua Pontifex.* X. *Fieri quippe poterat, ut Hebræorum Pontifex non esset judex.* XI. *Thummim secundum Spencerum, reconditum erat in duplicatura pectoralis; sed* Ἀλήθειαν *in omnium conspectu gestabat Ægyptius. Cujus diversitatis nulla probabilis affertur ratio.* XII. *Nec probari potest istum Ægyptiacæ Bullæ usum Mosis temporibus antiquiorem esse: quum ne Herodotus quidem, & qui eum proxime secuti, illius meminerint.* XIII. *Quæ pro illius antiquitate Spencerus affert, meræ hariolationes sunt.* XIV. *Concluditur, Thummim Aaroni datum non esse ad Bullæ istius imitationem.* XV. *Ægyptii res Hebræorum imitati sunt: sed ut pueri res Virorum.*

I. QUID in sacro Pontificis apparatu URIM fuerint ac THUMMIM tam densa involutum est caligine, ut vel oculatissimi id se deprehensuros esse desperaverint. Vix quisquam est interpretum qui non in illius rei investigatione suam fatigaverit industriam; ubi autem insigniores quosque consulueris, incertior multo quam ante redibis. Ne *Spencerus* quidem omni sua diligentia tenebras discussit: qui *Conjecturis* suis, ut ipse eas sæpenumero vocat, sibi quidem ingenii atque eruditionis famam;

 at

at rei, quam tractandam susceperat, non multum lucis conciliavit. Mea sic est ratio, & sic animum induco meum, operam illos ludere, qui certi aliquid in re tam incerta se inventuros existimant. Recentiore Hebræorum magistri, quotquot judicio atque candore cæteros antecellunt, ingenue fatentur, se quid *Urim* & *Thummim* fuerint ignorare. *Philo Judæus* ubi de Veste Pontificali & Gemmis Pectoralis agit, quando ad hanc rem deventum est, hiantem lectorem destituit, nil nisi verba dans, ex quibus nihil solidi extundas. *Flavius Josephus* aliquoties Pontificalem ornatum describit, inque ea Gemmarum quidem mentionem identidem facit, at τ̃ *Urim* & *Thummim* nullam. Unde colligimus, sub secundo Templo eorum notitiam periisse.

De Vit. Mos. lib. III.

II. Omnia ergo ex Mosis commentariis discenda sunt. At ibi cætera quidem prolixe, distincte ac perspicue traduntur: sed quæ *Urim* ac *Thummim* spectant mira involvuntur brevitate. Quod non sine consilio factum esse ut credamus, pietas jubet, justaque sapientiæ Dei æstimatio. Nimirum fibulam imponere curiositati nostræ voluit: ut disceremus æquo animo ignorare, quæ patefacere summo magistro haut libuit. Modeste, post alios, *Johannes Prideaux*: *Quis autem vel materiam* lapidum *illorum in quibus inscriptus erat* Decalogus; *aut* Mannæ *naturam*, *quæ ad Solem liquesceret*, *ad ignem induresceret*; *aut* ignis *istius Originem*, *qui cœlitus delapsus sacrificia devorabat*, *commode nobis explicaverit*, *nisi revelante illo Spiritu*, qui ubi vult spirat, & nescimus unde venit, & quo vadit? *Sufficit igitur observasse*, Urim & Thummim *a Deo tradita*, *a Mose recepta*, *&* *inter* Rationalis duplicitatem, *veluti in Theca quadam fuisse inclusa. Ultra qui temere quid asseruerit*; *videat ne venditando scientiam*, *tam imperitis quam sagacioribus debeat ludibrium.*

Orat. de Vesti. Sacerd.

III. Si tamen quid probabilissime statui posse existimem omnino a me postulet Lector, id dicam, veri similem mihi eorum videri sententiam, qui observant, non fuisse opus humanæ artis ac manus; sed aliquid ab ipso Deo confectum, a Mose intra duplicaturam pectoralis clam impositum, ab Israëlitis cæteris nunquam fortasse conspectum. Erudite hoc exsecutus est *Jacobus Altingius*, Vir Clarissimus. Nimirum accurate enumeravit Deus quic-

In Oratione de Ephod.

quicquid *artificum* manu in conficiendo pectorali præstandum erat: quod ab ipsis fieri noluit, id *Mosi* peragendum demandavit. Sed & aliquid *sibi* reservasse videtur, nulla humana arte aut manu interveniente. Neque aliter factum. Absolverunt texturam pectoralis delecti opifices, nec non sculpturam gemmarum, harumque in fundas aureas telæ innexas inclusionem, cum suis fasciis & ligamentis: atque sic indutus erat in sui consecratione Aaron. Sed nondum aderant *Urim* & *Thummim.* De quibus quid præcepit *artificibus* Deus? Nihil. Quid *Mosi*? Hoc unum: *Et pones in pectorali τὰ Urim & Thummim.* At quis efficiet? Quis nisi ipse Deus? qui sicuti Legis Tabulas sua manu scriptas Mosi tradidit Arcæ includendas, ita etiam quicquid hujus fuit, sua fabrefactum sapienti omnipotentia, eidem Mosi dedit in latebris Pectoralis abscondendum. Quamobrem etiam cum articulo את האורים ואת התומים ILLA *Urim* & ILLA *Thummim* dicuntur, excellentiæ caussa. *Urim* autem a *luce*, *Thummim* a *perfectione* denominantur. Scilicet hunc habuere usum, ut consultum Sacerdotem *illuminarent*] ad intelligentiam rei occultæ, sermonemque ejus ad intellecta rite enunciandum *perficerent*: seu potius, symbola fuerunt Divinæ præsentiæ & directionis, in dubiis & arcanis Pontificem imbuentis notitia & eloquio, ad eruditionem consulentium. Voces Græcæ Δήλωσις καὶ Ἀλήθεια, rei potius quam vocabulorum indices sunt, atque illa *manifestationis* ad *Sacerdotis*, hæc *veritatis* ad *sciscitantium* informationem pertinere videtur. & Pectorali Sacerd. summi.

IV. *Urim* non eandem rem esse cum *Theraphim*, neque *Theraphim* ab Ægyptiis ad Hebræos devenisse supra ostensum est. Sed neque THUMMIM idem esse quod *imaguncula* illa quam a collo summi Ægyptiorum Sacerdotis suspensam olim fuisse *Ælianus* & *Diodorus* prodiderunt, cum inscriptione ἈΛΗΘΕΊΑΣ; multo minus Hebræorum *Thummim* ad illius æmulationem facta esse, ullo adhuc argumento probatum vidimus. Quid tandem illud ornamentum fuerit ἈΛΗΘΕΊΑΣ nomine insignitum, quo Ægyptiorum Pontifex distinguebatur, ne ipsi quidem qui laudantur auctores exploratum satis habuisse videntur. Non conveniunt enim *Diodorus* & *Ælianus*. Hic asserit fuisse Ἄγαλμα ἐκ Σαπφείρου λίθου. Conf. lib. 1. cap. v. §. XIII.

λίθε, *simulacrum ex Sapphiro factum.* Ille vero ζώδιον τῶν πολυτελῶν λίθων, *simulacrum e lapidibus pretiosis*, pluribus nimirum & variis. Nititur quidem *Spencerus* ea conciliare, contendens *Ælianum* pectoris duntaxat, ornamentum respexisse, *Diodorum* vero & gemmas quibus Pontifex Ægyptius fulgebat alias in ejusdem census & tituli communionem vocasse. Sed præterquam quod omnia ista gratis dicantur, si gemmæ istæ ad Ægyptiorum Ἀλήθειαν pertinuerunt, pertinebunt etiam Hebræi Pontificis gemmæ ad *Thummim*; quod cum *Spenceri* rationibus nullo modo convenit.

V. Cæterum quidquid fuerit Ægyptiorum Ἀλήθεια, sive unica gemma, sive variorum pretiosorum lapidum artificiosa congeries, exigua sane inter eam & *Thummim* convenientia est. Nam neque *vocum* idem est significatus, neque *denominationis* eadem ratio, neque idem rei *usus*. Voci Ἀληθείᾳ respondet Hebraicum אמת, quod *Spencero* fatente, Græcæ vocis vim potestatemque accuratius magisque ad amussim exprimit, quam *Thummim*. Quæ ergo caussa dici potest, si Deus ad Ægyptiorum exemplar ornamentum tale suo dedisset Pontifici, cur non & voce quæ Ægyptiacæ exacte responderet expressum id voluerit? Præsertim quum ea virtus quam hoc emblemate significatam volunt, *fides* scilicet incorrupta judicis, frequenter hoc nomine אמת, sive *veritatis*, in scriptura veniat? Suffecerit, ex multis, locus ipsi *Spencero* laudatus Exod. XVIII. 21. Ubi Jethro Mosi auctor fuit ut אנשי אמת *viros veritatis*, id est integros animi scelerisque puros, populo judices poneret.

P. 224. VI. Pollicetur quidem *Spencerus* se rationes redditurum, cur Deus paululum a nominis Ægyptiaci sensu germano, prout & vocis numero, deflexerit; sed nihil præstat. Priorem enim difficultatem, quæ maxima est, intactam prorsus præterit; ad alteram

P. 263. confidenter satis: *Discriminis*, inquit, *illius levioris rationes in aperto sunt, & eas quispiam, Oedipo nullo in consilium adhibito, expedire possit.* At expediantur tandem. *Ortum*, inquit, *habuit, vel quia Veteres Græci nomen plurale Ægyptiorum (cujus memoria jam periit) in vocem singularem*, Ἀλήθεια, *utpote linguæ suæ mori magis consonam, commutarint; vel quia Deus nomen alterum plurale*

rale esse voluerit, ut eo magis concinne & eleganter cum comite sua plurali, Urim, conjungi posset; vel quod ament Hebræi rem singularem, præsertim eximiam, & summo excellentiæ gradu positam, voce plurali exprimere.

VII. Nimirum ex arte *Spencerus* agit; ea primum e longinquo ostentans, dein levi tangens manu, aut sicco pede transiens, quæ tractata nitescere posse desperat; in aliis, ubi experiri ingenium poterat, luxuriose prolixus. Id primum, *Spencere*, expedi, cur Deus, quum vocem haberet Ægyptiacæ exacte respondentem, ab illius germano sensu deflectere voluerit. Hoc si præstiteris, non Oedipus mihi modo, sed & magnus Apollo eris, & de mutato nominis numero verbum non addam. Quum autem id non præstiteris, imo, quod sciam, ne quidem conatus sis, integrum nobis erit & mutati numeri rationes ad examen revocare. Si Ægyptiorum nomen, pro quo Græci Ἀλήθειαν dixere, pridem periit; quo Magistro tu, *Spencere*, cognovisti plurale illud fuisse? Et si ornamentum istud natura, officio, & usu, ab *Urim* fuerit diversum, cur necesse fuit ut nominis numero ei jungeretur? Denique quum cæteræ Pontificii ornatus partes speciesque non minus in suo genere eximiæ fuerint, edissere quæso ob quam rem non earum quoque singulæ aut aliquæ saltem ex præstantissimis, pluralis numeri nomine exponantur, si is numerus ad hujus præstantiam significandam electe adhibitus est? Viden nunc quam cassæ istæ conjecturæ tuæ sint, quas pro solidis rationibus venditas?

VIII. Sed nec *denominationis* ratio eadem. Cur illa, quam *Bullam* vocat *Spencerus*, Ægyptiaci Pontificis sive gemma, sive gemmarum congeries, Ἀλήθεια dicta fuit? Ni vana *Æliano* fides est, quia gemmæ isti insculptum hoc nomen erat. Id enim hæc ipsius verba innuunt. Ἐγὼ δὲ ἠξίουν μὴ λίθου πεποιημένην καὶ εἰκασμένην τὴν ἀλήθειαν περιφέρειν τὸν δικαστὴν, ἀλλ' ἐν αὐτῇ τῇ ψυχῇ ἔχειν αὐτήν. *Ergo vero judicem non tam in lapide sculptam aut expressam veritatem circumferre, quam in animo menteque insitam & infixam habere velim.* *Thummim* autem sic dicta esse, quia gemmæ alicui id nomen insculptum erat, SANCTITAS JEHOVÆ, neque Scriptura dicit, neque ratio suadet, neque *Spencerus* velit.

IX. Denique & *usu Ægyptiorum* Ἀλήθεια ab *Hebræorum Thum-*

mim diverſa eſt. Nam Ægyptiorum *Pontifex* gemmam iſtam geſtabat qua *Judex*, ad illius officii ſinceritatem deſignandam; quod diſerte tam *Diodorus* quam *Ælianus* teſtantur. Verum ex *Judicibus* Hebræorum aliquem, qua talem, *Thummim* geſtaſſe, nullo patet indicio. *Pontificis* hic apparatus fuit, populi perſonam apud Deum ſuſtinentis, non *Judicis*. Neque quemadmodum apud Ægyptios, ſecundum *Ælianum*, *Sacerdotum Maximus* ſupremi *dicaſterii Præſes* erat, ita apud Judæos ſemper. Tantum enim abeſt ut Pontificatus ſui nomine Synedrii ſemper Princeps fuerit, ut ne quidem illius pars aliqua foret niſi propter rerum agendarum peritiam adſciſceretur. Adſcitum eum *Maimonides* teſtatur אם הוא ראוי בחכמה, *ſi cordatus & capiendis conſiliis non ineptus eſſet*. Alioqui reprobare fas fuit. Non enim ſuo jure in ſenatum ibat: ſed admiſſus ſuffragiis eſt. Res eſt nota eruditis; & uti talis ſupponitur à Seldeno: *Pontificem ſeu ſacerdotem ſummum, quatenus tantum ſacra functione inſigniebatur cum imperio ex primaria illa inſtitutione non præfuiſſe: adeo ut non male quis dixerit, ad Pontificem ea quæ ſunt Ordinis plene attinuiſſe, quæ vero Juriſdictionis ad Principes ac Synedria.*

Cun. de Rep. Heb. lib. I. cap. XII.

De Succeſſ. in Pontif. Hebr. cap. XII.

X. Ad Synedria autem nulli aditus præcluſus eſt natalium nomine: adeoque tam *Iſraëlitis puro ſanguine* quibuſcunque, quam *Sacerdotibus* aut *Levitis* apertus fuit. Verum quidem eſt quod plerumque Synedriorum pars maxima ex Sacerdotibus & Levitis conſtiterit; ſed id non fuit neceſſarium. Præclare *Maimonides*: ומצוה להיות בסנהדרין גדולה כהנים ולוים שנאמר ובאת אל הכהנים הלוים ואם לא מצאו אפילו היו כולם ישראל הרי זה מותר *Etiam in præcepto habetur ut admittantur ad Synedrium magnum Sacerdotes & Levitæ, ſecundum id quod legitur* Deut. XVII: 9. Et accedes ad Sacerdotes & Levitas (quod ad Synedrium pertinere volunt.) *Verum tametſi ex illis nullus ibi fuerit, ſed univerſi collegæ ex Iſraëlitis conſtarent reliquis, id ſatis legitimum habebatur.* Sequitur enim in textu illo. ואל השופט, *& ad Judicem*, qualemcunque ſcilicet ex Iſraëlitis puris. Unde ואל השופט והוא שאמרנו אף על פי שאין בו כהנים ולוים כשר. *Et ad judicem: inde eſt quod dicimus, etiamſi deeſſent ibi Sacerdotes & Levitæ Synedrium fuiſſe ſatis legitimum.* Solius ergo Sacerdotii ratione, quod privo jure Leviticæ tribui conceſſum erat,

Selden. de Synedr. lib. II. cap. VIII. §. I.

erat, non poteſtatis judicialis reſpectu, quæ aliis tribubus concedi, & à ſacerdotibus ſejungi poterat, de *Levi* cecinit Moſes Deut. XXXIII:8. *Thummim tui & Urim tui penes virum quem beneficio proſequeris.* Hinc & legimus, SACERDOTEM *ſtantem cum Urim & Thummim.* Neh. VII:65. non item *Judicem.* Quum itaque apud Ægyptios Bulla illa quam Ἀλήθειαν dixerunt inſigne fuerit *ſummi Judicis*; Hebræorum autem *Thummim* ad apparatum *ſummi Pontificis* pertinuerit, quem judicem ſemper eſſe, nedum ſummum judicem, haut fuit neceſſe: conſequitur Ægyptiorum Ἀλήθειαν ab Hebræorum *Thummim uſu* fuiſſe diſtinctam.

XI. Accedit & alia differitas, quam, ex ipſius etiam *Spenceri* hypotheſibus, capitalem merito dixeris. Hebræorum enim *Thummim*, una cum *Urim*, arcano pectoralis duplo *recondita* jacuiſſe vult, dum *Sapphirus* illa *Ægyptiaca*, ad conciliandam judici auctoritatem, à collo ſuſpenſa vulgi oculis *pateret*. Gloriatur quidem *Spencerus* operis haud adeo moleſti ſibi eſſe, diſcriminis hujuſce rationes ſpecioſas afferre. Interim nihil omnino dicit, quod ad rem ullo modo pertineat. Multa inaniter de gemmis verba quaſi in aërem jactat; quas gemmas non tam *Thummim* quam *Urim* gratia *Pectorali*, *oraculi Divini ſedi*, *acceſſiſſe* cenſet, quaſque *commodum & conſentaneum fuiſſe* dicit, *ut oculos jubare maſculo ferientes pectorale illuminarent, quo Oraculum Divinum non minus ſplendore quam Veritate fatidica Ægypti ſimulacra ſuperaret.* Additque *non ſapphirum tantum, ſed & gemmas alias Pontifici Ægyptio decus & nitorem addidiſſe: ideoque & Deo forſan viſum fuiſſe, Pontificis ſui pectus, non tantum inſigni illo Thummim appellato, ſed & gemmis tam auguſtam ſpeciem offerentibus, diſtinguere & decorare.* At quis in tanta otioſorum verborum pompa vel micam rationis cernit? Cur ſi ad Ægyptiorum Ἀλήθειαν formata Hebræorum *Thummim* ſint, hæc Deus in duplicitate pectoralis recondita latere voluerit? quum illa ad oſtentationem comparata omnium expoſita oculis eſſet. Adeone hominem opinionum ſuarum captum eſſe amore ut tam aliena fundens ſpecioſas ſe adferre rationes exiſtimet! P. 227.

XII. At demus magnam fuiſſe Ἀληθείας καὶ τῶν *Thummim* convenientiam, quia Græcis Interpretibus libuit, (ob quas cauſſas, ipſi

ipsi dixerint) Hebræum vocabulum isthoc Græco exponere: qua ratione conficiet *Spencerus*, tam *antiquum* fuisse illius ornamenti Pontificalis apud Ægyptios usum, ut *Mosis* superet ætatem? Neque enim vel *Diodorus* vel *Ælianus* quicquam de ea re tradunt. Hic solum dicit τὸ ἀρχαῖον *quondam eosdem apud Ægyptios judices fuisse, qui & Sacerdotes.* Non dicit: quo tempore Sacerdotes judices esse ceperunt, mox eos illud dignitatis insigne usurpasse. Et quod Mosis ætate seculis aliquot recentius fuit, id *Æliani* ætate τὸ ἀρχαῖον potuit vocari. Veteriores autem, ut *Herodotus*, *Manethos*, *Sanchuniaton*, quantum quidem nobis constat, totam rem silentio prætermittunt. Historiæ silentium, in quæstione facti, meris sarcire conjecturis, nescio an prudentis sit.

P.220. XIII. Audet tamen hariolari *Spencerus*, Sapphiri istum symbolicum usum eandem pene cum ipso regno Ægyptiaco æram habuisse. *Nam*, inquit, *e sacro Instrumento manifestum est, Ægyptiis suos fuisse sacerdotes diu ante legem datam, iisque Regem quandoque sumtus ad vitam necessarios ex publico præbuisse, eorum aliquos principum titulum & dignitatem in Ægypto tenuisse, adeoque judicum munera nonnunquam exercuisse.* Gen. XLVII: 22. & XLI. 50. *Sed & scriptura Ægyptios moribus tam concinnis & limatis, vel Josephi seculo, fuisse refert, quod catenam auream, tanquam loci & dignitatis summæ indicium, clarioris notæ viris gestandam dederint. Suadet etiam ratio, ut credamus summos in regno viros, splendido aliquo muneris & virtutis suæ symbolo conspicuos, in populum prodiisse. Qui mos apud gentes pene omnes non plane barbaras antiquitus inolevit: maxime apud Ægyptios, quibus in morem abiit doctrinas suas non orationis flumine, sed verbi aut symboli alicujus gutta tradere.* Hæc quidem prolixe satis Doctissimus *Spencerus*: at quis ex positionibus adeo generalibus hanc tam specialem conclusionem ulla sequelæ probabilitate eliciet, *Ergo Ægyptiorum Pontifex jam inde à regni initio Sapphirinam e collo Bullam gestavit inscriptam nomine Veritatis?* Istiusmodi illationes vatum fortasse sunt, philosophorum non sunt.

XIV. Concludimus itaque, quum magna sit inter Ægyptiorum judicum Sapphirinum insigne & Hebræi Pontificis *Thummim* differentia, convenientia vero vel nulla vel exigua, quumque nullo ullius

ullius historiæ, sive sacræ sive profanæ, sive accuratioris sive fabulosæ, testimonio constet, Sapphirinum illud insigne ante Mosis ætatem usurpatum fuisse; temere asseritur, ex Ægyptiorum ritibus in Hebræorum sacra τὰ *Thummim* transsumta esse.

XV. Cætera quod attinet in quibus *Pontificis Ægyptiaci* apparatus cum Sacris *Aaronis vestimentis* convenisse dicitur, liceat *Spencero* respondere verbis Cl. *Prideauxii : Non vacat nec libet Ethnicorum hac in parte δεισιδαιμονίας persequi. Ut fuerunt illi in aliis Ecclesiæ* Simia, *ita in ista vestium sacrata solemnitate nihil omisisse videntur, quo vel reverentiam personis, vel religionem mysteriis suis, pro ratione loci aut colentium, conciliarent. Quis enim non legerit apud* Herodotum, Plinium, Plutarchum, *& alios, Ægyptios suas* Tunicas lineas & Hyacinthinas, *sua* Pectoralia, *sua etiam* sistra *argutum tinnitu constrepentia in sacris solemnioribus adhibuisse?* Lapidibus *duobus* Onychinis *super humeros Aaronis conspicuis, corallia quædam inter Sacerdotes* Indicos *memorat fuisse analoga* Alexander ab Alexandro. Infulæ, Mitræ & Tiaræ, *quam obvia sunt apud* Apulejum *& alios profanos auctores vocabula?* Femoralia *a nullis fuisse neglecta existimat* Gulielmus Stuckius *in* sacrorum gentilium *descriptione: quia in fano aut Templo se nudare nefas erat apud quam plurimos, ut auctor est* Plutarchus. *Ita dictavit ipsa natura non peragendum esse Divinum cultum absque omni cultu: sed cærimonias nonnullas conducere, sive ad rei* solemnitatem, *sive ad* personarum distinctionem, *sive ad* morum conformationem. Hæc *Prideauxius*. Brevius, sed emphatice *Grotius*: IMITATI HOC SUNT, SED UT PUERI VIRORUM RES IMITANTUR, ÆGYPTII.

Orat. de Vest. Aaronis.

In not. ad lib. I. De Ver. Rel. Chr. §. XVII.

Cap. XII.

Ostenditur per quos, & qua via multa Hebræorum scita ad Ægyptios pervenerint.

I. *Ægyptiorum hic fuit genius ut magna eos veneratione prosequerentur, quos vel sapientia vel præclaris erga se factis inclytos deprehendebant.* II. *Teste Clemente.* III. *Et Diodoro.* IV. *Atque*

ita affecti erant non erga populares modo suos, verum & erga peregrinos. V. *Et quid ni erga antiquissimos gentis Hebraicæ proceres?* VI. VII. *Abrahamum puta: Venerandum Cananæis atque Ægyptiis Regibus ac Sophis nomen.* VIII. *Ac Josephum, sapientia, meritis, connubio Sacerdotali, Ægyptiis Venerabilem.* IX. *Informandisque Principibus a Rege præfectum.* X. *Adde Mosen, quem pari superis honore a Sacerdotibus affectum tradunt.* XI. *Atque etiam tum quum Israëlitici populi caussam adversus Regem suscepisset, cœlestis suæ legationis fidem inauditis fecit prodigiis.* XII. *Accedit legum Israëliticarum incredibilis sapientia & sanctitas, quarum famam late diditam sacræ literæ testantur.* XIII. *Et portentorum, quibus eos sibi asseruit Deus, diffusus ubique rumor.* XIV. *Florensque sub Josuæ ducatu Respublica.* XV. *At florentissima sub Davide & Salomone. Quo tempore ad nomen Jehovæ magnus fuit extraneorum concursus.* XVI. *Multum etiam splendoris Judaicæ religioni addidit Danielis, Nehemiæ, Mardochæi, similiumque Principum Auctoritas.* XVII. *Adeo ut plurimum fallantur, qui tam abjectum Judaicæ religionis nomen fuisse contendunt, ut cæteris omnibus gentibus deridiculo esset.* XVIII. *Non certe Ægyptiis, quum Regiam filiam sapientissimo Regum Salomoni desponsarunt.* XIX. *Quæ omnia si jungantur, facile perceptu est, quomodo aliqua saltem Hebraicæ religionis scita ad Ægyptios pervenerint.*

I. MAGNA quidem laterum contentione reclamat Doctissimus *Spencerus*, prorsusque incredibile esse contendit, considerato gentis utriusque genio, ut ab *Hebræis Ægyptii* in suam tam multa religionem adsciverint. At quod ipsi incredibile videtur, id mihi, post alios eruditione atque judicio clarissimos, per quam probabile est: ipso Ægyptiorum id suadente genio. In eo quippe præstantissimi auctores consentiunt, solitos fuisse Ægyptios maxima eos existimatione prosequi, quos sapientia atque virtute excellentiores cernerent, & a quibus se ingentibus beneficiis affectos esse meminerant: adeo quidem ut ejusmodi mortales, non defunctos solum, sed & superstites, pro *Divis* haberent.

II. Clemens Alexandrinus clarum esse dicit, *Barbaros eximie semper honorasse suos Legumlatores & præceptores*, DEOS *ipsos appellantes. Bonas enim animas, ut* Plato *ait, supercœlesti loco relicto sustinuisse venire in hunc tartarum, & corpore suscepto malorum omnium quæ & generatione contrahuntur fuisse participes existimant, humani generis curam gerentes, quæ & leges tulerunt, & philosophiam prædicarunt, qua majus bonum ad hominum genus nunquam venit nec veniet.* Inter Barbaros autem cum maxime id præstiterunt *Ægyptii.* Καὶ τὸ τῶν Αἰγυπτίων γένος ἐθεολόγησαν ἀκριβῶς τὰ ἐκείνων. QUIN ETIAM GENUS ÆGYPTIUM DILIGENTISSIME ILLOS IN DEOS RETULIT. Strom. lib. 1. p. 303.

III. Assentitur *Diodorus:* Καθόλου δὲ φασὶ τοὺς Αἰγυπτίους ὑπὲρ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους εὐχαρίστως διακεῖσθαι πρὸς πᾶν τὸ εὐεργετοῦν. νομίζοντας μεγίστην ἐπικουρίαν εἶναι τῷ βίῳ τὴν ἀμοιβὴν τῆς πρὸς τοὺς εὐεργέτας χάριτος. ÆGYPTIOS DENIQUE SUPRA CÆTEROS MORTALES QUICQUID BENE DE IPSIS MERETUR GRATA MENTE PROSEQUI AFFIRMANT. *Siquidem palam sit; omnes ad benefaciendum illis propendere maxime, apud quos gratiæ thesauri quam pulcherrime recondantur.* Lib. 1. p. 81.

IV. Neque *popularibus* modo suis atque *indigenis* ea grati animi indicia præbuerunt, sed & *peregrinis*, quorum aut virtus illustris, aut præclara in ipsos exstabant merita. Facit huc *Darii* Persarum regis exemplum, quod *Diodori* iterum verbis exponam. *Tandem Darius, Xerxis pater, legibus Ægyptiorum animum appulisse dicitur. Detestatus enim, non sine odio, Cambysis, qui in regno præcesserat, impietatem in templa Ægyptiorum, benignitati in homines, & pietati ergo Deos operam dedit. Nam cum sacerdotibus Ægypti familiaritatem iniit, & Theologiæ ipsorum, rerumque in sacris voluminibus annotatarum, particeps factus est. Unde edoctus quæ reges antiqui magnitudine animorum & erga subditos humanitate fuissent, ad imitationem vitæ ipsorum se attemperavit.* Καὶ διὰ τοῦτο τηλικαύτης τυχεῖν τιμῆς, ὥσθ᾽ ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων ζῶντα μὲν θεὸν προσαγορευθῆναι μόνον τῶν ἄλλων βασιλέων, τελευτήσαντα δὲ τιμῶν τυχεῖν ἴσων τοῖς τὸ παλαιὸν νομιμώτατα βασιλεύσασι κατ᾽ Αἴγυπτον. *Propterea tantum honoris consecutus est*, UT SUPERSTES ADHUC DIVI *appellationem, quod nulli regum aliorum contigit, prome-* P. 85.

promeruerit; & defunctus vitâ, honoribus justissimos olim Ægypti principes æquipararit.

V. Eo animo præditi quum fuerint Ægyptii, mirumne aut incredibile est, ipsos *Abrahamum*, *Josephum*, *Mosem*, quibus pares sapientia, virtutibus meritisque viros vix ulla ætas, in magna veneratione habuisse, & quæ illi præclara de summo numine, omnibusque tam sacræ quam secularis Philosophiæ partibus, tradebant, hactenus saltem imbibisse, ut eorum tinctura quædam posterioribus quoque seculis superfuerit?

VI. ABRAHAMUS tantis a Deo dotibus instructus, tot opibus facultatibusque auctus, tantaque sapientiæ ac pietatis fama inclutus fuit, ut veluti Princeps aliquis Dei regibus summe venerabilis esset. Etiam Ægyptio Pharaoni, qui multa in eum beneficia, uxoris ipsius pulcritudine captus, cumulavit. Ac sua suorumque experientia cognovit, præ cæteris eum mortalibus insignite Deo charum esse; quippe qui familiam ipsius Sacrosanctam atque inviolabilem præstiterit. Gen. XII. 13. 14. Eo nomine cognitus vicinis, atque exteris etiam scriptoribus celebratus fuit. *Eupolemus* apud *Alexandrum Polyhistora*, quem allegat *Eusebius*, eum laudat,

Præp. lib. IX. cap. XVII.

ut εὐγενείᾳ καὶ σοφίᾳ πάντας ὑπερβεβηκότα, ὃν δὴ καὶ Ἀστρολογίαν καὶ Χαλδαικὴν εὑρεῖν, ἐπί τε τὴν εὐσέβειαν ὁρμήσαντα εὐαρεστῆσαι τῷ Θεῷ, *qui quum nobilitate atque sapientia omnes anteiverit, tum vero Astrologiam pariter & Chaldaicam invenerit, & singulari studio pietatis Divinam sibi gratiam conciliarit.* Hunc de Divinis rebus cum Ægyptiorum Rege, magnatibus, Sacerdotibus atque Philosophis disseruisse uti credamus, illustris viri pietas jubet: ut autem cum favore atque admiratione auditum existimemus, tum ea qua polluit sapientiæ fama, tum Ægyptiorum erga homines Theologos reverentia suadent.

Præp. lib. IX. cap. XVI.

VII. Denique & antiquæ consciscunt historiæ. Ita enim de Abrahamo *Nicolaus Damascenus*, apud *Eusebium*: *Quum Ægyptiorum*, inquit, *eruditissimis familiariter uteretur, novum ipse non ad virtutem modo suam, verum etiam ad nominis existimationem decus ac splendorem adjunxit. Nam quod* ÆGYPTII DISCREPANTIBUS MORIBUS DELECTATI, *suos ipsimet aliorum alii ritus verbis elevarent, mutuoque propterea odio tenerentur, ille cum*

singulis

singulis ita seorsim agebat, ut quicquid suis quique de rebus ac placitis disputarent, id totum ipse respueret, & ab omni veritate vacuum esse demonstraret. Θαυμασθεὶς οὖν ὑπ' αὐτῶν ἐν ταῖς συνουσίαις ὡς συνετώτατος, καὶ δεινὸς ἀνὴρ, οὐ νοῆσαι μόνον, ἀλλὰ καὶ πεῖσαι λέγων, περὶ ὧν ἂν ἐπιχειρήσειε διδάσκειν. *Quo factum est ut in quotidianis eum mutuisque congressibus, tanquam sapientissimum, nec singulari tantum intelligendi vi præditum, sed etiam ad persuadendum aliis quicquid probandum suscepisset potentissimum admirarentur.* Nolim quidem ego in omnibus scriptorum istorum fidem præstare, sed quotiescunque tam consentanea rationi narrant, postulare ut minus iis fidei tribuamus quam *Herodoto* alicui aut *Diodoro*, de vetustis Ægyptiorum rebus garrientibus, aut ipsis iis alibi, quotiescunque ex sui sententia animi loquuntur; næ id hominis est pro ratione auctoritatem suam prætendentis: a qua nos provocamus.

VIII. Quanta JOSEPHI in Ægyptios merita, quanta auctoritas fuerit, dicere supervacaneum est. Eum autem virum sapientiam suam ac Divinarum rerum peritiam sub modio condidisse, neque cum Rege Principibusque regni, & quos multis sibi nominibus obstrinxerat sacerdotibus, communicasse, postquam tam oportunam Divinâ virgulâ occasionem nactus esset, sine tantæ pietatis contumelia ne cogitari quidem potest. Porro quæ communicabat, eo pronioribus animis accepta fuisse par est, quo & ipse regi charior, ac sacerdotibus, eorum per connubium affinitati implicitus, totique populo gratior erat, & quæ dicebat cum ratione sana, plusquam diversa aliorum omnium scita, convenirent: accedente etiam abavi sui Abrahami memoria. Quæcunque ergo Ægyptii cum veterrimis Hebræorum in religione communia habuerunt, ea ex quo fonte melius quam ex hac *Abrahami* ac *Josephi* institutione derivabimus?

IX. Imo vero facessere necesse est hæsitationes omnes, quum fallere nescius Dei Spiritus ita per regem Psaltem cecinerit. Psal. CV. 20. 21. 22. *Mittens rex* (Pharao) *expediri jussit eum: Præposuit eum dominum familiæ suæ, dominatorem in totam possessionem suam; ut vinciret principes ejus ex animo suo*, ET SENIORES EJUS INFORMARET. Informaret sapientia quidem *Politica*, & qua ratione rempublicam administrare deberent tempore famis;

 sed

ſed non ea ſane lege ut nullus de *religione*, immiſceretur ſermo. Quod fieri potis non eſt, ut a ſe animus uſque adeo numinis plenus impetret. Verum quidem eſt, obſtinatos in ſuperſtitione ſua manſiſſe Ægyptios. Si quid tamen in medio ſuperſtitionum veri ſanctique fuerit, uti perſuaſiones iſtæ de mundi conditu, animarum immortalitate, diverſo defunctorum ſtatu, & quæ id genus plura memorantur, id ipſis a Joſepho inculcatum, repetitum confirmatumque eſſe, ecquis dubitet? Et fortaſſis ab eo tempore quo ex Sacerdotali Ægyptiorum familia uxorem ſibi adſcivit Joſephus, tam illuſtris viri exemplo *circumciſionem* ſuſcepere primum affines ejus, tum & Sacerdotum reliqui.

X. Mosis etiam, a Regia filia adoptati, in aula ad ſummas ſpes educti, ingenio omnium rerum capaci, virtutibuſque admirandis prædití, magnam apud Ægyptios auctoritatem fuiſſe, & res loquitur, & quotquot fere ejus meminerunt ſcriptores uno ore atteſtantur. Olim ex *Artapano* audivimus, præclaris eum in rempublicam meritis non populorum modo ſibi favorem conciliaſſe, verum etiam *parem ſuperis honorem a Sacerdotibus eſſe conſecutum.* Et *Joſephus* ait, *Moſen ab Ægyptiis ita mirabilem & divinum exiſtimatum fuiſſe, eum ut ſibi vindicaverint, ac Heliopolitem fuiſſe finxerint.* *Cyrillus* etiam virtutem Moſis & mirabilem ſapientiam ſummæ apud Ægyptios admirationi fuiſſe non ſemel aſſeverat: nec Judæos ſolum, ſed & Ægyptiorum aliquos eum Dei nomine affeciſſe; gnaros fortaſſe illius quod Deus dixerat: *Ecce dedi te Pharaoni Deum.* Exod. VII: I. Demus ineſſe aliquam locutionibus hiſce hyperbolen. At id, opinor, in controverſiam vocari non debet, quin quo tempore nondum regis indignationem incurrerat, eo tempore illuſtre ipſius ac venerabile Ægyptiis nomen fuerit. Et quis credat, virum tanta pietate tantoque zelo præditum, tam ſermonibus quam exemplo ſuo nihil de religione Ægyptios docuiſſe? Aut Ægyptios nihil ſibi perſuadere paſſos ab eo viro, cui Divinum aliquid ineſſe, neque ignorare poterant, neque diſſimulare volebant: præſertim quum omnes adhuc odii atque invidiæ cauſſas procul haberent?

Antiq. lib. III. cap. XIII. & I. contr. Apion.

XI. Poſteaquam vero ſuſcepta, Dei inſtinctu juſſuque, popularium ſuorum cauſſa, regis Tyrannidi ſe oppoſuit, tam ſtupendis

pro-

prodigiis legationem a Deo ſuam comprobavit, ut univerſa contremuerit Ægyptus. Quæ quidem prodigia, quum conjuncta fuerint cum Ægyptiorum clade atque pernicie, præfractos impiorum hominum animos odio adverſus Moſen, &, cujus ille miniſter erat, Deum, accendere potuerunt; ſed & ſimul metum incutere, qui religionis quandoque principium eſt. Quid quod tradit *Suidas*, quendam ex *Hierogrammateïs* Ægyptio regi prædixiſſe futurum, *ut olim naſceretur aliquis inter Iſraëlitas, virtute præſtans ac meritis, qui Ægyptiorum dominatum ac potentiam eſſet acciſurus & depreſſurus, res vero Iſraëlitarum ac gloriam valde promoturus:* quibus verborum ambagibus Moſen deſignabat. Quæ ſi vera ſunt, nihil ſane non auguſtum atque ingens ſentire potuerunt de eo cujus ortum majoribus ſuis a Deo præſignificatum fuiſſe acceperant. Prona ſane erat ea gens ut religione quadam ea proſequeretur, quæ ſibi vel *utilia* admodum vel *damnoſa* eſſe ſenſerat. Quorum utrumque in Moſe concurrit.

In voce Ἱερογραμματεῖς.

XII. Sed & fama earum Legum, quas Deus partim in totius Populi Iſraëlitici panegyri, e medio tonitruum ac fulgetrorum, tremendiſque prodigiis, ſua ipſe voce promulgaverat, partim in ſacri montis ſecreto famulo ſuo Moſi tradiderat Iſraëli præſcribendas, aſſitas Palæſtinæ gentes longe lateque permeavit, implevitque exiſtimatione ſingularis prudentiæ ac ſanctitatis, quibus aliorum inſtituta populorum longe ſuperabant. Nimirum id ita fore prædixit Moſes: Deut. IV. 6. 8. *Obſervabitis ergo & facietis: nam hæc eſt ſapientia veſtra & prudentia ante oculos populorum: qui audientes omnia ſtatuta iſta dicent, tantum gens iſta maxima populus ſapiens eſt ac prudens. Nam quæ gens maxima exſtat, cui ſunt ſtatuta & judicia juſta, ſicut eſt tota hæc lex quam ego propono vobis hodie?*

XIII. Pro exemplo nobis ſint ea que Jerichuntina *Rahab* exploratoribus Iſraëlitis dicebat, Joſu: II: 9. 10. 11. *Novi Jehovam dediſſe vobis terram hanc: cum quia irruit terror veſtri ſupra nos, tum quia diffluxerunt omnes habitatores terræ iſtius metu veſtri. Audivimus enim quomodo arefecit Jehova aquas maris algoſi propter vos, quum exiretis ex Ægypto &c. Quod audientibus nobis liquefactum eſt cor noſtrum; neque conſtat animo quiſquam amplius metu*

 veſtri.

veſtri. Nam Jehova Deus veſter eſt Deus in cœlis ſupra, & in terra infra. Certe non erant eo tempore Iſraëlitæ *gentium ſordes ac rejectamenta*: & qui ea de ipſis audiverant non habebant eos pro ſola *jocorum cachinnorumque materia*, aut *cote tantum publici ingenii*; neque crediderunt eos *ſimiarum inſtar ad riſum ſolummodo*
P. 209. *movendum natos*, uti ludere *Spencero* libuit.

XIV. Quum igitur deturbatis poſſeſſione ſua veteribus colonis, rebuſque in Palæſtina compoſitis, ſub ducatu Joſuæ rempublicam formaſſent, religionemque ex numinis præſcripto ordinaviſſent, & victores per virûm ora volitarent; victorias interim ſuas ſolius numinis auxilio & debentes, & acceptum publice ferentes, adeone incredibile eſt ex tam florentis tunc populi religione aliquantillam partem decerpſiſſe, ſuiſque applicuiſſe ſacris, gentes vicinas?

XV. At nemo inficiabitur, florentiſſimas Iſraëlitarum res ſub regno DAVIDIS & SALOMONIS fuiſſe. Cui Salomoni naturæ rerum par, & fatali quadam lege ſcientiarum omnium capax ingenium obtigerat. Tunc certe Iſraëlitarum perſonæ & mores anomali non provocabant quicquid eſt domi cachinnorum. Sed ſi fides Judæorum eſt annalibus, præſens apud Iſraëlitas numinis favor, ac religionis Majeſtas, ingentem proſelytorum acciebat numerum. Ipſaque Schebæ Regina *audiens famam Salomonis* AC NOMINIS JEHOVÆ *Hieroſolymam accurrit*, aures ſuas oculoſque tantis miraculis expletura. 1 Reg. x: 1. Structo autem incredibilis magnificentiæ templo, uti novum ſacris acceſſit decus, ita & ad plures didita Judaicæ religionis fama eſt. Hinc fore collegit Solomon, ut *extraneus veniret e terra longinqua propter nomen Jehovæ: audient enim*, inquit, *de nomine tuo magno, & manu tua robuſta, & brachio tuo extento: & advenientes orabunt verſus domum hanc.* 1 Reg. VIII. 41. 42.

XVI. Neque dubitare fas eſt, quin DANIEL & ſocii ejus, NEHEMIAS etiam & MARDOCHÆUS, quorum illuſtris fuit & ſapientia & virtus & pietas, quique ad primas potentiſſimarum Monarchiarum dignitates evecti fuerunt, religionis ſuæ, tot novis prodigiis confirmatæ, decus apud Babylonios, Medos, Perſas, aliaſque gentes, ad quas cum poteſtate mittebantur, ampli-

ficave-

ficaverint. Præsertim quum rerum Dominos timendosque tyrannos ei favere cernerent. Quod ex edictis *Nebucadnetzaris*, *Darii Medi*, *& Cyri*, *& alterius Darii* sive *Histaspidis* sive *Nothi*, palam est. Dan. III: 28. 29. & IV. per totum, & VI: 26. Ezr. I: 1. 8. & seq. & VI: 10. Vide etiam Esth. IX: 4. X: 3.

XVII. Falluntur itaque, quotquot religionis Hebraicæ instituta ita angustis Palæstinæ limitibus inclusa fuisse arbitrantur, ut non eorum cognitio ad alias quoque gentes dimanarit: aut qui tam abjectum semper fuisse Judæorum nomen cavillantur ut deridiculo tantum aliis eorum dogmata fuerint. Non fuit sane in ea opinione *Origenes*; cujus hæc adversus *Celsum* verba exstant: *Mosis vero scripta etiam multos alienos a Judæorum ritibus ad credendum moverunt; nimirum quia, sicut in ipsis continetur literis, primus earum legum lator fuit Deus, hujus mundi conditor, qui eas Mosi tradidit.* Lib. I. p. 15. Addit rationem cedro dignam: Καὶ γὰρ ἔπρεπε τὸν ὅλου τοῦ κόσμου δημιουργὸν, νόμους τεθειμένον ὅλῳ τῷ κόσμῳ δύναμιν παρασχεῖν τοῖς λόγοις, κρατῆσαι τῶν πανταχοῦ δυναμένην. PAR ENIM ERAT UT TOTIUS MUNDI OPIFEX POST LEGES TOTI MUNDO IMPOSITAS VIM EIS ADDERET QUÆ VALERET UBIVIS GENTIUM.

XVIII. Sed de *Ægyptiis* nunc nobis potissimum sermo est: qui certe Israëlitas non ut *mancipia sua* consideraruant, quando Regiam filiam desponsarunt Salomoni. Earum autem nuptiarum occasione factum est, ut crebriora multo quam olim utriusque gentis fuerint commercia. Quid vero & dictu credibilius, & factu facilius est, quam ut crebris gentium commerciis, mutuisque regiarum familiarum connubiis, aliqua etiam religionis inter ipsos communicatio fiat? Imprimis si regum fœderatorum alter, inusitatæ prorsusque incomparabilis sapientiæ nomine celebris, religionis suæ negotia non cordi solummodo habeat, sed & tantum iis decus addiderit, quod cum stupore propinquiores spectent, remotiores audiant?

XIX. Hæc omnia si in compendium redacta unico mentis obtutu contemplemur, repetamusque memoria, eâ fuisse Ægyptios indole ut viros sapientia celebres meritisque insignes in magna habuerint veneratione: addamusque, Hebræorum Summates viros,

ros, Abrahamum, Josephum, Mosen, cum magna sapientiæ virtutisque existimatione inter eos fuisse conversatos; tum, Religionem Hebræorum stupendis prodigiis fuisse confirmatam, quorum magnam partem ipsi Ægyptii senserint; porro, eum Hebræorum Regem, qui parem sibi sapientia ex mortalibus habuit neminem, quique religionem suam ad supremum majestatis culmen evexit, affinitate regiæ Ægyptiorum familiæ fuisse innexum: si, inquam, hæc cuncta simul expendamus; mirabimur non plura Sacratissimæ religionis instituta ad Ægyptios fuisse propagata, & stupori eorum atque obstinationi in errore adscribemus, quod non nisi tantillam particulam, tenuesque fugientis veluti veritatis pietatisque umbras, retinuerint. Quibus rite consideratis sponte sua cadunt ratiunculæ illæ ab Ægyptiorum atque Hebræorum indole petitæ, quas tanto apparatu Lectori obtrusit Doctissimus *Spencerus*, ut obtineret non Ægyptios ab Hebræis, sed Hebræos ab Ægyptiis, ea omnia mutuatos esse, in quibus utrimque conveniunt.

CAP. XIII.

Græcorum Philosophos multa ab Hebræis didicisse.

I. *Ipsa quoque Græcia magnam sapientiæ suæ partem Hebræis debet.* II. *Megasthenes & Clearchus Judæos inter Barbaricæ Philosophiæ antesignanos laudant.* III. *Eos maximi quique e Græcia discendi caussa consuluerunt, nominatim Pythagoras & Plato.* IV. *Testantibus id non Judæis modo;* V. *Sed & Christianis Patribus.* VI. *Pythagoræ & Platonis ætas.* VII. *Quin & ipsi adstipulantur Gentiles.* VIII. *Numenii de Platone testimonia.* IX. *Clearchi, de Aristotele.* X. *Hecatæi, de Judæis.* XI. *Quem Hecatæum perperam Scaliger fictitiis accenset Historicis.* XII. *Lactantii de Pythagora error tot probatæ fidei testibus, ipsiusque adeo veritatis evidentiæ præjudicare non debet.* XIII. *Quod quidam apud Josephum dicunt Reipublicæ Judaicæ constitutionem novellam videri, de qua a Græcis nihil scriptum sit, palam falsum est.*

XIV. XV.

XIV. XV. *Cadmus non ex Ægypto, sed Phœnice, sua in Græciam detulit.* XVI. *Communis Græcorum ante Captivitatem Babylonicam incuria Pythagoræ diligentiam non destruit.* XVII. XVIII. XIX. *Quæ de Hebræorum averso a peregrinis animo objectantur, neque universaliter vera sunt, & facile in Ægyptios possunt retorqueri.*

I. NEQUE soli fuere *Ægyptii* qui ex hoc fonte hauserunt, sed ipsa quoque *Græcia*, illa literarum artiumque parens ac communis Europæ Magistra *Græcia*, magnam sapientiæ suæ partem *Hebræis* debet. De qua re ut hoc loco dicamus instituti nostri ratio postulat: quamvis ita sit exhausta doctissimorum virorum commentationibus, novis ut observationibus vix quicquam reliqui sit factum. Profecto non pro *Simiis*, ut urbane sibi ludere *Spencerus* visus est, sed pro præclaris *Philosophis* a Græciæ antiquis sapientibus Hebræi habiti sunt, versatique in magna eruditionis existimatione. Cum *Ægyptiis*, *Magis*, aliisque Orientis *Philosophis*, non raro, velut ex primariis, atque *Barbaricæ Philosophiæ* antesignanis, recensentur Judæi veteres.

II. *Magasthenes* Historicus, Scriptor vetustissimus, qui cum *Seleuco Nicanore* vixit, libro *de rebus Indicis tertio*, ita scribit. Ἅπαντα μέντοι τὰ περὶ φύσεως εἰρημένα παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, λέγεται καὶ παρὰ τοῖς ἔξω τῆς Ἑλλάδος φιλοσοφοῦσι τὰ μὲν παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς ὑπὸ τῶν Βραχμάνων, τὰ δὲ ἐν Συρίᾳ ὑπὸ τῶν καλουμένων Ἰουδαίων. *Quicquid ab antiquis de natura dictum est, eorum etiam qui extra Græciam philosophantur, ut Brachmanum apud Indos, & Judæorum in Syria, sermone celebratur.* Et *Clearchus*, e Peripato Philosophus, *Aristotelem* de *Judæis* hunc in modum loquentem introducit: Οὗτοι εἰσὶν ἀπόγονοι τῶν ἐν Ἰνδοῖς φιλοσόφων. Καλοῦνται δὲ, ὥς φασιν, οἱ φιλόσοφοι παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς Κάλανοι, παρὰ δὲ Σύροις Ἰουδαῖοι, τοὔνομα λαβόντες ἀπὸ τοῦ τόπου. *Sunt hi philosophorum qui apud Indos claruere propago* (sed hic fugit philosophum ratio) *Nuncupantur autem, ut fama est, philosophi apud Indos* Calani, *sed apud Syros* Judæi, *a loco nomen sortiti.* Animadvertendum hinc, *Judæi* nomen pro eo quod *Philosophum* signantius sonat ab Aristotele ibi sumi. *Numenius* pariter, philosophus Pythagoricus, Brach-

Apud Cleme. Strom. I. & Euseb. Præp. Eu. lib. IX. cap. VI.

Apud Joseph. lib. I. cont. Apion.

Apud Euseb. Præp. Euan. lib. IX. cap. VII.

Brachmanibus, Magis ac Ægyptiis *Judæos* expreſſim conjungit, quum celebriorum enumerat per Orientem Philoſophorum ſectas. Uti & *Porphyrius.*

III. Fecit hæc ſapientiæ exiſtimatio, ut qui eruditionis ſtudioſiſſimi habebantur Judæos conſulendi atque audiendi gratia adierint. De qua re compluria exſtant teſtimonia; quæ ordinis cauſſa ita diſpeſci poſſunt, ut primo JUDÆORUM illa, tum CHRISTIANORUM, denique ipſorum GENTILIUM producamus.

Apud Euſeb. Præp. lib IX. cap. VI.

Lib. I. cont. Appio.

IV. *Ariſtobulus*, JUDÆUS Ægyptienſis, *Ptolomæi Philometoris* magiſter, de PYTHAGORA expreſſim: πολλὰ τῶν παρ' ἡμῖν μετένεγκε εἰς τὴν αὐτοῦ δογματοποιΐαν, *permulta noſtris e legibus in ſectæ ſuæ præcepta traduxit.* De eodemque *Joſephus*: Non ſolum ἐγνωκὼς τὰ παρ' ἡμῖν δῆλός ἐστιν, ἀλλὰ καὶ ζηλωτὴς αὐτῶν ἐκ πλείστου γεγεννημένος, *plane diſciplinam noſtram noverat, ſed etiam ejuſdem multa cupide eſt amplexus.* De PLATONE mox laudatus *Ariſtobulus.* Καθηκολούθηκε δὲ ὁ Πλάτων τῇ καθ' ἡμᾶς νομοθεσίᾳ, καὶ φανερός ἐστι περιειργασμένος ἕκαστα τῶν ἐν αὐτῇ γενομένων. *Plato ipſe quoque Reipublicæ noſtræ leges atque inſtituta ſectatus eſt, a quo partes eorum ſingulas curioſe ac diligenter inſpectas & excuſſas eſſe conſtat.* Quin etiam ex *Ariſtobuli* illius auctoritate dicitur apud *Clementem*, PHILOSOPHIAM PERIPATETICAM, cujus princeps *Ariſtoteles*, & ſectator ipſe *Ariſtobulus*, ἔκ τε τοῦ κατὰ Μωϋσέα νόμου καὶ τῶν ἄλλων ἠρτῆσθαι προφητῶν, *ex lege Moſaica atque aliis pendere Prophetis.* Taceo nunc ea quæ ex Hebræorum ſubleſtæ fidei commentariis profert Cl. *Seldenus*, *Ariſtotelem* ſcilicet jam moribundum diſcipulos ſuos tum animæ immortalitatem, tum pœnæ ac præmii rationem, veluti a peculiaribus *Semi* poſteris, id eſt, Judæis, edoctum docuiſſe, tum a *Simeone Juſto* Pontifice monitum priſtinas mutaſſe ſententias, in univerſis de quibus antea ſenſerat contra legem ac doctrinam Hebræorum, indeque in hominem plane alium migraſſe. Utcunque fictis hiſce non ſit cur credamus, bene tamen hinc infert diligentiſſimus *Seldenus*, invaluiſſe apud Hebræos ipſos ſententiam de ſingulari ipſorum atque veterum apud Græcos Philoſophorum in diſciplinis tradendis accipiendiſque communione.

Apud Euſeb. lo. c.

Strom. lib. V.

De Jur. Nat. & Gent. lib. I. cap. II.

V. Conſoni Judæis PATRES CHRISTIANI ſunt. *Clemens Alexan-*

Alexandrinus Aristobuli verba de *Pythagora* refert, neque de eorum fide dubitat. Adjicit etiam eum *circumcisum* fuisse; quod & memorat *Theodoretus*. Quamvis alii hæreant. Inclinare tamen in partem ajentem videtur *Seldenus*, quia etiam apud *Laërtium* occurrit, quod, dum peregrinabatur, πάσας ἐμυήθη τάς τε Ἑλληνικὰς καὶ τὰς Βαρβαρικὰς τελέτας, *cunctis tam Barbarorum quam Græcorum mysteriis initiatus sit.* Atque *Laërtio* consentit *Jamblichus*: qui cum *Phœniciis Sacerdotibus aliisque congressum Pythagoram initiatum esse ait omnibus Sacris quæ in Byblo urbe & Tyro fuere, & quæ per Syriam in usu.* In quibus verbis nisi hyperbole sit, par est sane ut & ritu Judaico eum initiatum fuisse existimemus. Sed & de eodem *Ambrosius*: *Quum ex populo Judæorum, ut plerique* Lib. III. Epist. XX. *arbitrantur, genus Pythagoras duxerit, ex ejus disciplina derivavit etiam magisterii præcepta.* Quod de genere Pythagoræ ex Judæis dixit, non est admodum probabile: attamen tanta fuit Pythagoricorum dogmatum cum Judaicis consonantia, ut propterea etiam gente Judæus creditus a quibusdam fuerit. Sic & *Platonem Cle-* Str. I. *mens* τὸν ἐξ Ἑβραίων φιλόσοφον EX HEBRÆIS PHILOSOPHUM nuncupat. Pluribusque in locis inculcat, Græcorum generatim Philosophos *fures* fuisse, utpote παρὰ Μωϋσέως καὶ τῶν Strom. I. προφητῶν τὰ κυριώτατα τῶν δογμάτων οὐκ εὐχαρίστως εἰληφότας, *qui a Mose & Prophetis præcipua sua dogmata satis ingrati acceperint.* Ad Psal. CXVIII. Astipulatur *Ambrosius*, ubi Platonem scribit, *eruditionis gratia in Ægyptum esse profectum, ut Moysis gesta, legis oracula, & Prophetarum dicta cognosceret.*

VI. Quo tempore autem floruerint tam *Pythagoras* quam *Plato* De Civ. Dei. ex *Augustino* discas. *Samius Pythagoras*, inquit, *eo tempore quo* lib. XVIII. c. XXXVII. *soluta est Judæorum captivitas cœpit excellere atque cognosci.* In quem locum observat *Ludovicus Vives*: Pythagoram *Cicero* dicit Tusc. Quæst. fuisse *suo regnante gentili*, hoc est *Servio Tullio*. Quod quum & lib. I. cap. XXXVIII. *Livius* testetur, colligit *Vives* eum haut dubie vixisse temporibus Lib. I. cap. *Cyri Persæ*, & *Tullii Romani* regis, sed ultimis. Floruit enim LX XVIII. *Olympiade*: quæ regnum *Tarquinii Superbi* incurrit. *Eusebius* mortem ejus in LXX *Olympiade* locat. Quo tempore jam Hierosolymis Judæi captivitate soluti tranquille degebant. Attamen secundum *Seldenum*, accuratissima Chronologia Ezechielem &

De Diis Syris Synt. II. Cap. I. Pythagoram, inter L & LII. Olympiadas, simul floruisse docet. Unde & quorundam ex veteribus opinio est, *Nazaratum*, vel, ut alii scribunt, *Zabratum* Assyrium, *Pythagoræ* præceptorem, ipsissimum *Ezechielem* esse. Quicquid sit, id palam est, quo tempore in Ægypto versatus est Pythagoras, non defuisse ibi Judæos, & vel vixisse ibi Jeremiam, vel saltem recentem fuisse ejus memoriam: quando autem Babylone egit, sive durante adhuc, sive recens soluta captivitate Babylonica, invenisse ibi plurimos & magni nominis Judæos. In quorum sacra non inquisivisse eum, quem mera discendi cupiditas tot jam annos in peregrinationibus detinebat, quis dixerit? quis dicenti accredat? Vide *Usserium Annal. l.* I. *p.* 151. Pergit Augustinus: *Socrates post Ezram in Chronicis invenitur. Non multo post etiam Plato natus est.* Socrates nimirum, ut *Apollodorus* testatur, LXXVII. *Olympiadis anno* IV. Quadraginta fere annis postquam Judæi a Dario jussi sunt templum & urbem reparare. Plato, *Olympiade* LXXXVIII. Adeo ut Judæi, quibuscum uterque conversatus in Ægypto fuit, diu ante Ptolomæorum tempora eo se contulerint. Et de Judæis, qui ibi seculis vetustioribus degebant, luculenta sunt in sacris testimonia. Jerem. XLIV. Quod novum nobis suppetit argumentum, non tam nullam fuisse Judæorum cum Ægyptiis communicationem, neque tam invisum abjectumve eorum nomen, uti cum *Marshamo* Apologet. cap. XLVII. *Spencerus* vult. Adde *Tertullianum*: *Quis Poëtarum, quis Sophistarum, qui non omnino de Prophetarum fonte potaverit? Inde igitur Philosophi sitim ingenii sui rigaverunt.*

VII. Sed peremtoria in hanc caussam ipsorum testimonia PA-Apud Josep. con. Apro. lib. I. GANORUM sunt. Eos ergo de se loquentes audiamus. *Hermippus*, Vetustissimus & diligentissimus Vitæ *Pythagoræ* scriptor, homo Paganus, diserte ait, eum πολλὰ τῶν παρὰ Ἰουδαίοις νομίμων εἰς τὴν ἑαυτοῦ μετανεγκεῖν φιλοσοφίαν, *multa eorum quæ Judæis recepta sunt in suam transtulisse philosophiam.* Memorat etiam, quædam de *Anima*, de *Immunditie*, & interdictum de *Blasphemia* docuisse, quibus subjungit: ταῦτα δὲ ἔπραττε καὶ ἔλεγε Ἰουδαίων καὶ Θρακῶν δόξας μιμούμενος καὶ μεταφέρων εἰς ἑαυτόν, *hæc autem fecit dixitque, Judæorum & Thracum imitatus disciplinas, quas & sibi assumpsit.* Sed & ipse *Hermippus* totam alibi accepto fert Judæis

Pytha-

Pythagoræ Philoſophiam. *Origenes :* λέγεται δὲ καὶ Ἕρμιππον ἐν τῷ πρώτῳ περὶ τῶν νομοθετῶν ἱστορηκέναι, Πυθαγόραν τὴν ἑαυτοῦ φιλοσοφίαν ἀπὸ Ἰουδαίων εἰς Ἕλληνας ἀγαγεῖν. *Fertur & Hermippus in primo de Legiſlatoribus prodidiſſe, Pythagoram ſuam Philoſophiam a Judæis traduxiſſe in Græciam.* *Malchus* item, qui eſt ipſe *Porphyrius*, eum ait non ſolum *Arabas* & *Ægyptios*, ſed etiam *Hebræos* & *Chaldæos* diſcendi cauſſa adiiſſe. Atque ἐκ τῆς, inquit, περὶ ταῦτα τὰ ἔθνη πλάνης ὁ Πυθαγόρας τὸ πλεῖστον τῆς σοφίας ἐνεπορεύσατο, *ex peregrinatione ad haſce gentes Pythagoras potiſſimam ſapientiæ partem acquiſivit.* Advers. Celſ. lib. I. p. 13. In vita Pythago.

VIII. Notiſſimum etiam de *Platone* eſt *Numenii* illud *Pythagorici :* τί γάρ ἐστι Πλάτων ἢ Μωσῆς Ἀττικίζων; QUID ENIM ALIUD EST PLATO QUAM MOSES ATTICA LINGUA LOQUENS? Eundemque hoc nomine a *Numenio* perſtrictum legimus, ὡς ἐκ τῶν Μωσαϊκῶν βιβλίων τὰ περὶ Θεοῦ καὶ κόσμου ἀποσυλήσαντα, *quod ea quæ de Deo & mundo tradiderit ex Libris Moſaicis velut plagio ſurripuerit.* Sed & de ipſo Numenio *Origenes : Quanto præſtantior Celſo vir, ut ex ipſius ſcriptis apparet, doctiſſimus, qui multo plura perſcrutatus eſt dogmata, & ex pluribus collegit quæ viſa ſunt, Pythagoricus Numenius? Is in primo libro* περὶ τοῦ ἀγαθοῦ, *ubi enumerat gentes exiſtimantes Deum eſſe incorporeum, inter eas & Judæos recenſet :* οὐκ ὀκνήσας ἐν τῇ συγγραφῇ αὐτοῦ χρήσασθαι λόγοις προφητικοῖς, καὶ τροπολογῆσαι αὐτούς. *nec piguit eum ſuis commentariis verba prophetarum inſerere, eorumque interpretari figuras.* Heſych. Illuſt. in Nume. & Suidas. Ut ſupra.

IX. Pariliter de *Ariſtotele Clearchus Solenſis*, ejus quondam diſcipulus, εἰδέναι φησί τινα Ἰουδαῖον ὃς Ἀριστοτέλει συνεγένετο, *Judæum quendam, qui cum Ariſtotele verſatus eſt abs ſeſe viſum commemorat.* Nimirum dum in maritimis aliquot Aſiæ regionibus ſimul cum aliis Philoſophiæ ſtudioſis agebat Ariſtoteles, Judæus ille ſtudiorum ſocius & explorator factus eſt. Atque is cum illis ita familiariter agens, παρεδίδου τι μᾶλλον ὧν εἶχε, ut verba ſunt Ariſtotelis, referente Clearcho, id eſt, *plus aliquanto quam acciperet ipſe communicabat.* Euſeb. de Præp lib. VI. cap. VI. ex Clement.

X. Neque omittenda videntur quæ de *Hecatæo Origenes* tradit: Καὶ Ἑκαταίου τοῦ ἱστορικοῦ φέρεται περὶ Ἰουδαίων βιβλίον, ἐν ᾧ προστίθεται μᾶλλόν πως ὡς σοφῷ τῷ ἔθνει ἐπὶ τοσοῦτον, ὡς καὶ Ἐρέννιον Contr. Celſ. lib. I. p. 13.

 Φίλωνα,

Φίλωνα, ἐν τῷ περὶ Ἰουδαίων συγγράμματι, πρῶτον μὲν ἀμφιβάλλειν εἰ τοῦ Ἱστορικοῦ ἐστι τὸ σύγγραμμα, δεύτερον δὲ λέγειν ὅτι, εἴπερ ἐστὶν αὐτοῦ, εἰκὸς αὐτὸν συνηρπάσθαι ἀπὸ τῆς παρὰ Ἰουδαίοις πιθανότητος, καὶ συγκατατεθεῖσθαι αὐτῶ τῷ λόγῳ. Exſtat & Hecatæi Hiſtorici de Judæis liber, in quo adeo probat hujus gentis ſapientiam, ut Herennius Philo in ſuis de Judæis commentariis primum dubitet, an hujus Hiſtorici id ſit ſcriptum: deinde addat, ſiquidem ejus eſt, videri eum correptum Judæorum perſuaſionibus, probaſſeque illorum placita.

Lib. I. cont. Apio. Fuit autem Hecatæus Abderita, *Joſepho* teſte, *ἀνὴρ φιλόσοφος, ἅμα τε περὶ τὰς πράξεις ἱκανότατος, Ἀλεξάνδρῳ τῷ Βασιλεῖ συνακμάσας, καὶ Πτωλεμαίῳ τοῦ Λάγου συγγενόμενος, Vir non modo Philoſophus, ſed & rebus gerendis aptiſſimus, qui Alexandri Regis tempore floruit, & Ptolomæo Lagi filio familiaris fuit.*

XI. Mirum profecto eſt, *Scaligerum* repoſuiſſe *Hecatæum* hunc inter ὑποβολιμαίων ſcriptorum monſtra, quales ſunt *Dares Phrygius* & *Dictys Cretenſis*. Magis mirum, quod ex allegato *Origenis* loco manifeſto colligi exiſtimet, *Hecatæum* ab Helleniſtis antiquitus fuiſſe confictum. Quum nihil minus dicat *Origenes*: ut verba inſpicienti patebit. Non enim id agebat *Origenes*, ut ſcriptorem ὑποβολιμαῖον in cauſſæ Judaicæ patrocinium adduceret; ſed eam maxime ob rem *Philonis* de *Hecatæo* judicium allegavit, ut incredibilis propemodum *Hecatæi* cum Judæis conſenſus eo certius conſtaret: tantus quippe, ut dubitandum ſibi *Herennius Philo* exiſtimaverit, utrum commentarios hos *Hecatæo* adjudicare deberet: ſi tamen deberet, uti ſane debebat, quum præter hanc dubitandi cauſſas haberet nullas, eum Judæorum perſuaſionibus correptum pronunciaret. Sed *Spencerus* merito hoc nomine *Scaligerum* caſtigavit. In Annotat. ad Origen.

XII. Hæc tam clara, tam diſerta, tot *Judæorum*, *Chriſtianorum*, *Paganorum* teſtimoniis confirmata, eludi non poſſunt unico *Lactantii* dicto, qui, ab omnibus hiſce diſſentiens, miratur, quod quum *Pythagoras* & *Plato*, *amore indagandæ veritatis ad Ægyptios & Magos, & Perſas uſque penetraſſent, ad Judæos tamen non acceſſerint, penes quos tum ſolos fuit ſapientia, & quo facilius ire potuiſſent.* Splendide enim quum id ſcriberet erraviſſe *Lactantium*, non ſolum ea quæ produximus teſtimonia arguunt; ſed

Inſt. lib. IV. cap. II.

ſed & res ipſa loquitur, modo *Pythagoræ* placita cum *Judæorum* dogmatis contendamus. Interdicta Judæis ſculptilia fuere. Vetuit etiam Pythagoras *imaginem Dei annulo inſcribi*. Legem de non comedendis *morticiniis* in præcepta etiam ſua Pythagoras tranſtulit. Idem quum *nudis pedibus ſacra fieri* juſſerit, nonne mandatum Moſi de rubo ardenti editum videtur in mente habuiſſe? quemadmodum ab *Ambroſio* notatum eſt. Integrum quoque Moſis præceptum Epiſtol. lib. III. Epiſt. XX. repræſentavit Pythagoras, quo *ne frugiferæ ſuccidérentur arbores* interdixit. Ex hiſtoria *Bileami* & *Aſinæ* prodiiſſe etiam videtur Pythagoricum illud, *non tranſeundum illuc ubi aſinus procubuerit*. Alia nunc prætermitto, alibi a nobis notata, in quibus manifeſta *Pythagoricorum* cum *Judaicis* ſcitis conſonantia eſt.

XIII. Facilis hinc eſt reſponſio ad illas *Marshami* ratiunculas, quibus anomalæ & paradoxæ *Lactantii* ῥήσει fidem aſtruere nititur. Etenim quod quidam apud *Joſephum* objectant, *Reipublicæ Judaicæ conſtitutionem novellam videri, quippe de qua a ſcriptoribus Græcis nihil dictum ſit*, omni modo falſum eſt. Nullius Reipublicæ antiquiores habemus annales: quum omnes fateantur, tempora quæ Trojanum bellum anteceſſerunt, ſi cæteras gentes ſpectes, fabuloſa eſſe. Et Græcorum multos non meminiſſe ſolum Judæorum, ſed & eorum cum prolixis meminiſſe laudibus, ea quæ modo protulimus teſtimonia palam faciunt.

XIV. Si id verum ſit, quod *Marshamus* contendit, *ante captivitatem Babylonicam*, ſive VII ſapientum ætatem, Græcos non ſolum Philoſophiæ, ſed & rerum ſuarum, magis exterarum, adeo fuiſſe incurioſos, ut non eorum quidam commercium cum Hebræis habuerint; ediſſerat mihi quî factum ſit, ut incurioſis iſtis tanta cum Ægyptiis interceſſerit neceſſitudo, quantam ille ubique deprædicat. Nam quod *Cadmum* dicas, qui ex *Thebis Ægyptiis* multa ſecum Ægyptiaca in Græciam intulit; erraveris plurimum. Non *Ægyptius* fuit Cadmus, ſed *Phœnix*; quod & nomen arguit. Nimirum, ut acute, pro more ſuo, obſervavit *Bochartus*, ex Cana. lib. I. cap. XIX. illis eum *Cadmonæis* fuiſſe credibile eſt, quos memorat Moſes Gen. XV: 19. Hi porro *Cadmonæi* cum *Hevæis* iidem erant. Neque obſcura ratio cur Hevæi *Cadmonim*, id eſt *Orientales*, dicti ſint: quum Joſ. XI: 3. & Jud. III: 3. legamus eos occupaſſe

 montem

montem *Hermonem*, quæ pars erat terræ Canaan maxime *Orientalis*. *Cadmonæus* igitur idem qui *Hermonæus*. Atque hinc factum ut *Cadmi* uxor vocetur *Hermonia*, vel *Hermione*, nempe a monte *Hermone*, ex quo erant oriundi.

XV. Neque ex *Ægypto* eum venisse constat; quamvis id multi contendant, sed ex *Phœnice* potius. Et probabilis admodum *Bocharti* sententia est, eum sub Josua vixisse; & ducem fuisse eorum qui ut imminenti se eriperent exitio, mari se commiserunt, alias terras quæsituri. Ac *Cadmum* ex *Phœnice* literas in *Græciam* intulisse multi tradiderunt. *Plutarchus*: Mari advexit Cadmus ἐκ Φοινίκης γράμματα μνημόσυνα λήθης *ex Phœnice literas adversus oblivionem remedium*. Neque vel ipse eas invenit *Cadmus*, vel ab *Ægyptiis* didicit; sed a *Syris*. *Diodorus*: Σύροι μὲν εὑρεταὶ γραμμάτων εἰσὶ. παρὰ δὲ τούτων Φοίνικες μαθόντες τοῖς Ἕλλησι παραδεδώκασιν. οὗτοι δ' εἰσὶν οἱ μετὰ Κάδμου πλεύσαντες εἰς τὴν Εὐρώπην, Syri *quidem literas invenerunt*; *ab iis vero edocti* Phœnices *Græcis tradiderunt*; *hi nimirum qui cum Cadmo navigaverunt in Europam*. Consentit *Plinius*: *Literas semper arbitror* Assyrias *fuisse*, *sed alii apud* Ægyptios *a Mercurio*, *ut Gellius*; *alii apud* Syros *repertas volunt*. *Utique*, vel ut alii legunt *Utrique*, *in* Græciam *intulisse e* Phœnice *Cadmum*. Certe Cadmus non *Ægyptiorum* instituta in *Græciam* intulit, sed *Phœnicum*; ab *Ægyptiacis* diversissima. Quod vel *Bacchi* sacra evincunt, a *Cadmo* tradita, in quibus nihil non *Phœnicium* esse, *Vossius*, *Heinsius*, *Bochartus* luculentissime demonstrarunt.

Lib. de Aqua & igne.

Lib. v.

Lib. VII. cap. LVI.

XVI. At fuerit tanta Græcorum ante captivitatem Babylonicam incuria, ut de exterorum sapientia non fuerint admodum soliciti: præterquam quod ex communi gentis ignavia adversus *Pythagoræ* alicujus diligentiam argumentum formari non possit, non vixit etiam *Pythagoras* nisi ea ætate in quam captivitas Babylonica incidit. Et sane hac ratione non magis *Pythagoræ* ad *Hebræos* quam ad *Ægyptios* excursionem confutaveris. Post reditum ex Babylone, non tam vile Judæorum nomen fuit, quin præstantissimis Orientis Philosophis accenserentur. Nec convitiis *Taciti*, qui se rerum Judaicarum admodum imperitum fuisse ostendit, magis credendum est, quam antiquiorum non emendicatis in Judæorum laudem testimoniis.

XVII. Porro

XVII. Porro quod ex *Josepho* objectat *Marshamus*, *non habuisse Judæos cum aliis nationibus consuetudinem, & propter propriam sibi vivendi rationem nihil fuisse antiquis temporibus quod conversationem iis faceret cum Græcis*, id non absolute atque simpliciter est intelligendum, sed comparatione facta cum aliarum gentium crebrioribus ob negotiationes excursionibus. Nam cæteroqui *Salomonem* navibus suis in exteras ac longinquas regiones missis mercaturam exercuisse, proditum sacris literis est. Neque adeo judicii expers, aut instituti sui oblitus erat *Josephus*, ut quum universa hac adversus *Apionem* disputatione Gentis suæ Antiquitatem, Nobilitatem, Celebritatem, & in vera Sapientia Primatum asserere animo destinasset, unico hoc ipse ictu omnes suas copias sterneret. Multa enim ipse & conferta exterorum, Græcorum etiam, de gentis suæ negotiis testimonia producit.

XVIII. Quod additur de *Judæorum* averso a legis suæ cum aliis nationibus communicatione animo, & fuga commercii cum Gentilibus, facile in *Ægyptios* retorqueri potest. Nam, ut supra ex *Herodoto* audivimus, non modo ab osculo Ægyptii Ægyptiæve repulsi Græci sunt, sed nec Græcorum quidem veru, aut cultro, aut olla uti, aut pura bovis carne cultro Græco incisa vesci sustinuerunt. Neque minus quam Judæi, *Chæremone* teste, τῶν ἐξωτικῶν τῆς θρησκείας ἐδενὶ συνεζῶν, *nemini cultus extranei convivebant*. Tanta adeo fuit priscorum Ægyptiorum inhospitalitas, ut peregrinos in regionem suam ne admitterent quidem. Primus omnium *Psammetichus* fuit; qui ἐυηργέτει τῶν ξένων τὰς ἐθελεσίες ἐις τὴν Ἄιγυπτον ἐπιδημῶντας, *liberalem & benignum se præbuit in peregrinos sponte in Ægyptum commigrantes. Primus certe omnium Ægypti regum gentibus aliis peregrinæ regionis emporia patefecit, magnamque navigationibus exterorum securitatem præstitit. Nam rerum ante ipsum potiti inaccessam peregrinis Ægyptum faciebant; appulsos vel servitute multantes. Busiridis equidem impietatem inhospitalitas gentis tam famosam Græcis reddidit. Non enim revera sic accidit, sed immanitas summa fabulæ commento locum dedit.* Regnavit autem *Psammetichus* in Ægypto, quo tempore *Manasses* in Juda, septem fere seculis ante natum Dominum. Sed & post illa Ægyptiorum Sacerdotes *Mysticos atque incommunicabiles fuisse; multoque*

Diodor. lib. I. p. 61.

multoque obsequio vix exoratos, *nonnulla saltem cum peregrinis com-*
Lib. XVII. *municasse*, *alia invidentes*, *Strabo* conqueritur. Ista ergo περὶ τὸν
P. 216. βίον ἰδιότης *propria vivendi ratio*, (ut sua *Marshamo* verba reddam) *quam* Judæis *attribuit* Josephus, *etiam apud* Ægyptios *in more fuit.* Quæ si communicationem Ægyptiacorum institutorum non impediverit, cur Judaicam istam ἰδιότητα suorum institutorum communicationem impedivisse censebimus?

XIX. Sed & invidiose nimis objectum aliquoties Judæis est τὸ ἄμικτον καὶ τὸ ἀκοινώνητον, quum ab omni ævo proselytos in fidei suæ atque Ecclesiæ communionem receperint. Nam & *Salomo* in iis precibus quibus templum dedicavit, prædixit fore ut & alienigenæ ibi vota sua nuncuparent, precesque eorum a Deo exaudiri petiit. Apud *Josephum* autem hæc ei tribuitur oratio:
Antiq. lib. VIII. cap. II. Ἡμεῖς οὐκ ἀπάνθρωποι τὴν φύσιν ἐσμὲν, οὐδὲ ἀλλοτρίως πρὸς τοὺς οὐκ ὁμοφύλους ἔχομεν: NON SUMUS INHUMANO INGENIO, NEQUE MALE AFFECTI ERGA EXTRANEOS. Et profecto peremptorium est quod idem *Josephus* apud *Eusebium* in hæc
Præp. Lib. VIII. Cap. IX. verba disserit: *Operæ pretium quoque fuerit videre, qua nos adversus ipsos quoque extraneos æquitate ac facilitate noster hic Legislator esse voluerit. Quivis enim intelliget omnium optime prospectum ab eo ac provisum id fuisse, uti nec patriorum ipsi rituum integritatem labefactemus, nec eorum tamen communionem rerum nostrarum cupidis invideamus. Quotquot enim legibus nostris vivere optaverint, omnes peramanter excipit; utique non solo genere, sed etiam voluntaria instituti societate, communionem istam contineri ratus. Qui vero non nisi obiter ad eos, atque aliud agentes accederent, eos in consuetudinem penitus admitti noluit.*

CAP. XIV.

Dei in ferendis Legibus Ritualibus intentio ex Scriptura aperitur.

I. *Non recte assecuti sunt Dei mentem, qui cærimonias Israëli datas existimant, ut indulgentia quadam eorum quibus in Ægypto assueverant, & eos sibi devinciret, & Gentiles alliceret.* II. *Non enim*

enim indiget Deus, neque utitur, Politicorum hominum vaframentis. III. *Sed, ut Majestatem numinis decet, pro omni statutorum ratione suam obtendit voluntatem.* IV. *Nec in re religionis permisit Israëli tolerabiles ineptias, sed quod fieri vellet districte jussit.* V. *Et expresse quidem vetuit ne se colerent, quemadmodum Deos suos colunt gentes, & nominatim Ægyptii.* VI. *Hinc pleraque in Divinis legibus directe opposita sunt institutis Ægyptiorum, Zabiorum, & Cananæorum.* VII. *Observante Maimonide.* VIII. *Et Abenephio.* IX. *Imo ne Proselytis quidem licuit ritus Idololatrarum æmulari, etiamsi idoli cultus procul abesset.* X. *Eum in finem rituum leges præscripsit Israëli Deus, ut ferociam populi edomaret.* XI. *Hinc redacti dicuntur in servitutem elementorum mundi.* XII. *Pressique jugo servitutis.* XIII. *Ac veluti præsidio conclusi.* XIV. *Deinde, ut cærimoniis, tanquam pariete intergerino, dirimerentur a cæteris gentibus.* XV. *Hinc cærimonias inimicitiam vocat Apostolus.* XVI. *Tantum abest ut rituum consensione allicere gentiles in animum induxerit Deus.* XVII. *Denique in rerum spiritualium ac cœlestium umbras datæ sunt cærimoniæ.* XVIII. *An* Ezech. xx: 25. *per statuta non bona leges rituales intelligantur, admodum controversum est.* XIX. *Qui tamen in ea sunt mente, longe sapientiores sanctioresque illius denominationis rationes edunt quam Spencerus.* XX. XXI. XXII. *Non ideo statuta ista non bona dici, quia seculi moribus ortum debent, & Israëli præfracte ea cupienti indulta sunt, variis argumentis probatur.* XXIII. *Israëlitarum mores, quos pertulisse in deserto Deus dicitur, non consuetudines sunt in Divinorum rituum numerum assumtæ; sed prava populi indoles.*

I. SED nec in consilio Dei steterunt, mentemque ejus recte assecuti sunt viri Doctissimi, dum de rituum Mosaicorum *origine* & *scopo* in hunc ferme modum disserunt. Dictant, Deum pro sua Sapientia & Bonitate in eorum jussione rationem habuisse tam *Populi Israëlitici*, quam *Gentilium*. Israëlitas quum sibi vindicare vellet, consultum duxit eorum se ingenio atque indoli accommodare. Rudis autem erat ille populus, duræque cervicis, suis seculique moribus assuetus, nec facile ab iis dimovendus.

Conf. lib. 1. cap. x. §. xiv. & seq.

Nn Suade-

Suadebat itaque *Prudentia*, ut ritus non pauci, quos vicinis gentibus usitatos esse videbant, quosque Deus *ineptias norat magis tolerabiles*, sed immutati paululum, & ad augustiorum significationem mysteriorum traducti, illis relinquerentur, ne nimia eos novitatis species offenderet. Nova quidem instituenda erat Respublica, sed ad eam alliciendi animi per umbratiles aliquas veteris reliquias. Scilicet ex Politices cautissimæ præcepto: *Arcanum novi status, imago antiqui.* Accedit, quod Reformatio, quam moliebatur Deus, nunquam felicius procedat, quam si instituatur gradatim, non protinus tollendo quicquid ex usu veteri est, sed tolerando quicquid commode tolerari potest. Denique nisi ita instituisset Deus, metus erat, ne populus Israëliticus vanitatum veterum zelo raptus, Dæmoni per eos cultum deferre vellet, si minus Deo licuisset. Sed & *Gentibus* consuluit Deus hac antiquorum rituum retentione: quippe quorum consensus aliquis aptus natus erat propensa Gentilium in Judæos eorumque religionem studia fovere.

II. Verum enimvero quantamcunque hæc civilis Prudentiæ speciem habeant, præter Dei verbum cuncta dicuntur, & humani commenta sunt ingenii, Divini numinis Majestate haut satis digna. Nimirum cauti catique in seculo mortales Deum ex sua metiuntur indole: arcanasque imperandi artes, & vaframenta Politicorum, quæ vix terra probet, cœlo locant. Quasi vero in populo sibi formando firmandoque iis astutiarum ambagibus indigeat is, qui, mortalium corda in manu sua habens, ea quorsum vult flectit. Non nego equidem Deum cum hominibus, uti cum creaturis rationalibus, agentem, media adhibere iis persuadendis idonea, inque eorum mediorum delectu sapientiam ostendere prorsus admirabilem. Attamen Dei sanctissima ista sapientia cum Politicorum astibus ac vafritie comparari sine insigni illius contumelia non potest.

III. Uti revera novam moliebatur Rempublicam, ita & novam, qualis erat, videri eam Israëlitis voluit. Quippe cujus forma sive species, non ex rituum ruderibus Cananiticorum aut Ægyptiacorum efficta, sed cœlitus delapsa, Mosi primum in sacro monstrata monte erat, ut ad illud instar cuncta in Israële compone-

ponerentur. Neque permissum esse populo voluit, ut in religionis negotio vel tantillum suo ageret arbitratu. Omnia determinavit ipse, ad minutissimas usque circumstantias; quibus ita eos alligavit, ut non sine præsentaneo vitæ discrimine quicquam vel omittere vel aliter agere potuerint. Adeoque a suæ eos voluntatis arbitrio dependere jussit, ut frequenter pro omni statutorum ratione solam allegaverit imperantis auctoritatem: *Ego sum Jehova.* Nec alia eos lege in populum suum adscivit, nisi ut conceptis sacramenti verbis, omnia quæ præscribere Deo, veluti Regi suo, liberet, præstituros se esse pollicerentur. Exod. XIX: 8. XXIV. 3. Ita Majestatem summi numinis decuit, non tortuosis vaframentorum ambagibus, sed via regia, solo Auctoritatis suæ obtentu, populum sibi subjicere: eumque ab initio sic assuefacere, ut abnegato omni carnis ratiocinio, unicam Regis dominique sui voluntatem pro agendorum omnium norma susciperent.

IV. Nec ulli in religione ritus fuerunt, ab Israëlitis olim sine numine usurpati, quibus propter assuetudinem, quia *ineptiæ erant tolerabiles*, ut in posterum quoque uterentur lege lata *permisit:* sed præscripta *jussaque* sunt omnia. Et quidem ita districte, ut nec transversum digitum dextrorsum aut sinistrorsum declinare fas fuerit. Deut. V: 38. Convitium autem Deo dicit, qui quæ mandatis suis Deus inseruit, ut ritus in religione observandos, ea *ineptias*, ut ut *tolerabiles*, vocare non reformidat.

V. Porro nec *permisit*, nec *jussit* Deus, ut eo se modo Israëlitæ colerent, quo modo Deos suos colebant gentiles; veritus scilicet, *ne per veteres istas vanitates Dæmoni cultum deferrent*, *si minus Deo licuisset.* Nam & inanis ille metus erat: quum Deo propemodum perinde sit, sive quis Dæmoni cultum deferat, sive per vanitates aliquas veteres Deo cultum deferre præsumat. Et longe aliter Deum instituisse Moses docet. Deut. XII: 30. 31. 32. NE EXQUIRAS DE DIIS GENTIUM DICENDO: QUOMODO COLUERUNT GENTES ISTÆ DEOS SUOS? UT SIC FACIAM EGO QUOQUE. NE FACITO SIC JEHOVÆ, DEO TUO: NAM QUICQUID ABOMINATIONI EST JEHOVÆ, QUICQUID ODIT, FECERUNT DIIS SUIS. UNAM-

QUAMQUE REM QUAM EGO PRÆCIPIO VOBIS EAM OBSERVANTES FACITE: NE ADDITO EI, NEQUE DETRAHITO EX EA. Adde Lev. XVIII: 2. 3. 4. *Alloquere filios Israëlis edicens eis: Ego sum Jehova Deus vester.* SECUNDUM OPERA TERRÆ ÆGYPTI, IN QUA HABITASTIS, NE FACITOTE: *Similiter secundum opera terræ Canaan, in quam duco vos, ne facitote, & in statutis eorum ne ambulatote. Judicia mea exercetote, & statuta mea observatote ambulando in eis. Ego sum Jehova Deus vester.* Audin, *Spencere*, qua ratione ab Ægyptiacis vanitatibus ad suorum observantiam præceptorum Israëlitas Deus avocet? Eo id facit nomine quod ipse Jehova & Deus ipsorum sit, qui ex Ægypto eos eripiens nihil posthac cum Ægyptiorum vanitatibus commune habere voluit. Hoc profecto non est, id quod tu dicis, allicere eos per umbratiles veterum Ægypti rituum reliquias.

VI. Atque hinc factum est, ut plurima Deus legibus suis ritualibus inseruerit, *Ægyptiorum*, *Zabiorum*, *Cananæorum* institutis ἐκ παραλλήλου opposita. Idque non in iis solum quæ *naturalem* aliquam bonitatis aut malitiæ rationem habere videntur, sed & in iis de quibus *Maimonides*, שאלמלא התורה לא היו רעות כלל. *Si lex non exstaret, ea quæ iis adversantur omnino mala non forent.* Unde idem fatetur *Maimonides: multarum legum rationes sibi innotuisse, ex sola cognitione fidei, cultus, & rituum Zabiorum, quibus directe adversabantur.* Cujus rei varia a nobis exempla alibi allata sunt. Nunc alia addemus.

Mor. Nevoch. part. III. Cap. XXIX.

Oecon. fœd. Dei. Lib. IV. cap. XIV. §. VIII.

VII. Interdixit Deus, *ne circumciderent pilos ad latus capitis, neque corrumperent latus barbæ*, Levit. XIX: 27. propterea quod ita se radere & tondere solerent Sacerdotes Idololatrici. Et hæc eadem ratio est præcepti de *non gestando vestimento ex diversis generibus confecto*. Lev. XIX: 19. quod videlicet tum temporis sacrificuli idololatrarum ita solerent incedere. Simul enim adhibebant, tum *plantas*, id est *linum*, tum *animalia*, id est *lanam*, ad vestimentum unum. Sic eadem causa subest in eo quod dicitur, *ne mulier induat vestimenta viri*, Deut. XXII: 5. Invenies enim in libro טומטום præcipi, *ut Vir gestet vestimentum muliebre coloratum, quando stat coram stella Veneris: similiter ut Mulier induat*

loricam

loricam & arma bellica quando ſtat coram ſtella Martis. Hæc *Maimonides.* Mor. Nevo, Part. III. cap. XXXVII.

VIII. Cui *Abenephius Arabs* ita conſentit, ut, niſi *Kircherum* ſua fallat opinio, hujuſmodi antiquorum Ægyptiorum opiniones ex uno auctore collegiſſe videantur. At operæ pretium erit ipſa *Abenephii* verba, quatenus noſtro ſerviunt inſtituto, ex *Kirchero* deſcribere. *Tota Lex*, inquit, *opponitur erroribus antiquorum. Nam notum eſt quod Ægyptii ſolebant imagines exſtruere, & idola diſponere in montibus excelſis, & ad Orientem converſi ea adorare, maxime vero Solis ſimulachrum. Ideo Lex abrogat excelſa, & converſionem verſus Orientem: & ideo dicunt Sapientes*, Gloria in Occidente eſt. *Iterum, Ægyptii ſolebant in ſumma veneratione habere Boves, Arietes, Hircos; & ea animalia occidere graviſſimum piaculum arbitrabantur. Hebræos vero, ut ab hoc ritu averterentur, Lex contrarium docuit; immolationem nempe Boum, Arietum, Hircorum. Porro, in ſacrificiis Ægypti Sacerdotes fermento & melle utebantur: ſalem vero, quem* Typhonis ſpumam *dicebant, abominabantur. Verum Lex fermento & melle neglecto in ſacrificiis ſalem adhibet.* Interjectis aliis concludit tandem: *Vides igitur quo modo ex occaſione variorum rituum Ægyptiacorum, qui jam totum Orientem occupabant, Lex eos prohibens reſultaverit.* Sed & noſtrum eſt hinc concludere; quod is, qui in minimis quibuſcunque, ſua inſtituta Ægyptiacis e diametro oppoſuit, ſuiſque expreſſim interdixit, ne Ægyptiorum opera imitarentur; quod is, inquam, non propterea in cultum ſuum plurima Ægyptiorum tranſduxerit, ut iis aſſuetum populum facilius ſibi devinciret. Oedip. Tom. I. Syntag. IV. cap. I.

IX. Et quid de *Iſraëlitis* dico? Hæc ſimiliaque alia multa, quæ Idololatriæ imitamenta vel invitamenta videri poterant, etiam *Proſelytis* domicilii interdicta fuiſſe, Hebræorum ſapientes ſciſcunt. De qua re poſtquam multis egiſſet *Seldenus*, ita tandem ſe recolligit: *Summa demum eſt, actus omnimodos, qui viciniorum gentium idololatriam ejuſve ritus omnino ſaperent, aut imitari viderentur, tametſi idoli cultus procul abeſſet, ex Jure Interveniente, non vero Communi ſeu Naturali, Proſelytis domicilii, ut ex Civili Iſraëlitis, interdictos.* Tantum abeſt ut voluerit Deus aliqua rituum De Jur. nat. & gent. lib. II. Cap. VII.

tuum ſimilitudine Gentiles ad Politiam Iſraëlis allicere. Sed de eo mox plenius.

X. Non poterimus fictas has rituum Moſaicorum cauſſas certius refellere, quam aſſignando veras; quas non temeraria Divinæ ſapientiæ æſtimatio, aut ſuſceptæ ſemel hypotheſios amor, ſed ipſe Dei Spiritus, in fallere neſciis Sacrarum literarum monumentis, dictavit. Id itaque ſibi *primum* in rituum juſſione propoſitum habuit Deus, ut laborioſis iſtis exercitiis *ferociam* populi indomitam, veluti *difficillimo jugo*, *ſubigeret*. Scilicet ut *infans* aut *puer* Deo obverſabatur Iſraël, qui uti ſibi ſemitam non ſapiebat, ita petulans indole, præfractique ingenii, monitoribus aſper erat. Non conveniebat iſti ſtatui blanda nimis indulgentia; fomes potius proterviæ futura, quam remedium. Hinc legem veluti pædagogum populo dedit, qui ferula atque virga armatus ferocientium affectuum impetus compeſceret. Gal. III: 23. Et *quamvis filius* eſſet Iſraël, *atque hæres omnium*, ita tamen eum excepit Deus, *ut non multum a ſervo diſtare* videretur. Patriis exemtum amplexibus atque blanditiis, *ſub tutoribus ac curatoribus* eſſe juſſit. Ac *in ſervitutem redegit ſub elementis mundi*. Gal. IV: 1. 2. 3.

XI. Quod emphatice ab Apoſtolo dictum eſt. Nam *elementa*, vocat cærimonias propter earundem ruditatem ſive imperfectionem; tranſlatione, ſive a natura, ſive ab arte petita. Et quidem *Mundi* elementa, vel quia terreſtria erant, e mundo ſumta, iiſque rebus quas mundani quoque homines cum piis communes habebant, quæque non continent in ſe benedictionem & bona hæreditatis: vel quia Deus mundum, id eſt mundi incolas, erudire volens, a tenuibus illis principiis exorſus eſt, inferiori primum Schola, in uno duntaxat mundi angulo, aperta. Elementis hiſce mundi Iſraëlitæ erant δεδουλωμένοι, *in ſervitutem redacti*. Data enim erant cum ſevera interminatione, ne vel negligerentur, vel aliter ac juſſum erat uſurparentur: & additi fuerunt Principes ac Seniores, poteſtatem habentes, in Cathedra Moſis ſedentes, qui ad obſervationem rituum eos tenerent atque adigerent: atque ipſa demum obſervatio ſervile quid referebat, quippe in qua erat exprobratio pueritiæ, quum minutulis præceptis ac dogmatis conſtaret, qualia præſcribuntur puerulis: *ne ederis*, *neque guſtaveris*, *neque attigeris*. Col. II: 21.

XII. Fuit

XII. Fuit etiam in immensa illa rituum multitudine, cum tam severa interminatione Israëli injuncta, *onus grave, & jugum difficile portatu.* Act. xv: 10. quod Apostolus *jugum servitutis* vocat. Gal. v: 1. quo juvencæ illius indomitæ collum pressum fuit, ut ad obsequium adigeretur. Sive enim *materiam* rituum spectes, quæ *infirmis & egenis mundi elementis* consistebat. Gal. iv: 9. quæ non poterant τοὺς προσερχομένους τελειῶσαι. Heb. x: 1. & in quorum observatione per se non erat sanctitas, neque imago Dei, neque cultus rationalis: sive *multitudinem*, qua fatigabantur: sive *observationem*, quæ onerosa ut plurimum erat, & cum susceptione doloris, sumtu ingenti, & scrupulosa minutiarum attentione conjuncta: sive *rigorem*, quo exigebantur cuncta cum intentatione maledictionis, & interminatione excidii: sive denique *partem significationis*, quod cogerentur confessionem edere suæ *impuritatis*, per *lotiones*; & *reatus*, per *sacrificia*; ac reatus quidem nondum expiati, per sacrificiorum crebram repetitionem, atque ita *Chirographum* subsignare *sibi ex parte contrarium*: Col. ii: 14. erat in omnibus hisce onus ac jugum puerili petulantiæ compescendæ perquam idoneum.

XIII. Neque onus tantum, sed & φρουρὰ *præsidium.* Ita enim Apostolus: Gal. iii: 23. ὑπὸ νόμου ἐφρουρούμεθα, συγκεκλεισμένοι, *sub lege velut præsidio custodiebamur, conclusi.* Nimirum elegerat Deus populum Israëliticum ex omnibus gentibus in populum sibi peculiarem. Ideoque eum a cæteris gentibus voluit esse sejunctissimum. Hoc fine legem posuit tanquam φρουρὰν, *custodiam*, sive *carcerem* aliquem, aut *arcem*, qua *conclusi* exercitarentur. Quæ plurimum distant ab ista quam *Spencerus* fingit *indulgentia*, qua, cedendo petulantiæ ac proterviæ populi, consuetudinum Ægyptiacarum iis veniam dederit Deus.

XIV. Deinde hæc quoque Dei in rituum jussione intentio fuit, ut eorum observantiâ veluti *pariete intergerino* eos a gentium communione longe semoveret. Iterum Apostolum audiamus. Eph. ii: 14. 15. *Ipse enim est pax nostra, qui utraque fecit unum, & intergerini parietis septum solvit: inimicitiis, id est lege præceptorum quæ in ritibus posita est, per carnem suam abolitis; ut ex duobus illis conderet in semet ipso unum novum hominem, faciens pacem.*

Quum

Quum *septum parietis intergerini* dicit, alludere videtur ad duplex *Templi septum*: quorum *exterius*, intra quod Judæi, qui mundi erant, religionis caussa conveniebant, loricam habebat, in qua paribus intervallis dispositæ erant columellæ, Græcis ac Latinis literis inscriptæ, quibus significabatur, nemini alienigenæ licere, sub capitis pœna, loricam istam ingredi, & irrumpere in interius septum. Pariter in *interiori* septo alia fuit isti similis lorica, qua populus a Templi ingressu, & Atrio Sacerdotum arcebatur. Quod ex *Josepho* observavit, & scite huic Apostoli dicto applicuit, *Ludovicus Cappellus.* Cum utroque illo septo, sive lorica, comparari possunt Cærimoniæ: quæ *Gentiles* a *Judæis* submovebant, quo nomine similes erant *prioris* septi loricæ; & *Judæos* ipsos quodammodo a *Deo* & familiari ad ipsum accessu.

XV. Quum autem Legem præceptorum in ritibus *inimicitias* vocat, hoc inter cætera innuit, fuisse eam symbolum atque instrumentum divisionis atque odii inter Israëlem & Gentes. Judæi enim ritibus a Deo institutis superbi, Gentes, humanis vel Diabolicis etiam superstitionibus mancipatas, contemnebant. Ethnicis vicissim exosæ erant, & absurdæ atque ridiculæ videbantur, multæ Judæorum cærimoniæ. Atque hinc mutua nationum odia; Lege non quidem jussa, attamen certo modo stabilita. Quamobrem sæpenumero Judæis gentes exprobrarunt insociabilem suam vivendi rationem. *Apollonius Molo* objecit, *non admitti ab iis qui de Deo sentiret alia, nec quicquam ipsis commune esse cum his qui institutis differrent.* Pariliter amici *Antiochi* apud *Diodorum* eos accusant, μόνους ἁπάντων ἐθνῶν ἀκοινωνήτους εἶναι τοὺς πρὸς ἄλλο ἔθνος ἐπιμιξίας, καὶ πολεμίους ὑπολαμβάνειν πάντας: *Solos ex omnibus populis insociabiles extraneis esse, ita ut cæteros pro hostibus ducant.* Fluxit id ex rituum contrarietate. *Tacitus*: *Moses, quo sibi imposterum gentem firmaret, novos ritus contrariosque cæteris mortalibus indidit. Profana illis omnia, quæ apud nos sacra. Rursum concessa apud illos, quæ nobis incesta.* Et post aliqua. *Hi ritus quoquo modo inducti, antiquitate defenduntur. Cætera instituta sinistra, fœda pravitate valuere.* Deinde; *Judæorum mos absurdus sordidusque.* Hanc Judæorum Gentiumque inimicitiam pace facta interemit Christus, remoto quo sejungebantur septo, abrogata-

Hist. lib. v.

que

que rituum lege, & sic fecit τὰ ἀμφότερα ἓν, unum nempe novum hominem, qui Deo non in antiquitate literæ, sed in novitate Spiritus serviret.

XVI. Unde palam est, toto cœlo errare *Spencerum*, quando contendit ita comparatam fuisse rituum Mosaicorum rationem, ut Gentiles, animadversa aliqua eorum cum suis ritibus consensione, propensiora haberent in Judæorum religionem studia: utque ea quantacunque Sacrorum communio animos eorum Judæorum cultui & communioni facilius blandiusque adjungeret, ac devinctos detineret. Contra docet Apostolus, datam esse Legem ut veluti paries intergerinus Judæos a Gentilibus sejungeret, & occasio esset mutuæ inimicitiæ, non dirimendæ, nisi Lege ista sublata.

XVII. Denique & hic Cærimoniarum scopus fuit, ut *rerum spiritualium figuræ* atque *umbræ* essent, & exstaret in iis artificiosa *pictura Christi*, ac gratiæ per ipsum impetrandæ. Col. II: 17. Et profecto fuit hæc insignis Israëlis felicitas, quod, quo tempore libebat Deo mysteria sua non nisi per ænigmata, parabolas & figuras proponere, has Divinæ bonitatis ac venturi Sospitatoris picturas continuo ante oculos haberent. Eo magis, quod per Patriarchas, Prophetas, & qui ab iis edocti erant, de mystico earundem significatu, pro modulo istorum temporum erudirentur. I Pet. I: 10. 11. 12. Non est autem probabile, Deum ex impiis Ægyptiorum ac Diabolicis Sacris, ex veteribus vanitatibus, ex tolerabilibus nugis, ex Magicæ artis imitamentis, picturas fecisse rerum spiritualium atque cœlestium. Id certum, multo utiliorem, Deoque gloriosiorem operam collocaturos fuisse Viros Eruditissimos, si jussarum a Deo cærimoniarum exactam potius cum rebus significatis, quam cum tetricis quibusdam Ægyptiorum nugis, convenientiam assignare conati essent.

XVIII. Quia tamen aliquid se in sacris reperisse *Spencerus* existimat, quod ad opinionis suæ firmamen adducendum sibi judicavit; id quoque nunc breviter excutiamus. Primo igitur id urget quod Deus apud Ezechielem dicit cap. xx: 25. *Dedi ipsis statuta non bona, & jura per quæ non viverent.* Unde id sibi sumit, per *statuta non bona*, *Leges rituales* intelligi: quæ statuta *non bona*

dicantur, quum ob alias caussas, tum præcipue ratione *originis*, quia seculi moribus ortum debuere; sancita quippe ut eorum nonnullos vitio aliquo notatos e medio tollerent, alios autem, summa cum cautela, tolerarent. Sed non potest ignorare *Spencerus*, controversum admodum illius loci sensum esse, & quem ipse elegit, quia videbatur servire hypothesi, quamvis timide & hæsitante animo, eum plerisque Interpretibus ob rationes non contemnendas improbari. Quia tamen ex nostratibus etiam Viri Doctissimi sunt quibus ea illius explicatio hactenus allubescit, ut per statuta non bona Leges rituales intelligant, non lubet nunc super ea re altercari. Satius pro communi pietatis caussa erit, ut ostendamus, ne quidem ea interpretatione data id consequi quod *Spencerus* pugnat.

XIX. Qui præcepta, quæ *dogmata* dicuntur, sive placita, vulgo cærimonialia, *non bona* hic a Deo dici autumant, has illius denominationis producunt rationes. Non sunt bona. I. Ut in quibus consistat imago Dei, & vera sanctitas hominis. II. Ut jucunda, quia sunt grave & importabile jugum. III. Ut in quibus vita sit. IV. Quia quamdiu illa præcepta incumbunt, exspectatur, διόρθωσις sive *mutatio in melius*, exclusa est κρείττων ἐλπὶς, *melior spes per quam prope accedimus ad Deum*, neque datur hæreditas mundi, & adimitur lætitia illa quæ ex communione gentium cæteroquin oritura erat. Ut autem propterea non bona dicerent, quia ex malis seculi moribus ortum traxerunt, & ex iis, quamvis cum cautela, aliquid admiserunt; alienum a pietate sua ducunt.

XX. Et merito. I. Etenim non solum nullo verbulo monet Deus, se id præfracto populi ingenio dedisse, ut cederet aliquantulum eorum duritiei, indulgendo rituum quorundam usum quibus assueverant. Sed auctoritatem suam Regiam, ac potestatem Herilem identidem inculcat, cui sine exceptione ulla dicto audientes esse debeant. ℣. 19. *Ego sum Jehova Deus vester, in statutis meis ambulate, & jura mea observate, & facite ipsa.* Ni facerent, *sublata manu juravit, se effusurum excandescentiam suam super eos in ipso deserto ad consumendum eos.* ℣. 13. 15.

XXI. II. Tantum abest, ut fateatur Deus se propter populi duritiem

duritiem ex Ægyptiorum institutis quædam in sua transscripsisse, ut ab Ægyptiorum institutis quantum fieri potest procul eos esse jubeat. Id patribus dixerat: ℣. 7. *Quisque abominationes oculorum suorum projicite, & stercoribus Ægypti ne inquinetis vos: Ego sum Jehova Deus vester.* Hoc est, ut suas cogitationes, cupiditates, consilia, & quicquid ipsis videbatur rectum, tanquam abominabilia abjicerent & abnegarent; omnemque cultum Ægyptiorum & instituta eorum haberent pro stercoribus, & in nulla re cum ipsis haberent communionem. Uti bene mentem Domini exponit Celeberrimus Interpres. (Coccej. in h. l.) Quum autem ista Domini præcepta neglectim habuissent patres, non existimavit aliquantulum sibi de rigore isto remittendum esse, aut aliquid dandum inveteratis populi moribus: sed dixit ad filios ipsorum in deserto; *in statutis patrum vestrorum ne ambuletis, & judicia ipsorum ne observetis, & stercoribus ipsorum ne polluamini.* ℣. 18. Qui ita instituit, is non docet se in gratiam pertinacis populi ritus quosdam Ægyptiacos indulsisse.

XXII. III. Accuratius exponendum erat, quo modo statuta ista ratione originis suæ non bona dicantur. Si enim ex bonis Ægyptiorum moribus orta, iisque consona sunt, utique eo ipso nomine sunt bona. Nam bonum est quicquid cum bono convenit. Si ex malis moribus orta, iisque consona; bona quidem statuta non erunt, sed nec Dei statuta. Quippe qui præcipere non potest nisi quod bonum est, aut præcipiendo bonum facit. Si hactenus seculi moribus ortum suum instituta hæc debuisse velit, in quantum iis corrigendis destinata sunt, id quidem dicit *Spencerus* quod verum est; sed neque probat id quod probandum susceperat, neque rationem reddit, ob quam statuta ista non bona dicantur. Imo eo ipso bona sunt, quod ritus vitio aliquo notatos e medio tollant. Secundum vetus verbum: *E malis moribus bonæ leges.* Nihil itaque hic Domini apud Ezechielem sermo Spencerum juvat.

XXIII. Uti nec Pauli illud Act. XIII: 18. Ἐτροποφόρησεν αὐτοὺς *mores eorum pertulit in deserto.* Hactenus quidem consentimus *Spencero*, non esse sollicitandam vocem Græcam, aut ungues criticos injiciendos sacro textui. Est enim vox bene Græca, qua & *Cicero* usus est ad *Atticum*: *in hoc* τὸν τῦφόν μου πρὸς Θεῶν τροποφόρησον. (Epist. XXIX. lib. III.)

ποφόρηζον. Sed de cætero *Spenceri* interpretationem admittere nullo modo possumus. Si enim per *mores* illos intellexisset Paulus, *consuetudines extra culpam positas*, & in rituum Divinorum numerum assumtas; non erat ea res memorabilis, neque Divinæ clementiæ argumentum, quod mores inculpatos, imo vero legibus suis præscriptos, toleraverit. Nec *toleravisse* tales mores dicendus erat, sed approbasse, laudasse, & præmiis prosecutus esse. *Sed nec de malis moribus intelligi*, inquit, *potest*. Imo vero, inquam ego, debet. Nam boni præceptique non tolerantur. *At*, ait, *malos illos non toleravit, sed ultus est Deus*. Recte: sed infra meritum ultus, neque in omnibus, neque semper. Ezech. xx: 17. *Pepercit tamen oculus meus illis ne perderem illos, neque feci ex eis consummationem in deserto.*

Cap. XV.

Respondetur ad objectas Auctoritates.

I. *Ad laudata in contrarium testimonia generales quædam observationes.* II. *Prima. Quum Græci Ægyptiorum res prius cognitas habuerint quam Hebræorum, & Ægyptiis antiquitatem suam jactantibus crediderint; hinc factum est ut nimis liberaliter multa iis attribuerint.* III. *Idem & in Christianis quibusdam observandum, qui secularia studia prius quam sacra tractaverunt.* IV. *Secunda. Ecclesiastici quidam scriptores plus dixerunt, quam Marshamus aut Spencerus vellent.* V. *Tertia. Quum recentes sint, non valet eorum de rebus antiquissimis auctoritas, nisi rationibus suffulta; quæ sæpe ficulneæ sunt.* VI. *Et temerariæ.* VII. *Quarta. Nonnulla testimonia id tantum dicunt, quod utrimque in confesso est, neque decidunt litem.* VIII. *Quinta. Præcipui eorum qui laudantur a nobis potius, quam a parte adversa stant. Quod ostenditur exemplo.* IX. *Maimonidis.* X. XI. XII. *Origenis.* XIII. XIV. *Et Grotii.* XV. *Operis Epilogus.*

Conf. lib. I. cap. x §. XVII. I. DENIQUE ut NOVITATIS & SINGULARITATIS invidiam amoliantur, instructissimam Auctorum,

in eadem omnia, ut ajunt, secum euntium, phalangem producunt. Nos autem necesse non existimamus ut ad Auctores singulos, laudataque eorum testimonia, nimia diligentia respondeamus. Suffecerit generales quasdam observationes exponere, quibus scrupulos omnes, siqui remanserint, Lectorum animis eximi posse arbitramur.

II. Et *primo* quidem observari velim: quum *Ægyptiorum* res apud *Græcos* celebratissimæ fuerint, quo tempore *Hebræorum* nomen vix erat iis cognitum, omnesque propemodum Græci Scriptores, a quibus eruditio ad alios dimanavit, multo & *prius* & diligentius *Ægyptiacas* antiquitates quam *Hebraicas* scrutati sint, hinc facile contigit, ut quæ apud Ægyptios antiquitus recepta fuisse intelligebant, ea etiam ab iis inventa esse crederent: & si quid postea iis quodammodo simile in Hebræorum deprehenderent institutis, id ab Ægyptiis ad eos derivatum esse suspicarentur. In qua suspicione confirmati admodum fuerunt, partim per superbam *Ægyptiorum jactantiam*, qui sapientiæ opinione tumidi rerum suarum egregii ostentatores erant, partim per eam *traditionem* quæ multorum occupaverat animos, *Hebræos*, ipsumque adeo *Mosen*, populi ducem, ab *Ægyptiis* esse oriundos. Sane *Herodotus* de Hebræis nihil omnino scivit: *Diodorus Siculus*, *Plutarchus* aliique pauca vel erronea de iis acceperant. Ægyptiaca autem monumenta pridem mentes ipsorum impleverant: ideoque in iis prædicandis toti, quam ipsi temere susceperant opinionem eam etiam Lectoribus suis impressere. Qui si id scivissent, quod nos ex Divinis scimus Scripturis, Hebræos ab antiquis prognatos Patriarchis, & sacra eorum instructos disciplina in Ægyptum venisse, regibus principibusque charos atque venerabiles; ac deinceps ab ipso Deo rituum suorum systema accepisse, non ea omnia Ægyptiis uti inventoribus attribuissent, quæ nunc liberaliter nimis iis attribuerunt.

III. Valetque hæc observatio non solum adversus *Gentiles* istos, verum etiam adversus *Christianos* quosdam: qui quum secularia studia gnaviter tractassent, antequam sacræ historiæ exactam nacisceretur peritiam; & sæpenumero non admodum accurati originum ruspatores ac temporum putatores essent; pro-

ſanarum antiquitatum præjudiciis occupatum ad ſacra animum appellentes, minus aliquando perite de iis cenſuerunt. Et quod prius didicerant, id etiam antiquius fuiſſe temere opinati ſunt.

IV. *Deinde* hoc quoque notandum, *Eccleſiaſticos* quandoque Scriptores tanta Gentilium antiquitatum præſumtione laboraſſe, ut de iis non paullo *plus* dixerint, quam *Marshamus* aut *Spencerus* velint. Ut verbi gratia *Chryſoſtomus*; quando *omnes Judæorum cærimonias, omneſque ritus, & ſacrificia, & purificationes, & neomenias, & Arcam, Templumque ipſum, originem a Gentium ruditate traxiſſe* aſſerit. Quo aſſerto neque modeſtiæ eum, neque veritati, ut par eſt, litaſſe, *Spencerus* fatetur. Unde conſequitur, non eſſe ipſis ἀβασανίςως ac ſine rationum examine in talibus ſubſtringendam fidem.

V Tertio id quoque attendendum, quum de rebus ſua ætate longe antiquioribus loquantur, non valere hic eorum auctoritatem, niſi claris ſpeciminibus fidem dictis ſuis aſtruant. Quæ autem proferunt ſpecimina, ea vel aliena, vel admodum incerta ſunt. Repetamus memoria quod ſupra perorantem audivimus *Chryſoſtomum*, qui probaturus Deum multa Judæis quorum deſiderio in Ægypto correpti erant conceſſiſſe, pro exemplo tam magnifici templi ſtructuram memorat, quod quamvis *Marshamo* & *Spencero* non improbatum, perquam tamen alienum eſſe multis rationibus ſupra adſtruximus. Sicuti & illud admodum incertum eſt, quod de Gentilium more *comam promittentium*, eamque *Dæmoniis nutrientium*, aut *Nymphis*, *aut fluvio offerentium Cyrillus Alexandrinus* narrat: incertum, inquam, eſt utrum mos ille tam antiquus fuerit, & apud eas tunc gentes, quibuſcum Iſraëlitis interceſſit commercium, receptus, ut Divinis de *Naziræatu* legibus originem dare potuerit. Nonne probabilius diceretur oppoſitas eas fuiſſe *Zabiorum* conſuetudini de qua *Maimonides*: *omnia ea quæ ſeparantur a corpore, ut pili, ungues, ſanguis, pro immundis habebant; unde tonſores omnes iis immundi erant, quia ſanguinem & pilos tangunt. Quicunque novaculam ſuper carnem ſuam tranſire ſinebat, lavare ſe cogebatur, in aqua fontana, clara, limpida.*

Confer. lib. III. cap. X.

Mor. Nevoc. Part. III. cap. XLVII.

VI. Nec quia *Spencero* nulla alia Divini de Naziræatu præcepti

occurrit

occurrit ratio, idcirco iſta optimi *Cyrilli* amplectanda nobis ſententia eſt. Quid enim tantum nobis permittimus homulli, ut non modo Divinarum Legum omnium rationes exponere nos poſtulemus; verum etiam, ſi non niſi una aliqua nobis in mentem fortaſſe veniat, eaque, quod ne ipſi quidem diffiteri auſimus, ſatis frigida, præter hanc nullam eſſe temere aſſeramus? Si humani juris conſulti tantum majoribus natu deferunt, ut multa prudenter ab iis conſtituta dictent, quorum tamen a poſteris reddi non poteſt ratio; quanto magis ita nos de Divinis Legibus exiſtimare par eſt, earum ſapientiſſimas ſemper ſanctiſſimaſque Deo conſtare rationes, etiam ſi noſtri eas ingenii caliginoſus ſtupor non aſſequatur? Id genus præcepta δόγματα ſunt, a mero Legiſlatoris arbitrio pendentia, quibus exercere populi ſui obſequium voluit, ut diſcerent in ſola jubentis auctoritate acquieſcere; non poſtulata ratione juſſionis. Hoc interim tenendum fide eſt, quicquid jubetur, juſtum atque obedienti bonum eſſe: atque externo iſti præcepto arcanum aliquid ſubeſſe, cujus complementum in Chriſto & corpore illius myſtico quærendum eſt. Eam potius operam præſtitiſſet nobis Doctiſſimus *Spencerus*, ut præcepti de Naziræorum comis, alendis primum, tum cremandis, ſpiritualem ſignificationem, ex Scripturarum collatione, ediſſereret.

VII. *Quarto:* Nonnulla etiam tanquam ſuam ſtabilientia opinionem *Spencerus* laudat, quæ tamen utrimque conceſſa, extra eam de qua nunc diſputatur quæſtionem ſunt. Nam & nos nulli ambigimus, quin Deus multa ad externi cultus apparatum facientia, olim in mundo uſitata, ſed a Deo ipſo, aut generalioribus aut ſpecialioribus mandatis, inſtituta, atque approbata, a gentilibus autem corrupta, de novo Iſraëlitis præſcripſerit, ut per ea ad majora, ſpiritualia, cœleſtia eos paullatim manuduceret; hactenus ſe ruditati populi accommodans, qui unico ſaltu a viſibilibus quibus aſſueverat, ad mere ſpiritualia, ſola mentis meditatione ac ſublimi fide apprehendenda, transferri vix poterat. Eam ob cauſſam Paulus cærimonias iſtas *egena mundi elementa vocat*. Referri huc poſſunt, Sacrificia, Altaria, Templa, Dierum diſtinctiones, & id genus plura, quæ majoribus natu uſurpata, in Iſraëlitarum quoque religione obſervari Deus voluit. Sed ea nobis

lis,

lis eſt, utrum propter Iſraëlitarum cum Ægyptiis conſuetudinem, ex Ægyptiorum ſuperſtitionibus multa Deus, ſed correcta paululum atque immutata, in ſuum cultum tranſſcripſerit, ne, ſi id pervicaci populo indultum non fuiſſet, omnem numinis reverentiam excuteret. Hoc autem non invenimus in prolixo qui allegatur *Maimonidis* diſcurſu. Qui quidem docet, Sacerdotes, Sacrificia, Templa, Altaria, qualia Gentiles impie Soli, Lunæ, aliiſque commentitiis numinibus dicaverant, Divino juſſu a rebus creatis & phantaſmatibus quæ nullam veritatem habent, ad nomen & numen ſuum tranſlata eſſe; ſed nequaquam docet, rituum Moſaicorum rationes ex convenientia cum Ægyptiorum ineptiis exponendas eſſe; aut iis rebus coli voluiſſe Deum, quas illi ad idololatricum ſuum cultum improbe commenti erant. Et ſic *Maimonidis* illud teſtimonium noſtræ ſententiæ non adverſatur.

VIII. Addimus *Quinto:* Laudari nonnullos a *Spencero* qui a nobis potius quam ab ipſo ſtent. E multis tria Illuſtrium virorum exempla proferam, ſed qui ob eximiam ſuam eruditionem, & peritiam harum rerum non vulgarem, omnium inſtar eſſe poſſint. Ii ſunt ex Judæis MAIMONIDES, ex Antiquis ORIGENES, ex recentioribus GROTIUS.

IX. MAIMONIDES, ut ab eo nunc ordiamur, quem noviſſime loquentem audivimus, mentem ſuam ſuper ea quam præ manibus habemus controverſia, conceptis verbis ita exponit, idque eo ipſo capite quod pro ſe allegat *Spencerus. Horum omnium*, inquit, *una & eadem eſt intentio, videlicet*, NE COLAMUS IPSUM EO MODO QUO IDOLOLATRÆ FICTITIA SUA NUMINA COLERE SOLEBANT; *quam rem generaliter & univerſaliter prohibuit; dicendo*, NE DICAS QUOMODO GENTES ILLÆ COLUNT DEOS SUOS SIC FACIAM ET EGO. Deut XII: 30. *Vult dicere, illos non debere ita facere Deo, idque propter cauſſam quam ſubjungit:* QUIA OMNEM ABOMINATIONEM DOMINI QUAM ODIT FECERUNT DIIS SUIS. Id autem multorum exemplorum inductione probat. *Communis*, inquit, *eo tempore ſuperſtitio fuit, ſolem adorare ac pro Deo habere, hinc factum procul dubio ut ad Orientem ſe converterint adoraturi. Abraham autem convertit ſe ad Occidentem in monte Moria, ut ter-*

Part. III. cap. XLV.

gum

gum suum obverteret soli. Iterum, quia Idololatræ tum temporis altaria sua ex lapidibus cæsis ædificarunt, ideo interdixit, ne assimilemur ipsis, & ut omnibus modis id vitemus, præcepit altare fieri ex terra, sicut dicitur Exod. xx. 24. Altare terreum facies mihi. *Et, siquidem absque lapidibus fieri n[illegible] possit, ut lapides in forma sua naturali maneant, neque cædantur, vel dolentur; sicuti etiam prohibuit lapidem pictum, & plantationem arborum juxta altare.* Lev. XXVI. 1. Deut. XVI. 21. Plura addit, sed quæ Lector apud ipsum videat. Hæc certe *Marshami Spencerique* caussam non juvant.

X. ORIGENEM etiam laudat *Spencerus:* sed is Judæorum caussam tam fortiter adversus *Celsum* tuitus est, ut temperare mihi non queam, quin quædam saltem ex apologia ista hic exhibeam. Criminabatur Judæos *Celsus*, quod altioris cujusdam sapientiæ cognitione sibi placerent, ideoque aliorum dedignarentur consuetudinem: quum tamen magnam sacrorum suorum partem cum aliis Gentibus communem haberent. Cum *Persis*, quod utrique in *montibus celsissimis Jovi* sacrificent, quo nomine totum hoc cœli convexum intelligunt. Cum *Ægyptiis*, & *Colchis*, quod *circumcidantur*, & *porcina abstineant.* Respondet autem cordate *Origenes*, merito sibi Judæos altiorem sapientiam attribuisse: *nam*, inquit, *si quis erecta mente ad contemplandum Legislatoris consilium, examinet collata instituta ejus gentis cum reliquarum moribus, quibus hodieque utuntur, nullum hominum genus magis admirabitur: ut quod, repudiatis omnibus rebus inutilibus, solas recipit utiles.* Et post aliqua. *Velit nolit Celsus, altiorem sapientiam tenent Judæi, non solum quam vulgus, verum etiam quam hi qui habentur pro philosophis. - - - Et merito hac de caussa sibi placent, aliorum, ut impurorum & impiorum, devitantes consuetudinem.* Porro docet, in Hebræorum republica habere nos παράδειγμα πόλεως ἐπȣρανίας, EXEMPLUM CIVITATIS COELESTIS, *quam Plato quidem conatus est effingere, sed Moses cæterique post eum Prophetæ formarunt, Deo dicatam, pureque educatam, procul omni superstitione.* Orig. lib. v. p. 259.

XI. Quoniam autem *Celso* libuit sacra Judæorum quibusdam gentibus communia facere; *agedum*, inquit, *dispiciamus quid sit hoc quoque. Putat de Cœlo dogma nihil differre ab opinione de Deo, aitque* παραπλησίως τοῖς Ἰȣδαίοις τȣ̀ς Πέρσας *Persas pariter ac Judæos*

dæos Jovi sacra facere in celsissimis montium: non videns quod Judæi, quemadmodum unum Deum sciebant, ita unicam sanctam precationis domum, unum altare holocautomatum, & sacri suffitus aram unicam, unumqne Dei summum sacerdotem. Nihil igitur commune Judæis fuit cum Persis, altissimos montes eosque plures conscendentibus sacrorum caussa, LONGE DISSIMILIUM SACRIS MOSAICIS, QUÆ AD QUANDAM SIMILITUDINEM ET UMBRAM COELESTIUM PERAGEBANTUR *a Sacerdotibus Judæorum, in arcano intellectum legitimorum sacrorum enarrantibus, & quidnam significaretur per ea.*

XII. De *Circumcisione* vero hæc *Celso* reponit: *Cæterum circumcisionis caussa non eadem est Judæis quæ Colchis & Ægyptiis, ac proinde nec eadem circumcisio.* Et post pauca. *Itaque circumcisionem hanc, qua se jactant Judæi, non patientur sibi communem esse*
Lib. 1. p. 17. *cum Colchis atque Ægyptiis.* Alibi de Circumcisione: *Post hæc circumcisionem Judæorum non reprehendens Celsus Judæis usitatam, ait eam mutuatos ab Ægyptiis,* MALENS ÆGYPTIIS CREDERE QUAM MOSI, *qui refert, primum mortalium circumcisum esse Abrahamum.* Qui ita incomparabilem Judæorum sapientiam deprædicat, ut repudiatis omnibus rebus inutilibus solas receperint utiles; qui in sacra eorum Politia merum cœlestis civitatis exemplum agnoscit; qui totus in eo est ut Judæorum sacra sacris Gentilium dissimillima fuisse probet, etiam ubi similitudinem ipsi Gentiles urgent; qui Mosaica sacra ad similitudinem & umbram cœlestium peracta, & arcanorum significatuum plena fuisse contendit; qui denique circumcisionem ab Ægyptiis arcessi non patitur: is an *Marshamo* & *Spencero* faveat, judicent cordati.

XIII. Denique & GROTIUM sibi suffragantem laudat Spencerus. At quo modo, videamus. Is in Levit. 1. 9. Postquam de holocaustis multa erudite disseruisset, subjungit. *Sicut autem fines sacrificiorum diversi sunt, quos & apud Arnobium & apud Jamblichum reperias, partim & apud Macrobium* III *Saturnalium, ex Trebatio; ita & ritus, qui aut ab Hebræis ad gentes alias venere, aut, quod credibilius est, a Syris & Ægyptiis usurpati, correcti sunt ab Hebræis, & ab aliis gentibus sine ea correctione usurpati.* Ubi observandum. 1. Nihil ab ipso cum asseveratione determinari.

Aut

Aut illud, inquit, aut, quod credibilius, hoc. II. Judiciose ipsum *Syrorum* facere mentionem, ex quibus quum orti sint Hebræi, mirum non est, si ritus quosdam a majoribus traditos, quos illi a vetustissimis Patriarchis habebant, retinuerint. Quod & nos sæpe inculcavimus. III. Ex eodem fonte consimiles ritus habere potuerunt Ægyptii, qui gliscente superstitione corrupti, a Mose correcti sunt.

XIV. Quicquid sit, idem certe *Grotius* alibi manifeste pro nobis est. Qui in *notis ad Lib.* I. *De veritate religionis Christianæ* ex professo docet, pleraque eorum quæ ab *Ægyptiis* derivat *Marshamus* ex *Mose* petita esse, & ab *Hebræis* ad *Phœnices*, a *Phœnicibus* ad *Græcos* pervenisse: qui *Pythagoram* a *Judæis* sua hausisse, multis argumentis adstruit: qui antiquissimas Leges *Atticas*, unde & *Romanæ* postea desumtæ sunt, ex legibus *Mosis* originem duxisse, variis exemplis probat: qui denique, quod caussæ *Spencerianæ* jugulum petit, de Oraculo quod ex pectorali summi Pontificis effulgebat disserens, IMITATI HOC, inquit, SED UT PUERI VIRORUM RES IMITANTUR, ÆGYPTII. Sect. XV.

XV. Hæc observanda existimavimus ad Auctoritates istas quas pro se *Spencerus* citat. Quum autem hac solum fini eas proferat, *ne novitatis in Theologia avidus videatur*, satis ipse fatetur contrariam sententiam longe esse receptiorem. Ideoque operam luderem, si qui in alia omnia ab eo, in eadem nobiscum eunt, viros eruditissimos gravissimosque enumerare satagerem. Et quod rei caput est, non tam recentiorum aliquot scriptorum auctoritate, quam rationum argumentorumque evidentia, disceptari hæc controversia, & decidi hæc lis debet. Quæ quum utrimque nunc producta sint, integrum æquo lectori judicium esto. Ego scribendo lassus, & exeuntibus feriis ad alia laboriosæ functionis officia vocatus, manum tollo. Ita finiebam ante diem v. Kal. Febr. Anno Æræ vulgaris MDCLXXXIII.

ΔΕΚΑ'ΦΥΛΟΝ.

SIVE

DE

DECEM TRIBUBUS ISRAELIS,

LIBER SINGULARIS.

ΔΕΚΑ'ΦΥΛΟΝ.

SIVE

DE

Decem Tribubus Israëlis

LIBER SINGULARIS.

Ad Clarissimum Virum,

D. ADRIANUM PAULI GEDANENSEM, SS. Theologiæ Doctorem,

In Ecclesia Patria Fidum Christi Domini Ministrum.

PROLOGUS.

Æpenumero cum non exigua animi mei voluptate redeo in illius temporis memoriam, ADRIANE PAULI, quo juvenes admodum sub ductu Celeberrimi MARESII Sacris Literis *Groningæ* operabamur. Tunc ego in haut contemnenda felicitatis meæ parte collocabam, quod Te ibi invenire, cognoscere ac familiariter frui dabatur. Suspiciebam enim ingenium Tuum, venerabar Pietatem, exosculabar Modestiam, æmulabar Diligentiam, atque in exemplum mihi proponebam Virtutes cæteras, quibus Juven-

Juventutis Academicæ facile Princeps eras. Denique ex
iis omnibus colligebam, in quantum Virum creſceres,
& quam præclara ſibi Chriſti Eccleſia de Te polliceri
poſſet. Neque exſpectationem fefellit eventus. Etenim,
emenſo ſtudiorum curriculo, in *Hammonenſi* primum
Gymnaſio maxima cum laude Doctoris officio functus,
mox in *Gedanenſi* Eccleſia Scribam Te præſtitiſti, atque
etiamnum præſtas, vere Euangelicum, exercitatum in
myſteriis cœleſtis regni, qui ex bono cordis ſui theſauro
Vetera ſimul & Nova profert: vitiorum hoſtis, erro-
rum domitor, piorum amor, terror improborum, ſe-
culi exemplum, Patriæ decus, Chriſti gloria. Ego in-
terim ruri degens, & vix vicinis notus, commiſſam mihi
a Domino Eccleſiolam, non dicam quo modo, tenero
certe pietatis affectu, paſcebam. At non diuturna mihi
otii illius conceſſa uſura eſt. Placuit ſupremo rerum no-
ſtrarum arbitro umbraticum hunc hominem e latebris in
lucem protrahere; & poſt crebras ſtationum mutationes
tandem Theologicæ Cathedræ in non uno admovere Ly-
ceo. Quam Provinciam quum, præter Eccleſiaſtici la-
bores Miniſterii, non niſi trepidante animo ſuſcepiſſem,
tantæ rerum moli impar; Divini tamen numinis incredi-
bilem expertus beneficentiam, quæ laſſo vires ſufficit,
jam octennium ſuſtineo. In illius autem quum verſarer
primordiis, FRISIIS tunc meis addictus, ibi Tu, Vir
Clariſſime, voluiſti gratiſſimam Tui refricare memo-
riam; & poſtquam nobis, magna locorum intercapedi-
ne ſejunctis, a multis jam annis nullum interceſſiſſet com-
mercium, primus me humaniſſimis literis Tuis ſalutaſti;
aliquoties exinde teſtatus; non diſplicuiſſe Tibi qualia-
cunque ſtudiorum meorum ſpecimina. Quam id jucun-
dum

dum mihi accideret, non Tibi modo privatim, ſed & publice teſtari lubet: ac ſi qua ſui reverentia eum quem nunc offero libellum ſcriptum credet poſteritas, ſimul credet magna me veneratione ADRIANUM PAULI proſecutum eſſe. Sed & aliæ ſuberant cauſſæ, cur Te in hujus limine Exercitationis compellare debuerim. Excuſandum nimirum purgandumque venit, quod poſt Te de *Decem Tribubus Iſraëlis* aliquid commentari auſus fuerim. Quam Tu pridem materiam ita erudite, judicioſe, copioſe pertractaviſti, ut non mediocriter ſolum eruditos, qualis ego fortaſſis & mei ſimiles, ſed & doctiſſimos quosque plurima docueris. Succeſſit, quaſi in partem laboris tui, Clariſſimus Vir, Tuus quondam Collega, meus autem amicus deſideratiſſimus, WILHELMUS WILHELMIUS, eleganti ſuper hoc ipſo argumento diſſertatione; in qua varias doctiſſimorum hominum ſententias ad partes vocans, quid in quaque laudandum culpandumve ſit, non minus modeſte quam proſpicienter arbitratus eſt. Et quis tandem ego ſum, qui poſt tantos viros in circum prodire auſim? πέζος παρὰ Λύδιον ἅρμα, Thrax aut ſecutor rudis & agreſtis, & neſcio quis Myrmillo aut Andabatarius, poſt tot palmarum gladiatores. Sed veniam dabis Tu, ſat ſcio, Vir Clariſſime, veniam daturus eſſet, ſi viveret, *Wilhelmius* noſter, poſtquam profeſſus fuero publice, veſtris me plurimum obſervationibus adjutum, veſtra face per obſcuras ſalebras deductum, veſtris humeris inſidentem, veluti nanum aliquem aut puſionem, aliquo usque fortaſſis proſpectaſſe. Adeo ut, ſi quid in hac Exercitatione boni ſit, id Vobis, deberi velim; qui vel eas mihi cogitationes præformaſtis, vel ſane ad eas occaſionem aditumque præbuiſtis. Ne-

que tamen eadem omnia vobiſcum dico: neque eodem modo, aut ordine. Et licet eandem inſiſtam viam, eſt tamen ubi paullo ſeorſim abiens in alium declino tramitem. Quam libertatem qui eruditis ademtum it, is e Senatu illud receptiſſimum, QUI ALIA OMNIA, & eadem opera ſolem e cœlo tollat. Vobis quidem veſtri operis atque ordinis conſtitere rationes. Mihi vero potiſſimum hoc fuit propoſitum ut integram decem tribuum Iſraëlis hiſtoriam, in certas partitam periodos, continuaque ſerie junctam, quantum quidem illius fieri poterat, ad candidam calcem ſiſterem. Id interim accurans ut quæ de ſingulis periodis ſacra vatum carmina cecinere, ea cum ipſo rerum eventu confligerem. Unde plurimæ mihi exponendæ fuerunt prophetiarum pericopæ, partim quidem a vobis attactæ; ſed & partim, quia ſic ferebat inſtituti veſtri ratio, a mea aliquantulum diverſa, certo judicio omiſſæ; partim etiam, quod veſtra ſit factum pace, paullo aliter expoſitæ. Quidquid autem hac in parte a me eſt præſtitum, id Tibi, ADRIANE Clariſſime, cenſendum corrigendumque offero: Te judicem expoſco. Tu arbitraberis

Opera nobis hæc inanis an in uſum impenſa ſit.

Et quam feciſti mihi ſpem, fore ut iterata cura auctiores nobis de hoc argumento lucubrationes tuas reddas, ea te fide ut quantocius exſolvas, eademque opera me ubi aberravero in viam revoces, etiam te atque etiam obteſtor. Liceat mihi hæc præfato ipſa nunc rerum capita partitim exponere.

ΔΕΚΑ΄ΦΥΛΟΝ.

SIVE DE

Decem Tribubus Iſraëlis

LIBER SINGULARIS.

CAP. I.

Separatio Decem Tribuum a Domo Dei & Davidis.

I. *Hiſtoria decem tribuum quatuor habet periodos.* II. *Primæ periodi initium a Jeroboamo eſt, divellente decem tribus a regno Judæ.* III. *Quam rerum mutationem Deus olim prædixerat.* IV. *Jeroboamus, ut regnum ſibi firmaret, prohibuit ſuos ne communia cum Judæis in eodem templo ſacra haberent.* V. *Non tamen conſultum exiſtimavit totam religionis faciem immutare, populo ad aliena numina traducto.* VI. *Sed accommodans ſe populi ingenio, locum cultui commodum deſignavit.* VII. *Addito ſigno viſibili quaſi præſentis numinis.* VIII. *In quam rem elegit vitulos aureos.* IX. *An quia ea figura dicata olim Joſepho erat, unde genus trahebat Jeroboam?* X. *Quo pertinere creditur nomen Serapis, quaſi Bovem Patrem dicas; quia Joſephus, Pater Re-*

gni Ægyptiaci, fuerit Symbolo bovis signatus. XI. *Cæterum id valde incertum est.* XII. *Neque ex Serapidis sive nomine sive numine quicquam concludi potest.* XIII. *Huetius quomodo in Apide & Serapide Mosen inveniat.* XIV. *Probabilius est Jeroboamum aliquod religionis symbolum in mente habuisse; sive Judaicæ,* XV. *Sive, quod malim, Ægyptiacæ.* XVI. *Ministros Sacrorum ex toto populo, sine tribus aut familiæ discrimine, sumsit Jeroboam: ut res ad pristinam simplicitatem reducta videretur.* XVII. *Ab extremis populi non est idem quod ex infimis.* XVIII. *Tempus etiam cultus immutatum ivit.* XIX. *At hæc quantumvis astute excogitata, cuncta tamen factu fœda fuere.* XX. *Nam & Jeroboamus & populus ingenti se scelere obligaverunt.* XXI. *Quamobrem & regibus infeliciter cessit;* XXII. *Et populo.* XXIII. *Non fuit hæc defectio tam universalis, quin multi adhæserint Deo & domui Davidis: ut Simonidæ;* XXIV. *Levitæ.* XXV. *Et ingens piorum multitudo ex omnibus tribubus.* XXVI. *Abia quoque & Asa multas urbes regni Israëlitici ceperunt.* XXVII. *Pii etiam aliquot in Israëlitide habitantes ad festa solemnia Hierosolymam ascenderunt.*

I. Mnis DECEM TRIBUUM ISRAELIS historia QUATUOR quasi *periodis* comprehenditur. PRIMA est à sui sub JEROBOAMO segregatione, tam *Sacra*, quam *Politica*; tam a domo *Dei*, quam *Davidis*: qua factum, ut separatam non minus *Ecclesiam* quam *Rempublicam* constituere cœperint: & decurrit usque ad DEPORTATIONEM ASSYRIACAM. ALTERA inde orsa ad CAPTIVITATEM JUDÆ BABYLONICAM se extendit. TERTIA incipit à REDUCTIONE populi ex *captivitate Babylonica*, duratque ad novissimum POLITIÆ ISRAELITICÆ per Romanos EXCIDIUM. QUARTA dehinc fluit usque ad optatam sperandamque TOTIUS ISRAELIS RESTITUTIONEM.

II. PRIMÆ periodi initium ac series in hunc modum se habent. *Jeroboamus*, vir sagax, inquietus, & dominandi avidus, atque

que ab ineunte ætate iis eruditus artibus quibus ingenia ad magnæ fortunæ cultum incitantur, mortuo *Salomone*, ſuffectoque *Rehabeamo*, quem tantæ moli imparem non vane conjectabat, ipſe ingentis ſpei plenus, res novas moliri cœpit. Fultus igitur optimatum favore, ac ſtudio vulgi, qui ſua ſponte contumax adverſus imperantes, levi momento ad rebellionem impellitur, ſpecioſo prætextu, onera pridem populo impoſita minui petiit. Non attendebat *Rehabeamus* difficillima eſſe principatus initia: in quo quum explere omnium deſideria nec poſſis, nec velle debeas, ea tamen in delectu obſervanda eſt commoditas, & morum comitas, ne quiſquam bonus a vultu & ſermone principis triſtior receſſiſſe conqueratur. Spreto igitur ſeniorum conſilio, quos longa ætas, & negotiorum uſus, & ſapientiſſimi *Salomonis* conſuetudo, idoneos dandis conſiliis fecerant, qui uno ſuadebant ore, ut unius diei obſequio firmum ac diuturnum mercaretur imperium, ab æqualibus rerumque imperitis inſtigatus, ferociter reſpondit: *Minimum ſuum digitum craſſiorem fore lumbis patriis: intenſurum ſe gravitatem jugi: Patrem flagellis, ſe ſcorpionibus in ipſos animadverſurum*; *atque ita domiturum iſtam petendi querendique contumaciam.* Non potuit *Jeroboamo*, ad omnia invigilanti, optatior ſubnaſci occaſio. Denæ enim ex duodenis tribubus, tam trucibus exaſperatæ reſponſis, ſeceſſione a Domo Davidis facta, lubentes ſe *Jeroboamo*, egregio nimirum libertatis patrono ac vindici, ſubmiſere. Hunc finem habuere juvenilia & calida conſilia, quæ ut prima ſpecie læta ſunt, ita tractatu comperiuntur dura, eventu triſtia.

III. Tantam rerum mutationem multo ante Deus, tum *Salomoni*, tum *Jeroboamo* prædixerat. Illum quidem minaci voce compellavit: *eo quod fuit hoc apud te, quod non obſervaſti fœdus meum & ſtatuta mea quæ præcepi tibi; omnino lacerabo hoc regnum a te, & tradam ſervo tuo.* 1 Reg. XI. 11. Huic autem quum forte in via occurriſſet *Ahias Silonites*, prehenſo novo quod indutui habebat veſtimento in duodecim illud laceravit fragmenta: quorum dena *Jeroboamo* tradidit, addito: *ſic ait Jehova Deus Iſraëlis, ecce ego laceraturus ſum regnum hoc e manu Salomonis, & daturus tibi decem tribus.* ibid. ℣. 29. 30. 31. Fruſtra fato obluctans *Salomo* de necando *Jeroboamo* conſilia inibat. Supervixit ille, & potitus re-

gno eſt. Quippe *quæ fato manent, quamvis ſignificata non vitantur.* Ipſa *Rehabeami* ſtolida imprudentia conſilio Dei inſervivit, *ut quod accidit, etiam merito accidiſſe videretur.* O Sapientia, & *occulti miranda potentia fati!* quæ res omnes ita dirigit & flectit, ut tamen ipſi illuc iviſſe videamur; & conſiliis factiſque noſtris gradum nobis ſtruamus ad fatalem illum lapſum ſive adſcenſum.

IV. Proxima nunc *Jeroboamo* cura erat; ut gentem ſibi regnumque firmaret. Non enim confidebat promiſſo Dei per vatem facto, fore ut ſolium ſibi poſteriſque ſtabiliretur, modo pia animi inclinatione Deo adhæreret. Ad ſueta regibus vaframenta deflexit. Idque imprimis operam dedit, ne populus feſtis diebus *Hieroſolymam* proficiſceretur, aut communia dehinc cum Judæis ſacra haberet. Hoc enim, quoquo ſeſe verteret, periculoſæ plenum opus aleæ eſſe videbatur. Centrum religionis coibat in urbem *Hieroſólymam* inſeſſam regibus Judæ. Ejus aditus, niſi permittentibus illis regibus, inacceſſus erat. Quare aut deſerenda religio, aut ſuſcipiendum obſequium. Si populus quomodocunque iret, vel adeſſe profectionis religioſæ comitem, vel abeſſe oportuit *Jeroboamum.* Utrobique par periculum. Abſens enim, numinis contemtor, omniſque religionis expers videri poterat: quod ante omnia principi qui populo ſe placere poſtulat enixe cavendum eſt. Nec metus aberat, ne Iſraëlitæ ab antiquo Rege, ac recens deſertis fratribus, ſed præcipue a Sacerdotibus & Levitis, ad defectionem ſollicitarentur, Templique & regiæ urbis ſplendore capti, *Davidiſque* & *Salomonis* memoria inſtigati ad rerum mutationem, *Jeroboamum* non dignitate ſolum, ſed & vita privarent. Adeſſe tamen ipſi non licebat. Non enim patebat aditus. Neque, ſi pateret, tutus erat in hoſtico. Et ſi vel tutus foret, non erat e dignitate, Regi Judæ poſtponi: nec ſperandum, ut æquali honore uterque in eadem æde ſacra faceret. Non inepte hæc profani, ſed aſtuti hominis, ratiocinia *Talmuſtidæ* perſecuti ſunt. *Didicerant,* inquiunt, *nemini jus eſſe in atrio templi ſedendi præterquam regibus Judæ, qui e domo Davidis ſunt. Si igitur, ajebat apud ſe Jeroboam, ſedente Rehabeamo me ſtantem viderint, ſtatuent unum eſſe regem, alterum ſervum: aut, ſi ſedeam, me in regem eſſe rebellem: ac me proinde interfecto, ſtatim illi adhærebunt.* Verba *Talmudis*

Jarchius

Jarchius & *Kimchius* in commentariis ſuis habent. Itaque quum debuiſſet *Jeroboam* rem totam Deo committere, cui facile erat eum, ſuo numine ad regnum evectum, inter tot pericula ſartum tectum conſervare; ad malas confugit artes, &, pravo dominantium more, religionem ad ſua commoda callide detorſit; ut illius obtentu dominationem ſtabiliret.

V. Porro imprudens admodum ac temerarium facinus commiſiſſet, ſi conatus fuiſſet populum ab eo Deo, quem ſuæ ex *Ægypto* liberationis auctorem agnoſcebat, ad peregrina numina abducere. Difficulter enim ex animo evellitur quod a patribus traditum altas cum tempore radices fixit. Præſertim in Religionis negotio. *Omnes* enim (ut *Cicero* ait) *religione moventur, & Deos patrios quos a majoribus acceperunt, colendos ſibi diligenter, ac retinendos arbitrantur.* Orat. x. in Verrem. Prudenter ergo *Jeroboamus*, populum ab eo quod avitum erat, & imbibitum, alienare noluit. LOCUM duntaxat mutavit, RITUSQUE colendi, tum MINISTROS etiam, ac TEMPUS cultus: idque tam aſtute, ut revocari potius ad omnium antiquiſſimos mores, quam novitiis initiari inſtitutis, Iſraëlitæ viderentur.

VI. LOCA cultus ea ſelegit, quæ ſe & inſigni commoditate, & memoria veterum commendabant. BETH-EL nimirum & DAN. Quarum urbium illa ad *Auſtrum*, hæc ad *Aquilonem* fuit. Et BETH-EL quidem dudum celebris, quia princeps gentis Jacob, Deo ibi ſemel iterumque conſpecto, aram iſthic loci ſolemniter dedicaverat. Nomen ipſum, *Domum Dei* deſignans, & portam cœli, tam præclarum erat, ut auguſtiori indigitamento nulla terræ pars nuncupari potuerit. DAN autem clara fuit propter idolum Michæ, ibi a Danitis non diu poſt Joſuam erectum, multoque tempore ab accolis religioſe cultum. Jud. XVIII. 30. Quare commodiſſime huc impelli potuerunt hominum animi.

VII. Cæterum e re videbatur mentes Iſraëlitarum SIGNO aliquo VISIBILI retinere, quod monumentum inviſibilis Dei, & inſtrumentum cultus illius eſſet. Fecit ergo duos vitulos, ſive juvencos, aureos, de quibus dixit, *ſufficit vobis hactenus adſcendiſſe Hieroſolymam, Ecce Dii tui ô Iſraël, qui eduxerunt te ex terra Ægypti.* Quaſi diceret: Non eſt, Iſraëlitæ, cur magnis ſumptibus, mole-

molestisque itineribus, ter quotannis Hierosolymam vos conferatis: quippe idem ille verus Deus, qui patres vestros ex *Ægypto* eduxit, seque in medio Israëlis habitaturum pollicitus est, non minus hic quæri vult, aut inveniri potest, quam apud *Hierosolymam.* Ipsum quidem naturæ suæ immensitate ubique locorum esse non ignoratis, Salomone edicente, nec cœlis celsissimis Majestatem ejus terminari: & si specialis præsentiæ symbola requiritis, eccilla in vitulis quos erexi.

VIII. Sed cur *hæc* potius symbola sibi delegit, quam quævis *alia?* Ingeniosa admodum *Hugonis Grotii* commentatio est: quam tamen, ut ut a sese expolitam, Hebræis interpretibus debet. *Volebat*, inquit, *Deum coli in ea figura, quæ Josepho Dei ministro, unde ortus erat Jeroboamus, dicata olim fuerat, & quæ in Cherubinis partem faciebat præcipuam: ut vel illo adspectu populus retineretur in veneratione posteritatis Josephi, faciliusque crederet eis regnum deberi, qui orti essent ab eo, cujus maxima in omnes Israëlitas fuerant beneficia. Sic Julia domus Æneæ laudes per omnes Poëtas cani voluit, ut eo lenius ferret populus imperium illud, velut fatis datum.*

IX. Ad cujus observationis intelligentiam sciendum est, adsumi a *Grotio* eorum sententiam, qui *Josephi* memoriam ab *Ægyptiis* in *bobus* cultam memorant, totamque fabulam *Apidis* & *Serapidis* ad hanc originem referunt. Qua de re erudite comprimis & co-
Lib. I. cap. XXIX. piose agit *Vossius, de Origine & progressu Idololatriæ.* Ac multa sane sunt quæ conjecturam illam faciunt probabilem. Ex Mosaica historia cuivis notum est, nullum fuisse honoris genus, quo non rex Ægypti *Josephum* vellet ornatum. Porro moris erat *Ægyptii*, ut bene meritorum memoriam sacris ad posteros symbolis propagarent. Jam vero nullum beneficiis *Josephi* exprimendis signum magis erat idoneum *bove.* Quum enim interpretatus sit *Pharaonis* somnium de septem *vaccis* pinguibus, quas devoraverant vaccæ aliæ totidem adspectu fœdæ, ac macie confectæ, in quibus fertilitatis ac sterilitatis erat symbolum; quumque ob Divinam viri prudentiam rei annonariæ præfectus, tempore famis *Ægyptiis* optime prospexerit: nullo symbolo convenientius quam illo *bovis* potuit honorari. Annonæ enim ratio magnam partem ab agricultura dependet;

pendet; in qua *bos homini laboris socius* est; idcirco *Cereris minister Varroni* dictus, & *agriculturæ animal*, *Plinio*. Hinc etiam apud Romanos *L. Minutius*, Annonæ præfectus, *bove aurato extra portam trigeminam est donatus, ne plebe quidem invita, quia frumentum Melianum, assibus in modios æstimatum, plebi divisit.* Livius lib. IV. Accedit quod Josephus ex multorum sententia Deut. XXXIII. 17. *Bos* vocetur secundum codices Hebræos; vel saltem, juxta vulgatum interpretem, bovi comparetur.

X. Nec abludit nomen *Apis*, aut *Serapis*: nam quum Hebræis אב, *Ab*, *Patrem*, שור, *Sor*, bovem, & שר, *Sar*, *Principem* notet; inde Josephus *Apis*, id est *Pater* dici potuit, uti vocatur אב *Pater Pharaonis*. Gen. XLV. 8. item *Sarapis*, *Princeps Pater*, quum præfuerit toti Ægypto; vel *Sorapis*, *Bos Pater*, hoc est Pater regni Ægyptiaci symbolo bovis signatus. Quis negaverit ab eximio *Vossio* acute hæc excogitata esse? Sique tam solida quam ingeniosa sunt, quid obstat quo minus *Grotio* adstipulemur, hanc erectorum a *Jeroboamo* vitulorum caussam urgenti, ut eorum intuitu commonefierent *Israëlitæ* de *Josephi* ab *Ægyptiis* tam prolixe ornati præstantia? Ipse autem *Jeroboamus*, non degener tanti viri nepos, eccur imperio quam quisquam e *Davidica* gente indignior censeretur?

XI. Verum enimvero validis rationibus intercedit Doctissimus *Bochartus*, ut fidem tam eruditæ cæteroqui dissertationi adhibere non audeamus. Nam uti *Josephus* vivus non passus fuisset eos sibi honores exhiberi qui a Divinis non procul aberant, quos saltem in idololatriam facile degeneraturos prospiciebat; ita & demortui memoria apud ingratos Ægyptios brevi intercidit. Mox enim *alius surrexit rex qui Josephum non noverat.* Exod. I. 8. quique nulla ejus, nec fratrum, aut posterorum ratione habita, gravissimam in eos tyrannidem exercuit. Cui alii, pariter *Israëlitis* infesti, successere.

XII. Accedit quod *Serapidis* apud Ægyptios cultus neque tam vetustus, neque patrius fuit, sed recentior, &, ut *Attici* dicunt, ἐπίθετος, sive *inquilinus*. *Herodotus*, qui de Diis *Ægyptiorum* tam multa scripsit, de *Serapide* ne gry quidem habet. Neque quisquam alius ante *Alexandri* tempora. Et plerique ex *Ponto* in *Æ-*

gyptum advectum ſcribunt, ita procurante *Ptolomæo*. Quod argumentum fuſe perſequitur, & adverſus *Voſſii* exceptiones vindicat laudatiſſimus *Bochartus*. Adde, *Apidis* quidem Symbolum *bovem* fuiſſe, *Serapidis* non item. Saltem ſi *Macrobio* ſtandum; qui de Serapide ita: *Simulachro ſignum tricipitis animantis adjungunt, quod exprimit medio, eodemque maximo, capite Leonis effigiem. Dextera parte caput Canis exoritur, manſueta ſpecie blandientis; pars vero lævæ cervicis rapacis Lupæ capite finitur: eaſque formas animalium Draco connectit volumine ſuo, capite redeunte ad Dei dextram qua conſpicitur monſtrum.* Videri poteſt de hac effigie, illiuſque myſtica expoſitione *Athanaſius Kircherus*, *Oedipi Ægyptiaci Syntag.* III. *cap.* V. Contendit autem Ægyptiaca lingua σὼρ *ciſtam*, ἄπι *bovem* ſignificare; laudatque *Varronis* & *Nymphodori* obſervationes, qui *Apin* taurum mortuum, in *Soro*, quod Latine *arcam* dicimus, poſitum, *Sorapim* primo, ac deinde *Serapim*, dictum fuiſſe memorant. Quibus admiſſis prorſus concidit originatio illa Hebræa ex שור & אב.

Hieroz. part. I. lib. II. cap. XXXIV.

Saturnal. lib. I. cap. XXI.

XIII. Et profecto, ſi rem dicere amamus, nihil incertius id genus conjecturis eſt; quæ auctoribus ſuis eruditionis & ἀγχινοίας non invidendam laudem facile conciliant; ſed adſenſum judicioſi lectoris vix eſt ut impetrent. Præſtantiſſimus *Huetius* non quidem ex quovis ligno Mercurium, ſed ex omnibus fabularibus antiquorum Diis *Moſen* facere animum induxit ſuum; atque horſum ſibi famulari omnem eruditionem ſuam juſſit. In *Apide* ergo & *Serapide* quoque Moſen invenit. Nec deſtituitur ſuis argumentis. Sane apud *Euſebium* narrat *Artapanus*, *Nacherotem Ægyptium*, quum à *Moſe* quæreret ecquid hominibus valde eſſet utile, hunc *boum* genus reſpondiſſe, qui terram arant: *Chenephrem* itaque Ægypti regem, *taurum* nominaſſe *Apim*, eique templum exſtrui juſſiſſe. Quid promtius hinc fuit poſteris, quam cum *Apide Moſen* confundere, cujus dictum in cauſſa fuit quod *Apis* hoc cultu conſecratus ſit? Sed & *Serapidis* aliam etymologiam audi, Voſſiana illa non minus probabilem. *Tacitus Hiſtor. lib.* IV. *cap.* LXXXIII. LXXXIV. refert *Ptolomæo Lagidæ ſecundum quietem Serapidem viſum in cœlum igne plurimo attolli.* Hinc origo nominis. Nam שרף eſt *incendere*. Unde & שרפים *Seraphim* dicti, id eſt *incendentes*,

Demonſtr. Euang. lib. I. Propoſ. IV. cap. IV. Paragr. IV. & V.

Præp. Euang. lib. IX.

tes, *ardentes*. Indidem ergo *Serapis*, quod *igne plurimo in cœlum tolleretur*. Merito autem appellationem ex *igne* habuit *Moses*: qui *vultu flammeo* ad ſuos de monte reverſus eſt, & *inter ignes* Legem a Deo accepit. Accedit & aliud: Gemmæ formam exhibet *Pignorius*, in qua ſculpta videtur imago *Serapidis*, *cornuti & radiati*, *virgam* tricuſpidem *angue* circumplicatam geſtantis. Cujus hæc ſint ſymbola, ſi non *Moſis*? qui *radiatus* de Horebo deſcendit, qui *cornutus* pingitur vulgo, cujus geſtamen *virga* fuit in *ſerpentem* non ſemel *mutata*. Ita pro *Joſepho* in *Apide* & *Serapide* ſubſtitutum videmus *Moſen*, pari ingenio, ſed & pari fortaſſis incertitudine.

XIV. Quicquid hujus rei ſit, id utique certum eſt, vitulos a Jeroboamo erectos non *Politicæ* ſolum dignitatis in *Joſephi* tribu monumenta, ſed potiſſimum *Religionis* ſymbola atque inſtrumenta fuiſſe. Sive id fecerit ad imitationem *boum æneorum* quibus mare æneum in templo Salomonis innitebatur. 1 Reg. VII. 25. ſive cum reſpectu ad *Cherubinos*, quos ad vitulorum ſpeciem proxime acceſſiſſe alibi prolixe diſputavimus. Sive denique *vitulis* pridem in *Ægypto* aſſuetus, ubi degerat multos annos, ſub Rege *Seſako*, 1 Reg. XI. 40. eoſdem in Iſraëlitarum ſacra, quorum patres eandem olim inſaniam inſaniverant, transferre conſultum duxerit.

XV. Quod quidem omnium cogitatu dictuque ſimpliciſſimum eſſe videtur. Nam de *ſuis vitulis* iiſdem verbis locutus eſt *Jeroboam* 1 Reg. XII. 28. quibus *Iſraëlitæ*, de *vitulo Aaronis*, Exod. XXXII. 4. *Hi ſunt Dii tui, Iſraël, qui eduxerunt te e terra Ægypti.* Illi vero ſuperſtitionem vitulorum ex *Ægypto* hauſerant: Stephano id conteſtante, Act. VII. 39. 40. *Averſi ſunt cordibus ſuis in Ægyptum, dicentes Aaroni, fac nobis Deos qui præeant nobis.* Atque hæc eſt ratio, cur *Aholæ*, id eſt Iſraëli, exprobret Deus per Ezechielem Cap. XXIII. 8. quod *ſcortationes ſuas delatas ab Ægypto non dereliquerit*, ſectans nimirum cultum vitulorum. Accedit quod *Ægyptii* jam inde ab antiquo *duos* habuerint *boves*, *Memphiticum* alterum; alterum *Heliopolitanum.* Ad quod geminum numen ſuis etiam vitulis reſpexiſſe *Jeroboamum* probabile eſt. *Hieronym. in Hoſ.* IV. *Videtur mihi idcirco & populus in ſimilitudine feciſſe ſibi caput vituli quod coleret, & Hieroboam filius Naboth vitulos aureos fabricatus, ut quod in Ægypto didicerant* Ἄπιν καὶ Μνεῦιν, *qui ſub*

 figura

figura boum coluntur, esse Deos; hoc in sua superstitione servarent.

XVI. *Loco modoque* cultus ita immutato consequens fuit ut MINISTRI quoque mutarentur. Quia enim *Levitici sacerdotes* noluerunt cultui huic idololatrico sese mancipare, sumsit sibi *Jeroboam* Sacerdotes מִקְצוֹת הָעָם *ab extremis populi, qui non erant e filiis Levi,* 1 Reg. XII. 31. Uti sic quoque res ad pristinam simplicitatem libertatemque reducta videretur: quippe ante Mosis tempora nulla familia ab altari arcebatur.

XVII. Longe eos falli qui *ab extremis populi*, idem esse putant quod *ex infimis populi*, Vir excellentissimus *Ludovicus de Dieu* ad Ezech. XXXIII. I. erudite observavit. Notum est קָצֶה proprie notare *finem, extremitatem.* Quia vero extremitas rei est ejus complementum atque universitas, hinc pro universitate rei usurpatur. E multis exemplis tria solum, sed ea evidentissima, proferam. Gen. XIX. 4. dicuntur *Sodomitæ* domum *Lothi* circumdedisse a puero usque ad senem. Deinde additur כָּל־הָעָם מִקָּצֶה *totus populus ab extremitate*, id est, in universum. Gen. XLVII. 2. de Josepho dicitur מִקְצֵה אֶחָיו. *Et ex universitate fratrum suorum accepit quinque, & constituit eos ante Pharaonem.* Sic & Ezech. XXXIII. I. וְלָקְחוּ עַם הָאָרֶץ אִישׁ אֶחָד מִקְצֵיהֶם. *Et sumserit populus terræ virum aliquem ex universitate sua.* Eodem modo exponendum est id de *Jeroboamo: Fecit Sacerdotes ex extremitatibus populi*, id est, ex universo populo. Non enim culpatur, quod, neglectis *magnatibus*, ex *vulgo* creaverit Sacerdotes: sed quod, quum sola tribus *Levitica* muniis Sacerdotalibus a Deo esset destinata, ex *universo populo* eos desumserit. Uti & Sacerdotium ipse invasit, & Diis a se confictis propria manu sacrificia obtulit. 1 Reg. XIII. I.

XVIII. Sed nec TEMPUS religiosi cultus intemeratum reliquit. Novam instituit solemnitatem, non septimo mense, ut lex jusserat, sed octavo celebrandam: *mense illo quem commentus fuerat animo suo.* 1 Reg. XII. 32. 33. Eo consilio omnia, ut substantiam quidem & corpus quasi Religionis commune cum Judæis Israëlitæ retinerent, ne nimia novatione animi turbarentur: in circumstantiis tamen notabilis esset diversitas, quæ utriusque regni populos, quod optandum *Jeroboamo* erat, magis magisque à seinvicem alienaret.

XIX. At

XIX. At quantacunque hæc ſolertia ab homine politico inventa ſint, fœda tamen factu, atque exitu infelicia fuere. Profana quippe omnia, profani Dii, profani ſacerdotes, profana feſta, profana ſacrificia. Nam in materia Religionis profanum eſt, quicquid non habet Deum Auctorem. Itaque hi vituli pro *Diis* vocantur *Diaboli*. 2 Paralip. xi. 15. Et horum myſtæ pro Sacerdotibus, כְּמָרִים *ſacrificuli*. Hoſ. x. 5. Et ſolemnia pro Dei feſtis, *Regis dies*. Hoſ. vii. 5. quia a Rege, non a Deo fuerunt inſtituta. Et locus pro Beth-Ele, *Beth-Aven*. Hoſ. x. 5. id eſt, pro domo Dei, *domus Idoli*, vel *domus iniquitatis*. Præclare *Petrus Martyr*: *Certe injuſtiſſimas vices Jeroboamus Deo reddidit. Is uſque ad regnum illum extulit. Iſte vero Deum ipſum uſque ad boves dejecit.*

XX. Sic ergo triſtia defectionis initia vidimus, qua decem tribus ſeparatum ſibi regnum a regno Davidis, & ſegregem cœtum ab Eccleſia Dei fecerunt. Neque dubitandum eſt quin magno ſe ſcelere tam *Jeroboamus* quam *populus* in hoc negotio obligaverint. Sibi quidem Deus hanc rerum converſionem attribuit. 1 Reg. xii. 15. 24. & per Ahiam regiæ conjugi dixit: I, *dic Jeroboamo, ſic ait Jehova Deus Iſraëlis, Ego te extuli e medio hujus populi, & impoſui te anteceſſorem populo meo Iſraëli, & laceratum regnum a domo Davidis tradidi tibi.* 1 Reg. xiv. 7. 8. Sed qua in re juſtiſſime egit Deus, in eadem re perfide cum populo egit *Jeroboamus*. Adoranda hic nobis ſanctiſſimi numinis providentia eſt, *Salomonis* peccatum merito punientis, ſed altero peccato. Peccavit enim *Jeroboam*, quod, ſecus ac *David*, promiſſum ſibi a Deo regnum *rapere maluit quam exſpectare*: & per rebellionem occupatum peſſime adminiſtravit. Peccavit item *populus*, qui, Dei conſilium ignorans, contra legem ejus expreſſam defecit a domo Davidis; & legitimo ſucceſſori ſubſtituit alienum. Proinde Deus his verbis eos increpat, Hoſ. viii. 3. 4. *Deſeruit Iſraël bonum, inimicus perſequetur eum.* הם המליכו ולא ממני *Ipſi regem conſtituerunt, & non ex me: Principem ſtabiliverunt, & ego non agnovi*: id eſt, me inconſulto, nec approbante.

XXI. Quamobrem & *regibus* & *populo* male ceſſit. Nam primo defectionis auctori *Jeroboamo* qui ſucceſſit filius *Nadab*, is tantum regnavit *biennium*: quo exacto *Bahaza* illi bellum intulit,

& cum universa familia interemto, regnum invasit. 1 Reg. xv. 25. Insecuta mox talionis pœna est. *Bahazæ* filius *Ela*, *secundo* item regni sui *anno* a *Zimrio* interfectus est. 1 Reg. xvi. 8. Sed & hic brevem sceleris sui fructum percepit. *Ab Homrio* enim obsessus, & ad incitas redactus, *septimo regni sui die* domum regiam atque in ea se cum suis incendit, ac nefario vivicomburio periit rex ἑπταήμερος. 1 Reg. xvi. 15 — Sed nec *Homrio* regnum contigit nisi post quadriennale cum *Tibnio* æmulo certamen. Quo tandem potitus, hæredem quidem imperii *Achabum* filium habuit; sed & eum prælio cæsum. 1 Reg. xxii. 34. Hujus filius *Ahazia*, quum ex cancellis delapsus in lethalem morbum incidisset, mox successorem habuit *Joramum* fratrem. 2 Reg. i. 2. 17. Atque hic est ille *Joram* quem jugulavit *Jehu* cum *Jezabele* matre, & fratribus LXX. 2 Reg. ix. 24. & x. 7. Secundum illud quod per *Eliam Achabo* comminatus erat Deus: 1 Reg. xxi. 22. *Reddam domum tuam sicut domum Ieroboami filii Nebat, & sicut domum Bahasæ.* Quæ vero *Iehu* posteros fata urserint, exponemus post pauca. Id certe ex his exemplis claret, vindicem Dei manum impios reges persecutam esse, donec mutuis cædibus attriti scelerata Assyriis colla submisere.

XXII. Nec sibi eam rerum mutationem gratulatus *populus* est. 2 Reg. xvii. 20. 21. *Projecitque Jehova omne semen Israëlis, & afflixit eos, & tradidit eos in manum diripientium, donec projiceret eos a facie sua: quia scissus est Israël a domo Davidis, & constituerunt sibi Regem Ieroboam filium Nebat.* Hinc enim Israëlitis prima mali labes, & in religione defectio, & clades prope internecinæ. Prisca eorum sub Aarone μοσχοποιΐα ter millenorum cæde expiata fuit. Exod. xxxii. 28. Hoc autem crimen, quingentorum millium unico prælio corruentium. 2 Chron. xiii. 17. Qua clade majorem haut temere reperias. Ita *desertores sui Deus deserit: nec cadunt solum turpiter, sed & ruunt.* Serio hoc populo cogitandum; *vix est ut quis impune ferat rebellionem.* Discantque hoc exemplo omnes, quod *neglecta religio traxerit semper rempublicam secum & trahet.*

XXIII. Observandum tamen, *non* tam *universalem* fuisse defectionem, quin multi ex illis tribubus fidem Deo & domui Davi-

dis

dis intemeratam servaverint, omnesque res relictas habuerint præ quod Deus jussit. Et *primo* illi quidem, qui in civitatibus Judæ habitabant. 1 Reg. XXII. 17. *Tantum super filios Israëlis qui habitant inter civitates Judæ, regnavit Rehabeam.* Tales fuerunt SIMEONITÆ magnam partem, quibus portio sua intra terminos tribus Judæ assignata fuit: juxta Jacobi vaticinium Gen. XLIX. 7. *Dispertio eos* (Simeonem & Levi) *per Jacobum, & dispergo per Israëlem.* Cujus complementum est Jos. XIX. 1. *Deinde prodiit sors secunda Simeoni: pro tribu Simeonitarum per familias eorum: fuitque possessio illorum intra possessionem filiorum Judæ.*

XXIV. *Deinde*, tota LEVITARUM natio ex omnibus Israëlitarum urbibus certatim Hierosolymam confluebat. 2 Chr. XI. 13. 14. *Sacerdotes quoque & Levitæ qui erant in toto Israële, stiterunt se ei* (Rehabeamo) *e toto termino suo. Nam derelinquentes Levitæ prædia suburbana sua & possessionem suam, abiverunt ad Judam & Hierosolymam.*

XXV. Accessit *tertio* ingens hominum piorum multitudo ex OMNIBUS TRIBUBUS, quibus Jeroboami instituta displicuere, & sincerus veri numinis cultus cordi fuit. 2 Chr. XI. 16. 17. *Et sequuti illos ex omnibus tribubus Israëlis, qui dedebant animum suum ad requirendum Jehovam Deum Israëlis, venerunt Hierosolymam ad sacrificandum Jehovæ Deo majorum suorum. Qui confirmarunt Regnum Jehudæ.*

XXVI. Multas etiam regni Israëlitici URBES REX ABIA cepit. 2 Chr. XIII. 19. *Nam persecutus Abia Jeroboamum cepit ab eo civitates, Beth-Elem cum villis ejus, & Jeschanam cum villis ejus: Hephravim quoque cum villis ejus.* ASA quoque, filius ejus, civitates nonnullas cepit de *montanis Ephraimi. Et congregavit totum Judam & Benjaminem, & illos qui peregrinabantur apud eos ex* EPHRAIMO & MANASSE, *etiam ex* SIMEONE: *nam defecere ad eum* EX ISRAELITIS PLURIMI, *quum vidissent Jehovam Deum ejus esse cum eo.* 2 Chr. XV. 8. 9.

XXVII. Denique pios aliquot Israëlitidis incolas, etiamsi domicilii sedem in patria terra retinerent, communionem tamen Religionis cum Juda coluisse, & ad festa solemnia Hierosolymam adscendisse, colligere est ex Tob. V. 18. 19. *Novi enim Chananiam*

&

& Jonathanem, filios Semajæ illius magni, ut qui iverimus unà Hierosolymam adoraturi. Quæ probe attendenda sunt, ut meminerimus, jam inde ab initio schismatis, præstantissimos ex Israële, eosque maximo numero, multis necessitudinibus regno & Ecclesiæ Judaicæ innexos mansisse.

CAP. II.

Eversio Regni Israëlis per Assyrios.

I. *Altera Periodus incipit ab eversione regni X Tribuum.* II. *Cujus eversionis gradus primus est in cæde Jeroboami secundi, aut Zachariæ filii ipsius.* III. *Nam qui Zachariæ successerunt, fures potius & latrones quam Reges fuere.* IV. *Quorum horrendæ confusiones ut Reipublicæ ad finem vergentis præsagia a Jesaia prædicta sunt. Cap.* IX. II. V. *Pul, qui Israëlitidem invasit, secundum Usserium videtur Pater Sardanapali esse, idemque Ninivitarum Rex quem Jonas ad resipiscentiam commovit.* VI. *De Puli invasione vaticinatur Hoseas. Cap.* VII. I. VII. *Alter eversionis gradus est in victoria Tiglat Pilesaris.* VIII. *De qua clade iterum vaticinatus Hoseas est. Cap.* VII. 8. IX. *Tertius gradus est in expeditione Salmanassaris: qui finem imposuit regno decem tribuum postquam stetisset annis* CCXXXV. X. *Quæ omnia pridem prædixerat Ahia Silonites.* I *Reg.* XIV. 14. XI. *Et Amosus Cap.* V. 27. *Qui locus conciliatur cum Act.* VII. 43. XII. *Erudita Petiti observatio.* XIII. *Jesaiæ de hujus excidionis tempore difficilis prophetia. Cap.* VII. 8. XIV. *Grotii in textu emendando audacia.* XV. *Modestius alii computationem ab Amosi vaticinio incipiunt.* XVI. *At nec sic omnia sunt in liquido.* XVII. *Coccejus laudatus, qui computationem incipit a morte Jeroboami secundi.* XVIII. *Hiskiæ tempore quidam ex X tribubus Hierosolymam venerunt ad Pascha, & cum Judæis egressi in suis quique urbibus destruxerunt instrumenta Idololatriæ.* XIX. XX. *Quod perperam a Grotio restringitur ad oppida quæ Reges Judæ sibi acquisiverant.*

I. AD ALTERAM nunc periodum accedimus. In qua distincte rursus exponenda: I. *Eversio regni decem tribuum* II. *Status Israëlitarum post eversum regnum.*

II. In EVERSIONE Regni, quod *Israëliticum* vel *Samaritanum* appellatur, *tres* observa gradus. *Primus* est in *morte Jeroboami secundi*, aut *Zachariæ* filii ipsius, abnepotis *Iehu*, qui postquam sex menses imperasset, a *Sallum*, conjuratione inita, coram toto populo interfectus est. 2 Reg. xv. 10. 17. Ita Divinæ promissioni sua constitit veritas, qua Deus addixerat *Iehu*, fore ut *abnepotes ipsius sederent in Throno Israëlis.* 2 Reg. x. 30. *Abolitum autem est regnum domus Israëlis*, quum Deus *visitavit sanguines Iizreelis in domum Iehu.* Hos. I. 4. Multum sanguinis *Iehu* in *Iizreele* effuderat, *Achabi* nimirum & *Iezabelis*, *Ahasiæ* & agnatorum ejus. 2 Reg. IX. 25. 26. 27. 30. 36. Fecerat id quidem jussu Dei, sed *animo non integro*, *non enim ipse recessit a peccatis Jeroboami*, *quibus ad peccandum induxerat Israëlem.* 2 Reg. x. 31. Ideoque Deus eum sanguinem in noxiam domui *Iehu* imputat. Vindictam a posteris exposcens: cujus vindictæ consummatio est in cæde *Zachariæ* abnepotis ejus, per conjurationem regno pariter ac vita exuti.

III. Cum eo judicii articulo per Hoseam connectitur *abolitio regni* decem tribuum. Non quidem ut statim populus ipse esse desinat, sed Rex in populo. Nam successores *Zachariæ* non tam *reges* fuere, quam *fures*, latrones ac tyranni, augusto regum nomine indigni; qui tyrannidem male partam, neque melius habitam, fœde amiserunt. *Sallum* conjurator post unum mensem occisus est. 2 Reg. xv. 14. *Menachem*, parricida, auxilio hostium de rapinis suorum emto, regnum aliquanto diutius tenuit. 2 Reg. xv. 19. 20. *Pacachja* filius ejus, duorum tantum annorum rex, a *Pecacho* sede motus & vita privatus est. ibid. vers. 25. *Pecachi* non dispar fatum fuit: quippe quem *Hoseas* interfecit. ib. vers. 30. Is autem beneficio Assyrii vix tandem regium nomen paulisper obtinuit. Adeo fluctuabat sine certo hærede solium in prædam raptoris, vi sive per insidias prævalentis. Tyrannis per mutuas cædes sibi invicem succedentibus, *partaque per gladios regna nocente manu* invadentibus. Ut *Aricinæ Dianæ* sacerdotium nemo obtine-

 bat

Strab. lib. v. bat quam ὁ γεννηθεὶς αὐτόχειρ τοῦ ἱερωμένου πρότερον, *qui ſacerdotem priorem ſua manu trucidaverat.* Aut quomodo apud Romanos *Pompejum* ſuſtulit *Julius Cæſar*, *Cæſarem Brutus* & *Caſſius*, hunc *Auguſtus.* Aut quomodo *Galbam Otho*, *Othonem Vitellius*, *Vitellium Veſpaſianus*, & *Veſpaſiani* filium *Titum Domitianus.* Sed horrendæ hæ confuſiones & latrocinia reipublicæ ad finem vergentis ominoſa erant præſagia.

IV. Et ceu talia a Jeſaia prædicta ſunt. Cap. IX. 11. &c. *Nam exardeſcet improbitas velut ignis*, impietas Iſraëlis late graſſabitur, inſtar flammæ quæcunque attigerit depopulantis: *ſentes ac vepres abſumet*; *&* *incendet perplexitates ſylvæ*, *adeo ut in minutiſſimum pulverem abeant elato fumo. Sentes & vepres* ſunt homines plebeji & ignobiles, vel etiam infrugiferi, ſcandaloſi, impedimenta ædificationis. *Perplexitates ſylvæ* notare poſſunt nobiles & proceres mutuis confœderationibus ac conjurationibus nexos. *Pulveratio per elevationem fumi*, diſſolutionem reipublicæ notat. *Excandeſcentiâ Jehovæ exercituum obſcurabitur terra.* Creſcente Dei indignatione totus Iſraël involvetur fumo erroris, & tradetur in reprobum ſenſum. *Eritque iſte populus quaſi pabulum ignis:* continuis diſſenſionibus quaſi lento igne atteretur. *Nemo in fratrem ſuum utetur clementia. Et ſcindet ad dextram & eſuriet, & comedet ad ſiniſtram & non ſatiabuntur: ſinguli carnem brachii ſui comedent.* Tanta erit Iſraëlitarum tum rabies & crudelitas, tum fames, ut, ſicut fera fame preſſa inter armenta ſævit, & modo a dextris modo a ſiniſtris obvia pecora jugulat, ita & ipſi inter fratres & proximos ſuos graſſaturi ſint. Et ſicut furioſos homines in manus quandoque ac brachia ſua ſævire cernimus, ita in eos quoque impetum facient, qui & cognatione ſibi proximi ſunt, & a quibus in adverſis rebus opem ſibi præſidiumque polliceri cæteroquin habebant. *Menaſſes Ephraimum, & Ephraim Menaſſem.* Tribus cætera conjunctiſſimæ, uno patre Joſepho ortæ, odiis flagrantes in mutuas ruent cædes. Tantumque abeſt ut præſidium ſibi in regno Judæ quærant, ut potius *ſimul contra Judam futuri ſint.* Vid. 2 Reg. XV. 37. Hæc ſunt mala excidii omina. *In omnibus his non avertitur ira ejus, ſed adhuc manus ejus eſt extenta.*

V. Et ſane ſub *Menachemo*, *Pul*, Aſſyriorum rex, invaſit terram,

ram, imposito gravi tributo. 2 Reg. XV. 19. Dignum memoratu est quod observavit *Usserius*, *Pulum* hunc videri patrem fuisse *Sardanapali*, qui ab eo *Sardan-pul* dictus sit. Consideratisque annis ab *Africano* & *Eusebio Pulo* assignatis, quem ille *Acracarnem*, hic *Ocrazapem* vocat, atque ab initio *Nabonassari*, & (quem cum eo conjunctum fuisse existimat *Usserius*) *Sardanapali* exitu, retro numeratis; hic ille ipse quoque fuisse videri posset, qui prædicatione *Jonæ* Prophetæ ad resipiscentiam adductus fuerat. Ut hic etiam viri *Ninivitæ* surrexerint in judicio cum gente ista: & pœnitentem Ethnicum excitaverit justus Deus, ad pœnam de impœnitente Israële reposcendam. In calculi certitudinem non lubet nunc scrupulosius inquirere. At non potuit non placere pia viri sancti observatio. Annal. Tom. I. p. 83.

VI. De hac invasione *Hoseas* vaticinatur Cap. VII. 1. *Quum sanassem Israelem, per Jeroboamum* secundum restituendo Israëlis terminos, 2 Reg. XIV. 25. 27. *manifesta est pravitas Ephraimi*, quæ est via domus *Achab*; partim enim insistebant viam *Jeroboami*, adolendo, quanquam in nomine veri Dei, extra locum quem Deus elegerat, & non per filios *Aaronis*; partim contesserabant *Achabo*, adorantes Baalem. Hæc pravitas tum maxime manifestata est quum Deus *Israelem sanasset*. Tunc enim eluxit studium mendacii, a quo neque beneficiis neque cladibus dimoveri sese passi sunt. Sequitur pœna. *Et fur venit. Sallum*, parricida, qui nullo jure imperium sibi furatus est. *Effundit se exercitus in campis.* Is est exercitus *Pulis Assyrii*, qui monte decurrens velut amnis terram inundavit, acceptoque argento discessit.

VII. *Alter* eversionis regni gradus est in *victoria Tiglat Pilesaris Assyrii*, qui armis in *Pecachum* versis, totam *Galaaditin*, *Galilæam* & *Naphtalitim* pervastat, incolasque in *Assyriam* abducit. 2 Reg. XV. 29. 1 Chr. V. 25. 26. *Sed quum prævaricati essent in Deum majorum suorum, & scortati essent sectando Deos populorum ejus regionis, quos perdiderat Deus a facie eorum: suscitavit Deus Israelis animum Pulis regis Assyriæ, & animum Tiglat Pilesaris regis Assyriæ, ut deportaret ipsos Rubenitas, & Gaditas, ac dimidiam tribum Manassis: itaque abduxit eos in Chelachum, & Chaborem, & Haram, & Nehar Gazanem, usque in diem hunc.*

VIII. Et hanc quoque cladem Hoseas prædixit. Cap. VII. 8. *Ephraim populis sese miscet. Israelitæ* cum *Syris* invenerunt consilium occupandi regnum Judæ, tollendique cultum a Deo institutum. Jes. VII. 1. 2. Hæc est culpa. Succedit pœna. *Ephraim factus est ut placenta non conversa:* quam prunis impositam ab uno latere ustulari, & carbonem fieri necesse est. Innuitur deportatio partis dimidiæ regni in *Assyriam*, per *Tiglat Pilesarem*. Quod confirmatur ex versu undecimo. *Et existit Ephraim ut columba stolida, sine corde. Ægyptium vocarunt, in Assyriam abierunt.* Id est, quum jam magnam partem abiissent Israëlitæ in *Assyriam*, omnesque facti essent *Assyrio* obnoxii, stolido consilio *Ægyptiorum* imploraverunt suppetias: quod pessime iis successit, & extremi excidii caussa fuit. Historiam habes, 2 Reg. XVII. 3. 4.

IX. *Tertius* eversionis gradus est in *expeditione Salmanassaris*, qui pervastata cætera terra, anno nono regis *Hoseæ*, sexto *Hizkiæ*, post triennalem obsidionem *Samariam* capit, regem vinculis onerat, *Israelem* omnem reliquum in *Assyriam* deportat, & Barbararum gentium colonias in Israëlitidem immittit. 2 Reg. XVII. 4. &c. Atque hic finis fuit Reipublicæ X. Tribuum, quæ sub *regibus novemdecim*, quorum *primus Jeroboam* filius Nebathi, ultimus *Hoseas* filius Selæ, juxta computationem viri Eruditi, stetit Annis CCXXXV. *Mensibus* VII. totidemque diebus. Alii tamen plures ei annos attribuunt.

X. Nihil horum non prædixit *Jeroboamo* idem ille *Ahia Silonites*, qui primus ipsi spem regni fecerat. 1 Reg. XIV. 14. 15. *Itaque suscitabit sibi Jehova regem super Israelem, qui excidet domum Jeroboami eadem die. Quid autem etiam nunc? præterea percutiet Jehova Israelem, quemadmodum agitatur arundo in aqua, & convellens Israelem, a terra optima quam dederat majoribus ipsorum disperget eos procul, ultra ipsum flumen: eo quod fecerant lucos suos provocantes Jehovam.*

XI. Geminum est *Amosi* vaticinium. Cap. V. 27. *Et transportabo vos* מהלאה לדמשק *ultra Damascum, dixit Jehova, cui Deo exercituum nomen est.* Stephanus prophetiam illam allegans Act. VII. 43. pro *ultra Damascum* explicationis gratia dicit *ultra Babylonem.* Hoc sensu: non solum extra patriæ fines dulciumque ar-

vorum

vorum terminos, qualis *Damascus* est terræ sanctæ limes, sed & ultra *Babyloniam* transportabimini, in locos magis dissitos, extra terræ fere vestræ notitiam, ac redeundi spem. Habebat Amosus peculiarem suo tempore rationem, cur *ultra Damascum* diceret. Habebat & suam Stephanus, cur id *ultra Babylonem* interpretaretur. Ante Amosi tempora *Hasael* Rex *Damasci* magnis cladibus terram X. Tribuum affecerat, nonnullisque interemtis alios, uti credibile est, in *Syriam* captivos abduxerat. 2 Reg. x. 32. 33. Pergit itaque Propheta majorem iis calamitatem denunciare: fore ut brevi ultra *Damascum* longius deportentur. Quam autem longe, quum non definiret; definivit illud Stephanus: nimirum ultra *Babylonem*, in fines *Mediæ*. Quod & eventus comprobavit. Non est ergo necesse, ut Stephani allegationem in mendo cubare existimemus: quum Stephanus, nihil quidem præter veritatem dicens, sed explicationis ergo *Amosi* vaticinio aliquid superaddens, ex ejusdem Spiritus qui Amosum prophetare fecerat instinctu, illud non corruperit, quod absit! sed luculenter illustraverit.

XII. Nec hoc uno modo Stephani verba cum Amosi mente conciliari possunt. Observavit *Samuel Petitus*, Vir Doctissimus, Amosi vaticinium in hunc sensum posse verti: *Submovebo vos longinquius, quam submota est Damascus.* Nimirum cum *Rezine Syrorum* Rege, cujus metropolis *Damascus* erat, conjuraverat *Israelitarum* Rex *Pecachus*, ad regnum *Judæ*, familiamque Davidis, ex qua nasciturus Messias erat, exscindendam. Jes. VII. 2. 2 Chr. XXVIII. 6. 7. 8. Neuter tantum scelus impune tulit. Uterque eundem sensit vindicem. Nam *Tiglat Pileser* Rex *Assyriæ*, interfecto *Rezine*, destructo regno *Syrorum*, eversa *Damasco*, populum *Damascenum* deportat. 2 Reg. XVI. 9. Dein impetu belli in *Pecachum* verso, partem X. Tribuum captivam abduxit. Sed graviora residuis Israëlitis incommoda nunc prædicuntur. Fore scilicet, ut deportentur ulterius quam deportati *Damasceni* sunt. *Damasceni* autem exportati sunt in *Kiram*. 2 Reg. XVI. 9. juxta Amosi prophetiam Cap. I. 5. sive sit ea *Ptolomæi* Κυρῆνα, interpretibus *Cyrna*, Mediæ urbs mediterranea, quod *Bochartus* conjicit; sive *Albaniæ* pars ubi Κῦρος fluvius est, eidem *Ptolomæo* memoratus, quod *Grotius* opinatur: sive *Syriæ* pars Κύῤῥος vel Κυῤῥιστική, *Ptolomæo* quoque

 agnita,

agnita, quod *Coccejus* obſervat, ſive denique *Babyloniæ* civitas, quæ *Ptolomæo Chiriphe* appellatur, quod *Petitus* mavult: id utique conſtat, bene, & ad mentem Amoſi, Stephanum dixiſſe, ultra Babylonem deportatum eſſe *Iſraelem*, quippe in quam, vel etiam ultra deportata ſit *Damaſcus:* cujus *Damaſci* deportationem ea Iſraëlis citeriorem fore, prophetavit Amoſus.

XIII. Jeſaias non ipſum modo excidium prædixit: ſed & *tempus* illius prædefinivit. Jeſ. VII. 8. וּבְעוֹד שִׁשִּׁים וְחָמֵשׁ שָׁנָה יֵחַת אֶפְרַיִם מֵעָם *Deinde intra ſexaginta quinque annos confringetur Ephraim ut non ſit populus:* non ut prorſus *non ſit*, ſed ut *populus non ſit*, ut rempublicam non habeat. Cæterum non exigua difficultas eſt, ut juſtam horum annorum computationem inveniamus. Id certum ab eo tempore quo Jeſaias prædicavit ad deportationem X. Tribuum non fluxiſſe ultra annos XXIII. Quod hoc pacto demonſtratur. Edita hæc prophetia eſt temporibus *Achazi.* verſ. I. Excidium X. Tribuum incidit in VI. *Hizkiæ:* qui eſt IX. Hoſeæ Regis Iſraël. 2 Reg. XVII. 6. col. cum XVIII. I. *Achaz* ad ſummum non niſi XVI. annos regnavit: quibus adde Hizkiæ VI. habebis XXIII.

XIV. *Grotius* ergo ut difficultati medeatur, textum ſollicitat. *Omnino*, inquit, *videtur error eſſe in ſcriptura Hebraica, addito* ים *ad* שש. Jubet ergo legi שש וחמש *ſex & quinque*, id eſt, undecim. *Ex quibus duo*, inquit, *pertinent ad ultima tempore Phaceæ Regis: novem autem ad tempora Hoſeæ itidem regis X Tribuum. Vide 2 Reg.* XV. 27. *&* XVI. I. *&* XVIII. 10. *videbis hæc eſſe veriſſima.* Verum enimvero hoc non ſolertia eſt aliqua medelam facere difficili pericopæ, ſed ſævis eam ſtigmatis inurere, & truculenta manu truncare. *Primò* enim tam audax mutatio contra codicum omnium, omniumque antiquarum verſionum, fidem eſt. *Deinde* abſonum eſt Hebraiſmo, loco *undecim*, *ſex & quinque*, dicere: cujus locutionis, aut quæ ei ſimilis ſit, nullum, opinor, e Scripturis exemplum dabit. *Denique* nihil eſt in allegatis locis quo temerarium id ſuum adſertum fulciat. Nulla enim certitudine, imo ne probabilitate quidem ulla inde conficitur, duobus annis ante finem *Phaceæ*, ſive *Pecachi*, hæc Jeſaiæ dicta eſſe. Procul a nobis audaces illiuſmodi hariolationes ſint.

XV. Reſtat ergo ut initium hujus computationis ad antiquiora refera-

referamus tempora. At quæ tandem? Post Hebræos, ex Christianis interpretibus quam plurimi conjectant ad Amosi prophetiam respici. Quasi dixisset vates: Ego Jesaias repeto, confirmo, & illustro prophetiam Amosi, qui jam ante annos fere XLV ruinam & exitium denunciavit Israëlitis X. Tribuum, Am. IV. 23. V. 27. atque ipsi etiam Damasco, Am. I. 3. denuncioque, quod non denunciavit Amosus, intra LXV. annos a vaticinio isto Amosi computandos, paullatim atterendum, tandem conterendum Israëlem esse, ut populus esse desinat. Anni autem isti ita conficiuntur. Prophetavit Amosus anno XXV Regis *Ussiæ*, biennio ante terræ motum. Am. I. I. qui incidit in annum *Ussiæ* XXVII. Jam si a XXV anno *Ussiæ* computes, restabunt ex annis *Ussiæ* (qui LII annis regnavit) anni XXVII. His adde XV annos *Jothami*: & XVI *Achazi*, denique VI *Hizkiæ*, invenies annos LXV. Ita *Cornelius a Lapide*. Cum quo plerique interpretes faciunt.

XVI. Sed ne sic quidem omnia ad certum liquidumque deducta sunt, nullus ut remanserit scrupulus. Nam ut omittam quod nulla Amosiani vaticinii apud Jesaiam exstet mentio: si ab ejusdem rei prophetia aliqua annorum computatio ordienda sit, quæ caussa dici potest cur non potius ab illa *Ahiæ Silonitæ*, quæ nec diserta minus, & multo antiquior, ad ipsamque regiam conjugem facta est? 2 Reg. XIV. 15. Deinde & id gratis sumitur, terræ motum factum esse anno XXVII. *Ussiæ*: consequenter vaticinium Amosi incidere in ejus annum XXV. Id enim sacræ literæ nusquam dicunt; imo potius contrarium. Prophetavit Amos quum *Ussias* Judæ, *Jeroboamus* secundus Israëlis Rex esset. Amos. I. I. *Jeroboamus* autem non regnavit cum *Ussia* nisi annos XIV. Ponamus ergo verbum Domini factum esse ad Amosum anno ultimo *Jeroboami*, terræ motus factus erit XVI. *Ussiæ*. Qua observatione omnes illas Hebræorum & qui eos sequuntur rationes prorsus turbari clarum est. Vide sis Celeberrimum *Coccejum in Amos*. I. I.

XVII. Quid ergo? inquies. Omnia ex facili fluunt, si, quod Clarissimus *Coccejus* contendit, computationem incipere liceat a morte *Jeroboami* secundi, in qua abolitum est legitimum regnum Israëlis. Nam *Zacharias* filius ejus tarde ad gubernacula admotus est, & non nisi sex menses imperio potitus: reliqui fures potius ac prædones fuerunt,

fuerunt, quam reges, uti paragrapho ſecundo explicuimus. Docet ergo Jeſaias LXV annis poſt abolitum regnum, populum quoque confractum iri ne ſit populus. Non eſt inſolens ſcripturis ut æram vetuſtiorem a ſua conſummatione denominent: cujus rei ex libro Judicum varia proferuntur exempla. Certum utique eſt, non poſſe huic numero ſuam conſtare rationem, ſi computationem ab eo ordiaris tempore quo hæc a Jeſaia prædicata ſunt. Sic enim finirent anni LXV prope in medio regni *Manaſſis.* Tam diu autem ſtetiſſe regnum *Iſraëlis*, aut aliquam tunc in eo publici ſtatus faciem fuiſſe, ſi quis aſſerat; is ſe ſacræ hiſtoriæ auctoritate deſtitutum, imo convictum, inveniet. *Aſarhaddon Sennacheribi* filius, quum *Manaſſem*, non diu poſt regni ſui peſſima initia, captivum *Babylonem* duxit, nullas regni *Iſraëlitici* reliquias ſecum duxiſſe legitur. Non eſt igitur nimis urgenda diſtricta ſignificatio particulæ בעוד *abhinc* quaſi initium ſuum in præſenti iſthoc tempore haberet. Sique ad ſuperiora adſcendendum eſt, quod ipſa rei cogit evidentia, quam potius æram eligemus præ illa quæ & notabilis admodum in iſto populo fuit, & unde annorum quæſitus numerus facile ac certo ſubducitur? Porro ſubductio iſta hoc pacto fit. *Jerobeam* moritur anno regni XLI, id eſt XV *Uſſiæ.* Superſunt ergo anni *Uſſiæ* XXXVII. Nam imperavit in univerſum LII. *Jothami* vigeſimo, id eſt quarto poſt mortem ejus, *Hoſeas* filius *Elæ*, rex Iſraëlis fit 2 Reg. XV. 30. Nono *Hoſeæ* capta eſt Samaria, & deportatus Iſraël.

Adde ſic	37.	Uſſiæ.
	19.	Jothami.
	9.	Hoſeæ.
Summa	65.	

Sed nimis fortaſſe in Chronologicis numeris diligentes fuimus: ſi modo nimia ea diligentia exiſtimari debeat qua lux aliqua Dei verbis affunditur, aut nos certe in eorum cognitione proficimus, in quibus nihil minutum eſt, nihil quod impenſiſſima cura noſtra dignum non ſit. Attamen ad amœniora nunc deflectentes cœptam perſequamur hiſtoriam.

XVIII. Memorabile eſt quod paullo ante ultimam Tribuum deportationem factum narratur: 2 Chr. XXX. 11. &c. non paucos ex *Aſere*, *Manaſſe* & *Zabulone*, *Ephraimo* & *Iſaſchare*, invitatos

tos ab *Hizkia* ſtitiſſe ſe Hieroſolymis, & celebraſſe Paſcha: quo finito cum Judæis egreſſi per civitates Judæ, Ephraimi etiam & Manaſſis, inſtrumenta idololatriæ, & loca ei dicata, fregerunt, ſucciderunt, deſtruxerunt; ad ſua deinceps & ſuas quique urbes reverſi. 2 Chr. XXXI. I. Omnia hæc ultimam deportationem præceſſiſſe, hinc colligitur: quod reformatio *Hizkiæ*; cujus vel pars vel appendix certe celebratio Paſchatis illius fuit, facta ſit anno regni ejus primo. 2 Chr. XXIX. 3. Deportatio autem anno ſexto. 2 Reg. XVIII. 10.

XIX. Non impetrat adſenſum *Grotius*, qui ad ea hæc oppida reſtringit, quæ Reges Judæ per bella ſibi acquiſiverant: eo quod extra loca ſuæ ditionis idola frangendi legem non haberent. Etenim non immerito dubitatur, an eo tempore tales urbes decem Tribuum ſub dominio Regum Judæ fuerint. *Joaz* enim Rex Iſraëlis, *Amaſiæ* victor, ipſam Hieroſolymam muris, templum auro argentoque orbavit, obſidibus ſecum ſumtis Samariam. 2 Reg. XIV. 12. Quis credat eum tunc urbes aliquas ſuæ ditionis reliquas feciſſe Judæis? *Achaz* autem, *Hizkiæ* pater, Judæam tutari non potuit, nedum Iſraëlitarum fines invadere. Jeſ. VII. I. Porro *Hizkias*, cujus initio hæc contingebant, nihil adhuc bello egerat. Mirum ergo ſi quæ loca de X Tribubus ſub imperio ipſius fuerint. Sed & id diſerte textus habet, *Hizkiæ* tabellarios ad redintegrationem ſinceri cultus hortantes, ISRAELITIDEM OMNEM A BERSEBA AD DANEM *uſque* percurriſſe. 2 Chr. XXX. 5. adeo ut ex ſingulis fere urbibus aliquot collecti pio iſti operi manum admoverint, & Judæâ repurgatâ, niſi poſtquam *in Ephraimo & Manaſſe abſolviſſent*, non acquieverint.

XX. Tota terra Iſraëlis terra Jehovæ erat: quam excelſis ariſque aut lucis polluere, nefas. Nihil igitur præter legem fecerunt Iſraëlitæ, quum animante *Hizkia*, ſuam quoque regionem fœdis iſtis abominationibus iverunt expurgatum. At, inquies, quomodo hoc fieri potuit in ditione alieni Regis, qui nihil ſibi cum *Hizkiæ* religioſa ἀκριβείᾳ commune eſſe voluit? Reſpondeo: tempus tunc fere ἀναρχίας in Iſraëlitide fuiſſe, *Hoſea* rege in arctum redacto, multiſque urbibus *Aſſyrio* jam parentibus. Denique Divinus iſte impetus fuit: qui omni hominum imperio major eſt, at-

 que

que validior. Et hæc quidem de *everſione Regni X Tribuum* pro inſtituto noſtro ſufficiant.

Cap. III.

Status Populi poſt cladem Aſſyriacam, quod ad eos qui in terra remanſerunt.

I. *Geminus Iſraëlitarum poſt everſum regnum ſtatus.* II. *Nonnulli ex plebe ab Aſſyriis in terra relicti: prædicente id Jeſaia Cap.* XVII. 3. & ſ. III. *Concinente Amoſo. Cap.* III. 12. IV. V. *Atteſtante Hiſtoria.* VI. *Reſidui illi neque Divinæ legis peritia, neque numinis metu admodum præditi fuere.* VII. *Eorumque multi Barbaris ſe Cuthæorum matrimoniis implicuere.* VIII. *Jojadæ filius qui Sannebalathi Horonitæ filiam duxit, Neh.* XIII. 38. *non eſt Manaſſes Jaddi Pontificis frater.* IX. *Mixturam matrimoniorum ſecuta mixtura religionis eſt.* X. *Cui miſcellæ religioni firmandæ plurimum inſerviit Manaſſis ambitio, templum ædificantis & Pontificatum ſibi arrogantis, in monte Garizim.* XI. *Hic caput factus eſt ſectæ Samaritanorum.* XII. *Quæ legis quidem Moſaicæ ex parte ſtudioſa videri aliquando voluit, ſed Prophetas rejecit.* XIII. *Imo nec Legis ſatis retinens fuit, præſertim in rebus adverſis.* XIV. *Nam in rebus proſperis Judæorum propius ad eorum ſacra acceſſerunt.* XV. *Semper tamen manſerunt de templis jurgia, futilibus ſæpe argumentis agitata.* XVI. *Quamvis validiora fuerint a parte Judæorum.* XVII. *Peſſimo auſu Divinam legem corruperunt Samaritæ, ut favere inſtitutis ſuis videretur.* XVIII. *Quæ corruptiones quando factæ ſint, in obſcuro eſt.* XIX. *Admodum exoſi Iſraëlitis Samaritani fuere: maxime priſci illi Idololatræ.* XX. *Nam de poſterioribus, qui legem ſuſceperant, paullo clementius judicatum eſt.* XXI. *Illuſtrant hæc hiſtoriam Euangelicam.* XXII. *Dominus Jeſus inconſiderata iſta odia ſermone & exemplo ſuo damnat.* XXIII. *Non defuere ex Iſraëlitis in terra ſua a Salmanaſſare relictis, qui conſtanter Deo adhæſerunt.*

I. POST

I. POST *eversionem Regni* per Assyrios, *Status* populi considerari potest bifariam; partim quoad eos QUI IN TERRA REMANSERUNT; partim quoad DEPORTATOS IN EXTERAS REGIONES.

II. Non enim tam generalis hæc deportatio fuit, quin nonnulli ex viliore plebe RELICTI sint. Prædixerat id accurate Jesaias Cap. XVII. 3. 4. 5. 6. *Desinet munitio ab Ephraim. Erit autem tempore illo quo attenuabitur gloria Jacobi, & pingue carnis ejus emaciabitur: erit, inquam, perinde ac si colligeret messor segetem, & brachium spicas demeteret: denique erit ut qui legit spicas in convalle Rephaim.* Ita fiet *messis* populi, ut tollantur quidem ex loco suo, quemadmodum seges per falcem separatur ab humo & radice: non tamen projiciantur conculcandi, aut ut spinæ ac tribuli comburantur, sed *brachio messoris*, *Dei* per *Assyrios*, veluti spicæ inter secandum retineantur, in alium locum *transportentur*, denique *in manipulum colligantur*: quemadmodum passim a messoribus fieri solebat in fertili convalle *Rephaim*, prope *Hierosolymam*. Exponitur itaque parabola isthac partim *ira*, partim *clementia* Dei adversus Israëlem. *Illa* in *demetendo*, & *transportando* populo: *ista* in *retinendo*, & *recolligendo* in armum ac manipulum. Pergit propheta: *Tantum relinquetur in eo racematio, ut quum stringitur olea, duæ tresve baccæ in vertice summi rami: quatuor aut quinque in ramis ipsius frugiferæ, dictum Jehovæ Dei Israëlis.* Pertinet hoc ad residuum populi in terra remanens: quod exiguum futurum erat ac contemtum, non tamen omni prorsus vita ac vigore destitutum.

III. Concinit Amos. III. 12. *Sic ait Jehova; quemadmodum eripit pastor ex ore leonis duo crura aut particulam auris: ita eripientur Israëlitæ, qui desident Samariæ in latere lecti, & in crure spondæ. Israël* comparatur *ovi dilaceratæ. Assyrius* hostis, *Leoni. Deus, Pastori*, qui particulas quasdam direptæ pecudis servat. Hæ sunt Israëlitarum residui, sed pauci numero, *duo*: humiles conditione, non caput, non brachia, non cor, sed *crura*: & debiles viribus, uti qui *in latere lecti*, in *tibicine spondæ* ægri defectique jacent. Talis iis futura erat terra sua. Non, ut olim, sedes lautitiæ ac deliciarum.

 IV. Pro-

IV. Prophetiæ respondet historia. De *Simeonitis* enim refertur, eos tempore *Hizkiæ* regis, novas terras occupasse, incolas internecione devovisse, pascua eorum gregibus suis sumsisse, *ibique habitasse usque in eum diem* quo conscripti sunt Chronicorum libri. 1 Chron. IV. 24. 38. 41. item *quingentos eorum cecîdisse residuum quod evaserat Amalecitarum, ibique consimiliter in eundem usque diem habitasse*. Scripti autem sunt Chronicorum libri, vel ab ipso *Ezra*, ut plerisque creditum est, vel certe ab aliquo qui ei fuit σύγχρονος; post reduces Babylone Judæos. Nam & reductionis ex captivitate Babylonica meminerunt 1 Chr. IX. 1. 2. 2 Chr. XXXVI. 22. & posteri *Zerubbabelis*, cujus ductu liberatio illa cœpit, enumerantur Cap. III. 19. Alterutrum ergo necesse est, vel gesta hæc esse ante annum sextum *Hizkiæ*, & sic *Simeonitarum* isti *Assyriacam* captivitatem evaserint: vel post, & sic produnt numerum aliquem relictorum a *Salmanassere*.

V. Sed nec illud prætereundum quod memoratur 2 Chron. XXXIV. 6. 9. *Josiam* nimirum, *Hizkiæ* pronepotem, multis annis post deportatas præcipuas familiarum, urbes *Manassis*, *Simeonis*, *Ephraim*, *Nephtalitarum*, maximam partem vastatas, ab instrumentis idololatriæ repurgasse, & a reliquiis earum tribuum sacrum exegisse & reportasse tributum. Pro iisdem etiam Deum consuluisse. vers. 21. Superfuere igitur nonnulli.

VI. Residuos hos nec Sacrarum *legum* magna *peritia*, nec *numinis metu* admodum præditos fuisse, ex eo colligere est, quod *Cuthæi*, *Avæi*, *Hamathæi*, similesque novi coloni, ab *Assyriis* in *Israëlitidem* transmoti, & ob neglectum religionis, per leones, a Deo immissos, castigati ac pessime habiti, ab Rege *Assyriæ* sacerdotem petierint, *qui ritus Dei istius regionis eos condocefaceret*. 2 Reg. XVII. 24. Quæ supinam penes Israëlitas superstites religionis ignorantiam ac negligentiam arguunt.

VII. Cum ista *Barbararum* gentium fece, multos qui remanserant *Israëlitarum*, matrimoniis coaluisse, non modo ex genio abjectioris illius popelli probabile est: sed vel ex eo maxime, quod ne quidem reduces *Babylone Judæi*, imo ex optimatibus ipsis, *Samaritanorum* sive *Cuthæorum* affinitatem spreverint. Cujus rei turpe exemplum præbuit aliquis e filiis *Jojadæ* filii *Eliasibi* sacerdotis summi,

mi, gener factus *Sanballatho Horonitæ*, quem eo nomine fugavit *Nehemias*. Nehem. XIII. 28.

VIII. Non bene a viris quibusdam doctissimis asseritur, eum quem *Nehemias* indigitat *Jojadæ* filium, *Manassem* fuisse *Jaddi* Pontificis fratrem, qui *Sanneballathi Cuthæorum* Principis filiam uxorem sibi despondit: cujus historiam *Josephus* habet. Nam *Manasses* ille non fuit filius *Jojadæ*, sed *Jonathanis*, quem Josephus *Johannem* vocat, *Jojadæ* nepos: illiusque socer *Sannebalathus* non fuit *Horonita* ille, qui sub *Artaxerxe* præfecturam habuit; sed ei cognominis *Cuthæus* aliquis, qui *Bagosæ* successit, qui satrapa missus in *Samariam* fuit a *Dario*, rege ultimo Persarum, quod expressim annotavit Josephus. Vid. *Petavi: de Doctri. Temp. lib.* XII. *cap.* XXV. *Jacob. Cappell. Histo. Sacr. & Exot. ad A.* 3366. *Huetii Demonst. Euang. Propos.* IV. *De Libris Ezræ. Paragr.* IV. *p.* 305. *Edit. in Octav.*

Antiq. lib. XI. c. VII. & VIII.

IX. *Mixturam* hanc *matrimoniorum* comitata aut consecuta est *mixtura Religionis*; quæ a germano ac puro *Judaismo Apostasia* quædam ac defectio fuit. Nam sicuti Samaritani, accepta a Sacerdote lege, Deum quodammodo revereri ac colere cœperunt, ita & priscæ suæ superstitionis reliquias aliquas Israëlitis apud eos commorantibus, iis præcipue quibuscum affinitate juncti erant, affricuisse credibile est. Vix enim unquam factum esse animadvertimus, ut non gentilia ista ac profana matrimonia insignem morum religionisque corruptionem induxerint. Vide Neh. XIII. 26.

X. Maxime autem miscella ista religio stabilita est, postquam is quem modo dixi *Manasses*, crassiore *Cuthæorum* superstitione aliquantum reformata, temerario ausu multa vicissim alia iis obtrusit, quæ a recta Divini canonis norma plurimum recedunt. Ad quæ fœdus eum ambitus impulit. Nam quum ob vetitos hymenæos aditum sibi Hierosolymis ad honores præclusum esse cerneret, ad *Saneballathum* socerum profectus, se quidem filiam ejus amare dixit, nolle tamen propter eam sacerdotio privari, qui honor & gentilitius sit ipsi, & apud Judæos maxima semper in æstimatione fuerit. Respondit *Saneballathus*, se ipsi non *sacerdotium* solum conservaturum, sed & *Pontificatum* paraturum, & totius suæ provinciæ principem facturum, modo filiam suam uxorem re-

tineat: templum etiam ædificaturum Hierosolymitano suppar in monte *Garizim*, qui imminet *Samariæ* reliquis montibus celsior. Dictum factum. *Alexandro* permittente structum ibi sanctuarium. *Manasses* constitutus Pontifex. Sacerdotes multi, alienigenarum connubiis impliciti, ad *Manassen* defecerunt, *Saneballatho* præbente eis & pecuniam, & agros colendos, & domicilia, ac modis omnibus adjutante ambitionem generi. Fuit autem, ut Hebræa Historia loquitur, *sanctuarium illud in lapidem offensionis, & in petram offendiculi*: structum enim erat in æmulationem atque invidiam Hierosolymitani; sicut olim vituli in *Dan* & *Beth-El*. Neque erraverit profecto, qui templum illud Sichimiticum *azylum* appellaverit *hominum sceleratorum*. *Etenim*, quod *Josephus* annotavit, *si quis apud Hierosolymitas, aut illiciti cibi sumti, aut violati sabbati, aut similis forte criminis reus ageretur, ad Sichimitas confugiebat, calumniam sese passum dictitans.* Stetit autem templum illud per annos ferme ducentos, donec flamma ferroque *Hyrcani* abolitum est. *Joseph. Antiq. lib.* XI. *cap.* VIII. *Zemach. David. p.* 26. *Juchasin. fol.* 14. *col.* 2.

XI. Hoc modo *Manasses* caput factus est sectæ SAMARITANORUM. Turbæ miscellæ ex Barbaris Israëlitidis colonis, Israëlitis antiquis qui iiscum coaluere, & Judæis aliquot ad eos profugis. Quorum religio uti aliquid ex vero traxit; ita & plurimis inquinata fuit erroribus. Taceo de Idololatria, & circumcisione in nomine montis *Gerizim*, de imagine *columbæ* in montis cacumine inventa Templo suo imposita, ac religiose culta, quæ constanter iis a Judæorum magistris exprobrata invenimus. Fortasse enim, ex odio magis quam ex vero, posteris adscripta, quæ male a parentibus patrata fuere. Nimirum non incongrue Samariæ tempora sub secundo Templo partiaris in *Ethnicismum* cum aliqua tamen & exigua *Judaismi* mixtura, ante conditum Templum Garizitanum: & exinde in *Samaritismum*, prout is erat secretus a *Judaismo*, at eum tamen magna parte mentiebatur, ex quo *Manasses*, & cum eo Judæorum multi, se antiquis Samaritis junxerunt. Tunc enim *Samaritica* religio quasi *secta* quædam *Judaica* considerari cœpit: quippe quæ nec mere gentilis, nec vere Israëlitica erat. Non male hactenus auctor *Juchasin*: *Tunc in partes itum est, Israëli.*

li. Pars secuta est Simeonem Justum, Antigonumque *discipulum ejus, eorumque Scholam; prout didicerant illi ab Ezra & Prophetis: pars* Sannebalathum *generumque ejus; obtuleruntque sacrificia extra templum Dei, ritusque instituerunt e corde proprio.* Consentit *Zemach David*, qui & *sectam* nuncupat, & commentitias iis cærimonias imputat: הכת הזה חקקו חקים ומשפטים אשר מלבם בדו *secta hæc constituit sibi statuta & judicia quæ ex corde suo finxerat*; nequaquam pure suscepta religione, prout eam Deus per Mosen & Prophetas populo Israëlitico tradiderat. Fol. 14. col. 2. Part. 1. p. 26.

XII. Legem quidem Mosaicam agnoverunt, ac *Maimonide* teste, eam acceperunt על פשוטה, *secundum sensum literalem, ac præcepta quæ apprehenderunt observarunt accuratissime, adeo ut habiti fuerint pro credentibus in legem, & unum solum Deum agnoscentibus.* Addit *Obadias de Bartenora: omne præceptum scriptæ legis quod tenuerunt id eos accuratius ac longe diligentius observasse ipsis Israëlitis.* Attamen in eo religionis pessimi fuere corruptores, quod contra expressum numinis mandatum alibi templum exstruxerint quam eo loco quem sibi elegerat Dominus; quodque Divinorum vatum sacratissima Oracula vanissimis de caussis proterve ac contumeliose rejecerint. Ita enim vulgo de iis traditur: quamvis & dubitandi caussas doctissimus adferat *Lightfotus*. Super Berachot cap. VIII. §. VIII. Cap. VII. §. 1. ejusdem tractat. Ad Joh. IV. 15.

XIII. Sed ne Mosaicæ quidem Legis satis fuere retinentes, præsertim si pericula ingruerent. Quum enim furiosus ille *Antiochus Epimanes* potius quam *Epiphanes* dicendus, crudeliter admodum in Judæos religionis nomine sæviret, epistola ad Antiochum data protestabantur Samaritæ: *Majores quidem suos compulsos crebris regionis suæ pestilentiis, & inductos veteri quadam superstitione, morem fecisse observandi eam festivitatem quæ apud Judæos vocatur Sabbathum: & exstructo in Garizino monte templo innominati numinis, solemnes in eo victimas immolasse. Nunc autem rogare se Regem, ut mandet* Apollonio *Præsidi, &* Nicanori *procuratori Regio, ne quid posthac sibi molesti sint, quasi hærentibus in eodem cum Judæis crimine, a quibus non moribus minus quam origine diversos se esse profitentur: utque templum quod hactenus nullius Dei titulum habuerat, posthac vocetur* JOVIS GRÆCANICI. Quæ aperta erat Mosaicæ religionis abnegatio. Joseph. Antiq. Lib. XII. Cap. VII.

XIV. Po-

XIV. Poſtea tamen, quum, ceſſante perſecutione, florentiores Judæorum res erant, propius iterum ad eorum ſacra acceſſerunt. Nam, ut alibi obſervatum a Joſepho eſt, *hoc ſunt ingenio Samaritæ ut in rebus Judæorum afflictis negent ſe cognatos: quum vero affulgere iis fortunam viderint, confeſtim in ſocietatem irruunt, attinere ad ſe affirmando, & a Joſepho ejuſque filiis & Manaſſe* & *Ephremo ſeriem generis ſui deducendo.* Unde etiam in Euangelio Samaritana illa *Jacobum patrem ſuum* nuncupat, fidemque in Meſſiam, tanquam ad ſe quoque pertinentem, profitetur Joh. IV. 12. 25.

Antiq. lib. XI. cap. VIII.

XV. Remanſerunt interim perpetua de Templo jurgia. Mirum autem dictu eſt, quam futilibus utrimque argumentis cauſſam ſuam tam *Judæi* quam *Samaritæ* egerint. Eorum ſpecimina quædam ex Rabbinicis ſcriptis in lucem prodidere Viri eruditiſſimi. Narratur in *Bereſchit Rabba. Sect.* LXXXI. *R. Iſmaëlem* filium *Joſephi*, quum orandi gratia proficiſceretur *Hieroſolymam*, tranſiiſſe per montem *Garizim. Videns eum Samaritanus aliquis, dixit, quonam tu? Et ille, eo precatum Hieroſolymis. Cui alter: Nonne præſtaret orare in monte hoc benedicto, quam in iſto maledicto? At ille; ego dicam, cui rei vos ſimiles ſitis, cani ſcilicet cupido cadaveris. Vos pariter, quum ſciatis idola eſſe ſub hoc monte occultata, ſicut dicitur Geneſ.* XXXV. 4. & Jacob abſcondit ea, *omni aviditate poſt ea ferimini.* Sic ſcilicet pro ſuo templo pugnabat *Judæus.* Sed & *Samaritam* audiamus, ex eodem in Geneſin commentario. *R. Jochanan proficiſcens Hieroſolymam ut oraret, tranſiit per montem iſtum. Videns eum Samaritanus quidam dixit ei, quo tendis? Et ille, eo precatum Hieroſolymis. Cui alter, nonne præſtaret tibi orare in hoc monte benedicto, quam in domo iſta maledicta? Unde autem hic mons benedictus? ait ille. Cui Samarita:* דלא טף במוי דמבולא *quia non inundatus fuit aquis diluvii.* Idem fere repoſitum eſt *Rabban Jonathani*; cui interroganti, cur montem iſtum pro ſancto haberent, reſpondit Samarita, *quia non eſt punitus aquis diluvii.* Quumque argumentum poſceretur, allegavit Ezech. XXII. 24. *Fili hominis dic ei: Tu es terra non mundata, non compluta in die furoris.*

Jacob. Capp. XI. in Joh. 20. Lightfot. in eund. loc.

Sect. XXXII.

Elie Haddeb. Rabba. Fol. 292. col. 2. 3.

XVI. At credibile eſt validioribus utrimque rationibus eſſe pugnatum, quum capitis periculo utriuſque templi cauſſa diſceptabatur apud *Ptolomæum Philometorem.* Orta enim apud *Alexandriam* ſeditione

Joſeph. Antiq. lib. XIII. cap. VI.

ſeditione *Judæos* inter & *Samaritas* de utriuſque gentis ſacris; dum *Judæi* contendunt, juxta Moſis præſcripta *Hieroſolymitanum* templum eſſe legitimum, *Samaritæ* vero *Garizitanum*: provocatum eſt ad Regem & conſeſſum purpuratorum, ea lege, ut utrius partis cauſſidici ſuccumberent morte multarentur. Patrocinabatur Samaritis *Sabbæus* cum *Theodoſio*, Hieroſolymitanis Judæis *Andronicus Meſſalami* filius, juraveruntque per Deum & Regem, ſe ex Lege probationes allaturos eſſe, rogaveruntque Regem ut necaret eum, qui jus jurandum non ſervaſſe deprehenderetur. Itaque Rex, multis amicorum in conſilium adhibitis, conſedit cauſſam auditurus. Et quum *Sabbæus* ac *Theodoſius* conſenſiſſent *Andronico* ut prior diceret, orſus is eſt *Hieroſolymitani* templi ſanctitatem ex lege probare, oſtendens per continuas Pontificum ſucceſſiones Sacerdotii uſque in ſua tempora propagationem, & ab omnibus Aſiæ Regibus majeſtatem ejus loci honoratam donariis: *Garizitani* vero, ac ſi omnino nullum eſſet, nunquam ab his habitam rationem. His & ſimilibus rationibus perſuaſit Regi, ut decerneret *Hieroſolymitanum* eſſe ex ſententia Moſis conditum, *Sabbæum* vero & *Theodoſium* addiceret ſupplicio.

XVII. At non eſt manſum intra diſputationis terminos. Auſi ſunt *Samaritæ* ſacrilegas manus in ipſam Dei legem injicere, immani eam facinore ſtuprantes, ut ſuperſtitioni ſuæ patrocinari videretur. Quum dixerit Iſraëlitis Deus: Deut. XXVII. 4. *Eritque quum tranſieritis Jordanem, ut erigatis lapides iſtos quos ego præcipio vobis hodie* בהר עיבל IN MONTE EBAL: impudentiſſimi mortalium ſuſtinuerunt ſacroſancta Domini verba violare, iiſque ſubſtituere בהר גריזים IN MONTE GERIZIM. Neque hic ſubſtitit audacia. Ipſam *Decalogi* legem aggreſſi ſunt, qua nulla unquam lex poſt homines natos pluribus ſe Divinitatis inviolabiliſque ſanctitatis argumentis mortalium conſcientiæ approbavit: decemque illius mandatis undecimum addidere, nempe ſcelus proprium. Duobus in locis Decalogus enarratur, videlicet Exod. XX. ubi primum datus eſt, & Deut. V. ubi ſolemniter repetitur. Utrobique præceptum illud ſuum Dei mandatis aſſuerunt. Verba, prout in *Polyglottis Londinenſibus* exſtant, ita ſeſe habent. *Quum autem introduxerit te Dominus Deus tuus in terram Cananæorum ad quam*

vadis possidendam, eriges tibi duos lapides magnos, & oblines eos calce, scribesque super lapides istos omnia verba legis hujus. Postquam enim transiveris Jordanem, STATUES LAPIDES ISTOS QUOS EGO PRÆCIPIO VOBIS HODIE IN MONTE GERIZIM ET ÆDIFICABIS ALTARE DOMINO DEO TUO *altare lapideum; non levabis super eos ferrum. Ex lapidibus informibus ædificabis altare istud Domino Deo tuo in monte isto, & sacrificabis pacifica, & comedes ibi, & lætaberis coram Domino Deo tuo in monte isto, ultra Jordanem, post viam occasus solis, in terra Chananæi habitantis in planitie, e regione Gilgal, juxta quercum More, versus Sichem.* Scilicet existimarunt, non tutos se in scelere suo fore, nisi mandatum Dei e monte *Horeb* obtendere possent; quod quum nusquam gentium inveniretur, nihil se indignum facturos nebulonum impurissimi arbitrati sunt, si id propudiosis ipsi commentis fingerent.

XVIII. Quando tamen scelerata hac additione sacrum textum corruperint, haut temere dixerim. Doctissimus *Owenus* non improbabile existimat, id factum esse dum staret adhuc templum ab ipsis in monte Garizim exstructum, ante *Hyrcani* Pontificis Judaici regnum, qui, ut diximus, templum illud æquavit solo. Sed obstare videtur, quod quum in *Thalmude* Rabbini aliquoties iis textus sacri falsificationem objecisse memorentur, minutula solummodo exempla proferant, hanc autem depravationem, quæ omnium est scelestissima, perpetuo silentio transmittant. Quod, pro ingenti quo adversus Samaritanos flagrabant odio, non videntur fuisse facturi, si tanti eos criminis postulare potuissent. Vide sodes *Lightfoti* observationes, in *Disquisitione Chorographica Johanni præmissa.* Ex hoc specimine judicium fieri potest, quanti æstimandus sit *Pentateuchus Samaritanus*, quem insano quidam molimine Judæorum præferendum esse codicibus nuper contendere cœperunt. Cæterum id propter viam observatum esto.

(Theolog. lib. IV. Digress. II. p. 305.) (Cap. IV. §. III.)

XIX. Omnibus his nominibus admodum exosi puri sanguinis Israëlitis Samaritani fuere. Exstat antiqua dirarum formula in *Capitulis R. Eliesaris*, & in *Tanchum*, quibus *Ezra*, *Zorobabel* & *Josua* devovisse dicuntur *Cuthæos*, *anathemate domus judicii superioris*, sive cœlestis, & *anathemate curiæ inferioris*, vel terrestris, *ne*

(Cap. XXXVIII.) (Fol. 17. col. 4.)

ne quis unquam ex Iſraële comedat fructum aut buccellam Cuthæi. Hinc dicunt : quicunque comedit carnem Cuthæi, is veſcitur quaſi carne porcina. Unde patet, magis Cuthæos Judæis horrori fuiſſe, quam gentes alias quaſcunque, quarum eduliis veſci licuit, modo immunditiæ abeſſet ſuſpicio. Imo ne pro gente quidem cenſeri eos volunt inter LXX populos, quibus nugantur Deum poſt confuſionem linguarum orbem terrarum eſſe partitum. Huc facit illud *Syracidis* Eccleſiaſtici L. 27. 28. *Duas gentes odit anima mea : tertia autem non eſt gens ; Qui ſedent in monte Seir, Philiſtiim, & ſtultus populus qui habitat in Sichimis*, id eſt, Sichem urbe Samariæ.

XX. Cæterum hæc intelligenda videntur de *priſcis* illis *Samaritanis*, qui *Gentiles* atque *idololatræ* erant. Nam ex quo Iſraëlitarum connubiis impliciti religioni eorum facti ſunt viciniores, paullo mitius de ipſis judicatum eſt. Fatentur enim *Talmudiſtæ*, quod ארץ כותיים טהורה *terra Samaritanorum munda eſſet, & fontes mundi, & manſiones mundæ, & ſemitæ mundæ.* Diſputarunt etiam victualia ipſorum licita eſſe, modo non eſſet immiſtum eorum vinum atque acetum. Imo & *Azyma Cuthæorum* permiſſa eſſe cenſuerunt, poſſeque Iſraëlitam rite iis uti in Paſchate. Manſit tamen perpetuum odium, omnem propemodum officiorum comitatem excludens. A Samaritis enim mutuo aliquid aut gratis accipere, nefas ſibi ſemper Iſraëlitæ duxerunt.

Talm. Hieroſ. Avod. Zar. fol. 44. c. 4.

Bab. Kidduſ. Fol. 76. col. 1.

XXI. Lucem hæc fœnerantur hiſtoriæ Euangelicæ : hinc enim videmus, cur & Dominus Jeſus *Samaritæ* meminerit miſericordiam ſpoliato vulneratoque a latronibus viatori præſtantis Luc. X. 33. & mulier illa Samaritana Domino dixerit : *quomodo tu Judæus quum ſis potum a me poſcis, quæ ſum mulier Samaritana :* οὐ γὰρ συγχρῶνται Ἰουδαῖοι Σαμαρείταις, *non enim utuntur Judæi Samaritis.* Joh. IV. 9. Quæ poſtrema verba dubium eſt an *Samaritidis*, an *Johannis* ſint. Nimirum Judæus ex patriis inſtitutis ne frigidam Samaritano dare velit, nec iter monſtrare, nec fontem. Hinc memorabile viſum eſt Domino, quod *Samaritanus* aliquis communia humanitatis officia melius calleret promtiuſque præſtaret quam *Sacerdos* aut *Levita*, ſeque *proximum* Judæis probaret, a quibus ſua gens tanta excipiebatur inhumanitate. Mirumque videbatur fœminæ, quod a ſe peteret Jeſus, quæ Samarita fruſtra a Ju-

dæo petiisset: & quæ Judæus, vel oblata a Samaritano, fuisset spreturus, nisi fortasse necessitas, quæ durum telum est, eum ad receptionem adegisset. Garrula cornix irridet Jesum, ut Judæum, qui sitiens non aspernetur ipsius opem, alias superbus, & contemtor Samaritanorum.

XXII. At tam sermone quam exemplo suo docuit Jesus, inconsiderata ejusmodi odia esse, neque pristinorum maleficiorum memoriam, aut aliquod religionis discrimen, abrogare posse legem charitatis, quæ hominibus omnibus debetur, quia homines sunt; magis adhuc iis, quibus aliquid de Divina veritate cognoscere datum est. Sic tamen ut propiores nobis eos censeamus quos arctiori sibi fœdere junxit Deus. Atque hinc factum est, ut ipse quidem Dominus lassus ex itinere, & ad fontem Sycharis considens, exspectaverit oviculam aliquam quam salvet: quam nactus humanissime ad sui cognitionem deduxit, non illam modo, sed & cives ejus cupiens colligere per eam: Apostolis interim suis interdixerit, ne in prima illa expeditione Euangelica *abirent in viam gentium, aut in urbem Samaritanorum ingrederentur, sed proficiscerentur potius ad oves perditas domus Israëlis.* Mat. x. 5. 6.

Cap. IV.

Status deportatorum a Salmanassare.

I. *Deportari Israëlitas curarunt Assyrii ut mansuescerent.* II. *Loca in quæ primò deportati sunt in Assyria & Media fuere.* III. *Nihil admodum transportatio ista promovit eorum conversionem.* IV. *At postquam Judæi quoque in captivitatem abducti sunt communionem aliquam cum Prophetis & populo Dei habere cœperunt.* V. *Maxima Israëlitarum pars in sedibus sibi primum assignatis mansit.* VI. *Apocryphi Ezræ de itinere X Tribuum narratio.* VII. VIII. IX. X. XI. XII. *Quæ multis argumentis convincitur mendacii.* XIII. *Successu tamen temporis fieri potuit ut propagines quædam Israëlitarum in remotissima Orientis loca delata sint.*

I. Nunc Deportatorum conditionem videamus. Illi collocati sunt in *Assyria, Chalacho, Chabore, Gozane,*

&

& in civitatibus Mediæ. 2. Reg. XVII: 6. Fuit ab antiquo is regibus mos, gentes pro lubidine huc illuc transferre, pecudum in morem, quas pastores nunc in hybernos, nunc in æstivos saltus trajiciunt. Ita enim ingenia populorum emolliuntur, mutanturque, & qui in suo solo quodlibet audent, placidi quietique in alieno sunt. Sic Romani *Liguras*, montium fiducia sæpius rebellantes, in plana; *Cilicas* piratas, a conspectu maris semotos, in mediterranea loca ablegaverunt. Eodem consilio *Babylonii Judæos*, & nunc *Assyrii Israëlitas* e patria exules transvexerunt, ut pro *Jordane Euphratem Tigrimque* biberent.

II. Porro in quo præcise tractu deportatorum Israëlitarum mansiones fuerint, & quibus nominibus aliis e seculo scriptoribus designentur, Geographi certant, & adhuc sub judice lis est. Non lubet per singula ire, quod uti molestum nobis, ita tædiosum lectori foret. Præ cæteris mihi *Grotii* ac *Bocharti* sententia arridet: Phaleg. lib. III. cap. XIV. cui merito displicet in *Colchidem* & *Iberiam*, vel in *Armeniam* minorem, vel in ultimam *Scythiam* eos relegari, quos scriptura dicit expresse migrasse in *Assyriam & Medorum urbes*. Maxime quum in *Assyria*, vel in *Mediæ* parte ei vicina, reperiantur loca nominibus proxime illis accedentia quæ in sacra historia memorantur: nempe חלח *Chalach*, חבור *Chabor*, & גוזן *Gozan*. *Chalach* est *Ptolomæi Calachena* ad *Aquilonem Assyriæ*. *Chabor* ejusdem *Ptolomæi* est ὁ Χαβάρας τὸ ὄρος, *mons Chabaras*, inter *Mediam* & *Assyriam*. A quo monte ad mare *Caspium* euntibus medio fere spatio occurrit *Gauzania* urbs, id est *Gozan*, inter duos *Cyri* alveos, quam regioni & fluvio proximo nomen dedisse verisimile est, antequam ibi locorum Persæ dominarentur, à quibus *Cyrus* dici cœpit iste amnis, ut vicinus alter *Cambyses*, in gratiam *Cyri* & *Cambysis*. Pro *Media* 1 Chr. v. 26. est *Hara*. Nempe Media, etiam Græcis alio nomine *Aria*, & Medi *Arii* appellantur, adspiratione neglecta. *Herodotus* in *Polymnia*. Οἱ Μῆδοι ἐκαλέοντο πάλαι πρὸς πάντων Ἄριοι. *Medi quondam ab omnibus Arii appellabantur.*

III. Nihil admodum transportatio ista ad conversionem eorum valuit, nec effectum ea est, ut faciem Dei, quem in terra sua colere neglexerant, in peregrinis regionibus quærerent. Ezech.

XXXVI. 19. 20. *Disperſi eos in gentes, ſparſi ſunt per regiones, ſecundum viam eorum, & ſecundum actiones eorum judicavi eos. Etiam quum veniſſent in gentes quo venerunt, ſimiliter profanarunt nomen ſanctitatis meæ.* Tobias omnes *fratres ac gentiles ſuos in Aſſyria comediſſe cibos gentium* conqueritur. Tob. I. 11. Ideoque & deſerti a Deo ſunt, quem ad eos prophetas miſiſſe, quales ad Judæos miſit in captivitate Babylonica, non invenimus.

IV. Deinceps tamen tantum iis captivitas *Judæ* profuit, ut ab eo tempore communionem aliquam cum populo Dei & Prophetis ejus habere inceperint. Nam quum iiſdem utrique Dominis ſubeſſent, mutuo quodam ut calamitatis, ita & fraternæ charitatis & religionis, vinculo colligati fuere. Divina id ita diſponente providentia, ut qui contigui fuerant in terra propria, contigui etiam forent in terra aliena: ut quos univerat Deus promiſſione vocationis ſuæ olim futuræ, uniti etiam forent in iiſdem propemodum ſedibus, ſaltem ſub iiſdem Dominis, quo una vocarentur. Jeremias juſſus eſt ad pœnitentiam eos invitare, & miſericordiam Dei polliceri. Jer. III. 11. 12. Ezechiel quoque de eorum reaſſumtione vaticinatus eſt Capitibus XXXVI. & XXXVII. Quarum prophetiarum eos per pios Judæos compotes eſſe factos, par eſt credere. Indubium, Danielem ac ſocios ſatrapias ſuas & præfecturas habuiſſe in iis Aſſyriæ locis ubi Iſraëlitæ degebant, ita ſaltem ut communicare cum iis ea potuerint, quæ ut communicarent pietas ſuadebat.
Antiq. lib. X. cap. ult. Certe Danielem *Joſephus* tradit *Ecbatanis* in *Media* vixiſſe, & Regiam, artificioſiſſimum ac ſtupendum plane opus, ædificaſſe, cujus cuſtodia eo nomine ad ſera uſque tempora, & ipſius etiamnum *Joſephi* ævo, Judæo alicui ſacerdoti credebatur.

V. Fieri quidem potuit ut ſinguli aliquot, vel pauculæ etiam familiæ Iſraëlitarum, in ulteriora terrarum paullatim fuerint dilapſi: corpus tamen, ut ita dicam, & univerſitas populi, in ſedibus quas domini aſſignaverant manſit. 2 Reg. XVII. 23. *Ita demigravit Iſraël e terra ſua in Aſſyriam, uſque in diem hunc.* Itemque 1 Chron. V. 26. *Itaque abduxit eos in Chalachum, & Chaborem, & Haram, & Nehargozanem, uſque in diem hunc.* Id eſt, poſt ſcriptos Chronicorum libros, & ſolutam captivitatem Babylonicam.

VI. Expendenda hic venit Apocryphi Ezræ de itinere X Tribuum

buum narratio. 4 Ezr. XIII. 40. Summa huc redit. Decem tribus ab Aſſyriis deportatæ, novoque religionis quam in patria male obſervaverant amore captæ, conſilium ſibi ceperunt, ut relicta gentium multitudine in ulteriorem regionem, nullis unquam hominibus habitatam, proficiſcerentur. Tanto conatui rapidus obſtabat Euphrates. Sed favebat ille qui maris fluminumque aquis præſidet. Is venas amnis ſtitit, dum tranſirent Iſraëlitæ. Itaque anno uno & dimidio longo moleſtoque itineri impenſo, tandem in deſideratam ſibi regionem pervenerunt. Dicitur autem illa regio *Harſaret*. Ibique habitabunt uſque ad tempus ultimum, inde reverſuri, refluis, ut ante, Euphratis aquis.

VII. Multa a Viris doctiſſimis obſervata ſunt, quibus inſubida fabella vanitatis arguitur. Nos ea in compendium dabimus. I. Ea quæ falſus Ezras fingit vero manifeſte repugnant. Is enim decem tribus ſuis adhuc temporibus & poſt Judæorum e Babylonia reditum, in primæ deportationis locis hæſiſſe, diſerte, ut modo audivimus, teſtatur. Noſter autem fabulator, revelationes illas quibus profectionis iſtius ut pridem factæ meminit, contigiſſe narrat anno Judaicæ captivitatis xxx. cap. III. I.

VIII. II. Falſum quoque eſt *Harſaret* regionem eſſe ab *Aſſyria* anni unius & dimidii itinere remotam. *Ptolomæus* enim *Arſaratam* urbem in *Media* collocat, cis *Araxem* amnem, paulo ultra *Caſpios* montes. Nec improbabilis eſt doctiſſimorum virorum conjectura, ab ipſis Iſraëlitis eum tractum hoc nomen conſecutum eſſe. Sive cum *Fullero* dictam velis, עיר שארית, *civitas reliquiarum*, quod ſatis magna Iſraëlitarum manus cum *Medis* indigenis ibi habitaret: ſive cum *Hottingero* malis, הר שרת, *mons miniſterii*, ubi ſervire liber cæteroquin Iſraëlitarum populus ſubigebatur.

IX. III. Nec id ſpeciem veritatis habet, gentem ob ferociam ſuam recens patriis ſedibus expulſam, omnique exutam poteſtate, inconſultis invitiſve qui captivos eos detinebant dominis timendiſque tyrannis, ſuo ſibi conſilio iter in tam longinquas oras affectaſſe, & perfeciſſe. Cauſſa etiam quæ laudatur conſilii illius, purioris nimirum religionis amor, vana prorſus eſt. Quando enim nova eos iſta inceſſit religio, quos non minus inter gentes quam in ſua olim terra nomen Dei ſui profanaſſe modo ex Ezechiele audivimus?

vimus? Si tamen tantus iis religionis amor, quid necesse fuit in loca nullis unquam culta mortalibus, sub alio sole aliisque sideribus sita, excurrere, atque, ut cum Tragœdo dicam, supra hiemes positos & canas nives, per longinqua, clausa, abstrusa, diversa, invia, hominum omnium vestigia vitare? Quid caussæ dici potest, cur non maluerint, cum fratribus suis ex Juda & Benjamine, in patriam reverti, quam Deus Israëlitis in pignus cœli dederat, extra quam templum & altare struere nefas, ubi denique Messias, unicum fidei fundamentum, spei fulcrum, religionis centrum, præstolandus erat?

X. IV. Res ipsa loquitur, tale iter in earum rerum numero esse, quæ res fieri nequeunt. Quonam enim pedem moverent homines miseri, inermes, duro servitutis jugo pressi, per hostiles terras varie dispersi ac dissipati? Impossibilis erat reditus: inexplicabilis æque processus. Nam aut revertendo mediæ hostium phalanges inexpugnabiles fuissent perrumpendæ, aut progrediendo ingens ac teterrima totius *Scythiæ* movenda fuisset Camarina, & innumerabiles copiæ ferocissimarum gentium quum lacessendæ tum profligandæ. Breviter, vel nolentibus, vel volentibus *Assyriis* susceptum iter est. Si hoc, quorsum miraculosus iste Euphratis transitus, quum ordinaria via pateret? Non solet Deus miracula citra necessitatem facere. Sin illud, quo pacto jugum excutere potuerunt, quod toti tunc mundo grave erat? aut armis, animis, duce, omnique præsidio destituti, in libertatem se asserere, quam, hisce omnibus instructi, post patria mœnia tueri non valuerant? Nisi fortasse Deus ἀπὸ μηχανῆς. Sed hic longe alia iis interminatus est. Lev. XXVI. 37. 38. *Non erit vobis consistendi facultas adversus inimicos vestros: sed peribitis in ipsis gentibus & absumet vos terra inimicorum vestrorum.*

XI. V. Porro id expediri mihi velim, si verum sit quod refluæ Euphratis undæ transeuntibus viam tribubus fecerint, quî fiat ut neque sacræ neque exoticæ Historiæ tam miri mirandi meminerint? Quî enim potuisset res tam prodigiosa, in tam clara luce, in celebratissimis gentibus, in cultissima totius terrarum orbis regione facta, si facta, latere, aut silentio prætermitti? Cur nullus saltem *Josephus*, tantus rerum gentis suæ buccinator, vel verbulo

eam

eam attingit? Prorſus credibile eſt, totam hanc ſcenam inſtructam eſſe ad imitationem gemini miraculi, alterius in mari Rubro, alterius in Jordane facti; quum in promiſſam ſibi Cananitidem priſcus Iſraël tenderet. Sed invita omni arte luſit quiſquis commenti auctor eſt.

XII. VI. Nam ipſe locorum ſitus putidum mendacium arguit. Docet enim Scriptura, Iſraëlitas tranſmiſſo *Euphrate*, non in *Aſſyriam* ſolum, ſed & *Mediam*, vicinaque loca, ſatis ab *Euphrate* remota, abductos eſſe, verſus orientem. Fabulator noſter dicit in ulteriorem eos regionem eſſe profectos, ubi nunquam hominum genus habitavit: id eſt, niſi fallor, longius ad orientem diſſitam; ubi utique Euphratem non a fronte ſed a tergo habebant. Priora enim relegere veſtigia, & in occidentem remeare, non eſt ulterius proficiſci. Semel autem trajecto Euphrate, quis novus Euphrates ulterius progredientibus iterum trajiciendus reſtat? Vide ſodes quæ ad hujus argumenti vindicias erudite obſervavit D. WILHELMUS WILHELMIUS. Concludimus totam illam de decem tribuum per refluum Euphratem itinere, nil eſſe niſi Diſſertat. de X Trib. Sect. IV. §. IX.

Rumores vacuos, verbaque inania.

XIII. Id interim non infitemur, ſucceſſu temporis, in remotiſſima Orientis loca delatas eſſe Iſraëlitarum propagines, *Hyrcaniam* nimirum, *Parthiam*, *Perſidem*, *Carmaniam*, *Indiam*, *Sinas*; uti & in *Armeniam*, *Colchidem*, *Iberiam*, *Ægyptum* etiam & vicinas regiones; dein *Aſiam* minorem, *Græciam*, *Macedoniam*, atque omnes fere orbis angulos. Attamen, quo tempore duæ Tribus ex Babylone in patriam remearunt, maxima gentis pars iis adhuc locis, viciniſque, hæſit, in quibus a victoribus ſuis Dominis ſedes ei aſſignatæ fuerant. Uti modo ex ſacra demonſtravimus hiſtoria.

CAP. V.

Status eorum ex X Tribubus, qui post solutam captivitatem Babylonicam una cum Judæis in patriam redierunt.

I. *Soluta captivitate Babylonica, nonnulli ex X Tribubus cum Judæis redierunt; sed alii quam plurimi manserunt in exilii sui sedibus.* II.——X. *Rediisse aliquos, multis argumentis probatur.* XI. *Fore ut redirent prædictum est Jes.* XIV: I. XII. *Mich.* II. 12. XIII. *Jer.* III: 12. XIV. *Jer* XXX: 3. 4. *&c.* XXXIII: 7. *&c.* XV. *Qui ex decem tribubus cum reducibus Judæis in terra sua habitarunt, fuere in triplici differentia.* XVI. *Neque ut olim distinctas pro suis quisque tribubus & familiis possessiones habuerunt.* XVII. *Qui ex iis tribum & familiam suam cognoverunt, id habuerunt ex privatis commentariis: publici enim Catalogi cum regno perierunt.* XVIII. *Alii ne sic quidem genealogias suas sciverunt.* XIX. *Multo minus habuerunt sibi Israëlitæ isti distinctam Rempublicam: sed coaluerunt cum tribu Juda.* XX. *Quod & prædictum est Jes.* VIII: 14. XXI. *Et Zach.* IX: 9. 10.

I. SOluta *captivitate Babylonicâ*, ubi TERTIA incipit periodus, non unus fuit X Tribuum habitus. *Nonnulli* cum Judæis in *terram suam reversi*, sed *pauci*, si vel cum gentilium suorum universitate, vel cum reducibus ex Juda conferantur: attamen Divina benedictione immensum postea multiplicati. *Alii* novam patriam antiquæ prætulerunt, in *exsilii sui sedibus remanentes.* Quæ singulatim nunc claranda, & probanda.

II. *Rediisse aliquos*, ita ostenditur. Edictum *Cyri omnibus qui de populo Dei erant*, per totum regnum suum *facultatem* dedit redeundi. 2. Chr. XXXVI. 22. 23. Ezr. I: 1. 2. 3. 4. *Excitavit Jehova spiritum Cyri, regis Persidis, ut promulgaret per totum regnum suum, idque etiam scripto, dicendo: .... Quis inter vos* DE TOTO POPULO

LO

LO EJUS EST? *Jehova Deus ejus sit cum eo, & adscendito .... Et quisquis residuus fuerit ex omnibus locis ubi peregrinatur, sublevanto eum homines loci illius argento & auro.* Per *totum* autem *populum Dei*, non duæ saltem tribus *Judæ* ac *Benjaminis* cum innexis sibi *Levitis*, aut illis etiam *Israelitarum* qui pridem eorum se politiæ adsociaverant, intelligendæ sunt, sed universus Israël. Id quod colligimus ex consimili edicto *Artaxerxis*. Ezr. VII: 13. *a me constituitur Lex, ut quicunque sponte se obtulerit in regno meo e* POPULO ISRAELIS, ... *ad proficiscendum Hierosolymam tecum proficiscatur.* Quæ si conferantur, facile perspiciemus, *populum Dei*, & *populum Israëlis* ejusdem esse extensionis.

III. Ex *potestate* ista sibi facta *adscenderunt viri populi Israëlis*. Ezr. II: 2. & ראשי האבות לישראל *Primores paternarum familiarum Israëlis*. cap. IV: 3. Quod sane ad solam Judæ tribum restringere nulla jubet ratio. Nam quod quidam dictant, *Israëlitas* vocari, ut vel a *Samaritanis*, vel a *Levitis* ac sacerdotibus distinguantur, plumbeum aut vitreum est. Quid enim attinebat *Israëlitas* a *Samaritanis* distingui, quorum nulla prorsus facta erat mentio, quosque cum *Zorobabele* in terram non venisse, etiam Ezra tacente, res ipsa loquebatur. Cæteri autem a *Levitis* non tam commode distinguuntur nomine *Israëlis*, quod toti populo commune est, quam nominibus *Judæ* aut *Benjaminis*, quippe discretivis tribuum.

IV. Firmat hoc argumentum doctissimi *Lightfooti* observatio. Numeratur populus e Babylone redux, *Ez.* II. computaturque summa totalis v. 64. *quadragies bis mille trecentorum sexaginta.* Et tamen non adsurgit numerus familiarum illic singulatim enumeratarum, ultra *tricies mille*: unde non improbabiliter colligas, cætera *duodena millia*, quæ intra summam totalem comprehenduntur, & tamen familiatim non enumerantur, e decem Tribubus fuisse, quorum stemmatographia, ut mox docebimus, tam accurate assignari non potuit. Ita ante Lightfootum *Seder Olam Rabba cap.* XXIX.

In addendis ad 1. Cor. XIV. cap. XI.

V. Adde, reduces illos *habitasse quemque in civitate sua*. Ezr. I: 1. Constat autem non solum civitates *Judæ*, stricte sic dictæ, sed & cæteras *Israëlis*, ad regnum olim Samariæ pertinentes, oc-

 cupatas

cupâtas habitatasque fuisse. *Samariam* quidem ipsam, aliasque nonnullas urbes tenebat ea Barbararum gentium colluvies, quam *Assyrii* invexerant: at *Galilæam*, *Decapolim*, plurimosque imperii Israëlitici tractus populo Dei insessos fuisse, novi Testamenti historia abunde docet. Quos autem e populo Dei incolas habuere? *Judæos* fortasse ac *Benjaminitas*? At illi, initio saltem, pauciores numero fuere, quam ut suam replere terram potuerint. Tum etiam, *quemque in civitate sua habitasse*, non alienas occupasse, Ezras auctor est. *Galilææ* autem prisci incolæ fuerunt *Isascharitæ*, *Zabulonitæ*, *Nephtalitæ*, *Ascheritæ*, partim etiam *Danitæ*. Idcirco Christi quoque tempore regio ea *terra Zabulonis & terra Nephtali* vocatur. Matth. IV: 15.

VI. Dubium autem omne tollitur 1 Chr. IX: 2. ubi Ezras, laterculum eorum qui ex Babylonica captivitate redierunt orsurus, ita infit: *Et habitatores primi qui venerunt in possessionem suam, per urbes suas, fuerunt* ISRAELITÆ, *Sacerdotes*, *Levitæ & Nethinæi*. Hi primi avitas sedes cur occupaverint, in mundo ratio est. Quia videlicet horum omnium certa erat possessio, nec jus iis habitandi in urbibus tribuum, *Judæ* & *Benjamin*: inter quarum tribuum familias ex tabulis genealogicis nova possessionum distributio facienda erat.

VII. Postmodum Ezras, novo commeatu ab Artaxerxe impetrato, præter *Sacerdotes*, *Levitas*, & *Nethinæos*, alios quoque ISRAELITAS in patriam reduxit. Ezr. VII: 7. Quumque relicta jam Babylone ad flumen quod Ahavam alluit venisset, lustratoque populo Levitas deesse deprehendisset, *misit ad Iddonem primarium in loco Casiphja dicto, ut adducerent inde ministros pro domo Dei*. Ezr. VIII: 15. 17. *Casiphia* autem *Caspiorum* terra esse videtur, ubi X Tribuum sedes. Nam & nomen apprime convenit, & res attestatur. Quia enim in *Babylonia* vel *Persia*, unde veniebat Ezras, ubi Judæi commorati fuerant, non inveniebat sufficientem numerum ministrorum pro domo Dei; ex qua eos terra petere potuit, si illam excipias ubi Israëlitæ tunc degebant?

VIII. Sed & illud validum nobis argumentum suppeditat, quod *Ezr.* VI: 16. 17. memoratur: ISRAELITAS, sacerdotes, ac Levitas, & reliquos REDUCES DEPORTATIONIS, dedicatio-

nem domus Dei cum gaudio celebrasse, & præter multas alias hostias in dedicatione sacræ Ædis obtulisse *duodecim hircos lactentes in peccata* PRO TOTO ISRAELE, PRO NUMERO TRIBUUM ISRAELIS. Quod repetitur cap. VIII: 35. *Qui venerant a captivitate reduces deportationis obtulerunt holocausta Deo Israëlis, juvencos* DUODECIM PRO TOTO ISRAELE. Dubium non est quin hæc facta sint ad exemplum dedicationis Tabernaculi per Mosen, & Templi prioris per Salomonem factæ. Uti ergo ea sacrificia pro iis oblata fuerunt, qui tabernaculum templumque frequentaturi erant: ita & hic. Unde conficitur, totum Israëlem, omnesque duodecim tribus, id est ex singulis aliquos, templi consortes fuisse, partemque suam in illius dedicatione habuisse.

IX. Denique, quid ni in terram suam redierint Israëlitæ X Tribuum, quum etiam vicini Judæorum, qui tamen de populo Dei non erant, ut *Moabitæ*, *Ammonitæ*, *Idumæi*, *Philistæi*, aliique a *Nebucadnetzare* deportati, occasione libertatis populo Dei indultæ, ad sedes suas paullatim remigrarint? Juxta illud Jeremiæ XII: 14. 15. *Sic ait Jehova de omnibus vicinis meis malis, qui attingunt possessionem quam possidendam tradidi populo meo Israëlis: ecce ego convulsurus sum eos e terra sua, quum domum Jehudæ convellero e medio ipsorum. Eritque postquam convulsero eos, ut rursus misereat me istorum, & reducam ipsorum quemque in possessionem suam, & quemque in terram suam.*

X. Sacræ Historiæ consentit *Josephus*. *Ezras acceptis regiis litteris, quibus in patriam redeundi potestas populo Dei facta fuit, advocata Judæorum concione qui apud Babylonem degebant, & perlecta epistola, ipsam quidem retinuit: exemplar vero ejus in* MEDIAM, AD OMNES SUÆ GENTIS HOMINES, *transmisit. Qui cognita regis erga Deum pietate, & erga Ezram benevolentia, omnes vehementer sunt lætati: multi vero ex eis, adsumtis suis facultatibus, Babylonem venerunt, cupientes reverti Hierosolyma.* Antiq. lib. XI. cap. V.

XI. Multa quoque & prælustria exstant in hanc rem vaticinia; ex quibus nunc pauca dabimus. Jesaias postquam Babylonici Imperii per Medos eversionem prædixisset; subjungit Cap. XIV: 1.

Miserebitur Jehova Jacobi, & eliget rursus ISRAELITAS; *quos exponat in terra ipsorum, adjungetque se advena ipsis, & adsociabunt se domui Jacobi.* Nota. I. Promissionem hanc fieri, *Jacobo* & *Israëli*, quæ generalia totius gentis nomina sunt, neque uni alicui tribui citra necessitatem adstringenda. II. Promitti Israëli rehabitationem terræ: & nequis id in longe post futura tempora rejiciat, uti *consequens excidii Babelis.* Populus vero reduci videtur in terram suam, quando illi qui politiam formare possunt reducuntur, data cæteris libertate se iis aggregandi. III. Reductioni in terram adjungi *accessionem proselytorum & adsociationum domui Jacobi:* quod impletum est in *Moabitis* & *Idumæis* qui victi & sacra Israëlitarum suscipere coacti sunt. (Confer Num. XXIV: 17. 18. 19. ubi *confractio laterum Moabi*, & *hæreditatio Edomi*, & *montis Seir*, ponuntur ut connexum antecedens dominationis Messiæ) sed præcipue in vocatione gentium quando τὰ ἔθνη facta sunt συγκληρονόμα, καὶ σύσσωμα, καὶ συμμέτοχα τῆς ἐπαγγελίας. Eph. III: 6. & *Zioni dictum est, hic & ille genitus est in ea.* Ps. LXXXVII: 5.

XII. Jesaiæ σύγχρονος Michæas in eandem mentem prophetavit. Cap. II: 12. *Colligendo colligam te, Jacob.* TE TOTUM: *congregabo reliquias Israëlis.* Agit de tempore revelationem Messiæ antecedente, de qua vers. 13. Prædicitque reductionem captivorum in terram Canaan, non *Judæ* solum, sed & *reliquiarum Israëlis* & *Jacobi totius*, ut nulla tribus desit: non quasi nulli ex tribubus in terris exsilii mansuri essent; nam & Judæorum multi manserunt in Babylone: sed quod omnibus daturus esset occasionem redeundi, si vellent: & ex omnibus actu reducturus quos ad hoc delegerat. Verum plura mox de hoc vaticinio dicenda erunt.

XIII. At omnium clarissime Jeremias Cap. III: 12. *Abi ut proclames verba hæc versus Aquilonem, dicens, revertere* AVERSA ISRAEL, *dictum Jehovæ: non faciam cadere faciam meam erga vos, nam benignus sum, dictum Jehovæ, non adservo iram in seculum.* Quandoquidem tetriora erant crimina *Judæ* delictis *X Tribuum*, jubetur Jeremias se *aquilonem* versus convertere; ut compellaret *Israëlitas* abductos jam in *Mediam*, aliaque loca remota ad septentrionem:

trionem: eosque invitaret ad resipiscentiam, cum oblatione Divinæ gratiæ, quam cumulatissime iis præstiturus erat, quum aliis multis beneficiis, tum etiam reductione in terram suam. Ita enim vers. 14. *Revertimini Filii aversantes, dictum Jehovæ*, כי אנכי בעלתי בכם *quia ego conjugio junctus sum vobis*, vel ut alii, *dominium exercui in vos*, id est, severius vos habui, regnum meum in vos retinui quidem, sed brachio extenso, & ira effusa. *Et recipiam vos, unum ex civitate, binos ex familia*, paucos e multis. Etiamsi in integra aliqua civitate vel unus modo, ex integra tribu bini saltem mihi auscultarent, non tamen eos despiciam, *& adducam vos Zionem.*

XIV. Concinit & illud Jer. xxx: 3. *Ecce des venturi sunt, dictum Jehovæ, quum reducam captivam multitudinem populi mei*, ISRAELIS *&* JUDÆ, *ait Jehova: & me reducente eos in terram, quam dederam majoribus ipsorum, possidebunt eam.* Iterumque commate. 4. *Hæc sunt verba quæ locutus est Jehova de* ISRAELE *& de* JUDA. & 10. *Tu ergo ne timeto, serve mi* Jacob, *dictum Jehovæ, neque consternator* Israël: *nam ecce ego servaturus sum te a longinquo, & semen tuum e terra captivitatis suæ: ut reversus* Jacob *quiescat & tranquillus sit.* & 18. *Sic ait Jehova, ecce ego reduco captivam turbam tentoriorum* Jacobi, *& tabernaculorum ejus miserebor.* Nota I. Distinctam hinc mentionem fieri *Israëlis* & *Judæ*, qui deinceps uno *Jacobi* nomine junctim veniunt. II. Toti *Jacobo*, id est *Israëli* & *Judæ*, promitti reductionem e terra captivitatis suæ in terram patribus olim suis possessam. III. Quod reductio ista antecedat ἐπιφάνειαν ἔνσαρκον Messiæ, de qua com. 21. & turbinem indesinenter hospitaturum super caput improborum: qua similitudine indigitatur conditio Israëlis rejecti & indurati post spretum Messiam. com. 23: 24. Adde Cap. XXXIII: 7. *Reducam captivam multitudinem* JUDÆ, *captivamque multitudinem* ISRAELIS, *& ædificabo eos ut antea.* 13. *In civitatibus montanis, in civitatibus humilis loci, & in civitatibus australis plagæ, & in terra Benjaminis, ac in locis circumjacentibus Hierosolyma, denique in civitatibus Judæ, adhuc transibunt greges, opera numerantis, ait Jehova.* 14. *Ecce dies venturi sunt, dictum Jehovæ, quum præstabo verbum istud optimum quod prolocutus sum*

erga

erga domum Israelis, *& erga domum* Judæ. Iterum designatur tempus antecedens & comitans nativitatem Christi, de qua com. 15.

XV. Quicumque cum Judæis e Babylone reducibus in terra habitarunt e cæteris tribubus Israëlis *ii triplicis* omnino ordinis fuisse videntur. Vel *ex illis* orti, *quos reliquerant Assyrii*: vel eorum propago, *qui religionis amore dudum sibi res cum Judæa gente communes habere voluerunt*, iiscum abducti, reductique: vel denique *illis prognati*, *quos in Assyriam Mediamque deportatos* sæpe audivimus. Omnes tamen *exiguum* fecere numerum, sive cum cæteris eos contribulibus suis, sive cum Judæ reducibus contendas. Id quod Jeremias prædixerat, & historia omnis fidem facit.

XVI. Idcirco non *ut olim distinctas* pro suis quique *tribubus*, ac *familiis*, urbium, vicorum, villarumque *possessiones* habuere. Fuit quidem sub templo secundo vulgata terræ partitio in Galilæam & Judæam, quas Samaria disterminabat. Et sicut *hæc Cuthæorum* posteris plurimum insessa, *ista Judæis* stricte sic dictis inhabitata, ita & *illam Israëlitas* aliarum tribuum habuisse, ad veritatis similitudinem propensum est. Adeo quidem ut quos constabat *Zabulonitas* esse in antiqua *Zabulonitide*, *Nephtalitæ* pariter in sua provincia vixerint: & sic de cæteris. Attamen nequaquam tam accurata facta est possessionum inter eos distributio, atque olim. Nec potuit fieri: partim ob exiguum eorum qui redierunt numerum, partim quia *Cuthæi* non contemnendam *Israëlitidis* portionem occupabant: sed vel maxime, quia stemmatographiam suam *Israëlitæ* amiserant, secus ac *Judæi*, quorum indices genealogici, ad reditum in terram & ultra producti, apud Ezram, Nehemiam, & in primo Chronicorum exstant.

XVII. Postulat hæc observatio aliquam ἐπιμονήν. Scivere quidem Israëlitarum multi ex privatis commentariis, cujus tribus essent. Ita *Annam* Prophetissam de tribu *Aser*, *Paulum* Apostolum de tribu *Benjamin* fuisse constat. Nequiverunt tamen gentilium suorum non interruptum indicem ex *publicis* catalogis edere. Non potuit, verbi gratia, *Anna* prophetissa ostendere, qua filiorum nepotumque recta linea ab *Asere*, stirpe suæ tribus, descendisset.

Et

Et hoc Hebræi interpretes exiſtimant ab Ezra innui 1 Chr. IX. 1. *Et omnes Iſraëlitæ* התיחשו, *recenſiti ſunt in genalogiis, & ecce ſcripti ſunt in libro Regum Iſraëlis: Judæi autem deportati ſunt in Babel propter prævaricationem ſuam.* Quorum verborum ex mente *Salomonis Iarchii*, & *Davidis Kimchii*, hæc eſt παράφρασις: Habuere & Iſraëlitæ decem tribuum ſuas genealogicas recenſiones, quæ in annales regum relatæ in Archivis aſſervabantur: ſed iſtæ cum everſione regni abolitæ perierunt: quam ob cauſſam ego Ezras ſucceſſionem illarum tribuum ulterius non deduco. At Judæi in Babyloniam ob peccata ſua deportati, ſtemmatographiam ſuam, cujus partem hic exhibeo, eò detulerunt, inde retulerunt.

XVIII. Non defuere etiam quibus ne *tribus* quidem ſuæ memoria ſupereſſet. Quales illi de quibus Nehem. VII: 6. *Hi ſunt qui adſcenderunt ex Telmolach, Telcharſa, Cherub, Addam, Immer* (quæ videntur nomina regionum eſſe aut urbium, in *Aſſyria* vel *Media* ſitarum) *neque potuerunt indicare familiam majorum ſuorum, & ſemen eorum, utrum ex Iſraëlitis eſſent.* Qui tamen, *Ioſepho* & re teſte, Iſraëlitas ſe eſſe profitebantur: ſed, amiſſis tabulis genealogicis, ne quidem memoriam nominis reſervaverunt quod tribui ſuæ proprium erat. Vide ſis *Iacobi Altingii Schilo. Lib.* IV. *Cap.* XII.

XIX. Qui non habuere *diſtinctas* pro tribuum ratione in nova Republica *poſſeſſiones*, eos multo minus *diſtinctum* ſibi *principatum* regnumque habuiſſe æquum & verum eſt. Sed coaluerunt in unum Reipublicæ corpus cum tribu *Iuda*, eique accenſiti, atque *Iudæorum* nomine nuncupati ſunt. Partim quia reducibus ex tribu Judæ nequaquam pares erant, οὔτε ἐν λόγῳ, ut ille ait, οὔτε ἐν ἀριθμῷ. Partim quia poſt captivitatem Babylonicam ſumma rerum penes *Judæos* fuit, aut penes ſacerdotes *Levitas*, jam inde a ſchiſmate Jeroboami tribui Judæ innexos. Quomodo, uti erudite hæc comparat Doctiſſimus WILHELMIUS, *Romani Albanis* & *Sabinis*, licet in urbem adſcitis, non tamen hunc honorem deferre voluerunt ut ab iis ſimul populus denominaretur.

XX. Neque hæc *coalitio Iſraëlitarum cum Judæ regno* indicta Prophetarum carminibus eſt. Jeſaias quum dicit; *Iehovam in ſanctuarium* quidem fore, ſed & ſimul *in lapidem offendiculi* DUABUS

domibus Israelis, Jes. viii: 14. subinnuit, duas has domos, & duo regna prius reunienda, ut fiant unus populus atque una respublica, antequam Jehova fiat in sanctuarium, & offendiculum ambabus illis domibus, non distinctis temporibus vicibusque, sed simul. Et apud Jeremiam Israëli inclamatur, *Accipiam vos, & adducam vos Zionem.* Jer. iii: 14. Vos quoque in Zione, ubi regni Metropolis, & Templum, religionis centrum est, partem vestram, sortemque habebitis, non ut olim sacris regnove secreti.

XXI. Nec omittendum Zachariæ illud Cap. ix: 9. 10. Ubi palam est Messiæ regnum describi. Additur autem tanquam nota temporis istius. *Et exscindam currum ab* Ephraim *& equum ab* Hierosolyma. Quibus verbis tria significantur. i. Ephraim & Judam, quæ duæ olim principes tribus erant, fore combinatas: ut unius senatus gubernationi subsint. ii. Habituras eas aliquando *currum* & *equum*, ita ut altera currum, altera equum conferat: id est, junctis viribus decus bellicum magnis triumphis asserturas. Quod factum in bellis *Asmonæorum*, item contra *Moabitas* & *Edomæos*. iii. Potestatem belligerandi iis ademtum iri, circa adventum Christi: quod factum per *Pompejum* & *Augustum*, dien per *Vespasianum*. Summa huc redit: *Ephraimo* & *Judæ* communes res omnes fore, tam prosperas, quam adversas, quippe una junctis Republica.

Cap. VI.

Beneficia eximia a Deo collata in Israëlitas reduces.

I. *Reducum Israëlitarum magnum incrementum prædixit Jesaias Cap.* ix: 2. II. III. IV. V. *Michæas Cap.* ii: 13. *cujus vaticinium, quia multa continet, fusius exponitur.* VI. VII. VIII. *Obadias.* ℣. 17. *& seq.* IX. *Sepharad non est Hispania.* X. *Amplificationem Israëlitarum comitatur Messiæ adventus.* XI. *Consentit Ieremias. Cap.* iii: 16. xxx: 18. 19. XII. *Et Zacharias Cap.* viii: 11. XIII. *Nec prophetiam frustravit eventus.*

tus. XIV. *Incredibilis multitudo civium in urbe Ioppe.* XV. *Israelitis X Tribuum obtigit prima Euangelii prædicatio.* XVI. XVII. *Atque id quoque secundum Prophetiam. Gen.* XLIX: 21. XVIII. *Qui primi ad Apostolatum vocati sunt ex X Tribubus fuerunt.* XIX. *Quinam sint Notzerim in monte Ephraimi. Ier.* XXXI: 6.

I. ISRAELITÆ, qui primum *exiguo* in terram suam numero redierant, Divina postmodum benedictione in immensum numerum excrevere. Et id quoque juxta prophetias, quæ constanter reducis populi incrementa promittunt. Jes. IX: 2. *Amplificasti gentem:* totum *Israëlem* : & eam nominatim Israëlis partem, cui olim in tenebris ambulanti primum oborta est magna Euangelii lux. Quod factum in sedibus *decem tribuum*, uti mox videbimus. *Non magnificasti lætitiam.* Non tamen ea populi amplificatio sufficere potuit ad magnum illud gaudium toti genti promissum. Considendum adhuc iis aliquantisper erit in tenebris & umbra mortis. Et quicquid hactenus gavisi sunt, nihil est ad exuberantissimam hanc lætitiam quæ iis imminet. Nam *lætabuntur* aliquando *coram te*; quando tu te facie ad faciem videndum præbebis, pro typica præsentia in propitiatorio veram exhibens. Hæc est illa χαρὰ μεγάλη, de qua Angelus Luc. II: 10. Agitur ergo de eo tempore quod Messiæ ἐπιφάνειαν antecedit. Sicut etiam Cap. XXVI: 15. *Addidisti ad gentem, Iehova, addidisti ad gentem: & glorificatus es*, exhibitione Messiæ.

II. In eandem, nisi fallor, sententiam *Michæas* Cap. II: 12. 13. quod vaticinium, supra à nobis breviter laudatum, fusius nunc exponere animus est; ut omnes, quantum fieri potest, lectorum animis scrupulos eximamus. אסף אאסוף יעקב כלך, *Congregando congregabo te JACOB, TE TOTUM, omnino congregabo reliquias Israelis: simul disponam eos ut oves Botzræ, ut grex in medio ovilis sui, perstrepent præ multitudine hominum. Ascendet* הפרץ *effractor in conspectu eorum, perrumpunt & transeunt portam, & exeunt per eam: transitque rex eorum ante ipsos, & Jehova, in principiis illorum.* Non desunt ex interpretibus, qua Judæis, qua Christianis, qui contendunt, Deum hac peri-

copa minas ſuas adverſus Iſraëlem perſequi, & de violenta eorum coarctatione in munitis locis metu hoſtium agere: quaſi dixiſſet: Efficiam ut cogente hoſte congregemini in urbibus veſtris munitis, quas ille obſeſſurus eſt: imprimis ut obſideamini intra *Samariam* & *Hieroſolymam:* nam par ſors utrique populo prædicitur. Per *Iacobum* intelligi poſſunt *decem tribus*; per *reliquias Iſraëlis*, duæ tribus reliquæ. De *illis* dicit Deus, cogam vos in unum deportandos, non ex parte, ut per *Tiglatpileſarem*; ſed omnes, per *Salmanaſſarem*. De *his*, in unum conducam, idque per *Nebucadnetzarem*. Ibique pariter ponentur ut *grex in Botzra*, quemadmodum *Botzranæ* oves intra ſepta coguntur. Confer Jeſ. XXXIV: 6. *Quoniam victima Domino eſt in Botzra.* At Græci alia puncta legerunt: & ב ſumſere pro præpoſitione, צרה autem pro *anguſtia*. Nam tranſtulerunt ὡς πρόβατα ἐν θλίψει. Ibique confertim erunt ac *tumultuabuntur*, in anguſtiis illis ob prementem multitudinem ſtrepitum tumultuoſum edituri. Et ſic *effractor* notaret militem Aſſyrium & Babylonium, oppugnantem & expugnantem urbes illas. Ita fere *Pater Davidis Kimchii*, *Theodoretus*, *Vatablus*, *Iunius*, *Druſius*, *Grotius*, alii, qui, quantumvis quoad ſingula hujus vaticinii membra in diverſa eant, in eo tamen omnes conſpirant, quod פורענות, ſive *judicii denunciationem*, prophetia hac contineri pugnent.

III. At nos cum *Chaldæo* & *Veteribus Hebræis*, ac *Rabbi Salomone*, & Chriſtianorum præſtantiſſimis, in alia omnia lubentes concedimus, Deique verba de inſigni potius promiſſione interpretamur, quibus Meſſiæ adventus, & temporis iſtius characteres, luculente deſcribantur. Nimirum ita ſolet Deus, ut diriſſimas minas dulciſſimis temperet promiſſis ac conſolationibus. Cujus rei tam frequentia ſunt apud ſacros vates exempla, ut neminem id fugere queat qui animum ſuum ad prophetiarum commentationem appellere ſtatuit. Ex innumeris aliis conſideretur nunc modo apud ipſum Michæam noſtrum tertii capitis cum quarto nexus. Hæc autem verba talia ſunt, ut de comminationibus nunquam ea uſurpata inveniamus. *Congregare reliquias Iſraëlis*, quantum quidem nobis ſcire datum eſt, in alia atque benedictionis ac gratiæ ſignificatione nuſquam ponitur. Vide Mich. IV: 6. 7. & V: 6. 7. Jeſ. X: 20. 21.

XI. 22. Jerem. XXIII : 3. Facere *ovium similes*, & quidem *ovium Botzræ*, quæ pecorosæ *Moabitidis* urbs nobilis erat, ubi læta pascua, ovesque opimæ; & *similes gregis in caula*, qui nusquam tutius & placidius quiescit, non est obsidendos, aut patria pellendos, intra mœnia coarctare. Ne cætera nunc persequar.

IV. A tristibus ergo ad læta transit Deus. Atque hic verborum nexus est, quem acute observavit *Castalio*: si quis ventosus & vanus homo esset, qui mentiretur & multum vini promitteret, huic quantumvis mentienti crederetis potius quam alteri vera dicenti, hoc solo nomine quod læta prædiceret. Sed & ego bona prædicam, & quidem de re omnium maxima, quæ est hujusmodi: postquam vos in exsilium, ut supra minatus sum, relegavero, inde colligam. Observandum hic, *quibus* promittat, tum *quid*. Promittit aliquid congregationi *Jacobi*, & quidem *toti*, tam *decem tribubus*, quam *Judæ*; tam *populo Samariæ*, quam *Hierosolymæ*. Super utrisque enim Propheta verbum Jehovæ viderat; utrisque excidium prædixerat. Cap. I. ℣. I : 6. 9. Utrosque nunc consolatur.

V. Utrisque ergo promittit, I. *Reductionem ex captivitate* sua in terram Canaan, ita ut nulla tribus desit. Non quasi singuli actu reducendi essent. Certum enim est *Israëlitarum* plerosque non rediisse, & *Judæorum* magnam partem mansisse Babylone. Sed quod omnibus, ut supra ostendimus, aperienda fuerit porta, & danda redeundi libertas. II. *Conjunctionem reliquiarum de decem tribubus* cum Juda in unam Politiam & communionem religionis in uno templo; à quibus rebus sejuncti olim fuerant per schisma Jeroboami. Hoc significari videtur iis verbis, *congregando congregabo reliquias Israëlis*, associando eas inter se & cum Juda, ut simul constituant *totam congregationem Jacobi*. III. *Amplificationem Israëlis*, tam *numero*, quam *rerum omnium affluentia*. Quæ eleganter significatur emblemate *ovium Botzræ*, & *gregis in ovili suo* recubantis, *perstrepentisque præ multitudine*. Confer Zach. II : 4. IV. *Exaltationem Israëlis ex omnibus angustiis*, quibus post reditum ex captivitate Babylonica exercendi erant, potissimum per Syriæ Reges. Prædicitur ergo fore, ut, potentiâ Dei Macchabæos aliosque strenuos populi duces animante, qui *Perfractoris* instar iis præituri erant, angustias illas omnes perrum-

pant, terram ſubigant, urbes occupent, eaſque retiniant, & ex iis prodeant, atque ubi lubitum fuerit in eaſdem redeant. v. *Dationem Meſſiæ*, qui futurus eſſet & *Rex eorum ante ipſos*, & *Iehova in principiis illorum.* Hæc enim prophetiarum ſeries ad Judæorum convictionem probe attendenda eſt. *Aſſyriaca Iſraelis* captivitas, tum *Babylonica Iudæ.* Reductio populi. Ejuſdem multiplicatio, anguſtiæ, liberatio. Occupatio terræ totius, & vicinarum regionum. Tum adventus Meſſiæ. Quas temporum notas, ut alibi paſſim, ita & hic cernimus.

VI. Copioſus quoque in hanc rem Obadias eſt, qui poſtquam procaci petulantique *Eſavo*, id eſt *Idumæis*, triſtia ſua fata cecinifſet, inde a verſu 17 lætiora multo *Iſraeli* pollicetur. *In monte Zionis*, ſecus ac in monte *Seir*, ubi nemo elabetur, in monte, inquam, Zionis, *erit* פליטה *evadentium multitudo*, eo e terris captivitatis ſuæ ſeſe recipientium. והיה קדש *Eritque ſanctuarium*, reædificabitur ibi templum. *Et hæreditario jure poſſidebunt* DOMUS JACOBI, ſine ullius tribus excluſione, *hæreditarias poſſeſſiones ſuas. Eritque* DOMUS JACOBI, tota Iſraëlitarum reſpublica, *velut ignis*, & DOMUS JOSEPHI, quæ principatum olim decem tribuum obtinuit, nunc tribui *Iudæ* aſſociata, erit *flamma*, undique hoſtes ſuos devorans. *Domus autem Eſavi in ſtipulam, ut accenſi in hos conſumant ipſos.* Quemadmodum ſtipula ignem facile concipit, & cito abſumitur ab eo, ita *Idumæi* & facile & cito ab Iſraëlitis debellabuntur. *Neque erit ſuperſtes domui Eſavi*, qui nocere Iſraëli queat, aut judicia Dei avertere: *Iehova eloquitur.* Cujus conſilia ut caſſa, cujus dicta ut inania ſint, fieri nullo modo poteſt.

VII. וירשו הנגב את הר עשו והשפלה את פלשתים *Et hæreditario jure poſſidebunt auſtrales montem Eſavi, & humilis regio Philiſtæos, & hæreditario jure poſſidebunt agrum Ephraim & agrum Samariæ: & Benjamin Gileaditidem.* Id ut intelligatur ſciendum eſt, Judæam olim, Joſuæ xv, in quinque partes diviſam fuiſſe: ex quibus una ibi verſ. 21. נגב, id eſt *Auſtralis*, prope *Idumæam*, altera שפלה, id eſt *humilis*, dicebatur verſ. 33. vicina *Philiſtæis.* Docetur ergo, Iſraëlitas non ſolum priſtinam hæreditatem ſuam cum ſua juſta magnitudine & plena integritate obten-

obtenturos, tam quod longitudinem, quam quod latitudinem artinet; sed etiam eandem amplificaturos. *Australem* enim Judææ regionem *Idumææ* conterminæ, *humilemque* adjacentis *Palæstinæ* adjectione, & *Benjaminem Gileaditide* auctum fore: adeo ut habitationem suam ultra *Jordanem* extendere præ maxima multitudine cogatur.

VIII. Quod sequitur comma vigesimum, verti potest bifariam: vel in hanc mentem, *Et deportatæ copiæ istæ Israëlitarum, qui sunt Cananæi*, id est inter *Cananæos* dispersi, *Sareptam usque*, quæ *Sidoni* vicina fuit, *& deportati Hierosolymorum qui sunt in Sepharad, hæreditario jure possidebunt civitates australes*; id est habebunt jus & accessum ad urbes illas Judæ, commercio & religione iis juncti. Ita *Chaldæus*, R. *Salomo*, & *Kimchi*, *Pagninus*, *Vatablus*, *Coccejus*, alii. Vel in hanc mentem, *Et deportatæ copiæ istæ Israëlitarum, quod fuit Cananæorum Sareptam usque*, scilicet possidebunt, quod ἀπὸ τοῦ κοινοῦ repetendum est, *Et deportati Hierosolymorum id quod est in Sepharad possidebunt cum civitatibus australibus.*

IX. Nugas agunt Judæi qui per *Sepharad Hispaniam* intelligunt, audentque tam fanatica expositione eorum regnorum possessionem sibi spondere. De *Sarphat* quidem constat, fuisse eam urbem *Sidoniorum*. 1 Reg. XVII: 10. Sarepta, inquit *Josephus*, est notum oppidum *in finibus Cananæorum medio inter Tyrum & Sidonem intervallo. Antiq. lib.* VIII. *cap.* VII. De *Sepharad* nihil alibi legitur, itaque itum est in varias sententias. Aliis locum *Babyloniæ*, aliis *Bosphorum*, aliis *Hispaniam* intelligentibus; aliis vertentibus, *finis dominatus ipsorum*; quasi derivanda vox esset a סוף *finis* & רדה *dominatus est*. In tanta caligine facilius quid fugias dignoscitur, quam quid sequaris. Et fortasse prudentissime omnium agit, qui ignorantiam fassus nihil asserit. Non est improbabile fuisse locum in *Babylonia*, tunc notum. Nobis suffecerit, præmitti insignem Israëlitarum amplificationem.

X. Quam consequetur aut comitabitur Messiæ adventus. Ita enim pergit Propheta. *Et ascendent servatores in monte Sionis, ad judicandum montem Esavi.* Quod vel de *Politicis Servatoribus* intelligi potest, quales *Hyrcanus* ac successores ejus, qui Hierosolymis agentes jus dixerunt *Idumæis*; vel de *Ecclesiasticis* & *Spiritua-*

ritualibus, quales *Apostoli*, *Euangelistæ*, cæterique verbi Divini præcones, qui unici illius Sospitatoris Jesu asseclæ & ministri, per ipsius præconium & fidem, tam se ipsos servarunt, quam alios. 1 Tim. IV: 16. Jac. V. 20. Et illi *judicarunt montem Esavi*, judicia Dei in hostes & hypocritas pronunciando. *Regnum autem fiet Jehovæ.* Qui in Christo regnum cœlorum, toties promissum, Ecclesiæ exhibuit. Iterum hic eandem rerum συνάφειαν videmus.

XI. Consentit Jeremias Cap. III: 16. *Et fiet quum multiplicabimini, & fructificabitis in terra, in diebus illis, ait Jehova, non dicent amplius arca fœderis Jehovæ*, &c. Eos dies describit, quibus *Israëlitæ* fideles Messiæ præsentia fruentes, non gravate carituri erant arca fœderis, quæ utut olim egregium exhibendi Messiæ symbolum esset, testimonium tamen erat nondum exhibiti. Illorum dierum signum antecedens & concomitans constituit, multiplicationem & fructificationem populi in terra. Et quod notandum, id dicere jubetur *aversæ Israëli*, cum Juda redituræ. Cui itaque hæc promissio multiplicationis speciatim competit. Adde Cap. XXX. 18. 19. *Sic ait Jehova: ecce ego reducam captivam turbam* TENTORIORUM JACOBI, *& tabernaculorum ejus miserebor. Et prodibit ex eis vox gratiarum actionis*, ob publicas & privatas benedictiones, *& vox ridentium*, ut in victoria, & pace: *multiplicabo eos, & non minuentur: amplificaboque eos & non exigui fient.* Iterum nota, toti hoc Jacobo promitti, & ut signum temporis, quo exhibendus est Messias: de quo vers. 21.

XII. Non abludit Zacharias Cap. VIII: 11. & seq: ubi reduces ex captivitate in hæc verba affatur: *Nunc vero non sum ut diebus illis prioribus ego reliquiis populi hujus, dictum Jehovæ exercituum. Nam sementis pacis est; vitis edit fructum suum, & terra edit proventum suum, cælique edunt rorem suum, denique facio ut possideant reliquiæ populi hujus omnia ista. Eritque ut quemadmodum fuistis maledictioni in gentibus*, O DOMUS JUDÆ ET DOMUS ISRAELIS, *ita servem vos, & sitis benedictioni, ne timetote, confirmantor manus vestræ.* Et quæ sequuntur.

XIII. Nec prophetiam frustravit eventus. In tantam enim populus

pulus numerositatem excrevit, ut non suam modo terram frequentissimis urbibus stiparit, quæ eximiæ etiam in Galilæa fuere, sed & maximas quasi colonias per *Asiam* totam, majorem & minorem, *Ægyptum*, *Africam*, *Græciam*, *Italiam*, *Hispaniam*, duxerit: gentes etiam circumvicinas subegerit, ut *Moabitas* atque *Idumæos*, oppida etiam quam plurima *Palæstinorum* possederit.

XIV. Quam vero partem in isto totius populi incremento Israëlitæ habuerint; una docebit *Joppe*, oppidum maritimum in ditione X Tribuum: de qua *Srabo lib.* XVI. καὶ δὴ καὶ ἐυήνδρησεν οὗτος ὁ τόπος, ὥστ' ἐκ τῆς πλησίον κώμης Ἰαμνείας, καὶ τῶν κατοικιῶν τῶν κύκλῳ τέτταρας μυριάδας ὁπλίζεσθαι. *Atque locus hic adeo hominibus abundavit, ut ex Iamnia proximo vico, & circumvicinis habitationibus, quadraginta hominum millia armarentur.*

XV. Hoc quoque de Israëlitis X Tribuum memorabile, quod *prima* iis *Euangelii prædicatio* obtigerit. Nam Christus in *Galilæa* primum prædicavit in *Capernaumo urbe maritima*, *in finibus Zabulon & Nephtalim.* Mat. IV: 13. Et aliquoties in Euangelio missum se dicit ad *perditas oves Israelis.* Matth. XV: 24. ad quas etiam mittit Apostolos. Mat. X: 6.

XVI. Et hoc factum est secundum prophetias. Illam taceo quam Matthæus allegat ex Jes. VIII: 23. & IX: 1. Lubet altius adscendere, ad Jacobæum oraculum. Gen. XLIX: 21. נפתלי אילה שלוחה הנותן אמרי שפר. Quod ita verti posse Celeberrimus Interpres observavit: *Naphtali est cerva emissa ejus qui dat verba decoris.* *Hieronymus* vidit optimum fore, si *ad doctrinam Servatoris cuncta referamus, quod in portione Naphtali maxime docuerit.* Utinam præivisset nobis viam qua pateat verba eo commode referri! Nos id conabimur. Id suppono, nulli justius hoc elogium attribui posse quod *det verba decoris*, quam Christo Domino, *in cujus labia effusa est gratia.* Ps. XLV: 3. *cujus palatium mera dulcedo est.* Cant. V: 16. Cujus λόγοι τῆς χάριτος in stuporem auditores dabant. Luc. IV: 22. Porro insolens Spiritui Sancto non est fideles *cervis* comparare. Cant II: 7. Jes. XXXV: 6. Haba. III: 19. Ps. XLII: 2. Et *cerva emissa* cujus rei convenientius emblema est, quam turmæ alicujus maxima animi alacritate eo accurrentis, ubi fontes aquæ vivæ ad restinguendam diuturnam sitim invenit? Quum er-

go Naphtali *cerva emissa* dicitur *ejus qui dat verba decoris*, quid propius est quam ut iis verbis intelligamus Christum in Naphtalitide prædicaturum Euangelium regni & pacis: ac Naphtalitas perruptis mundanarum occupationum retibus, ad Dominum Jesum alacriter accursuros? Nam & verba ei rei significandæ idonea sunt: & res ipsa consonat. Docuit enim Christus primo in *Capernaum*, quæ urbs sita est in finibus *Zabulon* & *Naphtalin*, id est in ea regione *Naphtalitica* quæ contermina est *Zabylonitidi*. In iis oris plurima turba, sedibus suis excita, ad Christum audiendum summa alacritate confluxit. Mat. IV: 25.

XVII. Non dissimulo esse aliquid quod versioni nostæ obstare videatur, nimirum verba Hebræa אילה שלוחה posita esse in statu absoluto, ideoque juxta analogiam Grammatices non regere genitivum rei diversæ, ut exponas, *cerva dantis*; sed potius vocem *cervæ*, ut substantivam, jungendam esse cum adjectiva *dans*, ut interpreteris, *cerva dans*. Cæterum illud aliquid prorsus nihil est. Quomodocunque enim verba construas, non effugies anomaliam. Si componas אילה הנותן *cerva dans*: substantivum fœminini generis, adjectivum masculini erit: & præter anomaliam dictionis in anomaliam rei incides. *Cervæ* enim non est *plucre loqui*. Deinde frequenter in Hebræo sermone statum absolutum pro constructo poni, pueri ex *Buxtorfio* norunt. Si cui tamen alia explicatio magis allubescat, per me quidem ea fruatur. Non est nostrum altercari.

XVIII. Illud utique evidens est, Jer. III: 15. *Aversæ* olim *Israeli* promitti *pastores secundum cor Dei, ad pascendum eos scienter & considerate*. Nec prætereundum, eos qui primi ad *Apostolatum* vocati sunt, *Petrus*, *Andreas* frater ejus, & *Philippus*, fuisse ex *Israelitide*; omnes enim nati erant *Betsaidæ*, urbe Galilææ, in tribu Zabulon. Joh. I: 45.

XIX. Consentit Jer. XXXI: 6. *Nam dies est futurus quo clamabunt* נוצרים NOTZERIM, *custodes*, sive *retinentes*, *in monte* EPHRAIMI, *surgite & adscendamus ad Zionem*, *ad Iehovam Deum nostrum*. Quos hic per *Notzerim* melius intelligemus, quam Discipulos & Apostolos Christi Domini, qui fuerunt *retinentes* fœderis, & studuerunt *conservare* fratres suos, & ut fidi

di *custodes* ac *vigiles* inclamarant aliis, surgendum esse ex somno & morte; qui denique fuerunt *principes secta Nazarenorum* Act. XXIV: 5. discipuli & amici ישוע הנוצרי JESU NAZARENI, illius ipsius quem Jobus profitebatur נוצר הארם NOTZER HAADAM, *custodem hominum*; Job. VII: 20. & qui occasione commorationis suæ in Nazaret, oppido ad decem tribuum ditionem pertinente, NAZARENI nomen consecutus est. Mat. II: 23. Illi audiendi erant *in monte Ephraim:* emissi a Christo ad *obeundum urbes Israelis*. Mat. X: 23. & ut *testes ipsius essent in tota Iudæa & SAMARIA* Act. I: 8. ubi, ut & in *Galilæa*, florentes formarunt Ecclesias. Act. IX: 31.

CAP. VII.

Historia eorum ex Israële, qui soluta Captivitate Babylonica in terris dispersionis suæ manserunt.

I. *Longe maxima pars X Tribuum mansit in terris dispersionis suæ.* II. *Quod & sacra Historia docet.* III. *Et Iosephus.* IV. *Et prædixerat Hoseas Cap.* I: *6. 7.* V. *Eorum nonnulli profanis gentibus mixti, inque iis absorpti sunt.* VI. *Alii avitæ religionis retinentiores, communionem cum fratribus suis Iudæis coluerunt* VII. *Quod Hamanis convitium arguit. Esth.* III: 8. VIII. *Iudæorum nomen post captivitatem Babylonicam non Tribum, sed populum, vel etiam religionem notat.* IX. X. XI. *Euangelica quoque Historia firmat dispersorum Israelitarum cum Iudæis commercium.* XII. *Lichtfooti ingeniosa observatio.*

I. LONGE *maximam multitudinem*, & corpus atque universitatem *X Tribuum*, *mansisse in terris dispersionis suæ*, neque cum tribu *Iudæ* ac *Benjaminis* in patriam revertisse, tam sacrorum quam exoticorum scriptorum auctoritate comprobari potest.

II. *Primo.* Peremtorium est quod supra adduximus ex I Chr. V: 26. *Adduxit eos in Chelachum, & Chaborem, & Haram,*

 & Ne-

& *Nehar-Gozanem*, USQUE IN DIEM HUNC, id eſt poſt ſcriptos Chronicorum libros, in quibus ſolutæ captivitatis non ſemel mentio eſt. *Deinde.* Ezras ipſe profectionem reducum Cap. I: 5. deſcribens, præter principes ex *Iuda* & *Benjamine*, cum ſacerdotibus & *Levitis*, duces alios hujus expeditionis commemorat nullos. Non autem credibile eſt, ſi inſigni aliquo numero ex ſingulis tribubus *Iſraelitæ* ſe adjunxiſſent, eos aut ducibus ſuis caruiſſe, aut ſi duces habuiſſent, ſilentio eos ab Ezra tranſmittendos fuiſſe. *Tertio*, Ezr. II: 1. Neh. VII: 6. impreſſe dicitur, reverſos fuiſſe ex iis, aut eorum poſteris, *quos Nebucadnetzar Rex Babylonis abduxerat.* Quod *Iudæis*, & *Benjaminitis*, non *decem tribubus*, longe ante a *Salmanaſſere* deportatis, competit.

Antiq. lib. IX. cap. V. III. Suffragatur *Joſephus*: *Reliqua Iſraelitarum multitudo aſſuetum jam domicilium noluit relinquere: qua propter duæ tantum tribus per Aſiam & Europam ſub Romano degunt imperio. Decem autem tribus nunc quoque ultra Euphratem ſunt, infinita hominum millia, quæ vix eſt numero comprehendere.*

IV. Non incommode hic a nonnullis referri videtur Hoſeæ vaticinium. Cap. I: 6. 7. Ubi diſtinctione inter *Iſraelitas* & *Iudæos* facta, ita infit: *Et concepit iterum & peperit filiam, & dixit ipſi; Voca nomen ejus Lo-Ruchama* (hoc eſt, *non adepta miſerationem*) *quia non pergam amplius miſereri domus Iſraelis*, כִּי נָשֹׂא אֶשָּׂא לָהֶם: quod *Iunius* vertit, *ut ullo pacto condonem illis: Belgæ*, *ſed omnino deportabo eos*: *Coccejus*, *ſed ferendo perferam in ipſos*, ſcilicet ſententiam, (omiſſo & ſubintellecto conjugato מַשָּׂא, quemadmodum etiam 2 Reg. IX: 25.) *ſed domus Iehudæ miſerebor.* Proles ea ſecunda *ſexu fœmineo* repreſentat ætatem Iſraëlis non emendatam magnis iſtis plagis, quæ verſ. 4. 5. prædictæ erant, ſed æque ſcortatricem, quamvis imbecilliorem præcedenti. *Nomen* proli Divino juſſu inditum, excludit eam a *participatione Divinæ miſericordiæ.* Quæ excluſio in eo collocatur, quod *omnino deportandi ſint Iſraelitæ*, ex peremtoria Dei ſententia, ſublata ſpe veniæ: ſecus ac *Iudæi* qui ſimiliter quidem ob peccata ſua deportandi, attamen poſt breve tempus reducendi erant. Senſus eſt: Deum multa gratiæ ſuæ beneficia, quibus hactenus *Iſraelitas*

litas una cum tribu *Judæ* dignatus erat, illi ætati, & eorum posteris, quoad maximam partem, reliquiis quibusdam exceptis, de quibus nuper diximus], denegaturum esse: eosque à terra sua, quæ sedes gratiæ, typus gloriæ erat, abjecturum; neque cum tribu *Judæ*, cui salus illa adstringitur, reducturum. Quo tamen dicto posteris eorum non omnis spes communionis cum Christo ac sacramentis gratiæ, aut salutis, æternum præscinditur. Nam quod signata aliqua temporis periodo factum non est, id futurum prædicitur deinceps, quando *congregabuntur filii Judæ, & filii Israel una, & ponent sibi caput unum & adscendent ex terra*, mutato nomine *Lo-Ruchama* in *Ruchama*, id est *Dilectam*. vers. 11: 12.

V. Qui remanserant in terra captivitatis suæ, illorum *nonnulli* impiis sacris polluti, profanisque *gentibus mixti*, veluti pauculæ aliquot guttulæ in magno mari sunt *absorpti*, juxta vaticinium Deut. XXVIII: 64. *Disperget te Iehova in omnes populos, ab extremitate terræ una, usque ad alteram extremitatem ejus: ubi servias Diis alienis quos non noveras, tu aut majores tui, lignis & lapidibus.* Levit. XXVI: 38. 39. *Sed peribitis in ipsis gentibus, & absumet vos terra inimicorum vestrorum. Qui autem reliqui fuerint a vobis, tabescent propter iniquitatem suam in regionibus inimicorum vestrorum: etiamque propter iniquitatem patrum suorum cum ipsis tabescent.* Quod *in parte* saltem populi verificari debuit.

VI. Consulto consilio dico, *in parte:* nam de cæteris ita Dominus: Ezech. XX: 32. *Ideoque quod adscendit in spiritum vestrum, minime omnium futurum est, quod vos dicitis, erimus ut istæ gentes, ut nationes istarum regionum, ministrando ligno & lapidi.* Quod cum Mosis vaticiniis non eo conciliandum est pacto, quasi illa de *Israelitis*, hoc de *Judæis* prædictum sit. Utrobique enim sermo ad universitatem totius populi istius dirigitur, quicum Deus fœdus pepigerat in deserto. Atque Ezechielis illud de parte aliqua decem tribuum intelligendum esse, ex eo claret, quod Dominus desperatas eas cogitationes de universali veri cultus sublatione refellens vers. 40. promittat, *totam Domum Israelis*, QUANTA QUANTA ERIT, se aliquando culturam esse in monte celsitudi-

nis & sanctitatis suæ. De aliquibus ergo verum est, quod vicinorum gentilium idololatricis cultibus, commerciis, matrimoniis impliciti, nomen speciemque populi Dei amiserint: alii vero avitæ religionis tenaciores, a profana ista commixtione sibi caverunt, communionem cum fratribus suis Judæis colentes, tam illis qui in voluntario secum vivebant exilio, quam reducibus in terram Canaan.

VII. Præclarum hujus rei argumentum exstat in ea *Hamanis* delatione, quæ memoratur Esth. III: 8. *Dixerat enim Haman regi Assuero; est populus quidam dispersus ac dissipatus inter populos, in omnibus provinciis regni tui: quorum jura diversa sunt a jure omnium populorum.* Quod non de solis reliquiis tribus *Judæ*, sed de toto populo *Israelitico*, per amplissimam *Assueri* ditionem longe lateque diffuso, exponendum esse res ipsa loquitur. *Decem* enim *tribus*, *Iuda* cum *Benjamine* reversis, maximam populi per provincias dispersi partem faciebant. Hi omnes, quantumlibet dissipati, in eo conveniebant, quod discretos, a cæteris gentibus ritus moresque haberent. Eos nimirum quos a Mose didicerunt,
Hist. lib. v. toti populo traditos. *Tacitus: Moses, quo sibi imposterum gentem firmaret, novos ritus, contrariosque cæteris mortalibus indidit. Profana illis omnia, quæ apud nos sacra. Rursum concessa apud illos, quæ nobis incesta. Israelitæ* cum *Iudæorum* residuis in provinciis vasti istius imperii eodem sacrarum cærimoniarum vinculo juncti fuere.

VIII. Neque obstat quod populus ille passim *Iudæorum* nomine veniat: quippe quod ab eo tempore *Israelitis* omnibus dabatur, & non *tribus* alicujus, sed *populi*, imo vero *religionis* vocabulum erat. Certe *Iudaice loqui*, apud Nehemiam Cap. XIII: 24. est ita loqui ut populus Dei integer loquebatur, cui locutioni opponitur *Asdodice loqui.* Et quod Esth. VIII: 17. dicitur, *multi ex populis terræ* מתיהדים *Iudæi fiebant*, non potest alium sensum habere, quam quod, ut in vulgata est, *sectæ eorum religione & cærimoniis jungebantur.* Ita etiam Ἰουδαϊσμὸς *religionem* notat 2 Macch. VIII: 1. XIV. 38. Gal. I: 14. Religionem, inquam, non tribui *Iudæ* peculiarem, sed toti δωδεκαφύλῳ communem. Act. XXVI: 7. Jonas rogatus quis esset, respondet, *Hæbræus ego sum.*

ſum. Jon. 1: 9. Ubi *Aben Ezra* obſervat dici שהם על אמונת עבר, *qui ſunt in fide Heberi.* At *Chaldæus* Jonam reſpondentem indicit יהודאה אנא *Judæus ego ſum.* De *Idumæis Joſephus* ſub *Hyrcano* circumciſis, ὥστε εἶναι τὸ λοιπὸν Ἰουδαίους, *adeo ut deinde eſſent ipſi Judæi.* Et *Dio Caſſius* de *Judæi* nomine, qua patriam denotat locutus, φέρει δὲ, inquit, καὶ ἐπὶ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, ὅσοι τὰ νόμιμα αὐτῶν καίπερ ἀλλοεθνεῖς ὄντες ζηλοῦσι: *pertinet etiam ad alios homines quotquot eorum inſtituta amplexantur, etiamſi alienigenæ ſint.* Si ergo alienigenis id nomen attributum, multo magis *Iſraelitis* nativis, ob ejuſdem communionem religionis, cujus in regno *Judæ* jam a longo tempore præcipua ſedes & veluti arx fuerat. Pulcre ad inſtitutum noſtrum *Elias* in *Thisbi.* ידוע כי כל ישראל נקראים יהודים אבל לא נמצא במקרא שנקראים יהודים רק מזמן גלות עשרת השבטים ונשאר מלכות בית יהודה מאז נקראו יהודים ולשונם לשון יהודית ולא קודם לכן וגם שבט בנימין עמהם שנאמר במרדכי איש יהודי וגו׳ והוא איש ימיני׃ *Notum eſt,* OMNES ISRAELITAS *vocari* JUDÆOS: *non tamen hoc Judæorum nomen ipſis in ſacris literis attributum legitur, niſi ex illo tempore quo decem tribus in captivitatem abductæ ſunt, & ſuperſtes manſit regnum domus Judæ. Poſt illa vocati ſunt* Judæi, *& lingua eorum, lingua* Judaica: *non antea. Imo & tribus* Benjamin *cum illis. Dicitur quippe de Mardochæo,* Vir Judæus *Eſth.* II: 5. *quum tamen fuerit Jeminita.* Concludimus, *Judaicum* illum populum, quem Haman criminabatur uti privato ſuo jure utentem, totam gentem *Iſraeliticam* deſignare, quæ religionis ſuæ, etiam in mediis gentilibus, cumque eorum invidia, erat retinens. In cujus rei demonſtratione prolixiores fuimus, quia Vir aliquis Doctiſſimus ſerio autumat, *nunquam duodecim tribus* Hebræas *de nomine* Judæorum *appellatas eſſe.*

Antiq. lib. XIII. cap. XVII.

Lib. XXXVIII.

IX. Præterea ex non uno Novi inſtrumenti loco id quod diximus firmari poteſt. Act. II: 5. 6. Sanctus Lucas memorat *viros religioſos ex omni natione eorum qui ſub cælo ſunt,* nominatim *Parthos, Medos, atque Elamitas,* Hieroſolymis ſe ad cultum numinis ſtitiſſe. Hos ſi non maximam, aliquam ſaltem partem, ex decem tribuum reliquiis fuiſſe, qui una fortaſſe cum Judæis ſtricte ſic dictis, & in medio eorum habitantibus, adſcenderint, propterea

terea verisimile est, quod in *Media* vicinisque regionibus dispersorum Israëlitarum sedes fuerint. Neque iterum mihi objici velim, universam istam multitudinem *Judæorum* nomine designari. Omnes enim circumstantiæ clamant, non *tribum*, sed *religionem* eo significari: uti frequenter *Judæi Græcis* hoc sensu opponuntur, ceu adoratores veri Dei simulacricolis. Nam qui vers. 5. *Judæi* vocantur, iidem vers. 11. dispescuntur in *Judæos*, qui tam gente quam religione tales erant, & *Proselytos*, qui religione Judæi erant, non gente. Et Petrus quos com. 14. *viros Judæos* dixerat, eosdem com. 22. *viros Israelitas* nuncupat: commate autem 36. *totam domum Israelis* compellat. Quo innuitur ex omnibus tribubus aliquos tunc fuisse præsentes.

X. Adde Act. XXVI: 7. Ubi Paulus testatur, DUODECIM TRIBUS ISRAELIS *Deum die ac nocte assidue colere, sperareque deventuras se ad spem promissionis quæ patribus a Deo facta est.* Quod ad solos *Israelitidis* incolas arctare, neque pati ut extendatur ad quam plurimos Dei timentes ex omni posteritate Israëlis ubicunque locorum degerent, hominis est nimium sibi in limitando augusto Pauli sermone permittentis. Quod nos profecto non audemus. Quum enim Paulus falso postulatus esset seditionis a se motæ *omnibus Judæis per orbem terrarum.* Act. XXIV: 5. sapienter provocat ad communem gentis universæ fidem, in quacunque demum orbis parte ævum agitent.

XI. Et sane Jacobus ac Petrus de *dispersis tribubus* vel invitos cogitare subigunt. Ille enim DUODECIM TRIBUBUS DISPERSIS scribit, quarum tribuum homines *fratres suos* vocat, & *fidei* ipsorum egregium perhibet testimonium. Jac. 1: 1. 2. 3. Hic autem epistolas suas inscripsit *advenis dispersionis, per Pontum, Galatiam, Cappadociam, Asiam, Bithyniam:* qui in longinquas illas ab *Israelitide* regiones plus una διασπορᾷ avecti fuerant, per *Assyrios* nimirum, *Babylonios*, *Antiochum Epiphanem*, aliosque: atque ibi Deum colentes, & Christum ejus agnoscentes, sanctificationis per Spiritum, & ἰσοτίμου ἡμῖν πίστεως participes erant. 1 Pet. 1: 1. 2. 2 Pet. 1: 1.

Id Addendis ad 1. ad Cor. IV. XII. Ingeniosa Doctissimi *Lightfooti* observatio est. Qui notat universum terrarum orbem dividi in IRAELITAS & GENTILES: Israëlitas iterum in DECEM TRIBUS & JUDÆOS, Ju-

Judæos rurſus in HEBRÆOS & HELLENISTAS: Hebræos denique in eos qui INTRA TERRAM ISRAELITICAM habitarunt, & qui EXTRA. Hic lux aliqua affulget hiſtoriæ Euangelicæ atque Apoſtolicæ. Euangeliſtas enim quod attinet, videtur MATTHÆUS Euangelium ſuum primitus ſcripſiſſe pro HEBRÆIS INTRA TERRAM ISRAELITICAM, eique conterminam SYRIAM. MARCUS, pro HEBRÆIS EXTRA TERRAM, in BABYLONIA & ASSYRIA, ubi etiam X TRIBUS. JOHANNES, pro HELLENISTIS. LUCAS pro GENTILIBUS. Deinde quum celebrentur tres *Apoſtoli circumciſionis*, *Jacobus*, *Petrus ac Johannes*. *Gal.* 11: 9. hinc Diœceſin unicuique hoc modo diſtribuas: *Palæſtinam*, &, quæ ei connumerata, *Syriam*, *Jacobo*; *Babyloniam* & *Aſſyriam*, *Petro*; *Helleniſtas*, *Aſianos* præſertim ulterioreſque, *Johanni*. Quicquid hujus ſit, id ſaltem demonſtravimus, gentem Iſraëliticam X Tribuum, communia cum fratribus ſuis Judæis ſacra habuiſſe, uſque ad Chriſti Domini ἐπιφάνειαν. Ab eo tempore Euangelium iis quoque prædicatum per Apoſtolos in terris diſperſionis ſuæ.

CAP. VIII.

Hiſtoria X Tribuum, in excidio Politiæ Judaicæ.

I. *Decem tribuum in Iſraelitide homines, ob contemtum Euangelium ſibi primo prædicatum, primi etiam Romanorum, arma ſenſere.* II. *Quod multis exemplis docetur.* III. *Deleta Judæorum Republica confuſæ paullatim omnes tribus ſunt.* IV. *Ii Iſraëlitarum qui in Aſſyria viciniſque locis ſubſtiterant, cum Judæis ibidem commorantibus mixti ſunt. Nullamque uſpiam rempublicam habent.* V. *Secundum Hoſeæ vaticinium Cap.* IX: 17. VI. *Adeo quidem ut diſtincta eorum memoria ex hominibus ceſſet.* VII. *Summa totius hiſtoriæ.* VIII. *Aliarum nugaces de Iſraelitis narrationes.* IX. *Aut docti errores.* X. *Nuperus Judæus ex Jeſa.*

XXVII. ℣. *ult. contendit supereſſe X Tribus, a reliquis diſtinctas, at neſciri ubi ſint.* XI. *Sed abutitur Scriptura.*

I. CÆTERUM quum plerique eorum oblatum ſibi Euangelium proterve rejeciſſent, Chriſtumque ipſum, dein & Apoſtolos viam vitæ commonſtrantes, male excepiſſent, *communi* cum *Judæis*, quibus crimine jungebantur, *exitio impliciti ſunt*. Et illi quidem *qui in terra Iſraelis* erant, & quos Chriſtus primo Euangelii ſui præconio dignatus fuerat, primi etiam ſæva Romanorum arma ſenſere.

II. *Titus Alexandriâ* cum duabus legionibus veniens, quibus copiæ omnes cum Regum auxiliis jungebantur, *Galilæam* pervadit, *Gadarenſium* urbem, qui porcos ſuos Euangelio prætulerant, primo impetu capit, evertit, incendit. Deinde *Jotapatam* venit: quam fortiter a Joſepho, qui iſthic cum imperio erat, defenſam, tandem poſt XL. dierum obſidionem, vi occupat & in cineres redigit. *Jotapata* exciſa *Veſpaſianus* ad *Tiberiadis* & *Tarichææ* obſidionem ſe parat, & *Tiberienſes* quidem quum ſtatim ſe dederent, precibus *Agrippæ* Regis data eſt civitas, ne exſcinderetur: *Tarichæa* autem, quum ſe paſſa eſſet obſideri, exciſa eſt. Navali prælio in lacu *Geneſar Iſraelitarum ſex millia & quingenti* cecidere. Urbe capta *Veſpaſianus* ſeniores cum imbellibus, qui ad *mille ducentos* erant, juſſit occidi: juvenum autem validiſſimos, *ſex milla* lectos, ad *Iſthmon Neroni* tranſmiſit. Cæteram multitudinem, *triginta millia & quadringentos*, vendidit. Et ſic tota paullatim *Galilæa*, quæ in territorio X Tribuum erat, victricibus *Romanorum* copiis ceſſit, antequam ad *Hieroſolymorum* ſe excidium accingerent.

III. Deleta autem *Iudæorum* politia, & qui ex nefanda clade ſupererant miſerabiliter diſſipatis, genealogiiſque una cum templo ac urbe crematis, ac toto corpore gentis *Iſraeliticæ* Divino anathemate percuſſo, omnibuſque populis exoſo, *confuſæ* paullatim *omnes Tribus* ſunt in terris diſperſionis ſuæ; longiſque itineribus alii aliò profecti, prout neceſſitas cogebat, vel ſpes commodioris habitationis invitabat: adeo ut totum fere terravum orbem ad extremos illius angulos exſulibus repleverint.

IV. Ii

IV. Ii vero *Israelitarum* qui in *Assyria*, *Media*, viciniſque locis hactenus ſubſtiterant, cum *Judæis* ibidem commorantibus confuſi mixtique ſunt: quum nullam cauſſam digladiandi de templo aut regno haberent. Iiſdemque conſimul fatis acti omnes ſine diſcrimine in gentibus palantur. Neque demonſtrari ex ulla fide digna hiſtoria poteſt, decem tribus diſtinctum a reliquis Judæis populum nunc eſſe, nedum Rempublicam aut Politiam aliquam habere. Quanquam negare nolim, reliquias fortaſſe earum aliquas hic illic reperiri, non magnæ tamen illas exiſtimationis, ſed inopes afflictaſque, & quas non facile a cæteris Judæis diſcreveris.

V. Et hoc quoque ſecundum Prophetias iis evenit. Hoſ. IX: 17. *Reprobat ipſos Deus meus, quia non obediverunt ipſi; & erunt* PALABUNDI IN GENTIBUS. Continent hæc verba extremam partem Divinæ ſententiæ in rebellem *Ephraimum*, quam Propheta velut actuarius Dei, ipſius ore populo prælegit. Docetur autem, eos propter inobedientiam & incredulitatem à Deo rejectos fore, fœderis gratiæ omniumque beneficiorum ſalutarium exſortes, ac ſine certa ſede in quibuſvis gentibus palabundos, *ſine rege* nimirum & *ſine principe*; *ſine ſacrificio*, *& ſine cippo*; *& ſine Ephod*, *& ſine imaginibus*: donec tandem *convertantur filii Iſraël*, *& quærant Jehovam Deum ſuum*, *& Davidem*, id eſt, Meſſiam, *regem ſuum*, *& trepident ad Jehovam & bonum ejus in extremo dierum.* Hoſ. III: 4. 5.

VI. Atque ita nunc hiſtoriam *decem Tribuum*, inde ab initio ſuæ ſeparationis à Juda, per diſtincta ſæculorum ſpiramenta, ad illud uſque tempus perſecuti ſumus, ubi memoria eorum ceſſat ex hominibus, partimque vel in gentibus tabuerunt, vel variis caſibus inter ſe confuſi, diſcerni, tam a ſe mutuo, quam a fratribus Judæis, deſiere.

VII. Si contractam totius hiſtoriæ ſummam velis, ut uno velut obtutu conſpici queat; numero exhibebo. Stante adhuc tam *Iſraëlis* quam *Judæ* regno, variis occaſionibus *multi ſe ex decem tribubus Reipublicæ & Eccleſiæ Iudaicæ adgregarunt.* Quum *Salmanaſſar* regnum *Samariæ* deleviſſet, *aliqui* tamen *in terra Patria remanſere.* Qui abducti ſunt a *Salmanaſſare*, in ea ſunt tranſportati

tati loca quæ poſtea ſub ditione *Nebucadnetzaris*, dein *Cyri*, fuerunt. Poſt *captivitatem Judæ Babylonicam*, tam *Iſraelitæ* quam *Judæi* eoſdem agnoſcentes Dominos, ſibique invicem contigui in terra exilii, uti pridem fuerant in patria, *multis vinculis conſociati ſunt. Cyri* & *Artaxerxis* edicto *omnibus* ſine diſcrimine qui *de Populo Dei & Iſraëlis erant facultas facta eſt in Patriam redeundi.* Hac libertate uſi pars magna ex omnibus tribubus reverſi ſunt in terram *Canaan*, partim ducibus *Zorobabele* & *Ezra*, partim privato conſilio captataque commoditate. Ubi *in ſuis ſinguli urbibus habitarunt*, ſub uno Senatu, idem omnes templum frequentantes, in eandemque rempublicam adunati; quæ ob multas tribus *Judæ* præeminentias *Judaica* dicta eſt. *Multi* etiam ex omnibus tribubus, præſertim decem illis, *manſerunt in terris* ditionis *Perſarum*, *Græcorum*, & poſtea *Romanorum*, ac *Parthorum*. Qui quotquot adhæſerunt legi Moſis *pro uno populo habiti*, omneſque *Judæi* nominati ſunt. Quumque libere in peregrinis iſtis terris manerent, *quoties libuit Hieroſolymam ad ſacra* ſunt *profecti*. Qui in patriam redierant ex *decem tribubus*, *primi* in terra ſua *Euangelium* ex ore Chriſti & diſcipulorum ejus audiverunt. Ad eos qui in *Babylonia* & *Aſſyria remanſere Petrus* cum ſociis excurrit. Urbe ac Politia everſis, libriſque genealogicis crematis, vel certe deperditis, tribus magis magiſque confuſæ ſunt: *omneſque* quotquot Chriſtianiſmum non receperunt, *ſine diſcrimine in gentibus palantur*, cœli ac ſoli ſui extorres, *unus populus*, eidem nunc obnoxius calamitati, & mira numinis providentia in eandem ſpem hactenus reſervatus, porro reſervandus.

VIII. Hæc nos e ſacris plerumque literis, continua fere ſerie, & evidentibus, quantum res patitur, argumentis deduximus: multum profecto anteponenda iis quæ de decem adhuc tribuum innumerabili numero, aut regno etiam in *Tartaria*, & vicinis *Perſiæ* ac *Mediæ* regionibus, & ultra fluvium *Sambationem*, aut in *America* etiam, nonnulli nugantur, & noviſſime omnium *Menaſſe Ben Iſraël*, in futili libello quem ſub titulo מקוה ישראל Spes Israelis anno hujus ſeculi quinquageſimo edidit, ac *Parlamento Britannico* dicavit. Verum enimvero ea omnia nihil aliud ſunt quam ineptientium deliria agyrtarum, a quorum ore

pavida

pavida veritas fugit: immensa fabularum strues, in quam si intue-aris, *tale aliquid dicas te in infantia inter somni difficultates a nutricula audisse.*

IX. Non paullo doctius Viri Præstantissimi, *Cadusios Mediæ* Aquilonaris & Montanæ incolas, *Colchos*, *Tartaros*, *Turcas*, aliasque gentes ex *Israëlitis*, paullatim in gentilismum degenerantibus, ortos hariolantur: sed quam tenuibus tamen conjecturis, &, ut quod rei est dicam, eruditis erroribus, in proclivi nobis esset ostendere, nisi hanc operam summa diligentia subactoque judicio occupasset magnus, dum viveret, amicus noster, WILHELMUS WILHELMIUS: qui tam copiose id caput pertractavit, ut solidum nobis otium fecerit.

X. Cautius sociis suis *Judæus* ille egit; cujus *Responsiones* libro singulari examinavit Celeberrimus *Coccejus*. Ille, inquam, Judæus Cap. XXIV. rogatus, *Ubi nunc sunt decem tribus Israelis, quæ ab Assyriis captivæ abductæ sunt, & quid de illis futurum est?* in hæc verba regessit: *Propheta Jesaias ad utrumque quæstionis hujus membrum exacte respondet, quando ita loquitur Jes.* XXVII. ℣. *ult.* Et erit in die illo, ut magna infletur tuba; ac tum venient perditi in regionibus Assur & ejecti in regionibus Ægypti, & Deum adorabunt in monte sancto Hierosolymis. *Nam quum eos qui in terram Assur captivi abducti sunt* perditos *vocet, indicat, nemini compertum esse posse ubi nunc sint. Alias si sciri hoc posset, quomodo perditi dicerentur? Quum ergo scriptura eos* perditos *dicat, consequens est abditos & occultos mansuros, donec infinitæ Dei sapientiæ visum fuerit eos in apertum rursus producere, perinde ut Josephus duobus & viginti annis in Ægypto occultus fuit, antequam de eo quippiam innotesceret, Deo rem sic disponente. Et quum Propheta ait:* & adorabunt Dominum in monte sancto Hierosolymis, *respondet ad secundum membrum hujus quæstionis, quid futurum sit.*

XI. Cæterum etiamsi qui ita respondet minoribus quam cæteri audaculi difficultatibus prematur: non tamen ingenue agit, sed scriptura ad stuporis sui velamentum abutitur. Ponit decem tribus a cæteris distinctas superesse & alicubi in exilio esse, sed nesciri ubi sint. Verum si nemo sciat ubi sint, quis scit eos alicubi esse, &

latere? Quis id ei dixit? Non certe Jesaias eo quem infeliciter exponit loco. Nam אובדים, *perditi*, non significat eos qui latent, & nesciuntur ubi sint, sed qui male habentur, & miseri sunt. Deut. XXVI: 5. ארמי אובד. *Syrus miser erat pater meus, & descendit in Ægyptum.* Job. XXIX: 13. ברכת אובד *Benedictio pereuntis veniebat super me.* Prov. XXXI: 6. תנו שכר לאובד. *Date potum inebriantem perituro.* Quid autem de reliquiis decem tribuum fata parturiant lubentes ex sacrorum monumentis vaticiniorum discemus: ad quorum meditationem nostra se nunc accingit oratio.

Cap. IX.

De salutari Israëlis Restitutione.

I. *Expectanda aliquando est efficax totius Israëlis, sine Tribuum discrimine, ad communionem Christi vocatio: nec desperandum iis de reditu in Patriam.* II. *Utrumque continetur in fœdere Dei cum Abrahamo Gen.* XVII: 7. 8. III. *Ubi Fœderati sunt, hinc Deus, inde Abraham, cum semine suo, tum spirituali, tum naturali, sed restricto ad posteros Jacobi.* IV. *Promissio gemina est; altera spiritualis, de electis semper in posteritate Abrahami servandis.* V. *Et danda ei hæreditate gentium.* VI. *De qua non posset sibi gratulari Ecclesia Israelitica, si bonorum Testamenti exsors maneret.* VII. *Altera promissio magis terrestris est, de possessione terræ Canaan, ad millesimam extensa generationem.* VIII. *Quæ omnia æterno fœdere, & immutabili jurejurando addicta sunt.* IX. *Cui nulla Israelis indignitas, ullumve peccatum obicem ponere potest.* X. *Comminationes & promissiones quæ exstant Levit.* XXVI. *conditione posita in absolutas prophetias transeunt.* XI. *Com.* 31. *& seq. agitur de expulsione X Tribuum per Assyrios, & Judæ per Nebucadnetzarem.* XII. *Com.* 41. *prædicitur nova calamitas, per quam redditus terræ suæ populus, redigendus est in potestatem gentium. Sed & tunc nova promittitur gratia.* XIII. *Denique com.* 43. *& seq. prædicitur ultima desolatio per Romanos: sed & in illa se tandem fœderis sui recordaturum pollicetur Deus.*

I. AT-

I. ATQUE id quidem ex iis tuto nos ſperare poſſe arbitramur; fore aliquando tempus, ut *Iſrael univerſus*, corpus poſteritatis Jacobi, non ii modo qui ex tribu *Judæ* ſuperſtites ſunt, ſed & cæterarum tribuum reliquiæ, ubi ubi ſint, ſive fortaſſis alicubi tam a cæteris gentibus quam a fratribus ſuis ſecretæ degant, ſive immiſtæ aliis omnes diſcriminis notas amiſerint, vi fœderis cum Abrahamo, Iſaaco & Jacobo pacti, ad *ſalutarem Chriſti Domini cognitionem*, fidem, ac communionem vocentur: non certe *omnes & ſinguli*, neque ex *ſingulis* tribubus *pauci*, verum *populi univerſitas*, ſine ulla *Judæ* præ cæteris familiis prærogativa. Sed nec de *reditu in patriam deſperare* jubemus: non ut eam, uti ante, ceu *pignus cœli poſſideant*, *cum ulla ſubjectione ad elementa mundi:* ſed ut *libera ab anathemate* cui nunc ſubjacet, & *erepta tyrannidi gentium* a quibus nunc calcatur, *Chriſti & Eccleſiæ* ſit, imprimis *Eccleſiæ Iſraeliticæ*, ut ibidem Meſſiam pie adoret, ac regnum ejus agnoſcat, ubi a majoribus impie ſpretus ac crucifixus eſt. Quæ iſtam nobis ſpem faciunt vaticinia, e multis hæc potiſſima ſunt.

II. PRIMO ſolemne illud fœdus quod cum *Abramo* Deus pepigit. *Gen.* XVII: 7. 8. *Stabilio fœdus meum inter me ac te, ac ſemen tuum poſt te per ætates ſuas* לברית עולם *ut* FOEDUS SIT ÆTERNUM, *me eſſe tibi Deum & ſemini tuo poſt te. Daturumque tibi & ſemini tuo poſt te terram peregrinationum tuarum, univerſam terram Canaanis*, לאחוזת עולם IN POSSESSIONEM ÆTERNAM, *ut ſim illis Deus.* Obſerva hic I. *Perſonas fœderatas.* II. *Fœderis promiſſa.* III. *Ejuſdem firmitatem* ac *conſtantiam.*

III. *Fœderati* ſunt hinc *Deus*, אל אמתה *Deus fortis veritatis* Deut. XXXII: 4. אלהים אמת אלהים חיים *Deus veritas*, *Deus vitæ* Jer. X: 10. inde *Abrahamus* & *ſemen ejus.* Non ſolum *ſpirituale* illud, id eſt fideles undecunque ſint oriundi, ſed & *naturale*, cui primo competit promiſſio hæreditatis. Agitur enim de *ſemine* ex *Sara* naſcituro. ꝟ. 16. de *ſemine* quod *poſſeſſurum erat terram Canaan:* de *ſemine circumcidendo.* ꝟ. 10. de ſemine *per generationes ſuas multiplicando:* quæ omnia ad *naturales Abrahami poſteros* pertinent.

tinent. Non *omnes* quidem illos: ipse enim Deus restrinxit primo ad *Isaacum* illiusque semen, excluso *Ismaele*. ℣. 18-21. deinde ad *Jacobum* & filios ejus, excluso *Esavo*. Gen. xxv: 23. xxv I 24. Hic terminatur exclusio, omnesque *duodecim Patriarchæ* hæredes promissionis cum posteritate sua dicti sunt. *O semen Israelis servi ejus: filii Iacob electi ejus. Hic est Iehova Deus noster: in tota terra judicia ejus sunt. Recordamini in* SECULUM FOEDERIS *ejus; in* MILLE ÆTATES *verbi quod præcepit: Quod pepigit cum Abrahamo, &* JURAMENTI *ejus cum Isaaco: Quod stabilivit etiam Iacobo in statutum, Israeli in* FOEDUS PERPETUUM I Chron. XVI: 13. 14. 15. 16. 17. Hic ordine & accurate enumerari fœderatos videmus, Abrahamum, Isaacum, Jacobum, & filios Jacobi, semen Israëlis, per mille generationes. Sub qua universalitate non minus *X Tribus* quam illa *Judæ* & *Benjaminis* comprehenduntur.

IV. *Promissio duplex* est, *altera spiritualis*, *altera terrena* magis. *Spiritualis* hæc est: *Ero Deus tuus, & seminis tui post te.* Quo significat se passim in ea posteritate *Abrahami* omnibusque tribubus *Israelis* aliquos habiturum, qui sibi populus sint, quosque intima ac mystica sui communione beet. *Plurimi* quidem eorum futuri erant increduli atque carnales: futurum quoque erat ut *magna pars populi* a fratribus suis, & a communione templi ac religionis separaretur: utque tota tandem *populi universitas* a Deo sperneretur. Non tamen illud impediturum erat quo minus sibi Deus in ista gente *aliquos passim* habeat, in quibus promissi hujus impleat veritatem. *Num igitur abjecit Deus populum illum suum? absit. Non abjecit Deus populum illum suum quem præcognovit. Igitur & hoc tempore reservatio* SECUNDUM ELECTIONEM GRATUITAM *facta est. Electi assecuti sunt; reliqui vero occalluerunt.* Rom. XI: 1.2.5.7. *Nolim enim vos ignorare, fratres, mysterium hoc, obdurationem* EX PARTE ISRAELI *evenisse.* ℣. 25. Neque fas est promissionem illam intra *temporis alicujus* limites arctare, ut cessare existimetur cum tremenda illa populi rejectione quam comitata est templi terræque excidio. Deus enim ipse fœdus hoc *æternum* vocat, extenditque, ut modo audivimus, ad *millesimam generationem.*

V. Sed

V. Sed neque conſervatio ejuſmodi λείμματ☉ *reliquiarum* ex univerſo Iſraële omnem hujus promiſſi magnitudinem exæquat. Nam & id Abrahamo dixit Deus: *fœcundabo te quamplurimum, efficiam tibi gentes multas.* Gen. XVII: 6. Quod ſi ad *gentes* quoque *Abrahamo accenſendas* extendendum eſt, uti eſt, includit certe multiplicationem *ſpiritualis ſeminis* in *naturali* Abrahami poſteritate. Iſti enim ſemini promiſſa eſt hæreditas gentium & mundi. Rom. IV: 13.

VI. *Iſraëlitica* Eccleſia *matris* inſtar habet: ii qui ex gentibus ſunt, inſtar *filiorum* & *filiarum:* ut paſſim Scriptura loquitur. Non poteſt ergo de *hæreditate gentium* gratulari ſibi Eccleſia Iſraëlitica, ſi ipſa bonorum teſtamenti exſors maneat, aut naturalibus filiis orba, ut adſcititii eorum locum impleant. *Initio quidem opulentia gentium, illius fuit imminutio:* ſed non ita futurum eſt *quum plenitudo gentium intrabit;* tunc *totus Iſraël ſervabitur.* Rom. XI: 12. 25. 26. Totus, inquam, Iſraël, tam *naturalis* quam *myſticus.* Et fideles Abramidæ, & fideles ex gentibus inſigniter ſe multiplicatos videbunt. Atque hæc eſt promiſſa illa *gentium hæreditas*, quam gratulabitur ſibi aliquando Eccleſia Iſraëlitica, quando ipſa, alma innumerorum liberorum mater, una cum gentibus, ſibi accenſitis, in Deo ſalutis ſuæ deliciabitur. *Nam dextrorſum ac ſiniſtrorſum prorumpes: & ſemen tuum gentes hæreditario jure poſſidebit.* Jeſ. LIV: 3. Omnis gloria gentibus & Iſraëli communis erit: atque ita quidem ut in illius communionem veniant etiam *X tribuum* reliquiæ. Non minus *domui Iſraëlis* quam *domui Judæ* dicitur, *Quomodo te repoſiturus ſum inter filios? & daturus tibi poſſeſſionem decoram exercitum gentium?* Jer. III: 19. Nihil horum eſt quod non fundetur in fœdere Abrahami, & exinde deduci non debeat.

VII. *Spirituali* huic promiſſioni alia rei *terrenæ* acceſſit, quæ tamen *typus*, ſymbolum, & pignus *rei ſpiritualis* ac *cœleſtis* eſſet, *poſſeſſio* ſcilicet *totius terræ Canaan*, in *poſſeſſionem æternam*: ut quamdiu aliqui ſupereſſent de ſemine Abrahami jus haberent in illam terram ex donatione Dei. Poſſeſſio quidem non *mox* Abrahamo aut ſemini ejus *adeunda*, & adita aliquoties *interrumpenda* erat: *jus* tamen in Dei fundatum donatione ſartum tectum Iſraëli

manet; adeo ut vel in longissimo exsilio spem fovere liceat postliminio ad illam redeundi. Dico, vel in *longissimo exsilio*: obstrinxit enim se Deus ad *millesimam generationem*. Ps. CV: 8. 11. *Recordatur in* SECULUM FOEDERIS SUI, *verbi quod præcepit* IN MILLE GENERATIONES: *Dicendo tibi daturus sum terram Canaan: funiculum possessionis vestræ.* Non solum de obtinenda, sed & de servanda possessione illius terræ loquitur. Ne quis dicat exhaustam nunc esse promissionem & satisfactum fœderi, *millesimæ generationi*, id est maximo intervallo ab Abrahamo distanti, fidem suam obstringit Deus. Et quum ne *quingentesima* quidem generatio nunc præterierit, habent adhuc hodiernorum Israëlitarum posteri, serique nepotes quo se consolentur: non enim magis se mendacem præbebit Deus nascituris, quam præbuit majoribus.

VIII. Consideranda denique est fœderis hujus *firmitas*, cujus ratione FOEDUS ÆTERNUM vocatur. Non enim est promissio aliqua ab incerta conditione suspensa, sed *testamenti* firmissimi & irrevocabilis rationem habet. Hinc Ps. CV: 8. & seq. variis insignitur nominibus quæ omnia ad immobilem ipsius firmitudinem inculcandam comparata sunt. Vocatur *Fœdus*, *Verbum præcepti*, *statutum*, *jus jurandum*, *fœdus æternum*, cujus Deus *in æternum recordetur*. Quid validius dici potuit ad exprimendum τὸ ἀμετάθετον τῆς βουλῆς αὐτοῦ;

IX. Neque hic ullum obicem ponet Israëlis *indignitas*. Ea enim gratiose erit removenda, condonato reatu, & expurgata pravitate. Ne ipsam quidem *Messiæ rejectionem* atque indignissimam cædem excipio: quæ cæteroquin atrocissima quævis scelera longo post se relinquit intervallo. *Veniet ex Sione ille liberator, & avertet iniquitates a Jacob. Et hoc illis a me pactum, quum abstulero peccata eorum.* Rom. XI: 26. 27. Iterumque: *quid tum enim, si infidi fuerunt quidam? num ipsorum infidelitas fidem Dei inanem reddet? Absit: imo esto Deus verax, omnis autem homo mendax.* Rom. III: 3. 4.

X. SECUNDO loco ea expendamus quæ LEVITICI XXVI. suggeruntur. A commate 16 ad finem usque capitis telam invenimus terribilium *comminationum*, interspersis tamen subinde gratiæ

tiæ *promissis*. *Comminationes* istæ *prædictiones* sunt: licet enim *sub conditione inobedientiæ* hic proponantur, alibi tamen testatur Moses, *non ambulaturum esse populum in præceptis Dei, & fœdus irritum facturum*. Deut. xxxi: 27. 29. Ea ergo conditione posita, in *absolutas prophetias* transeunt: tantaque arte sunt concinnatæ, ut historia singulis ordine respondeat.

XI. Longum esset per singula ire. Sufficit ad institutum nostrum observare, non unam *expulsionem* e terra in vastitatem redigenda, non unam etiam *reductionem* in terram prædici. Commate 31. & sequentibus, agit de vastatione terræ, desolatione sanctuariorum, dispersione populi in gentes, Sabbatis terræ quibus acquiescet, omnibusque iis malis ac calamitatibus quibus expositi futuri erant in gravi isthoc exsilio. Quæ quid aliud notant nisi expulsionem primo *X tribuum* per *Tiglat-Pilesarem* & *Salmanassarem*, dein *Judæ* per *Nebucadnetzarem*? Sed addit Deus com. 40. fore ut *confiteantur iniquitatem suam, & iniquitatem patrum suorum, & temere se cum Deo ambulasse*. Cujus rei historiam habemus Dan. ix. & Neh. ix. Porro alienum est a Dei misericordia ut hujusmodi peccatorum confessio veniam non consequatur. Quod & eventus docuit. Terræ enim suæ redditi sunt.

XII. Dehinc minatur Deus versu 41. *se quoque cum illis ambulaturum temere:* sic ut non videatur eos curare aut pensi habere. *Et introducturum eos in terram inimicorum suorum*. Hæc nova calamitas est, reductionem consequens. Et significare videtur redigendos eos esse in potestatem gentium, quibus ipsi cum sua terra futuri erant tributarii. Quod variis temporibus gradibusque consummatum est: dum primum *Alexandri Magni* successoribus servire coacti sunt, dein *Romanis*, a *Pompejo* subjugati; ut mox uberius sumus exposituri. Addit Deus fore ut *tunc humilietur cor ipsorum præputiatum, utque acquiescant in pœna iniquitatis suæ: ac tunc se recordaturum fœderis sui cum Jacobo, Isaaco atque Abrahamo, ac terræ ipsius recordaturum*. Nimirum *exhibendo* semen promissum *Messiam*, in quo est benedictio gentium; eumque exhibendo in *terra*, stante Sanctuario, & recollectis omnibus tribubus Israël. Quod factum est eo tempore, quando per Johannis ministerium *multi filiorum Israël conversi sunt ad Dominum*

Deum ipsorum, & corda Patrum ad filios, & rebelles ad prudentiam justorum: & paratus est Domino populus instructus. Luc. 1: 16. 17.

XIII. Pergit Dominus ℣. 43. *Et terra relinquetur ab iis*, hoc est ab illa parte quorum cor præputiatum manserit, *& acquiescet in sabbatis suis dum desolata illis est*, diu ab omni cultura cessabit, quasi læta quod impiis illis hominibus servire non subigatur; sed & ipsi quoque tandem *acquiescent in pœna iniquitatis suæ*, agnoscentes ejus justitiam: *quia multis modis judicia mea spreverunt, & statuta mea fastidivit animus eorum. Sed insuper hoc quoque erit; quum erunt in terra inimicorum suorum, ut non spernam eos, neque fastidiam eos ad consumendum eos, irritum faciendo fœdus meum cum eis, quia ego sum Jehova Deus eorum. Recordabor erga illos fœderis priscorum, quos eduxi ex terra Ægypti ante oculos gentium, ut essem ipsis Deus. Ego Jehova.* Quibus verbis diserte pollicetur Deus in nullo exsilio, & speciatim non in hoc novissimo, se plane rejecturum populum Israëliticum; sed in eorum gratiam staturum se promissis prisci fœderis, cum Abrahamo, Isaaco & Jacobo pacti, & cum populo quem ex Ægypto eduxit. Quo fœdere quum non sola *Judæ* tribus sed & cæteræ omnes comprehensæ sint, ad eas quoque omnes pollicitatio hæc extenditur.

CAP. X.

Ostenditur ex Deut. xxx. geminam adhuc exspectandam esse Israelis restitutionem.

I. *Vaticinii Mosaici partitio.* II. *Promissio ista toti Universitati Israëlis fit.* III. *Addicitque bona tam spiritualia quam corporalia.* IV. *Temporis epocham & Moses indicat & res ipsa.* V. *Moses docet de eo tempore se agere quod novissimam gravissimamque Dei in Israelitas maledictionem, quam per Romanos exsecutus est, consequitur.* VI. *Et res ipsa loquitur, stante templo secundo Israëlitas consecutos non esse eam cordis circumcisionem quæ toti populo hic promittitur.* VII. *Quamque Moses ipse, uti &*

Jere-

Jeremias, ad extremitatem dierum differunt, poſtquam deſævierit turbo excandeſcentiæ Jehovæ. VIII. *Nunquam etiam poſt captivitatem Babylonicam tam amplæ fuerunt res Iſraëlitarum, uti temporibus Davidis ac Salomonis: quod tamen hic futurum promittitur.* IX. *Mox a captivitate, in re tenui, tributarii fuere Perſis; dein Alexandro.* X. *Poſtmodum Ptolomæis Ægypti, & Antiochis Syriæ Regibus, a quibus graviter fuerunt preſſi.* XI. *Maxime ab Antiocho Epiphane & ſucceſſoribus ejus: quorum tamen jugum excuſſere, vindicantes ſe in libertatem, & imperii ſui fines extendentes.* XII. *Aſmonæis fratribus de regno contendentibus, Pompejus ſe pro arbitro & propemodum pro Domino gerit.* XIII. *Gabinius, Craſſus aliique Romani, pro imperio, & ſevere cum Judæis agunt. Donec Herodes ex ſenatuſconſulto regnum conſecutus Tyrannice illud exercet, & Judæa pulſo Archelao in Provinciam redacta Syriæ accenſita eſt.* XIV. *In omni hac hiſtoria nullum occurrit tempus, quo res Judæorum æquiparari nedum præferri poſſint iis rebus quas ſub Davide aut Salomone habuerunt.* XV. *Nam quæ de Alexandri Jannæi tempore narrat Joſephus, ea quamtumvis ab ipſo amplificata, non excedunt Davidici regni felicitatem.* XVI. *Atque ea quoque tempora multis fuerunt calamitatibus fœdata.* XVII. *Si quis Moabitarum & Idumæorum proſelytiſmum objiciat, is ſciat proſelytos illos peſtem fuiſſe Iſraeli.* XVIII. *Non abnuente Cl: Coccejo.* XIX. *Quum Prophetiæ iſti nondum ſatisfactum ſit, concluditur ad ſeriora eam ſpectare tempora.* XX. *Reſpondetur ad Neh.* 1: 8. 9.

I. TERTIO. Non abſimilis ſententiæ eſſe videtur pericopa ea quæ exſtat DEUT. xxx. verſibus decem prioribus. In quibus ſimiliter obſervo I. *Eos quibus hæc promiſſio fit.* II. *Promiſſas res.* III. *Tempus quo promiſſiones præſtandæ ſint.*

II. Promiſſio fit *Univerſalitati* totius populi *Iſraëlis*, cui & benedictiones & maledictiones antecedenti capite memoratæ obvenire debebant; cunctis expulſis diſperſiſque in omnibus gentibus, & exulantibus in extremo cœlorum, ejuſdem calamitatis conſortio junctis: ſine ulla tribuum diſtinctione. Non enim exiſti-

mandum est tam magnificam pollicitationem absolvi beneficiis quibusdam quæ in *paucos* quosdam ex immensa multitudine *selectos* conferantur: sed sicut ea quæ de recollectione & amplificatione dicuntur, ad *publicam rem* populi spectant, ita & cætera promissa ad *universæ gentis* multitudinem & quasi *corpus* referenda sunt. *Universæ*, inquam, *gentis*: cujus publicam panegyrim Moses nunc alloquebatur, & cujus posteris sine ullo familiarum discrimine hoc quicquid est addicitur.

III. *Promissa* ipsa duum generum sunt. *Alia spiritualia* de *conversione ad Jehovam Deum ipsorum*, quæ non est sine fide in Messiam; de *obedientia voci ejus exhibenda*, maxime Euangelio, idque ex *toto corde & ex tota anima*; de *circumcisione cordis ad Deum omnibus viribus diligendum*, eaque hæreditaria propaganda ad semen; & si quæ ejus generis plura sunt. *Alia magis corporalia*, de *recollectione exsulum ex omnibus terris dispersionis suæ*; de *reductione in terram a patribus hæreditario jure possessam*; de *amplificatione* in numero, opibus, & gloria *præ majoribus suis*. Quæ omnia tam grandi sermone proferuntur, ut exile quicquam aut mediocre cogitare nefas sit.

IV. *Temporis* Epocham *partim* designat *Moses*, partim *res ipsa* indicat: si enim res tanta quæ omnem dictorum granditatem impleat, nondum in Israële visa sit, necesse est ut in futurum eam præstolemur.

V. *Moses* de tempore in hæc verba fatur. Vers. 1. *Et erit* QUUM OBVENERINT TIBI OMNES RES ISTÆ, BENEDICTIO ET MALEDICTIO HÆC QUAM PROPOSUI TIBI, TUM *revocabis in animum tuum apud omnes gentes quo depulerit te Jehova Deus.* Videndum ergo quænam sit maledictio novissime a Mose proposita, cui hæc tam insignis benedictio subjungitur. Memoratur ea capitis anterioris com. 23. & seq. Sulphure nimirum & salsagine exustum iri totam terram, ut neque sereretur, neque pullularet, neque proveniret in ea herba ulla, ad instar Sodomæ vicinarumque urbium, quas ira & excandescentia sua Jehova subvertit. Adeo ut gentes prorsus obstupefactæ in caussam tam horrendi judicii inquisituræ essent; ac re bene perpensa agnituræ, evenisse hoc Israëli quia deseruerunt fœdus Jehovæ Dei majorum

jorum

jorum ſuorum, cultumque uni illi debitum peregrinis tranſſcripſerunt numinibus. Quis non videt contineri iis verbis peremptorium illud judicium quod per *Romanos* executus eſt Deus? Tunc enim tota terra, quaſi fulmine cœleſti tacta, quavis ſui parte Divinæ indignationis indicia oſtentavit. Tunc deſerta ab incolis, occupata latronibus, ac repetitis bellorum vicibus deſolata, inculta jacuit, ſementis & frugis omnis, tam naturalis, quam ſpiritualis, expers. Tunc gentes verbum Dei, ab Iſraëlitis ſpretum, magna animi alacritate amplexæ, juſtitiam numinis piis ſermonibus prædicarunt: ad animum revocantes defectionem Iſraëlis a fœdere majorum; ad cujus beneficia a Chriſto illiuſque Apoſtolis tam comiter nuper invitati fuerant. Tunc agnitum eſt a gentibus, abnegationem juſtitiæ Dei, fiduciam in propriis operibus, exercitium cærimoniarum cum opinione juſtificationis per eas, rejectionem Chriſti & receptionem Cæſaris pro Rege, qualibus tunc ſe criminibus Iſraëlitæ obſtrinxerant, eſſe *cultum peregrinorum Deorum.* Denique iſtius hic temporis delineationem videmus, quo Iſraëlitarum rejectio, & Gentilium, fœdifragium atque idololatriam ipſorum deteſtantium, Deum autem juſtificantium, pietas, pari incedunt paſſu. Quod factum non eſt niſi in noviſſimo Judææ excidio. Quum ergo ea quæ hic promittit Moſes eventura dicantur, poſtquam omnis ea maledictio Iſraëli obveniſſet, non eſt quod eorum implementum ſtante ſecundo templo quæramus.

VI. Et incaſſum ſane quæreremus. Nam ſive *internum* ac *ſpiritualem*, ſive *externum* & *Politicum* populi ſtatum attendas, nihil invenies quod tam magnificæ pollicitationi ſatisfaciat. Fuere quidem, ſi *ſingulos* ſpectes, *millia aliquot Judæorum qui crediderunt.* Act. XXI: 20. Si tamen *populi univerſitatem* conſideres, tantum abeſt ut data ei fuerit cordis circumciſio ad diligendum Deum omni animæ niſu, & quæ porro de converſione ac obedientia ipſorum prædicantur, ut contra dicendum Stephano fuerit, *duri cervice & incircumciſi corde & auribus, vos ſemper Spiritui Sancto obnitimini, quales fuerunt patres veſtri, tales & vos eſtis.* Act. VII: 51. Jeſaias eadem tempora deſcribens, pervicaciſſimam populi incredulitatem, & pinguefactionem cordis, & obturationem

nem aurium, & occœcationem oculorum loquitur. Jes. LIII: I. VI: 9. 10. col. cum Joh. XII: 38. Act. XXVIII: 25. Et quisquam in animum inducet, ut tam blandam liberalemque Mosis, tam duram diramque Jesaiæ prophetiam, ad eundem populum eodem tempore referat? Adeone tempus *iræ* & *gratiæ*, *obdurationis* ac *conversionis* in eandem compingemus periodum? Nihilne aliud amplissimo hoc sermone populo Israëlitico promissum autumabimus, præter id quod tunc ei concessum est, quando ipse a Deo, Deus ab ipso aversissimus fuit?

VII. At ipsum Mosen audiamus ad seriora nos tempora revocantem. Deut. IV: 30. 31. *Quum angustia fuerit tibi, & obvenerint tibi omnes res istæ:* באחרית הימים IN EXTREMITATE DIERUM *converteris ad Jehovam Deum tuum, & auscultabis voci ejus. Quandoquidem Jehova Deus tuus est Deus fortis, misericors, non deseret te, neque perdet te: nam non obliviscetur fœderis majorum tuorum quod juramento sancivit illis.* Quæ pericopa, nisi quod verbis brevior sit, huic nostræ plane gemina est. Quidnam autem est illud, *In extremitate dierum?* Jeremias id dicat cap. XXX: 23. 24. *Quum desævierit turbo excandescentiæ Jehovæ, indesinenter hospitans super caput improborum, & quum perfecerit Jehova ac præstiterit omnes cogitationes animi sui:* באחרית הימים IN EXTREMITATE ILLORUM DIERUM ANIMADVERTETIS ILLUD. Per *tempestatem* illam excidium Reipublicæ per Romanos designari, & quæ illud comitata ac secuta sunt; non puto esse dubium.

VIII. Accedit quod inde a soluta captivitate Babylonica nunquam tam Augustæ Israëlitarum res fuerint, uti Davidis aut Salomonis felicibus imperiis anteferendæ videantur: quod tamen hic promittitur ℣. 5. ET BENEFACIET TIBI ET AUGEBIT TE SUPRA QUAM MAJORES TUOS. Et ℣. 9. *Excellentem efficiet te bonis Jehova Deus tuus in omni opere manus tuæ &c.* Non infiteor profecto populum valde multiplicatum esse, multas quoque gentes vicinas subactas & ad communionem fœderis adductas: rempublicam etiam sublato schismate duodecim fuisse tribuum: nunquam tamen puto eos accessisse ad fastigium illud opulentiæ ac gloriæ quo gavisi fuere majores in rebus suis florentissimis.

mis. Neque refutandum arbitror *Abarbenelem*, qui, in משמיע ישועה *ad hunc locum*, negat hoc verbum impletum fuisse sub domo secunda, quia tum, si non *semper*, quod ille ait, saltem plerumque, *in servitutem redacti fuerint*, *aliquando Persis & Medis*, *aliquando Græcis*, *aliquando Romanis*, *& nunquam pertigerint ad gradum hominum domus primæ*. Res ipsa loquatur.

IX. Mox a soluta captivitate Respublica tributaria erat *Persis*: & in re tam tenui, ut vexationibus sannisque vilissimorum vicinorum expositi essent: Nehemia ac Ezra testibus. *Tacitus*: *Dum Assyrios penes Medosque & Persas Oriens fuit*, *despectissima pars servientium*. Ab *Alexandro* parum abfuit quin pessime haberentur, & plane actum fuisset, nisi insigni numinis favore per *Iaddum* pontificem exoratus fuisset animosus Macedo : cui tamen, ut *Persis* olim, tributa pendere coacti sunt, septimi duntaxat anni immunitate concessa. Post mortem *Alexandri* Judæa primum paruit *Ptolomæo Lagi* filio, Ægypti Regi, qui illam armis occupavit: inde *Ptolomæo Philadelpho*: tum *Ptolomæo Euergeti*: ad extremum *Ptolomæo Eupatori* filio ejus. Huic *Antiochus* cognomento *Magnus* Syriam eripuit. Quod *Ptolomæus Epiphanes*, *Eupatoris* successor, quum ferre non posset, misso *Scopa* duce *Antiocho* illam extorsit. At *Antiochus* repetito prælio, juxta fontes Jordanis *Scopam* fugavit, *Sidonem* cepit, arcem *Sionis* obsedit multo tempore, & expugnavit, Judæamque totam, male jam dudum bellis, sive vinceret *Antiochus* sive vinceretur, multatam, ditioni suæ adjecit, quam filiæ *Cleopatræ*, *Ptolomæo* nubenti, una cum *Cœle Syria*, *Phœnice* & *Samaria*, dotis nomine concessit.

Hist. v.

X. Quemadmodum interjecto tempore *Antiochus Epiphanes* Judæam vastaverit, Hierosolymam occupaverit, templum ingressus spoliaverit, multos occiderit, plurimos venundederit, tanquam nolens aliquem esse populum veri Dei, ex libris Maccabæorum cuivis constat. Non cessavit cum *Antiocho Epiphane* furor hostilis: novas expeditiones moliti sunt *Antiochus Eupator*, *Demetrius*, *Alexander*, *Demetrius* II. filius prioris, *Antiochus Alexandri* filius qui *Sedetes* vocabatur. Quæ molimina prædicta videntur Zach. XII: 3. Deo interim populus curæ fuit: & sola ejus ope effectum est ut Israëlitæ liberarentur aliquantisper, non so-

lum a violentia & rapinis, sed etiam a jugo & servitute gentium, imo & ipsi imperium suum in vicinas regiones proferrent: procul tamen ab eo imperii splendore, quem prisci sub Salomone viderant.

XI. *Judas Aristobulus*, *Hyrcani* Filius, *Philellen* dictus, primus *Asmonæorum* diadema regium capiti suo imposuit: sed successu parum prospero. Continuæ enim & cruentæ inter ipsum & fratres, cæterosque abhinc successores, de imperio ac sacerdotio contentiones fuerunt: donec *Aristobulo* & *Hyrcano* fratribus coram *Pompejo* Damasci de sacerdotio atque regno certantibus, *Pompejus Aristobulum* in vincula conjicit, Hierosolymæ ab *Hyrcani* parte receptus, Templum, quod a parte *Aristobuli* occupatum erat, post trium mensium obsidionem vi capit, Judæorum duodecim millia occidit, templumque ingreditur, *Antonio* & *Cicerone* consulibus: *Hyrcano* precarium regnum & sacerdotium restituit, *Judæis civitates eas adimit quas supra finitimas occupaverant*, *jussis ut intra veteres ac proprios limites sese continerent.*

XII. *Hyrcanus* autem quum ab *Aristobulo* filioque ejus *Alexandro* vix sese tueretur, *Gabinius*, cujus ope adversus fratrem indigebat, res Judæorum pene pro arbitrio constituit. *Crassus* deinde expeditionem contra *Parthos* parans in Judæam pervenit, & pecuniam sacram quam *Pompejus* non attigerat, duo millia talentorum abstulit, totoque reliquo auro, cujus summa accedebat ad octo talentorum millia, templum spoliavit. Tulit etiam trabem ex auro solidam, trecentas minas pendentem. Mina autem constat duabus libris cum dimidia. Post *Crassum Cassius* Judæam invisit: *Tarichæas* primo impetu cepit, & ferme xxx millia captivorum abduxit. Idem *Cassius* post cædem *Cæsaris* iterum Judæam afflixit, plus quam septingentis argenti talentis imperatis: tantaque severitate exactis, ut quatuor præcipuæ civitates cum incolis suis venum darentur. Non multo post regnum invadit *Herodes Magnus*, *Antipatri* Idumæi filius, qui Romæ Senatusconsulto, *Antonio* procurante, Judæorum rex declaratur, semperque exinde magnitudinis Romanæ servus fuit. Post illius obitum *Judæa* in provinciam redacta: & *Syriæ* accensita est.

XIII. Ubi ergo eum temporis articulum inveniemus, quo

Deus,

Deus, stante secunda Æde, Judæos non numero solum, sed & opibus, honore, regni Majestate, & consimilibus beneficiis, præ majoribus suis, sub *Davide* v. g. ac *Salomone*, auxit atque ornavit? An fortassis *Alexandri Jannæi* temporibus? de quibus *Josephus*: *Per hæc tempora jam* Syrorum *&* Idumæorum *&* Phœnicum *urbes tenebant Judæi: ad mare*, Stratonis *turrim*, Apoloniam, Joppen, Jammiam, Azotum, Gazam, Anthedona, Raphiam, Rhinocuram. *In mediterraneis per* Idumæam *regionem*, Adora *&* Marisam, *totamque* Samariam, *&* *montes* Carmelum *&* Itabyrium. *Ad hæc* Scythopolin, Gadara, Gaulanitidem, Seleuciam, Gabala, *&* Moabiticas urbes, Esebonem, Medabam, Lembam, Oronas, Telithonem, Zaram, Aulonem Cilicium, Pellam. *Hanc ultimam diruerunt, quod incolæ recusarent Judaicos ritus suscipere. Possidebant & alia Syriæ non obscura oppida, quæ imperio suo noviter adjecerant.* Antiq. lib. XIII. cap. XXIII.

XIV. Magnifice quidem hæc a *Josepho* narrantur, uti non parcus esset solet in prædicanda gentis suæ gloria: nihil tamen videmus quod majorum res, quando florentissimæ erant, superet. Nam & David *Philistæos* percussit ac depressit: *Moabitas* superavit ac tributarios fecit: *Syros* item *Tzobæ* & *Syros Damascenos*: in tota quoque *Edomæa* stationarios posuit. 2 Sam. VIII. Tandem & *Ammonitas* debellavit, ipsa civitate Regia capta, & corona Regis suo imposita capiti. 2 Sam. XII: 29. 30. Ipse hac de re brevius quidem, sed longe magnificentius *Josepho*. Ps. LX: 8. 9. 10. *Distribuo Sichem*, *&* *vallem Succoth metior: cis & uls* Jordanem regnum meum extenditur: & ut Dominus ac rex tribubus singulis hæreditatem suam admetior. *Meus est Gilead*: extremi omnium *Gaditæ*, ultra *Jordanem* in monte *Hermonis* & *Gileaditide* positi, me amplectuntur. *Manasses meus est*. *Ephraim arx capitis mei*, arx primaria in qua caput meum secure ac tuto servandum deponere queam. *Juda Legislator meus*: sub me Rege ac præside judicium & justitiam exercens. *Moab pollubrum meum*, vilissimum mihi præstans ministerium. *In Edomum conjicio calceos meos*: sic mihi serviunt ut mediastini, calceis meis excipiendis & auferendis destinati. *Super me, o Palæstina, jubila.* Cane in mei gratiam, Io triumphe, vivat Rex David. De *Ammonitis* hic nihil, quippe

quos postea demum subegit. Et certum est majorem adhuc gloriam & opulentiam fuisse Salomonis.

XV. Adde, res prosperas Judæorum sub *Alexandro Jannæo* multas fuisse calamitatibus fœdatas. *Ptolomæus Lathurus* triginta millia, aut secundum *Timagenem* quinquaginta millia Judæorum, in prælio occidit: mulieres ac pueros promiscue jugulatos, & in frusta concisos, in lebetes ferventes membratim conjici jussit, ut superstites hostem humanis carnibus vesci crederent. *Alexander* ipse crudelem potius tyrannum, quam legitimum regem egit. Offensus enim Judæis potentissimos eorum compulsos in *Bethoma* expugnavit, & ad DCCC jussit suffigi crucibus, & in conspectu adhuc viventium uxores & liberos jugulavit. Sed à suis compulsus est ut quæ loca in *Moabitica* & *Galaaditica* regione subegerat restitueret *Arabibus*. Post *Alexandri* hujus & *Alexandræ* conjugis obitum accidit filiorum ejus *Hyrcani* & *Aristobuli* disceptatio de regno apud *Pompejum*, de qua modo diximus. Ex eo tempore multum sibi *Romani* in Judæam licere voluerunt. Hæccine florentissimo Davidis ac Salomonis imperio paria sunt?

Josep. Antiq. lib. XLII. cap. XXI. XXII.

XVI. In eo fortassis superiores iterum illius temporis Judæos dices, quod gentes subjugatas ad communionem fœderis adduxerunt, ritus Judæorum suscipere coactas. Uti *Moabitas* ex parte & *Idumæos*, validam sane gentem: cui nihil olim simile factum est. Cæterum, si usquam, hic certe verum fuit Judæorum illud proverbium: קשים להם גרים לישראל בנגע צרעת, *Difficiles sunt Israëlitis proselyti sicut plaga lepræ.* Earum enim gentium proselytismo, qui coactus magis quam sincerus fuit, effectum est, ut Judæi non minus in eorum mores, quam illi in Judæorum transiverint: adeo quidem, ut, si Celeberrimo interpreti, qui diversum hic a nobis sentit, credere fas sit, propter eam morum ac religionis, certe non bonæ, communionem, *Israëlitæ* apud Prophetas *Moabitarum* ac *Idumæorum* nomine veniant.

Disput. Select. XXV. §. 20.

XVII. Verum ipsa potius Magni Interpretis verba demus. Johannes Hyrcanus *Levita & Dux populi coëgit* Edomitas, Moabitas, *aliosque istiusmodi peregrinos suscipere circumcisionis ritum. Sed quum hi essent & manerent præputiati corde, Scriptura interpretatur, eos, ut ruptores fœderis, etiam mansisse præputiatos carne. Quippe*

pe circumcisio illis non erat signum fœderis, σφραγὶς δικαιοσύνης πίσεως, *ut Abrahamo: sed potius accusatio fœderis rupti. Quid ergo circumcisio illorum nisi præputium fuit? .... Levitæ igitur, quando pro ipsis obtulerunt sacrificia, eosque ipsi non edocuerunt ut fœdus Dei servarent, cui adoleverunt, nisi stercoribus eorum, hoc est, dæmonibus? Ita hi populi Israëli offendiculum fuerunt, & maximæ parti hoc conciliarunt, ut & ipsi* Edom *ac* Moab *nuncuparentur, & cum illis peregrinis judicarentur.*

XVIII. Et profecto adductio Idumæorum ad communionem fœderis fecit ut Israëlitæ ipsi Idumæum Herodem pro Rege suo agnoscere coacti sint: quod quanto fuerit religionis ac libertatis dispendio, quis ignorat? Concludimus ergo, nondum plene satisfactum esse promissioni illi Divinæ, de rebus Israëlitarum reducum amplificandis supra quam res majorum amplificatæ fuerunt; ideoque exspectandum id esse in futurum.

XIX. Non nescio verba quædam hujus qua de agimus prophetiæ a Nehemia allegari, & applicari, uti videtur, restitutioni ex captivitate Babylonica. Neh. 1: 8. 9. At non ea mente quasi reductio ista id omne absolveret quod a Mose prædictum erat, sed potius ut allegatione majorum promissionum Deum urgeret, sibique spem faceret ad impletionem minorum. Nam revera in ista reductione typus quidam est & quasi arrha alterius. Prolixiores paululum in sensu hujus vaticinii inquirendo fuimus, quod videremus in alia omnia ire Celeberrimum interpretem; cujus cæteroquin observationibus plurimum nos in hac ipsa exercitatione adjutos esse grati lubentesque fatemur.

CAP XI.

Jesaiæ, Hoseæ & Jeremiæ quædam in hanc rem vaticinia.

I. *Jesaiæ Prophetia* XI: 11. 12. 13. II. *Temporis ibi designati character de eo quod adhuc futurum est agi demonstrat.* III. *Iterata populi Israëlis eductio ex terris dispersionis suæ exponitur.* IV. *Pertinetque ea non minus ad X Tribus quam ad Judam.* V. *Non esse consultum hæc in allegoriam vertere graviter observat Musculus.*

culus. VI. *Hoseæ vaticinium. Cap.* III: 3. 4. 5. VII. *Quod vel directe ad X Tribus pertinet, vel saltem ad totum Israëlem sine exclusione X Tribuum.* VIII. *Illius & desertio prædicitur, & reassumtio.* IX. X. *Desertorum status ita describitur, qualis est Israëlitarum hodiernus.* XI. *Reassumtio itaque futuram eorum conversionem notat.* XII. *Jeremias etiam Cap.* XXXI: 1. *pollicetur Deum, post novissimum iræ suæ in rebelles Israëlitas turbinem, Deum fore omnibus familiis Israëlis.* XIII. *Fœdus novum quod eodem capite com.* 31. *& seq. promittitur, ad electos quidem omnes, sed & nominatim ad Israëlitas pertinet: infertque eam populi Israëlitici conversionem quam non est consecutura populi aversio.* XIV. *Quod invicte demonstratur ex com.* 35. *& seq.* XV. *Firmitas hujus promissionis.* XVI. *Amesius laudatus.* XVII. *Com.* 38: 39. 40. *promittitur reædificatio Hierosolymorum, distincta ab ea quæ facta est per Zorobabelem & Nehemiam.* XVIII. *Quæ an spiritualiter an mystice intelligenda sit optime docebit eventus.*

I. QUARTO. Ad aliud transeamus vaticinium quod JESAIAS nobis exhibet CAP. XI: 11. 12. 13. *Erit tempore illo ut adhibeat Dominus secundo manum suam ut acquirat reliquum populi sui, quod reliquum fuerat ab Assyria, & ab Ægypto, & a Pathroso, & a Cusch, & ab Elamo, & a Sinear, & a Chamata, & insulis maris. Et sublato signo gentibus recipiet* DEPULSOS ISRAELITARUM, & DISPERSOS JUDÆ *colliget ex quatuor oris terræ. Et amota invidentia Ephraim, hostibusque Judæ excisis, Ephraim non invidebit Judæ, & Juda non aget hostiliter contra Ephraimum.*

II. Attendenda hic ante omnia est *designatio temporis. Erit die illo.* Quis autem hic dies sit, discendum ex antecedentibus. Nimirum prædicta hoc capite est salutifera Christi Domini nativitas ex familia Davidis multis cladibus attrita, & ubertas quiescentis in ipsum spiritus, & judicium ad piorum vindictam, impiorum deletionem; quo pertinet novissima Politiæ Israëliticæ per Romanos eversio. Consequitur vocatio gentium, & incredibilis illa rerum immutatio quæ *Constantino Magno* imperante contigit. Tunc enim cum *agno lupus, pardus* cum *hædo* cohabitavit, *vaccamque*

&

& ursam unum pascuum habuit. Mundus, nuper horrens ac furens contra Christianos sub *Diocletiano*, *Maximiniano*, *Galerio*, *Maxentio*, *Licinio*, usque adeo se in alia omnia conversum miratus est, ut qui modo ferre non poterant Ecclesiam apud se peregrinantem, ii nunc Ecclesiæ cohabitare gauderent, desertaque superstitione patrita, ipsi *Christiani* nuncupari vellent. Innuitur etiam, ex quorundam interpretatione, quam ego nunc neque confirmare neque refellere habeo, exortus *Antichristi* sub emblemate *Aspidis* & *Basilisci*; illiusque detectio ac pudefactio, quum *puer lactens ludet apud foramen Aspidis, & ablactatus manum suam projiciet in cavernam Basilisci*; id est, doctores mundo contemptibiles Antichristianæ doctrinæ nugas exsibilabunt, atque impugnabunt. Certe ea nobis novissime tempora delineantur, quibus Ecclesia Christiana *Sancti montis* instar habet, ac *terra cognitionis Jehovæ plena: est* quibus *Radix Isai stabit in signum populorum*, hoc est Messias evidentissimis demonstratus argumentis, quibuscunque populis pro pharo ac turri receptus erit: quibus denique *quies ipsius gloriosa futura* est, dum in amplissimo Ecclesiæ territorio pacate regnabit. Eo demum die eventura sunt quæ allegata a nobis pericopa prædicuntur. Tota prophetiæ series ad futura nos tempora deducit.

III. Quid autem tunc facturus Deus est? יוסיף ידו *Addet exserere manum suam, ut acquirat sibi populum.* Id est immensam potentiam suam demonstrabit in vindicatione populi redempti. Idque faciet *secundo.* Quod cum plus una antegressa vindicatione contendi potest. Nimirum ut referatur, vel ad liberationem *ex Ægypto*, quæ *totius populi* fuit, & cui hæc altera signis & prodigiis futura sit simillima, quemadmodum *Aberbenel* vult: vel ad reductionem *ex Babele*; ea mente, ut eorum hic recollectionem Dominus polliceatur qui tunc dispersi manserant; sed eam potissimum *Spiritualem*: vel denique ad vindicationem *electorum ex gentilibus*, de qua in anterioribus sermo fuit commatibus, ita ut quemadmodum olim manum suam extendit Deus ad vindicandos sibi *gentiles*, nunc iterum eandem extensurus sit manum ad vindicandos *Israelitas*. *Residuos* videlicet eorum qui restant ex deportatis vel transfugis in *Assyriam*, *Ægyptum*, *Pathros*, hoc est, ut *Bochartus* probat, *Thebaidem*, *Cusch*, ea est *Arabia* & *Æthio-*

pia Africana, *Elam*, quæ eſt *Perſia*, *Sinear*, ſive *Babylonem*; *Chamatam*, quæ regio ad mare mediterraneum vergit, e regione *Cypri*, in quo tractu nunc eſt *Tripolis*, tandemque in *inſulas maris*, quibus maxime ſignificatur *Europa.* Nulla enim harum regionum eſt quæ non frequentes habuerit Iſraëlitarum propulſorum colonias.

IV. Id autem ut quod maxime eſt obſervandum, totius *univerſitati gentis Iſraeliticæ* promiſſionem hanc factam eſſe: quippe quæ non minus *propulſos Iſraëlis* colligendos eſſe dictat, quam *disjecta Judæ* membra: idque tam diſtincte, ut addatur priſcam illam quæ *Judam* inter & *Ephraimum* interceſſit æmulationem plane abolitum iri; ſublata videlicet omni de regno aliiſve privilegiis contentione, confuſis miſtiſque tribuum reliquiis, nullo Sanctuario terreſtri de quo altercentur, omniumque animis in uno Meſſiæ regno, quod ſpirituale ac cœleſte eſt, per eandem fidem ac communionem caritatis ſecure acquieſcentibus.

V. In *allegorias* ea verba transferre, quæ tam planum facilemque ex ſe ſenſum gignunt, non video quid nos cogat. Lubet appingere *Muſculi* ſermonem ita in hunc locum commentantis: *Verſu præcedenti de* vocatione gentium *vaticinatus eſt Propheta: jam ſequentibus ad finem uſque capitis, de* reliquiis Iſraëlis *undique recolligendis ſpecialiter ſubjicit. Quod autem de illis tantum loquatur, ex ipſis verbis arbitror ſatis eſſe manifeſtum: non modo quæ hoc præſenti, ſed & quæ duobus ſequentibus verſibus leguntur. Quam inconſulto faciunt, qui hunc contextum ad eos quoque Chriſtianos trahunt, quos Euangelica doctrina ex gentibus traxit ad Chriſtum.* Quæ autem de modo magni hujus operis commate 15 & ſequentibus ænigmatice proponuntur, in arcanis fatorum latent: quæ ut ipſo ſe eventu pandant fide & ſpe exſpectare, quam audaci mente & ore temerare ſatius eſt.

VI. QUINTO. Non immerito quoque huc pertinere creditur HOSEÆ prophetia CAP. III: 3. 4. 5. *Et dixi ad illam: diebus multis* תשבי לי *ſedebis mihi*, *non ſcortaberis*, *neque eris viri alicujus.* וגם אני אליך, *atque ego etiam ad te. Nam diebus multis ſedebunt filii Iſraël*, *nullo Rege*, *nulloque principe*, & *nullo ſacrificio*, *ac nulla ſtatua*; *denique ſine Ephod*, & *Theraphim*, *amiculo* &

imagi-

imaginibus. Postea revertentur filii Israël & quærent Iehovam Deum suum; & Davidem Regem suum; & pavidi accedent ad Jehovam & ad bonitatem ejus, באחרית הימים *in extremo dierum.* Alibi quoque vaticinium hoc pro parte exposuimus; ea nunc solummodo observaturi quæ ad præsens institutum faciunt. Confer Ægypt. lib. II. cap. XII.

VII. Totus hic sermo dirigitur ad *Israëlitas*, & si non potissimum ad eos qui ex *decem tribubus* erant, saltem ita ad *totum populum* ut hi excludi nulla ratione queant. *Jonathan Chaldæus* primam vaticinii hujus pericopam, qua caput tertium inchoatur, ita παραφράζει: אזל אתנבי נבואה על בית ישראל *Vade, vaticinare prophetiam super domum Israël, qui sunt similes mulieri, quæ dilecta est marito suo, & mœchatur apud ipsum, & nihilominus diligit illam, & non vult eam dimittere.* Vide sodes & expende argumenta quibus pugnat *Rivetus*, prophetiam hanc potissimum de *decem tribubus* intelligendam esse. Ego saltem eo sensu hic *Israëlem* sumo, quo sumitur cap. I: 10. *Et fiet numerus filiorum Israël ut arena maris, quæ non mensuratur, nedum ut numeretur:* quibus verbis pollicetur Deus se misericordiam exerciturum esse, non modo erga tribum *Judæ*, sed & reliquias totius *Israëlis* post exercitam severitatem in utramque domum, in captivitate *Assyriaca* & *Babylonica*. Eo enim ducunt nos sequentia. ℣. 11. *Et congregabuntur filii Iehudæ & filii Israel una, & ponent sibi caput unum & adscendent ex terra.*

VIII. De Israëlitis istis duo hic exponuntur. I. *Longa ipsorum desertio.* ℣. 3. 4. II. *Desertorum reassumtio.* ℣ 5.

IX. In desertorum statu memorantur. I. Respectus *ipsorum* ad *Iehovam*, & *Iehovæ* ad *ipsos*. *Diebus multis*, id est seculis aliquot, *sedebis mihi*, Scripturam veteris Testamenti habens ac legens, promissiones scrutans, quamvis velo cordibus imposito, & promissionis exhibitionem, quam factam esse ignorare non debebas, frustra quidem, sed respectans tamen, *Non scortaberis*, castam te servabis ab Idololatria gentili, neque habebis potestatem aliquam extraneam cui innitaris contra regnum Christi. Conf. Cap. IV: 14. V: 13. *Non eris viri alicujus.* Et meo carebis commercio, neque habebis principes & seniores ex tua gente qui legitimum in te imperium habeant. Conf. Jes. IV: 1. *Atque ego etiam ad te.* Animus

mus meus ad te. *Cara mihi eris propter Patres.* Rom. xi: 28. neque abolebo fœdus meum tecum.

X. ii. Diſtinctius i. *Remotio Regni & Politiæ. Sine Rege, ſine Principe.* Non potuit autem cum ſceptro Legiſlator prorſus a populo Dei recedere ante adventum Silo: unde arguitur de iis hic temporibus agi quæ Meſſiæ conſecuta ſunt ἐπιφάνειαν. Quæ *Benjamin* aliique habent de *Aichmalotarcha* ex familia Davidis, nulli rei ſunt, & pompam magis *pædagogicam* redolent quam majeſtatem *principatus.* ii. *Remotio cærimoniarum. Sine ſacrificio & Ephod.* Confer Dan. ix: 36. *Ephod* eſt amiculum ſacerdotis ſummi, ad quod pertinebat pectorale judicii, cum *Urim* & *Thummim*, quibus conſulebatur Deus. Et ſic ſymbolum erat tam poteſtatis *judicialis* in *ſacerdote* quam *prophetiæ.* Hæc ſub templo ſecundo paullatim deficientia, nunc plane ceſſant. iii. *Remotio Idololatriæ.* אין מצבה, quæ vox vel *ſtatuam* ſignificat, 2 Reg. iii: 2. vel *cippum*, lapidem, qui μνῆμα ac σῆμα eſt. Gen. xxxi: 25. Erat inſtrumentum idololatriæ Levit. xxvi: i. Sicut & *Theraphim.* Vide *Ægyptiaca noſtra lib.* i. *cap.* x. Quid clarius eſt quam talem hic Iſraëlis conditionem deſcribi, qualis eſt hodierna? Unde ipſis etiam recentioribus Hebræorum interpretibus confeſſionem hanc vis veritatis extorſit, ea per Hoſeam tempora delineari quæ nunc vivunt.

XI. Sequitur *Reaſſumtio. Poſtea*, elapſis multis ſeculis, *revertentur filii Iſraël, a viis ſuis pravis quas inſtiterant* hactenus: quomodo & Paulus loquitur 2 Cor. iii: 16. *Quando vero ſe converterit ad Dominum, tolletur velamen illud.* Et *quærent Jehovam*, ſtudentes eum cognoſcere, ei grata facere, eoque frui. *Deum ſuum*, juxta teſtamentum gratiæ, ad cujus communionem cum maxime anhelabunt: & *Davidem*, Meſſiam Davidis Filium ac antitypum. Conf. Jer. xxiii: 5. xxxiii: 15. Ezech. xxxiv: 23. *Regem ſuum*, de quo in cœcitate atque obduratione ſua olim dixerant, *nolumus hunc nobis Regem eſſe*, cui autem tunc acclamabunt, *Benedictus qui venit in nomine Domini.* Et *pavidi accedent ad Jehovam*; id eſt feſtini accurrent, & cum ſancta reverentia ac confeſſione indignitatis ſuæ. *Et ad bonitatem ejus*, gratiam Euangelio prædicatam. *In fine dierum*: tempore Teſtamenti Novi, & quidem ultima illius periodo.

XII. SEXTO. Nonne & eodem ſpectat? JEREM. XXXI: I. *Tempore eo, dictum Jehovæ, ero Deus* OMNIBUS FAMILIIS ISRAELIS, *& ipſi erunt mihi populus.* Ubi ante omnia attendendum, quam *temporis* pericopam Propheta deſignet. Niſi vim judicio noſtro faciamus, fatendum eſt, de eo tempore agere Prophetam quod deſcripſerat in antecedentibus. Deſcripſerat autem commate penultimo & ultimo noviſſimi capitis *turbinem excandeſcentiæ Jehovæ indeſinenter hoſpitaturum ſuper capite improborum, neque avertendum donec perfecerit Jehova & præſtiterit omnes cogitationes cordis ſui.* Quæ vix eſt ut aliter intelligere poſſimus quam de juſtiſſima numinis vindicta rebelli Judæorum populo ob ſpretum Meſſiam incubitura. Ejus enim Meſſiæ, & gratiæ per ipſum fidelibus Iſraëlitis conferenda, paulo ante fecerat mentionem. Nunc exponit, quæ pœna pervicaces maneat: quam & Paulus exſequitur 1 Theſ. II: 16. *Occupavit enim eos ira ad extremum uſque.* Futurus tamen, ſi populi univerſitatem ſpectemus, *iræ* aliquando *finis* eſt. Nam *quando perfecerit & præſtiterit Jehova omnes cogitationes cordis ſui*, tum quæ de ira exercenda, tum quæ de gratia effundenda decreta ſunt, nimirum *dum plenitudo gentium intret* Rom. XI: 25. tunc ceſſabit cœcitas atque induratio. *In fine dierum*, in extremo tempore, poſtquam omnia illa facta fuerint; tum, inquit Jehova, *tandem animadvertetis illud*, ea conſiderantes & intelligentes ad quæ patres ſtupuerunt. *His ipſis temporibus*, ita nunc pergit Jehova, *ero Deus omnibus familiis Iſraëlis.* Tota contextus ſeries docet, de Iſraële ſecundum carnem agi; qui poſt exercitam in eum iram in gratiam poſtliminio recipiendus ſit. Idque non uni alterive ſolum tribui; ſed omnibus Iſraëlis familiis promittitur; uti & vaticinantem audivimus Apoſtolum, Rom. XI: 26. *ita totus Iſraël ſalvabitur.*

XIII. Et erraverit meo judicio, ſi quis huc pertinere neget quæ eodem capite, verſ. 31. & ſeq. prædicuntur. *Ecce dies venturi ſunt, dictum Jehovæ, quibus pangam* CUM DOMO ISRAELIS *& cum* DOMO JEHUDÆ *fœdus novum &c.* Ubi ea quidem Novi Teſtamenti bona deſcribuntur, quæ fidelibus quibuſcunque ex æquo communia ſunt; ſed & prædicitur fore aliquando ut *domus Iſrael* ac *domus Judæ* fœderis illius cum ſuis bonis particeps ſit. Quod

 quidem,

quidem, si electos ex ea gente attendamus, fieri cœptum est in prima Euangelii prædicatione. Conjuncta enim fuit *novi pacti introductio* cum *antiquatione Veteris*. Heb. VIII: 13. Attamen ne quis existimet, promissioni huic tunc plane satisfactum esse; addit Deus, *non simile fore hoc pactum alteri illi quod pepigerat cum majoribus illorum, quo die apprehenderat eorum manum, ut educeret eos ex terra Ægypti, quod fœdus ipsi fecerunt irritum.* Hoc autem fœdus duraturum erat; non solum quoad *electos singulos*, sed & quoad *populi universitatem.* Ut postea quam hæc gratia in plenitudine sua semel iis facta fuerit, non iterum populus Israëliticus fœdifragio se obstringeret, quemadmodum fecit die μοσχοποΐας. *Nam hoc est fœdus meum quod pangam cum domo Israëlis post dies hos, dictum Jehovæ, indam legem meam menti eorum &c.*

XIV. Neve de *Israële* proprie sic dicto sermonem esse dubitemus, *sic ait Jehova, qui disponit solem ad lucem interdiu &c: si amovebuntur statuta ista a conspectu meo, dictum Jehovæ, etiam semen Israëlis cessabunt esse gens in conspectu meo omnibus diebus. Sic ait Jehova, si poterunt mensurari cœli superne, aut pervestigari fundamenta terræ inferne; etiam ego spernam totum semen Israelis propter omnia quæ fecerunt, dictum Jehovæ.* Haut pauca notatu digna verbis istis continentur. I. Multa horrenda peccata commissum iri ab Israëlitis, quibus omni se rejectione dignos faciant. II. Multos ipsorum propterea juste spretum iri. III. Non tamen *totum semen:* partim quia in initio servabit τὴν ἐκλογὴν, & *populum quem præcognoverat.* Rom. XI: 2. 7. partim quia in fine, elapso rejectionis tempore, servabit *populi universitatem.* IV. Non cessaturum semen Israëlis, quo minus *gens sit in conspectu Domini.* Non exscindetur plane. Non commiscebitur aut confundetur cum gentibus. Et quamvis id aliquamdiu futurum sit ut videatur esse non gens: non tamen id semper ita erit. Rejicietur ad tempus; sed & reassumetur.

XV. Quia vero magni admodum momenti erat hæc promissio, quæ labente tempore incredibilis propemodum videri poterat, uti etiam nunc multis incredibilis est; hinc placuit sapientissimo atque optimo numini eam confirmare gemino statuto æque firmo atque immutabili. Quorum alterum est de perenni vicissitudine noctis

&

& diei: alterum de immensurabili magnitudine cœli, & impermeabili pervestigatione terræ. Nimirum spopondit olim Deus non esse cessaturum diem & noctem. Gen. IX: I. Atque hactenus post tot decursum seculorum ipso facto ostendit se hujus sponsionis esse memorem. At non minus, inquit, memor ero sponsionis qua Abrahamo & semini ejus me obstrinxi. Neque velim nimis vos solicitos esse de modo: sicuti enim potentiam immensam & sapientiam impervestigabilem ostendi in fabrica naturæ; ita non minus sensum captumque omnem humanum superant, ea quæ patraturus sum in regno gratiæ. Quis hæc aliò, saltem in primo & literali sensu, quam ad *Jacobi* posteros, fœderatum olim Deo populum, retulerit? Huic autem domui Israëlis promittitur Novi fœderis pactio, quæ postquam semel a *domo Israëlis* plene accepta erit, nunquam a *domo Israëlis* iterum repudiabitur.

XVI. Non abs re erit, si ad deprecandam novæ, uti nonnullis, sed perperam, videtur, interpretationis invidiam, acutissimi subjungam *Amesii* verba; prout ea exstant in *Coronide ad Collationem Hagiensem*. FACTA EST REVERA PROMISSIO TOTI POPULO ISRAELIS QUOAD CARNEM ET STATUM EXTERNUM; *sed Typice. Facta est electis, vel vocandis, secundum veritatem, ut Paulus ipse in ejusdem fœderis applicatione ostendit. Heb.*VIII:8.9. *&* X:16.17. *ad singulos vocatos illud extendens.* FACTA EST ETIAM TOTI POPULO, QUOAD COMMUNEM EORUM STATUM, NON PRÆSENTEM, SED FUTURUM POST GENTIUM PLENITUDINEM INGRESSAM; *quum maxima eorum pars ad veram fidem trahentur, sicut idem Apostolus, in applicatione altera promissionis ejusdem, non obscure docet: Rom.*XI:26. Tum totus Israël servabitur, *secundum statum communem; vel multitudo magna tum victurorum.* Artic. V. cap. II.

XVII. Sed & amplius aliquid promittitur, vers. 38. 39. 40. *Ecce dies venturi sunt, dictum Jehovæ, quum ædificabitur Jehovæ civitas hæc a turri Cananeëlis usque ad portam anguli: Et procedet adhuc linea mensoria e regione illius, versus collem scabiosi,* sive *Gareb, ac deflectet Goham versus. Et tota convallis cadaverum & cineris, cum omnibus agris illis usque ad torrentem Kidronis, ad angulum usque portæ equorum Orientem versus, erit sancta Jehovæ: non ex-*

 stirpabitur,

ſtirpabitur, neque deſtruetur amplius unquam. Multa ſunt quæ perſuadent, non poſſe hæc intelligi de reædificatione ea Hieroſolymorum quæ facta eſt per *Zorobabelem* & *Nehemiam.* Nam I. Ex tota prophetiæ ſerie patet de iis agi temporibus quæ Meſſiæ in carnem adventum conſequuntur. II. Jeremias dicit, non templum modo, ſed & totam urbem, & vallem, & agros proximos, etiam vallem impuriſſimam filiorum *Hinnom*, quam a cadaveribus & cineribus denominat, fore *ſancta Iehovæ*, id eſt, non minus ſanctos fore iſtos locos, atque ſolum templi olim fuerat. Prorſus quemadmodum Ezechiel Cap. XLIII: 12. prædicit hanc legem fore domus ſtruendæ ſub temporibus Teſtamenti novi, *ut omnis terminus totius montis circumquaque ſit ſanctum ſanctorum.* Non poteſt hoc intelligi de reædificatione Hieroſolymorum quæ facta eſt per *Zorobabelem.* Nam in urbe ea aliud *ſanctum* fuit, aliud *profanum.* Quamvis & tandem per adventum Meſſiæ urbs tota factum ſit *ſolium gloriæ.* Jer. III: 17. Hic autem ſignificatur, ſtatim atque reædificata fuerit, totam ſanctam fore Domino. III. Denique negat eam urbem vel evulſum vel deſtructum iri uſque ad diem noviſſimum. Quod iterum argumento eſt, non agi de ea Hieroſolyma cujus excidium prædixit Daniel, & exſecuti ſunt Romani.

XVIII. Quid ergo? Nihil reliquum eſt, niſi ut novam promitti intelligamus Hieroſolymam, a domo Iſraëlis inhabitandam, poſtquam ad novi fœderis communionem πανδημεὶ vocati fuerint. Utrum tamen de urbe *materiali* agatur, an vero *ſpirituali*, qualis Ezechieli præfigurata eſt, & Johanni in ſua Apocalypſi, nefas non ſit ignorare, donec fata ipſa ſe rerum eventu explicent. Libet interim appingere Celeberrimi Interpretis commentarium. *Spondet*, inquit, *reædificationem Hieroſolymæ, & quidem ut ſit Jehovæ. Dicit enim:* ædificabitur Domino. *Non poteſt autem in Novo Teſtamento eſſe urbs Jehovæ, niſi ſit Chriſti & a Chriſtianis teneatur. Non peculiare hoc beneficium eſt ejus urbis, ſed pertinet ad promiſſionem de reſtituendis jacturis Iacobi. Innuit, adeo damna Eccleſiæ reſtituenda eſſe, ut & urbs Hieroſolyma reſtituatur, & quidem Domino. Facile intelligitur, quanti momenti hoc ſit, & quanta mutatione rerum in mundo opus ſit, ut hoc fiat. Hæc autem omnia*

nia, quæ necesse est fieri, ut Hierosolyma habitetur a Christianis, & quidem Israëlitis Christianis, *& ut populi ipsis serviant, hic subintelligenda sunt. Christus Luc.* XXI: 24. *innuit, gentium tempora esse definita, &, postquam ea effluxerint, Hierosolyma restituenda esse.* Hactenus ille. Nobis impræsentiarum sufficit, hæc, qualitercunque exponenda sint, sive literaliter, sive mystice, ita promitti, ut cedant in commodum *totius domus Israëlis*, sine ulla tribuum distinctione: imo vero ita ut tam *domus Israëlis*, quam *domus Judæ*, æquis partibus ad tanti boni communionem vocetur.

CAP. XII.

Ezechielis Vaticinia de restitutione Israëlis.

I. *Ezech.* XVI: 53: 55. II. *Multum hic locus torsit interpretes qui promissionem Divinam in comminationem vertunt.* III. *Sine ulla probabili caussa.* IV. *Vastatio Sodomæ ac Gomorræ non erit absolute æterna.* V. *Samaria & Sodoma apud Prophetam non tam urbes, quam reliquias earum gentium notant.* VI. *Restitutio earum in statum pristinum, significat concessionem prosperitatis, sed melioris quam olim, id est spiritualis.* VII. *Errant Judæi Interpretes, qui contendunt promissionem de dandis Hierosolymæ Samaria & Sodoma pro filiabus, non esse ex fœdere Abrahamico.* VIII. *Sed non est promissio ista ex fœdere Typico: quasi Samaria & Sodoma dandæ sint Hierosolymæ in communione cærimoniarum.* IX. *Omnia hæc in futurum prospiciunt.* X. *Ezech.* XX. *tota propemodum Israëlis historia narratur.* XI. *Introductio Israëlis in desertum populorum eum Reipublicæ Israeliticæ statum notare videtur quando Provincia fuit Imperii Romani.* XII. *Tunc futura prædicitur Christi* ἐπιφάνεια, *cum beneficiis eam consecuturis.* XIII. XIV. *Vindicta Dei in rebelles, excludendos prærogativis fœderis.* XV. *Promissio gratiæ post hæc omnia faciendæ domui Israelis.* XVI. *Cujus summa capita distinctim enarrantur.* XVII. *Ezech.* XXXVI. *Caput prope totum huc pertinet.* XVIII. *Promittuntur ibi multa beneficia, tam corporalia,*

lia, quam ſpiritualia, nondum Iſraëli præſtita. XIX. *Nam quæ initio Euangelii Iſraëlitis obtigere, non abſolvunt prophetiæ hujus amplitudinem.* XX. *Ad Allegorias deflectere in ſermone liquido non eſt tutum.* XXI. *Capitis* XXXVII. *Priore parabola repræſentantur fata Iſraëlis, inde a captivitate Babylonica uſque ad primum Chriſti adventum.* XXII. *Altero emblemate figuratur Judæ ac Iſraelis ſancta beataque ſub Chriſto unio.* XXIII. *Recollectio totius prophetiæ, quatenus ad inſtitutum facit.*

I. SEPTIMO. Præclara quoque hujus rei vaticinia apud EZECHIELEM exſtant; quorum aliqua ſaltem hic memorare lubet. CAP. XVI: 53. Ita fatur ושבתי את שבותהן את שבית סדם ובנותיה ואת שבית שמרון ובנותיה ושבית שביתיך בתוכהנה, Id, niſi addere textui quicquam auſimus, ſic ſonat. *Et reducam reducem turbam earum, reducem turbam Sodomi & filiarum ejus, ac reducem turbam Samariæ ac filiarum ejus: etiam reducem turbam multitudinis captivorum tuorum inter illos.* Iterumque verſus 55. ſecundum Hebraicam veritatem ita habet: *Et Soror tua Sodoma & filiæ ejus revertentur ad priſtinum ſtatum ſuum, ac Samaria & filiæ ejus revertentur ad priſtinum ſtatum ſuum: & tu quoque & filiæ tuæ revertemini ad priſtinum ſtatum veſtrum.*

II. Dici vix poteſt quantopere hæc vaticinia torſerint interpretes, qui quum concipere non poſſent quomodo reſtituenda ſit cum filiis ſuis *Sodoma*, ac de *Samariæ* reſtitutione nihil admodum determinati haberent, neſcio quid non commenti ſunt ut in ſenſum aliquem tolerabilem tam inexſpectata Prophetæ verba exirent. Vide ſodes ea quæ *Cornelius a Lapide* congeſſit. Ii ex interpretibus quorum nos fidem, diligentiam ac judicium plurimi facimus, arbitrantur enunciationes has conditionatas eſſe, ſic ut poſtremæ pericoparum partes cum primis per particulam hypotheticam connectendæ ſint; hoc ſenſu: *Si reducam* Sodomam & Samariam, *etiam te reducam.* Porro, ſubſumendum putant: atqui non reducam *Sodomam & Samariam.* Ergo nec te. Et ſic plane contraria mens eſſet illi, quam verba Hebræa primo obtutu exhibere Lectori videntur. Neque haberemus hic promiſſionem ullam boni, ſed denegationem irretractabilem. III.

III. Verum non puto interdictum nobis esse, ne eas rationes expendamus ob quas alii Viri doctissimi professi sunt, se in istam sententiam descendere non posse. I. Quia nihil tale portendit phrasis & sermo propheticus, sed plane contrarium. II. Quia certum est, Deum aliquando reducturum esse eum populum quem per Prophetam alloquitur. Id hoc ipso capite dicitur vers. 60. *Et recordabor fœderis mei tecum initi temporibus pueritiæ tuæ, & præstabo tibi fœdus perpetuum.* III. Quia ipse se Deus ita exponit, ut cum *Hierosolymis* sorores suas *Sodomam* & *Samariam* se restituturum dicat vers. 61. Nam *recordata viarum tuarum, pudore suffunderis, assumendo sorores tuas majores te cum minoribus te.* ET DABO TIBI EAS IN FILIAS, *quamvis non ex fœdere tuo.* Potuitne disertius?

IV. Unum tamen obstare videtur, quod alibi juraverit Deus vastationem *Gomorræ æternam* fore, sicut & illam *Moabitarum* & *Ammonitarum.* Zephan. II. ℣. 9. *Idcirco ut vivo ego dictum Jehovæ exercituum, Dei Israelis,* Moab *tanquam* Sodoma *erit, &* Ammonitæ *ut* Gomorra, *locus derelictus urticæ & fodinæ salis,* ושממה עד עולם ET DESOLATIO IN ÆTERNUM. Attamen hoc ipsum vaticinium, rite expensum, satis evincit, non esse hic absolutam æternitatem intelligendam quæ nullo unquam tempore in lætiorem finem exeat. Ejusdem enim generis æternitas vastationi *Sodomæ* atque *Gomorræ* attribuitur, cujus generis est æternitas vastationis *Moabitarum* atque *Ammonitarum.* Atqui eorum vastatio habitura est aliquando finem. Ita enim Jeremias, qui eodem cum Zephania tempore vixit, breviores hujus prophetias suis prolixioribus exposuit. Jer. XLVIII: 47. *Attamen reducam multitudinem captivam* Moabi, *ultimis temporibus, dictum Jehovæ.* Et XLIX: 6. *verumtamen postea reducam captivam multitudinem* Ammonitarum. Designatur itaque vastatio multis quidem seculis duratura, attamen aliquando finienda.

V. Cæterum quando promittitur restituendas esse cum *Hierosolyma Samariam* & *Sodomam*, sorores ejus; non tam de *urbibus* cogitandum est, quam de *reliquiis* & posteritate earum *gentium.* Et per *Samariam* quidem *decem tribuum Israelitas* intelligi posse, qui regni sui Metropolim apud *Samariam* habuere, res per se

plana est. De *Sodomitis* molestior est quæsitio. Hoc certum, non omnes incolæ Pentapolios periisse. Servata est *Tzoar*, & fortasse quidam aliarum civitatum qui peregre aberant. Alii intelligunt *Ammonitas* & *Moabitas*, illi enim orti sunt ex incestuosa, & Sodomiticis fœditatibus simili, mixtura *Lothi* cum filiabus suis, in tractu *Sodomitico*. Sunt qui suspicari malint, emblematice alias gentes designari, quibus aliqua cum *Sodoma* similitudo intercedit. At non male *Castalio: cujusmodi futura sit ea restitutio scietur suo tempore.* Nobis quidem de *Sodoma* non lubet nunc esse soliticis: ipsa se explicabunt fata. Satis ad institutum nostrum est, quod de *Samaria*, id est *decem tribubus*, dicitur, una cum Hierosolymis restituenda.

VI. At in quem statum? In *pristinum*. Sed is, inquias, pessimus fuit, non modo si *Sodomam* spectes, sed & si *Samariam*; cujus & primordium, & progressus malus fuit. Ita fiet ut, si in pristinum reponentur, perpetua fiat vicissitudo, ut peccandi, ita & pœnas dandi. Sciendum tamen, habuisse olim tam *Sodomam* quam *Samariam* res suas florentes atque prosperrimas. Similem prosperitatem, neque tamen omni modo similem, posteris ipsorum nunc pollicetur Deus: sic ut majorum terrenam felicitatem, qua ad luxum & scelera pessimo exemplo abutebantur, cum spirituali felicitate, per Christi gratiam sibi concedenda, commutatam cernant. Et *Samariam* quidem quod attinet, fuerunt illius incolæ, Israëlitæ, sacro quondam fœdere numinis amicitiæ innexi. Id ipsi fœdus quum turpiter violassent, spreti a Deo abjectique ad tempus, probroso nomine LO AMMI & LO RUCHAMA nuncupati sunt; Deo edicente, *non estis populus meus, neque consecuti misericordiam.* At nunc, inquit Deus, restituentur in pristinum, reassumentur in fœdus, diceturque ipsis AMMI & RUCHAMA, *o popule mi*, & *o misericordiam consecuta.* Hos. II: I.

VII. Sed & illud considerationem meretur, quod ℣. 61. dicitur, fore ut *Hierosolyma accipiat sorores suas filias non ex fœdere suo.* Quid illud fœdus est? Sunt ex Judæis qui suspicantur hic fœdus Abrahamicum. Quasi dixisset Deus : לא מפטרמוניאה שלך לא נתתים לאברהם אביך בברית בין הבתרים. *Non ex patrimonio tuo:*

non

non enim dedi eos Abrahamo Patri tuo in fœdere inter ſegmenta. Ita memorat *Abarbenel* ex *Deraſch.* Sed fallitur quiſquis eſt ille Judæus. Nam Gen.xv: 18—21. promittit Deus Abrahamo, ſe ſemini ejus daturum *terram illam a fluvio* Ægypti *uſque ad* Euphratem. In eo patrimonio *Samaria* ac *Sodoma* continentur. Et de *Samaria* quidem non poteſt eſſe dubium. De *Sodoma* autem ita probatur. Orta inter paſtores ſuos contentione *Lothus* & *Abrahamus* terram inter ſe partiebantur. *Lothus* proſpiciens in tractum *Sodomæ*, illiuſque amœnitatem cernens, hunc eligebat. Gen. XIII: 10. Poſt illius diſceſſum pollicetur *Abrahamo* Deus, ſe totam eam terram quaquaverſum reſpicere poterat ei daturum. ✝. 14. 15. *Jehova autem edixit Abrahamo, poſtquam ſeſe Loth ſeparaviſſet ab eo, attolle nunc oculos tuos, & circumſpice ab iſto loco ubi es: ad Septentrionem & ad Meridiem, & ad Orientem & Occidentem verſus. Nam totam hanc regionem quam vides tibi daturus ſum & ſemini tuo uſque in ſeculum.* Unde infertur, etiam *Sodomæ* tractum *Abrahamo* datum eſſe; quippe quem, non minus quam *Lothus*, ex loco ubi conſiſtebat, oculis tunc ſuis poterat uſurpare.

VIII. Aliud ergo fœdus intelligi neceſſe eſt, quum dicentem *Hieroſolymæ* audimus Deum, *at non ex fœdere tuo.* Nimirum fœdus icerat cum *Hieroſolyma* Deus *cærimoniale* ac *typicum.* Eo fœdere conſtituta erat *Hieroſolyma* Metropolis populi quem Deus hæredem fecerat terræ Canaan, ut in ea templum eſſet, Sacerdotium Aaronicum, & Senatus populi, Principes atque imperium habentes. Sed non ex hoc fœdere, quod terreſtri *Hieroſolymæ* proprium eſt, *Samaria* ac *Sodoma* ei filiæ dantur, ut ad materiale aliquod templum ibi accedant, typicorum habentes communionem ſacrorum, & dependentes a Senatu principum ibi reſidentium. Aliud eſt ac multo præſtantius fœdus, cujus participatione tam *Sodoma* quam *Samaria* in unum cum *Hieroſolyma* corpus coaleſcere debeant. Fœdus videlicet pacis, quo illi qui procul remoti erant admoventur propius, quo utraque fiunt unum, intergerini parietis ſeptum ſolvitur, inimicitiis, id eſt lege præceptorum in ritibus, per carnem Chriſti abolitis. Uno verbo, Teſtamentum novum: cujus virtute, & in cujus communione, pulcra hæc hæreditas aſſignanda *Hieroſolymæ* eſt. Cujus vi & ipſa aliquando

 quando

quando ad Dei sui communionem revocanda est, uti modo ex Jeremia audivimus, & sororum suarum spirituali possessione donanda. Hoc est *fœdus seculi* quod se cum ipsa erecturum esse Deus pollicetur, ℣. 60. & 62.

IX. Et sic simul *tempus* assignari intelllgimus, quando hæc complementum suum sortientur. Enimvero in futurum omnia prospiciunt. Tunc quando vigebit Testamentum æternum, ab altero illo umbratili distinctum: quando *Hierosolyma*, id est Judæi, bonis illius Testamenti gaudentes, *recordabuntur viarum suarum*, sancto suffusi pudore, *& cognoscent Deum esse Jehovam*, qui fidem suam liberavit maximorum promissorum præstatione, & quod caput rei est, Messiæ exhibitione; imo cognoscent ipsum Messiam esse Jehovam, quem majores ob hoc assertum sibi nomen blasphemiæ postulaverant. Cognoscent autem illud non sola mentis speculatione, sed experientia, & sensu Divinæ in Messia veritatis, bonitatis & omnimodæ ad salutem sufficientiæ. Nam expiabuntur ab omnibus quæ fecerunt; peccatis condonatis propter ἀντίλυτρον sponsoris fide apprehensum. *Sicut scriptum est, veniet ex Sion ille liberator, & avertet iniquitates a Jacob. Et hoc est illis a me pactum, quum abstulero peccata eorum.* Rom. XI: 26. 27.

X. OCTAVO. Nunquid & eodem pertinet ea EZECHIELIS pericope quæ legitur CAP. XX. vers. 40. 41. 42. 43. 44. Nimirum totam propemodum Israëlis historiam compendioso sermone exponit Deus. Orsus ab *Ægypto* ordine enarrat quæ ab iis in *deserto* male, a se juste ac sancte gesta essent; tum persequitur quæ facta erant in terra *Canaan*, ad ea usque tempora quibus hæc prophetia Israëli data est. Inde ad futura prædicenda se accingit; com. 32. Desperatas fovebant cogitationes Judæorum quam plurimi, fore ut nullus imposterum Dei cultus in mundo reliquus esset, renunciantes ita nobilissimæ isti promissioni de adventu Messiæ, & fœderi perpetuo quod cum majoribus eorum pepigerat Deus. *Et nos*, inquiebant, *erimus aliquando ut istæ gentes, servientes ligno & lapidi.* Id indigne ferebat Deus. *Jurat* igitur hac occasione, *se in ipsis regnum habiturum manu valida, & brachio extenso, & excandescentia effusa, atque ita eos ex populis, in quibus dispersi erant, reducturum.* Quod & reipsa præstitit: asserto sibi in Israëlitas dominio,

minio, notabilibus gratiæ, potentiæ, atque iræ ſuæ effectis. Iræ, inquam, primo in *Iſraelitas*, dein in *gentes*, inter quas captivi degebant, effuſæ. Nam ut Iſraëlitæ captivitate liberarentur, *Babylonii* per *Perſas* oppreſſi ſunt. Utque paulatim res ipſorum florentiores in mundo fierent, ingentes regnorum mutationes accidere debuerunt. Donec omnia in ditionem pervenirent *Romanorum*. Sub quibus data omnibus commoditas eſt commeandi per totam terram; & Judæis pleniſſima libertas conceſſa ex omnibus mundi partibus accedendi ad ſuum templum.

XI. Sed & tum ii introducendi fuerunt *in deſertum populorum*. ℣. 35. Qua phraſi, uti acute a Celeberrimo interprete obſervatum arbitror, deſignari videtur, *Judæam* futuram eſſe partem ditionis *Romanorum*, ſive *provinciam Romani Imperii*, quod factum eſt poſt exilium Archelai. Adeo ut ab eo tempore Judæi, partim in terra ſua, partim extra terram, inter medios gentiles habitaverint. Nam *deſertum* in emblemate dicitur mundus non habens culturam ad fructum ferendum Deo. Cui opponitur ἡ οἰκουμένη *habitabilis*, ſignificans populum in quo cultus & fructus eſt. Ergo *deſertum populorum* eſt ea mundi pars quæ a profanis inſeſſa gentibus vera pietate deſtituta eſt. In tale deſertum deducti ſunt Judæi, quando ipſa eorum terra pars *deſerti*, id eſt *imperii gentilis*, facta eſt.

XII. *Atque ibi*, ſic pergit Deus, *diſceptabo vobiſcum facie ad faciem*; hoc eſt, veniam ad vos, ut me præſentem videatis, & loquentem audiatis, diſceptantem vobiſcum de juſtitia & fide. *Quemadmodum diſceptavi cum patribus veſtris in deſerto Ægypti*; ibi viſus in nube, & auditus ex tonitru; hic videndus in carne, & audiendus in præconio Euangelii. Addit: ℣. 37. *Et traducturus ſum vos ſub virga*; ſimilitudine a paſtore petita, qui iſthoc modo oves ſuas numerare ac recenſere ſolet: intelligi poteſt ſecretio electorum a non electis per vocationem efficacem, & cura Chriſti circa ſingulas oves ſuas ne qua ex iis pereat. *Et adducturus ſum vos in vinculum fœderis*: per fidem uniturus mihi, ad participationem bonorum fœderis gratiæ, per charitatem colligaturus vos inter vos, vinculo indiſſolubili fraternæ amicitiæ. Facta ſunt hæc omnia in ἐπιφανείᾳ Chriſti Domini, qui eſt paſtor ille bonus, & cognoſcit

 ſua,

ſua, neque venit niſi propter perditas oves domus Iſraël. Joh. x: 14. Matth. v: 24.

XIII. Hactenus clara ſatis eſt Dei per Prophetam concio. Quod ſequitur ꝟ. 38. magis eſt ænigmaticum; exponendum tamen ut prophetiæ ſeriem videamus. *Et excerpam*, inquit Deus, *rebelles & deficientes a me*, *ſeparans eos in malum a tribubus Iſraelis*, excludens prærogativis fœderis, atque exponens juſtiſſimæ vindictæ meæ. Conf. Deut. xxix: 21. Mat. xxv: 31. *ex terra peregrinationis ipſorum educam ipſos*, facta indiſcriminatim tam rebellibus ac reprobis, quam electis ac morigeris, poteſtate relinquendi terras exilii ſui, & commorandi inter ſe eodem loco, in eodem templo, iiſdem Synagogis.

XIV. *Et in terram Iſraëlis non intrabunt*. Non videtur id aliter explicari poſſe niſi ſenſu myſtico. Nam ſi per *terram Iſraelis* terram *Canaan* ſecundum literam intelligas, certum eſt improbos in ea terra tempore Chriſti immenſum prævaluiſſe. Cogitandum igitur eſt de arcaniore ſignificatu. Qui tamen non noſtro nobis eſt fingendus arbitratu, ſed colligendus ex collatione Prophetiarum. Ex iis diſcimus, quod *terra Iſraelis* aliquando notet pulchram eam *hæreditatem gentium*, qua, olim promiſſa, poſt exhibitum Meſſiam gaviſi ſunt pii Iſraëlitæ. Hujus rei interpretem ipſum habemus Deum Jer. iii: 16. *Et ego dixi, quomodo ponam te in filiis? & dabo tibi* TERRAM DESIDERII, HÆREDITATEM DECORAM EXERCITUUM GENTIUM. Neque multum abludit Jeſaiæ illud, Cap. xiv: 1. 2. *Nam miſerebitur Jehova Jacobi, & eliget rurſus Iſraelitas quos reponet in terra ipſorum*, hæc eſt terra Canaan, *adjungetque ſe advena*, proſelytus, *ipſis*, *& aſſociabunt ſe domui Jacobi. Nam accipient ipſos populi, & introducent eos in locum ſuum*, ſcilicet populorum, in quibus eccleſia ſedem inveniet, *& eos ſibi hæreditatem vindicabunt domus Iſrael in* TERRA JEHOVÆ. Ergo *terra gentium* fiet *terra Domini*, & *domûs Iſraelis*. Cæterum rebelles iſti atque immorigeri tanti boni poſſeſſione excludentur, perituri maximam partem in terra nimis carnaliter adamata, quum eam percutiet Deus anathemate. Obſervationes haſce Celeberrimo acceptas ferimus *Coccejo*; quem debita ſibi laude privatum velle ærugo mera eſt: cujus nos cauſas procul habemus.

XV.

XV. Sequitur nunc in ſerie prophetiæ poſt increpationem rebellium Iſraëlitarum, ironica conceſſione exornatam, promiſſio illa gratiæ erga totam domum Iſraëlis, quæ noſtræ nunc potiſſimum conſiderationis eſt. Ea autem gratia quando facienda ſit domui Iſraëlis, ipſe Divini ſermonis ordo ſatis docet. Nempe poſt apparitionem Chriſti, poſt collectas reliquias ſecundum electionem, poſt rejectos rebelles Judæos, poſt vocationem gentium; Tunc implebitur Id quod magnifice promittit Deus ℣. 40. *Nam in monte Sanctitatis meæ, in monte celſitudinis Iſraelis, dictum Domini Jehovi, ibi colent* ME TOTA DOMUS ISRAELIS QUANTA QUANTA *erit in ea terra: ibi acceptos habebo eos, ac ibi requiram oblationes veſtras, & primitias munerum veſtrorum cum omnibus rebus ſanctis veſtris. Cum odore grato acceptos habebo vos, quando eduxero vos ex populis, & congregavero ex regionibus in quas diſperſi fueritis: & ſanctificabo me in vobis ante oculos ipſarum gentium. Et experiemini me eſſe Jehovam quum reduxero vos in terram Iſraëlis; in terram illam, quam ſublata manu mea juraveram me daturum majoribus veſtris. Ubi recordati viarum veſtrarum, omniumque actionum veſtrarum quibus vos ipſos impuraſtis, faſtidio eritis vobis ipſis propter omnia mala veſtra quæ feceritis. Ita agnoſcetis me eſſe Jehovam, quum hæc fecero erga vos propter nomen meum, non ſecundum vias veſtras peſſimas, & ſecundum actiones veſtras corruptiſſimas, o domus Iſraelis, dictum Domini Jehovi.*

XVI. Nihil attinet ut prolixo hæc commentario exſequamur; ſuffecerit paucula quæ ad inſtitutum noſtrum faciunt breviter obſervaſſe. I. De *Iſraële* ſecundum *carnem* ſermonem eſſe, quem continuato ejuſdem orationis filo inde ab initio uſque ad finem hujus prophetiæ compellat Dominus, & cujus majoribus ſublata manu terram iſtam promiſerat. II. Imo de *tota domo Iſraelis*, quanta quanta eſt, ſine familiarum ac tribuum diſtinctione. III. Totius illius Iſraëlis *futuram* prædici *reſtitutionem*; eamque geminam, alteram *externam* & *civilem*, quando congregati e terris diſperſionis ſuæ reducentur in terram Iſraëlis, alteram *ſpiritualem*, quando pœnitentia actionum ſuarum corruptiſſimarum ducti faſtidio ſibi ipſis erunt, oblationes grati odoris Deo offerent, colentes eum in ſpiritu & veritate. Nam ſic ſolet ſpiritualis novi Teſtamenti cultus,

phraſi

phrasi ex veteribus ritibus desumta, prophetice significari. IV. Denique, nisi prophetiæ seriem turbare velimus, futurum hoc esse post ea omnia quæ exposita sunt in antegressis, de adventu Messiæ, excidio rebellium, vocatione gentium: & consequenter nondum hæc esse impleta, sed exspectanda in posterum.

XVII. NONO. Vix est ut sine torsione aliò referas CAPUT XXXVI EZECHIELIS totum. Solatur ibi Deus *montes Israelis* misere vastatos; pollicetur iis cultum & sementem; frondem & fructum; addit vers. 10: 11. *Multiplicabo in vobis homines, totam* DOMUM ISRAELIS QUANTA QUANTA EST, *ut inhabitentur civitates, & vastitates reædificentur. Multiplicabo, inquam, in vobis homines & jumenta, quæ augescent & fœtificabunt; faciamque ut habitetis sicut priscis temporibus vestris, benefaciens* AMPLIUS QUAM PRIMORDIIS VESTRIS, *ut agnoscatis me esse Jehovam.* Porro quum terra ista *voratrix hominum*, & *orbatrix gentium* per opprobrium ab hostibus diceretur; sive quod tributum id fuerit terræ ipsius ingenio; sive propter situm, quod undiquaque ei immineant gentes infestæ, & inter se de imperio digladiantes, uti *Ægyptii* & *Assyrii*; sive quod istius terræ populus propter religionem gentibus omnibus exosus esset: declarat Deus *non futurum amplius ut devoret homines aut gentes suas orbas faciat, & ignominiæ aut probro populorum exposita sit.* ℣. 13--16. Sed & alia addit, quæ non paullo sunt augustiora, vers. 24. & seq: *Recipiens enim vos ex gentibus, congregabo vos ex omnibus regionibus, ac reducam vos in terram vestram: Et aspergam vos aquis mundis ut mundemini &c: Ita habitabitis in terra quam dederam majoribus vestris; eritisque mihi populus, & ero vobis Deus.* Iterumque vers. 33. *Sic ait Dominus Jehovi: quo tempore mundabo vos ab omnibus iniquitatibus vestris; faciam quoque ut habitentur civitates, & ædificentur vastitates illæ &c:* ℣. 36. *Ut cognoscant gentes quæ reliquæ facta fuerint circa vos, me Jehovam ædificare destructa, & plantare vastatam: ego Jehova dixi, & faciam.*

XVIII. Negari non potest, quin ampla admodum atque præclara hæc promissa sint, quorum vim quæsita interpretationis exilitate elidere, a fide nostra & pietate perquam debet esse alienum. Sed & illud palam est, de *Israele* secundum *carnem* agi; & quidem

dem de Israëlitici *populi universitate*, *quanta* ea *quanta* est, sine tribuum discrimine; illiusque *in terra sua* commoratione. Porro duum generum bona promitti cernimus, *spiritualia* & *corporalia*; atque ea quidem junctim eodemque tempore Israëli conferenda. Jam velim mihi ostendi, quando hæc omnia, sine ulla tam augusti sermonis imminutione, impleta sint. Nam utut fateamur per *Cyrum* factam esse Israëlitis omnibus remeandi copiam; neque inficias eamus admodum in terra multiplicatum Israëlem fuisse, quo tempore cum Euangelio & Spiritu suo ad eos accessit D. Jesus: non tamen invenimus, quod ad priscorum temporum sub *Davide* aut *Salomone* felicitatem assurrexerint, nedum ut eam superaverint, de qua re prolixe supra egimus: non invenimus opprobrium illud a terra prorsus devolutum, ut *incolarum suorum voratrix* aut *orbatrix* dici non potuerit; quum post captivitatem Babylonicam non minus quam antea gentium de Imperio certantium præda fuerit, &, sive *Assyrii* vincerent sive *Ægyptii*, æque male mulctata; deinceps etiam a *Romanis*, sive cum hostibus externa, sive inter se civilia bella gererent, pessime habita, ac tandem anathemate percussa, incolas suos omnes evomuerit: non invenimus *populum Israeliticum* eo tempore *aquis mundis aspersum*, *corde novo*, *spirituque novo præditum*, *a corde lapideo curatum*, *iniquitatum & abominationum suarum pœnitentia tactum*, sic ut beneficia ea *nationalia* fuerint, quemadmodum Prophetæ verba ita tinniunt; Deusque tunc Israëli dixerit, *Vos estis mihi populus & ego vobis sum Deus.*

XIX. Nam quæ in Euangelii initio per Christum data Israëlitis est peccatorum remissio & sanctificatio, ea paucis obtigit, si cum populo universo conferantur: cui quoad partem longe maximam tunc dictum est *Lo Ammi.* Aut si omnino statuendum nobis sit, augusto huic promisso satisfactum esse ea gratia quam reliquiis Israëlis secundum electionem dedit Deus, paullo ante novissimum reipublicæ excidium: velim mihi exponi, quo sensu hæc a Domino jungantur; *quo tempore mundabo vos*, *faciam ut habitentur civitates*, *& ædificentur vastitates*, *neque terra addat amplius incolas suos orbos facere.* Adeo quidem ut gentes illud cum stupore quodam aspecturæ sint; quum Christus ultimis suis concionibus, quas mox secutam volunt eam gratiæ concessionem, dixerit, *Ecce*

ce relinquetur vobis domus vestra deserta. Mat. XXIII: 38. Et, *Non relinquetur hic lapis supra lapidem qui non dissolvatur.* Mat. XXIV: 2. Credibilene est, tam contraria prædicata eidem populo iisdem temporibus applicanda esse? Iterum igitur rogare liceat, quando id factum sit, ut & Israël a peccatis suis per sanguinem & Spiritum Christi sit mundatus, & vastitates cum stupore gentium ædificatæ & habitatæ?

XX. Si quis regerat, notum esse ex Actibus Apostolicis, quanta fuerit pax in terra Israëlitica per id tempus, quo Euangelium primo prædicatum est: & quomodo in omnibus locis Ecclesiæ creverint, & pace usæ sint: Respondeo ego, neque tunc ædificatas esse vastitates, neque tantam fuisse pacis illius abundantiam ut in stuporem dare gentes potuerit: quum brevis solummodo fuerit a malis respiratio, quam post annuæ lapsum hebdomadis graviora secuta sunt incommoda. Ad allegorias autem deflectere, & quæ hic de *Israele* dicuntur priscos suos montes habitaturo, ea ad Ecclesiam Christianam ex gentibus collectam, eamque Ecclesiæ reformationem, quæ patrum nostrorum ævo contigit, applicare; quippe quæ sine persecutionibus, bellis & eversionibus urbium ac terrarum fieri non potuit; & quam deinceps insecuta pax ac locorum vastatorum reædificatio est: ad ejusmodi, inquam, allegorias deflectere, id, ut mollissime loquar, est convertere מליצה in חידה, & ex sermone perspicuo & plano, facere obscurum & ænigmaticum, sine necessitate ulla. Quum itaque ostendi non possit, ea quæ Israëli promissa sunt præstita ei esse, neque tamen promissum Dei unquam fallat; interdici nobis non debet, quo minus in futura id exspectemus tempora, ut illibata Deo bonitatis veritatisque suæ maneat gloria.

XXI. DECIMO. Sed & sequens CAPUT XXXVII. expendi meretur. Ibi primo per parabolam vallis aridorum ossium plenæ, quæ tamen ossa nervis & carne & cute superinducta, & spiritu donata revixerunt, repræsentat Deus fata populi Israëlitici inde a *captivitate Babylonica* usque ad *primum Christi adventum.* Nam *ossa* hæc *tota domus Israel* sunt, quæ spem suam periisse dolenter nimis querebatur. *Terra inimicorum* in quas deportati erant, habebant instar *vallis* & *sepulcrorum.* *Reductio in terram*, & restitutio Reipu-

blicæ, est quædam ad *vitam civilem resuscitatio. Inductio nervorum, carnis, cutis*, significare potest successiva *reipublicæ augmenta* atque *ornamenta*, & recuperationem pristini decoris & vigoris. Sed tunc *Spiritus nondum erat in iis.* ℣. 8. Prorsus quemadmodum Johannes dicit: *nondum erat Spiritus Sanctus, quia Christus nondum erat glorificatus.* Joh. VII. 39. Ministerium Ecclesiasticum totum propemodum erat literale, adeoque corruptum ut omnis fere spiritus efficacia abesse videretur: certe nondum exstabat id tempus quo effundendum esse Dei Spiritum prophetæ vaticinati sunt. Eum tamen Spiritum paullo post pollicetur Deus: ℣. 14. *& dabo Spiritum meum in vobis, & vivetis, & constituam vos in terra vestra: & cognoscetis, quod ego locutus sim, & fecerim.* Id impletum est Christo in cœlos exaltato, & Israëlitis adhuc in terra sua commorantibus.

XXII. Dehinc novam ordiri jubetur Ezechiel prophetiam, quæ uti ordine posterior est, ita & posteriora describit tempora, ea prædicens, quæ impleta nondum cernimus. Jubetur duo sibi ligna sumere, quorum alteri inscriptum sit, JUDÆ ET FILIORUM ISRAEL SOCIORUM EJUS; alteri, JOSEPHI LIGNUM EPHRAIM, ET TOTIUS DOMUS ISRAEL SOCIORUM EJUS. Ea ligna jubetur admovere sibi invicem, *ut unum lignum fiant in manu ejus:* sive innuatur, per Dei potentiam cohæsuros istos baculos in unum lignum continuum; sive tantum officium Prophetæ significetur, ita duos baculos manu tenentis, ut unus baculus videantur. Sensus autem hujus Emblematis ita exponitur; fore aliquando ut Deus recipiat filios Israëlis e medio gentium quo abiverint, ac reducat eos in terram suam. *Et tum*, inquit Deus ℣. 22. & seq. *efficiam eos gentem unam in illa terra in montibus Israëlis, & Rex unus erit ipsis omnibus Rex: neque erunt amplius duæ gentes, neque dividentur amplius in duo regna deinceps. Neque impurabunt se amplius diis stercoreis suis, & rebus detestandis suis, aut ullis defectionibus suis: sed servabo eos ex omnibus habitationibus ipsorum in quibus peccaverint, & mundabo ipsos ut sint mihi populus, & ego sim ipsis Deus.* Porro quod de *uno Rege* dixerat, id declarat de *Davide*, id est *Messia*, Davidis filio & Antitypo, esse intelligendum, qui & *Rex* simul & *Pastor iis* sit futurus: sub cu-

jus pio ac felici regimine, ipsi *statuta Dei observantes* cum filiis ac nepotibus in seculum terram patribus possessam sint inhabitaturi: habituri etiam in medio ipsorum *Sanctuarium* & *Tabernaculum* ipsius in seculum, id est σκήνωσιν & præsentiam Divinæ bonitatis, de qua Apocal. XXI: 3.

XXIII. Nisi præjudiciis nos abripi patiamur, nonne liquido cernemus? I. De eodem *Israële* sermonem continuari cujus historia in antecedentibus descripta est. II. Prædici arctissimam unionem *decem tribuum* cum tribu *Judæ*, in *unitate* tam *Reipublicæ* quam *Religionis*. III. Universos Israëlitas ita unitos *Messiam* pro Rege suo agnituros esse, non lingua solum, sed & animo; sic ut relictis stercoribus & detestationibus suis in Domini viis constanter ambulent. IV. Tunc fore ut ipsi cum seris nepotibus *in terra sua habitent*, præsentemque sibi Divinam Bonitatem, non in symbolo, sed reapse, in seculum habeant. V. Nondum huic prophetiæ satisfactum esse. Nam quamvis sub eodem senatu Israëlitæ sine tribuum separatione post captivitatem Babylonicam in terra sua vixerint: quamvis aliquot eorum millia Messiam agnoverint: non tamen populus Israëliticus *nationali*, ut ita dicam, *pietate*, reliquit stercora sua & agnovit Messiam: sed is *quum ad sua venit, sui non receperunt ipsum*, Joh. I: II. & ipse morti jam vicinus cum dira interminatione e templo discedens, *nequaquam me videbitis*, inquit, *ab hoc tempore usque dum dicatis, Benedictus qui venit in nomine Domini*. Mat: XXIII. 39. Quod nondum ipsos dixisse, omnes, nisi fallor, consentimus. Adde, ne illos quidem ex Israëlitis qui receperunt Messiam, in terra quæ Jacobo data erat, cum filiis & nepotibus suis permansisse, ibique multiplicatos esse: quum constet triginta & septem plus minus annis a morte Christi totam Israëlis rempublicam internecione deletam esse. VI. Nullum in toto sermonis contextu exstare indicium, quo relicta litera ad allegoricas interpretationes confugere compellamur. VII. Consequenter, ne quicquam sacri sermonis auctoritati decedat, pietatis nostræ esse, ut in silentio ac spe vaticinii hujus interpretamentum per ipsos rerum eventus exspectemus.

CAP.

CAP. XIII.

Reſtitutio Iſraëlis, uti quod ad circumſtantias non nimis curioſe ruſpanda, aut temere definienda eſt; ita nec ad eum eſt concipienda modum, ut Spiritualitati, Univerſalitati aut Libertati Regni Chriſti præjudicet.

I. *Circa reſtitutionem Iſraëlis in ſilentio ac ſpe exſpectandum eſt quid parturiant fata.* II. *Abſit vel ſciſcitandi curioſitas, vel definiendi temeritas.* III. *Utrique fibulam imponit Paulus, quum Myſterium vocat.* IV. *Non præjudicat hæc reſtitutio Iſraelis, Spiritualitati Regni Chriſti.* V. *Aut Univerſalitati.* VI. *Aut Libertati.* VII. *Nam loco* πολιτείας *cærimonialis obtinebit Regnum Cœlorum.* VIII. *Et Reſpublica Iſraelis iisdem ſimilibusve gubernabitur legibus, quibus cæteræ gentes quæ Chriſti regno ſubſunt.* IX. *Quem promittit Jeremias Cap.* XXXIII. 17. 21. *Davidis filium, dominaturum in ſolio Iſraelis, is eſt Meſſias.* X. *Sacerdotes quibus juris dicundi poteſtas in Nova Hieroſolyma ab Ezechiele promittitur, Eccleſiæ Doctores notant; Princeps cum ſuis filiis, pios Magiſtratus.* XI. *Non poſſunt converſis Iſraelitis reſtitui cærimoniæ ſine abnegatione Euangelii.* XII. XIII. XIV. XV. XVI. *Templum ab Ezechiele delineatum, non eſt materiale, ſed Myſticum.* XVII. *Myſtica item circumciſio.* XVIII. *Myſtici Sacerdotes.* XIX. *Qui cur ſecundum Ezechielem ex ſolis filiis Zadoki, ſecundum Jeſaiam ex omnibus fratribus eſſe dicantur.* XX. *Myſtica Sacrificia.* XXI. *Epilogus, quo cuncta judicio ſubmittuntur Eccleſiæ.*

I. ATQUE hæc ſunt quæ e multis aliis Sacratiſſimarum literarum vaticiniis, qualia tam in *Veteris* quam in *Novi Inſtrumenti* libris exſtant quam plurima, expendenda nunc Lectori dare lubuit. Nullo equidem alio affectu, niſi quod Divinæ gloriæ, noſtræque conſolationis, ac piorum omnium gaudii intereſſe arbitramur, ne ea prorſus ignoremus quæ Dei Bonitas ſe aliquando effecturam eſſe prædixit. Sicui tamen hæc minus liquida

quida esse videantur; nostrum non est fidem imperare, quam solus Dei Spiritus, per humilem mansuetamque verbi sui meditationem animis ingenerat. Modeste saltem præstolemur, quid parturiant fata; nec præjudiciis nostris aut præcipiti determinatione divinæ destinationi ullos ponamus limites. Neque quia ea res *mirabilis est in oculis nostris*, idcirco eam *mirabilem quoque esse* opinemur *in oculis Dei*. Zach. VIII. 6.

II. Absit nimia aut *sciscitandi curiositas*, aut *definiendi temeritas*. Neque fatigemus nos id genus quæstionibus: *An Israelitarum, in toto tunc orbe exstiturorum, conversio processura sit eodem temporis puncto, an successive? An per ordinarios Ecclesiæ ministros, an per extraordinarios, immediate ad id a Deo submissos? An ista Judæorum multitudo sit prius convertenda quam in Palæstinam reducatur, vel prius eo reducenda quam convertatur? Quo duce, quo auspice, illa tam conversio, quam reductio sit peragenda? Quibus gentibus, & qua ratione inductis, transitum præbentibus?* Et quæ id genus plura comminisci cuivis est facillimum. Non satis pie interrogationes istas proponi existimamus. Quid enim credimus responsuros fuisse Prophetas Israelitis, circa reductionem ex captivitate *Assyriaca* & *Babylonica* easdem difficultates moventibus? Nunquid sine indignatione atque increpatione eam sciscitandi libidinem transmisissent? Nonne jussissent Dei verbis inhærere, promissionis effecta certa fide exspectare, modum interim ac media cæteraque περιστατικὰ Divinæ expedienda committere Providentiæ? Non amat Deus nimium curiosos.

III. Credibile est futurum esse in novissima hac populi Israelitici liberatione, quod factum esse memorant sacra cantica in reductione ex Babele, ut nimirum *veluti somniantibus* obveniat. Ps. CXXVI. 1. Et sane Paulus veluti destinato consilio curiositati nostræ fibulam imposuit, dum harum rerum prædictionem *mysterii* nomine insignivit. Rom. XI. 25. In quem locum pulcra exstat *Calvini* observatio: quæ omnibus quæstiunculis illis elidendis sufficere debebat. *Quoties*, inquit, *desperationem nobis injicit, longior mora, occurrat* MYSTERII *nomen: quo Paulus clare admonet, conversionis modum non vulgarem neque usitatum fore: ideoque perperam facere qui eum proprio sensu metiri tentabunt. Quid enim*

enim magis perversum, quam incredibile ducere quod a sensu nostro remotum est? quum ideo vocetur mysterium, *quia incomprehensibile est usque ad tempus revelationis. Porro nobis, sicut Romanis, patefactum est, ut fides nostra, verbo contenta, exspectatione nos sustineat, donec effectus ipse prodeat in lucem.* Pie & graviter.

IV. Neque hæc quam nos credimus restitutio populi Israëlitici, quicquam præjudicat aut *Spiritualitati*, aut *Universalitati*, aut *Libertati* Regni Christi. *Spiritualitatem* illius non imus imminutum. Quum toto animo detestemur crassas illas carnalium *Judæorum* & *Chiliastarum* imaginationes, qui felicitatem sibi *Muhammedico Paradiso* similem somniant, & *auream gemmatamque Hierosolymam.* Nos omnem veri Israëlis felicitatem collocamus in cognitione, in fide, in Sanctimonia, in communione Dei & Christi, in justitia & pace & gaudio per Spiritum Sanctum; quibus accedere potest ea vitæ hujus civilis prosperitas, quam piis non in Veteri solum Testamento, sed & in Novo Divini numinis Bonitas addixit. Matt. VI. 33. 1 Tim. IV. 8.

V. Nec quicquam de *Universalitate* regni Messiæ demimus. Non enim *populum* aliquem fingimus, aut *terram*, cui se *speciali* fœdere obstringat, aut *corpore præsentem* sistat *Messias*; sed quum id aliquando futurum credimus, quod magnis in cœlo vocibus dici audivit Johannes: Ap. XI: 15. *Facta sunt regna mundi Domini nostri & Christi ejus, qui regnabit in secula seculorum*; non existimamus excludendum esse populum *Israëliticum*, ut non & is quoque regno Christi subsit. Et quemadmodum *tota terra cum omni plenitudine sua Domini est*; ita & eam terræ portionem quæ suos Domino natales dedit, quam Euangelio, Miraculis, Morte, Resurrectione sua honoravit, quam non modo in diebus carnis suæ, sed & postquam ad vitam suscitatus esset cœlestem, pedibus ipse suis perambulavit; & quæ tot jam seculis, propter pravitatem incolarum suorum, proculcata ab hostibus, ad Domini gratiosum regnum non pertinuit; eam, inquam, terræ portionem, non minus aliquando quam cæteras Domini futuram esse exspectamus. Nunquid injuriam Domino facimus sperando, ut ubi in ipsum conspiravit furor atque impietas, ibi de perfidia triumphet, ut in medio populi ac terræ Israëlis æterna victoriæ suæ trophæa erigat? Me

quod

quod attinet, *Audiam quid loquatur Deus ille fortis Jehova: nam eloquetur pacem erga populum ſuum, & erga eos quos benignitate proſequitur: ſed ne revertantur ad ſtultitiam. Utique propinqua eſt timentibus eum ſalus ejus*, (ſic Iſraëlitica canit Eccleſia) HABITATURA EST GLORIA IN TERRA NOSTRA. Pſ. LXXXV: 9. 10. Quæ quum Iſraëli faciet Deus, exſultabunt gentes. *Quum attendet ad egentes Jehova, & vinctos ſuos non ſpernet; Laudabunt eum cœli & terra, maria & quicquid repit in eis. Quia Deus ſervat Sionem & inſtaurat civitates Judæ, ut habitent ibi, & hæreditario jure poſſideant eam terram: Poſteri, inquam ſervorum ejus poſſideant eam, & amantes nominis ejus habitent in ea.* Pſ. LXIX. 34. 35. 36. 37.

VI. Denique nec *Libertati*, quam in regno Chriſti vigere par eſt, noſtra adverſatur ſententia. Quid enim obſtat quo minus ea terra æque libere a libero Dei populo poſſideatur ac quævis alia? Non arbitror illi terræ, vel *naturalem* aliquam *ſervitutem* præ cæteris orbis partibus incumbere; vel *arbitrariam æterno* & immutabili *ſtatuto impoſitam eſſe.* Memorabile eſt quod apud Ezechielem Cap. XLVIII. Terra XII. tribubus longe aliter diſtribuenda aſſignetur, quam olim diſtributa eſt patribus. *Quo docemur*, uti erudite a Celeberrimo eſt obſervatum Interprete, *priſca illa præteriiſſe, & deſiiſſe terram eſſe pignus rerum futurarum & cœleſtis gloriæ, quemadmodum olim fuerat; neque adeo igitur Iſraëlitas requiſituros, quibus limitibus data fuerit olim hæreditas & ager patribus ipſorum.*

VII. Et ſane quæ antiquitus terræ illius fuit ſervitus, ea in hoc potiſſimum conſiſtebat, quod ſub iſta Oeconomia Iſraeli ut ſedes πολιτείας cærimonialis data eſſet. Ceſſante ergo iſta cærimoniali πολιτεία, ceſſat & ſervitus. Ceſſaturam autem iſtam Politiam, neque reſtituendam in æternum, nos quidem nulli dubitamus. Quum loco terreni iſtius apparatus, quo olim ſibi rempublicam formaverat Deus, cujus quia ipſe ſingulari modo Rex & Dominus eſſe voluit, hinc ea *Theocratia* merito a *Joſepho* dicta eſt: *terreni*, inquam, iſtius imperii loco, quo gens ea a cæteris mundi nationibus diſtinguebatur, quodque *typicæ* accommodatum *œconomiæ*, ipſum etiam *typi* rationem habebat, creari a Meſſia *cœleſtis* imperii

imperii forma debuit; cujus a primis illis mundi elementis diversissima est ratio; & quod omnes ex æquo gentes complectens, felicioribus dignum temporibus *Regnum cœlorum* dici meretur.

VIII. Non quia populus Israëliticus *Rempublicam* aliquando in *Palæstina* habebit, necesse aut conveniens est ut ad priscam ea formam comparata sit. Alia tempora alios mores poscunt, alias leges. Quod in antiqua Israëlitarum Politia ex *juris naturalis* principiis deductum fuit, id ut *æternæ necessitatis* æternum obligat. Quod pro Legislatoris *arbitrio isti* accommodatum *tempori*, aut inservivit *cærimoniis*, aut eorum pars aliqua fuit; id suis nunc defunctum partibus correctionis tempore melioribus cedet statutis, quæ lætiori digna sunt libertate. Et quid obstat denique quo minus Israëliticus populus iisdem similibusve gubernetur legibus, quibus & cæteræ gentes quæ Christi sceptrum venerantur.

IX. Vaticinatur quidem de hoc rerum statu Jeremias cap. XXXIII. 17. 21. *Non fore tunc ut exscindatur Davidi vir sedens in solio domus Israëlis, neve ut sit ei filius regnans in throno ejus.* At *filius* ille *Davidis* Rex *Messias est*, cujus solium ac regimen non *terrenum* est, sed *cœleste*. De quo Zach. VI: 13. *Idemque reportaturus est decorem, & sessurus ac dominaturus in solio suo.* Et Angelus apud Lucam cap. I: 32. 33. *Hic erit magnus & Filius Altissimi vocabitur, dabitque ei Dominus Deus sedem Davidis patris ipsius. Regnabitque in domo Iacobi in æternum, & regni ejus non erit finis.* Thronus *Israëlis*, Thronus etiam omnium *gentium est aggregandarum Israëli*, ut unum absolvant *Israëlem mysticum*. *Cedite Jehovæ familiæ populorum, cedite Jehovæ honorem & laudem. Dicite in Gentibus, Iehova regnat.* Ps. XCVI: 7. 10. *Ecce testem nationum constituo eum*, נגיד ומצוה לאמים *Ducem & qui præcepta dat nationibus.* Jes. LV: 4. Præter hunc Regem, hunc Thronum, nullus Israëlis in terris promissus.

X. Meminimus Ezechielem, dum in novæ Hierosolymæ πολιτείᾳ describenda totus est, Sacerdotibus, ut olim, juris dicundi potestatem ex veteri formula concedere. Sic enim apud ipsum Deus: Cap. XLIV: 24. *In lite ipsi insistunto juri, secundum jura mea judicanto illam; legesque meas & statuta mea cum omnibus solemnitatibus meis observanto.* Neque ignoramus *Principem* aliquem *Israëlis* designari,

signari,

ſignari, cui cum *filiis* ſua præſcribuntur jura. cap. XLV: 7. & ſeq. XLVI:16. Cæterum omnia iſthæc myſticam habent ſignificationem. *Iſraël Eccleſia* eſt, cujus non contemnenda aliquando pars erunt Patriarcharum nepotes. *Sacerdotes Iſraëlis*, ſunt *Eccleſiæ Doctores*, qui res Dei apud Eccleſiam, res Eccleſiæ apud Deum peragunt. Illis committitur *judicium ſuper lite*, nimirum in negotio *religionis* & *fidei*, ut informent rudiores ad omnem prudentiam & diſcretionem, & demonſtrent ad conſcientiam, quid ſecundum voluntatem Dei amplectendum aut rejiciendum ſit. Hoc faciendum ipſis eſt *ſecundum jura*, ſive *judicia Dei*, id eſt, ſecundum *Canonem verbi* ipſius: ne ratio credendi, dicendi, faciendi alia ſit, quam Divinæ voluntatis per Scripturas declaratio. *Princeps* autem ille cum *filiis* ſuis, ſignificat *pios* populi Chriſtiani *Magiſtratus*, quales etiam converſi Iſraëlitæ habebunt, ſub quibus non tanquam rigidis victuri ſunt Dominis, ſed tanquam patribus aut fratribus, ſuam ſibi portionem in hæreditate communi habentibus, & Eccleſiam protegentibus juvantibuſque.

XI. Multo minus credimus, converſis reverſiſque in terram ſuam Iſraëlitis veteres reſtitutum iri *cærimonias*. Nam, quod alibi a nobis demonſtratum eſt fuſius, eſt in cærimoniis *jugum*, quod *libertatis* tempore confringi debuit. Eſt *pædagogia*, & exprobratio *pueritiæ*, quæ *adulta ætate* non poteſt habere locum. Eſt *ſeptum parietis intergerini*, confringendum quando omni *nationum diſcrimine ſublato*, Meſſias futurus eſt *omnia in omnibus*. Eſt *inimicitia*, abolenda eo tempore quo Meſſias *pacem* annunciaturus eſt gentibus, tam cum Iſraële, quam cum Deo. Eſt denique *Chirographum*, convincens reatus nondum expiati, ac non præſtitæ ſolutionis; quod, omnibus per Meſſiam conſummatis, eique in reſurrectione conceſſa *apocha*, de medio tollendum eſt, ne ullum Dei inſtitutum contra veritatem & filium Dei teſtari comperiatur.

XII. Non neſcio, Ezechielem *Novi Templi* ſub Meſſiæ regno ſtruendi accuratam nobis ideam prolixe deſcribere. Sed omnes circumſtantiæ clamitant, non eſſe illud intelligendum de *Templo materiali*, qualis fuit ædes a *Salomone* ædificata. Nam materiale templum debet eſſe in *tribu Judæ*, in *urbe Hieroſolyma*, & in *monte Sionis*. Exſtant verba Dei quibus profitetur

ſe

ſe alibi templum materiale non eſſe habiturum. Pſ. LXXVIII: 68. *Et elegit* tribum Judæ, montem Sion, *quem diligit.* Jer. III: 17. *Hieroſolyma* vocabitur *ſolium Jehovæ.* Pſ. CXXXII: 13. 14. *Elegit Jehova* Sionem, *appetivit in habitationem ſibi. Hæc eſt requies mea in perpetuum, hic habitabo, quia appetivi eam.* Hujus autem templi locus non eſt in tribu *Judæ*, aut *Sione*, ſed *monte excelſo valde*, qui, *extra urbem* Ezechieli monſtratam, propemodum *in medio terræ* ſitus eſt ſecundum longitudinem & latitudinem, ita ut ſeptem tribus, & inter eas tribus *Judæ* verſus ſeptentrionem ſortiantur, quinque verſus meridiem. Ezech. XL: 2. XLVIII: 8. Quæ dſcriptio monti Sionis nequaquam convenit; quippe qui mœnibus urbis Hieroſolymæ incluſus erat, neque tantæ celſitudinis, ut mons altus valde dici mereatur. Niſi fortaſſe inſanire nobis lubeat, montem iſtum non modo in proceritatem iri elevatum, quod quidam *Hebræorum* Magiſtri ſomniant, verum etiam e loco ſuo aliovorſum transferendum. At ne ſic quidem confecta res eſſet. Quid enim fiet declarationi de *tribu Judæ*; extra cujus poſſeſſionem hic mons eſt? Merentur hæc conferri cum Apoc. XXI: 22. *Et templum non vidi in illa*, ſcilicet urbe. Eccleſia enim T. N. non reſpicit locum in terra, quem præ cæteris elegerit Deus, ut ibi quæri, adorari, aut ſacrificiis placari velit. Et ſi quæ alias *Templi* fiat mentio, id interpretandum eſt *ſpiritualiter*, ſic ut *Deus* ipſe *factus* cenſeatur *in Sanctuarium* Jeſ. VIII: 14. per cujus inhabitationem in ſingulis fidelibus tota ſanctificetur Eccleſia. Atque ut id intelligeretur, alius illius templi atque antiqui fuit deſcribitur ſitus.

XIII. Præterea *Lex* hujus *templi* eſt, *ut univerſus illius terminus ſit undiquaque Sanctum Sanctorum.* Ezech. XLIII: 12. Unde conſequitur, omnes qui ingrediuntur terminum ejus venire in communionem juris *Pontificis maximi.* Quod & innuitur Zach. XIV: 20. Hoc autem non poteſt niſi myſtice intelligi. Nimirum in novi Fœderis libertate omnibus ſine diſcrimine fidelibus, ut qui unctionis Chriſti participes ſunt, poteſtas facta intrandi in penitiſſimorum myſteriorum communionem ſine formidine ac metu.

XIV. Accedit quod longe alio modo viderit Ezechiel *gloriam Dei* intrantem in hoc templum, quam venerat olim in templum Salomonis. Ibi enim *descendit Deus in Sanctum specie nubis, quæ exeuntibus e sancto sacerdotibus implebat templum.* 1 Reg. VIII: 10. 11. Hic autem venit *gloria Dei Israelis, via orientali, via portæ quæ spectat versus orientem: sonus illius similis erat sono aquarum multarum, & a gloria ejus relucebat terra.* Aspectus visionis *prorsus similis visioni illi quam viderat de perdenda civitate prophetans*, illisque visionibus quas viderat *ad flumen Chebaris.* Ezech. XLIII: 2. 3. 4. 5. Forma autem quam viderat ad flumen Chebaris erat *species hominis*, insidentis Throno, super Cherubinis. Cap. I: 26. X: 1. 18. 19. 20. Scilicet gloria templi mystici non est symbolica *nubes*, sed *Deus manifestatus in carne.* Is ingreditur per *portam orientalem*, quemadmodum & Johannes vidit Angelum *ascendentem ab ortu solis, & habentem sigillum Dei vivi.* Apoc. VII: 2. quia regnum in *Oriente* primo fundatum, inde se virtute sacrosancti Spiritus diffudit ad *Occidentem*, & ad *insulas maris.* Vox venientis fuit sicuti *sonus aquarum multarum.* Venit enim cum prædicatione Euangelii, & cum sermone plurimorum hominum de ea per totum orbem frequentato. Confer Ap. I: 15. *Lux gloriæ a qua tota reluxit terra*, opponitur *caligini nubis*, in qua olim habitavit Deus, notatque splendorem sapientiæ Euangelicæ, & gaudium ac consolationem latissime diditæ Ecclesiæ. Conf. Luc. II: 32. Jes. XLIX: 6.

XV. Adde, quod ab ipsis animadversum est Judæis, Ezechielem *nova de festis instituta*, & quasi novam legem dare, a Mosaica diversam. Cap. XLV: 17—25. XLVI: 4. 5. 6. 7. Hinc misere sese torquent illi qui inhærent literæ, quum constet nefas esse ut quicquam Legi Mosaicæ addatur, quicquam ab ea dematur. At quidquid comminiscantur, frustra sunt, nisi de novo anno gratiæ cogitent, cujus alia atque antiqui illius sacrificia & pietatis exercitia sunt: spiritualia omnia. Quorum umbræ quidem antiqua ista fuerunt: attamen ne cum umbris res ipsa confundatur, eum in finem alia Ezechieli repræsentata sunt emblemata.

XVI. Plura quæ huc afferri possent brevitatis caussa transmitto: id unum præterire non possum quod Cap. XLVII: 1— Propheta narrat

narrat de *aquis exeuntibus ex inferiore parte liminis domus Orientem verſus, & deſcendentibus a latere domus dextro ab Auſtrali parte altaris, & quo magis verſus Orientem procederent eo altioribus, donec excreſcerent in torrentem, qui vadari non poſſet*, & quæ in hanc rem ſequuntur alia. Nunquid & illa ſecundum literam interpretabimur? Etiamſi fortaſſis, quæ noſtra eſt tarditas & indiligentia, ænigmatum iſtorum explicationem nondum didicerimus; hoc certe facile animadverſu eſt, ænigmata eſſe, conferenda cum ænigmatibus Apocalypticis. Ap. XXII: 1. Interim dum certiora exſpectamus, cogitare liceat, per *aquas* illas *doctrinam Euangelii* deſignari *fœtam Divino Spiritu*, & *hunc* quidem imprimis, cum diverſis ſuis χαρίσμασι. Procedere autem eas *a limine domus*, cujus liminis eſt *firmare poſtes*, & *tranſitum* præbere introeuntibus, id eſt a *Deo ipſo*, unde Eccleſiæ omnis ſua firmitas; quique nobis *aditum* ad domum ſuam in Chriſto dat. Porro has aquas *Ortum* verſus fluere, aliter ac olim, & fluxu retrogrado. Initio Euangelii proceſſit verbum cum Spiritu ab *Oriente* verſus *Occidentem*, uti modo obſervavimus. Sed proceſſu temporis futurum erat aliter, ut ab *Occidente* verbum Dei in *Orientem* refundatur. *Ut revereantur inde ab Occaſu nomen Jehovæ, & inde ab Ortu ſolis gloriam ejus.* Jeſ. LIX: 19. Nempe Eccleſia Novi Teſtamenti ab *Oriente* in *Occidentem* deducta, uti verbum quod ab *Oriente* venit toto excepit animo; ita & oſtium illis aperiet qui ad *Orientem* ſunt, id eſt *Judæis*, quorum converſionem deſiderat, & enixis a Deo precibus contendit. Quod autem de *Auſtrali parte Altaris* additur, liceat hactenus ignorare; niſi cum ſolertiſſimo interprete de *Africa* ſuſpicari libeat, ubi per *Auguſtinum* & diſcipulos ejus vena verborum ſalubrium aperta eſt, videlicet doctrina de gratia. Auctus aquarum ad *torrentem qui tranſiri non poſſet*; quid aliud notat niſi exuberantiam ſacri ſermonis, donec *terra cognitione Jehovæ impleatur, quemadmodum aquæ maris alveos tegunt.* Jeſ. XI: 9. Cætera pii ac diligentis lectoris commendo meditationibus. Sane quales hæ *aquæ* ſunt, tale oportet eſſe *Templum*. Nihil *materiale*. *Myſtica* omnia.

XVII. Ejuſdem generis ſunt quæ de *Circumciſione*, *Levitis*, *Sacerdotibus*, *Sacrificiis* ſub Regno Meſſiæ, aut hic, aut alibi in ſacris vatum carminibus leguntur: quod ipſa rerum evidentia

palam faciet attendenti. Invenio *Circumcisionem* non *cordis* tantum, sed & *carnis*, exactam ab eo cui fas erit intrare in Sanctuarium. Ezech. XLIV: 9. *Ullus alienigena*, *præputiatus* carne, *non venito in Sanctuarium meum.* Cæterum quum hic sermo non sit de *Israëlitis* ad Messiam conversis, sed de *alienigenis*, quibus & suus in Novo hoc Templo locus erit Jes. LVI: 6. 7. iis autem nulla imponi possit circumcisionis necessitas; consequitur aliam hic circumcisionem intelligendam esse atque olim Abrahamo in fœderis sui signaculum dedit Deus. Atqui, ais, non *cordis* solum sed & *carnis* præputium abesse vult. Recte, inquam. *Præputium* quancumque *moralem immunditiem* & pravam hominis dispositionem notat. Immunditics autem illa vel *carnis* est, vel *spiritus*, secundum Pauli distinctionem 2 Cor. VII: 1. id est, vel *externarum actionum* quæ corporis membris exercentur, vel *mentis* atque interiorum *affectuum.* Hinc & de *præputio labiorum* Exod. VI: 11. & *aurium* legimus Jer. VI: 10. Act. VII: 51. Utramque immunditiem ei deponendam esse docet Ezechiel, qui communioni populi Dei accensebitur. Prorsus sicut Psaltes: Ps. XXIV: 3. 4. *Quis ascensurus est montem Jehovæ, & quis staturus in loco Sanctitatis ejus? Innocens manibus, & purus animo.*

XVIII. Invenio *Sacerdotes Levitas.* Jer. XXXIII: 18. *Etiam Sacerdotibus Leviticis non exscindetur vir a conspectu meo offerens holocaustum.* ℣. 21. *Fœdus meum cum Davide servo meo non fiet irritum, & cum Levitis Sacerdotibus ministris meis.* ℣. 22. *Ita augebo semen Davidis servi mei, & Levitarum ministrantium mihi.* Sed id quod de Sacerdotibus prædictum est aliquando ita *coarctatur*, aliquando ita *amplificatur*, ut neutrum cum *Sacerdotio Levitico*, quale a *Mose* institutum est, consistere possit. In Ezechielis templo sacerdotium datur solis *filiis Zadock*, Ezech. XL: 45. XLIII: 19. XLIV: 15. Quod si literaliter intelligendum est, reliquæ familiæ *Aaronidarum*, utcunque religiosæ, excludentur a jure quod ipsis Mosis lege datum est. Contra Jes. LXVI: 21. prædicit Deus se etiam ex iis qui *neque Sacerdotes neque Levitæ* sunt, assumturum *in Sacerdotes & Levitas.* Quæ conciliari prorsus non possunt, si Legis tenenda sit litera. Quid ergo? *Sacerdotes* notant *Ecclesiæ Antecessores*, fratribus suis in publico verbi & precum ministerio præeuntes.

XIX.

XIX. Hos filios *Zadoki* vocat Ezechiel, ut ostendat officium eorum esse in omni de regno Ecclesiæ contentione soli Christo firmiter adhærere, quamvis multi qui proximi Christo esse videntur in alia omnia eant; quemadmodum *Zadok* adhæsit *Davidi* & *Salomoni*, in fide promissionis utrique factæ, quando controversiam iis de regno faciebat *Adonia*. Jesaias autem ex *omnibus fratribus sacerdotes* & *Levitas* assumtum iri prædicit, sine tribuum, sine gentium discrimine; quod omnium opera uti destinaverit Deus, ut ex omnibus sibi gentibus munus offerant. Munus illud, sunt ipsæ gentes, dicantes se Domino, & membra sua sistentes sacrificium vivum. Ii quorum ministerio adducuntur, *Sacerdotes* vocantur & *Levitæ*, propter sacram illam Euangelii λειτουργίαν de qua Paulus Rom. xv: 16. *Ad hoc ut sim minister Jesu Christi apud gentes: operans Euangelio Dei, ut oblatio gentium fiat accepta, sanctificata per Spiritum Sanctum.* Sacerdotes isti ac Levitæ sumuntur ex ipsis quoque gentibus: nam & qui ex gentibus convertuntur fratres Israëlis sunt; quia sunt filii Dei.

XX. Invenio denique *Sacrificia:* sed & ea describuntur *ab Institutis Mosaicis diversa*, quod & supra monuimus. Et *omni loco* rite offerenda esse dicuntur. Mal. I: 11. Et in ipsa adeo *Ægypto*. Jes. XIX: 19. Quod si secundum literam intelligas, aperta est Mosaicæ legis abrogatio. Restat igitur ut de *sacrificiis precum, laudum, eleemosynarum intelligamus*; uno verbo de *cultu illo rationali*, quo *corpora nostra sistamus hostiam vivam, sanctam & placentem Deo*. Rom. XII: I. Unde colligimus, in magno errore versari Judæos, & qui iiscum faciunt ex Christianis nimium Judaizantes, quando conversis ad Messiam & reversis in terram suam Israëlitis ea attribuunt, quæ Libertate ac Spiritualitate Testamenti Novi sunt indigna. A quibus imaginationibus nos toto animo abhorremus.

XXI. Atque hæc ea sunt, quæ nobis de Israëlitis commentari datum est. Nullo certe contendendi aut cuiquam obtrectandi, nullo novitatis studio: sed casto veritatis amore. Quæque idcirco piorum Doctorumque in Ecclesia Christiana, (a cujus sacris placitis ne latum quidem pilum discedendum nobis esse arbitramur) judicio, qua per est animi modestia, submittimus: ea formula

mula qua ſua in Ariſtarchum Prolegomena concluſit Magnus Heinſius. *Si quid quod per leges Sacras, aut doctorum placita ac ſcita*, PROMULGARE, ABROGARE, DEROGARE, OBROGARE, SINE FRAUDE EORUM NON LICEAT, NON LICUERIT; QUODVE EI QUI PROMULGAVIT, ABROGAVIT, DEROGAVIT, OBROGAVIT, FRAUDI ESSE POSSIT, *dictum ſcriptumve ſit, dictum ſcriptumve non eſto.*

Edit. in Octavo.

DIA-

DIATRIBE
DE
LEGIONE FULMINATRICE CHRISTIANORUM
SUB IMPERATORE
MARCO AURELIO ANTONINO.

DIATRIBE
DE
LEGIONE FULMINATRICE CHRISTIANORUM,
SUB IMPERATORE
MARCO AURELIO ANTONINO.

Ad Clarissimum Virum,

D. GULIELMUM SALDENUM,

SS. Theologiæ Doctorem, & HAGIENSIS Ecclesiæ Ministrum Fidelissimum.

Urgenti operi augustum ponendum esse frontispicium, vetus verbum est. Operis quidem nomen nostra hæc opella non meretur; quippe ad Academicam primum exercitionem tumultuaria propemodum festinatione composita. At quid ni liceat, quod scriptioni deest elegantiæ atque decoris, id a splendido mutuatum titulo ei apponere? Splendidum autem titulum voco, non quem prosapiæ nobilitas, aut opum fulgor, aut dignitatis magnificentia secularis, sed quem subacta ac non vulgaris sacrorum nostrorum eruditio commendat. Ea quam laude inclutus Tu sis, SALDENE Clarissime, liberalius dicerem, nisi Tibi. Sed me tacente loquuntur elaboratissimæ con-

ciones tuæ ; loquitur ſuſpenſa auditorum in tot Belgii Eccleſiis turba, ſtupens os illud Venerabile atque diſertum,

Os dignum æterno tinctum quod fulgeat auro ;

loquuntur ſcripta tua examuſſitata ac polita non rudi ungue, in quibus cum meditationis accuratione, ordinis concinnitate, dictionis perſpicuitate, rerum gravitas & ſanctitas quaſi de palma certant: & loquentur porro OTIA tua THEOLOGICA, eximium opus, magna diligentia ac mira arte elucubratum, cujus quum pro tua humanitate nobis non ita pridem feciſti copiam, dici non poteſt quantum ſalivæ moveris, & quam impenſe communi id orbis literati commodo publicari deſideremus. Ne grave modeſtiæ tuæ ſit, parco id nunc ſermone repeti, quod nuper Academiæ noſtræ Patres prolixius me dicere juſſerunt, quum raro prorſus exemplo, ſummos quos poſſunt in Theologia honores, ſola eruditionis tuæ æſtimatione inducti, nihil tale ambienti, imo, ſi licuiſſet, deprecaturo, vocis meæ miniſterio conferrent. At neque mihi vitio vertatur, quod tam præclari nominis præſcriptione exiguam hanc *Diatriben* exornare ſuſtineam. Multum mihi fiduciæ conciliat non modo explorata illa morum tuorum comitas, qua obvios quoſcunque humaniter excipis; ſed maxime arctiſſimæ illius amicitiæ familiaritas, ad quam me juvenem admodum admiſiſti, quamque ante complures annos eruditiſſimi operis inſcriptione publico conteſtari dignatus es. Ne itaque & hunc qualemcunque ingenii mei fœtum tuo de nomine dici dedigneris: ſciatque poſteritas non iniquum neque ingratum meritorum SALDENI æſtimatorem fuiſſe *Witſium.*

DIATRIBE
DE
LEGIONE FULMINATRICE CHRISTIANORUM,
SUB IMPERATORE
MARCO AURELIO ANTONINO.
BREVIARIUM.

I. *Stupendis prodigiis doctrinæ suæ Divinam Veritatem asseruit Jesus.* II. *Ac consimilia, vel majora etiam, patrandi virtute sectatores suos imbuit.* III. IV. *Quæ virtus per aliquot seculorum decursum in Ecclesia viguit.* V. *Historia miraculi, quo, Marco Aurelio Antonino imperante, ad Christianorum militum preces servatus fertur Romanorum exercitus.* VI. *Ad fidem ei Historiæ conciliandam multa proferuntur. Et primo quidem nomen Fulminatricis Legioni isti inditum.* VII. *Tum literæ super ea re Imperatoris ad Senatum.* VIII. *Quarum exhibetur exemplar.* IX. *Porro, Edictum Imperatoris in Christianorum favorem.* X. *Quod sub Commodi imperio etiamnum viguisse creditur.* XI. *Accedit Ulpiani fragmentum, quod ad Christianos pertinere Alciatus disputat.* XII. *Gentiles Historici rem quidem gestam non dissimulant: at neque Christianis imputant, neque Christianorum Deo.* XIII. *Mereturque disquiri num firma satis laudata modo argumenta sint. Nam Augusti ævo Duodecima Legio Fulminea nuncupata fuit.* XIV. *Epistolam autem illam quæ Imperatori attribuitur* νοθείας *convicerunt viri eruditissimi.* XV. *Nec longe post depulsam sitim Germanicam crudeliter adversus Christianos sævitum est.* XVI. *Adhuc exstat*

ſtat columna Marci victoriis exſculpta, Jovis Pluvii, non Dei Chriſtianorum repræſentans imaginem. XVII. *Id quod ſub Commodo accidiſſe Euſebius narrat, non videtur ad aliquod Marci edictum pertinere.* XVIII. *Minus, id quod profertur ex Ulpiano.* XIX. Ἐπίκρισις *noſtra: Hiſtoriam veram eſſe, ſed argumenta prolata non æque valida.* XX. XXI. XXII. *In confeſſo utique eſt, ſervatum eſſe cum exercitu Marcum prodigioſo imbrium in ſuos delabentium, fulminum in hoſtes vibratorum, impetu: omnibus in eo illorum temporum hiſtoricis conſentientibus.* XXIII. *Jovi Pluvio id vindicant Gentiles.* XXIV. *At nos ſcimus Jehovæ deberi.* XXV. *Non eos ſolum pluenti imbres, qui amicos reficiant; ſed & qui hoſtes perimant.* XXVI. *Idem tam bellorum quam Imperiorum fata moderatur.* XXVII. *Et vento ac fulgetris ſæpius profligavit hoſtes.* XXVIII. *Denique quod in Marci columna improbe Jovi Pluvio imputabatur, id ſua admirabili providentia palam ſibi aſſeruit.* XXIX. *Quæ de Magicis in hoc negotio artibus, Claudianus, Dio, Lampridius nugantur, ea ridicula ſunt.* XXX. *Non enim ars eſt Magia, ſed vaniſſimi cujuſque ludibrium.* XXXI. *Saltem in imbres ac fulmina nihil valere, ſalſis dicteriis diſputat Seneca.* XXXII. *Et res ipſa loquitur: ſi enim quicquam Magia valet, cur tot adverſa iis acciderunt Regibus atque Imperatoribus, qui & ipſi artis Epoptæ erant, & celeberrimos artifices circumducebant?* XXXIII. *Cur non & Chriſtianorum nomen, tam ſibi inimicum, Magia delevit?* XXXIV. *Cur cedere Chriſtianiſmo coacta eſt?* XXXV. *Docente id* αὐτοψία. XXXVI. *Et Chriſtianis ſe noxæ dedentibus, niſi rei evidentia conteſtationem hanc ſuam evincerent.* XXXVII. *Idcirco apage iſtas de magicis carminibus ineptias.* XXXVIII. *Maxime quum Marcus ipſe deteſtatum ſe id genus hominum proteſtetur, eo libro quem in hac ipſa expeditione apud Quados ad Granuam conſcripſit.* XXXIX. *Verius eſt, Sanctis piorum hominum precibus hanc pluviam, hac fulmina impetrata eſſe.* XL. *At quinam illi ſunt? Non Marcus, quicquid aduletur Claudianus, aut de ſua alibi pietate jactet Marcus.* XLI *Verum Chriſtiani milites.* XLII. XLIII. XLIV. XLV. *Militaſſe Veteres Chriſtianos, etiam*

ante

ante susceptum ab Imperatoribus Christianismum multis argumentis confirmatur. XLVI. XLVII. *Neque ab omni veri similitudine procul repulsum est, Legionem aliquam ex solis vel plerisque Christianis fuisse compositam.* XLVIII. *Thebæa Legio, sub Diocletiano, tota Christiana.* XLIX. *Christiani milites, qua milites telis pugnarunt, qua Christiani precibus.* L. *Neque pro persecutoribus orare desierunt.* LI. *Quod & Marco nostro inculcavit Athenagoras.* LII. *Est autem quædam talium precum omnipotentia.* LIII. LIV. LV. *Tribus id probatur historiis quæ magnam cum hac nostra affinitatem habent.* LVI. *Sed & quartum additur exemplum, omnibus aliquanto mirabilius.* LVII. *Quamvis & aliæ Legiones ob alias caussas antiquitus Fulmineæ dictæ fuerunt, non tamen idcirco idem nomen huic occasione hujus prodigii non est datum.* LVIII. *Quum ad literas Imperatoris tam confidenter Tertullianus provocet, credibile est eas suo tempore exstitisse.* LIX. *Quamvis eas quas produximus, germanas non opinemur.* LX. LXI. LXII. LXIII. *Ulpiani illud de Judæis, ad Christianos non pertinere multis rationibus ostenditur.* LXIV. *Non tamen quod de edicto Tertullianus prætendit falsum esse credibile est.* LXV. *Quæ sub Marco mota est persecutio, ea victoriam Germanicam quinquennio antecessit. Eusebii numeri correcti.* LXVI. *Neque arguit insecuta persecutio, Christianis Edicto Imperatorio non fuisse cautum.* LXVII. *Multa enim crudeliter agebant Præsides & Procuratores, injussi.* LXVIII. LXIX. *Caussa, certe prætextus, sævitiæ, scelera Gnosticorum, per immanem calumniam Christianis communiter imputata.* LXX. *Quamvis Christianis accepto tulerit victoriam, habuit tamen Imperator Gentilis, & popularis auræ studiosus, rationes suas ob quas Jovis Pluvii potius quam aliam cujuscunque imaginem, in columna sua expresserit.*

I. POstquam Deus Unigenitum Filium suum a se sanctificatum, ad prædicandum Euangelium pacis, definito tempore, in orbem immisit terrarum; iis tanti præconis missionem ac doctrinam admirandæ potentiæ

tentiæ operibus confirmavit, [a] quæ & ſpectatores univerſos in ſtuporem dederunt [b] & invitis pectoribus [c] ipſiſque adeo dæmoniis, [d] veritatis extorſere confeſſionem.

a Heb. II. 4. Joh. v. 36. VII: 31. Matt. XI: 4. 5.
b Mar. I: 27. Matt. VIII: 27.
c Luc. VII: 16.
d Mar. I: 24.

II. Virtutem conſimilia, vel majora etiam miracula, ſed in ſuo nomine, patrandi, iis Dominus Jeſus indulſit, quos rerum a ſe geſtarum teſtes, ac cœleſtis diſciplinæ, poſt ſuum in cœlos adſcenſum, magiſtros deſignaverat. Et quo latius ſeſe vis diffunderet mirifica, idem iis quoque eſt pollicitus, qui Apoſtolicæ inſtitutioni fidem adhibituri eſſent. Ita enim ipſe: *Amen, Amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipſe faciet, & majora illis faciet.* Joh. XIV: 12. Adde Mar. XVI: 15: 16. 17. 18. 1 Cor. XII: 9. 10. 11.

III. Neque paucorum modo hæc virtus annorum fuit, aut certis adſtricta locorum finibus: ſed qua patet orbis, ubicunque publicata fuit doctrina fidei, ſolidis ſe aliquot ſeculis exſeruit: donec ſufficienter confirmato Euangelio, tot Divinitatis argumentis, & arcana Spiritus obſignatione contentos nos eſſe Deus voluit. Apud priſcos enim rei Chriſtianæ proceres, ὁ κηρύσσων τοῖς λόγοις ἐλευθερίαν ἐπιστοῦτο τοῖς πράγμασι τὴν ἐπαγγελίαν. *Erant*, quod recte cenſuit Auguſtinus, *miracula neceſſaria priuſquam crederet mundus, ad hoc ut crederet mundus:* ἵνα, οὓς οὐκ ἔπεισε κηρύττουσα γλῶσσα, τούτους ὀφθαλμοὶ ἐλέγξωσι μαρτυροῦντες, *ut, quos non perſuaſerat linguæ præconium, ii oculorum convincerentur teſtimonio*; quemadmodum eleganter *Baſilius* dixit *Seleucienſis.* Illuſtria, neque ignara eruditis ſunt, *Juſtini Martyris*, *Irenæi*, *Tertulliani*, *Origenis*, *Cypriani*, *Lactantii*, aliorumque teſtimonia, qui ad miracula ſuis adhuc temporibus frequentata paſſim provocant. Vide ſis *Grotium ad Marc.* XVI: 17. 18.

IV. Una nunc nobis *Irenæi* ſufficiat conteſtatio, quam *Euſebius* exhibet, *Hiſt. lib.* V. *Cap.* VII. *Quapropter qui vere ſunt ejus diſcipuli, in nomine illius, per gratiam ab eo acceptam, ejuſmodi præſtant, quò reliquis hominibus gratificentur, ſicut quiſque eorum ab eo donum acceperit. Quidam enim dæmones ſic pro certo & vere ejiciunt, ut non raro hi, qui malis & nequam Spiritibus purgati fuerint, tum fidem recipiant, tum in Eccleſia & fidelium hominum ſocietate conſtanter perſeverent. Nonnulli rerum Divinarum præſcientia, divina viſione & præ-*

& prædictione prophetica, imbuuntur. Alii eos, qui gravibus morbis affliċtantur, per manuum impositionem curant, & ad pristinam valetudinem restituunt. Jam vero mortui suscitati sunt, & multos annos post apud nos commorati. Alio loco, idem Irenæus, citante ibidem Eusebio: *Multos fratres in Ecclesia ipsi audivimus, & qui dona Prophetiæ habent, & variis linguis per Spiritus S. gratiam loquuntur, & occulta hominum in apertum proferunt ad aliorum commoditatem, & mysteria Dei perspicue & evidenter aperiunt.* In *Concilio Niceno* multi miraculis incluti Episcopi comparuere. *Paphnutius Thebaidis* Episcopus, qui *vix Apostolis cessisse* dicitur. *Ruff. lib.* I. *c.* IV. *Jacobus Nisibensis, Theodor. lib.* I. *c.* VII. *Spiridion, Ruff. lib.* I. *c.* V. De *Augustini* & *Chrysostomi* ætate vide *Montacut. præfat. ad Analect. Hist. p. b.* 3. ✠.

V. Inter cætera miracula quibus Christianismi est asserta veritas, illud imprimis memorabile est, quod ad preces Christianorum militum, sub Imperatore MARCO AURELIO ANTONINO factum esse perhibetur. Cujus rei hæc fertur historia. Imperator *Antoninus* acri cum *Quadis* (hi Germaniæ populus erant) bello implicitus, locorumque difficultatibus ita septus, ut cum universo exercitu in extremo versaretur discrimine, ipse cum suis in summa aquæ penuria, fervido sole, torridoque solo, sæva siti laborans, hostibus interim pugnæ copiam non facientibus, consiliis suis omnibus excussus, novissima quæque exspectabat. Hoc rerum cardine accedit ad eum Prætorianorum præfectus, submonens esse in exercitu LEGIONEM MELITENAM *Christianis* constantem militibus: nihilque esse quod hi qui *Christiani* dicuntur precibus suis impetrare non valeant. Qua re cognita Marcum ab eo petiisse narrant, ut Deo suo supplicarent. Illi igitur quum genibus humi positis toti se ad supplicia convertissent, derepente fulminum cœlo ruentium impetus, & grando ignis specie ac similitudine, hostes in fugam versos magnam partem interemit, & insperata prorsus frigidissimorum imbrium copia Romanos siti confectos focillavit. Meminere *Tertullianus Apologet. Cap.* V. *Ad Scapulam cap.* IV. Ex eodem, atque *Apollinario, Eusebius Histor. Lib.* V. *cap.* V. *& Chron. Lib.* I. *Nicephorus Callistus Lib.* IV. *cap.* XII. *Zonaras Annal. Tom.* II. *Xiphilinus Epi.*

Dionis in Marco. Orosius Histo. Lib. VII. *cap.* XV. *aliique.*

VI. Historia hæc quum maximi ad res Christianorum momenti esse non immerito videretur, multa etiam ad fidem ei faciendam argumenta a variis congesta sunt. Urgetur nomen ΚΕΡΑΥΝΟΒΟΛΟΥ, sive FULMINATRICIS, ad prodigii hujus memoriam ab eo tempore legioni isti inditum. *Apollinarius* apud *Eusebium*: Ἐξ ἐκείνου τὴν δι' εὐχῆς τὸ παράδοξον πεποιηκυῖαν λεγεῶνα, οἰκείαν τῷ γεγονότι πρὸς τοῦ βασιλέως εἰληφέναι προσηγορίαν, ΚΕΡΑΥΝΟΒΟΛΟΝ τῇ Ῥωμαίων ἐπικληθεῖσαν φωνῇ. *Ab eo tempore legionem cujus precibus miraculum edebatur, Latino sermone ab Imperatore FULMINATRICEM appellatam, nomine quod rei eventum scite exprimit.* *Xiphilinus* pariter τὸ τάγμα τῶν στρατιωτῶν τὸ ΚΕΡΑΥΝΟΒΟΛΟΝ ἰδίως καλούμενον --- ἀπ' οὐδεμίας ἑτέρας αἰτίας (οὐδὲ γὰρ ἄλλη τις λέγεται) ἢ ἀπὸ τοῦ κατὰ τὸν δὲ συμβάντος τὸν πόλεμον οὕτω προσηγορεύθη. *Legio militum quæ FULMINATRIX appellatur proprio nomine... nulla alia caussa (neque enim alia circumfertur) quam ex ea quæ hoc in bello accidit id nomen accepit.* Consimiliter *Zonaras*.

VII. Provocatur etiam ad LITERAS Imperatoris, quibus Senatum populumque Romanum tantæ rei scitiores facit, non sine insigni Christianorum elogio. *Tertullianus, in Apologetico: At nos e contrario edimus protectorem: si LITERÆ Marci Aurelii gravissimi Imperatoris requirantur, quibus illam Germanicam sitim Christianorum forte militum precationibus impetrato imbri discussam contestatur. Orosius: Exstant etiam nunc apud plerosque literæ Imperatoris Antonini, ubi invocatione nominis Christi per Christianos & sitim illam depulsam & collatam fatetur fuisse victoriam.* Quin imo apographum sive exemplar earum literarum exstat ad calcem *Apologetici posterioris* apud *Justinum*. Quod ne desideret Lector hic exhibebo.

VIII. *Imperator Cæsar Marcus Aurelius Antoninus (Philosophus) Germanicus, Parthicus, Sarmaticus, populo Romano & sacro senatui salutem. De magnitudine consilii institutique mei vos certiores feci. Supra modum consequutæ sunt in Germania ærumnæ graves, ad confinium periclitantibus laborantibusque, & septuaginta quatuor draconibus nono miliario oppressis nobis in Cotino. Cum autem hostes*

non

non longe abessent, exploratores id nobis indicarunt: & itidem Pompejanus copiarum nostrarum militarium præfectus ea significavit, quæ prius nobis cognita erant. Oppressus autem eram ab ingenti multitudine, cum mecum essent copiæ delectæ legionis Primæ, Decimæ, Geminæ, Ferentariorum, Mistæ. Quum ergo renunciatum esset, exercitum ex omni turba conferta noningentorum septuaginta septem millium adesse; ipse quoque vires meas inquirens, & copiarum numerum iniens, & cum multitudine Barbarorum atque hostium conferens, ad rem divinam diis patriis per preces faciendam decurri. Neglectus autem ab illis, & vires meas in angustum redigi cernens, evocavi eos qui apud nos CHRISTIANI *dicuntur, ac per inquisitionem magnum eorum inveni numerum: acriusque in eos infremui. Quod quidem minime factum oportuit, propter eam quam in eis comperi esse virtutem: unde illi pugnam, non autem a telorum armorumque expeditione, neque a tubarum classico, exordiuntur: quod ingratum hoc eis sit, propter Deum, quem in conscientia gerunt. Quapropter æquum est, quos* ἀθέους, *a Deo alienos esse suspicati sumus, ut eos norimus Deum in conscientia suapte sponte illapsum, atque ibi inclusum habere. Nam projicientes se in terram, non pro me tantum, sed & pro exercitu qui tunc ibi aderat universo precati sunt; ita ut solatio nobis essent in præsenti fame & siti: in quintum enim jam diem aquam, quod ea defecisset, non ceperamus. Nam in meditullio Germaniæ, & in finibus hostium eramus. Simul atque vero illi in terram sunt provoluti, & Deum precatione invocarunt, quem ego ignorabam, confestim aqua de cœlo est consequuta: ad nos illa quidem frigidissima, in Romanorum vero imminentes hostes grando ignea. Sed & cum oratione illâ ilico præsentia Dei adfuit, tanquam insuperabilis & invicti. Inde igitur incipientes, permittemus hisce Christianis esse: ne illi id genus armorum adversus nos petentes, voti compotes fiant.*

IX. Porro memoratur EDICTUM aliquod Imperatoris, quo Christianos honoravit, eorumque accusatoribus intentavit pœnam. *Tertullianus: Qui sicut palam ab ejusmodi hominibus pœnam removit, ita alio modo palam dispersit, adjecta etiam accusatoribus damnatione, & quidem tetriore.* Pertinent huc quæ in laudata modo Epistola persequitur Imperator in hæc verba: *Quocirca consulens statuo, ne hominem hujusmodi quod videlicet Christianus sit,*

accusare liceat. Si quis autem inveniatur Christianum, propterea quod Christianus sit, deferre; delatum ipsum Christianum, qui hoc sit professus, nulloque alio crimine accusatum quam quod Christianus sit, manifestè se pro eo gerere; delatorem vero ipsum vivum comburi volo. At Christianum confessum, ac proinde eo nomine tutum atque securum, is cui provinciæ præfectura credita est, ad pœnitentiam ejusmodi professionis, & statum illiberalem non traducet. Hæc vero etiam Senatus consulto confirmari volo: & constitutionem hanc meam in foro Trajani proponi jubeo, ut legi possit. Eam quoque in alias provincias mittendam curabit Verasius Pollio Præfectus. Quicunque autem hac uti, & exemplar ejus habere voluerit, ne recipere id ex eo quod a nobis propositum est prohibeatur.

X. Quod edictum, temporibus *Commodi*, Filii ejus ac Successoris, adhuc viguisse, servi illius pœna docere videtur, cui, quod Apollonium Senatorem Christianitatis reum fecisset, nullo alio ei crimine intentato, ex sententia Perennii Judicis, crura Romæ confringebantur: referente *Eusebio. Histo: Lib.* v. *cap.* XXI.

XI. Eodem refertur illud *Ulpiani* Icti; qui cæteroquin infestus Christianorum hostis fuit. L. III. *In fi: ff. de Decurionibus: Eis qui Judaicam superstitionem sequuntur, Divi* VERUS ET ANTONINUS *honores adipisci permiserunt; sed & necessitates iis imposuerunt, quæ superstitiones eorum non læderent.* Quæ de Christianis esse intelligenda Celeberrimus Juris Interpres *Alciatus* disputat, asserens editam esse hanc sanctionem post victoriam de Marcomannis beneficio Christianorum acceptam. *Dispunct: Lib.* III. *cap.* VIII. Et favet ratio. Nam *Christianos* sub *Judæorum* sæpe nomine apud gentiles venire, quippe ex Judæis ortos, notius eruditis est, quam ut probari debeat. Et Christianorum religionem *Superstitionem Tacitus, Plinius, Suetonius* passim dixerunt. Saxum visitur Romæ, Neroni inscriptum: OB. PROVINCIAM. LATRONIBUS. ET. HIS. QUI. NOVAM. GENERI. HUMANO. SUPERSTITIONEM. INCULCABANT. PURGATAM. Quæ quin ad Christianismum spectent, vix est ut dubitemus. Neque commodiori ratione sanctio hæc cum aliis conciliari posse videtur, quibus Judæis, proprie sic appellatis, aditus omnis ad honores intercluditur.

XII. Gentiles tamen Historici in alia omnia eunt: & quamvis rem gestam neque inficientur, neque prorsus dissimulent, non tamen *Christianorum Deo*, sed suo *Jovi Pluvio*: nec *Melitenæ Legionis suppliciis*; sed vel *Arnuphis*, Ægyptii Magi, qui Marco aderat, *carminibus*, ut *Dio* credi vult; vel, ut alii apud *Suidam*, nescio cujus *Juliani* præstigiis; vel, ut *Julius Capitolinus*, ac *Claudianus*, ipsius *Marci precibus* ac *meritis*, adscribunt.

XIII. Nec tam valida esse quæ pro Christianis modo adduximus argumenta videntur, ut non difficilioribus ingeniis contra disserendi materia dubitandive rationes remanserint. Non enim id peritiores facile dabunt, ante illa tempora nullam Legionem *Fulminatricem* Romanis dictam fuisse, aut hoc demum miraculum primam illi cognomento dedisse originem: quum constet ex *Dione*, & antiquis inscriptionibus, jam Augusti ævo *Duodecimam Legionem* eodem cognomine fuisse nuncupatam. Qua de re videri possunt *Scaliger*, *in animadversionibus ad Eusebium*, *ad Num.* MMCLXXXVIII. *Lipsius*, *Analectis ad Militiam Romanam*, *Lib.* II. *Dial.* V. *Baronius*, *ad Annum* DLXXVI. *Sect.* XVIII. XIX. Qua observatione primi argumenti acies non parum retunditur.

XIV. *Epistola* autem illa quæ ad calcem Apologetici posterioris apud Justinum legitur, *Scaligero* judice, & contesserante *Salmasio*, nec abnuente *Huetio*, at quantis viris! tantum abest ut ab ipso Imperatore Græce dictata, aut ex Latino ipsius in Græcum sermonem translata sit; ut, infra seculum Justiniani Imperatoris, ab imperitissimo rerum Romanarum Græculo confictam fuisse manifeste appareat,

XV. *Edictum* quoque tale in favorem Christianorum illa occasione, Anno XIV. Marci, in quem refertur bellum Quadicum, sancitum fuisse, quis in animum suum inducere potest, qui norit non ante modo, sed & mox post Germanicam sitim tam mirabiliter depulsam, anno nimirum Marci XVII. innumeram Christianorum multitudinem diris subjectam fuisse quæstionibus, & Christianos passim ingenti persecutione acerbe nimis esse exagitatos? *Euseb. Hist. Lib.* V. *c.* I.

XVI. Porro non voluisse Marcum, ut hæc sua de Christianis constitutio in foro Trajani publice legenda proponeretur: ex eo

colligi poteſt; quod adhucdum columna exſtet victoriis Marci exſculpta, in qua imago quidem expreſſa hujus rei tam inſigniter geſtæ viſitur, ſed iis plane ſignis, ut Jovis imbres dantis, & illis fulgura admiſcentis, repræſentet effigiem, quam ex ea graphice inciſam *Baronius* exhibet. Sed accuratius, ut arbitror, *Caſalius*. Confer *Bibliothecam Vaticanam Angeli Rocchæ. p.* 288. Qui autem Jovi Pluvio ſe victoriam illam debere tam inſigni profeſſus eſt monumento, quomodo is publice in foro proponi juſſit Edictum, quo Chriſtiani, Jovis jurati hoſtes, eo nomine honorarentur?

XVII. Sed nec ſervi iſtius pœna, qui ob accuſatum Chriſtianitatis Dominum ſuum Apollonium, crurifragium paſſus eſt tempore Commodi, edictum hoc valide ſatis firmat. Nam nec pœnæ ſpecies convenit (quum edictum, ſaltem ſi prætenſæ illi epiſtolæ ſtandum ſit, *vivicomburium* ſtatuat; hæc autem hiſtoria de *crurifragio* loquatur) & ipſe Apollonius Chriſtianitatis reus, Senatus ſententia capitis damnatus eſt. Quid ergo Chriſtiano illi Edictum Marci profuit?

XVIII. Denique quod ex *Ulpiano* profertur, an huc pertineat, merito dubitaveris: nam & μέγα λίαν ἄιτημα eſt *Judaicam ſuperſtitionem* de *Chriſtiana religione* interpretari; & dubium an de noſtro ibi *Antonino* ſermo ſit: &, ſi vel hæc omnia certa eſſent, id tamen incertum, an occaſione hujus miraculi hoc qualecunque reſcriptum ab Imperatoribus emanaverit: imo uti a *Baronio* obſervatum, temporis ratio prorſus repugnat. Qua propter ea *Alciati* expoſitio, temere ab aliis arrepta, diſplicet *Antonio Auguſtino*, Libro ſingulari ad *Modeſtinum*.

XIX. Quæ quum in utramvis partem non improbabiliter diſputentur, rem haut ingratam ſtudioſis me facturum arbitror, ſi quid ex vero ſtatuendum ſit exponam, & quantum ſuſcepti negotii ratio patitur, firmis id argumentis addicam. Atque hæc quidem mea eſt ſententia: nimis hanc hiſtoriam ad Jeſu Chriſti Domini Deique noſtri gloriam, nimis ad populi Chriſtiani decus facere, quam ut pro ea tuenda homini pio, rerumque huc pertinentium gnaro, laborandum non ſit: firmioribus quoque eam tibicinibus niti, quam ut commenta gentilium ei convellendæ paria ſint:

sint: non tamen ἀβασανίστως atque indiscriminatim omnia ea arripienda esse, quæ a Viris cætera eruditissimis, inconsiderato fortean pro veritate zelo, producta sunt. Quæ singula fusius nunc prosequi animus est.

XX. Atque id primum pro certo mihi ac confesso sumo, Marcum, cum exercitu, vicino interitui exemtum esse, imbrium in suos insperato delabentium copia, fulminumque hostes profligantium impetu. Nam, uti bene observavit *Eusebius*, ipsis quoque τοῖς ἔξωθεν ἱστορικοῖς, ἅτε τῆς πίστεως ἀνοικείοις, τέθειται τοῦτο τὸ παράδοξον, *e seculo historicis, licet a fide nostra alienis memoratum hoc miraculum est:* quamvis veram ejus caussam ignorantes, vel prave dissimulantes, alioversum id traxerint.

XXI. *Julius Capitolinus* subinnuit id potius quam exponit: *Fulmen de cœlo precibus suis contra hostium machinamentum extorsit, suis pluvia impetrata quum siti laborarent. Claudianus*, Gentilis Poëta, in *sexto Honorii consulatu Lib.* I. eleganter quidem & poëtice, sed tamen ex vero cecinit:

LAUS IBI NULLA DUCUM: *nam flammeus imber in hostem* Lib. LXXI.
Decidit: hunc dorso trepidum flammante ferebat
Ambustus sonipes: hic tabescente solutus
Subsedit galea: liquefactaque fulgure cuspis
Canduit, & subitis fluxere vaporibus enses.
TUNC CONTENTA POLO MORTALIS NESCIA TELI
PUGNA FUIT.

XXII. Sed omnium disertissime *Dio Cassius*, cujus, quantumvis prolixa, narratio digna est quæ hic inseratur. Atque in hunc quidem sese modum habet. *Post hæc ei prælium acre, bellumque magnum cum iis, qui Quadi appellantur, fuit: quo ex bello victoria præter spem, vel* POTIUS DEI BENEFICIO *feliciter consecuta est: propterea quod Romani, quum essent in prælio, atque in maximum periculum venissent, mirabiliter sane ac Divinitus conservati sunt. Quum enim interclusi a Quadis in locis oportunis, conferti pugnarent fortiter, atque interim Barbari differrent prælium, sperantes eos calore & siti perituros, quos circum occupatis locis omnibus sic concluserant (erant enim multo plures,) ut aquam habere nullo pacto possent: quumque Romani in tantas difficultates incurrissent, ut morbo,*

morbo, vulneribus, ardore solis & siti vexarentur, nec ob eas res pugnare possent, aut aliò secedere, sed in acie stantes, atque in iis locis constituti arderent: multæ nubes derepente ita coactæ sunt, καὶ ὑετὸς πολὺς ΟΥΚ ΑΘΕΕΙ κατεῤῥάγη, *ut maximus imber aquæ ceciderit* NON SINE DEI BENEFICIO.

XXIII. Quum igitur *reipsa* nihil factius sit; in *causam* inquiramus. Ubi omnibus confessionem hanc rei mirabilitas extorquet, DIVINUM aliquid agnoscendum esse. At cui Deo tanti prodigii laus debetur? JOVI PLUVIO, inquiunt Gentiles, adstipulante, quam supra memoravimus, exsculpta Marci columna. Hæc enim gratia identidem cœli Domino repensâ est, ut quod *Jehovæ*, & precibus populi ejus debebant, *Jovi* acceptum tulerint mortalium vanissimi. *Tertullianus, Apolog. cap.* XL. *Denique quum ab imbribus æstiva hiberna suspendunt, & annus in cura est, vos quidem quotidie pasti statimque pransuri, balneis & cauponis & lupanaribus operati, aquilicia Jovi immolatis, nudipedalia populo denunciatis, cælum apud Capitolium quæritis, nubila de laquearibus exspectatis, aversi ab ipso & Deo & cælo: nos vero jejuniis aridi, & omni continentia expressi, ab omni vitæ fruge dilati, in sacco & cinere volutantes, invidia cælum tundimus, Deum tangimus; & quum misericordiam extorserimus, Jupiter honoratur.*

XXIV. Sed quidquid miseri Gentiles delirent, nos *scimus idolum nihil esse in mundo, & nullum esse Deum alium nisi unum.* I *Cor.* VIII. 4.

Εἷς ταῖς ἀληθείαισι εἷς ἐστι Θεὸς,
Ὃς οὐρανὸν τ' ἔτευξε καὶ γαῖαν μακρὰν.

Jehova nimirum, Deus tam novi quam antiqui Israëlis, *qui facit ut sol suus exoriatur super malos & bonos, & pluit super justos & injustos:* non Jupiter Nubicogus, Pluvius, Grandistrepus, Fulminator, Descensor, & si quæ plura nominum elogia sunt, quibus, vero Deo surreptis, suum illum fictitium cœca ac fatua decoravit gentilitas. Ipsum hic Apollinis audiatur oraculum, quod *Macrobius* in hæc verba refert: Saturn. Lib. 2. cap. VIII.

Φράζεο τὸν πάντων ὕπατον Θεὸν ἔμμεν ΙΑΩ,
Χείματι μέν τ' ἀΐδην, Διὰ δ' εἴαρος ἀρχομένοιο,
Ἠέλιον δὲ θέρευς, μετοπώρου δ' ἁβρὸν ΙΑΩ.

Hujus,

Hujus, inquit Macrobius, *oraculi vim, numinis nominiſque interpretationem, qua Liber Pater & Sol* Ἰάω *ſignificatur, exſecutus eſt Cornelius Labeo in libro cui titulus eſt, De Oraculo Apollinis Clarii.* Et merito ſane hanc edundæ pluviæ gloriam ſoli JEHOVÆ noſtro ſacra vindicant commentaria. *An ſunt inter vanitates gentium qui pluviam edunt? an cœli edunt imbres? nonne tu is es Jehova Deus noſter?* Jer. XIV: 22. Imo vero *Jehova efficit nimbos, & pluviam imbriferam edit.* Zach. X: 1. *Tonat voce excellentiæ ſuæ, neque differt illa quum audienda eſt vox ejus. Tonat Deus fortis voce ſua mirabiliter; facit res adeo magnas ut non poſſimus cognoſcere. Quum nivi dicit, eſto in terra, aut imbri, aut pluviæ: mox imber pluviæque roboris ejus adſunt.* Job. XXXVII: 4. 5. 6.

XXV. Neque eæ modo *pluviæ*, quæ *amicos reficiant*: ſed & quæ *hoſtes perimant.* Ad teſtimonium huic veritati perhibendum *Sodoma* citetur, & *Gomorra*, & quæ olim vicinæ iis fuerunt civitates, quæ tot ſeculorum cineribus ac fumo, ab eo ſe Numine ignitis imbribus exuſtas fatentur, quod imminentem iis peſtem Abrahamo prædixerat. Gen. XIX: 24. Et *Ægyptus* reſpondeat, quis Deus ille fuerit, qui pluviam grandinemque gravem valde dimittens, homines jumentaque quotquot in agro reperiebantur trucidaverit, igne ſimul terram obeunte, herbaſque atque arbores Ægypti perimente? Nonne Jehova ille, qui id antequam fieret per Moſen Pharaoni denunciaverat, & cujus hos ſonos, hanc grandinem eſſe fateri coactus fuit Pharao? Exod. IX: 27. 28.

XXVI. Idem ille Jehova eſt qui tam *bellorum* quam *imperiorum* fata moderatur. Utrorumque enim eventum prædicendo, & uti prædixerat præſtando, numinis ſui venerationem ab hoſtibus quoque meruit. Neque ſane Monarchiarum periodos vatum ſuorum voce ac calamo tot ante ſeculis delineare poteſt, niſi qui pro arbitrio eas ſuo ſtatuit ac deſtituit. Dicito tu *Nebucadnezar*, quis ille eſt, qui *pro voluntate ſua diſponit in exercitu cœli, & habitatoribus terræ?* Nonne ille ipſe cœli Rex qui per Danielem, ſomnii tui arcana interpretantem, & caſum tuum incredibilem, & celſitudinem poſtliminio recuperandam, regnorumque in mundo ſucceſſionem, jam ante præmonuerat? Dan. IV: 34. 35. Et tu teſtare *Alexander*, quis ille Deus fuerit, qui tibi in Dio Macedoniæ de Aſia

invadenda deliberanti apparuit, fortique animo eſſe juſſit, quippe ſuo ductu Perſarum imperio potiturum? Nonne ipſe ille, quem, ſtupentibus tuis, in ſervo ſuo Jaddo, Judæorum Pontifice, apud Hieroſolymam adoraſti? *Joſeph. Antiq. lib.* XI. *cap.* VIII.

XXVII. Nec bellis modo, a quibus imperiorum fata pendent, præeſt Jehova, ſed iiſdem ſæpe armis hoſtes profligat de quibus nunc agimus. Id fecit olim. Quum quinque Philiſtæorum Reges adverſus Joſuam conjuraſſent, magnos e cœlo grandinis lapides projecit, quibus plures occidebantur quam perſequentium Iſraëlitarum telis. Joſ. X: 11. Hoc eſt quod Pſaltes canit: Pſ. XI: 6. *Jehova depluet ſuper improbos prunas, ignem & ſulphur: ventuſque procelloſiſſimus portio calicis eorum.* Iterumque Pſ. XVIII: 14. 15. *Tonante in cœlis Jehova, & excelſo edente vocem ſuam, grando exſtat & prunæ igneæ: Ita emittens ſagittas ſuas diſpergit illos: & fulgura jaculans fundit illos.* Idem ſe contra Gogi copias facturum minatur: Ezech. XXXVIII: 22. 23. *Diſceptabo cum illo peſte, & cæde; & imbrem inundantem, lapideſque immanis grandinis, ignem & ſulphur depluam ſuper illum, & ſuper agmina illius, ac ſuper populos multos, qui erunt cum illo. Ita magnificabo me, & ſanctificabo me. & innoteſcam in oculis gentium multarum, ut innoteſcat me eſſe Jehovam.*

XXVIII. Et ne longius ab inſtituto abeamus, hujus ipſius miraculi gloriam, nefario ac ſacrilego auſu Jovi Pluvio tranſſcriptam, ſibi Deus noſter vindicavit. Id adoranda ſua providentia agens, ut tam præclarum Chriſtianæ fidei monumentum quod *Tmemate* XVI. memoravimus, ad aliorum convictionem poſt tot ſecula ſuperaret. Quia tamen ſuperſtitione gentilicia obſcuratum fœdatumque erat, barbarico olim furore ab imis partibus incendi curavit, ipſe vero deſuper fulmine tetigit: juſte ſacrilegium illud ulciſcens, quo ex fulmine datam victoriam Jovi ſuo maleſana Gentilitas attributum iverat. Vide *Baronium ad Annum* CLXXVI. *Sect.* XXVIII. In ſolidum ergo tanti miraculi gloria Jehovæ Deo noſtro remanet.

XXIX. Sed *qua quorum interceſſione* impetratum eſt? Lubuit hic nonnullis ad *Magicas* artes confugere. *Claudianus:*

—— Chaldæa mago ſeu carmina ritu
Armavere Deos.

Die

Dio: Fama est Arnuphin magum Ægyptium, qui una cum Marco erat, Mercurium illum qui est in aëre, alioſque dæmonas quibuſdam magicis artibus invocaviſſe, & per eos pluviam extorſiſſe. *Suidas* id ab aliis *Juliano* cuidam celebri præſtigiatori adſcriptum narrat. *Lampridius in Heliogabalo: Dictum est a quibuſdam, per Chaldæos ac Magos Antoninum Marcum id egiſſe, ut Marcomanni populo Romano ſemper devoti eſſent atque amici, idque factum carminibus & conſecratione.* Cæterum hæc tam inepta, tam ab omni ratione ac fide aliena, fricti ciceris fortaſſe probet aut nucis emptor, non ii qui pleno pectore ſapiunt.

XXX. Quis enim cordatior paulo *circulatorias* magicæ artis *præſtigias* non exſibilet? relegandas, ut cum *Plutarcho* dicam, εἰς τὴν τῶν ἑώλων καὶ ψυχρῶν ἀγορῶν, *in evanidorum ac frigidorum claſſem.* De quibus differentes audire operæ pretium eſt ſapientiores Gentilium. *Curtius: Erat in eo convivio Cobares, natione Medus, ſed magicæ artis (SI MODO ARS EST, NON VANISSIMI CUJUSQUE LUDIBRIUM) magis profeſſione, quam ſcientia celeber.* Lib. VII. *Plinius* Magicas vanitates redarguit, indignaturque *fraudulentiſſimam artium, plurimum in toto terrarum orbe, plurimiſque ſeculis valuiſſe: atque in tantum faſtigii adoleviſſe, ut in Oriente Regum Regibus imperet.* Lib. III. cap. I. Poſt aliqua, Neronis ſtudia, quicquid poterat induſtriæ Magiæ addiſcendæ impendentis, IMMENSUM ATQUE INDUBITATUM FALSÆ ARTIS EXEMPLUM eſſe docet; & in hæc demum verba concludit: PROINDE ITA PERSUASUM SIT, INTESTABILEM, IRRITAM, INANEM ESSE. Cap. II.

XXXI. Atque uti generatim in eam ſapientiores quique invecti ſunt, ita abs ſe impetrare non potuerunt uti crederent, *imbrium, grandinis, fulminumque* beneficia aut injurias in magica eſſe poteſtate. *Seneca* ſalſe Cleonenſium ridet ineptias, qui quando ſpeculatores futuræ grandinis, illius jam imminentis ſignum dederant, non ad penulas diſcurrebant aut ſcorteas, ſed vel agnum immolabant, vel pullum, vel illis deficientibus, digitos bene acuto graphio pungebant, & ſuo litabant ſanguine: ſperantes depulſuros ſe ᾠδαῖς καὶ θύμασι τῆς ὀργῆς τὴν ἀπειλὴν, ut de iiſdem *Cle-* Nat. Quæſt. lib. IV. cap. VI. & VII.

Strom. lib. VI. p. mihi. 631.

mens Alexandrinus. Perstringit etiam XII. tabularum leges, quibus cavetur, *ne quis alienos fructus excantassit.* Addit denique seriam hanc ἐπίκρισιν. *Rudis adhuc antiquitas credebat, & attrahi imbres cantibus, & repelli: quorum nihil posse fieri, tam palam est, ut hujus rei caussa nullius Philosophi schola intranda sit.*

XXXII. Sed demus, non semper *præstigiis* illudere magos; demus, aliquid eos in *imbre*, *grandine*, *fulmine* ciendis posse. Nemo, opinor, tam exsensam a nobis mentem postulabit, uti arbitremur, *bellorum* eventus, *Imperatorum*, atque *imperiorum* fata, de quibus hic agitur, a magorum pendere carminibus. Quod si ita se haberet, quæ probabilis caussa dici potest, cur non *Ægypti* cæterique *Orientis* Regibus, & *Tiberio*, *Neroni*, *Hadriano*, *Caracallæ*, *Juliano*, aliisque Romanorum Imperatoribus, in imperio, in bello, fausta omnia prosperaque acciderint, quum vel ipsi arcanæ artis Epoptæ essent, vel illius saltem peritissimos secum Magistros haberent, tam ob auctoritatem Principum, quam spem ingentium munerum, ad quævis officia obsequiosos?

XXXIII. Cur non id imprimis effecit magia, ut Christianorum nomen, tam suo inimicum honori atque efficacitati, penitus interiret? Cur non saltem sibi ipsis Divini isti, dum in tantis rebus aliis ministrant, opes illas dignitatesque procurant, quibus anhelata aviditate inhiare probantur? *Quanto magis illa potestas de*

Tertul. Apol. cap. XXIII.

suo arbitrio, & pro suo negotio, studeat totis viribus operari, quod alienæ præstat negotiationi?

XXXIV. At quantumcunque *olim* valuerit Magia, id certum est, *Christianismi* invictâ valentiâ vim ejus plurimum *imminutam* esse. *Athanasius de Incarnatione verbi Dei:* Τί δὲ περὶ τῆς θαυμαζομένης παρ' αὐτοῖς μαγείας ἄν τις εἴποι; ὅτι πρὶν μὲν ἐπιδημῆσαι τὸν λόγον, ἴσχυε καὶ ἐνήργει παρ' Αἰγυπτίοις, καὶ Χαλδαίοις, καὶ Ἰνδοῖς αὕτη, καὶ ἐξέπληττε τοὺς ὁρῶντας, τῇ δὲ παρουσίᾳ τῆς ἀληθείας καὶ τῇ ἐπιφανείᾳ τοῦ λόγου διηλέγχθη καὶ αὐτὴ καὶ κατηργήθη παντελῶς. *Quid autem de magia loquar, quæ apud illos in summa admiratione fuit? nisi & illam quoque quæ ante adventum Verbi apud Ægyptios, Chaldæos, Indos floruit, & spectatores admiratione sui complebat, præsentia Veritatis & Verbi apparitione, victam, ac plane obliteratam esse?* Tertullianus: *Sed & alia illa species Magiæ, quæ mi-*

pag. mihi 74.

De Idololatria cap. X.

raculis

raculis operatur, etiam adversus Moysen æmulata, patientia Dei traxit ad Euangelium usque. Nam & exinde Simon Magus jam fidelis, quoniam aliquid adhuc de circulatoria secta cogitaret, ut scilicet inter miracula professionis suæ etiam Spiritum Sanctum per manuum impositionem enundinaret, maledictus ab Apostolis de fide ejectus est: & alter magus, qui cum Sergio Paulo, quoniam iisdem adversabatur Apostolis, luminum amissione mulctatus est...... Post Euangelium nusquam invenies aut sophistas, aut Chaldæos, aut incantatores, aut conjectores, aut Magos, nisi plane punitos. Vide eundem *De Anima Cap.* LVII.

XXXV. Nec est quod suspiceris, nimia hæc confidentia asseri. Ad ipsam provocarunt αὐτοψίαν. *Athanasius:* Ταῦτα δὲ τὰ λεγόμενα παρ' ἡμῶν, οὐκ ἄχρι λόγων ἐστίν· ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς πείρας ἔχει τὴν τῆς ἀληθείας μαρτυρίαν .... ἡκέτω δὲ ὁ πεῖραν τῶν προλεχθέντων βουλόμενος λαβεῖν, καὶ ἐπ' αὐτὴν τὴν φαντασίαν τῶν δαιμόνων, καὶ τὴν τῶν μαντιῶν ἀπάτης, καὶ τῶν τῆς μαγείας θαυμάτων, καὶ χρησάσθω τῷ σημείῳ τοῦ γελωμένου παρ' αὐτοῖς σταυροῦ, τὸν Χριστὸν ὀνομάσας μόνον, καὶ ὄψεται πῶς δι' αὐτοῦ δαίμονες μὲν φεύγουσι, μαντεία δὲ παύεται, μαγεία δὲ πᾶσα καὶ φαρμακεία κατήργηται. *Et hæc quidem non verbo tenus a nobis jactantur, sed reipsa veritatisque experimentis demonstrantur...... Veniat qui istorum dictorum experimentum capere velit, & in ipsis præstigiis dæmonum, & imposturis vaticiniorum, & in miraculis Magiæ, utatur signo crucis ab ipsis deriso, nomenque Christi invocet, & videbit quomodo ejus rei metu dæmones fugiant, vaticinia conquiescant, magiæ & veneficia irrita jaceant.* Ibidem p. 75.

XXXVI. Tertullianus autem non veretur Christianos noxæ dare, nisi ipsa rei evidentia contestationem hanc suam evincant. *Illa ipsa Virgo Cœlestis pluviarum pollicitatrix, iste Æsculapius medicinarum demonstrator, aliàs demorituris socordii & denatii & asclepiadoti subministrator, nisi se dæmones confessi fuerint, Christiano mentiri non audentes, ibidem Christiani illius procacissimi sanguinem fundite. Quid isto opere manifestius? quid hac probatione fidelius? Simplicitas veritatis in medio est. Virtus illi sua assistit: nihil suspicari licebit, Magia aut aliqua fallacia fieri. Dictis non stetis, si oculi vestri & aures permiserint vobis. Quid autem inniti potest adversus id quod ostenditur nuda sinceritate?* Apologet. cap. XXIII.

XXXVII. Quum ergo Magia universa circulatoriis consistat *præstigiis* vanarumque mentium ludibriis; quum imperium ei in *imbres*, *grandinem*, *fulmina*, Philosophorum sapientissimi quique abrogaverint; quum etiam *quando maxime excolebatur*, neque *bellorum* ancipitem aleam, neque *imperiorum* fortunas moderari potuerit; quum denique, quicquid valuerit *olim*, per *Christi Euangelium* plurimum de efficacitate sua amiserit: quis tantum nescio cujus Chaldæi magicis carminibus effectum esse crediderit, ut frigidus imber in Romanos, igneus in hostes eodem tempore deciderit, nisi non sapientia solum, sed & sanitas hominem deficiat?

XXXVIII. Sed & illud addo: non testari historias, Marcum Imperatorem Magis fuisse addictum, eosve in comitatu suo aut pretio habuisse. *Xiphilinus*: οὐδὲ γὰρ μάγων συνουσίαις καὶ γοητείαις ὁ Μάρκος χαίρειν ἱστόρηται. Imo ex adverso testari ipsum Marcum,
Lib. I. §. 6. se id genus hominum esse detestatum. Ita enim ipse: Παρὰ Διογνήτου, τὸ ἀκενόσπουδον· καὶ τὸ ἀπιστητικὸν τοῖς ὑπὸ τῶν τερατευομένων, καὶ γοήτων περὶ ἐπῳδῶν, καὶ δαιμόνων ἀποπομπῆς, καὶ τῶν τοιούτων λεγομένοις. *A Diogneto accepisse me agnosco, ne rebus inanibus studium impenderem, neve eis fidem adhiberem, quæ a præstigiatoribus magisque de incantationibus, deque dæmonibus averruncandis, aliisque ejusmodi imposturis, dicuntur.* Neque omittendum, librum hunc conscriptum esse, uti ipse ad calcem monet, APUD QUADOS AD GRANUAM, in eadem illa expeditione de qua nunc nobis sermo est. Merito ergo jure *Scaliger* dixit: ad *Dionis Claudianique* vaniloquentiam confodiendam, non posse telum testimonio hoc efficacius inveniri, si quis omnem industriæ suæ vim intendat.

XXXIX. Quum itaque Magica carmina, neque adhibita esse credibile sit, neque si adhibita fuissent, tantæ rei efficiendæ idonea sint: restat, ut sanctis piorum hominum *precibus* salutem illam Romani exercitus procuratam esse statuamus. Quod neque Gentiles abnuunt, & nostri pro certo habent. Precibus enim pluvias olim impetratas esse, tam profana historia quam sacra fidem
Strom. lib. VI. p. mihi 629. facit. Lubet id *Clementis Alexandrini* verbis exponere: cujus hic exstat discursus. *Quum diuturna siccitas Græciam aliquando affligeret, & fructuum esset maxima sterilitas, qui remanserant, inquiunt, propter famem Delphos supplices venientes, rogarunt Pythiam quomodo*

do liberarentur a tam gravi calamitate. Ea respondit, calamitatis unum esse remedium, SI UTERENTUR PRECIBUS ÆACI. Eis ergo morem gerens Æacus, quum in Græcum montem adscendisset, MUNDIS IN COELUM EXTENSIS MANIBUS COMMUNEM DEUM INVOCANS, precatus est ut adflictæ misereretur Græciæ. Simulac autem cœpit precari, felix statim tonitru insonuit, & totus aër circum circa fuit obductus nubibus. Vehementes autem & continui imbres erumpentes, totam implevere regionem. Hinc efficitur abundans & copiosa fructuum feracitas, qui Æaci, tanquam agriculturæ, fuere impetrati precibus. Et invocavit, inquit, Samuel Dominum, & dedit Dominus voces & pluviam in die messis. I *Sam.* XII: 18. *Vides, unum esse Deum, qui per subjectas potestates pluit super justos & injustos? Plena autem est nostra scriptura Dei exaudientis, & unamquamque efficientis petitionem, per justorum orationes.*

XL. At *cujus* hic preces tantum valuere? *Julius Capitolinus* & *Claudianus Marcum* laudant. *Illius* verba supra exhibuimus. *Hic* precibus sanctimoniæ merita addit:

seu (quod reor) omne Tonantis
Obsequium Marci mores potuere mereri.

Nihil equidem detractum volo tanti Imperatoris virtutibus, quas pro homine gentili eximias fuisse agnosco, & stupeo. Non obstrepo elogiis illis quæ magno numero ex quibusvis auctoribus collegit *Gatakerus*, in suis ad aureos Marci libellos notis. Cæterum quum verum Deum, cujus in hoc miraculo gloriam retro asseruimus, tunc ignoraret, precesque suas ad quosvis alios potius, quam ad Unum illum dirigeret, quin imo cultores ipsius indigna hactenus crudelitate persequeretur: neque precibus, neque pietate qualicunque sua, tanta ab eo, qui solus dare potest, beneficia meruisse, consentaneum est. Quicquid religionem vocabant Gentiles, vana fuit superstitio: quicquid pietatem ac sanctimoniam, artificiosa affectatio: quicquid virtutem, splendidum ac bracteatum vitium. Omnia, spiritu cassum cadaver. Nulla pietas est sine cognitione & cultu Dei in Christo. Nullæ preces Deo gratæ, sine fide in Filium Dei. Nullæ nomine isthoc dignæ, nisi quas Spiritus gratiæ ac precum fidelibus dictavit. Desinite quotquot Chri-

stum

ſtum ignoratis & Spiritum ejus non habetis, de ſanctitate gloriari. Umbram pro corpore amplexamini, &, ut veſtra vobis verba reddam, pro Junone nubem. Et tu, Marce Aureli, cave iterum ſcripſeris, *Dii me tuentur: Diis pietas noſtra cordi eſt.* Neque illi Dii ſunt quos tu vocas; ſed aut defuncti homines, aut mali dæmones: neque pietas illa eſt quam tu jactas, ex Saliorum hauſta inſtitutis: ſed occœcatæ mentis ludibrium, & ſuperſtitio abominanda, cujus pudere vel philoſophum decuit. Si quid autem externi præmii in veteri ac vana religione precibus ſuis conſecuta Gentilitas eſt, id a noſtro quidem eſt profectum Deo: ſed qui imaginem quandam ac ſpeciem religionis munerando, oſtendere voluit, quid in vera facere ſoleat.

XLI. Id ergo ſupereſſe videtur, ut *Chriſtianorum militum precibus* gratiam hanc deberi fateamur. Quicunque enim miraculum hoc narraverunt Hiſtorici, alterum ex tribus hiſce jaciunt, ut vel *Magicæ arti*, vel *Imperatoris pietati*, vel *Chriſtianorum ſupplicationibus* attribuatur. *Iſto* autem, & *illo* refutato, *hoc* ſolum remanet. Quod porro nunc nobis deducendum eſt, atque confirmandum.

XLII. Id utique conſtat, *Chriſtianos* circa illa tempora frequenter *militaſſe.* De *Trajano* referunt, quum in expeditione Orientali, more majorum, luſtraret exercitum, inventos in eo fuiſſe *decem mille Chriſtianos*, ſacra diis facere recuſantes, quos a cæteris ſegregatos in Armeniam relegaverit, ut ea ignominia notati Chriſtiani eſſe deſinerent. Sic milites Chriſtianos quadraginta ſex Romæ decollatos legimus ſub *Flavio Claudio* qui *Gallieno* ſucceſſit, circa annum Domini CCLXIX. Alios LXV milites de Chriſtianitate delatos, extra portam *Salariam* duci juſſos, ſub *Aureliano:* item alios quinquaginta milites in *Portu Romano* illuſtre martyrium ſubiiſſe, ſub eodem *Aureliano.* Certumque eſt *Maximianum*, quum præter exſpectationem exercitum ſuum Chriſtianis militibus refertum comperiret, tanto in eos exarſiſſe odio, ut trucidatis innumeris, exercitum omnino iis purgandum ſtatuerit, quos adverſarios diceret eſſe Deorum: tunc enim ſibi Herculem, quem præcipue colebat, a quo & cognomen deduxerat ut *Herculeus* vocaretur, exiſtimabat fore propitium, ſi milites numen ipſius ſpernentes

Baron. ad An. CVIII.

tes

tes morte mulctarentur. Et quid in rei exploratissimæ probatione inanem propemodum impendo operam?

XLIII. Animose, ut solet *Tertullianus*, *Hesterni sumus & vestra omnia implevimus, urbes, insulas, castella, municipia, conciliabula, CASTRA IPSA.* Apologet. cap. XXXVIII. Quum castra Christianis impleta ait, non utique de lixis & calonibus loquitur, uti non nemini cavillari libuit, sed de militibus. Quod ut alia quæ sine numero sunt prætermittam, vel solus ille liber probat, quem *de Corona Militis* inscripsit. Occasionem illi dedit, quam initio narrat historia. *Proxime*, inquit, *facta est liberalitas præstantissimorum Imperatorum.* Ii erant *L. Sept. Severus Pater*, & *M. Aurel. Antonin. Caracalla* filius. *Expungebantur in castris milites laureati. Adhibetur quidam illic* DEI MILES CÆTERIS CONSTANTIOR FRATRIBUS, *qui se duobus dominis servire posse præsumserat, solus libero capite, coronamento in manu otioso.* Post alia quæ referre prolixum est: SOLUS FORTIS INTER TOT FRATRES COMMILITONES. Nimirum recusabat miles iste donativum accepturus lauream in capite gestare, quod alii tamen Christiani milites & ante ipsum fecerant, & etiam nunc faciebant. Hoc militis factum, quod novæ persecutionis occasio fuit, improbabant commilitones ejus Christiani. Tuetur *Tertullianus*. Certe hinc apparet Christianos tunc militasse. Et quid ambagibus opus? Diserta *Tertulliani* verba audiamus: *Navigamus & nos vobiscum, &* MILITAMUS, *& rusticamur, & mercamur: proinde miscemus artes, opera nostra publicamus usui vestro.* Apolog. cap. XLII.

XLIV. Non dissimulo exstare aliquid apud *Origenem*, ex quo concludas, iis temporibus non militasse Christianos: quum enim eos hortaretur *Celsus*, ut opem ferrent Imperatori omnibus viribus, ejusque auspiciis justa ac pia bella gererent, neve detrectarent militiam, si res ita postulet; ita respondet Origenes, ut suos bellum detrectare aperte fateatur, quos non armis, sed precibus pugnare ait. Lib. VIII. p. 426. & seq. Ἡμεῖς καὶ μᾶλλον ὑπερμαχοῦμεν τοῦ Βασιλέως. Καὶ οὐ συστρατευόμεθα μὲν αὐτῷ κἂν ἐπείγῃ. συστρατευόμεθα δὲ ὑπὲρ αὐτοῦ, ἴδιον στρατόπεδον εὐσεβείας συγκροτοῦντες, διὰ τῶν πρὸς τὸ Θεῖον ἐντεύξεων. *Sic nos præ aliis pugnamus pro Imperatore: cum ipso,* LICET NOS IMPELLAT, NON MILITAMUS; *sed propter ipsum instrui-*

mus castra propria pietatis auspiciis, rem deprecationibus gerentes.

XLV. Sed non est difficilis admodum responsio. Non idem de militia Christiani Veteres senserunt. Fuernnt qui eam improbarent aut evitarent, ob temporum circumstantias, quæ vix ferebant militiam exerceri sine actibus quibusdam cum Christiana lege pugnantibus. Eorum nunc opinioni se sociat *Origenes*. Sed non fuit hæc communis Ecclesiæ sententia. In *Constitutionibus* quæ *Clementis Romani* nomen præferunt, *Lib.* VIII. *cap.* XXXII. agitur de iis, qui antiquitus ad baptismum admitti, aut ab eo rejici solerent: atque inter alia hæc exstant: Στραλιώτης προσιὼν διδασκέσθω μὴ ἀδικεῖν, μὴ συκοφαντεῖν· ἀρκεῖσθαι δὲ τοῖς διδομένοις ὀψωνίοις. Πειθόμενος προσδεχέσθω. *Miles baptismum postulans doceatur ab injuriis & vexationibus abstinere: contentus esse suis stipendiis. Si his pareat, admittitor.* *Cyprianus* de *Laurentino* & *Ignatio* Afris: *in castris & ipsi quondam secularibus militantes, sed veri & spirituales Dei milites, dum Diabolum Christi confessione prosternunt, palmas Domini & coronas illustres passione meruerunt.* Sed nec ipsi sibi satis constat *Origenes*, qui alibi de apum politia differens, τάχα δὲ, inquit, καὶ οἱ οἱονεὶ πόλεμοι τῶν μελισσῶν, διδασκαλία ἔγκειται, πρὸς τὸ δικαίους καὶ τεταγμένους πολέμους, εἴποτε δέοι, γίγνεσθαι ἐν ἀνθρώποις, *fortasse etiam apum bella docent* NOS JUSTE BELLUM GERERE SI RES ITA POSTULET. Satis ex his omnibus liquidum est, Christianos crebro militasse, etiam tum quum Imperatores nondum essent Christiani.

Lib. IV. p. 217.

XLVI. At si cui nimis incredibile videatur, integram exstitisse *Legionem* solis constantem militibus Christianis, ei uti refragari admodum nolo, ita nec prorsus assentiri possum. Neque ab illius rei fide tota narrationis hujus certitudo pendet. Non enim antiquissimi Veterum, qui *militum Christianorum* meminere, *Legionem Christianam* laudant. Ne ipsæ quidem quæ prætenduntur Imperatoris literæ id innuunt. Sed contrarium potius. Si enim *evocari Christianos jusserit*, & *per inquisitionem* demum *magnum eorum invenerit numerum*, non utique in una collecti omnes fuerunt legione. Dein, quo fato contigit, ut vel omnes illi ex quibus conflata ea legio erat Christianismi spiritu tacti fuerint; vel qui Christiani erant sub eodem recepti fuerint signo?

XLVII. Non ſine ſpecie hæc dicuntur: at nec talia ſunt, quibus nihil regeri poſſit. Ac literæ quidem illæ quanti ſint æſtimandæ, mox indicabimus. Veterrimi Chriſtianorum quum *milites* laudant, non quidem unius illos *Legionis* fuiſſe dicunt; ſed nec negant. Ac tantus profecto Chriſtiani Spiritus eo tempore ardor fuit; ut ſacri ignis inſtar vicina quæque corrupuerit: ſimiliſque fuit Euangelii fides, paucorum primum animis concepta, fermenti alicujus quod brevi totam infecit maſſam. Pone Legionis Primicerium Chriſto dediſſe fidem, atque inveniſſe aliquammultos ejuſdem ſectæ milites; parumne credibile eſt, eum & alios conſimiles quæſiviſſe, alios etiam qui eadem ſacra ſectabantur quavis data occaſione ad eum confluxiſſe, ut ſic paullatim, ſi non omnino omnes, plerique ſaltem Chriſtiani facti ſint?

XLVIII. Hoc modo collectam exiſtimo celebrem eam *Thebæam Legionem*, quæ ſub *Diocletiano* & *Maximiano* Imperatoribus meruit, &, ut Acta nos docent, militibus conſtabat ſexies millibus ſexcentis ſexaginta ſex, Chriſtianis omnibus, qui glorioſo martyrio ad *Agaunum* vicum, quod ſacra Diis Gentilibus facere negarent, defuncti ſunt. Cujus rei hiſtoriam copioſe atque eloquenter conſcripſit *Eucherius*. Nos pro inſtituto noſtro hæc paucula excerpemus. Quum *Maximianus* decimum quemque interfici juſſiſſet per apparitores, qui nemine repugnante facile imperium ſunt exſecuti: eoque ſupplicio peracto, ſuperſtitibus eadem quæ ante præciperet; ſic omnes reſpondent: *Milites quidem, Cæſar, tui ſumus, & ad defenſionem Reipublicæ Romanæ arma ſuſcepimus: nec unquam aut deſertores bellorum, aut proditores militiæ fuimus, aut ignavæ formidinis meruimus ſubire ſupplicium. Tuis etiam obtemperaremus præceptis, niſi inſtituti legibus Chriſtianis, dæmonum cultus & aras ſanguine pollutas vitaremus.* Quo ſermone proteſtantur ſe, quantumvis Chriſtianos, nulla militaris diſciplinæ obſequia detrectaſſe.

XLIX. Porro Chriſtianorum omnium eſt *intendere Orationi.* Quod militum quoque id nomen profitentium frequentiſſimum ſimul ac dulciſſimum fuiſſe exercitium, quis dubitet? Præſertim ubi ad prælium eundem erat, aut quum fervorem inflammabat diſcriminis atrocitas. Nec pro ſe ſolum ac ſuis, ſed nominatim *pro*

Imperatoribus orabant, ex Pauli præcepto. 1 Tim. II: 1. 2. 3. *Tertull. Apol. Cap.* XXX. *Nos pro ſalute Imperatorum Deum invocamus æternum, Deum vivum; quem & ipſi Imperatores propitium ſibi præter cæteros malunt. .... Illic* (in cœlum) *ſuſpicientes Chriſtiani, manibus expanſis, quia innocuis; capite nudo, quia non erubeſcimus; denique ſine monitore, quia de pectore oramus; precantes ſumus ſemper pro omnibus Imperatoribus, vitam prolixam, imperium ſecurum, domum tutam, EXERCITUS FORTES, Senatum fidelem, populum probum, orbem quietum: quæcunque hominis & Cæſaris vota ſunt.* Uno verbo, quum & *Chriſtiani & milites eſſent*, quà *milites telis* dimica-
Contra Celſ. lib. VIII. p. 426. runt, qua *Chriſtiani precibus*. Præclare *Origenes*: Ἀρήγομεν κατὰ καιρὸν τοῖς Βασιλεῦσι θεῖαν (ἵν' οὕτως εἴπω) ἄρηξιν, καὶ πανοπλίαν ἀναλαμβάνοντες Θεοῦ, καὶ ταῦτα ποιοῦμεν πειθόμενοι Ἀποστολικῇ φωνῇ. *Ferimus Imperatori auxilia ſuo tempore, ſed Divina (ut ita loquar)*
P. 427. *armatura freti: idque facimus Apoſtoli monitis obedientes.* 1 Tim. II: 1. 2. Et poſt pauca: *non contemnenda eſt noſtrorum hominum militia, manus quidem puras ſervantium, decertantium autem fuſis ad Deum precibus, pro legitimo Imperatore, & pium juſtumque bellum gerente milite, ut deſtruatur quidquid eſt juſte facientibus adverſarium.*

L. Tantaque pietatis illius conſtantia erat, ut nulla perſecutionum ſævities, nulla cruciatuum acerbitas impedire eos potuerit quo minus pro iis ipſis Deum ſuum ſollicitarent quorum crudelitate tam immania perpetiebantur. In hunc enim modum eruditus noſter Afer pergit: *Sic itaque nos ad Deum expanſos ungulæ fodiant, cruces ſuſpendant, ignes lambant, gladii guttura detruncent, beſtiæ inſiliant; paratus eſt ad omne ſupplicium ipſe habitus orantis Chriſtiani. Hoc agite boni Præſides, extorquete animam Deo ſupplicantem pro Imperatore. Hic erit crimen ubi veritas, & Dei devotio eſt.*

LI. Neque paſſus eſt id M. Antoninum noſtrum ignorare *Athenagoras*, ita pro Chriſtianis ad eum perorans: *Nos pro veſtro Imperio preces ad Deum fundimus, & ut Filius (quod juſtiſſimum eſt) in regno olim parenti ſuccedat, utque Imperium veſtrum magis magiſque ſemper augeatur, denique omnia ex animi ſententia vobis eveniant, oramus: quod & nobis ſalutare fuerit, ut quietam tranquillamque vitam degentes, vobis interim ad qualibet imperata promte inſerviamus.*

LII. Dici

LII. Dici porro non poteſt, quam *gratus* Jehovæ cultus iſte famulorum ſuorum ſit, *qui eum ſolum obſervant, qui propter diſciplinam ejus occiduntur, qui ei offerunt non grana thuris unius aſſis, Arabicæ arboris lacrhymas, nec duas meri guttas, nec ſanguinem reprobi bovis mori optantis: ſed opimam & majorem hoſtiam, quam ipſe mandavit, orationem de carne pudica, de anima innocenti, de Spiritu Sancto profectam:* ut hæc iterum mihi de ſuo *Tertullianus* largiatur. Eſt quædam talium precum omnipotentia. Nihil eſt quod a Deo non valeant impetrare. Cœlum ipſum pro lubitu fere cludunt & recludunt, cœli numen in partes ſuas trahunt: nullaque phalanx formidabilior eſt hoſtibus, quam orantium turma fidelium. *Multum valet deprecatio juſti efficax: Elias homo erat iiſdem quibus nos affectionibus obnoxius & ardentiſſime oravit ne plueret: & non pluit ſuper terram annos tres, & ſex menſes. Et rurſum oravit, & cœlum dedit pluviam, & terra produxit fructum ſuum.* Jac. v. 16: 17. 18. Ad illiuſdem preces ignis plus ſemel cœlo deſcendit, ut hoſtes ſuos conſumeret. 2 Reg. 1: 10: 12. Iiſdem armis Amalekitas ſuperavit Moſes. Exod. xvii: 11. Iiſdem David non victoriam modo impetravit, ſed & terræ motum, & fumum, & ignem, & prunas ardentes, & turbinem & tonitru, & fulgura, quibus, ut ſagittis Dei, hoſtes Regis ſternebantur. Pſ. xviii: 7.... 11. Numero dicam, id orantibus ſervis ſuis indulſit cœli Dominus, *ut ſi quis velit eos lædere ignis prodeat ex ore ipſorum, & devoret inimicos eorum: nam ſi quis velit eos lædere ita oportet eum occidi. Hi habent poteſtatem claudendi cœlum, ne pluat.... & poteſtatem habent in aquas, convertendi eas in ſanguinem: & percutiendi terram omni plaga, quotieſcunque voluerint.* Ap. xi: 5. 6. Quæ quidem dicta uti non prorſus ſecundum literæ ſonum intelligenda eſſe arbitror; ita ex tranſlationibus iſtis conſtare pugno, quomodo elementa ipſa fidelibus ad auxilium præſto ſint, quoties eorum neceſſitas, & Dei gloria id exigit. Quum ergo & olim ſimilia ad preces piorum patrata ſint, nec minora Deus in futurum polliceatur; cur nefas eſt credere, Chriſtianos precantes tam frigidos quam igneos imbres, ad conſervationem Romani Imperatoris atque exercitus, impetraſſe?

LIII. Idque eo magis, quod & poſt ea tempora haut abſimilia alibi contigerint. Cujus rei, ex multis, tria nunc exempla produ-

cam. *Sebastæ* in *Armenia* quadraginta milites martyrii coronam adepti sunt. Eorum laudes post *Basilium Magnum* tribus orationibus copiose celebravit *Gregorius Nyssenus*. Inter cætera præclare ab ipsis facta, *Oratione Secunda*, id refert, quod licet prolixiusculum sit, ob magnam tamen cum nostro adfinitatem verbatim transcribere non pigebit. Ita ergo ille: *Erat vetus quædam circa vicinam urbem militum manus, præsidium totius gentis adversus impetus Barbarorum. Illis, ex quadam ante oblata Divinitus apparitione, majori studio fides erat quam res ac disciplina militaris. Ac forsitan non intempestivum fuerit, unum quoddam fidei virorum illorum facinus egregium obiter commemorare. Bello enim adversus Barbaros aliquando conflato, quum omnibus locis oportunis ab exercitu hostium præoccupatis, aquæ quoque in eorum potestate essent, ad extremum periculum redacti, sive imperitia nostrorum ducum, sive meliore ac Divino magis consilio atque dispositione, ut vel per hoc maxime appareret, quid interesset inter Christianos, atque externos & a fide alienos; quum nulla ratione rebus præsentibus mederi possent, magnaque trepidatio ac desperatio esset; quum nullus fons in eo loco, aut aliunde provenientis aquæ facultas eis appareret; periculumque esset ne siti expugnati ab adversariis subigerentur: tunc præclari illi atque egregii, omisso armorum præsidio, invictum, cuive resisti non possit, auxilium in rebus asperis animadverterunt. Relictis enim in castris qui nondum fidem receperant, ac per se separati, imitantur id quod tempore Eliæ Prophetæ factum est miraculum; communi atque conjuncta voce precibus petentes, ut ex rebus desperatis, in quas incidissent, eriperentur. Atque illi quidem precabantur: preces vero extemplo in opus convertebantur. Quum enim adhuc ipsi in oratione perseverarent, flatu violento nubes aliunde coacta sublimis in aëre castris hostium imminebat: deinde fragoribus ingentibus superintonans, & fulgurum in subjectos incendia immittens, aquam fluminibus vehementiorem præcipitavit; adeo ut adversariis quidem tum continentia fulmina, tum continuationis imbrium vis, extremi exitii caussa; his vero qui precum aciem opposuerant, ad utraque sufficeret, tam ad vincendos hostes, quam ad sitis levamen: quippe defluentibus torrentibus abunde potum ipsis suppeditantibus.* Hactenus *Gregorius*. An ovum ovo potest esse similius, quam hæc historia illi nostræ?

LIV.

LIV. Neque multum dissimile est & illud prodigium, quo *Eugenii* & *Arbogastis* rebellionem fregit *Theodosius*, qui, ut *Augustini* hoc verbis dicam, *adversus robustissimum exercitum magis orando quam feriendo pugnavit. Milites nobis*, ita pergit Augustinus, *qui aderant retulerunt, extorsa sibi esse de manibus quæcunque jaculabantur, quum a Theodosii partibus in adversarios vehemens ventus iret, & non solum quæcunque in eos jaciebantur, concitatissime raperet; verum etiam ipsorum tela in eorum corpora retorqueret. Unde & Poëta Claudianus, quamvis a Christi nomine alienus, in ejus tamen laudibus dixit:* De Civitat. Dei lib. v. cap. xxvi.

O nimium dilecte Deo, cui fundit ab antris
Æolus armatas hiemes, *cui militat æther*,
Et conjurati veniunt ad classica venti.

Media hemistichia, quæ aliis literis excudi curavimus, omisit *Augustinus*, fortassis quia non ex libro, sed memoria scripsit. Eandem historiam habent *Theodoretus Lib.* v. *cap.* xxiv. *Socrates Lib.* v. *cap.* xxv. Rem inusitatam & incredibilem dicendo amplificavit *Orosius. Lib.* vii. *cap.* xxxv. *Ruffinus* autem & ipsam Imperatoris Orationem exhibet: TU OMNIPOTENS DEUS NOSTI QUIA IN NOMINE CHRISTI FILII TUI, ULTIONIS JUSTÆ, UT PUTO, PRÆLIA ISTA SUSCEPI. SI VERO CUM CAUSSA PROBABILI, ET IN TE CONFISUS, HUC VENI, PORRIGE DEXTRAM TUAM, NE FORTE DICANT GENTES, UBI EST DEUS IPSORUM. Vide *Baron. Tom.* iv. *ad Annum* cccxciv. *pag.* 700. Lib. ii. cap. xxiii.

LV. Sed & digna memoratu est *Gazenzium* Christianorum historia. Quo anno *Gazæ* Episcopus datus erat beatus *Porphyrius*, Christi nimirum cccxcviii. magno pluviæ defectu cives tantum non enecabantur. Eorum pars magna, nescio cujus *Marnæ* impio cultui addita, quem Dominum imbrium esse credebant, *Porphyrii* ad se adventui tantam imputabant calamitatem. Ipsi autem in *Marnæo* congregati haut profuturis sacrificiis ac suppliciis cœcum surdumque numen fatigabant. Cui rei quum totos septem dies impendissent, hymnos dicentes, egressique extra urbem in locum qui dicitur *Orationis*; tandem nulla re effecta, animum despondentes, ad solitas operas rediere. Tunc Christiani cum viris ac pueris nu-

mero ducentis & octoginta rogarunt Sanctum *Porphyrium* ut ad preces iiscum egrederetur. Qui piæ obsecundans petitioni, fidelium gregem ad Ecclesiam Christo dicatam eduxit. Tantumque Christianorum orationibus, suspiriis ac lachrymis effectum est, ut reduci Eliæ tempora viderentur. Mox enim cœlum nubibus tegi, fulguribus coruscare, tonitruis perstrepere, ac tam densum imbrem pluere, ut existimarentur non guttæ sed grando de cœlo dejici. Adeo ut Gentilium complures, in stuporem tantis miraculis acti, crediderint; commixtique Christianis palam proclamaverint, CHRISTUS SOLUS DEUS, IPSE SOLUS VICIT. Tradidit hæc *Marcus*, Gazensis Ecclesiæ Diaconus, qui rebus præsens interfuit. Vide *Baron. Tom.* V. *ad Ann.* CCCXCVIII.

LVI. Cæterum aliquanto his omnibus prodigiosius est, quod in *Nisibis*, quam nonnulli *Antiochiam Migdoniæ* appellant, obsidione factum memorat *Theodoretus*. Ubi *hostes profligavit non exercitus Romanorum, sed piorum hominum apud Romanos degentium Deus*. Modus victoriæ ita se habebat. *Episcopus urbis & servator Jacobus erat, Apostolicæ gratiæ radiis coruscans.* Persæ post septuaginta dierum obsidionem, arte quadam fluminis Migdonii aquas, structo aggere supra urbem retentas, repente velut arietem in muros immiserunt. Cujus impetus violentiam quum murus sustinere nequivisset, inclinatus corruit. Idem & alteri murorum parti contigit. Quibus visis, de victoria Sapor, Persarum Rex, non dubitabat. *Postero autem die omnibus copiis urbem aggressus, quum per subversas murorum partes intraturum se speraret, murum utrimque instauratum videt, & laborem a se frustra susceptum fuisse. Nam Divinus ille vir, quum precationis suæ virtute militum ac reliquorum civium animos roborasset, & murum ædificavit, & impositis ei machinis irruentes hostes repulit.* ATQUE HÆC PERFECIT, NON AD MURUM PROPIUS ACCEDENDO, SED INTRA ECCLESIAM UNIVERSORUM DEUM AC DOMINUM DEPRECANDO. *Porro Saporem non sola substructionis celeritas obstupefecit, sed aliud quoque visum exterruit. Vidit enim stantem in muro quendam imperiali cultu ornatum, & purpuræ ac diadematis fulgorem eminus radiantem conspexit. Quumque Imperatorem Romanorum eum esse conjiceret, mortem minatus est iis qui procul abesse nuntiaverant:*

Lib. II. cap. XXX.

tiaverant: illis contra affirmantibus vera esse quæ dixissent, & Constantium Antiochiæ morari asserentibus, intellexit quid visum illud significaret, DEUMQUE PRO ROMANIS PUGNARE *dixit. Tunc vero admirandus Ephrem, qui apud Syros præstantissimus fuit scriptor, Divinum Jacobum rogavit, ut in murum conscendens, Barbaros adspiceret & imprecationis tela in eos immitteret. Cui obsecutus admirabilis ille vir, in quandam turrim conscendit, visaque innumerabili hominum multitudine, nullum aliud malum iis imprecatus est: sed oravit tantum, ut cinifes ac culices in eos immitterentur, ut ex minutis animalculis ejus qui ipsis auxiliabatur potentiam cognoscerent. Orationem Jacobi nubes cinifum & culicum protinus excepere. Elephantorum quidem proboscides, instar tuborum cavas, equorum vero & reliquorum jumentorum aures simul ac nares compleverunt. Qui cum hujusmodi animalculorum impetum sustinere non possent, abruptis loris sessores suos excutere cœperunt, & ordines conturbarunt, relictoque exercitu totis viribus conciti in fugam dederunt.* Quum itaque insecutis etiam temporibus Christianorum preces quasi claves fuerint, quibus fulgurum, ventorum, imbriumque claustra reserata sint, telaque non solita hostibus intorta; quæ caussa dici potest cur id *M. Antonini* tempore factum negemus?

LVII. Sed nec spernenda universim illa rationum firmamina sunt, quas Exercitationis hujus initio protulimus. Earum nunc pro nostri copia judicii selectum faciamus; exauctoratis reliquis. Temerarium foret Scriptorum omnium Christianorum fidem sollicitare, qui consensu tradunt, dictam esse hanc Legionem *Fulminatricem*, vel *Fulmineam*, ob fulmen ac nimbos precibus suis impetrata. Quod quum dicunt, non negant idem olim cognomen fuisse in alia legione, & ob aliam causam: ab insigni fortasse scutorum desumtum, per quæ fulmen se diffudit, &

—— *Dispersi trifidis ardoribus ignes:*

vel ab impetu, quod fulminis in morem rueret, prosterneret. Sed nihil vetat, insolens aliquod ac prodigiosum factum Legioni alicui novi nominis caussam fuisse: & tam magnificum Elogium, cui jam militum aures assueverant, nulli justius hac nostra impertiri potuit. Neque obstat, quod *Dio*, qui *Severi* Imperatoris temporibus scripsit, & legiones exacte enumerat, unius duntaxat *Fulmi-*

natricis meminerit: nimirum *Duodecimæ* illius quæ jam ſub Auguſto fuit. Fieri enim potuit, vel ut antiqua legionum cognomina *Dio* retinuerit, inſuper habito hoc noviore: vel etiam, quæ *Baronii* conjectura eſt, ut ex duabus *Legionibus Fulminatricibus Alexandri Severi* tempore una fuerit confecta; eaque quæ nuper hoc cognomine decorata fuerat accenſita priori. Idem namque *Dio* ibidem teſtatur, exhauſtas militibus Legiones aliis quandoque admiſceri, duaſque in unam conflari. Accedit, quod *Scaligero* obſervante, & alia *Legio Fulminatrix*, ab utraque hac diverſa, *Conſtantino Porphyrogennetæ ſit*; ὡς ἡ λεγεὼν ἡ Μ Μαρτύρων ἐλέγετο ΚΕΡΑΥΝΟΒΟΛΟΣ, καὶ ἄλλη Πισιδική. Imo ex *Goltſii* nummis patet, *ſex* fuiſſe *Legiones Fulmineas*, ſuis ſingulas cognominibus diſtinctas.

LVIII. Sed & id quod de *literis* Marci Imperatoris ad Senatum noſtri tradiderunt, vix eſt ut fabuloſum eſſe potuerit. Tantamne innatam fuiſſe *Tertulliano*, viro perſpicaci, ſerio, gravi, & in multa hominum luce verſato, vecordiam, ut in re tam memorabili, cujus adhuc teſtes viverent, qui mendacia redarguere poſſent, imo & coram illis qui Chriſtianos alioqui levi ex cauſſa deridere ac jurgiis inſectari ſolerent, tam ſplendide mentiretur? præſertim quum graviſſimam ageret cauſam; pro fidei Chriſtianæ veritate, vitaque Chriſtianorum innoxia perorans: quum cauſſa ſe cadere intelligeret, ſi vel levioris mendacii convinci potuiſſet: quum maximum fraudis crimen incurriſſet, ſi, quæ parta eſſet meritis Imperatoris victoria, eam Chriſtianis ſuis tranſcriberet: quum denique ſe vel ut temeratorem Divinæ humanæque fidei, vel ut hominem inſanum ac furioſum, odii ipſe publici victimam feciſſet, falſo ad eas Imperatoris provocando literas, quas in rerum natura nunquam fuiſſe totus Senatus populuſque ſciebat Romanus.

LIX. Non tamen quia tales olim literas exſtitiſſe credimus, neceſſe eſt ut opinemur illas germanas eſſe quæ in Beati *Juſtini* operibus nunc vulgo viſuntur. Facile enim adſenſum a nobis impetrant *Scaliger*, *Salmaſius*, *Huetius*, aſſerentes confictas eas eſſe ab aliquo non erudito, non Græco, ſed ſemibarbaro homine. Scilicet, quum verarum copia, quas omnes exſtare vel exſtitiſſe credebant, vulgo non fieret, placuit nonnemini aliorum credulitati infelici hac ſuppoſitione illudere.

LX.

LX. Idem statuimus de Imperatoris *Edicto* pro Christianis Non audemus profecto eo trahere, neque historiam illam *Eusebii* de qua *Thesi* IX. ob rationes supra allegatas; neque *Ulpiani* illud de *Judæis*. Quod ad hanc rem non pertinere, tam in proclivi est palam facere, quam imber quum pluit. Nam etiamsi verum sit, *Judæis* aliquando accensitos fuisse *Christianos*, horumque religionem Ethnicis scriptoribus per χετλιασμὸν *superstitionem* dictam esse: non tamen credibile est, Imperatores recenti beneficio *Christianis* obstrictos, eos vel cum *Judæis* voluisse confundere, vel dum eorum caussam aliis commendabant, non abstinuisse a convitio. Qua enim specie eam Christianorum religionem, quam ad sui, totiusque Romani exercitus conservationem tam validam compererant, mox odioso *Judaicæ superstitionis* convitio traduxissent?

LXI. Sed, quod caput rei est, non constat rescripti hujus auctores Divos Fratres *M. Aurelium Antoninum & Lucium Verum* fuisse: optimi enim codices legunt, *Severus* & *Antoninus*. Qui *Antoninus Caracalla*, *Severi Filius*, ab hoc nostro diversissimus est. Et suffragatur ratio: nam in rescriptis *Divorum Fratrum*, *Antoninum Vero* passim præponi videmus; contra quam hic sine ulla caussa fieri creditur. Et si vel constaret *Antoninum* nostrum cum Fratre *Vero* hic laudari; nihil tamen inde caussæ huic præsidii esset. Etenim quicquid a *Divis Fratribus*, ut in jure Romano dici solent, simul jussum est, id ad minimum quinquennio vel saltem quadriennio miraculosum nimbum antecessit, & consequenter illum pro fundamento habere non potest. Bellum quippe *Quadicum* incidit in annum *Marci* XIV. quod & supra monuimus. *Verus* autem anno IX *Marci*, ad extremum X, in vehiculo cum fratre sedens apoplexia correptus periit. Unde concludimus, rescripti illius allegationem prorsus esse ἀπροσδιόνυσον: & *Gothofredo* adstipulamur, qui id de *Judæis* proprie sic dictis intelligendum docet: quum & alibi notum sit, cujuscunque superstitionis viros ad *Decurionatum* promoveri posse, & collegia Judæorum ab Imperatoribus interdum probata, interdum improbata esse.

LXII. Firmat hanc expositionem *Francisci Balduini* observatio in erudito libro *ad edicta Principum Romanorum de Christianis*, cujus mihi copiam fecit Vir humanissimus idemque literatissimus

ANSELMUS A BENTHEM, Amicus meus non e multis. Is
P. 97. ergo *Balduinus* observat *Domitium Ulpianum* infenso admodum adversus Christianos animo fuisse, qui, *Lactantio* teste, *de Officio* Lib. v. cap. xi. *Proconsulis libris septem rescripta principum nefaria collegit, ut doceret, quibus pœnis affici oporteret eos, qui se cultores Dei confiterentur.* Cujus collectionis hanc credibile est fuisse occasionem: Ulpianus *Alexandrum Severum* regebat, & ejus nomine proconsulibus in provincias ituris mandata dabat. Sed quum videret abs Christianis non alienum, ab eorum certe sanguine abhorrentem, vix impelli posse uti de iis exterminandis aliquid ediceret: videtur vetera impiorum Tyrannorum rescripta Proconsulibus objecisse, ut ex iis suum in hoc genere officium æstimarent. Non exstant quidem hi de *officio Proconsulis* libri *Domitii.* Multa tamen in *Pandectis* supersunt eorum fragmenta: sed in his nullum verbum de Christianis. Unus locus exstat ex libro tertio, ubi laudatur hoc de quo disputamus *Severi* & *Antonini* rescriptum, quo Judæis permittitur honores adipisci. Hæc quum retulisset *Balduinus*, ita infit: *An Ulpianus quo magis Christianos ureret, hoc commemoravit? Ut Julianus Imperator odio Christianorum favisse Judæis dicitur.* Quum ergo totus in eo fuerit *Ulpianus*, ut ea quæ adversa Christianis erant ad eos vexandos colligeret, faventia vero maligne supprimeret, non est probabile hoc quod de *Judæis* prodere voluit ad *Christianos* pertinere.

LXIII. Id autem certum, magnum fuisse Imperatorum *Severi* atque *Antonini* adversus *Judæos* favorem: adeo ut, *Hieronymo* te-
Ad Dan. xi. ste, Hebræorum quidam ea Danielis verba quæ exstant Cap. xi: 34. *Quumque corruerint sublevabuntur auxilio parvulo*, de Severo & Antonino Principibus intellexerint, qui Judæos plurimum dilexerunt. Non tamen semper. Multatos fuisse a Severo *Palæstinos*, e *Spartiano* liquet, quod pro *Nigro* diu in armis stetissent: sed & idem testatur, *Severum Palæstinis* pœnam remisisse, quam ob caussam *Nigri* meruerant. Porro quum pœna iis inflicta fuerit, excidisse jure civitatis Romanæ; remissio pœnæ, est juris illius restitutio. Du-
Diatribâ de Jure Principum edictis Ecclesiæ quæsito. p. 66. bitat quidem *Petitus*, num *Palæstinorum* nomine *Judæi* intelligantur: neque nobis lubet contendere. Id constat, anno *Severi* nono *Judæos* bello fuisse vexatos; unde Antonino Senatus *Judaicum triumphum* decrevit. Quumque Romam rediret, anno Imperii sui deci-

decimo, Coss. ipso Severo III. & Antonino Augusto, *in itinere Judæos & Christianos fieri sub gravi pœna vetuit.* Sed animum videtur in *Judæos* mutasse *Severus*, & quantum oderat prius tantum postea dilexisse: hactenus ut Judæis honores adipisci edicto permiserit. Cæterum hæc ad illud *Ulpiani* fragmentum paulo fortasse fusius a nobis disputata sunt. Tempus est ut ad institutum redeamus.

LXIV. Non tamen quia hæc Imperatoris Edictum in Christianorum favorem male probant; totum illud de Edicto fictitium est. Neque enim ausus fuisset *Tertullianus* falso id prætendere, paucis post annis, in ipso exordio persecutionis quæ sub *Severi* imperio fuit, idque publicis in scriptis, quorum alia ad *Romanos Antistites*, alia ad *Scapulam*, Asiæ proconsulem, legenda darentur.

LXV. Sed, inquies, ipsa rerum lux Edictum illiusmodi refellit: quum *septimo decimo Marci anno violentior adversus Christianos persecutio commota* sit, quæ, *Eusebio* teste, *Lib.* V. *c.* I. *innumerabiles prope martyres per universum orbem fecit.* Cæterum non uno modo tolli difficultas ista potest. Primo non levis est suscipio, numeros *Eusebii* in mendo cubare, & pro anno *septimo decimo* ipsi vel scriptum, vel saltem scribendum fuisse, anno *septimo. Ado Viennensis*, *Chroni: Lib.* VI. *cap.* XV. graves illas persecutiones in Asia & Gallia exstitisse ait, *in diebus Belli Parthici.* De Parthis autem Romæ triumphus actus est Anno Domini CLXVI. qui est Marci VI. juxta computationem *Blondelli*, *in Apolog: pro sent: Hiero: de Episc: & Presby: Sect.* II. *Cap.* IX. Quicquid sit, illud constat, bellum Germanicum Parthico recentius esse. Ita enim *Capitolinus: Dum Parthicum bellum geritur, natum est Marcomannicum, quod diu eorum qui aderant arte suspensum est, ut finito jam Orientali bello Marcomannicum agi posset.* Adde, ex *Martyrologio Romano ad* II. *Jun. Lugduni Sanctorum Martyrum Photini Episcopi &c: fortia & iterata certamina tempore Marci Aurelii Antonini & Lucii Veri* fuisse. *Verum* autem anno *Marci* IX vel X excessisse, modo monuimus. Unde infertur, eam persecutionem quæ *Photinum* sustulit, quamque dicto loco *Eusebius* narrat, non demum exarsisse Anno *Marci* XVII. Sed ante annum IX quinquennio ante victoriam Germanicam: consequenter non posse obtendi edicto *Marci.*

LXVI. At liberales ſimus. Demus *Valleſio*, numeros annorum apud *Euſebium* non eſſe corruptos; & perſecutionem anno *Marci* XVII eſſe redintegratam: nego tamen ſequi, nullum Edictum a *Marco* pro Chriſtianis editum eſſe. Nam quod optatos ex hoc reſcripto fructus non perceperint Chriſtiani, id Proconſulum, Præſidum, Procuratorum, Judicum crudelitati, ac furori impiæ plebis, adſcribendum eſt, qui aliis quæſitis, non tam cauſſis, quam coloribus, in innoxios ac bene meritos ſæviebant: Ἀγροτέροισι σύεσσιν
P. 86. ἐοικότες, *Agreſtibus ſuibus ſimiles.* Iterum pro me *Balduinus* loquatur: *Nulla*, inquit, *magis contemta principum Romanorum edicta fuere, quam quæ Chriſtianis favere viſa ſunt.* Atque alibi: *Principibus ipſis uſi Chriſtiani plerumque æquioribus, ſed Senatum, & Magiſtratus, & Juriſconſultos, duriores adverſarios habuere. Nam etſi iis mandaretur executio atque tuitio mandatorum principalium, quibus Chriſtianorum univerſitas defenderetur: talia tamen illi, quantum poterant, mandata eludebant.* Ipſe *Euſebius* totidem verbis docet ortam eſſe perſecutionem illam ἐξ ἐπιθέσεως τῶν κατὰ τὰς πόλεις δήμων, *ex incurſione populorum in ſingulis urbibus.*

LXVII. Nec exempla deſunt, ubi nequicquam prohibentibus Imperatorum edictis, plebs minoreſque magiſtratus adverſus Chriſtianos ſævierunt. *Hadrianum* quoque, Marci noſtri avum, quum aliis multis, tum Fundano Proconſuli Aſiæque Præfecto, in gra-
P. 16. tiam Chriſtianorum literas ſcripſiſſe; & *Antoninum Pium*, Patrem, quo tempore Marcus cuncta ſimul cum ipſo adminiſtrabat, vetaſſe quicquam circa eos innovari, conſtat ex *Melitone* apud *Euſebium Hiſto: lib.* IV. *Cap.* XXVI & ex ipſis quæ etiamnum ſuperſunt apud *Juſtinum* monumentis. Non tamen propterea Chriſtianorum perſecutio ceſſavit. Quod illa *Juſtini* adverſus judices malignos invectiva evincit: *Apolo:* II. *p.* 55. *Non legitimo examine judicia exercetis, ſed affectu præter rationem in tranſverſum acti, & malignorum geniorum flagris quaſi furiis incitati, cauſſa non judicata, ſupplicia infertis, nihil penſi habentes.* Et Melitonis querela, U. S. *Quod enim, inquit, nunquam antea factum fuerat, perſecutionem nunc patitur piorum hominum genus, novis per Aſiam decretis exagitatum. Impudentiſſimi namque delatores & alienarum opum cupidi, ex imperialibus edictis occaſionem nacti* (antiquis illis, qua Chriſtianis adverſa-

versabantur) *palam diu noctuque grassantur, spoliantque homines innoxios. Quod si hæc tuo jussu fiant, recte atque ordine facta sunto.* Non existimabat ergo volente jubente Imperatore hæc tam iniqua & acerba fieri.

LXVIII. Sævitiæ autem hujus hæc potissimum caussa fuit, quod Christiani quasi Deorum hostes, malorumque omnium quæ Rempublicam premebant auctores, odio humani generis jam prædamnati essent: quodque *Gnosticorum* portenta, aliorumque hæreticorum turpitudines, Christianis omnibus per calumniam adscriberentur. Quarum rerum fama adeo percrebuerat, ut, sepositis clementioribus Imperatorum rescriptis, Judices provinciales ipsum Christianorum nomen ad supplicium sufficere arbitrarentur. Sed quid ipsa *Lugdunensium* & *Viennensium* verba referre cesso, quibus caussam crudelitatis adversus se exercitæ luculente exponunt? Ita illi: *Capti sunt etiam quidam nostrorum servi qui Gentiles erant, quandoquidem Præses nos omnes requiri palam jusserat. Qui dæmonis impulsu, quum tormenta reformidarent quæ sanctos perpeti videbant, militibus ad hoc ipsum eos incitantibus, Thyesteas quasdam cœnas & incestos Oedipi concubitus, & alia quæ nec proloqui nobis nec cogitare fas est, ac ne credere quidem sustinemus apud homines unquam gesta fuisse, adversus nos ementiti sunt. His in vulgus sparsis, omnes continuo in nos adeo efferati sunt, ut qui forte cognationis caussa moderati erga nos hactenus exstitissent, nunc acerbissima indignatione commoti adversus nos infremerent.* Euseb. lib. v. cap. I.

LXIX. Eadem & *Maximino* imperante acta esse *Eusebius* prodidit. Dux enim quidam in urbe Phœnices *Damasco*, quum impuras nescio quas mulierculas ex foro rapuisset, tormenta se ipsis admoturum minatus, eò miseras adegit, ut publicè editis apud acta testimoniis faterentur se olim Christianas fuisse, & flagitiorum quæ a Christianis gerantur conscias esse; eòs ipsis ædibus sacris obscœna quædam perpetrare asseverantes, & quæcunque alia ad infamandam religionem nostram effutiri eas Dux voluerat. Harum mulierum testimonia Actis inserta, & ad Imperatorem missa, Principe jubente in singulis urbibus ac locis publicata sunt. Atque hinc Christianorum fuga rursus & acerbissimæ persecutiones renovari cœperunt, Provinciarum rectoribus acriter contra eos insurgentibus. Lib. IX. Cap. V.

LXX.

LXX. At quid tandem de *columna* ista dicemus? Quomodo Christianorum precibus acceptam ferre victoriam Imperator potuit, qui publico ac perennaturo monumento *Jovi* eam *Pluvio* imputavit? Difficile, fateor, hoc argumentum est: non tamen, opinor, insolubile. Quantumvis Christianis se devinctum esse professus fuerit *Marcus*, non tamen ipse Christianus factus est. Mansit in ignoratione veri Dei, & in cultu falsorum numinum. Prorsus ut *Nebucadnezar*, *Cyrus*, *Darius* non unus, & *Artaxerxes*, apud Danielem & Ezram, qui quamvis alibi magnifica pro Deo Israëlis rescripta ediderint, suis tamen mersi superstitionibus, ad Deorum non-Deorum cultum laudesque identidem relapsi sunt. Ad eundem modum noster, qui quum monumentum exstare rei tam memorabilis vellet; neque aliam unquam Dei qui imbribus imperat imaginem in Romano Imperio conspexisset præter illam *Jovis Pluvii*; Christianorum autem Deus, qui omnibus id genus imaginibus suis interdixit, nullam sibi propriam imaginem habeat: mirum non est, Deum imbriferum, quicunque demum ille fuerit, sub Jovis Pluvii signo a Gentili Imperatore expressum esse. Qui quum Philosophus esset, ipse picturam hanc non nisi pro Emblemate numinis habuit, in quantum imbribus ac fulminibus præest. id enim ex Stoicorum disciplina hauserat, unum esse Deum, cui, ut *Seneca* inquit IV. *De Benef: cap.* VII. *quæcunque voles nomina proprie aptabis, vim aliquam effectumque cœlestium continentia: tot appellationes ejus esse possunt, quot munera.* Sed *Antoninum* ipsum audire præstiterit. *lib.* VII: §. IX. κόσμος τε γὰρ εἷς διὰ ἁπάντων, ΚΑῚ ΘΕῸΣ ΕἿΣ ΔΙᾺ ΠΆΝΤΩΝ. *Est enim & mundus unus, & DEUS UNUS EST IN OMNIBUS.* At tamen quum Imperator esset, & Politicus, auram captans popularem, populum superstitionibus mancipatum, peregrini & exosi Dei insuetis simulacris noluit offendere. Recte huc applicueris *Lactantii* illud *Lib.* I. *Cap.* II. *Convicti de uno Deo, quum id negare non possunt, ipsum se colere affirmant: verum hoc sibi placere, ut Jupiter nominetur.* Atque hæc ad Dei nostri populique ejus vindicias dicta nunc nobis sunto.

FINIS.

INDEX
Locorum S. Scripturæ, quæ, pro re nata, hoc opere explicantur.

INDEX
Rerum Præcipuarum.

A.

E.

F.

K.

L.

P.

Q.

R.

FINIS.

q